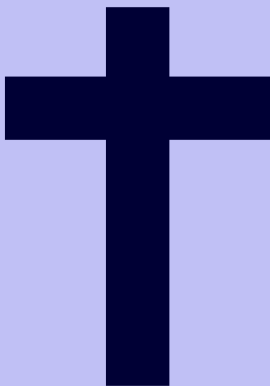

Nəkukuə Ikinan

The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

Contents

Matiu	1
Mak	90
Luk	142
Jon	234
Wok Me	302
Rom	389
Fas Korin	432
Seken Korin	472
Kalesia	498
Efesas	512
Filipae	526
Kolosi	536
Fas Tesalonaeka	546
Seken Tesalonaeka	555
Fas Timoti	560
Seken Timoti	572
Taetas	580
Filimon	586
Hipru	589
Jemes	620
Fas Pita	631
Seken Pita	643
Fas Jon	650
Seken Jon	661
Nampa Tri Jon	663
Jut	665
Revelesen	669

Matiu

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Matiu rımərai raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən mamini mə iamə i kani mə Mesaea sə profet kupwən me həməni mə truvehe ruvəuvehe raka. Mesaea nəha in nəha Iesu sə ruvehe mə truvehimiru nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Matiu in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu in rımərai nəkukuə i. Matiu rımərai raka nəkukuə i kurirə nəkur Rom housi testesi nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi krimərai nəkukuə sə raməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu. Mətə nəkukuə səvəi Matiu raməgkiari ia narimnari me nepwın səməme hopə ia nəkukuə səvənrau. Matiu raməgkiari pik ia Iesu mə in Mesaea sə nəkukuə səvəi Oltestamen rınaməgkiari irə. Nægkiariien sə Matiu raməgkiari pik irə in i: “Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə” uə “Nıtətə ia neiai.” Ikəvsini nəgkiariien nəha fwe ia Oltestamen. Ro iamınhi irə mine nərmama həpik rerınraha rırhi mə Matiu rımərai nəkukuə i ramevən ti nəkur Isrel. Matiu rımərai ia nəkukuə səvənhi mə Iesu Kristo in iahtən asori. Iesu rahatən kitaha ia loa səvəi Kumwesən mine nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.

Kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo

¹ *Kwopi nəgkiariien i rani nəghi kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo. In kwənəkwas səvəi Kig Tevit mine kwənəkwas səvəi Epraham.

² Epraham in tata səvəi Aesak,
Aesak in tata səvəi Jekop,
Jekop in tata səvəi Juta mine piəvni me,^a

³ *Juta in tata səvəi Peres mine Sara. Mama səvənrau nə Tamar.

Peres in tata səvəi Hesron,
Hesron in tata səvəi Ram,
⁴ Ram^b in tata səvəi Aminatap,
Aminatap in tata səvəi Nason,
Nason in tata səvəi Salmon,

⁵ *Salmon in tata səvəi Poas. Mama səvəi Poas nə Rehap.
Poas in tata səvəi Opet. Mama səvəi Opet nə Rut.^c
Opet in tata səvəi Jese,

⁶ *Jese in tata səvəi Kig Tevit.

* **1:1:** Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38   **a 1:2:** Juta mine piəvni me irəha pam twelef. Irəha nəha kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel.   * **1:3:** Jen 38:29-30, Rut 4:18-22   **b 1:4:** Nəghin riti mwi Aram (1Kron 2:9)   * **1:5:** Rut 4:13-17
c 1:5: Əvsini nəkukuə nəha Rut ia Oltestamen   * **1:6:** 2Saml 12:24

Kig Tevit in tata səvəi Solomon. Mama səvəi Solomon nə Patsepa pran səvəi Uria kupwən.

⁷ Solomon in tata səvəi Rehopoam,

Rehopoam in tata səvəi Apia,

Apia in tata səvəi Asa.^d

⁸ Asa in tata səvəi Jehosafat,

Jhosafat in tata səvəi Joram,

Joram in tata səvəi Usia,

⁹ Usia in tata səvəi Jotam,

Jotam in tata səvəi Ahas,

Ahas in tata səvəi Hesehia,

¹⁰ Hesehia in tata səvəi Manase,

Manase in tata səvəi Amon,

Amon in tata səvəi Josaea,

¹¹ *Josaea in tata səvəi Jekonaea mine piəvni me. Ia nəpın nəha kinərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon.

¹² *Ia nəpın nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon, Jekonaea in tata səvəi Sealtiel,

Sealtiel in tata səvəi Serupapel,

¹³ Serupapel in tata səvəi Apiut,

Apiut in tata səvəi Eliakim,

Eliakim in tata səvəi Asop,

¹⁴ Asop in tata səvəi Jatok,

Jatok in tata səvəi Akim,

Akim in tata səvəi Eliut,

¹⁵ Eliut in tata səvəi Eleasar,

Eleasar in tata səvəi Matan,

Matan in tata səvəi Jekop,

¹⁶ Jekop in tata səvəi Josef.

Josef nə in iərman səvəi Meri. Meri nə in pran nə mama səvəi Iesu. Iesu nə kani nəghin nə Kristo.

¹⁷ Ro iamınhi irə fwe Epraham meste pehe Kig Tevit tata me irəha pam fotin. Fwe Kig Tevit meste pehe kinərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon tata me irəha pam fotin. Fwe ia nəpın nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon meste pehe Kristo rətui tata me irəha pam fotin.

Iesu Kristo rətui

¹⁸ *In i nəgkiariien sə rani Iesu Kristo mə rinəfo mətui. Mama səvənhi nəghin nə Meri. Fwe kupwən kəsisəg in mə tresi pen iərman riti nəghin nə Josef. Nəpın irau krouəpwəh narə pəriien ihi, Meri rətoni mə rino tıpwın ia nəgse Nənimwın Ik-inan. ¹⁹ Josef in iərmama riti sə noien səvənhi ratukwatukw,

^d **1:7:** Nəghin riti mwı mə Asaf * **1:11:** 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20

* **1:12:** Esra 3:2 * **1:18:** Luk 1:27,35

rəp wəh nokeikeiien mə Meri trauris ia nəmri nərmama. Ro pen nətərigien səvənhi mə trəp wəh afafa a in.

²⁰ Mətə nəp in Josef ramətərig mə tro iam inhi, agelo riti səvəi Iərimənu rier pen tukwe ia nəməkrəhəien, mini mə, “Josef, kwənəkwus səvəi Kig Tevit. Tikuvehi Meri mə pran səim, məp wəh nehekirien. Iəkunouihi nəha ia tipw in ruvehe ia nəgse Nənimw in Ikinan. ²¹ *Meri trərəhi tini iərman, tikaməkeikei misegi pen nəgh in nə mə Iesu,^e ti nəri nə mə in truvehimiru nərmama me səvənhi, muvehi raka nərəhəien me səvənraha.”

²² Narimnari me pam i həier pehe iam inhi mə nəgkiariien i truvehe mukuə sə Iərimənu rīməni irapw ia tərhu i profet riti səvənhi fwe kupwən. ²³ *In rīməni mə, “Həregi ro. Pran i rirere i ihi iərman tro tipw in, mərəhi tini iərman. Nənə irəha tuhəsegi pen nəgh in nə mə Emanuel.” (Nipwrai nəhag nəha in i mə Kumwesən ramarə tukutaha.)

²⁴ Nəp in Josef rətui ia napriien səvənhi, ro nəfe agelo nəha səvəi Iərimənu rīməni pen tukwe in, muvehi Meri mə pran səvənhi, ²⁵ *mətə ripkapri pəri mhə irau min meste rərəhi tini iərman. Nənə Josef risegi pen nəgh in nə mə Iesu.

2

Nəmə həukurən amasan noien səvəi kəməhau me

¹ Nəp in Iesu rīnətui raka ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia, ia nəp in nəha Kig Herot ramərimənu, nərmama me nepw in səməme həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuku pen fwe meri rautə ikin, mhəuvehe ia Jerusalem, ² mamhəres mə, “Iəkunouihi nəha ripkətui a i, in kig səvəi nəkur Isrel, in pəku? Kimaha iahənətoni kəməhau səvənhi fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahaməuvehe mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen nisaiien səkimaha min.”

³ Nəp in Kig Herot rirégi nəgkiariien nəha, in mine nəkur Jerusalem me pam həkərinari mhehekir. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəha i mə, “Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?”

⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəukurən mə tro iam inhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rīmərai nəgkiariien i mə:

⁶ *Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

ripko mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərimənu ia nərmama.

* **1:21:** Luk 1:31, 2:21 ^e **1:21:** Nipwrai nəhag nəha mə “Iərimənu rauvehimiru nərmama.” * **1:23:** Aes 7:14 * **1:25:** Luk 2:7, 21 * **2:6:** Maeka 5:2, Jon 7:42

In trätui amasan ti sipsip me säiou näkur Isrel.’ ”

⁷ Ia näpin näha Kig Herot räkwein afafa nämä me näha häukurän amasan noien sävai kämähau me häuvehe. Rares pen iräha i näfe näpin atukwatukw hənətoni kämähau näha rutə vi a irə. ⁸ Näpin häni pam, in rərhi pen iräha, mini mä, “Kimiäha tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iäkunouihi näha mä in päku. Näpin hiətoni, tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh iou mwi iakevən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nisiiien säiou min.”

⁹ Nämä me näha hətərig pam nägkiariien sävai Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk hətətoni kämähau näha hənətoni näpin rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia niräha, mamevən meste rərer atukwatukw mähəpwın kwopun näha iäkunouihi ramarə ikin. ¹⁰ Näpin iräha hətətoni kämähau näha, rerinraha ragien, hagien pik. ¹¹ *Nənə häuvnimwə ia näkwai nimwə näha, mhətətoni iäkunouihi näha irau mama sävənhi Meri, mhənimwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisiiien sävənraha min. Ia näpin näha häsevər ia tənəripw me sävənraha, mhəuvei pen nari amasan me min. Häuvei pen kol mine nise nei mi nä kani mä fragkinsens mine mir. ¹² Nənə ia näpin irə, Kumwesən rinise iräha ia näməkrəhaien mä tuhəpwəh nırərigien mhəuvən ti Kig Herot. Ro pen iräha häier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe imwənraha.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə näpin nämä me näha häukurän amasan noien sävai kämähau me häuvəier raka, agelo riti sävai Iərimənu rier pen ti Josef ia näməkrəhaien, mini mä, “Əskəmter, mərəhi iäkunouihi i irau mama sävənhi, mharap, mharevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takini mä tiharrərig. Ripko mhə tui Kig Herot trätui iäkunouihi i mä trousi əpune.” ¹⁴ Ro iamınhi irə Josef riskəmter ia näpin, mərəhi iäkunouihi i irau mama sävai iäkunouihi, mharevən fwe ia Ijip. ¹⁵ *Nənə irəhar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhä. Nəri näha rier pehe iamınhi mä nägkiariien i truvehe mukuə sə Iərimənu rıməni irapw ia tərhui profet riti sävənhi fwe kupwən. In rıməni mä, “Iakəkwein nərık rier ia tənə Ijip muvehe.”

Naruagən me sävai Kig Herot housi əpune näkwərhakwərha me

¹⁶ Näpin Kig Herot rətoni mä nämä me näha häukurän amasan noien sävai kämähau me häneikuə irə, niemaha rəpi pik in. In rərhi pen naruagən me sävənhi häuvən mhousi əpune nıpwənəti nərman me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun me ipaka səməme nuk sävənraha kəru meiwaiu. In

* 2:11: Sam 72:10-15, Aes 60:6 * 2:15: Hos 11:1

ramesi pen a nāpin atukwatukw kāməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen nāmə me nəha həukurən amasan noien səvai kāməhau me hāməni pen tukwe in. ¹⁷ Narimnari me nəha ro nəgkiariien i Profet Jeremaea rīməni ruvəuvehe muvəukuə:

¹⁸ * “Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.

Rejel nə ramasək ti nīpwnətin me,
nənə nīpkokeikei mhə mə iərmama riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nə mə nīpwnətin me həuvəiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nāpin Kig Herot remhə, Josef in fwe Ijip, nənə agelo riti səvai Iərimənu rier pen tukwe in ia nāməkrəhaien, ²⁰ * mīni mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i mine mama səvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel. Nərmama me nəha kənamhətui iəkunouihi i mə tuhousi əpune həuvamhə.”

²¹ Ro iamīnhi irə Josef riskəmter irau mama səvai iəkunouihi, mharevən fwe ia tənə Isrel. ²² Mətə nāpin Josef riregi mə Akeleas ruvehi təmwki tata səvənhi Herot, mamərimənu ia tənə Jutia, in rehekir nevənien fwe ikin. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rinise mwī in ia nāməkrəhaien mə trəpwəh nevənien fwe ikin, in rier mevən fwe ia tənə Kalili. ²³ * Ia kwopun nəha revən mamarə ia taon riti kani mə Nasaret. Nəri nəha rier pehe iamīnhi mo nəgkiariien i profet me hāməni fwe kupwən ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia Kristo, mhəni mə, “Tukəkwein in mə iəmə Nasaret.”

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

¹ Nuk me nepwīn ruvehe mukurau, nənə Jon Paptaes ruvehe ia kwopun akwesakwes ikin fwe ia tənə Jutia, maməvisau m nərmama mə, ² * “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə nītətə ia neiai^a ruvəuvehe ipaka.” ³ * Jon nəha in iəmə Profet Aesea rəgkiari irə fwe kupwən nāpin rini mə,

“Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin, mamini mə,
‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvai Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’”

⁴ * Jon ramarkahu ia tīnari kino ia nīmwheri kamel, mamətoti ia teki nərimīru, maməni kinhə mine kwənipwət

* **2:18:** Jer 31:15, Jen 35:19   * **2:20:** Eks 4:19   * **2:23:** Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46   * **3:2:** Mat 4:17, Mak 1:15   ^a **3:2:** Nāpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   * **3:3:** Aes 40:3   * **3:4:** 2King 1:8

ia sukapak. ⁵ Nərmama me həpik həier ia Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia mine kwopun me ipaka ti nui aris Jotan, mamhəuvən ti Jon, ⁶ mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptas ia nirəha ia nui aris Jotan.

⁷ *Mətə nəpən Jon rətoni Farisi me mine Satusi me həpik kamhəuvehe mə in tro paptas ia nirəha, in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwin noien ərəha me səkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ Kimiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahətən pen mə hiənəpwəh pərhien noien ərəha me səkimiaha. ⁹ *Rərəha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nīpwnəti Epraham me ia nirəha. ¹⁰ *In rinərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.

¹¹ *Iou iakamo paptas ia kimiaha ia nui ti nəri nə mə hiənəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mətə iərmama nəha rauvehe kurirə ia nirak niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iou iapkəmwhen mhə mə takuvehi raka put səvənhi. In tro paptas ia kimiaha ia Nənimwin Ikinan mine ia napw. ¹² *Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə, rinəmak raka ia rəgin. Na trirukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunin mine tekən. Nuni nari me sə ramasan in tripeki pen irəha ia nimwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikin, mətə tekən sə rərəha in trihiiai pen napw irə, napw sə tripkifwə mhə.”

Jon ro paptas ia Iesu

¹³ Ia nəpən nəha Iesu ruku pen ia tənə Kalili, muvehe ia nui aris Jotan mə Jon tro paptas irə. ¹⁴ Mətə Jon raməmwur mamnise in, mamini minuə, “Kwa ik i tiko paptas ia nirak. Rəfo ikuvehe tukw iou mə tako paptas ia niram?”

¹⁵ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Rekəm. Tikaməkeikei mo paptas ia nirak təkwtəkwuni. Ratukwatukw ti nəri nə mə ia noien nəha krau trauo narimnari me pam sə Kumwesən rokeikei həuvehe mhəukuə.” Ro pen Jon rəsəni, mo paptas irə.

¹⁶ *Nəpən Jon rino raka paptas ia Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwuni a kəpuapən rəkwaɡ tukwe, in rətoni Nənimwin səvəi Kumwesən rameiwaiu pehe rosi mak inhəripw, muvehe

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33   * **3:9:** Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12   * **3:10:** Mat

7:19, Luk 13:6-9   * **3:11:** Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5   * **3:12:** Mat 13:30

* **3:16:** Jon 1:32

mækure irā. ¹⁷* Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mini mē, “In i nərīk keikei. Rerīk ragien tukwe.”

4

Setan raməmwur mə tro Iesu rīmwei ia nərəhaien

¹* Nənə Nənīmwin Ikinan riri pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rīmwei ia nərəhaien. ²* Iesu rīpkəni mhə nari meste pen nəpīn foti ia nəpīn mīne ia ran. Kurirə ikin nukumhə rīnahi pīk in. ³ Nənə Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərəhaien, ruvehe, mīni pen ti Iesu i mē, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhiēn, ni pen ti kəruətērei me i mē tuhəuvehe mho nəveginien^a ia nīrəha.”

⁴* Mətə Iesu rīni mē, “Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mē, ‘Iərmama trīpkimīru mhə ia nəveginien əpā, mətə trīmīru ia nəgkiariien pam sə raku pen ia tərhuī Kumwesən.’ ”

⁵ Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, ⁶ nənə mīni pen tukwe in mē, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhiēn, ivə irapw. Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mē, ‘Kumwesən trīni pen ti nagelo me səvənhi mē irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

mhəuvehi utə ik ia rəginraha,

kamo ikouini nisum ia kəruətērei riti.’ ”

⁷* Miregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Mətə kīmərāi pen mwi ia Nəkukuə Ikinan mē, ‘Tikəpwəh neipweipwiien Iərimənu Kumwesən səim.’ ”

⁸ Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi mevən fwe ia təkue riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tīprənə i kāmhərimənu ia nīrəha, mahatən irapw mwi nautə amasan me pam ia nitətə me nəha, ⁹ mīni pen ti Iesu i mē, “Narimnari me pam nəha takuvei pehe mik trīni mīnuə ikisiai iou, mīnimwi nukurhum mi ia nənimek.”

¹⁰* Mətə Iesu rīni pen tukwe in mē, “Evən isipwin, Setan! Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mē, ‘Tikinimwi nukurhum mi ia nəmri Iərimənu Kumwesən səim, mīisiai in. In əpā nə tiko nəkwan.’ ”

¹¹* Ia nəpīn nəha Setan rəpwəh Iesu mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me həuvehe, mamho tukwini nari min.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

* **3:17:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35 * **4:1:** Hip 2:18, 4:15

* **4:2:** Eks 34:28, Jen 3:1-7 a **4:3:** Uə bred * **4:4:** Dut 8:3 * **4:7:** Dut 6:16

* **4:10:** Dut 6:13 * **4:11:** Hip 1:6,14

12 *Ia nəpɪn nəha kəkwtəmhiri Jon Paptas kuvehi puvn-
imwə in ia kalapus. Nəpɪn Iesu rɪregi, in rəpwəh kwopun
nəha, mɪrərig mevən ia tənə Kalili, 13 *nənə mier ia taon nəha
Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon
riti ipaka ti nui asori Kalili fwe ia tiprənə səvəi Sepulun mine
Naftali. 14 Nəri nəha rier pehe iamɪnhi mə nəgkiariien səvəi
Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

15 “Tənə səvəi Sepulun mine tənə səvəi Naftali,

ipaka ti nui asori Kalili fwe ia nɪkare nui aris Jotan pen,
in i tənə Kalili kwopun nərmama rɪpko mhə irəha nəkur
Isrel kamharə ikin.

16 Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien
tuhətoni nukuraanien asori riti.

Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien
nukuraanien riti trutə məhiəpwin irəha.”

17 *Ia nəpɪn nəha Iesu rɪnaməvisau, mɪnamɪni mə, “Kimiaha
tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə
mə nɪtətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.”^b

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkurirə in

18 Nəpɪn Iesu ramavən ia nɪkare nui asori Kalili, in rətoni
iərmama kəru, Saemon (iəmə kani mwi nəghɪn mə Pita) mine
piəvni nəghɪn nə Antru. Krauerukw net ia nui ti nəri nə mə
irau iərmama mi kravi nəmu. 19 *Iesu rini pen ti nirau i mə,
“Rouvehe roukurirə iou. Pwəh iou tako kimirau iərmama mi
sə kravi nərmama.” 20 *Təkwtəkwni a krouəpwəh net me
səvənrau roukurirə in.

21 Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni iərmama kəru
mwi, Jemes mine piəvni nəghɪn nə Jon. Irau tɪni Sepeti mi.
Kraukure ia nəkwai nɪtətə ouihi riti irəhar tata səvənrau
kamharitiri net me səvənrahar. Iesu rəkwein irau, 22 nənə
təkwtəkwni a krouəpwəh nɪtətə ouihi mine tata səvənrau,
rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

23 *Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən
nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel,
maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nɪtətə sə Kumwesən
ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme
kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mine səməme
nemhəien rouraha nɪpəri nɪpwrənraha. 24 *Ro pen nərmama
kamhəni pik nəghi Iesu. Nəgkiariien səvənraha rauriris
mamevən ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha

* 4:12: Mak 6:17, Luk 3:19-20 * 4:13: Jon 2:12 * 4:17: Mat 3:2 b 4:17:

Nəpɪn rɪpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i
“Nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 4:19: Luk 5:1-11, Mat 13:47 * 4:20:

Mat 19:27 * 4:23: Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38 * 4:24: Mak 6:55

həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə, mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə. Nəpwɪn nɪpwranraha raməmisə. Nəpwɪn nəremhə me kamharə ia nɪrəha. Nəpwɪn nemhəien nəha nɪkəvan ramo irəha. Nəpwɪn nɪpəri nɪpwranraha remhə. Nənə Iesu ro irəha həuvehe mhəsanɪn. ²⁵ *Nənə nərmama həpɪk kamhəkurirə ia Iesu. Nəpwɪn həuku pen ia tənə Kalili, nəpwɪn həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikin, nəpwɪn həuku pen ia Jerusalem mine tənə Jutia. Nənə nəpwɪn həuku pen ia nɪkare nui arɪs Jotan pen mwi.

5

Iesu ramahatən nərmama me ia təkʷər

1 Nəpɪn Iesu rətoni nərmama me həuvəpɪk, rutə ia təkʷər riti məkure. Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, ² nənə in rɪnamahatən irəha, mɪnamɪni mə,

3 *^a“Nərmama səməme hətə sas ia rərɪnraha mə irəha həmwhen ia nərmama nautə səvənraha rɪwən, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə nɪtətə ia neiaia^a səvənraha.

4 *Nərmama səməme kamhəregi rərəha mamhasək, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə Kumwesən truvehi utə nətərigien səvənraha.

5 *Nərmama səməme həpkəfiətə mhə ia nɪrəha, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə Kumwesən truvei pen tɪprənə i mɪnraha.

6 *Nərmama səməme hokeikei pɪk mə tuhətɔni noien atukwatukw,

mamhəregi nokeikeien nəha rəmwhen ia iərmama nukumhə ramahi, maməkʷakwa, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə Kumwesən tro irəha həregi həkʷəutə.

7 *Nərmama səməme kamhapi tɪ nərmama, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə Kumwesən trapi mwi tɪ nɪrəha.

8 *Nərmama səməme nətərigien səvənraha rəmher, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.

9 *Nərmama səməme kamhəmri nəmərɪnuien, rərɪnraha tragien,

tɪ nəri nə mə tukɪni irəha mə nɪpwnətɪ Kumwesən me.

10 *Nərmama səməme kamometə irəha tɪ nəri nə mə kamho noien atukwatukw, rərɪnraha tragien,

* 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Aes 57:15 a 5:3: Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiarɪien i mə “Nɪtətə ia neiaia.” Nɪpwrai nəgkiarɪien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənʉ irə.” * 5:4: Aes 61:2-3, Rev 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Aes 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13 * 5:8: Sam 24:3-4, 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jon 3:2-3 * 5:10: Hip 12:4, 1Pit 3:14

ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvənraha.

11 *Kimiaha i rerimiaha tragien nəpɪn nərmama tuharis əkenhin ia kimiaha, mhometə kimiaha, mhəni nəgkiariien ərəha me səpəmsəpə mine neikuəien me, mhousi kimiaha irə ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. 12 *Kimiaha tihaməkeikei mhəregi ramasan, mhagien pik, ti nəri nə mə nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kimiaha hiəukurən mə nərmama me hənometə profet kupwən me ia noien a mwi nəha.”

Iesu rəgkiari ia sol mine nukuraanien

13 “Kimiaha nə hiəmwhen ia sol ia tɪprənə i. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə rɪpkəmwhen mhə mə tuko nari amasan riti mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə nərmama tuhavən irə.

14 *Kimiaha nə hiəmwhen ia nukuraanien ia tɪprənə i. Taon riti fwe ia təkure təkueər ko rɪpkərkwafə mhə. 15 *Nərmama me həpkɪhiəi pen mhə napw ia laet mhəuiui ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei mhəkurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama ia nəkwai nimwə tuhətoni raməhiapw.

16 *Rəmwhen a mwi ia kimiaha tihaməkeikei mho laet səkimiaha ruək asori ia nəmri nərmama pwəh hətoni noien amasan me səkimiaha nənə mhəgnəgini Tata səkimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

17 *“Rerimiaha trəpwəh nɪrhien mə iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses mine nəgkiariien səvəi profet kupwən me. Iapkuvehe mhə mə takərarki nəgkiariien me səvənraha, mətə iakuvehe mə tako nəgkiariien me səvənraha həuvehe mhəukuə.

18 *Iakani nɪpərhiēnien tukumiaha i mə loa nəha trɪpkɪwən mhə meste tɪprənə mine neiai trouiwən. Nəgkiariien kwakwa uə nɪpəri nəgkiariien kwakwa kɪmərai pen ia loa nəha trɪpkɪwən mhə meste narimnari me pam tuhəier irapw.

19 *Ro pen iərmama sə trərui loa riti rouihi ia loa me i, mamahatən nərmama me mə tuho mwi iamɪnhi, tukəkwein in mə iəmə auər a ia nitətə ia neiai. Mətə iərmama sə tresi pen loa me i, mamahatən nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə asori ia nitətə ia neiai. 20 Iou iakani pehe tukumiaha i mə noien səkimiaha traməkeikei matukwatukw məpi raka noien səvəi nahatən me səvəi Loa mine noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kimiaha tihəpwəh nuvnimwəien ia nitətə ia neiai ia nəpɪn riti.”

* 5:11: 1Tes 4:14, Jem 1:2 * 5:12: 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10 * 5:14: Jon 8:12, 9:5 * 5:15: Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33 * 5:16: Efes 5:8-9, 1Tes 2:12 * 5:17: Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4 * 5:18: Luk 16:17, 21:33 * 5:19: Jem 2:10

Iesu rægkiari ia noien səvəi niemaha

21 **“Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me səkitaha mə, ‘Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama. Trini minuə iərmama riti rousi əpune iərmama riti ratukwatukw mə tuko nərpwīnien min.’* 22 **Mətə iou iakani pehe tukumiaha i iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratukwatukw mə tuko nərpwīnien min. Iərmama sə trini pen ti piəvni mə, ‘Ikamarməri,’ ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə trəskiari ərəha anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia kwopun napw asori rauək ikin.*

23 **Ro pen trini minuə ikamərer pen ia nifatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerim ririhi mə piam niemaha raməpi in ti nari riti ikino min,* 24 *tikəpwəh nəri nəha ikuə tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak ia nikare nifatə, nənə mevən. Tikaməkeikei mukupwən mevən ti piam rouamasan kimirau min, nənə kurirə ikrərig, muvei pen narimnari me səim ia təkure nifatə ramevən ti Kumwesən.*

25 **Trini minuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kimirau min tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpin kimirau irauesi pen ihi suatuk rauevən ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin. Rərəha mə iərmama nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus.* 26 *Iakani nīpərhienien tukw ik i mə tikəpwəh nierien ia kalapus meste ikərəku pen pam faen me səim.”*

Iesu rini mə iərman rerin trəpwəh nakresien pran

27 **“Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, ‘Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə.’* 28 **Mətə iou iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərman riti rətoni pran riti, nənə rerin rakres i, iəmə nəha rinərui raka nəgkiariien nəha ia rerin.* 29 **Trini minuə nənimem mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhαιen, tikukumwiri raka, mərarki. Nənimem nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan pik məpi raka mə tukərarki pen nīpwram me pam ia kwopun napw asori rauək ikin.* 30 **Nənə trini minuə rəgim mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhαιen, tikərαι raka, mərarki. Rəgim nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan*

* 5:21: Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17 * 5:22: 1Jon 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:25: Mat 6:14-15, Mat 18:34-35 * 5:27: Eks 20:14, Dut 5:18 * 5:28: 2Tes 2:14 * 5:29: Mat 18:9, Mak 9:47, Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8, Mak 9:43

pik mæpi raka mæ tukærarki pen nîpwram me pam ia kwopun napw asori rauæk ikin.”

Iesu rini mæ iærman træpwæh næpwæhien pran sævænhî

31 * “Nægkiariien riti mwi kimæni fwe kupwæn in i mæ, ‘Iærman sæ rokeikei mæ træpwæh pran sævænhî pwæh ruvei pen nimwai nækukuæ riti m pran sævænhî rani mæ in rinæpwæh in.’
32 Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i trîni minuæ iærman riti ræpwæh pran sævænhî, pran sæ rîpko æpnæpen mhæ nari irau iærmæpæ, ramouraha sævænhî pran, mammo in revæn mamætui iærmæpæ riti mæ triri in. Trîni minuæ præ næha resi pen iærmæpæ riti iamînhi, in ramo noien æræha. Iærman næha in ramesi pen rîpko mhæ iærman atukwatukw sævænhî. Nænæ iærman sæ ramiri pran sæ iærman sævænhî rinæpwæh in ramo noien æræha. Præn næha in ramiri sævæi iærmæpæ.”

Iesu rini mæ tikæpwæh nahatæn penien nari, muvehi kwæsuahi

33 * “Nægkiariien riti mwi kimiaha hiæuværegi raka kimæni pen ti kaha kupwæn me in i mæ, ‘Tikæpwæh nuvehien kwæsuahi ia næmri Iærimænu meikuæ iræ, mætæ tikamækeikei mo næfe ikimæuvehi kwæsuahi mini mæ tiko.’
34-35 * Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ tihæpwæh nuvehien kwæsuahi iamînhi. Tikæpwæh nahatæn penien neiai uæ tiprænæ uæ Jerusalem muvehi kwæsuahi ia nîræhar, ti næri næ mæ neiai in næ kwopun Kumwesæn ramækure ikin mamærimænu, tiprænæ in næ næri Kumwesæn ramærpwi utæ tipage nisun mi iræ, nænæ Jerusalem in næ taon sævænhî, in Iærimænu Asori.
36 Tikæpwæh nahatæn penien kæmkapwæ, muvehi kwæsuahi iræ, ti næri næ mæ ko ipko mhæ nimwai nukwænem riti ruvehe mæpsan uæ ruvehe mipitæv.
37 * Mætæ nægkiariien sæim pwæh ro iamînhi. Tikini a ‘Ouah’ uæ ‘Rekæm.’ Nægkiariien sæ ræpi raka nægkiariien mi næha ruku pen ti Setan.”

Iesu rini mæ tikæpwæh nærpwînien noien æræha sævæi nærmama

38 * “Kimiaha hiæuværegi raka kimæni mæ, ‘Trîni minuæ iærmama rouraha nænimek riti tukamækeikei kouraha mwi nænimen riti. Trîni minuæ iærmama rouraha revik riti tukamækeikei kouraha mwi revin riti.’
39 * Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ tihæpwæh nævisæien kimiaha iærmama ræræha, mhæpwæh nærpwînien tai noien æræha sævænhî iamînhi. Trîni minuæ iærmama riti ræpwi nîkare nîkapwîm mwatuk, ikuvei pen mwi nîkaren mour min.
40 * Trîni minuæ iærmama riti ruvi irapw ik ia nægkiariien asori mæ truvei

* **5:31:** Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11   * **5:33:** Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21   * **5:34-35:** Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1   * **5:37:** Jem 5:12   * **5:38:** Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21   * **5:39:** Lev 19:18, Jon 18:22-23   * **5:40:** 1Kor 6:7

raka səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min. ⁴¹ Trini minuə iərmama riti raməkeikei mik mə tikəvrani narimnari me səvənhi mavən kilometa kuatia, ikavən kilometa kəru kimirau min. ⁴² Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəpwəh nəniseien iərmama sə rokeikei mə truvehi ouihi a səim narimnari me.”

Iesu rini mə tikokeikei nərmama səməme haməmwəki ik

⁴³ * “Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam nənə məmwəki iərmama sə raməmwəki ik.’ ⁴⁴ * Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kimiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme kamhometə kimiaha. ⁴⁵ * Noien nəha trahatən pen mə Tata səkimiaha fwe ia neiai nīpwənətīn me nə kimiaha, ti nəri nə mə in ramo meri səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwīn nərmama ərəha me mine nərmama amasan me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfwī nərmama atukwatukw mine nərmama həpkatukwatukw mhə. ⁴⁶ Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə kimiaha hiokeikei a nərmama səməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nərmama kaməraku pen takis mīnraha irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁷ Nənə trini minuə kimiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamo mhəpi raka nərmama me nepwīn? Nərmama me səməme həreirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁸ * Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkimiaha fwe ia neiai in ratukwatukw.”

6

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmama nautə səvənraha riwən

¹ * “Kimiaha tihaməsiari nəpīn hiamo noien atukwatukw me səkimiaha, mhəpwəh noien ia nəmri nərmama me mə irəha tuhətoni. Trini minuə hiamo iamīnhi irə, nərəkuien səkimiaha sə truku pen ti Tata səkimiaha fwe ia neiai triwən.

² Nəpīn ikuə tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nukupwənien məse kisipw rəmwhen kəuatkəsua me kamho ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia suatuk me mə nərmama tuhətoni mhəgnəgini irəha. Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ³ * Mətə nəpīn tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəsenien rəgim mour rukurən nəfe rəgim

* 5:43: Lev 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20

* 5:45: Efes 5:1 * 5:48: Lev 19:2, Dut 18:13 * 6:1: Mat 23:5 * 6:3: Mat 25:37-40

mwatuk ramo. ⁴ Ro iaminhi irə tiko afafa nəriariien səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik.”

Iesu rəgkiari ia nəfwakien

⁵*“Nənə nəpın kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuətkəsua me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia kwopun me suatuk me həuvehe mamhəvsiek ikin, mamhəfwaki mə nərmama tuhətoni irəha. Irəha hokeikei pik noien nəha, mətə iakani nıpərhienien tukumiaha i mə nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ⁶*Mətə nəpın tikəfwaki, ikevən ia nəkwai rum səim mərəpinhə, məfwaki m Tata səim sə nərmama həkətoni mhə. Nənə Tata səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik. ⁷*Nənə nəpın kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh niniien nəgkiariien me rıpik rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. Irəha rərınraha rırhi mə kumwesən me səvənraha tuhəregi irəha ti nəri nə mə kamhəni nəgkiariien me rıpik. ⁸*Kimiaha tihəpwəh noien rəmwhen ia nırəha ti nəri nə mə nəpın kimiaha hiəpkəres mhə ihi Tata səkimiaha, in ruvəukurən raka narimnari me sə həiwən təni kimiaha. ⁹*Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki iaminhi irə:

‘Tata səkimaha ia neiai,

Pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

¹⁰*Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

Pwəh ko nəkwam ia tiprənə rəmwhen kamo nəkwam ia neiai.

¹¹ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpın ipwet.

¹²*Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

rəmwhen kimaha iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

¹³*Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin,

mətə tikinise Setan mə trəpwəh nourahaien kimaha.’

¹⁴*Trini minuə kimiaha hienouenou noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkimiaha fwe ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkimiaha. ¹⁵Mətə trini minuə kimiaha hiəpwəh nenouenouien noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkimiaha trəpwəh mwi nenouenouien noien ərəha me səkimiaha.”

Iesu rəgkiari ia nəpwəhien nəveginien ti nəfwakien

* **6:5:** Mat 23:5, Luk 18:10-14   * **6:6:** 2King 4:33   * **6:7:** Aes 1:15, 1King 18:26-29   * **6:8:** Mat 6:32   * **6:9:** Jon 17:6   * **6:10:** Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42   * **6:12:** Mat 6:14-15, Mat 18:21-35   * **6:13:** Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13   * **6:14:** Mak 11:25-26

16 **“Nənə nəpɪn tihəpwəh naniien nari mə tihəfwaki, hiəpwəh noien nənimemiaha rəpou rəmwhen ia kəuətəkəsua me kamho. Irəha kamho nənimenraha ruvehe mopəiti mə nərmama me tuhətoni mhəukurən mə kamhəpwəh naniien nari. Iakani nɪpərhiēnien tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuiēn səvənraha. 17 Mətə nəpɪn ikuə tikəpwəh nəniiēn nari mə tikəfwaki, ikaikuas ia nənimem, mahakwi oel ia nukwənem. 18 Nənə nərmama tuhəpwəh nətoniiēn mə ikəpwəh nəniiēn nari, mətə Tata səim sə nərmama həkətətoni mhə trətətoni. Nənə Tata nəha səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuiēn mik.”*

Iesu rəgkiari ia noēiteien nautə ia neiai

19 **“Kɪmiaha tihəpwəh noēiteien nautə səkɪmiaha ia tɪprənə i. Ia kwopun i uvne me mɪne nɔpweiiēn kraouraha nari. Ia kwopun i rakres me kamheitehi nɪmwə, mamhəuvnɪmwə, mamhakres. 20 *Mətə kɪmiaha tihaməkeikei mhəoēte nautə səkɪmiaha ia neiai. Ia kwopun nəha uvne me mɪne nɔpweiiēn kroupkouraha mhə nari. Rakres me həkēitehi mhə nɪmwə mə tuhəuvnɪmwə mhakres. 21 Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə kwopun nautə səim raməmāk ikɪn, nətərigiēn səim traməmāk mwɪ ikɪn.”*

Iesu rəgkiari ia nəmri iərmama

22 *“Nəmri iərmama in nə rauvei pen nukuraanien m nɪpwran. Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə nənimem ramasan, nɪpwrām pam trukuer ia nukuraanien. 23 Mətə mə nənimem rərəha, nɪpwrām pam trukuer ia nəpitəvien. Trɪni mɪnuə nukuraanien ia rərɪm ro nəpitəvien irə, ikamarə ia nəpitəvien pərhiēn.”*

Iesu rəgkiari ia iəmə asori kəru

24 *“Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti, uə trɪsiai riti mɪpkɪsiai mhə riti. Kɪmiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mɪne mane mho iəmə asori mi irə səkɪmiaha mə tiho pəri nəkwanrau.”*

Iesu rəgkiari ia nətərig pɪkiēn ia narimnari me səvəi tɪprənə i

25 **“Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nətərig pɪkiēn tɪ nɪmɪruēn səkɪmiaha, mamhərəs nəfe tihani uə nəfe tihənɪmwɪ. Tihəpwəh nətərig pɪkiēn ia nɪpwrāmiaha, mamhərəs nəfe tiharkahu i. Nɪmɪruēn rɪpko mhə səvəi nəvegɪniēn əpa. Nɪpwrāi iərmama rɪpko mhə səvəi tɪnari əpa. 26 *Hətə ro menu me i ia nɪmagouagou. Irəha həpwəh*

* 6:16: Aes 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2

* 6:25: Fil 4:6, 1Tim 6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31, Luk 12:6-7

nəpweiiien nari, mhəpwəh nesiiien nukwan, mhəpwəh noeit-eien nəveginien ia nimwə sə kamoeite nəveginien ikin. Mətə Tata səkimiaha ia neiai raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen kimiaha hiamasan pik mhəpi raka irəha. ²⁷ Sin ia kimiaha ko ro nimiruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpin ouihi a trini minuə ramətərig pik tukwe? Kimiaha riti ko ripko mhə nəri nəha.

²⁸ Ro iamınhi irə rəfo hiamətərig pik ti tinari? Hətoni ro tihinari me ia kwopun me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nitiriiien tinari. ²⁹*Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mamarkahu tinari amasan me, mətə tinari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ³⁰ Kimiaha nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmuru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamınha irə, in truvei pehe mwi tinari m kimiaha məpi raka. ³¹ Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, ‘Tsani nəfe?’ uə ‘Tsənimwi nəfe?’ uə ‘Tsarkahu ia nəfe?’ ³²*Nərmama səməme həreirei Kumwesən kamhətui əmisə nəveginien mine tinari. Nənə Tata səkimiaha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi. ³³*Mətə kimiaha tihəkupwən mhətui əmisə nitətə sə in ramərimənu irə mine noien atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kimiaha. ³⁴*Ro pen kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien me səvəi nəpin kuatia nəmwhen raka.”

7

Iesu rəgkiari ia nəkiriiien nərmama ti noien ərəha me səvənraha

¹*“Kimiaha tihəpwəh nəkiriiien nərmama ti noien ərəha me səvənraha kamo Kumwesən rəkiri mwi kimiaha ti noien ərəha me səkimiaha. ²*Nəkiriiien səkimiaha sə hiaməkiri nərmama irə, tukəkiri mwi kimiaha irə. Nərpwinien səkimiaha sə hiamo m nərmama tukərpwin pehe mwi m kimiaha.

³ Rəfo ikamətə nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nīpəri nei asori sə raməmak ia nənimem? ⁴ Trini minuə nīpəri nei asori raməmak ia nənimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, ‘Əseni iou, pwəh iakiskəri raka nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nənimem?’ ⁵ Ik iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeikei mukupwən

* **6:29:** 1King 10, 2Kron 9   * **6:32:** Mat 6:8   * **6:33:** 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17   * **6:34:** Eks 16:4,19, Mat 6:11   * **7:1:** Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12   * **7:2:** Mak 4:24

muvehi raka nīpəri nei asori sə raməmak ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nīm wəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

6 *Kimiaha tihəpwəh nuvei penien nari sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me nəha hərəri mhahi testesi nīpwramiaha. Tihəpwəh nərarki penien nəri amasan nənimen rutə pik revən ti pikə me. Rərəha mə pikə me nəha havən irə ia nisunraha.”

Iesu rini mə tikəres nari, mətui nari, mikunkun ia təpinhə

7 **“Trini minuə hiokeikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumi-aha. 8 *Iərmama sə raməres nari, truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari, trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə, tukəsevər tukwe.*

9 Sin ia kimiaha nəpīn iəkunouihī səvənhi rəres bred, truvei pen kəruətərei min, 10 uə rəres nəmu truvei pen snek? Rekəm! 11 *Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwər hakwərha me səkimiaha. Mə kimiaha i nəkur ərəha hiəukurən noien iamīnhi, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe. 12 *Ro pen nəfe noien kimiaha hiokeikei mə nərmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia nīrəha, ti nəri nə mə in i nīpwrai nəgkiariien me ia Loa səvəi Moses mīne nəkukuə me səvəi profet kupwən me.”

Iesu rəgkiari ia suatuk kəru

13 **“Kimiaha tihaməkeikei mhəukurau ia ket ouihī. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə ket asori mīne suatuk sə rīməru ramevən ti nemhəien. Nərmama həpik kamhəukurau ia ket nəha. 14 *Mətə ket ouihī mīne suatuk əknekin ramevən ti nīmīruien. Nərmama houihī a kamhətə suatuk nəha.”*

Iesu rəgkiari ia noien səvəi profet eikuə me

15 **“Kimiaha tihaməsiari ti profet eikuə me. Irəha tuhəuvehe tukumiaha mhəvi sipsip me ia nīrəha, mətə rerinraha rəmwhen ia kuri əprmin me. 16 *Kimiaha tihətə irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə me, ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen. Rəfo, ko kesi nukwai krep ia rəhi, uə nukwai niemis ia nəkwus sə ro rīrevin me? Rekəm! 17 Nei amasan raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. 18 Nei amasan ko*

* 7:6: Mat 10:11 * 7:7: Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24 * 7:8: Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10 * 7:13: Jon 10:7,9 * 7:14: Wok Me 14:22 * 7:15: Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1 * 7:16: Kal 5:19-22, Jem 3:12

rəpwəh nukuəien kwənkwai nei ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ¹⁹ *Nei me pam səməme həpkukuə mhə kwənkwanraha sə ramasan kamərai əmwesi irəha, kamərarki pen ia napw. ²⁰ *Ro pen kimiaha tihətə irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen.

²¹ *Nərmama həpik kamhəkwein iou mə, 'Iərimənu, Iərimənu,' mətə ripko mhə irəha pam tuhəuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai.^a Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou sə ramarə ia neiai in truvnimwə. ²² Ia nəpən nəha nərmama həpik tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, Iərimənu, ia nəghim kimaha iahənəvisau m nərmama. Ia nəghim kimaha iahənəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. Ia nəghim kimaha iahəno nimtətien asori me ripik. Rəfo ia kimaha?' ²³ *Mətə iou takini pen atukwatukw ti nirəha i mə, 'Iou iapkukurən raka mhə kimiaha ia nəpən riti. Kimiaha nərmama me hiamo noien ərəha, həuvən isipwın tukw iou.' "

Iesu rəgkiari ia iərmama mi sə krauvrhəkin nimwə

²⁴ "Iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, mamə nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rukurən nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure kəruətərei. ²⁵ Nəpən nesən rauər, iapiwən raiu, nimətəgi rəsua ia nimwə nəha, mətə nimwə nəha rəpwəh nimweiien ti nəri nə mə kiməuvrhəkin pen ramərer əknekən ia təkure kəruətərei. ²⁶ Mətə iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, məpwəh noien nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rireirei nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia nīpəkīr. ²⁷ Nəpən nesən rauər, iapiwən raiu, nimətəgi ruvehe məsua ia nimwə nəha, nənə nimwə nəha rīmwei. Nəpən rīmwei irə ruvehe mərəha pam."

²⁸ Nəpən Iesu rini pam nəgkiariien me i, nərmama me həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ²⁹ *ti nəri nə mə in rahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvənraha səməme kamhahatən Loa.

8

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekīn ruvehe məsanin

¹ Nəpən Iesu reiwaiu ia təkuer nəha, nərmama həpik kamhəkurirə i. ² Nənə iərmama riti nemhəien skai riti ro tekīn ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, "Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou iakəmher?"

* **7:19:** Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6   * **7:20:** Mat 12:33   * **7:21:** Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25   ^a **7:21:** Nəpən ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nīpwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

* **7:23:** Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19   * **7:29:** Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46

³ Nənə Iesu rosə pen rəgin, mīrapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tikuvehe məmher.” Təkwtəkwuni a nemhəien səvəi iərmama nəha raraka irə. Nīpwran ruvehe məmher mwi.
⁴ *Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh nīnien nəfe iakino mik ti iərmama riti. Mətə tikevən atukwatukw ti pris^a pwəh rətoni nīpwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīməni. Nərmama me tuhətoni həkurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nīpwram.”

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom ramahatətə ia Iesu

⁵ *Iesu revən məpirapw ia taon nəha Kapaneam. Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikin in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Ruvehe ti Iesu, məres mə, ⁶ “Iərimənu. Ko ikasitu ia nirak? Iərmama sə ramo tukwini nari miou raməmak fwe ia nəkwai nimwə səiou, mamregi rərəha anan, ko rīpkavən mhə.”

⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou takuvehe mo in ruvehe məsanin.”

⁸ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Iərimənu. Rīpko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkamwhen mhə mə tikuvehe muvniwə ia nimwə səiou. Mətə tikini a nəkwam, nənə pwəh iərmama sə ramo tukwini nari miou ruvehe məsanin.

⁹ Iou mwi iərmama riti sə iakamarə tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwin mwi kamharə tegin iou. Nəpin iakini pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpin iakini pen ti riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpin iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

¹⁰ *Nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha, rərəkərinari, mīni pen ti nərmama səməme kamhəkurirə in mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə iou iapkatə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi rīskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i. ¹¹ *Iakani pehe tukumiaha i mə nərmama həpik rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pen ia nīkaren parei mīne nīkaren peraha mhəuvehe mhani pəri nari irəha Epraham mīne Aesak mīne Jekop ia Nītətə ia Neiai.^b ¹² *Mətə nəkur Isrel, irəha nīpwnəti nītətə nəha, tukərarki irapw irəha həpik fwe iruə ia kwopun rīpitəv ikin. Ia kwopun nəha tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

¹³ Nənə Iesu rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mə, “Evən. Iərmama sə ramo tukwini nari mik trəsanin rəmwhen ikini nīpərhiēnien mə tako mik.” Təkwtəkwuni a irə iərmama

* **8:4:** Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14   **a 8:4:** Pris me nəha Iesu raməgkiari ia nirəha, irəha nīmwpwi Eron me. Fwe kupwən irəha kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem.   * **8:5:** Jon 4:47   * **8:10:** Mat 15:28

* **8:11:** Sam 107:3, Luk 13:29   **b 8:11:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

* **8:12:** Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28

sə ramo tukwini nari m iəmə asori səvəi naruagən me ruvehe məsanin.

Iesu ro mama səvəi Pita ruvehe məsanin

14 *Kurirə ikin Iesu revən muvniwə ia nimwə səvəi Pita, mətoni kaka pran səvəi Pita raməmak maməkwiēi fifa. 15 Iesu rirapi rəgin, nənə nemhəien raraka irə. Prən nəha riskəmter, minaməpnəpənə nəveginien sənəni.

16 Ia nəpin nəha ia nəruarəv meri ruvəivə irəha həuvehi nərmama həpik nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. In rini a nəgkiariien səvənhi, məkoui irapw nənimwin ərəha me irə, mo mwi səməme kamhemhə irəha pam həuvehe mhəsanin. 17 Narimnari me i həier pehe iamnhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə, “In ruvehi nemhəien me səkitaha mine nəmisəien me səkitaha.”

Iərmama kəru krouokeikei mə troukurirə Iesu

18 Nəpin Iesu rətoni mə nərmama me həpik hərer kurau kurau irə, rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səuvən mhəpi simwin pen fwe ia nikare nui asori.” 19 Ia nəpin nəha iahatən riti səvəi Loa ruvehe mini pen tukwe in mə, “Iahatən, takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikin.”

20 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənraha nipəg rarə. Menu me ia nimagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikin.”

21 *Nənə iərmama riti mwi sə ramərer ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən minimwi raka səiou tata.” 22 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Tikukurirə iou, məpwəh irəha. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə.”

Iesu rinise nimətagi asori

23 Ia nəpin nəha Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti. Nərmama me səvənhi həkurirə in. 24 *Irəha həier mənəmhəuvən. Ripko mhə tui nimətagi asori riti riskəmter ia təkure nui mo peiau peiau me rasori minakuər ia nitətə ouihi səvənraha. Mətə Iesu ramapri. 25 Ro pen irəha həuvən, mhəsəpwiri in, mamhəni mə, “Iərimənu! Tikuehimiru kitaha! Na tsəmwhenimw!”

26 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hi-amhekir? Kwa nahatəien səkimiaha ripkiskai mhə.” Nənə in riskəmter minise nimətagi mine nui asori mini minuə

* 8:14: 1Kor 9:5 * 8:20: 2Kor 8:9 * 8:21: 1King 19:20, Jon 5:25 * 8:24:

Sam 4:8 * 8:26: Mat 14:31, 16:8, Sam 89:9

troueiwau. Təkwtəkwni a mwi narimnari me pam həuvehe mhəmərinu.

²⁷ Nərmama me səvənhi nənimenraha rier. Irəha həni mə, “Nəfe i iərmama nīmətagi mine nui krauo nəkwān?”

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwin ia iərmama Katara kəru

²⁸ Nəpīn Iesu rier pen ia nīkare nui asori ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru krouier ia kwopun kanīmwi nərmama ikin, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me kamharə ia nirau, mamho irau kraousi nərmama. Iərmama riti riwən ko rukurau ia suatuk ia kwopun nəha. ²⁹ *Nəpīn irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Tīni Kumwesən, ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Rosi tiko nəmisəien m kimaha, mətə rīpko mhə ihi nəpīn atukwatukw səvənhi uə?”

³⁰ Mətə toue pīkə me həpīk kamhərku ia kwopun nəha isipwin kwopti ti nirəha. ³¹ Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə, “Tīni minuə ikəkoui irapw kimaha, pwəh ikərhi pen kimaha iahəuvən ia reri pīkə me nəha.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvən!” Ro pen irəha həier ia iərmama mi nəha, mhəuvən ia reri pīkə me. Təkwtəkwni a mwi pīkə me pam haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhenimw.

³³ Nərmama səməme kamhətui ti pīkə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari me pam nəha irəha hənətoni. Irəha həkīari pīk ia nəfe Iesu rino ia iəmə mi nəha nəremhə me hənərə ia nirau. ³⁴ Nərmama me pam ia taon nəha həier mə tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpīn hətōni, hase in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

9

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanin

¹ *Nənə Iesu rəputə ia nitətə ouihi, məpi simwin mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi.^a ² Ia kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iərmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia nīməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Nəpīn Iesu rətōni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik. Tikəpwəh nehekīrien. Iakinənouenou raka noien ərəha me səim.”

³ Nəpīn Iesu rini nəgkīariien nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həkīari minraha me, mhəni mə, “Iəmə i rani ərəha Kumwesən.”

⁴ *Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mīni mə, “Rəfo rerimīaha ramrhi ərəha iou iamīnhi irə?”

* 8:29: Mak 1:24, Luk 4:34,41 * 9:1: Mat 4:13 a 9:1: Taon nəha Iesu revən

ikin nəghin nə Kapaneam. * 9:4: Mat 12:25, Luk 9:47, Jon 2:25

⁵ Nægkiariien mi sə pəku nəha rıməru tukw iou ti niniien: nægkiariien i mə, 'Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,' uə nægkiariien i mə, 'Ərer mavən'? ⁶ *Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tiprənə i. Iakukurən nenouenouiien noien ərəha me." Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, "Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam." ⁷ Iəmə nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni. ⁸ Nəpin nərmama hətoni nəri nəha, həhekir, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama mə tuho iamınhi irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

⁹ Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, rətoni iərmama riti nəghin nə Matiu raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikın. Iesu rini pen tukwe in mə, "Kurirə iou." Nənə Matiu riskəmter mukurirə in.

¹⁰ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama kamərəku pen takis mınraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həpik həuvehe mamhani pəri nari irəha min mine nərmama me səvənhi. ¹¹ *Nəpin Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, "Rəfo iahatən səkimiaha raməni pəri nari irəha nərmama kamərəku pen takis mınraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi?"

¹² Mətə nəpin Iesu riregi, rini mə, "Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ¹³ *Ramasan mə kimiaha tihəuvən kahatən kimiaha ia nipwrai nægkiariien i Kumwesən rıməni ia Nəkukuə Ikinan mə, 'Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.'" Nənə Iesu rarə mını mwi mə, "Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me."

Noien vi ko ripkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁴ *Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvehe ti Iesu, mamhəni mə, "Rəfo kimaha mine Farisi me iahaməpwəh naniiien nari ti nəfwakiien, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamınhi irə?"

¹⁵ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama ia nəveginien i kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mınraha. Ripkatukwatukw mhə mə rerınraha trəpou ia nəpin nəha.

* 9:6: Jon 17:2, 5:8 * 9:11: Luk 15:2, 19:7 * 9:13: Mat 12:7, Hos 6:6 * 9:14:

Luk 18:12 * 9:15: Jon 3:29

Mætə tripkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə ripkarə vi a irau səvənhi pran tripkarə mhə mwi irəha mīnraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh nanien nari ti nəfwakien.

16 *Iərmama riti riwən ko ruvehi nīpəri tīnari vi mītiri tukuahag ia ruei tīnari ivis. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, tīnari vi truvi tərini nənə meitehi asori mwi. 17 Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kīno ia teki nənī. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, tiki waen tui me tuhəsisī mhəpəruə ti nəri nə mə həuvəskai raka. Waen traris pam, nənə tiki waen me tuhəraha. Mætə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me sə hamərməru ihi mə waen vi mīne tiki waen vi me irau pəri trouəmak amasan.”^b

Iesu romasan pran riti marə momasan mwi prən ouihi riti

18 Nəpin Iesu rani narimnari me nəha ti nirəha i, təkwtəkwuni a mwi iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe tukwe in, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mīni mə, “Prənouihi səiou ripkemhə a i, mætə tiko muvehe, məmrutə rəgim irə, nənə in trīmīru mwi.” 19 Ro pen Iesu riskəmter irəha nərmama me səvənhi, mhəkurirə iəmə nəha.

20 Pran riti fwe ikīn ramemhə ia nemhəien səvəi nīpran. Nemhəien nəha rinarə rerin irə muvehi nuk twelef. Təkwtəkwuni nəha rukurirə Iesu, muvehe, mīrapī nusvenhi tīnari səvənhi. 21 *In ro iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə rerin ramrhi mə, “Rosi ko iakrapī tīnari səvənhi, ko iakuvehe məsanin.”

22 Nəpin rīrapī tīnari səvəi Iesu, Iesu ruvsini, mətoni prən nəha, mīni mə, “Prən i. Tikəpwəh nehekīrien. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin.” Təkwtəkwuni a prən nəha ruvehe məsanin.

23 Kurirə irə Iesu revən mapirapw ia nimwə səvəi Jaeras, mətoni nərmama səməme kamhāni nīpu səvəi nemhəien mīne nərmama həpīk kamho nurīgrīgīen asori. 24 *In rini mə, “Həier. Prənouihi nəha ripkemhə mhə, mætə ramapri a.” Irəha həregi haris ia Iesu. 25 Mætə nəpin həməier irapw irə, in ruvniwə, muvehi rəgi prən ouihi nəha, nənə in rīmīru mərəer. 26 Nənə nəvisaiuen səvəi nəri i revən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama kəru nənimenrau rīfwə

* 9:16: Jon 1:17 ^b 9:17: Iesu rusipekin ia nīpəri tīnari vi mīne tīnari ivis, marə mīni mwi tiki waen tui me mīne tiki waen vi me. Nusipekinien mi nəha nīpwrānrau mə nahatanien vi səvəi Iesu tripkəsi pen mhə nahatanien tui sə nəkur Isrel kamharə irə.

* 9:21: Mat 14:36 * 9:24: Jon 11:11

27 *Nəpɪn Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, iərmama kəru nənimenrau rɪfwə kroukurɪrə in, rouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Kwənəkwas səvəi Kig Təvɪt! Api tukumrau!”

28 Nəpɪn Iesu ruvniwə ia nəkwai nimwə, iərmama mi nəha nəmrɪnrau rɪfwə krouvehe tukwe in. Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau irouni nɪpərhiɛnien mə iakukurən noien nəri i uə rekəm?”

Miregi irau krouni mə, “Ouəh, Iərimənu.”

29 *Ro pen in rɪrapi nəmrɪnrau, mini mə, “Itə. Pwəh iako- masan nənimemirau rukurɪrə pen a nahatətəien səkimirau.”

30 *Nənə nənimenrau rətui, irau krouətə nari. Nənə Iesu rinise pen əknekɪn ti nirau i mə, “Kimirau tirouətui amasan tukwe, rouəpwəh nɪniɛn nəfe iakino m kimirau ti iərmama riti.”

31 Mətə irau krouəpwəh in, rouevən rouəvisau nəfe Iesu rino mɪnrau nəgkiariɛn səvənrau ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama riti sə iəremhə rarə irə

32 Nəpɪn iərmama mi nəha krouərari rauevən, təkwtəkwi nənə nərmama nepwɪn həiri iərmama riti, mhəiri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha ko rɪpkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. 33 *Nəpɪn Iesu rəkoui irapw raka iəremhə nəha, iərmama nəha rɪnaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni hərkərinari irə, mamhəni mə, “Kitaha səpkətə raka mhə nari riti iamɪnhi ia tənə Isrel.”

34 *Mətə Farisi me həni mə, “In rauvehi nɪskaiɛn səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

Iesu rerɪn rərkwəpɪr ti nərmama

35 *Ia nəpɪn nəha Iesu revən ia taon me mɪne rukwənu me pam, mamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau nəgkiariɛn amasan ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhəmhə ia nemhəien me səpəmsəpə mɪne səməme nemhəien rouraha nɪpəri nɪpwranraha. 36 *Nəpɪn in rətɔni nərmama həpɪk anan, rerɪn rərkwəpɪr ti nɪrəha, ti nəri nə mə haməmwur pɪk, mhənəpou. Irəha həmwəhen ia sipsip me nepwɪn iərmama riwən trətə amasan irəha.

37 *Ro iamɪnhi irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pɪk, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houihi a. 38 Ro iamɪnhi irə kɪmiaha tihaməkeikei mhəfwaki m

* 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13 * 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12

* 9:34: Mat 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23, Mak 1:39 * 9:36:

Mat 14:14, Nam 27:17, 1Kɪng 22:17, Esik 34:5 * 9:37: Sek 10:2, Mak 6:34, Luk 10:2

Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwın mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.”^C

10

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau

¹ *Iesu rəkwein pen nərmama səvənhi twelef həuvehe tukwe. Nənə in ruvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha həukurən nəkoui irapwien nənimwın ərəha me ia nərmama, mhəukurən mwi nomasanien nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.

² Aposol me nəha irəha pam twelef nəghinraha me i: Sə rukupwən Saemon (iəmə sə kani mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes tini Sepeti, mine Jon piəvi Jemes, ³ mine Filip, mine Patolomiu, mine Tomas, mine Matiu (iəmə sə kupwən kamərəku pen takis min), mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, ⁴ mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

⁵ *Nəmə me nəha twelef Iesu rərhi pen irəha, maməvəhag minraha, mani mə, “Kimiaha tihəpwəh nevənien ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mhəpwəh mwi nuvnimwəien ia taon riti səvəi nəkur Sameria. ⁶ *Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəuvən əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruei. ⁷ *Nəpın kimiaha hiamesi pen suatuk səkimiaha mamhəuvən, tihəni irapw iamınhi irə mə, ‘Nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.’^a ⁸ *Kimiaha tihaməkeikei mho nərmama səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin. Səməme həuvamhə, kimiaha tiho irəha hətui mwi. Səməme nemhəien skai ro tekinraha, kimiaha tiho irəha həuvehe mhəmher. Səməme nəremhə me kamharə ia nirəha, kimiaha tihəkoui irapw nəremhə me nəha ia nirəha. Nasoriien i iakauvei pehe m kimiaha hiəpkuvehi mhə nənimen. Ro pen kimiaha tihasitu ia nərmama me irə, mhəpwəh nəresien nərəkuien tukwe. ⁹ *Kimiaha tihəpwəh nuvehien kol uə silva uə kapa uə mane riti mwi mhəvai pen ia pəket me səkimiaha. ¹⁰ *Kimiaha tiharkahu karkahu kuatia a, mhəuvei pen put,

^C **9:38:** Iesu rusipekin ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. Nusipekinien nəha nipwran mə nərmama həpik hənəraka rere mə tuhəuvehe ti Iesu, mətə nərmama səməme tuhasitu ia nirəha, mhəiri irəha mhəuvehe houhi a. * **10:1:** Mak 6:7,

Luk 9:1 * **10:5:** Wok Me 13:46 * **10:6:** Jer 50:6, Mat 15:24 * **10:7:** Mat

3:2, 4:17, Luk 10:9,11 ^a **10:7:** Nəpın ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * **10:8:**

Wok Me 20:33 * **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18

mhəuvehi tənəripw mine kaskin səvəi navəniēn səkimiaha, mətə tihəpwəh nuvehiiēn sə rəkwaku. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiāmwhēn ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə nəkur me nəha tuhəkwməni kimiaha, mhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

¹¹ Nəpīn kimiaha tihəuvən ia taon riti uə rukwənu riti, tihətui iərmama riti sə in rerin ragien mə truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə səvənhi, nənə tihamarə ikin meste nəpīn tihəier irə. ¹² *Nəpīn tihəuvnimwə ia nimwə nəha tihəkwein amasan ia nirəha mhəni mə, ‘Nəmərinuiēn ramarə tukumiaha.’ ¹³ Nənə trini minuə nərmama ia nəkwai nimwə nəha rerinraha ragien mə tuhəuvehi puvnimwə pehe kimiaha, nəmərinuiēn nəha səkimiaha tramarə ti nirəha, mətə mə rerinraha ripkagien mhə tukumiaha, nəmərinuiēn nəha səkimiaha trirərig mwi tukumiaha. ¹⁴ *Nənə trini minuə nərmama nepwīn həpwəh nəsevəriēn ia rerinraha tukumiaha uə həpwəh nətəriēn ia nəgkariēn me səkimiaha, nəpīn kimiaha tihəier ia nimwə səvənraha uə taon səvənraha, tihaməkeikei mhounouini raka niməkwrur ia nisumiaha, mhatən pen mə irəha hənō noien ərəha. ¹⁵ *Iakani nipərhiēnien tukumiaha i ia nəpīn nəha Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə nərpwīnien səvəi nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwīnien səvəi tənə Sotom mine Komora fwe kupwən.”

Iesu rini mə tukometə nərmama me səvənhi

¹⁶ *Həregi ro. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhēn ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhō rəmwhēn ia nərimiru sə rukurən nari mine nərimiru sə noien səvənhi rəmher. ¹⁷ *Kimiaha tihaməsiari nərmama me. Irəha tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkariēn səkimiaha. Irəha tuhərisi mwi kimiaha ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. ¹⁸ *Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou, irəha tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irəpw kimiaha ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu. Mətə mə irəha ho iamīnha irə kimiaha tihəuvehi nəpīn riti səkimiaha tihəni irəpw nəgkariēn səiou irə ia nəmrinraha mine ia nəmri nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁹ Nəpīn nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkariēn səkimiaha, tihəpwəh nətəriēn pikiēn mə kimiaha tihəfni irə uə nəfe nəgkariēn tihəni. Kimiaha tihəpwəh nətəriēn pikiēn iamīnhi ti nəri nə mə ia nəpīn atukwatukw nəha tihəgkari irə

* **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24, Jut 7 * **10:16:** Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15 * **10:18:** Wok Me 25:23, 27:24

tukuvei pehe m kímiaha nāfe nāgkariien tihāni. ²⁰ *Ripko mhā nāgkariien atukw sākímiaha tihāni, mātə Nānimwīn sāvai Tata sākímiaha trāgkari ia tərhumiaha.

²¹ *Iərmama truvei pen piəvni anan ia rāgi nārməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamīnhi ia tinīnraha me. Nəkwərhakwərha me tuhəškəmter mhāni ərəha sāvənraha me tata me mine mama me, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ²² *Nərmama me pam tuhəmwəki kímiaha ti nəri nə mə kímiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekīn ia nahatətəien sāvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəkurau pam, Kumwesən truvehimīru in. ²³ *Nəpīn irəha tuhometə kímiaha ia taon riti, kímiaha tihaməkeikei mhəp mhəuvən ia taon əpə riti. Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i kímiaha tihəpkəuvən pam mhə ia taon me ia tənə Isrel kurirə iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe.

²⁴ *Iərmama sə kamahatən in ripkasori mhə ia iahtən sāvənhi. Iərmama sə ramo tukwini nari ripkasori mhə ia iəmə asori sāvənhi. ²⁵ *Trīni mīnuə iərmama sə kamahatən in ruvehe mīnəmwhēn ia iahtən sāvənhi, uə iərmama sə ramo tukwini nari ruvehe mīnəmwhēn ia iəmə asori sāvənhi, rerīnrau trāgien. Iou iəmə asori sākímiaha, mətə irəha hāməni ərəha iou mə iou iəremhə asori Pielsepul. Ro iamīnhi irə hiəkurən mə irəha tuhāni ərəha anan mwi kímiaha nərmama me səiou.

²⁶ *Ro pen kímiaha tihəpwəh nehekīrien irəha. Narimnari me pam sāməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam sāməme haməmak afafa tukaməkeikei kətōni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nəfe nāgkariien iakani pehe tukumiaha ia nəpitəvien, kímiaha tihaməkeikei mhāni irapw ia nukuraanien. Nəfe nāgkariien hiamregi kaməsīwən irə, kímiaha tihaməkeikei mhāni irapw ia təkure nimwə me. ²⁸ *Kímiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama sāməme həkurən nousi əpuneien nīpwramiaha, mətə ko həpwəh nousi əpuneien nānimwīmīaha. Mətə kímiaha tihaməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə in rukurən nouraha pəriēn nīpwramiaha mine nānimwīmīaha ia kwopun napw asori rauək ikīn. ²⁹ Rerīmīaha rīrhi ro kwəti menu me. Nānimenraha reiwaiu. Kauvehi kəru ia silin sə rouihi anan kuatia. Mətə mə Tata sākímiaha ripkəsēni mhə menu me nəha ko riti rəpwəh nīmweiiēn ia tiprənə memhə. ³⁰ Hətə ro nīmwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. ³¹ *Ro iamīnhi irə kímiaha tihəpwəh

* **10:20:** Jon 14:26, 1Kor 2:4 * **10:21:** Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22, Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12 * **10:31:** Mat 6:26, 12:12

nehëkirien. Ia nënimen këmiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.

³² İərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in iərmama riti səiou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə in iərmama riti səiou. ³³ *Mətə iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in rıreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə iakreirei in.”

Iesu rəgkiari ia nəmərinuuien mine nəvisəien

³⁴ “Rərəha mə rerimiahə ramrhi iou mə iakuvehe mə tako nərmama ia tiprənə i harə ia nəmərinuuien. İapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərinuuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuəi irəha me, mhəvisə. ³⁵ İakuvehe mə tako ‘iərmama rəvisə irəu tata səvənhi, pran rəvisə irəu mama səvənhi, prisini pran rəvisə irəu kaka pran səvənhi.

³⁶ İərmama riti trətoni mə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi tuhaməmwəki in.’

³⁷ *İərmama sə rokeikei pik tata səvənhi uə mama səvənhi məpi raka in rokeikei iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iərmama riti səiou. Nənə iərmama sə rokeikei pik tini iərman uə tini pran məpi raka in rokeikei iou rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iərmama riti səiou.

³⁸ *İərmama sə rıpkuvehi utə mhə nei kamarkuəui səvənhi, məvrani mukurirə iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iərmama riti səiou. ³⁹ İərmama sə rokeikei mə trəkwətəmhiri nimiruuien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruuien səvənhi tukw iou truvehi nimiruuien rerin.”

Iesu rəgkiari ia nərəkuien səvəi nəkur atukwatukw me

⁴⁰ *‘İərmama sə raməsevər ia rerin tukumiahə rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rınərhi pehe iou iakuvehe. ⁴¹ İərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in profet, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi profet. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama atukwatukw, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi iərmama atukwatukw.

⁴² *Nənə iərmama sə truvei pen nui əkwiei a m iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama riti səiou, nəri auər a mə in reiwəui ia nərmama nəpwın səiou, mətə iəkani nıpərhiyenien tukumiahə i mə iərmama nəha traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi.”

* **10:33:** Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12   * **10:37:** Dut 33:9   * **10:38:** Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25   * **10:40:** Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20   * **10:42:** Mat 25:40

11

Nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvən mhətə Iesu

1 Nəpən Iesu rəvəhag pam m nərmama səvənhi twelef, in rier ia kwopun nəha, mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə trahatən irəha məvisau mınraha.

2 *Ia nəpən nəha Jon Paptaes raməmak ia kalapus. Nəpən riregi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rərhi pen nərmama nepwın səvənhi 3 *həuvən mə tuhəres pen Iesu i mə, “Ik i in i profet kupwən me kəmhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

4 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Jon nəfe hiəregi mhətoni. 5 *Nərmama me nəmrınraha rıfwə hətui mhətə nari, nənə səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama səməme nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, nənə səməme nəkwəregınraha ruvisimw rəkweg həregi nari. Nərmama me nepwın səməme kupwən həuvəmhə, təkwtəkwi nəha həuvəmıru mwi, nənə nərmama me nautə səvənraha riwən kəməvisau nəgkiariien amasan mınraha. 6 *Iərmama sə ramətə iou, trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo, rerin tragien.”

Iesu rəgkiari ia Jon Paptaes

7 *Nəpən nərmama me səvəi Jon hənərari mənəmhəuvən, Iesu rınaməgkiari ia Jon, mınamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən, kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atukwatukw mhə nəpən mətəgi rauini? Rekəm. 8 Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kəmhəuvei pen tinari amasan me kəmhəre ia nimwə me səvəi kig me. 9 *Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nıpərhiəien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. 10 *In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, nəpən rini mə,

‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

11 Iakani nıpərhiəien tukumiaha i mə nərmama me səməme nıpran me hərəhi irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi raka

* 11:2: Mat 14:3   * 11:3: Mal 3:1   * 11:5: Aes 35:5-6, Aes 61:1   * 11:6: Mat 13:57, 26:31   * 11:7: Mat 3:5   * 11:9: Luk 1:76   * 11:10: Mak 1:2, Jon 3:28

Jon Paptaes. Mətə nərmama me pam ia nitətə ia neiai^a sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon. ¹² *Ia nəpin nəha Jon Paptaes rinaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mine, nitətə ia neiai rəuviris mamevən ia niskaiien, nənə nərmama skai me kəmhəkwtəmhiri.^b ¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpin səvəi Jon, profet me pam mine Loa səvəi Moses kəmhəni irəpw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴ *Nənə trini minuə rerimiahə rəgien ti niregiien nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiahə i mə Jon in nə Eləja sə profet me həməni mə truvehe mwi. ¹⁵ Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.

¹⁶ Takini nəfe nəgkiariien musipekin ia noien səvəi nərmama ipwet mine? Irəha həmwhen ia nəkwərəkəwərha me kəmhəkure ia kwopun kamapir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepwin mə,

¹⁷ 'Kimahə iahani nipu səvəi nəgienien tukumiahə, mətə kimiahə hiəpko mhə tanis.

Iahani nipu səvəi nemhəien, mətə kimiahə hiəpkasək mhə.'

¹⁸ *Iakani iamihə irə ti nəri nə mə Jon riməuvehe, mipkəni mhə nari, məpwəh nənimwiien waen, nənə irəha həni mə, 'Iəremhə rarə irə.' ¹⁹ *Iou Iəməti Iərmama iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia nirəha, nənə irəha həni mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, maməvən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi!' Mətə noien amasan me səvəi nərmama səməme kəhəsi pen nukurəniien səvəi Kumwesən kəmhəhatən pen mə nukurəniien nəha ro nipərhiienien."

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwin

²⁰ Ia nəpin nəha Iesu rinaməgkiari skai m nərmama me ia taon me sə in rino nimtətien asori me səvənhi ripik ikin, ti nəri nə mə irəha həpkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹ *In rini mə, "Trərəha anan tukumiahə nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiahə nəkur Petsaeta! Iakino raka nimtətien asori me ia taon mi səkimiahə, mətə kimiahə hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiahə. Ripini minuə iakino nimtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko

a 11:11: Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nipwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." * **11:12:** Luk

16:16 **b 11:12:** Suatuk riti mwi ti niniiien vas 12 in i mə: "Ia nəpin nəha Jon Paptaes rinamostat maməvisau muvehe meste ipwet mine nəmə skai me kəmhousari mə tuhouraha nitətə ia neiai. Nənə nərmama səməme kəmhousari əknekin həuvnimwə pen irə." * **11:14:** Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13

* **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14 * **11:21:** Jon 3:6

nərmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nimwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpın nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə nərpwinien səkimiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ²³ *Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. İakino raka nımtətien asori me ia taon səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nımtətien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə ihi meste ipwet mine. ²⁴ *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpın nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nərpwinien səkimiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi tənə Sotom fwe kupwən.”

Iesu rəgnəgini Tata səvənhi

²⁵ *İa nəpın nəha İesu rini irapw mə, “Tata səiou İərimənu ia neiai mine tıprənə, iakani tanak tukw ik, ti nəri nə mə ikinərkwafə narımnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nıpwənəti nəkwərhakwərha me hətoni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.”

Iesu rəkwein nərmama mə tuhəuvehe tukwe

²⁷ *İesu rarə mini pen mwi ti nərmama me i mə, “Tata səiou rinəmri pehe raka narımnari me pam ia rəgik, iou Tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata, İou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.

²⁸ *Həuvehe tukw iou kimiaha i səməme hıamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe napwisien m kimiaha. ²⁹ *Kimiaha tihəuvehi nəgkiariien me səiou səməme iakamahatən kimiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar. Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiou. İou iəmə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə kimiaha tihətoni napwisien ia nımıruien səkimiaha. ³⁰ *Kimiaha tiho iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakamahatən kimiaha irə rıməru,

* 11:22: Aes 23, Esik 26–28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4 * 11:23: Aes

14:13-15, Jen 19:24-28 * 11:24: Mat 10:15, Luk 10:12 * 11:25: 1Kor 1:26-29

* 11:27: Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15 * 11:28: Jer 31:25

* 11:29: Jer 6:16 * 11:30: 1Jon 5:3

nənə narimnari me sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi həpwəh nīpamien.”

12

Iesu in ramərimənu ia Sapat

¹* Ia nəpīn nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwīn ia nīmei wit me nepwīn. Nərmama me səvənhi nukumhə rīnamahi irəha, nənə hənəmesi kwənkwai wit mənəmhani.

²* Mətə nəpīn Farisi me hətoni, həni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti rīpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³* Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rīno fwe kupwən uə? Ia nəpīn nəha in mīne nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴* Kig Tevit ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mənī bred ikinan sə raməmak ia nīfatə. Rīpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mīne nərmama me səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me əpa həukurən naniien. ⁵* Uə rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhərui loa səvəi Sapat mətə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶* Iakani pehe tukumi-aha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷* Kumwesən rīməni mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimīru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nīrəha me.’ Rīpīnuə kimiaha hiəukurən nīpwrai nəgkiariien i ko hiəpwəh nīni ərəhaien nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iesu romasan rəgi iərmama riti

⁹ Iesu rəpwəh kwopun nəha, mevən, muvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹⁰* Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. Ko rīpkuvi atukw mhə i. Farisi me həres pen Iesu i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tukomasan iərmama sə raməmhə uə rekəm?” Kamhətərig ia Iesu mə trəfni irə. Trīni mīnuə rəsəni, tuhəni ərəha in tukwe.

¹¹* Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Sin ia kimiaha, trīni mīnuə sipsip riti səvənhi rivə pen ia ruei tənə ia Sapat trəpwəh

* **12:1:** Dut 23:25 * **12:2:** Eks 20:10 * **12:3:** 1Saml 21:1-6 * **12:4:** Lev 24:5-9 * **12:5:** Nam 28:9-10 * **12:6:** Mat 12:41-42, Luk 11:31-32 * **12:7:** Hos 6:6, Mat 9:13 * **12:8:** Mat 8:20 * **12:10:** Luk 14:3 * **12:11:** Luk 14:5

raməmak? In traməkeikei məkwətəmhiri, muvehi utə. ¹² Mətə iərmama in ramasan məpi raka sipsip! Ro iaminih i rə ratuk-watukw ia Loa səkitaha mə tuko noien amasan ia Sapat.”

¹³ Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə rəgin rərfe, mini mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi məsanin rəmwhen ia nikare rəgin. ¹⁴ *Mətə Farisi me həier irapw, mhousəsimwin irəha me, mənəmhəni ərəha Iesu, mənəmhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Iesu in iəmə sə Kumwesən ruvərifi raka in

¹⁵ *Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, ro pen rier ia kwopun nəha. Nərmama həpik həkurirə in. Səməme kamhəmhə in ro irəha pam həuvehe mhəsanin, ¹⁶ *nənə minise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nəniiēn nəghin kamo nərmama həregi həukurən in. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe iaminih mə nəgkiariēn səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

¹⁸ * “Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari miou. Iakimərifi raka in.

Iakokeikei pik in, rerik rəgien tukwe.

Takəmri pen Nənimwin səiou ramarə irə,

nənə in trini irapw noien atukwatukw ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁹ In tripkəvisə mhə uə trəpwəh nətəpaharien.

Nərmama tuhəpwəh niregiēn rerin ia suatuk me.

²⁰ In truvehi məru nərmama səməme həpkiskai mhə

rəmwhen kauvehi məru kwənkwai nig sə rərkwəpəi,

nənə səməme nəgsənraha rinamiwən in truvehi məru irəha rəmwhen kauvehi məru nukumhəv ia napw sə na trifwə.

Tro iaminih i rə mamevən meste in tro narimnari me pam həuvehe mhatukwatukw.

²¹ Nənə nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha irə.”

Nərmama kamhəni ərəha Iesu mə iəremhə rarə irə

²² *Nəpin riti nərmama nepwin həiri iərmama riti mhəiri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nənimen rifwə ko ripkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. Nənə Iesu ro in ruvehe məsanin. Iərmama nəha rəgkiari, mətə mwi nari. ²³ Nənə nərmama me pam nənimenraha rier. Həni mə, “Nərmama. Rosi iəmə i in i kwənəkwus səvəi Kig Tevit kitaha sameitenhi uə?”

* 12:14: Jon 5:16 * 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4, Mak 3:12 * 12:18:

Mat 3:17 * 12:22: Mat 9:32-33

24 *Mətə nəpɪn Farisi me həregi, həni mə, “Rekəm! İəmə nəha rauvehi nɪskaiien səvəi İəremhə asori nəha Pielsepul, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

25 Mətə İesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nırəha i mə, “Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nıtətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trini minuə nərmama ia rukwənu riti uə ia nəkwai nimwə riti həuui irəha me ia kusen kəru, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə amasan mhə. 26 Nənə mə nıpərhiendien i Setan raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien nəha ramahatən pen mə narəien səvənhi ro kəru. In ramousi atukw a in. Mə ro İaminhi irə nıtətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? 27 Kimiaha hiaməni iou mə İakaməkoui irapw nəremhə me ia nɪskaiien səvəi Pielsepul. Trini minuə nəgkiariien nəha səkimiaha ro nıpərhiendien, rəfo ia nərmama me səkimiaha? İrəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia nɪskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha tuhəkiri nəgkiariien i səkimiaha. 28 *Mətə iou İakaməkoui irapw nəremhə me ia nɪskaiien səvəi Nənimwɪn səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

29 *Uə İərmama riti trəfo muvnimwə, makres narimnari me ia nəkwai nimwə səvəi İəmə skai riti? In traməkeikei mukupwən məkwətəmhiri İəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

30 *İərmama sə rıpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nırak. Nənə İərmama sə rıpkasitu mhə ia nırak, mamiri pehe nərmama həuvehe tukw iou, in raməkoui kirkiri irəha.

31 *Ro pen İakani pehe tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien me pam səməme nərmama tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwɪnien. Mətə İərmama sə trini ərəha Nənimwɪn İkinan, Kumwesən trıpkənouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. 32 İərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi İou İəməti İərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwɪnien. Mətə İərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti muəsi Nənimwɪn İkinan i, Kumwesən trıpkənouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. Nərpwɪnien səvənhi trarə ia nıtətə ipwet mine mine ia nıtətə sə trıpkuvehe.”

İesu rəgkiari ia kwənkwai nei me

* 12:24: Mat 9:34, 10:25 * 12:28: Wok Me 10:38, 1Jon 3:8 * 12:29: Aes 49:24, 1Jon 4:4 * 12:30: Mak 9:40, Luk 9:50 * 12:31: 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26

33 **“Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas a ia kwənkwanrau. 34 *Kimiāha hiəmwhen ia kuse snek me səməme kamhahi əpune iərəmə! Kimiāha nəkur ərəha tihəfo mhəni nəgkiariien amasan? Ko hiəpko mhə, ti nəri nə mə iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə. 35 Iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. 36 Iakani pehe tukumiaha i ia nəpən nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, in trəres nəgkiariien ərəha me pam sə nərmama me həməni əpnəpen, nənə irəha tuhaməkeikei mhəni pen tukwe in mə hənəfo irə mhəni. 37 Nəgkiariien me səim sə ikamini, Kumwesən trəkiri nəgkiariien me nəha mətə sas ia niram mə ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”*

Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəres nimtətien riti

38 **Nənə nahatən me nepwin səvəi Loa mine Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahokeikei mə tiko nimtətien riti pwəh iahətoni ro.”*

39 **Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha nərmama ipwet mine hiāmətui a nimtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiāha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nimtətien riti mwi m kimiāha, mətə nimtətien əpa səvəi Profet Jona. 40 *Fwe kupwən Profet Jona raməmak ia tipwi nəmu asori nəpən ia ran kahar mine nəpən ia nəpən kahar. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tiprənə nəpən ia ran kahar mine nəpən ia nəpən kahar. 41 *Ia nəpən nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iaminh i irə ti nəri nə mə nəpən nəmə Nineve həregi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwəpun i. 42 *Ia nəpən nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iaminh i irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurəniən səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwəpun i.*

* 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7 * 12:38:

Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22 * 12:39: Mat 16:4 * 12:40: Jon 1:17

* 12:41: Jon 3:5 * 12:42: Mat 12:6, 1King 10:1-10

⁴³ Nəpɪn kɪnəkouɪ irapw nənimwɪn ərəha riti ia iərmama, nənimwɪn ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikɪn, mamətui kwopun trapwɪs ikɪn. Mətə mə rɪpkətoni mhə, ⁴⁴ trəgkiari iamɪnhi irə mə, ‘Taktərəig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ Nənə nəpɪn rirəriɡ muvehe, trətoni mə nimwə nəha ro tekɪn, kinaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimər a ia təmwhekinraha. ⁴⁵ Nənə in trevən miri mwi nənimwɪn ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri nəha iakani truvehe meste nərmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi Iesu mine piəvni me mini kitiriməni me

⁴⁶ *Nəpɪn Iesu raməgkiari m nərmama, nərmama nepwɪn hətoni piəvni me mine mama səvənhi kamhərer fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min. ⁴⁷ Nənə iərmama riti rini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piam me kamhərer fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

⁴⁸ Mətə Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” ⁴⁹ In ruini rəɡɪn ia nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha i mama me səiou. Kimiaha i piak me. ⁵⁰ *Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piak mine kitirimak mine mama səiou.”

13

Iesu rusipekɪn ia iərmama sə rauini nuni nari

¹ Ia nəpɪn nəha Iesu rier ia nimwə mevən məkure ia nɪkare nui asori. ² *Nərmama me həpɪk həuvehe mhousəsɪmwɪn pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nɪtətə ouɪhi riti fwe peraha məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nɪpəkɪr. ³ Nənə in rani narimnari me rɪpɪk ti nɪrəha i, mausipekɪn, mamɪni mə, “Həregi ro. Nəpɪn riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpɪn rauini nuni nari me, nuni nari me nepwɪn həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nepwɪn həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouɪhi ikɪn. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuanraha rɪpkeiwaiu amasan mhə ia tɪprənə. ⁶ Mətə nəpɪn meri rəkwiɪ, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuanraha rouɪhi. ⁷ Nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tɪprənə sə nəkwus ərəha rauvirɪs ikɪn. Nəkwus ərəha me həuvirɪs mhəuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tɪprənə amasan, nənə mhəukuə. Nepwɪn kwənkwan

* 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Jon 15:14, Rom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3

hantret, nepwɪn kwənkwan sikisti, nepwɪn kwənkwan toti.
 9 Iərmama sə nəkwəregɪn rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

10 Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekinien me?”

11 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiai^a hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kɪpkəsevər mhə ia suatuk ti nirəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iamɪnhi. 12 *Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe. 13 *Iou iakaməgkiari minraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həpkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə həpkregi mhə nari mhəukurən. 14 *Noien səvənraha ro nəgkiariien i səvəi Profet Aesea ruvəuvehe muvəukuə. Rini mə, ‘Kimiaha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpɪn riti tihəpkregi mhə mhəukurən.

Tihətəni, mhətəni, mhətəni, mətə ti nəpɪn riti tihəpkətəni mhə mhəukurən.

15 Tro iamɪnha irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəregɪnraha mɪne nənimenraha.

Mətə trɪni mɪnuə həpwəh noien iamɪnha irə,
 nəfe nəghɪn tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha
 nənə mhəregi ia nəkwəregɪnraha,
 uə tuhəukurən ia rerɪnraha,
 nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsənɪ.’

16 *Mətə kimiaha nəmɪmɪaaha ramətə nari, nəkwəregimɪaaha ramregi nari. Ro iamɪnhi irə rerɪmɪaaha traməkeikei magien.

17 Iakamɪni nɪpərhiienien tukumiaha i mə fwe kupwən profet me həpɪk mɪne nəkur atukwatukw me həpɪk hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.

18 Hətərig iou pwəh iakini irapw nɪpwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari me. 19 Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə in rɪreirei nɪpwrən. Ro pen

^a 13:11: Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 13:12: Mat 25:29,

Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26 * 13:13: Dut 29:4 * 13:14: Jon 12:40, Wok Me

28:26-27 * 13:16: Luk 10:23-24

Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nægkiariien naha ia nətərigien səvənhi. ²⁰ Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nægkiariien amasan, nənə təkwtəkwni a ruvehi, magien tukwe. ²¹ Mətə nægkiariien naha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerin rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nægkiariien naha səvəi nəpīn ouihī a. Nəpīn nərmama tuho nəmisəien min, uə tuhometə in tī nægkiariien amasan, traraka akwauakw a irə. ²² *Nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rauviris ikin rəmwhen ia iərmama sə rīregi nægkiariien amasan, mətə ramətərig pik ia narimnari me səvəi tiprənə i. Mane rameikuə irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me naha housəman nægkiariien amasan. Rəpwəh nukuəien. ²³ Mətə nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə amasan rəmwhen ia iərmama sə rīregi nægkiariien amasan, mukurən nīpwrən, mukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Iesu rusipekin ia nurhi ərəha

²⁴ Nənə Iesu rini nusipekinien riti mwi ti nirəha i mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəmhien səvənhi, ²⁵ mətə nəpīn nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhien naha, nənə mier mamevən. ²⁶ Nəpīn nuni nari amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha mwi rutə ia rerinraha.

²⁷ Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nepwīn kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iəmə asori. Ikinəpwei nuni nari amasan me ia nəmhien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ikin?’

²⁸ Miregi in rini pen ti nirəha i mə, ‘Kwa iərmama sə raməmwəki iou rino.’

Miregi nərmama səməme kamho tukwini nari min həni pen tukwe in mə, ‘Ro iamīnhi irə ikokeikei mə kimaha tahəuvən mheivi raka nurhi ərəha?’

²⁹ Mətə in rini mə, ‘Rekəm. Rərəha mə kimiaha hiameivi utə nurhi ərəha, nənə mheivi utə pekin sə ramasan me.

³⁰ *Pwəh irəha həutə pəri meste nəpīn nəha tuhəmruə irə. Ia nəpīn nəha takini pen ti nərmama me səiou səməme tuhesi kwənkwai nari amasan me naha mə, Kimiaha tihəkupwən mhousəsīmwin nurhi ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə tukərarki pen ia napw. Mətə kwənkwai nari amasan me kimiaha tihəpeki, mhəuvehe, mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite nəveginien ikin.’ ”

Iesu rusipekin ia nuni nei sə rouihī anan

* **13:22:** Mat 6:19-34, Luk 12:16-21, 1Tim 6:9-10,17 * **13:30:** Mat 3:12

³¹ Iesu rini irapw nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi. ³² Nuni mastat in rouihi anan ia nuni nei me, mətə nəpın rutə, rasori məpi raka nəpıgın me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia nimagouagou həuvehe mho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgın me.”

Iesu rusipekin ia yis

³³ Nənə Iesu rini pen nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərəpi irau flaoa rıpık, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

³⁴ Iesu rəgkiari m nərmama me ia nusipekinien me a. Nəgkiariien riti mwi riwən rini mahatən irəha irə. ³⁵ Iesu ro iamınhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvəi Kumwesən rıməni fwe kupwən truvehe mukuə. Rini mə, “Takəgkiari ia nusipekinien me, mini irapw narimnari me sə iakınərkwafə i nəpın nəha iakino tıprənə i meste pehe ipwet mine.”

Nıpwrai nusipekinien səvəi nurhi ərəha

³⁶ Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərmama me, muvnimwə ia nəkwai nimwə. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, mhəni mə, “Tikəusiəre pui pehe ro nıpwrai nusipekinien nəha ikiməni ia nurhi ərəha sə rutə ia nəmhien.”

³⁷ Miregi Iesu rini mə, “Iərmama sə rauini nuni nari amasan me in nə iou, Iəməti Iərmama. ³⁸ *Nəmhien in nə tıprənə i. Nuni nari amasan me irəha nə nıpwənəti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nurhi ərəha me irəha nə nıpwənəti Setan, iəremhə ərəha. ³⁹ Iərmama sə rəmwəki iamə asori səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə Setan. Nəpın nuni nari amasan me həmrue irə in nə nəpın sampam. Nənə nərmama me nəha həuvən mhesi kwənkwan irəha nə nagelo me.

⁴⁰ *Rəmwhen mə nərmama housəsımwın nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia nəpın sampam tro mwi iamınhi irə. ⁴¹ *Iou, Iəməti Iərmama, takərhi pen nagelo me səiou, həuvən ia kwopun me səiou sə iakamərimənu ikin. Nənə irəha tuhəpeki raka narimnari me pam səməme kamho nərmama kamhəmwei ia nərəhaien mine nəkur ərəha me pam, ⁴² *nənə mhərarki pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revınraha. ⁴³ *Nənə nəkur atukwatukw tuhəuvnimwə ia nitətə sə Tata səvənraha ramərimənu irə,

* **13:38:** 1Kor 3:9   * **13:40:** Mat 7:16, Jon 15:6   * **13:41:** Mat 24:31, Mat 25:31-46, Mak 13:27
* **13:42:** Mat 8:12   * **13:43:** Dan 12:3

nənə mhəhiapw rosi meri. Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rusipekin ia mane asori sə kinimwi ia tiprənə

44 * “Nītətə ia neiai rəmwhen ia mane asori kinimwi ia tiprənə riti. Iərmama riti raman mətōni mane nəha, rarə minimwi mwi. Ti nəri nə mə rerin ragien pik, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tiprənə nəha.”

Iesu rusipekin ia kəruətērei amasan riti kani mə pel

45 “Nənə riti mwi. Nītətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətērei amasan me nəha kani mə pel mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. 46 Nəpīn rətōni pel riti nənimen rutə pik, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

Iesu rusipekin ia net

47 “Nənə riti mwi. Nītətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. 48 * Nəpīn net ruvəukuə, nərmama həvi parei, mhəkure, mənāmhəuai nəmu me. Sə ramasan me kāmhəvai pen ia tənəripw me, mətə sə rərəha me kāmhərarki. 49 Tro mwi iamīnhi irə ia nəpīn sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, 50 * nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikīn. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revīnraha.”

51 Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mə, “Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nipwranraha uə rekəm?”

Miregi irəha həni mə “Ouəh. Kimaha iahəukurən.”

52 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamīnhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvəi Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nītətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me ripik fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvnimwəien mipeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”b

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisaiien in

53 * Nəpīn Iesu rini irapw pam nusipekinien me i, in rəpwəh kwopun nəha, 54 * mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, minamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur

* 13:44: Mat 19:29, Luk 14:33, Fil 3:7 * 13:48: Mat 22:9-10 * 13:50: Mat 13:42, Luk 13:28 b 13:52: Iesu rusipekin ia nautə me sə vi mīne nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Oltestamen. * 13:53: Mat 7:28 * 13:54: Jon 7:15

Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamō nīmətətien me i? ⁵⁵ *Kwa tini Josef i iəmə sə rīməuvrhəkin nimwə! Səvənhi mama nə nəghin nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mine Saemon. ⁵⁶ Kitiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kitaha minraha. Ro iamīnhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” ⁵⁷ *Nənə rerinraha ripkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mine nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.”

⁵⁸ Nənə Iesu ripko mhə nīmətətien me ripik ia kwopun nəha, ti nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh ninien nipərhiēnien irə.

14

Jon Paptaes remhə

¹ Ia nəpīn nəha nərmama kamhəni pik nəghī Iesu. Nəpīn Kig Herot riregi nəgkiariien səvənraha, ² rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, “In nəha Jon Paptaes. Rinətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi niskaiien mamō nīmətətien me.”

³ *Kig Herot rini iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən in rəkwtəmhiri Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus ti Herotias, pran səvəi piəvni nəghin nə Filip. ⁴ *Niemaha raməpi prən nəha ti nəri nə mə Jon rini pen ti Kig Herot i mə, “Ikakres pran səvəi piām noien nəha ripkatukwatukw mhə ia Loa.” ⁵ *Kig Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekir nərmama ti nəri nə mə irəha həni mə Jon in profet riti.

⁶ Mətə nəpīn ko nəveginien asori riti sə rahatən pen nəpīn Kig Herot rinətui irə, prən ouihī səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kig Herot rerin ragien. ⁷ Ro pen Kig Herot rini nəkwān muvehi kwəsuaħi tukwe mə truvei pen nəfe nəghin prən ouihī i trəres i. ⁸ Ia nəpīn nəha mama səvəi prən ouihī rəgkiari min, mīni pen nətərigien səvənhi tukwe. Nənə prən ouihī nəha revən mīni pen ti Kig Herot i mə, “Tikevən muvehi kənkəpwə Jon Paptaes ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.” ⁹ Nəpīn Kig Herot riregi nəresien nəha, rerin rəpou. Mətə ti nəri nə mə rīməuvehi kwəsuaħi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhəni pəri nari irəha min in rini nəkwān mə tukuvei pen. ¹⁰ *In rərhi pen iaruağən riti səvənhi revən ia kalapus, mərai raka kənkəpwə

* **13:55:** Jon 6:42   * **13:57:** Jon 4:44   * **14:3:** Mat 11:2   * **14:4:** Lev 18:16,
Lev 20:21   * **14:5:** Mat 21:26   * **14:10:** Mat 17:12

Jon, ¹¹ māmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi naha ruvehi mevən, muvei pen m mama sāvənhi. ¹² Nənə nārmama me sāvai Jon hāuvehe, mhāuvehi nipwran, mhāvən, mhānimwi. Kurirə irə hāvən mhāni pen ti Iesu.

Iesu rəkwməni nārmama me irəha pam faef-taosen

¹³ Nənə nāpin Iesu riregi nāgkiariien i, rəputə ia nitətə ouihi, məpwəh kwopun naha, mevən in əpa ia kwopun riti nārmama hāiwən ikin. Mətə nārmama me hāregi, hāier ia taon me, mhavən a, mhəkurirə in. ¹⁴ *Nāpin in ruvarei, rətoni nārmama hāpik, nənə rerin rəkwpəpir ti nirəha. Nənə in ro nārmama me sāvənraha sāməme kamhemhə hāuvehe mhāsānin.

¹⁵ Nāpin rinaməruarəv meri na trivə, nārmama me sāvai Iesu hāuvehe mhətə in, mhāni mə, “Rinaməpitəv. Kwopun i nāveginien riwən ikin. Ramasan mə tikərhi pen nārmama me i hāvən ia rukwənu me pwəh hāuvehi nāmri nāveginien sənənraha.”

¹⁶ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Irəha tuhāvən ti nāfe? Kimiaha nə tihāuvei pen nāveginien minraha.”

¹⁷ Miregi irəha hāni pen tukwe in mə, “Nāveginien sənətaha rəpwəh nāmwhenien. Bred krirum mine nāmu kəru a i.”

¹⁸ Miregi Iesu rini mə, “Hāuvehi irəha mhāuvehe tukw iou.” ¹⁹ *In rini nəkwan mə nārmama tuhəkure ia nurhi. Ruvehi bred krirum mine nāmu kəru, məkwtə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nārmama me sāvənhi, nənə irəha hāpeki pen m nārmama. ²⁰ *Nārmama pam hani nari tīpwīnraha rāsisi. Nənə nārmama me sāvai Iesu hāvai pen nipərpəri nāveginien me naha sə hānani mhəpwəh rukuar ia tənəripw me irəha pam twelef. ²¹ Nārmama me naha hāpik hani nari nārman nipran mine nəkwerhəkwerha. Kəvsini nārman me əpa ipaka faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

²² Kurirə irə Iesu rini pen ti nārmama me sāvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən mhāpi simwīn ia nui asori. In tramo mārhi pen nārmama hāvən fwe imwənraha me. ²³ *Iesu rəsəkir raka minraha, mutə ia təkuer riti mə trəfwaki in əpa. Nāpin rinəpitəv in əpa ia kwopun naha, ²⁴ mətə nitətə ouihi nārmama me sāvənhi kamhəsua i ruvan raka isipwīn ti tənə naha. Peiau peiau me kamhəpwi ti nəri nə mə irəha kamhāiu mamhāvən ia nāmri mətagi mwatuk.

* **14:14:** Mat 9:36   * **14:19:** Mat 15:35-39, Mak 8:6-10   * **14:20:** 2King 4:44

* **14:23:** Luk 6:12, 9:28

²⁵ Ia nǝpɪn nǝha rɪnamran Iesu ruvehe ti nirǝha, mamavǝn ia tǝkure nui. ²⁶ *Mǝtǝ nǝpɪn nǝrmama me sǝvǝnhi hǝti pen mhǝtoni mǝ in ravǝn ia tǝkure nui, hǝhekɪr, mhǝni mǝ, “Kwa iǝremhǝ nǝha.” Nǝnǝ irǝha hǝkweɪn ǝpwǝmwɪs ti nǝri nǝ mǝ hǝhekɪr asori.

²⁷ Mǝtǝ tǝkwǝkwuni a Iesu rǝgkiari minraha mini mǝ, “Kɪmiaha tihǝpwǝh nɪregiien rǝrǝha. Kwa iou i. Tihǝpwǝh nehekɪrien.”

²⁸ Mɪregi Pita rɪni pen tukwe in mǝ, “Iǝrɪmǝnu. Trɪni minuǝ ik nǝ tikɪni nǝkwam tukw iou i mǝ takavǝn ia tǝkure nui muvehe tukw ik.”

²⁹ *Mɪregi Iesu rɪni mǝ, “Uvehe.” Ro pen Pita reivǝ irapw ia nǝkwai nitǝtǝ ouihi, mavǝn ia tǝkure nui mevǝn ti Iesu.

³⁰ Mǝtǝ nǝpɪn rǝtoni nɪmǝtagi, rehekɪr, minamǝmwhenɪmw, minamǝkweɪn ǝpwǝmwɪs mǝ, “Iǝrɪmǝnu! Uvehimɪru iou!”

³¹ *Tǝkwǝkwuni a Iesu rosǝ pen rǝgɪn muvehi Pita, mini pen tukwe in mǝ, “Ik iǝrmama nahatǝtǝien sǝɪm rɪpkɪskai mhǝ. Rǝfo nǝtǝrɪgɪen sǝɪm ro kǝru iamɪnhi irǝ?”

³² Nǝpɪn irau krouǝputǝ ia nitǝtǝ ouihi, nɪmǝtagi reiwaiu miwǝn. ³³ *Nǝnǝ nǝrmama me sǝvǝi Iesu ia nǝkwai nitǝtǝ ouihi hǝnɪmwɪ nukurhunraha, mhǝuvei pen nɪsɪaiien sǝvǝnraha min, mhǝni mǝ, “Nɪpǝrhɪenien ik Tɪni Kumwesǝn.”

Iesu ro nǝkur Kenesaret sǝmǝme kamhemhǝ hǝuvehe mhǝsanɪn

³⁴ Irǝha hǝpi sɪmwɪn ia nui asori, mhǝuvǝn mhǝuvarei ia tǝnǝ Kenesaret. ³⁵ Nǝpɪn nǝrmama ia kwopun nǝha hǝtoni mhǝukurǝn mǝ Iesu nǝha, hǝrhi pen nǝgkiariien revǝn ia rukwǝnu me pam ia kwopun nǝha. Nǝnǝ irǝha hǝuvehi nǝrmama me pam sǝmǝme kamhemhǝ mhǝuvehi mhǝuvehe ti Iesu, ³⁶ *mamhǝres in mǝ ko irǝha hǝrapi a nusvenhi tɪnari sǝvǝnhi. Nǝnǝ irǝha pam sǝmǝme hǝrapi hǝuvehe mhǝsanɪn.

15

Nǝrmama me i kamhǝsɪai Kumwesǝn ia tǝrhunraha ǝpa

¹ Ia nǝpɪn nǝha Farisi me minǝ nahatǝn me sǝvǝi Loa hǝier ia Jerusalem, mhǝuvehe ti Iesu, mhǝni mǝ, ² * “Rǝfo nǝrmama me sǝɪm kamhǝrui nitǝtǝ sǝvǝi kaha kupwǝn me? Nǝpɪn hani nari, hǝpkukupwǝn mhǝ mhǝrkwerɪg.”

³ Mɪregi Iesu rɪni pen ti nirǝha i mǝ, “Rǝfo kɪmiaha hɪamǝtefi nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn mǝ tihesi pen narǝien sǝkɪmiaha? ⁴ *Kumwesǝn rɪmǝni nǝkwam mǝ, ‘Tɪkɪsɪai tata minǝ mama sǝɪm.’ In rɪmǝni mwɪ mǝ, ‘Trɪni minuǝ iǝrmama

* 14:26: Luk 24:37 * 14:29: Jon 21:7 * 14:31: Mat 8:26 * 14:33: Mak 4:39 * 14:36: Mat 9:20-21, Mak 5:27-28, Luk 8:44 * 15:2: Luk 11:38 * 15:4: Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16

riti rani ərəha tata mine mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.’⁵ Mətə kimiaha hiaməni mə, “Trini minuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narim-nari me sə trasitu ia kimirau ro ikinan i səvəi Kumwesən,⁶ ramasan mə in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata mişiai in irə.’ Ia noien nəha kimiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkimiaha.⁷ Kimiaha kəuətəkəsua me. Fwe kupwən, Profet Aesea riməni atuk-watukw kimiaha, mini mə,

⁸ ‘Nərmama me i kamhəşiai iou ia tərhunraha, mətə rerinraha rəmak isipwın tukw iou.

⁹ Kamhəfwaki auər a miou.

Nəpın kamhahatən nərmama,

həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən nəgkiariien sə ruku pen a ti nərmama.’ ”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ *Ripko mhə nəri sə ruvnimwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwən mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən.”

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ikukurən mə nəpın Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha.”

¹³ Miregi Iesu rini mə, “Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpın riti keivi utə irəha. ¹⁴ *Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəiri pen nərmama ia su-atuk sə tuhesi, mətə nəmrinraha rıfwə. Trini minuə iərmama riti nənimen rıfwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rıfwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə.”

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Ni pehe ro tukumaha i nipwrai nusipekinien nəha ikiməni.”

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi?

¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tipwın, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mine nipran kamhəiri əpnəpen irəha me, nakresien, neikuəien, nini ərəhaien iərmama.

²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən.

* 15:11: Mat 12:34 * 15:14: Mat 23:16,24, Luk 6:39, Rom 2:19 * 15:19: Jen 8:21, Mat 12:34

Mətə trini minuə iərmama riṗkərkwəriḡ mhə, maməni nari, noien nəha ko riṗko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Pran Kenan riti rini niṗərhiēnien ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məṗwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ²² Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamini mə, “Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihi səiou, mamə in raməmisə ṗik!”

²³ Mətə Iesu rəṗwəh nəniiēn nəḡkiariēn riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe mamhəḡkiari min, mhəni mhənuə, “Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək.”

²⁴ *Mireḡi Iesu rini mə, “Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruēi.”

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, “Iərimənu. Tikasitu ia nirak.”

²⁶ Mireḡi Iesu rini mə, “Rəṗwəh namasanien mə takuvehi nəveḡinien sənəi nəkwərḡhakwərḡha mərarki pen i m kuri me.”

²⁷ Mireḡi prən i rini mə, “Niṗərhiēnien, Iərimənu. Mətə kuri me mwi kamhani nimwəkmwəki nəveḡinien sə raməsas irəṗw ia ruēi tepol səvəi iəmə asori səvənraha.”

²⁸ *Mireḡi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i ikama-hatətə pərhiēn. Ṗwəh iako mik rəmwhen sə ikokeikei.” Təkwtəkwuni a mwi prən ouihi səvənhi ruvehe məsanin.

Iesu ro nərmama həṗik həuvehe mhəsanin

²⁹ *Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia niḡarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkueṗ riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nərmama həṗik həuvehe tukwe, mamhəuvehi nərmama me səməme kamhemhə. Nepwīn nisunraha rərfe. Nepwīn nənimenraha rīfwə. Nepwīn nemhəien rouraha niṗəri niṗwranraha. Nepwīn ho iəpou ko həṗwəh nəḡkiariēn. Həuvehi mwi nərmama həṗik mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ³¹ *Ia nəṗin nəha nəṗou me haməḡkiari. Nərmama nemhəien rouraha niṗəri niṗwranraha həuvehe mhəsanin. Nərmama səməme nisunraha rərfe, həvi atukw a nisunraha mamhavən. Nənə nərmama nənimenraha rīfwə hətui mamhətə nari. Nəṗin nərmama me hətoni, nənimenraha rier. Nənə həḡnəḡini Kumwesən səvəi nəkur Isrel.

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosen

* 15:24: Mat 10:6   * 15:28: Mat 8:10,13   * 15:29: Mak 7:31   * 15:31: Mak 7:37

32 *Ia nāpīn nāha Iesu rākweīn nārmama me sāvānhi hāuvehe. Rīni pen tī nīrāha i mā, “Rerik rārkwāpīr tī nārmama me i. Hānarā raka nāpīn kahar kitaha mīnraha, nānā sānānraha nāveginien ruvāiwān. Iakāpwāh no keikeien mā takārhi pen irāha fwe imwānraha nāpīn nukumhā ramahi irāha. Rārāha mā kamhāuvān nāmīnraha rīpītāv hāmwei ia suatuk.”

33 Mīregi nārmama me sāvānhi hāni pen tukwe in mā, “Tsāuvehi bred paku rāmwhēn tsākwmānu nārmama me i? Kwa hāpīk anan. Kitaha samarā ia kwopun nāveginien rīwān ikīn.”

34 Mīregi Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Sānāmīaha bred kevā?”

Mīregi hāni mā, “Sefen mīne kwopnāti nāmu me nepwīn mwi fwe ikīn.”

35 Iesu rīni nākwan mā nārmama me nāha sānānraha nāveginien rīwān tuhākure ia tīprānā. 36 Nānā ruvehi bred nāha sefen mīne kwopnāti nāmu me, māfwaki mīni vivī Kumwesān tukwe. Nāpīn rāfwaki pam, māmwaksen bred me, mauvei pen m nārmama me sāvānhi, hāpeki pen m nārmama me. 37 Nārmama me pam hāni nārī tīpwīnraha rāsisi. Nāpīn hānani raka nārī, hāvai pen nīpārparī bred mīne nāmu me hānani mhāpwāh rukuār ia tānārīpw sefen. 38 Nārmama me nāha hāni nārī hāpīk anan nārman nīpran mīne nākwarhākwarha. Kāvsini nārman me āpa irāha pam fo-tāosen. 39 Nānā Iesu rārhi pen irāha kamhāuvān imwānraha me. Kurīrā irā rāputā ia nītātā ouīhi rīti, mānevān fwe kwopun rīti nāghīn nā Makatan.

16

Farisi me kamhāres nīmtātien rīti

1 *Ia nāpīn nāha Farisi me mīne Satusi me hāuvehe, mhāres pen Iesu i mā, “Ko iko ro nīmtātien rīti sē ruku pen ia neiai pwāh iahātōnī mhāukurān mā ik pārhiēn Kumwesān rārhi pehe ik?”

2 Mīregi Iesu rīni mā, “Nāpīn meri na trivā, kīmīaha hīāni mā, ‘Rōsi trakwakwi rukwāsīkār tī nārī nā mā nīmagouagou rāruerāv.’ 3 Nānā ia nāpnāpīn kīmīaha hīāni mā, ‘Rōsi nesān trauār ipwet tī nārī nā mā nīmagouagou rāruerāv, māpuā.’ Kīmīaha hīāukurān nātāien nīmagouagou, nānā mhāukurān nāfe nārī nīmagouagou ramahātēn pen. Mātā rāfo hīāreirei nīpwrai nīmtātien me i kamo ipwet mīne?”

4 *Kīmīaha nārmama ipwet mīne hīāmātui a nīmtātien tī nārī nā mā noien sākīmīaha rīkou. Kīmīaha hīānāpwāh

* 15:32: Mat 14:14   * 16:1: Mat 12:38, Luk 11:16   * 16:4: Mat 12:39, Luk 11:29

Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nīmṭətien riti mwi m kīmiaha, mətə nīmṭətien əpa səvəi Profet Jona.” Iesu rini nəgkiariien nəha, məpwəh irəha, mamevən.

Nahatənien səvəi Farisi me mine Satusi me

⁵ Ia nəpīn nəha Iesu revən irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi sīmwin ia nui asori. Nərmama me səvənhi hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Nəpīn irəha həuvarei ia nīkaren pen, ⁶ *Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha tihətui amasan, mhəsiari ti yis səvəi Farisi me mine Satusi me.”

⁷ Miregi irəha hənəməgkiari mīnrəha me i mə, “Rosi raməgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mə kītaha sənənouenou bred uə?”

⁸ Nənə nəpīn Iesu riregi, rini mə, “Kīmiaha nahatətəien səkīmiaha rīpkiskai mhə. Rəfo hiaməgkiari m kīmiaha me mə sənəmīaaha bred riwən? ⁹ *Kīmiaha hiəreirei ihi? Rerīmīaaha rīpkrhi mhə bred krirum sə iakinəkwməni nərmama faef-taosən irə mine tənəripw kevə hiaməuvehi kurirə?

¹⁰ *Rerīmīaaha rīpkrhi mhə bred sefen sə iakinəkwməni nərmama fo-taosən irə mine tənəripw kevə hiaməuvehi kurirə? ¹¹ Rəfo hərəirei nīpwrai nəgkiariien səiou? Iapəkəgkiari mhə ia bred, mətə iakamīni mə kīmiaha tihəməsiari ti yis səvəi Farisi me mine Satusi me.” ¹² Ia nəpīn nəha nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəukurən mə Iesu rīpkīni mhə mə tuhəsiari ti yis səvəi bred, mətə tuhəsiari ti nahatənien səvəi Farisi me mine Satusi me.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹³ Nəpīn Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Sisaria Filipae, rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Nərmama kāmhəni iou, Iəməti Iərmama, mə iou sin?”

¹⁴ *Miregi hənī mə, “Nərmama nepwin kāmhəni ik mə Jon Paptəes. Nepwin kāmhəni ik mə Profet Eləja. Nepwin mwi kāmhəni ik mə Jereməea uə profet riti mwi fwe kupwən.”

¹⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə kīmiaha hiaməni mə iou sin?”

¹⁶ *Miregi Saemon Pita rini mə, “Ik Kristo. Kumwesən sə ramīru, tīni nə ik.”

¹⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Saemon, tīni Jon, rerim tragien! Rīpko mhə iərmama riti rahatən ik irə mə tikukurən nəri i, mətə Tata səiou fwe ia neiai rahatən ik irə ikukurən. ¹⁸ *Nənə iakani pehe tukw ik i mə ik nə

* 16:6: Luk 12:1 * 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14:

Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Mat 17:5, Kal

1:15-16 * 16:18: Jon 1:42, Efes 2:20

Pita. Nipwrai nāhag nāha mā kəpwier. Ia təkure kəpwier i takuvrhəkin nakalasia me səiou rəmwhen sə kauvrhəkin pen nimwə irə, niskaiien səvəi nemhəien ko ripkouraha mhə irəha. 19 *Takuvei pehe ki me səvəi nitətə ia neiaia^a mik. Nəfe nari ikərihi tərini ia tiprənə i, tukərihi tərini fwe ia neiai. Nəfe nari ikifi raka ia tiprənə i, tukifi raka fwe ia neiai.” 20 *Nənə Iesu rinise pen əknekən ti nərmama me səvənhi mā, “Kimiaha tihəpwəh niniien ti iərmama riti mā iou Kristo.”

Iesu rukupwən mini irapw mā in tremhə nənə mətui mwi

21 Ia nəpən nāha mamevən, Iesu rinamahatən nərmama me səvənhi mā, “Takaməkeikei mevən fwe Jerusalem. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa tuho nəmīsəien me ripik ia nirak, mhousi əpune iou. Mətə ia nəpən səro kahar irə takətui mwi.”

22 Ia nəpən nāha Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, minanise pen tukwe in mā, “Iərimənu, pwəh Kumwesən trapi tukw ik, məpwəh nəseniien nərmama tuho noien nāha ia niram ia nəpən riti.”

23 Mətə Iesu ruvsini, mini pen ti Pita i mā, “Setan, evən ia təkutak! Ikaməmwur mā tiko iakapəti mimwei iamənhi irə ti nəri nə mā nətərigien səim ripkesi pen mhə nətərigien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigien səvəi nərmama.”

Iərmama traməkeikei məvrani nei kamarkuau

24 *Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mā, “Iərmama sə rokeikei mā truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi, məvrani mukurirə iou. 25 *Iərmama sə rokeikei mā trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin. 26 *Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə ripkuvehi mhə nimiruien rerin, noien nāha trəfasitu irə? Uə iərmama truvei pen nəfe mərpwin tai nimiruien səvənhi? 27 *Iou Iəməti Iərmama takuvehe ia niskaiien səvəi Tata səiou kimaha nagelo me səiou. Ia nəpən nāha takərpwin noien səvəi nərmama me kuatia kuatia. Nərpwinien sə takuvei pen minraha tresi pen a nəfe nari irəha hənə. 28 Iakani nipərhienien tukumiaha i nərmama nepwin kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni iou, Iəməti

* 16:19: Mat 18:18, Jon 20:23   ^a 16:19: Nəpən ripik Matiu rani nəgkiariien i mā “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimanu irə.” * 16:20: Mat 17:9, Mak 9:9   * 16:24: Mat 10:38, Luk 14:27   * 16:25: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25   * 16:26: Mat 4:8-9   * 16:27: Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12

Iærmama, iakauvehe ræmwhen ia kig mæ takærimænu ia nitætæ sæiou.”

17

Nipwrai Iesu ruvehe mopæ

¹ Næpin sikis rukurau, nænæ Iesu riri æpa Pita mine Jemes mine piævni Jon, hæutæ parei ia tækuær æpwæmwis riti. ² *Ia kwopun næha iræhar harætoni ia nænimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopæ. Nænimen ræhiapw ræmwhen ia meri. Tinari sævænhi ruvehe mæpsan ræmwhen ia nukuraanien. ³ Tækwækwuni a iræhar harætoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouægkiari iræhar Iesu.

⁴ Nænæ Pita rini pen ti Iesu i mæ, “Iærimænu. Ramasan mæ kimrahar iaharuvehe i. Mæ ikokeikei tako tænimwæ kahar, riti sæim, riti sævæi Moses, riti sævæi Profet Elaeja.”

⁵ *Pita ramægkiari ihi, tækwækwuni a mwi næpuæ æpsan riti ruvehe muvegi iræha. Reri Kumwesæn ruku pen ikîn, mini mæ, “In næha nærik keikei. Rerik ragien tukwe. Tihætærig in.”

⁶ Næpin Pita mine Jon mine Jemes harregi nægkiariien næha, harhekir, mharmwei, mharnimwi irapw nænimenrahar ia tiprænæ. ⁷ Mætæ Iesu ruvehe mirapi iræhar, mini mæ, “Harærer, mharæpwæh nehekieren.” ⁸ Nænæ iræhar harækwætæ, haræpwæh nætoniiien Moses mine Profet Elaeja, mætæ Iesu æpa iræha min.

⁹ *Næpin iræha kamheiwaiu pehe ia tækuær, Iesu rini pen ti niræhar i mæ, “Kimiræhar tiharæpwæh niniiien ti iærmama riti nintætien næha hiarnætoni, meste iou, Iæmæti Iærmama, iakætui mwi ia nemhæien sæiou.”

¹⁰ *Nænæ Pita mine Jemes mine Jon haræres pen in i mæ, “Ræfo nahatæn me sævæi Loa kamhæni mæ Profet Elaeja tramækeikei mukupwæn muvehe?”^a

¹¹ Miregi Iesu rini mæ, “Nipærhienien. Profet Elaeja tru-vehe mæmri amasan pam narimnari me ræmwhen ia sæ fwe kupwæn. ¹² *Mætæ iou iakani pehe tukumiræhar i mæ Profet Elaeja ruvæuvehe raka nænæ nærmama me hæpkætæ sas mhæ in, mætæ hesi pen nætærigien sævænraha, mho ræraha iræ. Iou mwi, Iæmæti Iærmama, takamækeikei mevæn ia rægînraha, nænæ iræha tuho næmisæien miou.” ¹³ *Ia næpin næha Pita mine Jemes mine Jon haruvehe, mharukuræn mæ Iesu ramægkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rækoui irapw iæremhæ ia iækunouihî

* **17:2:** 2Pit 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15 * **17:9:** Mat 16:20 * **17:10:** Mal 4:5 **a** **17:10:** Mal 4.5 Profet Malakæa rimæni mæ Profet Elaeja trukupwæn muvehe kuriræ iræ Kristo ruvehe. * **17:12:** Mat 11:14, 14:10 * **17:13:** Luk 1:17

¹⁴ Nəpɪn irəha hərərig pehe mwi ti nərmmama me, iərmama riti ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, ¹⁵ mini mə, “Iərimənu. Tikapi tukw iou, masitu ia nərik. Nemhəien i nəkəvan ro in. In raməmisə pik. Nəpɪn rɪpik ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti nərmmama me səim, mətə irəha ko həkko mhə in ruvehe məsanin.”

¹⁷ *Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpɪn? Tinesən mine iakapwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe.” ¹⁸ Nəpɪn həuvehi mhəuvehe, Iesu rinise pen ti iəremhə i mə, “Tikier ia iəkunouihi i.” Nənə təkwtəkwni a rier, iəkunouihi nəha ruvehe məsanin.

¹⁹ *Kurirə irə nərmmama me səvəi Iesu həuvehe ti Iesu, mhəres pen in əpa mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənimwin ərəha nəha?”

²⁰ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ti nəri nə mə nahatətəien səkimiaha rɪpkiskai mhə. Iakani nɪpərhiendien tukumiaha i trini minuə kimiaha hiahatətə pərhiendien ia Kumwesən, nəri auər a mə nahatətəien nəha səkimiaha rouihi anan rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat, mətə hiəkurən ninien ti təkuer i mə, “Təkuer i tɪkaraka ia kwopun i mevən məkure pen fwe,’ nənə trier mevən. Narimnari me pam triməru tukumiaha.” ²¹ b

²² *Nəpɪn nərmmama me səvəi Iesu housəsɪmwin irəha me ia tənə Kalili, in rini pen ti nirəha i mə, “Tripkko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmmama. ²³ Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəpɪn səro kahar irə.” Nənə nərmmama me səvənhi hərəgi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu mərəku pen nəmri takis irə

²⁴ *Nəpɪn Iesu mine nərmmama səvənhi me həuvehe ia Kapaneam, nərmmama səməme kəmhəuvehi takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən həuvehe ti Pita, mhəni mə, “Rosi iahatən səkimiaha rɪpkərəku mhə takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”

²⁵ Miregi Pita rini mə, “Ouəh. In ramərəku.”

Nəpɪn Pita revən muvnimwə, Iesu rukupwən məgkiari min, mini mə, “Saemon, ikaməfətərig irə? Kig me ia tɪprənə i kəmhəkəikei m nəfe nərmmama me mə tuhərəku pen nəmri takis minraha, tininraha me uə nərmpə?”

²⁶ Miregi Pita rini mə, “Nərmpə.”

* **17:17:** Dut 32:5,20, Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20:** Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2 b **17:21:** Nəkukuə me rɪpik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 21 riwən.

* **17:22:** Mat 16:21 * **17:24:** Eks 30:13, Eks 38:26

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nīpərhiēnien. Nīpwnəti kīg me həpkərəkū mhə nəmri takis, ²⁷ mətə pwəh sərəkū pen rərəha kītaha tso niemaha rəpi nərmama me i səməme kamhəuvehi takis. Tikevən fwe ia nui asori, mosəperaha. Nəmu sə rukupwən məgher ia kwərvinari, tikivi utə, mətī pen ia nəkwən, nənə tikətoni silin riti. Tikuvehi muvei pen mərəkū pen takis səkrau mīnraha.”

18

Iərmama əfo nə in rasori ia nərmama nepwin

¹ *Ia nəpīn nəha nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Ia nītətə ia neiai^a sin rasori məpi raka nərmama me nepwin?”

² Nənə Iesu rəkwein iəkunouihi riti ruvehe, rərpwi irapw in ia kurkwanraha, ³ nənə mīni mə, “Ikani nīpərhiēnien tukumiaha i mə kīmiaha tihaməkeikei mhərari mhəuvehe mhəmwhen ia nəkwərhakwərha me. Mə hiəpwəh tihəpkuvnimwə mhə ia nītətə ia neiai ia nəpīn riti. ⁴ Iərmama sə treiwaiu rəmwhen ia iəkunouihi, mīpkəfiəutə mhə in, in rasori məpi raka nərmama me nepwin ia nītətə ia neiai.

⁵ *Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihi riti sə ro iamīnhi ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou.”

Iesu rəgkiari ia narimnari me səməme tuhəuvehe mho nərmama həmwei

⁶ * “Nəkwərhakwərha me i səməme kamhahatətə ia nīrak, trīni mīnuə iərmama riti ro riti rīmwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha trīregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nīpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁷ Trərəha anan ti nərmama ia tīprənə i ti nəri nə mə narimnari me kamhəuvehe tuho irəha həmwei ia nərəhaien. Narimnari me i tuhaməkeikei mhəuvehe, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ *Mə rəgim uə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərai raka, mərarki. Mə rəgim rīpīp uə nisim rīpīp mətə ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru uə nisum kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁹ Mə nənimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Mə nənimem kuatia mətə ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nənimem kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin.”

* **18:1:** Luk 22:24   **a 18:1:** Nəpīn rīpīk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   * **18:5:**

Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20   * **18:6:** Luk 17:1-2   * **18:8:** Mat 5:29-30

Iesu rusipekin ia sipsip sə rəruei

10 *Nənə Iesu rini mə, “Kimiha tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh noien nəri auər a ia nəkwərhakwərha me i riti. Iakani pehe tukumiaha i mə fwe ia neiai nagelo me səvənraha kamhətə rerin nəmri Tata səiou sə ramarə fwe ia neiai. 11 *Iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe mə takuvehimiru nərmama səməme kamhəruei.^b

12 Kimiha hiaməfətərig irə? Trini minuə iərmama riti sipsip me səvənhi irəha pam hantret, nənə riti ia nirəha rəruei, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen kamhani nurhi ia təkuər, mevən mamətui sə nəha rinəruei. 13 Nənə trini minuə rətoni, iakamini nīpərhienien tukumiaha i mə rerin ragien pik ti sipsip nəha məpi raka naenti-naen səməme həpkəruei mhə. 14 Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata səkimiaha ia neiai rəpwəh nokeikeien mə nəkwərhakwərha me i riti trəruei.”

Iesu ragkiari mə tiko nəfe ia piām nəpīn ro rərəha ia niram

15 *Trini minuə piām ro rərəha ia niram, evən mətoni kimirau əpa. Nənə ikini pen nəfe rino rərəha. Trini minuə rətərig ik, nəgkiariien səim tro piām rirərig pehe səkimirau min tramasan. 16 *Mətə trini minuə rəpwəh nətərigien ik, iri iərmama kuatia uə kəru mharevən mwi pwəh irau krouregi rouətoni nəgkiariien me pam nəha ikini pen ti piām ro nīpərhienien. 17 *Trini minuə rerin rəpwəh nətərigien irəha, ni irapw ti nakalasia me səvəi nəfwakien. Nənə trini minuə rəpwəh mwi nətərigien irəha, tiko irə rəmwhen iərmama sə rīreirei Kumwesən uə iərmama sə kamərəku pen takis min.

18 *Iakani nīpərhienien tukumiaha i nəfe nari tihərihi tərini ia tīprənə i tukərihi tərini fwe ia neiai, nənə nəfe nari tihəfi raka ia tīprənə i tukəfi raka fwe ia neiai.

19 *Iakani pehe mwi nīpərhienien tukumiaha i trini minuə kəru ia kimiha ia tīprənə i krouni simwīn nari riti, rouəres i, Tata səiou ia neiai in tro nəkwənwərau, 20 *ti nəri nə mə pəku ikin iərmama kəru uə kahar harousəsimwīn ia nəghik, iakamarə ti nirəha ia kwopun nəha.”

Iesu rini mə tikaməkeikei menouenou nərəhaien səvəi piām

21 Nənə Pita rutə pehe mīni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Trini minuə piak ramo noien ərəha miou, nəpīn kevə takenouenou i? Rosi sefen uə?”

* 18:10: Hip 1:14 * 18:11: Luk 19:10 ^b 18:11: Nəkukuə me rīpik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 11 riwən. * 18:15: Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1 * 18:16: Dut 19:15, Jon 8:17 * 18:17: 1Kor 5:13 * 18:18: Mat 16:19, Jon 20:23 * 18:19: Mak 11:24, Jon 15:7 * 18:20: Mat 28:20, Jon 14:23

22 *Miregi Iesu rini mā, “Iou iapkini pehe mhə tukw ik i mā tikenouenou nərəhaien me səvəi piām m sefen, mətə tikenouenou nərəhaien me səvənhi nəpin me pam.

23 Iakamini iamihhi irə ti nəri nə mā nitətə ia neiai rəmwhen ia iāmə asori riti sə rokeikei mā nərmama me i kamho tukwini nari min tuhərəkū pam kaon me səvənraha sə in rīməuvei pen minraha. 24 Nəpin rəkwein irəha mā tuhəuvehe, həuvehi riti ia nirəha mhəuvehe. Kaon səvənhi rasori pik anan. 25 Ko ripkərəkū mhə. Ro pen iāmə asori səvənhi rini mā tukəmri pen nəmri nari m iāmə i mine pran səvənhi mine nipwnətīn me mine narimnari me pam səvənhi. In truvehi mane ia nirəha, mərəkū kaon səvəi iāmə nəha.

26 Ia nəpin nəha iāmə nəha sə ramo tukwini nari m iāmə asori rinimwi nukurhun mi, mamasək, mini pen ti iāmə asori səvənhi mā, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəkū pehe pam mik.’ 27 Nənə iāmə asori rerin rərkwəpir ti iāmə i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon səvənhi, mini mā trəpwəh nərəkuien, məseni in rier mamevən.

28 Mətə nəpin iāmə nəha rier irapw, rətoni iərmama riti sə ramo tukwini nari irau min. Kaon riti səvənhi ramarə tukwe in. Rouihi pik anan. Nənə in ruvehi iərmama nəha, məkwətəmhiri nipətəkinuan, mini mā, ‘Ərəkū pehe pam səim kaon.’

29 Nənə iərmama nəha ramo tukwini nari irau min rimwei irapw, mamasək, mini pen tukwe in mā, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəkū pehe pam mik.’

30 Mətə iāmə nəha iāmə asori rinenouenou kaon səvənhi rəpwəh nokeikeiien. In revən muvehi iərmama nəha muvehi puvnimwə ia kalapus mā trarə meste trərəkū pam kaon səvənhi. 31 Nəpin nərmama nepwin səməme kamho tukwini nari m iāmə asori hətoni noien nəha, həregi rərəha anan. Həvən mhəni pen ti iāmə asori səvənraha narimnari me pam iāmə nəha rino.

32 Ro iamihhi irə iāmə asori rəkwein iərmama nəha ramo tukwini nari min ruvehe. Rini pen tukwe in mā, ‘Ik iāmə ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou. Iakinouenou kaon me pam səim, ti nəri nə mā ikinasək tegin iou. 33 Mətə rəfo ikəpwəh napiien ti iərmama nəha sə ramo tukwini nari miou kimirau min rəmwhen iou iakinapi tukw ik?’ 34 *Ro pen iāmə asori niemaha rəpi. In ruvehi puvnimwə iāmə nəha ia kalapus mā tuko nəmisəien min meste trərəkū pam kaon səvənhi.

35 *Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata səiou ia neiai tro ia kimiaha kuatia kuatia trini minuə hiəpwəh nenouenouien nərəhaien səvəi piəvmiaha me ia rerimiaha.”

* 18:22: Luk 17:4 * 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15, Mak 11:25, Efes 4:32, Kol 3:13

19

Iesu rini mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, nənə məpwəh tənə Kalili, mier mevən ia tənə Jutia fwe ia nikare nui aris Jotan pen. ² Nərmama həpik həkurirə i. Nənə in ro səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin ia kwopun nəha.

³ *Nənə Farisi me həuvehe tukwe in mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratuk-watukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

⁴ *Miregi Iesu rini mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien ‘Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran,’

⁵ *rarə mini mwi mə, ‘Ro iaminihi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi, mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama kua-tia.’ ⁶ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama kuatia. Ti nəri nə mə Kumwesən riripin iərman mine pran səvənhi iaminihi irə, ro pen ripkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau.”

⁷ *Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Mə ro iaminihi irə rəfo Moses riməni mə iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran səvənhi trirai nimwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən?”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Moses rinəsəni kimiaha mə tihəpwəh nipran me səkimiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha riskai, mətə fwe ia nukune narəien ripko mhə iaminihi irə. ⁹ *Iou iakani pehe tukumiaha i iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri ripko mhə pran atukwatukw səvənhi. Mətə mə pran ramo əpnəpen nari irau iərməpə, iərman səvəi prən nəha rukurən nəpwəhien in.”

¹⁰ *Nənə nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Trini minuə ro iaminihi irə nəpin iərman rəpwəh pran səvənhi, ramasan mə iərman rəpwəh a niriiien pran.”

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ripko mhə nərmama me pam həukurən nuvehien nəgkiariien i səiou mharə irə, mətə səməme əpa Kumwesən rəsevər ia suatuk tukunraha irəha nəha tuhəuvehi mharə irə. ¹² Nərman nəpwəh in tuhəpwəh niriiien pran ti nəri nə mə hənətui pehe mwatukw səvənraha

* 19:3: Mat 16:1 * 19:4: Jen 1:27, 5:2 * 19:5: Jen 2:24, Efes 5:31 * 19:7:

Dut 24:1-4, Mat 5:31 * 19:9: Mat 5:32, 1Kor 7:10-11 * 19:10: 1Kor 7:1-2,7-9

rəpou. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nərman nepwın tuhəpwəh nirriien pran ti nəri nə mə kərai irəha rəmwhen kamo ia kau kərman. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nənə nərman me nepwın mwi tuhəpwəh nirriien pran ti nəri nə mə irəha hokeikei nətərigien səvənraha trəmāk əpa ia nitətə ia neiai.^a Iərmama sə rukurən nuvehien nəgkiariien i səiou traməkeikei muvehi marə irə.”

Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe ti Iesu

¹³ Nəpın riti nərmana nepwın kamhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha mamhəuvehe ti Iesu mə trəmri utə rəgin mi ia nirəha məfwaki. Nərmana me səvənhi hənise irəha.

¹⁴ *Mətə Iesu rini mə, “Pwəh nipwnətə nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh niniseien irəha ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvəi nərmana səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i.” ¹⁵ Nənə Iesu rəmri utə rəgin mi ia nirəha, məfwaki ti nirəha, nənə məpwəh irəha mamevən.

Iərmama riti nautə səvənhi rasori

¹⁶ Ia nəpın nəha iərmama riti ruvehe ti Iesu, mini mə, “Iahatən, nəfe noien amasan takaməkeikei mo mə takuvehi nimiruien rerin?”

¹⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməres iou nari riti ia nikaren səvəi noien amasan? Kumwesən əpa ramasan. Trini minuə ikuə tikuvehi nimiruien, ikesi pen loa me səvənhi.”

¹⁸ *Miregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, “Nəfe loa me takesi pen?”

Miregi Iesu rini mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. ¹⁹ *Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama, nənə mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

²⁰ Miregi iərmama nəha rini pen ti Iesu i mə, “Loa me pam i iakamesi pen. Nəfe mwi nəha ikın takaməkeikei mo?”

²¹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ikuə tikuvehe matukwatukw pam, evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpın kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmana nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə triplik fwe ia neiai. Nəpın ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²² Nəpın iərmama nəha riregi nəgkiariien nəha, in rəpwəh Iesu, mamevən. Rerin rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

^a **19:12:** Nəpın ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu ira.” * **19:14:** Mat 18:2-3

* **19:17:** Lev 18:5, Luk 10:28 * **19:18:** Eks 20:12-16, Dut 5:16-20 * **19:19:**

Lev 19:18 * **19:21:** Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37

²³ Ro iam̄inhi irə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Iakam̄ini n̄ipər̄hienien tukumiaha i r̄iskai ti iərmama nautə səvənhi rasori mə truvnimwə ia nitətə ia neiai. ²⁴ Takini mwi tukumiaha i. Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin m̄pi raka nərim̄iru nəha kamel rasu pen ia ruel nitel mier.”

²⁵ Nəpin nərmama me səvənhi həregi nəgkiariien nəha nənimenraha rier. Həni mə, “Mə rəknekin iam̄inhi, nisimə nəha ko həuvehi n̄im̄iruien?”

²⁶ *Mətə Iesu rətə irəha m̄ini mə, “Nəri nəha rəknekin iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

²⁷ M̄iregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik. Ro iam̄inhi irə kimaha tahəuvehi nəfe?”

²⁸ *M̄iregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakam̄ini n̄ipər̄hienien tukumiaha i ia nitətə vi sə truvehe narimnari me pam tuhəuvehe mhərməvi. Ia nəpin nəha iou, Iəməti Iərmama, takəkure ia jea asori səiou m̄ərimənu. Kimiaha i səməme hiaməkurirə iou ipwet m̄ine tihəkure mwi ia jea me twelef mhərimənu ia kwənəkwus me twelef səvəi nəkur Isrel. ²⁹ *Nənə nərmama me pam səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha ti nəri nə mə irəha nərmama me səiou tuhəuvehi tain. Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə tata m̄ine mama səvənhi, uə nəkwər̄hakwər̄ha me səvənhi, uə t̄iprənə səvənhi, in truvehi tain rasori mwi rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi n̄im̄iruien rerin. ³⁰ *Mətə nərmama həpik kamhəkupwən tuhəuvehe mhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən.”

20

Iesu rusipekin ia nərmama səməme kamhowok ia nəm̄hien

¹ * “Iakam̄ini iam̄inhi irə ti nəri nə mə suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə səvənhi rəmwhen iəmə asori riti nəm̄hien səvənhi rasori. Nəpin riti rier ia nəpnəpin anan mə tripeki nərmama nepwin tuhəmhu səvənhi. ² Rini mə irəha kuatia kuatia tuhəmhu nəpin pekin nənə mhəuvehi silin kuatia kino ia silva.^a Nənə nəpin irəha həseni raka, in rər̄hi pen irəha həuvən fwe səvənhi nəm̄hien.

* **19:26:** Jen 18:14, Job 42:2 * **19:28:** Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21 * **19:29:**

Hip 10:34 * **19:30:** Mat 20:16, Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33 ^a **20:2:** Nəghi silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuatia nərəkuien atukwatukw sə kuvei pen m iərmama sə rowok nəpin pekin ia nəpnəpin meste ia nər̄uarəv.

³ Nənə ia naen klok ia nəpnəpɪn, iəmə asori rier mwi, mətoni nərmama nepwɪn kamhərer ia kwopun kamo maket ikin, mhəpko mhə nari riti. ⁴ In rini pen ti nirəha i mə, ‘Kɪmiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe nəmhiən səiou, nənə nəfe nərəkuien atukwatukw səkimiaha takuvei pehe m kimiaha.’ ⁵ Ro pen irəha həuvən. Ia twelef klok, nənə ia tri klok ia nəruarəv, iəmə asori nəha rirərig mo mwi nəghi nari riti a. ⁶ Nənə ia faef klok ia nəruarəv in rier mwi, mətoni nərmama nepwɪn kamhərer ihi ia kwopun nəha. Nənə rini pen ti nirəha i mə, ‘Rəfo kimiaha hiamərer ia kwopun i nəpɪn pekɪn hiəpko mhə nari riti?’

⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, ‘Iərmama riwən rəkwein kimaha ipwet mə tahowok səvənhi.’

Miregi iəmə asori rini pen ti nirəha i mə, ‘Kɪmiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe ia nəmhiən səiou.’

⁸ *Nənə ia nəruarəv iəmə asori səvəi nəmhiən rini pen ti iərmama səvənhi sə trərəku nərmama mə, ‘Əkwein nərmama me nəha kamhəmhu səiou həuvehe nənə ikuvei pen nərəkuien səvənraha. Tikukupwən ia səməme haməkuriə məhəuvehe men mo sampam ia səməme haməkupwən məhəuvehe.’

⁹ Nənə nəpɪn nərmama səməme iəmə asori rərhi pen irəha ia faef klok ia nəruarəv həuvehe, irəha kuatia kuatia həuvehi silin riti kɪno ia silva. ¹⁰ Nəpɪn nərmama səməme iəmə asori rərhi pen irəha ia nəpnəpɪn anan həuvehe, rerinraha rirhi mə tuhəuvehi rasori mwi, mətə irəha kuatia kuatia həuvehi mwi silin riti kɪno ia silva. ¹¹ Irəha həuvehi, rerinraha rɪpkagien mhə. Həni pen ti iəmə asori i ¹² mə, ‘Səməme i həuvehe kurirə həmhu aoa kuatia a, mətə kimaha iahəmhu nəpɪn pekɪn ia nukwəsikər asori. Rəfo ikərəku kimaha rəmnəmwhen a?’

¹³ Mətə iəmə asori rini pen ti nirəha riti mə, ‘Tapko mhə nari riti rərəha ia niram. Ikinəsəni raka mə tikəmhu nəpɪn pekɪn nənə muvehi silin kuatia kɪno ia silva. ¹⁴ Tikuvehi nərəkuien səim muvehi mamevən. Iərmama i ruvehe kurirə rərɪk ragien ti nuvei penien nərəkuien səvənhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik. ¹⁵ Ikukurən mə ko iako nəfe iakokeikei mə tako ia mane səiou? Rəfo rerim ramrhi ərəha iou ti namasanien nəha iako mɪnraha?’”

¹⁶ *Nənə Iesu rini mə, “Ro iamɪnhi irə nərmama səməme həuvehe kupwən tuhəuvehe məhəkuriə, nənə səməme həuvehe kurirə tuhəuvehe məhəkupwən.”

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

¹⁷ Nəpɪn Iesu rautə mamevən fwe ia Jerusalem, riri raka əpa nərmama səvənhi twelef. Ia suatuk rini pen ti nirəha i mə,

18 **“Hæregi ro. Kitaha samautə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. 19 Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərisi iou, mhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nəpin səro kahar irə.”*

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

20 Ia nəpin nəha pran səvəi Sepeti riri tīni mi kəru, muvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, maməres pen nari riti min.

21 **Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Ikokeikei nəfe?”*

Miregi rini pen tukwe in mə, “Ni mə iəkunouihī mi kəru səiou trouəkure riti ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpin tikərimənu ia nitətə səim.”

22 **Miregi Iesu rini mə, “Kimirau irouəirei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi?”*

Miregi irau krouni mə, “Kimirau iarouəmwhen.”

23 Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Nipərhienien kimirau tirouənimwi kap i səiou, mətə iou ko iakəpwəh nəsenien kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha səiou Tata rimərfi raka irau mə trəkure fwe ikin.”

24 Nəpin ten mwi nərmama me səvəi Iesu hæregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. 25 **Mətə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe. Rini mə, “Kimiāha hiəuvəkurən raka noien səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiətə ia irəha, mamho nərmama kamho nəkwanraha. 26 *Mətə kimiāha tihəpwəh noien iamihī irə ia kimiāha me. Trini minuə kimiāha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiāha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiāha. 27 Trini minuə kimiāha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiāha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiāha pam. 28 *Kimiāha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou trərəku suatuk ti nifi rakaien nari ia nərmama həpik.”*

Iesu romasan nəmri iərmama kəru

* 20:18: Mat 16:21, Mat 17:22-23 * 20:21: Mat 19:28, Luk 22:30 * 20:22: Mat 26:39, Jon 18:11 * 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26: Mat 23:11, Mak 9:35, Luk 9:48 * 20:28: Luk 22:27, Fil 2:7, 1Tim 2:6

29 Nəpɪn Iesu mɪne nərmama me səvənhi həier ia Jeriko, mamhəuvən, nərmama həpɪk kamhəkurirə ia Iesu. 30 *Ia kwopun nəha iərmama kəru krouəkure ia nikare suatuk. Nənimenrau rɪfwə. Nəpɪn krouregi mə Iesu rauvehe mə trukurau, krouəkwein əpwəmwɪs, rouni mə, “Iərimənu, kwənəkws səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!”

31 Miregi nərmama həgkiari skai mɪnrau mə, “Rouafafa.” Mətə irau krouripɪn rouəkwein əpwəmwɪs mwi, rouni mə, “Iərimənu, kwənəkws səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!”

32 Nənə Iesu rərer, məkwein irau krouvehe, rini mə, “Irouokeikei mə tako nəfe m kimirau?”

33 Miregi krouni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iarouokeikei mə nəmrimrau trouətui pwəh iarouətə nari.” 34 Iesu rerɪn rəkwəpɪr tɪ nirau. Rɪrapi nənimenrau. Nənə təkwtəkwuni nəha nənimenrau ramanan. Krouətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, irau krouəkurirə i.

21

Nəkur Jerusalem kamhəgnəgɪni Iesu

1 Irəha həuvən ipaka tɪ Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif ia kwopun nəha ipaka tɪ rukwənu Petfas, nənə Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, 2 mɪni pen tɪ nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpɪn tirouapirapw fwe ikɪn, tirouətə togki riti kɪnəkwi tərini irau tɪni. Tiroufi raka nari ia nirau, rouəsɪgi irau, rouvehe tukw iou. 3 *Trɪni mɪnuə iərmama riti rəres kimirau mə iroufi raka nari irə tɪ nəfe, tirouni mə ‘Iərimənu səkitaha raməres togki mi i, mətə trɪpkəpwəmwɪs mhə trərhi pehe mwi irau.’ ”

4 Nəri nəha rier pehe iamɪnhi irə mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rɪməni mə,

5 * “Kɪmɪaha tɪhəni pen tɪ nəkur Saeon mə,
‘Hətə ro kig səkɪmɪaha rauvehe tukumɪaha,
mɪpkəfiəutə mhə in, raməkure ia togki,
togki i in kwətɪ togki a.’ ”

6 Iərmama mi nəha səvəi Iesu krouevən, rauo nəfe in rɪməni pen tɪ nirau i. 7 Krouəsɪgi togki nəha irau tɪni, rouəsɪgi rouvehe, rouəpənə pen karkahu əpwəmwɪs mi səvənrau ia təkutai togki mi nəha, nənə Iesu rəkure irə. 8 * Nərmama həpɪk həpənə pen karkahu əpwəmwɪs me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwɪn mwi hərai nɪmwai nei me, mhəpənə pen ia suatuk. 9 Nərmama səməme kamhəkupwən mɪne səməme kamhəkurirə ia Iesu kamhəkwein əpwəmwɪs, mamhəni mə, “Səgnəgɪni iəmə i ruku pen ia kwənəkws səvəi Kig Tevit!”

* 20:30: Mat 9:27, 15:22 * 21:3: Mat 26:18 * 21:5: Sek 9:9 * 21:8: 2King 9:13

Səkwein amasan irə rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha! Kəgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan!”

¹⁰ Nəpən Iesu ruvniwə ia Jerusalem, nərmama pam ia taon nəha kəhəni nəgkiariien me rəpik, mamhəres mə, “Nəfe nəha iərmama?”

¹¹ *Miregi nərmama səməme kəhəkuriə in həni mə, “In i profet nəha nəghin nə Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tənə Kalili.”

Iesu rəkoui irapw nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama səməme kəhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kəhəuvehi nəmri narimnari me. Rəvsini tepol me səvəi nərmama kəhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha. ¹³ *In rini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki,’ mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kəhərkwafə ikin.”

¹⁴ Ia nəpən nəha nərmama səməme nənimenraha rəfwə mine səməme nisunraha rəfe həuvehe ti Iesu ia nimwə səvəi Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁵ Mətə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa rerinraha rəpkagien mhə ia narimnari amasan me sə in ramo. Irəha həregi mwi mə nəkwərhakwərha me ia nimwə səvəi Kumwesən kəhəkwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit!” Irəha hətoni niemaha rəpi irəha.

¹⁶ Nənə həni pen ti Iesu i mə, “Ikregi nəgkiariien nəha kəhəni?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, ‘Ikinəpnəpenə raka ia tərhui nəkwərhakwərha me mine tərhui nəkwərhakwərha əmtəmetə me mə tuhəgnəgini ik?’ ”

¹⁷ Nənə Iesu rəpwəh irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani, mapri ikin.

Iesu rəkwein ərəha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpən Iesu rirərig mamevən mwi fwe Jerusalem miregi nukumhə rinahi. ¹⁹ *Nənə in rəti pen mətoni niemis riti ramərer ia nəkare suatuk. Revən ipaka tukwe mətə nimwan me a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia nei nə mini mə, “Tikəpwəh mwi nukuəien ia nəpən riti.” Nənə təkwtəkwuni a niemis nə ruvehe maukei.

²⁰ Nəpən nərmama me səvənhi hətoni, həkərinari, mhəni mə, “Niemis nəha rəfimhiə akwauakw iamihhi irə?”

²¹ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Takani nərəhienien

* 21:11: Mat 21:46 * 21:13: Aes 56:7, Jer 7:11 * 21:19: Luk 13:6 * 21:21: Mat 17:20, Luk 17:6, 1Kor 13:2, Jon 14:12

tukumiaha i trini minuə kimiaha hiahatətə pərhien ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiəmkiien, hiəukurən noien rəmwhen iakino ia niemis i. Mətə rīpko mhə in əpa i. Trini minuə kimiaha hiəni pen ti təkuaer i mə, ‘Təkuaer i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ nənə təkuaer nəha tro nəkwamiaha. 22 *Trini minuə kimiaha hiahatətə pərhien ia Kumwesən, nəfe nəghin tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi.”

Iesu ramo narimnari me nəha ia nəkwai sin

23 *Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

24 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. 25 Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həkari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu trini pehe tukutaha i mə, ‘Ro iamihhi irə rəfo hiəpwəh ninien nipərhiien ia nəgkariien səvəi Jon?’ 26 *Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həkəkir ninien iamihhi, ti nəri nə mə nərmama me həni nipərhiien ia Jon mə in profet pərhiien riti.

27 Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh ninien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekin ia iərmama riti tini kəru

28 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Iərmama riti tini kəru. Nəpin riti revən mini pen ti nəmritak səvənhi mə, ‘Nərik. Ipwet tikevən məmhu ia nəmhien səkrau.’

29 Miregi rini mə, ‘Takəpwəh.’ Mətə kurirə irə rərari ia nətərigien səvənhi, mevən.

30 Nənə tata səvənhi revən ti piəvni mini pen nəgkariien kuatia.

Miregi rini mə, ‘Ramasan tata, pwəh iakevən.’ Mətə in rəpwəh nevəniien.

31 Sə pəku ia nirau ro nəkwai tata səvənhi?”

Miregi irəha həni mə, “Nəmritak.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamini nipərhiien tukumiaha i nərmama səməme kamərəku pen takis minraha

* 21:22: Mat 7:7-11, Mat 18:19, Jon 14:13-14 * 21:23: Jon 2:18 * 21:26: Mat

14:5, 21:46 * 21:28: Luk 15:11

mine nīpran me sāvai suatuk kāmhəkupwən ia kīmiaha, mamhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərīmānu irā. ³² *Iakini iamīnhi irā ti nəri nə mə Jon Paptaes rīməuvehe tukumiaha mahatən suatuk atukwatukw sə tihesi pen, nənə kīmiaha hiəpwəh niniien nīpərhienien irā. Mətə nərmama sāməme kaməraku pen takis mīnraha mine nīpran me sāvai suatuk hāmāni nīpərhienien irā. Kurirə irā hiətoni, mətə hiəpwəh nīrərigien ia noien ərəha səkīmiaha, mamhəni ihi neikuəien irā.”

Iesu rusipekin ia nīmei krep sāvai iāmə asori

³³ * “Kīmiaha tihətərig iou pwəh iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iāmə asori riti rəpwei nəkwas nəha krep ia nāmhiēn sāvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irā, muəsi kəpwier mo nəkwan sə tukeivə testesi tīpwei krep ikīn ti nuvehīien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikīn. Nəpīn ro sampam irā, rəsēni nərmama nepwīn həuvehe mhətui ti nīmei krep sāvənhi. Irəha tuhəmhu ikīn, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nīpərin m iāmə asori. Iāmə asori rəmri pen nīmei krep sāvənhi ia rəginraha, mier, mevən ia tənə əpə iti. ³⁴ Nəpīn kwənkwai krep rīmrūə, iāmə asori rərhi pen nərmama me nepwīn sāməme kamho tukwini nari mīn həuvən mhətə nāmə hamətui ti nīmei krep sāvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me nepwīn mīnraha.

³⁵ * Mətə nāmə kamhətui ti krep həkwtəmhirī iotukwininari me sāvənhi, mhəuəsi riti, mhousi əpune riti, nənə mhəkwi riti ia kəruətərei. ³⁶ Iāmə asori rərari, mərhi pen mwi nərmama nepwīn mwi kamho tukwini nari mīn həuvən. Nənə nāmə kamhətui ti krep ho mwi nari kuatia ia nīrəha. ³⁷ Sampam iāmə asori rərhi pen tini, mīni mə, ‘Irəha tuhəsiai nərīk.’

³⁸ * Mətə nəpīn nāmə kamhətui ti krep hətōni tini iāmə asori, hāni pen ti nīrəha me i mə, ‘Kwa tini iāmə asori nəha. Nəpīn tata sāvənhi tremhə, nīmei krep i ruvehe mo sāvənhi. Həuvehe, pwəh sousi əpune nənə nīmei krep sāvənhi truvehe mo səkītaha i.’ ³⁹ * Nənə irəha həkwtəmhirī, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirūə. ⁴⁰ Ro iamīnhi irā nəpīn iāmə asori sāvai nīmei krep truvehe, tro nəfe ia nāmə hamətui ti nīmei krep sāvənhi?”

⁴¹ Miregi nāmə asori me hāni pen ti Iesu i mə, “In trousi əpune nāmə ərəha me nəha ia noien riti rərəha anan, māsēni nərməpə me həuvehe mhətui ti nīmei krep sāvənhi. Irəha

* **21:32:** Luk 3:12, Luk 7:29-30   * **21:33:** Aes 5:1-2, Mat 25:14   * **21:35:** Mat

22:6   * **21:38:** Mat 27:18   * **21:39:** Hip 13:12

tuhesi kwənkwai krep ia nəpɪn atukwatukw səvənhi, mhəuai, mhəuvei pen nɪpəɪn min.”

42 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, ‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,

təkwtəkwi nəha ruvəuvehe mɪno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekin pam nimwə.

Iərimənu səkitaha rino nəri i, sətoni nəmrıtaha rier tukwe’?

43 Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə raməmak ia rəgimiaha, tukamevən kuvehi raka tukumiaha kuvei pen m nərmama nepwɪn səməme tuhəukuə kwənkwan me. 44 *Iərmama sə trimwei pen ia kəruətərei nəha, nɪkəkɪn me trərkwəpɪrəkəwəpɪr. Trini mɪnuə kəruətərei nəha rimwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trɪpwarispwaris.”

45 Nəpɪn pris asori me mɪne Farisi me həregi nusipekinien me nəha Iesu rani, həukurən mə raməgkiari ia nirəha.

46 *Hokeikei mə tuhəkwtəmhiri in, mətə hənhəkɪr nərmama me ti nəri nə mə irəha kamhəni mə in profet pərhien riti.

22

Iesu rusipekin ia nəveginien asori

1 Nənə Iesu rəgkiari mwɪ mɪnrəha, musipekin mɪni mə, 2 “Suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə səvənhi rəmwhen ia kig riti sə ro nəveginien asori səvəi tɪni ti nəri nə mə tɪni rɪpkiri a pran səvənhi.^a 3 Rərhi pen nərmama səməme kamho tukwini nari mɪn həuvən mhəkwein nərmama səməme in ruvəni pen raka ti nirəha i mə tuhəuvehe, mətə irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəuvehe.

4 *Ro pen kig rərari mərhi pen nərmama nepwɪn mwɪ səməme kamho tukwini nari mɪn, rini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti nərmama səməme iakuvəni raka ti nirəha i mə tuhəuvehe mə hətə ro iakinəpnəpenə raka səiου nəveginien. Iakinousi əpune raka kau me səiου mɪne kwəti kau me səiου həsisi amasan. Narimnari me pam i iakameitenhi a kimiaha. Tihəuvehe ti nəveginien asori səiου sə iakamo səvəi nərik ti nəri nə mə rɪpkiri a pran səvənhi.’

* 21:42: Wok Me 4:11, Rom 9:33, 1Tes 2:6-8 * 21:44: Dan 2:44-45 * 21:46:

Mat 21:26 ^a 22:2: Suatuk riti mwɪ ti nɪniien nəgkiariien i ro iamɪnhi irə: “Nitətə ia neiai rəmwhen ia kig riti sə ro nəveginien asori səvəi tɪni ti nəri nə mə tɪni rɪpkiri

a pran səvənhi. * 22:4: Mat 21:36

⁵ Mətə irəha ho nəri auər a ia nəgkiariien səvəi kig, mamhəuvən. Riti revən ti səvənhi nəmhiēn. Riti revən ti səvənhi stoa. ⁶ *Nərmama me nəha nepwīn həkwtəmhiri nərmama səməme kamho tukwini nari m kig, mho naurisien mīnraha, mhousi əpune irəha. ⁷ Ia nəpīn nəha kig niemaha rəpi. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi, həuvən mhousi əpune nərmama me nəha səməme hənousi əpune səvənhi me nərmama, nənə mhəuvani taon səvənraha.

⁸ Kurirə irə kig rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, ‘Nəveginien asori səiou sə iakamo ti nərīk sə ripkiri a pran i iakinəpnəpenə pam tukwe, mətə səməme iakuvəni raka ti nirəha i mə tuhəuvehe həpwəh nəmwhenien. ⁹ Ro iamīnhi irə, kimiaha tihəuvən fwe suatuk me, mhəni pen ti nərmama me pam səməme hətōni irəha mə tuhəuvehe ia nəveginien səiou.’ ¹⁰ Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m kig həier, mhəuvən ia suatuk me, mhəkwein nərmama me pam səməme hətōni irəha, nəkur ərəha mīne nəkur amasan, həuvehi irəha mhəuvən ti nəveginien asori səvəi kig. Nənə nimwə sə kaməni nari ikīn rukuər ia nərmama.

¹¹ Mətə nəpīn kig ruvnimwə pehe mə trətōni nərmama me nəha səməme həuvehe, rətə iərmama riti raməni nari mīpkarkahu mhə tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien sə ro iamīnhi. ¹² Nənə kig rini pen tukwe in mə, ‘Iou riti! Ikəfuvnimwə pehe irə məpwəh narkahuien tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien iamīnhi?’ Nənə iərmama nəha rīreirei mə trīni nəfe.

¹³ *Nənə kig rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari min mə, ‘Hərihi rəgīn mi mīne nisun mi, mhərarki irapw iruə ia nəpitəvien. Kwopun nəha nərmama tuhasək ikīn, mhahi tərini revīnraha.’ ”

¹⁴ Nənə Iesu rarə mīni mwi mə, “Kaməkwein nərmama həpīk mə tuhəuvehe, mətə houīhi a Kumwesən ruvərfi raka irəha mə səvənhi me.”

Ratukwatukw mə tukərəku pen takis m Kig Sisa uə rekəm?

¹⁵ *Ia nəpīn nəha Farisi me həuvən, mhəgkiari pəri, mamhəres mə tuhəfo mho Iesu rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. ¹⁶ Nəpīn həgkiari pam, hərhi pen nərmama nepwīn səvənraha ti Iesu həuvən irəha nərmama nepwīn səvəi Kig Herot, nənə mhəni mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhiēnien. Ikamahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Ikəpwəh nehekīrien nərmama, mətə nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nirəha. ¹⁷ Ro iamīnhi irə tiko

* 22:6: Mat 21:35

* 22:13: Mat 8:12, 25:30, Luk 13:28

* 22:15: Mak 3:6

mini pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

18 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien ərəha səvənraha, rini mə, “Kimiaha kəuətəkəsuə me. Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? 19 Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe, pwəh iakətə ro.” Nənə irəha həuvei pen silin riti min. 20 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

21 *Miregi həni mə, “Nənīmwi Kig Sisa mīne nəghi Kig Sisa.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamīnhi irə narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

22 Nəpīn irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Nənə həpwəh Iesu mamhəuvən.

Iərimənu in Kumwesən səvəi nərmama səməme kəmhəmīru

23 *Ia nəpīn nəha mwi Satusi me nepwīn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kəmhəni mə iərmama sə ruvamhə ko ripkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, 24 mhəni mə, “Iahatən, Moses rīməni mə, ‘Trīni mīnuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tinīnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərha me, rouəsihəgīn piəvi iəmə nəha.’ 25 Mətə nərmən me nepwīn səkitaha, irəha pam sefen. Irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouihī riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. Nənə piəvi iərman nəha riri. 26 Piəvni sə resi pen in mwi ro iamīnhi irə. Nənə piəvni sə ro kahar in mwi ro iamīnhi irə mamevən meste sampam. 27 Nərmən me nəha sefen hemhə pam. Nənə prən nəha remhə mwi. 28 Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərmən me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

29 Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi nīskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mīne nahatənien səkimiaha ripkatukwatukw mhə. 30 Nəpīn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərmən tuhəpwəh niriien nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərmən. Mətə irəha tuhəmwhen ia nagelo me ia neiai. 31 Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko ripkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i Kumwesən rīməni pehe tukumiaha i uə? Rīməni mə, 32 *‘Iou Kumwesən səvəi Epraham mīne Kumwesən səvəi Aesak mīne Kumwesən

* 22:21: Rom 13:7

* 22:23: Wok Me 23:8

* 22:32: Eks 3:6, Mat 8:11

səvəi Jekop.’ In ripko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru.”

³³ Nəpīn nərmama me həregi nəgkiariien nəha Iesu rama-hatən nərmama me irə, nənimenraha rier.

Nəfe loa in rasori ia loa me nepwin?

³⁴ Mətə nəpīn Farisi me həregi mə Iesu rəsisəg tərhui Sat-usi me ia nəgkiariien səvənhi, irəha housəsīmwin irəha me.

³⁵ Irəha riti in iahatən səvəi Loa rəres pen nari riti min mə triregi ro Iesu mə trəfni irə. In rini mə, ³⁶ “Iahatən. Nəfe loa ia Loa səvəi Moses in rasori?”

³⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “‘Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruvien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim.’ ³⁸ Loa nəha in rasori makupwən ia loa me. ³⁹ *Nənə loa səro kəru irə rakurirə pen loa nəha rəmwhen irə. Rini mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ ⁴⁰ *Nəgkiariien me pam kīmərāi pen ia Loa səvəi Moses mīne nəkukuə me səvəi profet kupwən me həgher pen ia loa mi nəha.”

Kristo in tini sin?

⁴¹ Farisi me housəsīmwin irəha me, nənə Iesu rəres pen irəha i ⁴² *mə, “Kīmīaha hiaməfətərig irə mə Kristo in tini sin?”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In tini Kig Tevit ti nəri nə mə truku pen ia kwənəkwus səvənhi.”

⁴³ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə rəfo nəha Kig Tevit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi? Ia nəpīn nəha Nənīmwin Ikinan rinarə irə Kig Tevit riməni mə,

⁴⁴ *Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nīkarek mwatuk

mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

⁴⁵ Mə Kig Tevit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi rəfo kīmīaha hiaməni mə in tini Kig Tevit?”^b ⁴⁶ Nəpīn Iesu rəres nəresien nəha, iərmama riti riwən ko riripwen pen min. Ia nəpīn nəha mamevən, nərmama pam həhekīr nəresien nəresien me min.

* **22:37:** Dut 6:5 * **22:39:** Lev 19:18 * **22:40:** Mat 7:12, Rom 13:10, Kal

5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:** Mat 26:64 **b** **22:45:** Nəkur Isrel me

fwe kupwən həuvəukurən raka mə profet me səvəi Kumwesən həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mərimənu ia nirəha. Iəmə nəha kani nəghin mə ‘Kristo’ uə ‘Mesaea’ uə ‘Tini Tevit.’ Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in ripko mhə tini Kig Tevit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəukurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Tevit rəkwein in mə Iərimənu səvənhi.

23

Iesu rægkiari skai m Farisi me mine nahatæn me sævai Loa

1 Iesu rægkiari m nærmama me mine nærmama me sævænhi, mini mæ, ² “Nahatæn me sævai Loa mine Farisi me kamhækure ia tæmwki Moses. ³ *Ro iaminhi iræ kimiaha tihamækeikei mhæsiai iræha, mho næfe næghin iræha hæni pehe tukumiaha i. Mætæ tihæpwæh noien ræmwhen ia niræha. Iræha kamhævisau, mætæ hæpko mhæ næfe kamhæni. ⁴ Kamhækeikei m nærmama me mæ tuhési pen loa skai me sæmæme hæmwhen ia katipæ sæ ripam, mætæ iræha hæpkuvei pen mhæ nækwai ræginnraha riti mhasitu ia niræha ti natipæien.

⁵ *Kamho noien amasan me pam sævænraha mæ nærmama tuhætoni hægnægini iræha. Kwæti tænræipw me i kimævai pen nægkiariien sævai Kumwesæn iræ, nærmama kamhærihi tæriini pen ia nîpwænanraha mine ræginnraha, nahatæn me sævai Loa kamhækwusi sævænraha sæ pwinari, mho mwi nusvenhi karkahu me sævænraha hæpwæmwis. ⁶ *Ia næveginien asori me iræha hokeikei mæ tuhækure ia kwopun kamsiai nærmama me ikin. Ia nækwai nimwæfwaki me sævai nækur Isrel hokeikei mæ tuhækure ia kwopun amasan me. ⁷ Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mæ nærmama tuhækwein iræha ia nisaiien, mhokeikei næpin nærmama hækwæin iræha mæ, ‘lahatæn.’

⁸ Mætæ kimiaha tihæpwæh næseniien nærmama hækwæin kimiaha mæ ‘lahatæn,’ ti næri næ mæ iahatæn sækimiaha kuatia a, nænæ kimiaha piævmiaha me. ⁹ Nænæ tihæpwæh nækwæinien iærmama riti ia tiprænæ i mæ ‘Tata,’ ti næri næ mæ Tata sækimiaha kuatia a. In ramaræ fwe ia neiai. ¹⁰ Nænæ tihæpwæh næseniien nærmama hækwæin kimiaha mæ ‘Iærimænu,’ ti næri næ mæ sækimiaha Iærimænu kuatia a. In i iou, Kristo. ¹¹ *Iærmama sæ rokeikei mæ trasori ia kimiaha in tramækeikei muvehe mo iærmama sæ ramo tukwini nari m kimiaha. ¹² *Mætæ iærmama sæ rauvehi utæ in, Kumwesæn truvehi irapw in. Iærmama sæ rauvehi irapw in Kumwesæn truvehi utæ in.

¹³ Træræha anan tukumiaha nahatæn me sævai Loa mine Farisi me. Kimiaha kæuætkæsuæ me. Hiamæsisæg ia tæpinhæ ia nitætæ ia neiai^a ia næmri nærmama. Kimiaha hiæpwæh

* **23:3:** Mal 2:7-8   * **23:5:** Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39   * **23:6:** Mat 6:5, Luk 14:7   * **23:11:** Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26   * **23:12:** Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14   ^a **23:13:** Næpin ripik Matiu rani nægkiariien i mæ “Nitætæ ia neiai.” Nîpwrai nægkiariien i in i “Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”

nuvnmwæien ia nitətə nəha, nənə hiaməsisəg mwi nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvnmwə irə. ¹⁴ b

¹⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiasuə ia nitətə me mhəpi simwɪn ia təsi mine tənə mhəuvən isipwɪn mə tihəvi iərmama kuatia ruvehe mukurirə ia kimiaha. Nənə nəpin in ruvehe mukurirə ia kimiaha, hio ruvehe mərəha anan məpi raka kimiaha. Nipwnəti kwopun napw asori rauək ikɪn irəha nə kimiaha.

¹⁶ *Trərəha anan tukumiaha. Kimiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Hiaməni mə 'Trini minuə iərmama riti rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuahe irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən kol ia nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsuahe irə, in traməkeikei mo nəfe in ramini.'

¹⁷ Kimiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? ¹⁸ Nənə kimiaha hiaməni mə, 'Trini minuə iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuahe irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən nari riti sə kinəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nəfe in ramini.' ¹⁹ Kimiaha nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? ²⁰ Ro iamɪnhi irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuahe irə, in ramahatən nifatə nəha mine narimnari me pam səməme kəmhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsuahe ia nirəha. ²¹ Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuahe irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwan, mauvehi kwəsuahe ia nirau. ²² *Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsuahe irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsuahe ia nirau.

²³ *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiaməuai narimnari me səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamɪnhi irə ia nəri ouɪhi rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien.

b 23:14: Ia Niutestamen me nepwɪn kimərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nepwɪn sə kimərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nirəha. Kəmhəni mə, "Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiameikuə ia niḡran me səməme nərman me səvənrəha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənrəha, nənə mamho mwi nəfwakiiən əpwəmwis me mə nərmama tuhətoni həsiai kimiaha tukwe. Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səkimiaha məpi raka nərmama nepwɪn."

* **23:16:** Mat 15:14 * **23:22:** Aes 66:1, Mat 5:34

* **23:23:** Lev 27:30, Maeka 6:8

Mətə hiənenouenou nəgkiariien me həpam mwi. Kimərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi nəgkiariien ouihi me. ²⁴ Kimiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rīfwə. Nəpīn hiənīmwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərimīru nəha kamel raməmak irə, nənə hiətigai.

²⁵ *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Noien səkimiaha rəmwhen ia kap mine tikinari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwān rəmkemik. Fwe imwə rerimiaha rukuər ia nərəhaien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. ²⁶ Ik Farisi, nənimem rīfwə pərhien. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpərhi tekīn iruə rəmher.

²⁷ *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Kimiaha hiəmwhen ia nīpəgi kəruətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikīn kəfəri iruə rəpsan. Nəpīn nərmama hətoni iruə, rerīnraha rīrhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nīkəkri iərmama mine nīpwran sə rīmərīr məmkekik. ²⁸ *Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəpīn nərmama hətə nīpwramiaha iruə, rerīnraha rīrhi mə kimiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rerimiaha rukuər ia neikuəien mine noien ərəha me.

²⁹ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me mine nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nīrəha. ³⁰ Kimiaha hiaməni mə, 'Rīpkīni minuə samarə ia nəpīn kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha həno, mhousi əpune profet me.' ³¹ *Ia nəgkiariien nəha kimiaha hiaməni pui atukw a kimiaha mə nīpərhienien i nīmwiipwi nərmama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kimiaha. ³² Ramasan mə kimiaha tihəripīn noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkimiaha həno stat mho, mho sampam irə.

³³ *Kimiaha snek me, hiəmwhen ia nīpwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhəp mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha ia kwopun napw asori rauək ikīn? ³⁴ *Ti nəri nə mə kimiaha hiamo noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mine nərmama səməme həukurən nari, mine nahatən me həuvehe tukumiaha. Kimiaha tihousi əpune nepwīn, mhərui tərini

* 23:25: Mak 7:4   * 23:27: Wok Me 23:3   * 23:28: Luk 16:15   * 23:31: Wok Me 7:52

* 23:33: Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7   * 23:34: 1Tes 2:15, Mat 10:23

pen nepwɪn ia nei kamarkuau, mhousi nepwɪn ia nəkwai
nimwəfwaki me səkimiaha, mhəripwi irəha ia taon me.
35 *Takərhi pehe irəha tukumiaha iamɪnhi irə mə kimiaha
nərmama ipwet mine tihəuvehi nərpwɪnien ti nite nəkur atuk-
watukw me pam sə rinaiu ia tɪprənə i rostat ia nite Epel, iəmə
sə ripko mhə nərhəhien riti, muvehe meste nite Sekaraea tini
Perekia sə kimiaha hiənousi əpune ia nimwə səvəi Kumwesən
ia nimwrhenhi nifatə mine kwopun sə ro ikinan. 36 Iakani
nɪpərhienien tukumiaha i narimnari me pam i treste kimiaha
nərmama ipwet mine.”

Iesu rasək ti nəkur Jerusalem

37 **“Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet
me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi
pehe irəha tukw ik. Nəpɪn rɪpɪk iakokeikei mə takousəsɪmwɪn
nɪpwnətɪm me rəmwhen ia rinhi menu ramo ia tini me
mauiui irəha ia tərəgɪn mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikei-
ien. 38 *Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh
nimwə səkimiaha^C ro tekɪn a. 39 *Iakamɪni pehe tukumiaha
i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətoniien iou meste tihəni mə,
‘Səgnəgɪni iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.’ ”*

24

Iesu rini irapw mə tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

1 Iesu rier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpɪn
nəha nərmama me səvənhi həuvehe mhahatən pen nimwə
nəha mine nimwə me nəha kiməuvrhəkin pen mwi irə mə
in trətəni. 2 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha
hiamətə nimwə me i? Iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə
tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh
nərer əknekinien ia riti.”

Nuveheien səvəi Iərimənu mine nəpɪn sampam

3 Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me
səvənhi həuvehe tukwe. Nəpɪn irəha min əpa hərəs pen in i
mə, “Tiko mɪni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuvehe
tinesən? Nəfe nɪmtətien truvehe mahatən pen mə nuveheien
səim mine nəpɪn sampam krouvəuvehe ipaka?”

4 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməsiari
kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. 5 *Nərmama həpɪk

* 23:35: Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21 * 23:37: Wok Me 7:59, 1Tes 2:15

* 23:38: 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5 C 23:38: Rosi nəgkiariien i mə ‘Nimwə
səkimiaha’ raməgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nimwəfwaki nəha
ramərer fwe Jerusalem. * 23:39: Sam 118:26, Mat 21:9 * 24:2: Luk 19:44

* 24:5: Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18

tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁶ Kìmiaha tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagəniēn me mə ‘naruagəniēn riti fwe’ uə ‘naruagəniēn trutə.’ Tihətui amasan rərəha hiəhekir, ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rɪpko mhə ihi nəpɪn sampam. ⁷ *Iakamini iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmama ia kwənəkʷus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkʷus əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Nukumhə trahi nərmama. Kwopun me nepwɪn nɪmwɪnɪmwien trɪkiu. ⁸ Mətə narimnari me pam i rəmwhen a ia pran sə rɪnamregi təkutan rɪnaməmɪsə ti nərəhiēn iəkunouihɪ.

⁹ *Ia nəpɪn nəha tukuvei pen kìmiaha ia rəgi nərmama mə irəha tuho nəmɪsəiēn m kìmiaha, mhousi əpune kìmiaha. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kìmiaha ti nəri nə mə kìmiaha nərmama me səiou. ¹⁰ Nərmama həpik nahatətəiēn səvənraha trɪmwei. Irəha tuhəsəni pen irəha me ia rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me. ¹¹ *Profet eikuə me həpik tuhəskəmter, mheikuə ia nərmama me həpik. ¹² Nənə ti nəri nə mə noien ərəha truvehe masori, nərmama həpik nokeikeiēn səvənraha truvehe məkwie. ¹³ *Mətə iərmama sə trərə əknekin ia nahatətəiēn səvənhi meste nərəhaiēn me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimɪru in. ¹⁴ *Tukini irapw nəgkiariēn amasan i raməgkiari ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpɪn sampam truvehe.”

Iesu raməgkiari ia nərəhaiēn sə treste nəkur Jerusalem

¹⁵ *Kìmiaha tihətəni nəri nəha Profet Taniel rɪməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərər ia kwopun ikinan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpɪn kìmiaha tihətəni, iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nɪpwrən. ¹⁶ Nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkue me. ¹⁷ *Trɪni mɪnuə iərmama riti ramapwɪs ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnɪmwəiēn mə truvehi nari riti sə rəmək ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹⁸ Nənə trɪni mɪnuə iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nɪrərigiēn mevən imwəni mə truvehi səvənhi tɪnari. ¹⁹ Trərəha anan ti nɪpran me səməme tuhəpəmpəm mɪne səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərəkəwərha əmtəmetə me ia nəpɪn nəha. ²⁰ Tihəfwaki mə nəpɪn nəha tihəp irə trəpwəh

* **24:7:** 2Kron 15:6, Aes 19:2   * **24:9:** Mat 10:22, Jon 15:18   * **24:11:** Mat 24:5,24, 1Jon 4:1   * **24:13:** Mat 10:22   * **24:14:** Mat 10:18, 28:19   * **24:15:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   * **24:17:** Luk 17:31

nuveheien ia nāpīn sāvai nākwieien uə ia Sapat riti, ²¹ *ti nəri nə mə nāpīn nəha nāpīn sāvai nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori māpi raka nərəhaien me pam sāməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe māpi raka. ²² Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nāpīn sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimīru nərmama me sāvənhi sāməme in ruvərfi raka irəha. ²³ *Ia nāpīn nəha, trīni minuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə ‘Hətə ro, Kristo nəha,’ kīmiaha tihəpwəh nīnīien nīpərhiēnien irə. ²⁴ *Nərmama tuhəskəmter. Nepwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmtətien asori me mine narimnari me nərmama tuhətoni mhərkəri asori nari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama sāməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trīni minuə irəha həkurən noien. ²⁵ Hətə ro. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.

²⁶ *Ro iamīnhi irə trīni minuə nərmama me nepwīn həni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikin,’ tihəpwəh nevənien fwe ikin. Trīni minuə həni mə, ‘Hətə ro. In i ia nəkwei nimwə,’ tihəpwəh nīnīien nīpərhiēnien irə. ²⁷ *Nāpīn rouapir irə nərmama hətoni nəhiapwien sāvənhi fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamīnhi irə. ²⁸ *Ia kwopun pəku nīpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhāni nīpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsīmwin irəha me, mhāni.”

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁹ *“Nāpīn nərəhaien nəha trukurau pam, təkwtəkwuni a mwi meri truvehe mīpitəv, məkwə trəpwəh nəhiapwien, kəməhau me ia nīmagouagou tuhəsasəsas, narimnari me ia nīmagouagou həkai pik, Kumwesən trīkiukiu ia nīrəha. ³⁰ *Ia nāpīn nəha nīmtətien səiou Iəməti Iərmama trier irapw ia nīmagouagou. Nənə nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tīprənə i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə fwe ia nīmagouagou iakauvehe ia nīskaiēn mine nukuraanien asori. ³¹ *Ia nāpīn nəha kisipw riti trasək asori, nənə takərhi raka nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me

* **24:21:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14   * **24:23:** Mat 24:5,11   * **24:24:** Dut

13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14   * **24:26:** Luk 17:23-24   * **24:27:** Mat 24:37-39

* **24:28:** Luk 17:37   * **24:29:** Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10   * **24:30:** Rev

6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13   * **24:31:** Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16

pam ia tiprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

³² “Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpən rinarkwi pen tukun sə rimərməru minaməpripiz, kimiaha hiəukurən mə nəpən səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³³ Rəmwhen a mwi, nəpən kimiaha tihətoni narimnari me i, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer ia kwəruə ia nimwə mə takuvnimwə pehe. ³⁴ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmīru təkwtəkwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³⁵ *Neiai mine tiprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Iərmama riti riwən rukurən nəfe nəpən Iərimənu truvehe irə

³⁶ * “Mətə nəpən səvəi nəri nəha uə aoa səvənhi iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou əpa rukurən. ³⁷ *Nəpən nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpən səvəi Noa. ³⁸ Nəpən nesən asori rəpwəh ihi nauərien, nərmama me kamhəvegin, mamhənimwi. Nərman me kamhəiri nīpran. Nīpran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvnimwə ia nitətə asori səvənhi. ³⁹ *Irəha həreirei mə tuhemhə meste nesən asori rauə, nənə iapiwən raiu mīpeki raka irəha həmwhenimw. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iaminha irə. ⁴⁰ Ia nəpən nəha iərman kəru trouəmhu ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ⁴¹ Pran kəru trouvənari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

⁴² *Ro iamınhi irə kimiaha tihamətui a mhəpwəh napriien ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpən Iərimənu səkimiaha truvehe irə. ⁴³ *Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpən iərmama riti truvehe muvnimwə ia nəkwai nimwə səvənhi makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi nimwə səvənhi muvnimwə makres. ⁴⁴ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpən riti tihakiraka iou.

⁴⁵ Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpən me pam, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia nimwə səvənhi mə trəkwməni nərmama

* 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2

* 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23, 2Tes 3:6 * 24:42: Mat 25:13

* 24:43: Luk 12:39-40, Rev 16:15

me sǝvǝnhi ia nǝpǝn atukwatukw kamhani nari irǝ. ⁴⁶ Trini minuǝ iǝmǝ asori sǝvǝi iotukwininari nǝha ruvehe mǝtoni mǝ ramo wok me iamǝnha irǝ, iotukwininari nǝha rerǝn tragien. ⁴⁷ *Iakani nǝpǝrhienien tukumiaha i iǝmǝ asori nǝha truvehi utǝ iotukwininari nǝha ruvehe masori ia narimnari me pam sǝvǝnhi. ⁴⁸ Mǝtǝ mǝ iotukwininari nǝha rerǝn rinamrhi mǝ iǝmǝ asori sǝvǝnhi ramo tanpen, mǝpwǝh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nǝnǝ rinamousi nǝrman mine nǝpran sǝmǝme kamho tukwini pǝri nari irǝha min, mamǝvegin, mamǝnimwi, mamakonǝ irǝha nǝrmama kamhǝnimwi pik, ⁵⁰ iǝmǝ asori sǝvǝnhi truvehe ia nǝpǝn riti in trakiraka in, uǝ ia aoa riti sǝ in rǝireirei. ⁵¹ *Nǝnǝ iǝmǝ asori sǝvǝnhi trǝrpwin noien ǝrǝha me sǝvǝnhi, mǝmri pen in ramarǝ irǝha kǝuǝtkǝsuǝ me. Ia kwopun nǝha irǝha tuhasǝk, mhahi tǝrini revǝnraha.”

25

Iesu rusipekin ia nǝprǝn ouihi me irǝha pam ten

¹ *Nǝpǝn nǝha nitǝtǝ ia neiaia^a truvehe irǝ trǝmwhen ia nǝprǝn ouihi me irǝha pam ten. Hǝuvehi laet me sǝvǝnraha mhǝuvǝn mǝ tuhǝtoni iǝrman sǝ triri vi a pran sǝvǝnhi. Iǝrman nǝha triri prǝn nǝha krouevǝn fwe imwǝni rouarǝ pǝri. ² Prǝn ouihi me nǝha krirum hǝreirei nari. Krirum hǝukurǝn nari. ³ Nǝpǝn sǝmǝme hǝreirei nari hǝuvehi laet me sǝvǝnraha, hǝpwǝh nuvehien oel laet rauǝk irǝ irǝha minraha. ⁴ Mǝtǝ sǝmǝme hǝukurǝn nari hǝuvehi laet me sǝvǝnraha, mhǝuvehi mwi tikinari me nepwin hǝukuǝr ia oel laet rauǝk irǝ. ⁵ Nǝnǝ ti nǝri nǝ mǝ iǝrman sǝ rǝpkiri a pran sǝvǝnhi ramo tǝpwǝ irǝha hǝregi napriien ruvehi irǝha hapri.

⁶ Mǝtǝ ia kurkwai nǝpǝn iǝrmama riti rǝkwein, mini mǝ, ‘Iǝrman sǝ rǝpkiri a pran sǝvǝnhi rauvehe! Hǝuvehe mhǝtoni!’

⁷ Ia nǝpǝn nǝha nǝprǝn ouihi me nǝha ten hǝtui, mhǝpǝrhi laet me sǝvǝnraha. ⁸ Nǝnǝ sǝmǝme hǝreirei nari hǝni pen ti sǝmǝme hǝukurǝn nari mǝ, ‘Hǝuvei pehe sǝkimiaha riti oel laet rauǝk irǝ. Laet me sǝkimaha hǝnamǝfwǝ.’

⁹ Mǝtǝ sǝmǝme hǝukurǝn nari hǝni mǝ, ‘Rekǝm. Oel i laet rauǝk irǝ tripkǝmwhen mhǝ tukutaha pam. Hǝuvǝn fwe ia stoa me mhǝuvehi nǝmri sǝkimiaha me nepwin.’

¹⁰ Nǝpǝn irǝha kamhǝuvǝn mǝ tuhǝuvehi nǝmri oel laet rauǝk irǝ, iǝrman sǝ rǝpkiri a pran sǝvǝnhi rapirapw. Nǝprǝn ouihi me nǝha krirum sǝmǝme hǝnǝpnǝpenǝ, hǝuvnimwǝ irǝha min ia nǝkwai nimwǝ sǝ tukǝni nǝveginien asori ikǝn. Nǝnǝ nǝrmama hǝsisǝg ia tǝpinhǝ.

* **24:47:** Mat 25:21, 23   * **24:51:** Mat 8:12   * **25:1:** Rev 19:7, Luk 12:35   ^a **25:1:** Nǝpǝn rǝpik Matiu rani nǝgkiariien i mǝ “Nitǝtǝ ia neiaia.” Nǝpwrai nǝgkiariien i in i “Nitǝtǝ sǝ Kumwesǝn ramǝrimǝnu irǝ.”

11 *Kurirə irə nīprən ouihī me nəha səməme həpkəpnəpenə mhə hərərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

12 *Mətə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rīni mə, ‘Iakamini nīpərhiēnien tukumiaha i iakreirei kimiaha.’ ”

13 *Nənə Iesu rīni mə, “Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriēn, tī nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpīn uə aoa Iərimənu səkīmiaha truvehe irə.”

Iesu rusipekin ia nərmama kamhətui tī mane səvəi iəmə asori

14 * “Nuveheien səvənhi trəmwhēn iərmama riti sə rauvehi navənien əpwəmwi səvənhi. Kurirə rier imwəni rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe. 15 *Ia riti ruvei pen tənəripw me krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia kuatia mīnraha rəmwhēn in rukurən mə trətui amasan tukwe. Kurirə irə in rier mamevən. 16 Iərmama sə ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. 17 Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kəru ro mwi iamīnhi, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. 18 Mətə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia revən meri tīprənə, mīnimwi mane səvəi iəmə asori səvənhi.

19 Nəpīn əpwəmwi rukurau, iəmə asori səvəi nərmama me nəha rīrərig muvehe, nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha rīməuvei pen mīnraha. 20 Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərər ia nəmri iəmə asori səvənhi, mīni mə, ‘Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nīrəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhēhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.’

21 *Nənə iəmə asori səvənhi rīni pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpīn me. Ikinətui amasan tī nəri ouihī i iakinəmri pehe ia rəgin, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui tī narimnari me rīpik. Uvnimwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.’

22 Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərər ia nəmri iəmə asori səvənhi, mīni mə, ‘Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nīrau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhēhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.’

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:14:

Mak 13:34 * 25:15: Rom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47, Luk 16:10

²³ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəp̄in me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me r̄ipik. Uvnimwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.’

²⁴ Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mərer ia nəmri iəmə asori səvənhi, m̄ini mə, ‘Iəmə asori. Iakukurən mə ik iərmama riti noien səim r̄iskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhien sə ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁵ Ro iam̄inhi irə, iakihek̄ir, mevən, m̄inimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə ia t̄iprənə. Ətə ro in i mane səim.’

²⁶ Mətə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəukurən raka mə ikapeki nəveginien ia nəmhien sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁷ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe m̄ipkuvehi ihi mane səiou m̄ine sə rəkwaku pag rəkwhəhi.’

²⁸ Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, ‘Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iərmama sə r̄iməuvehi tənəripw ten. ²⁹ *Iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ³⁰ *Mətə iərmama i sə ramo tukwini ərəha nari miou hərəarki irapw i iruə ia nəpitəvien. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini rev̄inraha.’ ”

Iesu rəgkiari ia sipsip me m̄ine nəni me

³¹ * “Nəp̄in nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takəkure ia jea səiou mərimənu. ³² *Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhousəs̄imw̄in pehe irəha me ia nənimek, nənə iou takuai irəha rəmwhen iərmama sə ramətui ti sipsip me muai sipsip me m̄ine nəni me. ³³ Takuai pen sipsip me ia n̄ikarek mwatuk, mətə nəni me ia n̄ikarek mour.

³⁴ Nənə iou kig səvənraha takini pen ti nərmama me nəha ia n̄ikarek mwatuk mə, ‘Həuvehe kimiaha i səməme Tata səiou raməkwein amasan ia kimiaha. Nəp̄in t̄iprənə namiwən ihi, in rinəpnəpenə raka kwopun səkimiaha ia nitətə sə in

* 25:29: Mat 13:12, Mak 4:25, Luk 8:18   * 25:30: Mat 8:12   * 25:31: Mat

16:27, 19:28, Rev 20:11-13   * 25:32: Rom 14:10, Esik 34:17

ramərimənu irə. Həuvehe mharə irə. ³⁵ *Nəpɪn nukumhə rahi iou hiəuvei pehe nəveginien miou. Nənə nəpɪn iakakwakwa hiəuvei pehe nui miou. Nəpɪn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwɪspwɪs, hiəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. ³⁶ Nəpɪn tinari səiou riwən, hiarkahu pehe miou. Nəpɪn iakamemhə, hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpɪn iakamarə ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.’

³⁷ Miregi nəkur atukwatukw me nəha tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu. Mətə nəfe nəpɪn nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe nəveginien mik, uə ikakwakwa nənə iahəuvei pehe nui mik? ³⁸ Nəfe nəpɪn kimaha iahətoni ikamavən rəmwhen ia iərmama pwɪspwɪs riti, nənə iahəuvehi puvnimwə ik ia nimwə me səkimaha me, uə səim tinari riwən, nənə iaharkahu pehe mik? ³⁹ Nəfe nəpɪn kimaha iahətoni ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə iahəuvehe mhəti pehe ik?’

⁴⁰ *Miregi iou kig səvənraha takini pen ti nirəha i mə, ‘Iakamini nɪpərhiēnien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hənə noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiəno noien nəha ia nirak.’

⁴¹ *Kurirə irə iou takini pen ti nərmama me nəha ia nɪkarek mour mə, ‘Kimiaha i Kumwesən raməkwein ərəha ia kimiaha haraka ia nənimək mhəuvən ia napw sə rauək rerin. Kinəse napw nəha ti Setan mine nagelo me səvənhi. ⁴² Nəpɪn nukumhə rahi iou kimiaha hiəpwəh nuvei peheien nəveginien miou. Nəpɪn iakakwakwa hiəpwəh nuvei peheien nui miou. ⁴³ Nəpɪn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwɪspwɪs riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. Nəpɪn tinari səiou riwən, hiəpwəh narkahu peheien miou. Nəpɪn iakamemhə uə iakamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien iou.’

⁴⁴ Miregi irəha mwɪ tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu, mətə nəfe nəpɪn nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia iərmama pwɪspwɪs, uə tinari səim riwən, uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə kimaha iahəpwəh nasituien ia niram?’

⁴⁵ Miregi iou takini pen ti nirəha i mə, ‘Iakani nɪpərhiēnien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər ia piak me, hiənpwəh noien nəha ia nirak.’

⁴⁶ *Nənə nərmama me nəha tuhəuvən ia kwopun Kumwesən trərpwɪn rerin noien ərəha me səvənraha ikɪn. Mətə nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi nimiruien rerin.”

* 25:35: Aes 58:7 * 25:40: Prov 19:17, Mat 10:42, 18:5, Mak 9:41 * 25:41:

Mat 7:23, Rev 20:10 * 25:46: Dan 12:2, Jon 5:29

26

Nāmə asori me hərəi sun mə tuhəuvən afafa mhəkwtəmhiri Iesu

¹ Nəpən Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi, mīni mə, ² **“Kimiaha hiəukurən mə nəpən kəru mwi tuko Pasova. Ia nəpən nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama me mə irəha tuhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau.”*

³ Ia nəpən nəha pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel housəsimwīn irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori anan. Nəghin nə Kaeafas. ⁴ Nənə hərəi sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiri Iesu, mhousi əpune. ⁵ Mətə hənī mə, *“Pwəh kitaha səpwəh nəkwtəmhiriiēn Iesu ia nəpən səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigrigien asori tukwe.”*

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

⁶ Nəpən Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekīn.) ⁷ *Nənə pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kīno ia kəruətərei riti kani mə alapasta.^a Fwe ia nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə pik. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia nukwəne Iesu nəpən raməkure ia kwopun kaməni nari ikīn.

⁸ Nənə nəpən nərmama me səvəi Iesu hətōni, niemaha rəpi irəha. Hənī mə, *“Rəfo ramouraha senta iamīnhi? ⁹ Ripkəmri pen a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.”*

¹⁰ Mətə nəpən Iesu rirəgi nəgkiariien nəha, rini pen ti nirəha i mə, *“Rəfo kimiaha hiamō iamīnhi irə ia prən i? In ramo noien amasan riti miou. ¹¹ *Nərmama nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mīnraha ia nəpən me, mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpən me. ¹² Rəfo prən i rətəgi pehe senta i ia nīpwrak? In ro mə trəpnəpenə ia nīpwrak mə tukīnimwi. ¹³ Iakamīni nīpərhiēnien tukumiaha i kwopun pəku ia tənəmtənə me tukīni irapw nəgkiariien amasan səiou ikīn tukīni irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerīnraha tramrhi.”*

Jutas tro noien ərəha

¹⁴ *Nərmama me səvəi Iesu irəha pam twelef, riti ia nirəha nəghin nə Jutas Iskariot. Revən ti pris asori me, ¹⁵ *mīni mə, *“Trīni mīnuə iakuvei pehe Iesu ia rəgimīaha, kimiaha tihəuvei*

* **26:2:** Eks 12:1-27, Mat 20:18   * **26:7:** Luk 7:37-38   a **26:7:** Alapasta kəruətərei riti nənimen rutə pik. Fwe kupwən nərmama həuvehi mhəvi pen senta irə.   * **26:11:** Dut 15:11   * **26:14:** Jon 11:57   * **26:15:** Sek 11:12

pehe nāfe miou?” Irāha hārāku in silin me kīno ia silva irāha pam toti. ¹⁶ Ia nāpīn atukwatukw nāha Jutas rinamətui suatuk mā truvei pen Iesu ia rāginraha.

Iesu mine nārmama me sāvānhi hani pāri nāveginien sāvāi Pasova

¹⁷ *Neste atukwatukw nāpīn nāha tuhani bred sē yis riwān irā. Nārmama me sāvāi Iesu hāuvehe tukwe in, mhāni mā, “Kwopun pāku nāha ikokeikei mā kīmaha tahāpnāpenā nāveginien sāvāi Pasova ikīn, nānā ik tikāni?”

¹⁸ *Miregi Iesu rīni mā, “Hāuvān fwe Jerusalem, mhātōni iārmama riti fwe ikīn, mhāni pen tukwe in mā, ‘Iahatān sākītaha rīni mā nāpīn sēiou ruvāuvehe ipaka. Tahani pāri nāveginien sāvāi Pasova kīmaha nārmama me sēiou ia nākwaī nimwā sām.’” ¹⁹ Nārmama me sāvāi Iesu hāuvān mhō nāfe rīmāni pen ti nīrāha i, mhāpnāpenā ti nāveginien sāvāi Pasova.

²⁰ Ia nārūarāv Iesu mine twelef nārmama me sāvānhi kamhākure ²¹ mamhāni pāri nari. Nānā Iesu rīni pen ti nīrāha i mā, “Iakamīni nīpārhiēnien tukumiaha i mā kīmīaha riti truvei pen iou ia rāgi nārmama sāmāme kamhāmwāki iou.”

²² Nāpīn irāha hāregi nāgkiariien nāha, rerīnraha rāpou. Hāuvehe kuatia kuatia mamhāres Iesu i mā, “Iārimānu, sin nāha ikāni? Iou?”

²³ *Miregi Iesu rīni mā, “Iakāni iārmama sē rameitesi bred ia tikiplet kuatia kīmrau min. In truvei pen iou ia rāgi nārmama sāmāme kamhāmwāki iou. ²⁴ Iou, Iāmāti Iārmama, takamākeikei memhā rāmwhēn kīmārai pen ia Nākukuā Ikīnan, mātā trārāha anan ti iārmama sē truvei pen iou ia rāgi nārmama sāmāme kamhāmwāki iou. Ramasan pīk mā rīpkāpwāh a nātuiien.”

²⁵ Nānā Jutas, iārmama sē truvei pen Iesu ia rāgi nārmama kamhāmwāki in, rīni mā, “Iahatān, sin nāha ikāni? Iou?”

Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Ik nā ikāni.”

²⁶ *Nāpīn nāha kamhāni nari irā, Iesu ruvehi bred, māfwaki mīni vivi Kumwesān tukwe, nānā mākwesen, muvei pen m nārmama me sāvānhi, mīni mā, “Tihāuvehi, mhāni. In i nīpwāk.”

²⁷ Kurirā irā in ruvehi kap waen, māfwaki mīni vivi Kumwesān tukwe. Māfwaki pam, nānā muvei pen mīnraha, mīni mā, “Kīmīaha pam tihānimwi. ²⁸ *In i nītek sē trārihi tārini āknekīn nāgkiariien vi sāvāi Kumwesān. Traiu ti nārmama hāpīk mā Kumwesān trāpwāh nārpwīnien noien ārāha me sāvānraha. ²⁹ Iakāni pehe tukumiaha i tapkānimwi

* 26:17: Eks 12:14-20 * 26:18: Mat 21:3 * 26:23: Sam 41:9 * 26:26:

Mat 14:19 * 26:28: Eks 24:8, Jer 31:31-34, Sek 9:11, 1Kor 10:16

mhə mwi waen i meste nəpɪn nəha takənɪmwi waen vi kitaha m kimiaha ia nitətə sə Tata səiou ramərɪmənʉ irə.”

30 *Nənə irəha hani nɪpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Pita trini m kahar mə in rɪreirei Iesu

31 *Ia kwopun nəha Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ipwet ia nəpɪn kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimərαι pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə,

‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip,
nənə sipsip me səvənhi tuhaiu kirkiri.’

32 *Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə.” 33 Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə rɪpko mhə iou.”

34 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nɪpərhiennien tukw ik i ipwet ia nəpɪn, kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.”

35 *Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Trini mɪnuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh nɪniien mə iakreirei ik.” Nənə nərmama me pam səvənhi həni nəgkiariien kuatia.

Iesu raməfwaki ia Ketsemane

36 Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia kwopun riti nəghɪn nə Ketsemane. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən kwərha məfwaki.” 37 Nənə in riri Pita mine tɪni Sepeti kəru irəhar harevən irəha min. Ia nəpɪn nəha in rɪnamregi rərəha, rerɪn rəpou pik. 38 *Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i, pwəh kitaha m kimirəhar tsəpwəh napriien.”

39 *Nənə Iesu revən ouihi a mwi mɪmwei ia tɪprənə məfwaki, mɪni mə, “Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənɪmwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

40 Nənə Iesu rəfwaki pam, mɪrərɪg pehe mətoni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, “Rəfo, ko hiəpkətui mhə nəpɪn ouihi a uə? 41 *Kimirəhar tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nɪmweiien ia

* 26:30: Luk 22:39, Jon 18:1 * 26:31: Sek 13:7 * 26:32: Mat 28:7,16

* 26:34: Mat 26:69-75 * 26:35: Mat 26:56 * 26:38: Jon 12:27 * 26:39:

Hip 5:7-8, Mat 6:10 * 26:41: Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15

nərahaien. Nipərhienien rerimiahā ragien mə tihəfwaki, mətə nipwramiahā rəpou.”^b

⁴² Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki, mini mə, “Tata səiou. Trini minuə kap i ko ripkiwən mhə meste iakənimwi, tako rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴³ Nənə Iesu rirərig pehe mwi mətə irəhar harnapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. ⁴⁴ *Ro iamīnhi irə in rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə, məfwaki, mini a mwi nəgkiariien kuatia.

⁴⁵ Kurirə irə ruvehe mwi ti nərmama me səvənhi, mini pen ti nirəhar i mə, “Rəfo, hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkimiahā? Həregi ro. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me.

⁴⁶ *Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trini pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴⁷ Nəpīn Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama həpik. Nepwīn kamhəuvehi nau. Nepwīn kamhəuvehi nipəri nei. Pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha.

⁴⁸ Jutas rinəgkiari raka mīnraha mə, “Iərmama sə takakei mīn, iəmə nə in nə. Kimiahā tihəkwtəmhiri.” ⁴⁹ Nənə Jutas ruvehe, mevən atukwatukw ti Iesu, mini mə, “Ramasan tukw ik, iahatən.” Nənə rakei mīn.

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou riti. Tiko mo nəfe ikiməuvehe tukwe.” Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen rəginraha ia Iesu, mhəkwtəmhiri. ⁵¹ *Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərai iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai raka nīkare nifregin.

⁵² *Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Uvehi nau səim mivai pen ia təmwhekīn, ti nəri nə mə nərmama me səməme kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai əpune irəha ia nau. ⁵³ Kimiahā hiaməfətərig irə mə ko iapkəkwein mhə Tata səiou nənə təkwtəkwni a irə in trərhi pehe nagelo me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia nirak? ⁵⁴ Mətə trini minuə iako iamīnhi irə nəgkiariien i sə Nəkukuə Ikinan rani mə kimiahā tihəkwtəmhiri iou iamīnhi irə trəfuvehe mukuə irə?”

⁵⁵ *Ia nəpīn nəha Iesu rini pen ti nərmama me i mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine nipərpəri nei me mamhəuvehe

b 26:41: Suatuk riti mwi ti niniien nəgkiariien i in i mə, “Nipərhienien Nənīmwi in rerin ragien mə tihəfwaki, mətə nipwramiahā rəpou.” * **26:44:** 2Kor 12:8

* **26:46:** Jon 14:31 * **26:51:** Jon 18:26 * **26:52:** Jen 9:6, Rev 13:10 * **26:55:** Luk 19:47, 21:37

mə tihəkwtəmhiri iou iaminihi irə? Nətərigien səkimiaha rinuə iou rakres riti uə? Ia nərineiv m neis mine iakamarə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhirien iou ia nəpin nəha? ⁵⁶ *Mətə narimnari me i hiamo haməier pehe iaminihi irə mə nəgkiariien me nəha profet kupwən me həmərari pen ia Nəkukuə Ikinan tuhəuvehe mhəukuə.” Nəpin nərmama me i həkwtəmhiri Iesu, nərmama me səvənhi həpwəh in mhap.

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan mine nəmə asori me

⁵⁷ Nərmama me nəha səməme həkwtəmhiri Iesu həiri in mhəuvən ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənousəsəmwın raka irəha me ia nimwə səvənhi. ⁵⁸ Pita rakurirə ia Iesu, mamavən isipwın tukwe meste nari fwe nıkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə muvnimwə, məkure irəha iotukwıninari me, mə trətoni mə tukəfo irə ia Iesu. ⁵⁹ Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwın mə tuheikuə, mhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rino uə riməni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. ⁶⁰ Nəri auər a mə nərmama həpik həkəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rino uə həməregi in riməni, mətə nəmə asori me həpkətə mhə nari riti. Mətə irəha kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama kəru krouvehe, ⁶¹ *rouni mə, “Iəmə i riməni iaminihi irə mə, ‘Iou iakukurən nourahaien nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkin mwı ia nəpin kahar.’ ”

⁶² Nənə pris asori anan rərer, mini pen ti Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini? Rəfo ia nəgkiariien nəha irau krouni rauuəsi ik irə?” ⁶³ *Mətə Iesu rəpnəpen. Nənə pris asori anan rini pen tukwe in mə, “Iakəres pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə ramıru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, Tini Kumwesən, uə rekəm?”

⁶⁴ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikini, mətə iakani pehe tukumiaha i mə nəha təkwtəkwuni mine mamevən tihətoni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nıkare Kumwesən mwatuk sə in niskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwı iou takauvehe ia nəpuə me ia nıməgouagou.”

⁶⁵ *Nənə nəpin pris asori anan riregi, reitehi tinari səvənhi, mini mə, “Kitaha tsətui iərmama riti mwı tro pui iəmə i ti nəfe? Kimiaha hiəuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. ⁶⁶ *Nətərigien səkimiaha mə tsəfo irə?” Miregi irəha həni mə, “In traməkeikei memhə.”

⁶⁷ *Nənə hərgəvəsi pen nənimen, mamhəuəsi in. Nepwın

* 26:56: Mat 26:31 * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Aes 53:7, Mat 27:12

* 26:64: Sam 110:1, Dan 7:13, Mat 24:30 * 26:65: Wok Me 14:14, Mat 9:3, Jon

10:33 * 26:66: Lev 24:16, Jon 19:7 * 26:67: Aes 50:6, 53:5

həpwi in, ⁶⁸ mamhəni mə, “Mə ik Kristo pərhien, ni pehe ro tukumaha i nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwɪn mə sin ruəsi ik!”

Pita rini mə in rɪreirei Iesu

⁶⁹ Ia nəpɪn nəha Pita fwe inhəripw ia nɪkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, mini mə, “Ik mwi ikɪnamavən pəri kimirau Iesu iəmə Kalili.”

⁷⁰ Mətə ia nəmrɪnraha pam Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei nəfe i ikamini.”

⁷¹ Pita rəpwəh nɪkare nimwə nəha mier mevən ipaka ti təpinhə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in, mini pen ti nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, “Iəmə i rɪnamavən pəri irau Iesu iəmə Nasaret.”

⁷² Miregi Pita rini mwi mə, “Rekəm. Iakani pehe tukw ik i kwəsuaɪhi anan mə iou iakreirei iəmə nəha ikani.”

⁷³ Nəpɪn ouɪhi a rukurau, nənə nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha həuvehe, mhəni pen ti Pita i mə, “Nɪpərhienien. Ik riti ia nɪrəha ti nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷⁴ Miregi Pita rini mə, “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuaɪhi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kimiaha hiaməni.”

Pita rini iamɪnhi irə, nənə təkwtəkwuni a rəiə rakaka. ⁷⁵ *Nənə Pita rerɪn rɪrhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rɪməni mə, “Kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerɪn rɪrhi. Nənə rier mevən mɪrəpɪn nasəkien.

27

Jutas remhə

¹ Ia nəpnəpɪn pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel irəha pam hərai sun mə tuhousi əpune Iesu. ² Irəha həiri in, mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat. Paelat nəha in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha.

³ *Nəpɪn Jutas iəmə i sə rɪməuvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki, in rətoni mə irəha həni mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari ia nətərigien səvənhi, muvehi silin me nəha kɪno ia silva irəha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, ⁴ mini mə, “Takɪno noien ərəha i, muvei pehe iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgimiaha mə tihousi əpune in.”

Miregi irəha həni mə, “Rəfo ikuvehe masək tegɪn kimaha? Səim atukw a nə noien.”

* 26:75: Mat 26:34 * 27:3: Mat 26:14-15

⁵ Nənə Jutas rərarki irapw silin me kino ia silva fwe ia nəkwei nimwə səvəi Kumwesən, nənə mier mevən, mīrukwi utə atukw a in ia kwənəkwas.

⁶ Mətə pris asori me həuvehi silin me nəha kino ia silva, mhəni mə, “Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə kitaha tsousəsīmwin mane i irəha mane səvəi nimwəfwaki ti nəri nə mə mane i kuvei pen mə tukuvehi nəmri iərmama i mə tukousi əpune.” ⁷ Ro iamīnhi irə irəha hərəi sun mhəuvehi mane nəha, mhəuvehi nəmri tīprənə riti. Fwe kupwən kani tīprənə nəha mə Tīprənə sə kamo tekinari me irə. Irəha həuvehi nəmri tīprənə nəha mə tukinimwi nərmama pwispwis me ikīn. ⁸ Ro pen ipwet mine kamsegi pen ihi nəghi tīprənə nəha mə Tīprənə sə netə rinaiu ikīn. ⁹ *Ia nəpīn nəha nəgkiariien səvəi Profet Jeremaea ruvəuvehe muvəukuə. In riməni mə, “Irəha həuvehi silin me kino ia silva irəha pam toti.

In nə mane sə nəkur Isrel me nepwin həni mə tuhəuvei pen ti nuvehien nəmri iərmama nəha.

¹⁰ Irəha həuvei pen mane nəha mhəuvehi nəmri tīprənə sə kamo tekinari me irə rəmwhen ia Iərimənu rini pehe tukw iou i mə tako.”

Iesu rərər ia nəmri Paelat

¹¹ Nəpīn Iesu ramərər ia nəmri Paelat, Paelat rəres pen in mə, “Ik kīg səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

¹² *Ia nəpīn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həskəmter, mamhəni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien riti ti nirəha i. ¹³ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməpnəpen? Ipkreği mhə nəgkiariien me ripik nəha kamhəni ərəha ik irə?” ¹⁴ *Mətə Iesu ripkini mhə nəgkiariien riti tukwe in, mīpkərpwin mhə nəgkiariien riti sə irəha kamhəni. Nənə Paelat rətoni məkəri asori nari irə.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruağən me mə tuhousi əpune

¹⁵ Ia nuk me pam nəpīn kamo nəveginien asori nəha Pasova irə, iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha rukurən nuvehi rakaien iərmama riti ia kalapus sə nəkur Isrel həməres i, nənə məsəni in rier mamevən. ¹⁶ Ia nəpīn nəha iərmama riti fwe ia nəkwei kalapus nərmama pam həukurən in nəghin nə Parapas. ¹⁷ Ro iamīnhi irə nəpīn nərmama housəsīmwin irəha me, Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiokeikei mə takəsəni sin rier ia kalapus mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mə Kristo?” ¹⁸ *Paelat rəres pen irəha iamīnhi irə ti nəri nə mə in rukurən mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia rəgin ti nəmwəkien səvənraha.

* 27:9: Sek 11:12-13 * 27:12: Aes 53:7, Mat 26:63 * 27:14: Jon 19:9

* 27:18: Jon 11:47-48, Jon 12:19

19 Nari riti mwi, nāpin in raməkure ia kwopun sə raməkiri nægkiariien ikın, pran səvənhi rərhi pen nægkiariien riti revən tukwe mini mē, “Tikəpwəh noien nari riti ia iəmā atukwatukw nəha. Ia nāpin riran pehe ipwet iakəməkrəha irə. Nənə təkwtəkwuni iakregi rərəha tukwe.”

20 Mətə pris asori me mine nəmā asori me səvəi nəkur Isrel kamhəkeikei m nərmama mə tuhəres Paelat i mə trəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune Iesu.

21 Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mə, “Iəmənmi i sə pəku kimiaha hiokeikei mə takəsəni rier ia kalapus mamevən?”

Miregi irəha həni mə, “Parapas.”

22 Miregi Paelat rini pen ti nərəha i mə, “Ro iamınhi irə takəfo ia Iesu sə kani mə Kristo?”

Miregi irəha pam həni mə, “Pwəh həruı tərini pen in ia nei kamarkuauı.”

23 Miregi Paelat rini mə, “Ti nəfe? Nəfe nəha nərəhəien in rino?”

Mətə irəha həni asori mwi mə, “Pwəh həruı tərini pen in ia nei kamarkuauı.”

24 *Nəpin Paelat rətoni mə ko ripko mhə rerınraha rəpwıuən, mətə hənəmo nurıgrıgien asori, in ruvehi nui, maıkuas ia rəgin mi ia nəmınraha pam, mini mē, “Iou iakiwən ia nemhəien səvəi iəmā i. Nıten riwən ia nırak. Ramarə a ia kimiaha.”

25 *Miregi nərmama me pam həni mə, “Pwəh nıten rəmək pehe a ia kimiaha mine nəkwərhəkwəha me səkimaha.”

26 Nənə Paelat ro nəkwənrəha, məsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rini nəkwən mə tukərisi Iesu. Nəpin naruagən me səvənhi hərisi pam in, Paelat ruvei pen in ia rəginraha mə tuhəruı tərini pen ia nei kamarkuauı.

Naruagən me haris əkenhın ia Iesu

27 Naruagən me səvəi Paelat həiri Iesu mhəuvnimwə ia nimwə asori səvəi Paelat nəghın nə Praetorium. Irəha həkweın irəha me nepwın ia kusen səvənraha həuvehe mhousəsımwın irəha me ipaka ti Iesu, 28 *mhəuvehi raka karkahu səvənhi, mharkahu pen karkahu əruerəv min rəmwhen ia karkahu səvəi kig. 29 Həuvehi rəhi, mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, mhəuvei pen mwi rıgi nei riti ia rəgin mwatuk rəmwhen ia nəri sə kig rauvehi rahatən pen nasoriien səvəi kig. Hənımwı nukurhunraha ia nənımen, mamharis əkenhın irə, mamhəni mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!” 30 *Irəha hərgəvəsi in, mhəuvehi raka rıgi nei nəha ia rəgin, mhousi kənkəpwə irə. 31 Nəpin hənəris əkenhın raka irə, həuvehi raka

* 27:24: Dut 21:6-9, Mat 27:4

* 27:25: Mat 23:35, Wok Me 5:28

* 27:28:

Luk 23:11 * 27:30: Aes 50:6

karkahu əruerəv nə mharkahu pen tinari ihi səvənhi, mhəiri in mhəuvən mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuauui.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuauui

³² Nəp̄in naruagən me nəha hənəmæier, hətoni iəmæ Saerin riti nəgh̄in nə Saemon. Irəha həkeikei min mə trəvrani nei kamarkuauui səvəi Iesu. ³³ Irəha həuvən ia kwopun riti nəgh̄in nə Kolkota (n̄ipwrai nahag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama). Ia kwopun nəha irəha ³⁴ *həuvei pen waen m Iesu mə trənimwi. Kəvti pen n̄imwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmisəien. Mətə nəp̄in Iesu rəpwasi əghan, rəpwəh nokeikeien mə trənimwi. ³⁵ *Nəp̄in irəha hərui tərini pen raka in ia nei kamarkuauui, həuai kirk̄iri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen mə sin truvehi nəfe tinari səvənhi. ³⁶ Nənə həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe. ³⁷ Ia kənkəpwə irənhə irə irəha hərui pen nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *Iesu I Kig Səvəi Nəkur Isrel*

³⁸ *Ia nəp̄in nəha həuvehi rakres mi kəru, mhərui tərini pen mwi irau ia nei kamarkuauui, riti ia n̄ikare Iesu mwatuk, riti ia n̄ikaren mour. ³⁹ *Nənə nərmama səməme kamhəukurau ia suatuk kamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni ərəha Iesu, ⁴⁰ *mamhəni mə, “Ik nə iəmæ ikiməni mə tikouraha n̄imwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəp̄in kahar. Itə, uvehim̄iru ik! Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhien, araka ia nei kamarkuauui meiwaiu pehe.”

⁴¹ Ia noien a mwi nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haris əkenh̄in irə, mamhəni mə, ⁴² * “In r̄iməuvehim̄iru raka nərmama həp̄ik, mətə ko r̄ipkuvehim̄iru atukw mhə in. Mə in kig səvəi nəkur Isrel pərhien, ramasan mə raraka ia nei kamarkuauui meiwaiu pehe, pwəh kitaha sətoni mhəni n̄ipərhienien irə. ⁴³ *Iəmæ i rahatətə ia Kumwesən mini mə in Tini Kumwesən. Pwəh sətoni ro mə Kumwesən rerin ragien tukwe truvehim̄iru in təkwtək̄wuni.” ⁴⁴ Iərmama mi nəha sə krauakres kinərui tərini pen irau ia nei kamarkuauui irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in rəmwhen nepw̄in həməni.

Iesu remhə

⁴⁵ Ia kurkwai nəp̄in ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ⁴⁶ *Nənə rar̄ipwi tri klok ia nəruarəv Iesu rəkwēin əpwəmw̄is, mini minuə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” N̄ipwrai nəgkiariien

* 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Aes 53:12 * 27:39: Sam 22:7, Sam 109:25 * 27:40: Mat 26:61, Jon 2:19 * 27:42: Jon 11:50 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1

nəha in i mə “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iaminihi?”

⁴⁷ Nərmama me nepwɪn səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, “Iəmə i raməkwein Profet Elaeja.”

⁴⁸ *Nənə təkwtəkwuni a riti ia nirəha raiu muvehi nɪpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mɪpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənimwi. ⁴⁹ Mətə in me nepwɪn həni mə, “Pəpim ro pwəh sətoni mə Profet Elaeja truvehə muvehimiru iəmə i uə rekəm.”

⁵⁰ Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mwi, məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.

⁵¹ *Təkwtəkwuni a mwi tɪnari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nɪpərin kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. Nənə tɪprənə rikiu, meitehi kəruətərei me. ⁵² Nɪpəgi kəruətərei me nepwɪn sə kinərkwafə nɪpwrai nərmama ikin həuvehə mhəkweg, nənə Kumwesən ro nərmama me səvənhi həpik hətui mwi ia nemhəien səvənraha. ⁵³ Kurirə irə nəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi irəha həier irapw ia nɪpəgi kəruətərei me səvənraha, mhəvən ia taon ikinan nə Jerusalem, nərmama həpik hətoni irəha.

⁵⁴ Iaruagən riti nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. In mine naruagən me nepwɪn səvənhi kamhətui ti Iesu. Nəpɪn irəha hətoni nimwnimwien nəha mine narimnari me nəha sə həməier pehe, həhekir asori, mhəni mə, “Nɪpərhienien iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁵⁵ *Nənə nɪpran me həpik ia kwopun nəha kamhərer isipwɪn kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Nɪpran me nəha həməier ia tənə Kalili, mamhəkurirə ia Iesu, mamhasitu irə. ⁵⁶ *Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef, mine mama səvəi tini Sepeti mi kamharərer irəha minraha.

Josefrərkwafə nɪpwrai Iesu

⁵⁷ Iəmə Aramatia riti nəha ikin nəghin nə Josef. Nautə səvənhi rasori. In mwi iərmama riti səvəi Iesu. Ia nəruarəv ⁵⁸ *revən ti Paelat, məres pen mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nɪpwrai Iesu. Ro pen Paelat rini nəkwən mə tukuvehi pen min. ⁵⁹ Josef revən muvehi nɪpwrai Iesu, muvegi ia tɪnari əmher riti kino ia linen, ⁶⁰ *nənə məmri pen ia nɪpəgi kəruətərei riti səvənhi sə in rɪnərai ərori raka. Nəpɪn rɪnəmri raka, rəsəkwasəkwa kəruətərei asori riti mərəpinhə pen kwəruə irə, nənə mamevən. ⁶¹ Meri Maktala, mine Meri mama

* 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Eks 26:31-33, Hip 10:19-20 * 27:55: Luk 8:2-3

* 27:56: Mat 20:20 * 27:58: Dut 21:22-23 * 27:60: Aes 53:9

səvəi Jemes mine Josef krauəkure fwe ikin, rouəti pen nipəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nipwrai Iesu ikin.

Naruagən me nepwin həsisəg əknekin nipəgi kəruətərei

⁶² Kini rakwakwi irə, nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, pris asori me mine Farisi me həuvən mhousəsimwin irəha me ia nəmri Paelat, ⁶³* həni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Rerimaha ramrhi nəgkiariien riti səvəi iəmə nəha rameikuə. Nəpin ramiru ihi, riməni mə nəpin kahar trukurau nənə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶⁴ Ro iamınhi irə tikərhi pen nərmama me nepwin səim pwəh həuvən mhəsisəg əknekin ia nipəg sə kinərkwafə nipwran ikin meste nəpin kahar haruvehe mharukurau. Rərəha nərmama me səvənhi həuvən, mhakres nipwran, mhəni pen ti nərmama mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Tuko ro iamınhi irə neikuəien nəha səvənraha trərəha məpi raka sə fwe kupwən.”

⁶⁵ Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Iakəsəni naruagən me nepwin səiou. Tiho mhəiri irəha mhəuvən mhəsisəg əknekin ia nipəgi kəruətərei nəha.” ⁶⁶* Ro pen irəha həuvən mhəmri pen nari riti ia kəruətərei sə ramərer tukuahag ia nipəg nəha mə iərmama riti rikiu irə irəha tuhətoni mhəukurən. Nənə naruagən me nepwin kamhərer tukuahag tukwe.

28

Iesu rətui mwi ia nəmhiən səvənhi

¹ Nəpin Sapat ruvəukurau, ipaka rinamran ia Sante, Meri Maktala mine Meri mama səvəi Jemes krouevən mə trouətə nipəgi kəruətərei kinəmri pen nipwrai Iesu irə.

² Nənə təkwtəkwuni a irə, nimwnimwien asori rikiu, ti nəri nə mə agelo riti səvəi Iərimənu rier ia neiai meiwaiu pehe, məsəkwu raka kəruətərei nəha kinəsisəg pen ia nipəg, nənə məkure utə irə. ³* Nipwran ramser rəmwhen ia nouapirien. Tinari səvənhi rəpsan anan. ⁴ Nəpin naruagən me nəha səməme kamhərer tukuahag ti nipəg hətoni agelo nəha, həhekir mhətəmnimwin, həuvehe mhəmwhen ia nərmama həuvamhə.

⁵ Mətə agelo nəha rini pen ti prən mi nəha mə, “Rouəpwəh nehekirien. Iakukurən mə irouətui Iesu sə kinərui tərini pen ia nei kamarkuau. ⁶* In riwən i. In rinətui mwi ia nemhəien səvənhi rəmwhen mə in riməni. Rouvehe, rouətə kwopun nipwran rinamapri ikin, ⁷* nənə rouevən akwauakw rouni pen ti nərmama me səvənhi mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə təkwtəkwuni in rakupwən ia kimiaha mamevən

* **27:63:** Mat 12:40, 16:21, Jon 2:19-21 * **27:66:** Dan 6:17 * **28:3:** Mat 17:2,
Wok Me 1:10 * **28:6:** Mat 12:40, 16:21 * **28:7:** Mat 26:32

ia tənə Kalili. Kimiaha tihətoni in fwe ikin. Irouregi iakuvəni raka narimnari me i tukumirau i.”

⁸ Nənə irau krouəpwəh akwauakw nīpəg, rouhekir, mətə rerinrau ragien pik mwi. Krouaiu, rouevən mə trouni nəri nəha ti nərmama me səvəi Iesu. ⁹ Nənə təkwtəkwuni a Iesu rier irapw ti nirau, mini mə, “Ramasan tukumirau!” Nənə irau krouvehe tukwe, rounimwi nukurhunrau ia nənimen, rouəkwtəmhiri nisun mi, rousiai in. ¹⁰ *Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouəpwəh nehekirien, rouevən, rouni pen ti piak me mə irəha tuhəuvən fwe tənə Kalili. Ia kwopun nəha irəha tuhətə iou.”

Nəgkariien səvəi naruagən me

¹¹ Nəpin irau krouərig, təkwtəkwuni a mwi, naruagən me nepwin səməme hənəmərər tukuahag nīpəg həuvən fwe taon, nənə mhəni pen narimnari me nəha ti pris asori me. ¹² Nənə pris asori me hoeite nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mamhərai sun irəha minraha. Nənə nəpin həuvərai sun raka, həuvei pen mane asori m naruagən me nəha, ¹³ *mhəni mə, “Kimiaha tihəni irapw ti nərmama me mə nəpin kimiaha hiamapri ia nəpin nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhakres nīpwrən. ¹⁴ Nənə trini minuə Paelat riregi nəgkariien nəha, kimaha tahəgkari min mə in trəpwəh nourahaien kimiaha.” ¹⁵ Ro iamihni irə naruagən me həuvehi mane, mhəuvən, mho nəfe pris asori me həməni pen ti nirəha i. Nənə nəgkariien nəha ruviris ia tənə Isrel. Kamini ihi ipwet mine.

Nəgkariien sampam Iesu ruvei pen m nərmama me səvənhī

¹⁶ *Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu irəha pam eleven həuvən fwe tənə Kalili ia təkuer riti sə Iesu riməni pen ti nirəha i kupwən. ¹⁷ Nəpin irəha hətəni in, hənimwi nukurhunraha ia nənimen, mhəsiai in. Mətə nepwin hərəirei amasan ia rerinraha mə Iesu pərhien i. ¹⁸ *Nənə Iesu ruvehe, mini pen ti nirəha i mə, “Kumwesən ruvei pehe nasorijen miou iakamərimənu ia narimnari me pam ia neiai mine tīprənə. ¹⁹ *Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəuvən mhəvi nərmama ia tənəmtənə me pam pwəh irəha həuvehe mho nərmama me səiou ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mho paptəes ia nirəha ia nəghi Tata mine Tini mine Nənimwin Ikinan, ²⁰ *mamhahatən irəha mə irəha tuhaməkeikei mho nəgkariien me pam sə iakinahatən kimiaha irə. Nənə həregi ro nəri i. Iou takamarə rerin tukumiaha meste nəpin sampam.”

* **28:10:** Hip 2:11   * **28:13:** Mat 27:64   * **28:16:** Mat 26:32, Mat 28:7,10

* **28:18:** Dan 7:14, Jon 13:3, Efes 1:20-22   * **28:19:** Mak 16:15-16, Wok Me 1:8,

8:16, 19:5, Rom 6:3, 1Kor 1:13, 10:2, Kal 3:27   * **28:20:** Wok Me 18:20, Jon 14:23

Mak

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mirai narimnari me ia nimiruien səvəi Iesu. Nətərigien səvəi nərmama mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpın krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nımtətien me səməme in rino. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuatia raməgkiari ia nəfe kino ia Kristo ia nəfwakiien sampam ia nimiruien səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpın rınətui mwi ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

¹ Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tini Kumwesən.

² *Kimərai pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nəgkiariien nəha rani iamınhi irə mə, “Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiəu, in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.”

³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə, ‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi İərimənu səkitaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’”

⁴ *Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikin, maməvisau irapw ti nərmama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptəes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.”

⁵ Nərmama pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən ti Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptəes ia nırəha ia nui aris Jotan. ⁶ *Jon ramarkahu ia tınari kino ia nımwheri kamel, mamətəti ia teki nərimiru, maməni kinhə mine kwənıpwət ia sukapak. ⁷ *Ramini irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Nıskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. İapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mifi

* 1:2: Mat 11:10   * 1:4: Wok Me 13:24, 19:4   * 1:6: 2King 1:8, Mat 11:8

* 1:7: Wok Me 13:25

raka nəkʷus ia səvənhi put. ⁸ Iou iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptas ia kimiaha ia Nənimwɪn Ikinan.”

Jon ro paptas ia Iesu

⁹ Ia nəpɪn nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptas irə ia nui aris Jotan. ¹⁰ Nəpɪn atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətoni kəpuapen rəkʷag, Nənimwɪn Ikinan rosi mak inhəripw reiwaiu pehe məkure irə. ¹¹ *Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mini mə, “Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro Iesu rimwei ia nərəhaien

¹² Jon rino raka paptas ia Iesu. Nənə Nənimwɪn Ikinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikɪn. ¹³ *Rarə ikɪn meste nəpɪn foti. Ia nəpɪn nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rimwei ia nərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rinaməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən

¹⁴ *Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnimwə ia kalapus. Kurirə ikɪn Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən, mamini mə, ¹⁵ * “Təkwtəkʷuni rino nəpɪn atukwatukw. Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərɪg ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nɪpərhiendien ia nəgkariien amasan səiou.”

¹⁶ Nəpɪn Iesu ramavən ia nıkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghɪn nə Antru krauerukw net ia nui. Irau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. ¹⁷ *Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama.”

¹⁸ Nənə təkwtəkʷuni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

¹⁹ Kurirə ikɪn Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni tini Sepeti Jemes mine piəvni nəghɪn nə Jon. Krauəkure ia nəkwai nıtətə ouihi riti rautiri net me. ²⁰ Iesu rətoni irau, məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau tata Sepeti raməkure ia nəkwai nıtətə ouihi irəha nərmama səməme ramərəku irəha ti noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

Iesu rəkoui irapw nənimwɪn ərəha ia iərmama riti

²¹ *Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia taon riti nəghɪn nə Kapaneam. Ia Sapat Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel mamahatən nərmama me.

²² *Irəha həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə in ramahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi

* 1:11: Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, Mak 9:7 * 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14:

Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2, Kal 4:4 * 1:17: Mat 13:47, Luk 5:1-11 * 1:21:

Mat 4:13 * 1:22: Mat 7:28-29

nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvai Loa. ²³ Nənə təkwtəkwuni a iərmama riti sə nənimwin ərəha ramarə irə ruvnimwə pehe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha, ²⁴ * məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iesu, ik iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvai Kumwesən.”

²⁵ Mətə Iesu rinise nənimwin ərəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” ²⁶ * Nənə nənimwin ərəha rəkwein əpwəmwis, mikiukiu ia nipwran, mier.

²⁷ Kurirə irə nərmama me nənimenraha rier. Haməres irəha me i mə, “Nəfe nəha? Nahatəniēn vi riti uə? Iəmə i rauvehi nasoriien, mamini nəkwai ti nənimwin ərəha me, nənə irəha ho.” ²⁸ * Təkwtəkwuni a mwi nəgkiariien kamini ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə Kalili.

Iesu ro nərmama həpik nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier irapw ia nimwəfwaki səvai nəkur Isrel irəha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. Irəha həuvən atukwatukw mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə səvai Saemon mine Antru. ³⁰ Nəpin hapirapw fwe ikin, nərmama həvisau pen m Iesu mə kaka pran səvai Saemon ramapri, maməkwiēi fifa. ³¹ Ro iamihhi irə Iesu revən mətoni, muvehi rəgi pran nəha, mivi utə. Təkwtəkwuni a mwi nemhəien raraka ia pran nəha. Rəsanin mevən misui raka nəveginien muvei pen minraha.

³² Raməruarəv meri ruvəivə. Nənə nərmama me həuvehi pam nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. ³³ Nərmama pam ia rukwənu səvai Saemon housəsimwin pen irəha ia kwəruə ia nimwə səvənhi. ³⁴ * Nənə Iesu ro nərmama həpik nemhəien səpəmsəpə rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin. In rəkoui irapw nəremhə me həpik ia nərmama, mətə rinise nəremhə me nəha mə tuhəpwəh nəgkiariien ti nəri nə mə irəha həukurən mə in sin.

³⁵ * Ia nəpnəpin anan, rapitəv ihi, Iesu rətui mevən fwe ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin, maməfwaki fwe ikin. ³⁶ Nənə Saemon mine in me nepwin kamhətui in. ³⁷ Nəpin hətoni Iesu, həni pen tukwe in mə, “Iesu, nərmama pam fwe kamhətui ik.”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səuvən mwi ia rukwənu me nəha ipaka tukutaha. Takəvisau mwi minraha, ti nəri nə mə səiou atukwatukw nəha wok iakiməuvehe tukwe.” ³⁹ * Nənə Iesu revən mukarau ia tənə Kalili, maməvisau ia

* **1:24:** Mak 5:7   * **1:26:** Mak 9:26   * **1:28:** Mat 4:24   * **1:34:** Mak 3:11-12

* **1:35:** Mat 14:23, Mak 6:46   * **1:39:** Mat 4:23, 9:35

nəkawai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməkoui irapw nəremhə me ia nərmama.

Iesu romasan iərmama riti sə nemhəien skai raməmak ia tekīn

⁴⁰ Iərmama riti nemhəien skai riti raməmak ia tekīn. In ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini pen tukwe in mə, “Mə rerim ragien ko iko iakəmher?”

⁴¹ Nənə Iesu rerin rərkwəpir tukwe. In rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tikuvehe məmher.”

⁴² Nənə təkwtəkwuni a nemhəien raraka irə. Iesu ro nīpwrān ruvehe məmher mwi, ⁴³⁻⁴⁴* mərhi pen i, minise pen tukwe in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh nīnīien nəfe iakino mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh rətoni nīpwrām mə rinəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīmāni. Nərmama tuhətoni həkurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nīpwrām.” ⁴⁵ Mətə nəpīn iərmama nəha rəpwəh Iesu mier, rinani irapw nəfe Iesu rino min ti nərmama me. Nəgkiariien səvənhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mə travən mevən mwi ia rukwənu riti mwi. Mətə ramavən a ia kwopun me nərmama həiwən ikin. Nərmama pam ia kwopun me kamhəuvehe tukwe.

2

Iesu romasan iərmama riti nisun mi krouemhə

¹ Nəpīn me nepwīn rukurau, nənə Iesu rirərig pehe mwi ia Kapaneam. Nərmama me həregi kaməvisau mə in fwe ia nəkawai nimwə. ² Ro iamīnhi irə irəha həuvən mhousəsimwīn pen irəha me tukwe. Nəkawai nimwə rukuər ia nərmama. Kwopun səvəi nəkureien riwən fwe imwə mine ia kwəruə. Iesu raməvisau irapw nəgkiariien amasan mīnraha. ³ Ia nəpīn nəha nərmama kefə həuvehi iərmama riti mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nisun mi krouemhə. Ko rīpkavən mhə. ⁴ Həuvehi pehe, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka ti Iesu ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro iamīnhi irə irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei nimwə riti ratukwatukw ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin. Ho pam ruə, həuvehi irapw nīməhan sə iərmama nisun mi krouemhə ramapri irə reiwaiu. ⁵* Nəpīn Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik, iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁶ Nahatən me nepwīn səvəi Loa kamhəkure fwe ikin, rerinraha ramrhi mə, ⁷* “Rəfo iəmə nəha raməgkiari iamīnha irə mine? Nəgkiariien nəha rərəha. Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

* **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36, Lev 14:1-32

* **2:5:** Luk 7:48

* **2:7:** Aes 43:25,

8 Təkwtəkhwuni a Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Rəfo rerimiahaha ramrhi iaminihi? 9 Nəgkiariien mi sə pəku nəha rıməru tukw iou ti niniiien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən?’ 10 Mətə iakokeikei mə kimiahaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tıprənə i. Iakukurən nenouenouiien noien ərəha me.” 11 Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” 12 *Təkwtəkhwuni a rərer, muvehi niməhan səvənhi ia nəmri nərmama, mavən mamevən. Nənə irəha nənimenraha rier. Həgnəgini Kumwesən mə, “Səpkətə raka mhə nari riti iaminihi irə ia nəpın riti!”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

13 Iesu revən mwi mamavən ia nıkare nui asori Kalili. Nərmama həpik həuvehe tukwe, nənə in ramahatən irəha.

14 *Ia nəpın nəha ramavən mətoni Livae tini Alfeas raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikın. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Levi riskəmter mukurirə in.

15 Kurirə irə Iesu revən məməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Livae. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həpik kamhani pəri nari irəha min mine nərmama me səvənhi. (Ro iaminihi irə mine ti nəri nə mə nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həpik kamhəkurirə ia Iesu.)

16 *Nənə nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həuvehe mhətoni Iesu raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi. Irəha həres nərmama me səvənhi mə, “Rəfo in raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi?”

17 Nəpın Iesu riregi nəgkiariien səvənraha, rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rıpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

18 Nəpın riti nərmama me səvəi Jon Paptas irəha Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama nepwın həuvehe mhəres Iesu i mə, “Rəfo nərmama me səvəi Jon mine Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien, mətə səim nərmama me həpko mhə?”

* 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Jon 1:43 * 2:16: Mat 11:19, Luk 15:1-2

19 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Narmama ia naveginien i kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Ripkatukwatukw mhə mə irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiiien ia nəpin nəha. 20 Mətə tripkuvehe ia nəpin sə tipkuehi raka iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi tripkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiiien.

21 Iərmama riti riwən ko ruvehi nipəri tinari vi mitiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trini minuə ro iamınhi irə, nipəri tinari vi truvehe mikimkim, meitehi tinari ivis mo ruen rasori. 22 Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui sə kino ia teki nani. Trini minuə ro iamınhi irə, waen vi trəse tiki waen tui rəsis məpəruə. Nənə tiki waen tui mine waen vi irau pəri krouərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me.”

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

23 Nəpin riti ia Sapat Iesu ramavən maməpi simwin ia nime i wit me nepwin. Narmama me səvənhi kamhəkuriə in, mamhesi kwənkwai wit, mamhani. 24 *Ro iamınhi irə Farisi me hani pen ti Iesu i ma, “Ətə ro. Narmama me səim kamho noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia sapat. Rəfo kamho iamınha irə?”

25-26 *Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpin nəha Apiatar rauvehi wok irə səvəi pris asori anan, Kig Tevit mine narmama me səvənhi naveginien riwən ti niraha, nukumhə rinahi irəha. Nənə Kig Tevit ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həkuriən naniien. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m narmama me səvənhi hani.”

27 *Nənə Iesu rini pen ti niraha i ma, “Kino Sapat ti iərmama. Ripko mhə iərmama ti Sapat. 28 Ro pen iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

3

Iesu romasan rəgi iərmama riti

1 Iesu revən muvnimwə mwi ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe ko ripkui atukw mhə i. 2 Nəmə asori me kamhətə Iesu mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni

* 2:24: Dut 23:25 * 2:25-26: 1Saml 21:1-6, Lev 24:5-9 * 2:27: Dut 5:14

ərəha in tukwe. ³ Iesu rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Ərer ia kurkwai nərmama.”

⁴ *Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune?” Iesu rəres pen irəha i, mətə həpwəh nəgkariien.

⁵ *In rəti ərari mamətə irəha. Niemaha rəpi. Rerın rəpou ti nəri nə mə kənkəpwənrəha rıskai. Nənə in rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ⁶ *Nənə Farisi me həier irapw, mhəuvən akwauakw ti nərmama me səvai Kig Herot. Irəha housəsimwın irəha me mhəni ərəha Iesu, mamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu

⁷ Iesu rier irəha nərmama me səvənhi, mevən fwe ia nui asori Kalili. Nəkur Kalili həpik həkurirə i. ⁸ *Nərmama həpik mwi nəha ikın nəpın həregi narımnari me nəha Iesu ramo həuvehe mhətoni in. Nəpwın həuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem, nəpwın həuku pen ia tənə İtumia, nəpwın həuku pen ia nui aris Joten pen, nəpwın mwi həuku pen ia kwopun me nəha ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ⁹ *Ti nəri nə mə nərmama me nəha həpik anan, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə tuhəpnəpenə ia nitətə ouihi riti pwəh in rəkure irə kamo nərmama həsigəsigi in. ¹⁰ *In rini iamınhi irə mine ti nəri nə mə in rınomasan raka nərmama həpik mo pen səməme kamhemhə kamhəuvehe ipaka tukwe mə tuhərapı in. ¹¹ *Nənə ia nəpın me, nəpın nənimwın ərəha me səməme kamharə ia nərmama kamhətoni in, kamhənimwi nukurhunraha ia nənimen, mamhəkwein asori, mamhəni mə, “Ik Tini Kumwesən.” ¹² *Mətə Iesu ranise pen əknekin ti nirəha i mə tuhəpwəh nəkwein əpwəmwisien nəghın iamınhi kamo nərmama həregi həukurən in.

Aposol me səvai Iesu Kristo

¹³ Iesu rutə ia təkue riti, məkwein nərmama me səvənhi səməme in rokeikei mə irəha tuhəuvehe tukwe, nənə irəha həuvehe. ¹⁴ In rərpwi rəgin ia nirəha pam twelef, mıségi pen nəghınraha mə aposol me.^a Irəha tuhamarə pəri irəha Iesu. In trərhi pen irəha həuvən mhəvisau irapw nəgkariien amasan. ¹⁵ In truvei pen nasoriien mınraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. ¹⁶ *Nəghi aposol me

* **3:4:** Luk 14:3   * **3:5:** Jon 11:33   * **3:6:** Mat 22:15-16   * **3:8:** Mat 4:25

* **3:9:** Mak 4:1, Luk 5:1-3   * **3:10:** Mat 14:36   * **3:11:** Luk 4:41   * **3:12:** Mak

1:34   ^a **3:14:** “Aposol” Nıpwrai nəgkariien nəha in i mə, “Iərmama sə kamərhi.”

* **3:16:** Jon 1:42

nəha ro iamini irə: Saemon (iəmə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita). ¹⁷ *Nənə Jemes mine piəvni nəghin nə Jon (irau tini Sepeti mi. Iesu risegi pen nəghinrau sə vi mə Poanejes. Nipwrai nəgkariien nəha in nə mə tini karuəruə mi). ¹⁸ Nənə Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom).^b ¹⁹ Nənə Jutas Iskariot (iəmə sə ruvehi pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in).

Nahatən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

²⁰ Kurirə irə Iesu revən muvniwə ia nimwə riti. Nərmama me həuvehe mwi tukwe. Irəha həpik. Ro pen Iesu mine nərmama me səvənhi nəpən səvənraha riwən ti nəniien nari. ²¹ *Nəpən nəkur imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, “In ramarməri.”

²² *Ia nəpən nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem, mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, “Pielsepul ramarə ia iəmə nəha. Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.”

²³ Irəha həni ərəha Iesu iamini irə ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe. Rəgkari minraha, mini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo irə? Ko Setan rəkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama uə rekəm?^c ²⁴ Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə ko ripkərer əpwəmwis mhə. ²⁵ Trini minuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə amasan mhə. ²⁶ Nənə trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien səvəi Setan ko ripkərer əpwəmwis mhə. Trəsas miwən. ²⁷ Iərmama riti riwən ko revən ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti, makres narimnari me səvənhi. In traməkeikei mukupwən məkwtəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nəvənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

²⁸ Iakani nipərhiennien tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien me pam səməme nipwnəti nərmama me tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwinien. ²⁹ Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwin Ikinan, Kumwesən

* **3:17:** Luk 9:54 **b 3:18:** Nəmə me nəha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom rerinraha ripkəgien mhə mə nəkur Rom kamhərimənu ia nəkur Isrel. Ro pen kamharuagən, mamhousi nəkur Rom tukwe. * **3:21:** Jon 10:20

* **3:22:** Mat 9:34, 10:25 **c 3:23:** Nəgkariien səvəi nəkur Kris kupwən rini mə, “Rəfo, ko Setan rəkoui irapw Setan?”

tripkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.”

³⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nahatən me səvəi Loa haməni mə, “Nənimwin ərəha ramarə irə.”

³¹ *Ia nəpɪn nəha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mamhərer fwe iruə, mhərhi pen nəgkiariien ti Iesu mə tru-vehe. ³² Nərmama həpik kamhəkure kurkurau ia Iesu. Irəha həni pen tukwe in mə, “Ətə ro! Səim fwe mama mine piam me kamhərer fwe iruə mamhəres ik.”

³³ Miregi Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” ³⁴ In rəti ərari mamətə səməme kamhəkure kurkurau i, mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i səiou mama me. Kimiaha i piak me. ³⁵ Nərmama səməme kamho nəkwai Kumwesən, irəha həmwhen ia mama me mine piak me səiou.”

4

Iesu nusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari ia nəmhien

¹ *Iesu rinamahatən mwi nərmama ia nıkare nui asori. Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha, məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nıkare nui asori. ² *Iesu ramahatən irəha narimnari me ripik ia nusipekinien me. Nəpɪn ramahatən irəha, rani mə, ³ “Tihəregi ro! Iərmama riti revən mə truini nuni nari ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpɪn rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk. Menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nuni nari me nepwin həsas pen ia təkure kəpwier sə tiprənə rouihi ikin. Həutə akwauakw ti nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan mhə ia tiprənə. ⁶ Nuanraha rouihi. Ro pen nəpɪn meri rəkwiri, mənhi, haukei pam. ⁷ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə sə nəkwus ərəha rautə irə. Nəkwus ərəha me nəha həuviris mhəuvehe mhousəman pam. Ro pen nuni nari me həpkukuə mhə. ⁸ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə amasan, mhəutə amasan, mhəukuə. Nepwin kwənkwan toti, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan hantret.”

⁹ Iesu rini mə, “Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

Nərmama me səvəi Iesu həres nipwrai nusipekinien me

¹⁰ Nəpɪn Iesu əpa, nərmama səvənhi twelef həuvehe irəha nərmama me nepwin mwi səməme kamharə ipaka ti Iesu, mhəres pen mə rəfo in ramahatən nərmama ia nusipekinien me. ¹¹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmama

* **3:31:** Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14
Mat 13:34, Mak 4:33-34

* **4:1:** Mak 3:7-9, Luk 5:1-3

* **4:2:**

me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə mə in rəfo irə. Mətə nərmama iruə me, iakamahatən irəha ia nusipekinien me a, ¹² *mə irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən. Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregiien mhəukurən. Ro iamīnhi irə ko irəha həpwəh nīrərigien mhəuvehe ti Kumwesən mīnuə in trenouenou noien ərəha me səvənraha.”

Iesu rini irapw nīpwrai nusipekinien

¹³ Iesu rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Rəfo? Kimiaha hiəreirei nīpwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari? Ro iamīnhi irə tihəfo mhəukurən mwi nusipekinien me nepwīn mwi? ¹⁴ Iərmama sə rauini nuni nari rəmwhen ia iərmama sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁵ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia suatuk. Nəpīn hamətərig iərmama raməvisau irapw nəgkiariien amasan, təkwtəkwuni a mwi Setan ruvehe muvehi raka nəgkiariien nəha hamregi. ¹⁶ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəpīn hamregi nəgkiariien amasan, həuvehi, mhagien tukwe. ¹⁷ *Mətə nəgkiariien nəha ripkeiwaiu amasan mhə ia rerīnraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi nəgkiariien nəha səvəi nəpīn ouihī a. Nəpīn nərmama tuho nəmisəien mīnraha, uə tuhometə irəha ti nəgkiariien amasan, tuharaka akwauakw a irə. ¹⁸ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tīprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi nəgkiariien amasan, ¹⁹ *mətə hamətərig pik ia narimnari me səvəi tīprənə i. Mane rameikuə ia nīrəha, mavi raka nətərigien səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə me nepwīn mwi. Nətərigien me nəha həuvnimwə ia rerīnraha mhousəman nəgkiariien amasan rəpwəh nukuəien. ²⁰ Mətə nərmama nepwīn mwi həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tīprənə amasan. Irəha həregi nəgkiariien amasan, mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousəman

²¹ *Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Trīni mīnuə iərmama riti ruvehi laet, mūvnimwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei pen laet irə. ²² *Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien. ²³ Kimiaha nərmama nəkwəregimīaha rarə ti niregiien nari, tihətərig amasan.”

* 4:12: Jon 12:40, Wok Me 28:26-27 * 4:17: Mat 26:31 * 4:19: Mat 19:23-24

* 4:21: Mat 5:15 * 4:22: Mat 10:26, Luk 12:2

24 *Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen rirərig mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe sə rəkwaku. 25 *Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rutə

26 Iesu rini mə, “Nitetə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iərmama riti sə ruini nuni nari rəsas pen ia tiprənə. 27 *Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəpin meste riran. Revən mamavən. Nənə nuni nari riruəruə mutə. Mətə iərmama nəha rireirei mə rəfo mo iamɪnhi irə. 28 Tiprənə a ro nuni nari rutə, merip tukun, mifi tihin, mo kwənkwan. 29 *Mətə nəpin kwənkwan rimruə, iərmama nəha revən mesi, ti nəri nə mə nəpin atukwatukw nəha səvənhi.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rouihi

30 Iesu rini mə, “Tsəfni ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? Rəfo irə? Nəfe nəha nəgkiariien tsəni mhəusipekin irə? 31 Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Nəpin kinimwi pen ia tiprənə, nuni mastat rouihi anan ia nuni nei me. 32 Mətə nəpin kinimwi pen pam, rutə masori məpi raka nəpigin me pam. Rəgrəgin rasori. Menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha irə, mhəkure afafa irə.”

33 Iesu rini irapw nusipekinien me ripik mwi həmwhen ia səməme i, mamahatən nərmama me ia nəgkiariien amasan, mini pen atukwatukw rəmwhen mə irəha tuhəregi mhəukurən. 34 Iesu rəpwəh niniiien nəgkiariien əpə iti mwi ti nirəha, nusipekinien me a. Mətə kurirə ikin, nəpin Iesu mine nərmama me səvənhi irəha əpa, rini irapw pam nipwrai nəgkiariien.

Iesu rinise nimətagi asori ia nui asori Kalili

35 Ia nəpin nəha rinaməruarəv, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səpi simwin pen fwe ia nikare nui.” 36 Nənə irəha həpwəh nərmama me, mhəputə ia nəkwai nitətə ouihi sə Iesu raməkure irə, mamhəuvən. Nitətə ouihi me nepwin mwi kamhəkurirə irəha. 37 Ia nəpin nəha nimətagi asori riti riskəmter. Peiau peiau raməpwi nitətə ouihi mamati pen minakuər. 38 Iesu raməsauə mamapri fwe ia kurirə ia nitətə ouihi. Nərmama me səvənhi həsuəpwiri in mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro! Na tsəmwhenimw! Iko nəri auər a ia kitaha mik uə?”

* 4:24: Mat 7:2   * 4:25: Mat 13:12   * 4:27: Jem 5:7   * 4:29: Joel 3:13, Rev 14:15

³⁹ Iesu rærer minise nimætagi, mægkiari m nui mæ, “Tikei-waiu, mæmarinu.” Nimætagi reiwaiu. Nui ræmarinu. Narim-nari me pam hæuvehe mhæmarinu. ⁴⁰ Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, “Ræfo hiamhekir iamînhi iræ? Kimiaha hiæpkahatætæ mhæ ihi ia nirak uæ?”

⁴¹ Mætæ iræha hæhekir pik, mhæres pen iræha me i mæ, “Næfe næha iærmama? Nimætagi mine nui krauo nækwani!”

5

Iesu rækoui irapw nænimwîn æræha ia iæmæ Karasa riti

¹ Iræha hæier pen ia nikare nui asori ia tænæ sævæi næmæ Karasa. ² *Næpin nitætæ ouihi ruvehe mærer, Iesu ruvarei, nænæ iærmama riti ruku pen ia kwopun kanimwi nærmama ikîn mier pehe tukwe. Nænimwîn æræha ramaræ iræ. ³ Iærmama næha ramaræ ia kwopun kanimwi nærmama ikîn. Iærmama riti mwi riwæn niskaiien sævænhi ræmwhen mæ trækwtæmhiri iærmama næha mærihi mwi in. Jen ræpwæh næmwhenien. ⁴ Næpin ripik hænærihi raka rægin mi mine nisun mi ia jen, mætæ rævi æmwsæmwesi jen sæ rækwtæmhiri rægin, mousi testesi jen sæ rækwtæmhiri nisun. ⁵ Ia næpin mine ia ran ramavæn ia kwopun kanimwi nærmama ikîn mine ia tækure tækuær me, mamækwein æpwæmwis, mamækwi testesi atukw a in ia kæruterei.

⁶ Næpin iærmama næha ræti pen mætoni Iesu isipwîn kwopti ramavæn mauvehe, raiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nænimen, ⁷ *mamægkiari asori, mamini mæ, “Iesu. Kumwesæn sæ rasori anan tini næ ik. Ikuvehe mæ tikæfo iou iræ? Ia næghi Kumwesæn iakase ik tikæpwæh noien næmisæien miou.” ⁸ In ramægkiari iamînhi iræ ti næri næ mæ Iesu ruvæni pen raka tukwe in mæ, “Ik, nænimwîn æræha, tikier ia iærmama i.” ⁹ Iesu ræres pen in i mæ, “Næghim sin?”

Miregi rini mæ, “Iou næghik Nækuær ti næri næ mæ kimaha iahæpik.” ¹⁰ In ramase Iesu, mamægkiari asori mæ træpwæh nærhien iræha hæuvæn isipwîn.

¹¹ Mætæ toue pikæ me hæpik anan kanhærku ia kwopun næha. ¹² Nænimwîn æræha me næha hamase Iesu i mæ, “Tikærhi pen kimaha iahæuvæn ia pikæ me. Pwæh iahæuvnimwæ ia rerinraha.” ¹³ Iesu ræseni iræha. Ro pen nænimwîn æræha me hæier ia iærmama næha mhæuvnimwæ ia reri pikæ me. Pikæ me, ipaka iræha pam 2000, haiu, mheiwaiu ia næpatu, mhæsas pen ia tæmwei nui asori, næmwhenimw.

¹⁴ Nærmama sæmæme kanhætui ti pikæ me hap, mhæuvæn ia taon sævænraha mine ia rukwænu me, mhæni irapw næfe hænætoni. Næpin nærmama me hæregi, hæuvæn mæ tuhæspau

* 5:2: Mak 1:23 * 5:7: Mak 1:24

i mā rāfo irā. ¹⁵ Irāha hāuvehe ti Iesu, mhāti pen mhātoni iārmama sē nānimwīn ērāha me hāpik hānarā irā. Rarkahu, mamākure, nātārigien sāvānhi rināmāk amasan. Irāha hātoni hāhekīr. ¹⁶ Nānā sāmāme hānātoni hāni irapw ti nirāha i nāfe kīno ia iārmama nāha mīne pikā me. ¹⁷ Nānā irāha hānamase Iesu mā trāpwāh tānā sāvānraha mamevān.

¹⁸ Nāpīn Iesu rinamāputā ia nītātā ouihi, iārmama sē nāremhā me hānarā irā rāmāres in mā trāsēni in pwāh revān irau min. ¹⁹ Mātā Iesu rīni pen tukwe in mā, “Rēkām. Tikevān fwe imwam, mātoni ik me nepwīn, māvisau mīnraha narimnari me Iārimānu rīno mik, mīni mā rerīn rārkwāpīr tukw ik.” ²⁰ *Nānā iārmama nāha revān fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, mamāvisau narimnari me nāha Iesu rīno min. Nārmama pam hāregi, hāmārkārinari irā.

Prānouihi riti sā remhā mīne pran riti sā nemhāien rināmāk tui irā

²¹ Iesu rāputā ia nītātā ouihi, māpi simwīn mwi ia nui asori Kalili, muvarei ia nīkaren pen. Nāpīn rauvarei ihi, nārmama hāpik hāuvehe mhousāsīmwīn pen irāha me tukwe. ²² Nānā iāmā asori riti sāvāi nīmwfāwaki sāvāi nākūr Isrel ruvehe. Nāghīn nā Jaeras. Nāpīn rātā Iesu, ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nānimen, ²³ *mamase in mā, “Prānouihi sāiou na tremhā. Tikuvehe māmrutā ro rāgīn ia nīpwrān pwāh ruvehe māsanīn, mīmīru.” ²⁴ Nānā Iesu rukurirā in rouevān.

Nārmama hāpik hāukurāukurāu irā, māmhākūrīrā i. ²⁵ Pran riti fwe ikin ramemhā ia nemhāien sāvāi nīprān. Nemhāien nāha rīnarā rerīn irā muvehi nuk twelef. ²⁶ Ruvavān raka ti tokta me hāpik, mīregi nāmīsāien me sāvāmsāvā ia rāgīnraha, mōuraha pam mane sāvānhi ia nemhāien, mā tē nemhāien sāvānhi rāpwāh neiwaiuīen. Ruvehe mamasori. ²⁷ In ruvāregi raka nārmama kāmhāvisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nākūēr sāmāme kāmhākūrīrā ia Iesu, mīrāpi tīnari sāvānhi. ²⁸ *Rerīn ramrhi mā, “Rosi ko iakrāpi tīnari sāvānhi, nemhāien sāiou triwān.” ²⁹ Nāpīn rīrāpi tīnari sāvāi Iesu, tākwātākwūni a mwi nīmwapw rama. Prān nāha rīregi mā nīpwrān rīnāsānīn.

³⁰ *Ia nāpīn nāha Iesu rīregi mā nāgsen rīer irā mevān mō nari riti. Rāti kurīrā ia reri nārmama, mā māres mā, “Sin rīrāpi tīnari sāiou?”

³¹ Mīregi nārmama me sāvānhi hāni pen tukwe in mā, “Ikātā nārmama me i hāpik kāmhouāsīmwīn pehe ipaka tukw ik. Rāfo ikāmāres mā sin rīrāpi ik?”

* 5:20: Mat 4:25, Mak 7:31   * 5:23: Mat 8:3, Mak 7:32   * 5:28: Mat 14:36

* 5:30: Luk 6:19

³² Mətə Iesu rəti ərari mamətui mə sin rirapi in. ³³ Pran sə rirapi Iesu rukurən nəfe Iesu rino min. Ro iamınhi irə ruvehe minimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mehekır mətəmnimwin, mini irapw pam nıpərhiendien səvənhi. ³⁴ *Iesu riregi, mini pen ti prən i mə, “Nərık, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Nəmərınuıen ramarə tukw ik. Evən! Nəmhaien səim ruvəiwən.”

³⁵ Nəpın Iesu raməgkiari ihi, nərmama nəpwın həuku pen ia nimwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhəni mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahtən i mə in trəpwəh pehe.”

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha haməni, mini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekırıen, mini a nıpərhiendien ia nırak.”

³⁷ Ia nəpın nəha Iesu rınise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nukurirəien in. Mətə rəsni a Pita, Jemes, mine Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəpın irəha həuvən mhəpirapw ia nimwə səvəi Jaeras, Iesu rəti pen mətə kamho nurıgırgıien asori. Nərmama kamhəpi mamhasək əpwəmwis. ³⁹ Mətə Iesu ruvnmwə ia nəkwai nimwə məres pen irəha i mə, “Rəfo hıaməurıgırgı mamhasək? Prənouihi nəha rıpkemhə mhə, mətə ramapri a.”

⁴⁰ *Irəha həregi, harıs ia Iesu. Mətə in rərhi irapw irəha həuvən fwe iruə, miri tata mine mama səvəi prən ouihi irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən fwe ia kwopun prən ouihi raməmak ikın. ⁴¹ *Nənə in ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mini pen tukwe in mə, “Talita kum.” Nıpwrai nəgkiariien nəha rini iamınhi irə mə, “Prənouihi, iakini pehe tukw ik i mə ərer.” ⁴² Təkwtəkwuni a prən ouihi rıskəmter mavən. (Prənouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəpın nərmama hətoni nəfe Iesu rino, nənimenraha rier pik. ⁴³ *Mətə Iesu rınise pen ti nırəha i mə, “Tihəpwəh nəvisaiien noien i m nərmama. Həuvei pen nəveginien riti min pwəh rəni.”

6

Nəmə Nasaret həpwəh nisaiien Iesu

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe imwəni. Nərmama me səvənhi irəha mwı həkırırə in mhəuvən fwe ikın. ² *Nəpın Sapat ruvehe, Iesu rınamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Nərmama həpık səməme kamhətərig Iesu həkərınari irə, mamhəres mə,

“Iəmə i ruvehi narımnari me nəha pəku? Muvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo irə mamə nımtətien asori me? ³ *Kwa kapenta i tını Meri! Piəvni me nə Jemes, Josef,

* 5:34: Mak 10:52, Luk 7:50, 17:19   * 5:40: Jon 11:11   * 5:41: Luk 7:14

* 5:43: Mak 1:44, 7:36   * 6:2: Jon 7:15   * 6:3: Jon 6:42

Jutas mine Saemon. Kitirimani me hamara ia rukwenu i kitaha minraha.” Iraha rerinraha ripkagien mha ti Iesu. Hapwäh nisaiien in.

⁴ *Ro iamihni irä Iesu rini pen ti niraha i mä, “Narmama ia kwopun me kamhasiai profet riti, matä ia imwani atukwatukw, nakur imwani me mine narmama samame kamhara ia nakwai nimwä savänhi ko hapwäh nisaiien in.” ⁵ Nänä Iesu ripko mha nimtätien ripik fwe imwani. Ro karu uä kahar a, mamrutä rägin mi ia narmama samame nemhāien rarä ia niraha, mo iraha häuvehe mhāsanin. ⁶ In ramarkarinari ia nakur imwani me ti näri nä mä iraha häpkini mha nipärhienien irä.

Iesu rārhi pen narmama savänhi twelef häuvän mhāvisau irapw nägkiariien amasan

Iesu ramevän ia rukwenu me mamahatän narmama me. ⁷ *Ia näpin näha in räkwein narmama savänhi twelef häuvehe. Nänä in rinamärhi pen iraha karu karu ia kwopun me, muvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien näha iraha tuhäkoui irapw nänimwin äräha me ia narmama.

⁸⁻⁹ *Iesu rini pen ti niraha i mä, “Tihapwäh nuvehien narimnari me savai suatuk, näveginien uä tänäripw uä mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhäuvehi pen put, mhäuvehi kaskin a, mhäuvehi mamhäuvän. ¹⁰ Näpin häuvän ia kwopun riti, mhäuvnimwä ia nakwai nimwä, tiharä ia nimwä näha meste tihāier. ¹¹ *Trini minuä fwe ia kwopun riti narmama häpkäseni mha kimiaha, häpkokeikei mha mä tuhäregi nägkiariien säkimiaha, näpin kimiaha häpwäh imwänraha, tihounouini raka nimäkwrur ia nisumiaha. Noien näha hio ro nimtätien minraha, mamahatän pen mä häno noien äräha.”

¹² Iesu rini pen pam nänä iraha häuvän mamhävisau irapw mä narmama tuhamäkeikei mhärärig ia noien äräha me savänraha. ¹³ *Iräha kamhäkoui irapw näremhä me häpik ia narmama, mamhätägi pen oel ia känkapwä narmama samame nemhāien rarä ia niraha, mho iraha häuvehe mhāsanin.

Kinäfo Jon Paptaes remhä

¹⁴ *Kig Herot riregi narimnari me samame Iesu ramo ti näri nä mä narmama kamhāni pik näghi Iesu. Nepwin kamhāni mä, “In Jon Paptaes. Rinätui mwi ia nemhāien savänhi ro pen rauvehi niskaiien mamō nimtätien me.”

¹⁵ Nepwin kamhāni mä, “In Profet Elaeja.” Nepwin mwi kamhāni mä, “In profet riti rämwhen ia profet kupwän me.”

* 6:4: Jon 4:44 * 6:7: Luk 10:1 * 6:8-9: Luk 10:4-11 * 6:11: Wok Me

13:51 * 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mat 16:14, Mak 8:28

¹⁶ Mætə nəpɪn Kig Herot rɪregi, rɪni mə, “Jon sə iakinərai raka kənkəpwə rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

¹⁷⁻¹⁸ *Kig Herot rɪni nəgkiariien nəha tɪ nəri nə mə fwe kupwən in rakres Herotias pran səvəi piəvni nəghɪn nə Filip. Mætə Jon rɪni pen tukwe in mə, “Ikakres pran səvəi piam noien nəha rɪpkatukwatukw mhə ia Loa.” Nənə tɪ prən nəha Kig Herot rɪni nəkwən kərihi tərini Jon kuvehi puvnimwə ia kalapus. ¹⁹ Nəpɪn Jon raməmək fwe ia kalapus, Herotias raməmwəki afafa a in, mamokeikei mə trousi əpune Jon, mætə rəknekɪn tukwe tɪ noien. ²⁰ Kig Herot rehekɪr Jon, mukurən mə in iəmə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan tɪ Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahaien. Nɪpərhiendien nəpɪn Kig Herot rɪregi Jon raməgkiari, nətəriɡien səvənhi rəvsausini pik, mætə rerɪn ragien mə trɪregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mætə rəknekɪn. Mætə in rətoni suatuk tukwe ia nəpɪn Kig Herot rɪnətui irə. Ia nəpɪn nəha Kig Herot ro nəveɡɪnien asori riti sənəi nəmə asori me səməme kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili. ²² Nəpɪn irəha kamhani pəri nari, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmrɪnraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min hətoni rerɪnraha ragien tukwe. Ro iamɪnhi irə Kig Herot rɪni pen tɪ prən ouihi nəha mə, “Ikokeikei nəfe ikərəs i. Iou takuvei pehe mik.” ²³ *Kig Herot rɪni nəkwən muvehi kwəsuaɪi tukwe, mɪni mə, “Nəfe ikərəs, takuvei pehe. Nɪtətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpɪfi ia nɪpərɪn kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo.”

²⁴ Kurirə irə prən ouihi nəha revən mɪni pen tɪ səvənhi mama mə, “Mama, takərəs nəfe?”

Miregi rɪni mə, “Evən mərəs kənkəpwə Jon Paptas.”

²⁵ Ro iamɪnhi irə prən ouihi nəha raiu akwauakw mevən tɪ Kig Herot, mɪni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə təkwtəkwuni tikuvei pehe kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet.”

²⁶ Kig Herot rerɪn rəpou pik tukwe. Mætə tɪ nəri nə mə rɪməuvehi kwəsuaɪi ia nəmrɪ nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeiien mə trətəfi nəgkiariien səvənhi sə rɪməni pen tɪ prən ouihi i. ²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iaruaɡən riti mɪni pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iaruagən nəha revən fwe ia kalapus, mərəi raka kənkəpwə Jon, ²⁸ məmrɪ pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpɪn nərmama me səvəi Jon həregi, həuvehe mhəuvehi

* **6:17-18:** Lev 18:16 * **6:23:** Esta 5:3,6, 7:2

nipwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nipəg sə kanimwi iərmama ikin.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosen

³⁰ *Aposol me hərərig pehe mwi ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəgkiariien me səməme hənahatən nərmama me irə. ³¹ *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama həiwən ikin, mhəpwis ouihi a.” In rini iamihhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpən səvənraha riwən ti nəniien nari.

³² Irəha həputə ia nitətə ouihi riti, irəha əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti nərmama həiwən ikin. ³³ Nərmama həpik hənətə Iesu mine nərmama me səvənhi həputə ia nitətə ouihi, mamhəuvən. Həuvəkurən raka kwopun kamhəuvən ikin. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me səvənraha, mhaiu akwauakw mhəkuru parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikin.

³⁴ *Nəpən Iesu ruvarei, mətoni nərmama həpik, nənə rerin rəkwəpir ti nirəha, ti nəri nə mə irəha hənwhen ia sipsip me nepwin iərmama riwən trətə amasan irəha. Nənə Iesu rinamahatən irəha ia narimnari me ripik.

³⁵ *Nəpən meri rakakini, nərmama me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Kwopun i nəveginien riwən ikin. Rinaməruarəv. ³⁶ Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia nəmhien me mine rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənraha.”

³⁷ Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien minraha.”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Rəfo? Ikokeikei mə tahəuvən mhəuvehi nəmri bred ia silin kino ia silfa irəha pam tuhantret, mhəkwməni irəha i?”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə? Həuvən mhətoni ro.”

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə, “Sənəməha bred krirum mine nəmu kəru.”

³⁹⁻⁴⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəuvən mhəni pen ti nərmama me i mə tuhəuai irəha me, nepwin fifti, nepwin hantret, pwəh həkure ia nurhi əmrəmerə.” Nənə nərmama həuai irəha me mhəkure. ⁴¹ *Nənə Iesu ruvehi bred krirum mine kwəti nəmu kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me, marə məkwsen mwi kwəti nəmu mi nəha kəru həpeki pen m

* 6:30: Luk 10:17 * 6:31: Mak 3:20 * 6:34: Mat 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

* 6:41: Mak 7:34

nərmama me pam. ⁴² Nərmama pam hani nari tipwinraha rəsis. ⁴³ Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrimər rukuər ia tənəripw twelef. ⁴⁴ Nərmama me nəha hənani nari həpik, ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

⁴⁵ Təkwtəkwuni a mwi Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən, mhəpi simwin ia nui asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia rukwənu nəha Petsaeta. In tramo mərhi pen nərmama me həuvən fwe imwənraha me. ⁴⁶ *Nəpin Iesu rəsəkir raka minraha, mutə ia təkue riti mə trəfwaki.

⁴⁷ Raməfwaki meste rinapitəv. Nəpin nəha rinapitəv irə, nərmama me fwe ia nəkwai nitətə ouihi kamhəiu ihi ia kurkwai nui asori. Iesu in əpa fwe parei. ⁴⁸ In rəti peraha, mətəni irəha kamharkut ti nəsuəien ti nəri nə mə kamhəiu mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk. Ia nəpin nəha rinamran, Iesu ruvehe ti nirəha, mamavən ia təkure nui, mokeikei mə trevən mukurau ia nīkarenraha. ⁴⁹ *Nəpin nərmama me səvənhi həti pen mhətəni Iesu ravən ia təkure nui asori, rerinraha ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək əpwəmwis. ⁵⁰ Irəha pam hətəni, həhekir asori.

Mətə təkwtəkwuni a Iesu rəgkiari minraha, mini mə, “Kimiaha tihəpwəh niregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekiriien.” ⁵¹ *Iesu revən ti nirəha, məputə ia nitətə ouihi. Ia nəpin nəha nīmətəgi reiwaiu miwən. Nənə nərmama me səvənhi nənimenraha rier pik, ⁵² *ti nəri nə mə həreirei nīpwrai nīmətəien Iesu sə rino ia bred krirum, mətə nətərigien səvənraha riskai pik.

Iesu ro nəkur Kenesaret həuvehe mhəsanin

⁵³ Irəha həpi simwin ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ⁵⁴ Nəpin hənəkwi tərini raka nitətə ouihi səvənraha mhəier, nərmama hətəni, mhəukurən amtia mə Iesu nəha. ⁵⁵ Ro pen irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam, mhəuvehi nərmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi ia nīməhan me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe ti kwopun pəku həregi mə Iesu ramarə ikin. ⁵⁶ *Ia kwopun pam Iesu revən ikin, ia taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia rukwənu ouihi me, nərmama me həmri nərmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha ia kwopun asori me səvənraha me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərəpi a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərəpi nusvenhi tinari səvənhi həuvehe mhəsanin.

* 6:46: Luk 5:16, 6:12, Luk 9:28   * 6:49: Luk 24:37   * 6:51: Mak 4:39

* 6:52: Mak 8:17   * 6:56: Mat 14:36

7

Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəni ərəha Iesu

¹ Farisi me nepwɪn mine nahatən me nepwɪn səvəi Loa səməme həuku pen fwe ia Jerusalem housəsɪmwɪn pen irəha me ti Iesu, ²* mhətoni səvənhi nərmama me nepwɪn kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha, mamhani nəveginien ia rəginraha, mətə həpkukupwən mhə mhərkwərig. ³ (Farisi me mine nəkur Isrel me pam kamhesi pen nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha. Trini minuə həpwəh nərkwərigien ia rəginraha, ko həpwəh naniien nari. ⁴* Nəpɪn irəha həuku pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu, tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwərig. Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari. Natuakəmien me nepwɪn mwi həpɪk kamhesi pen. Kamhəuvehi tikikap me mine tikinari ouihi me mine tikinari asori me səməme kɪno ia pras, mhakiətənɪmw irəha ia nui mə tuho həmher ia nəmri Kumwesən.)

⁵ Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həres pen Iesu i mə, “Rəfo səim nərmama me həpwəh nesi penien nitətə səvəi kaha kupwən me? Hamani nari, mətə həpkukupwən mhə mhərkwərig.”

⁶* Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, Profet Aesea rɪməni atukwatukw kimiaha kəuətəkəsua me. Rəmwhən kɪmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

‘Nərmama me i kamhəgnəgɪni iou ia tərhunraha,
mətə nətəriɡien səvənraha rəmak isipwɪn tukw iou.

⁷ Irəha kamhəfwaki auər a miou.

Nəpɪn kamhahatən nərmama, həni mə kamhahatən
nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən a nəgkiariien sə ruku pen ti nərmama.’

⁸ Kimiaha hiənəpwəh raka nəgkiariien me səvəi Kumwesən, nənə təkwtəkɪwuni mine hiamesi pen a natuakəmien me səvəi nərmama.”

⁹ Iesu rarə mɪni pen mwi ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəukurən amasan noien səvəi nərarkiiien Loa səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkimiaha. ¹⁰* Tihətəriɡ ro ti Moses. Rɪməni mə, ‘Tikisiai səim tata mine səim mama.’ Rini mwi mə, ‘Trini minuə iərmama riti rani ərəha səvənhi tata mine mama, tukaməkeikei kousi əpune in.’ ¹¹ Mətə kimiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narɪmnari me sə trasitu ia kɪmirau ro korpan’ (uə səvəi Kumwesən), ¹² ko rɪpkasitu mhə mwi ia səvənhi tata mine mama, muvei pen nari riti mɪnrau. Hiaməsɪsəɡ iərmama nəha. ¹³ Nənə ia noien nəha hiamousi raka

* 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25 * 7:6: Aes 29:13 * 7:10: Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16

nægkiariien sāvai Kumwesən ia narəien səkimiaha kinahatən kimiaha irə. Narimnari me rīpik hiamo iamīnhi.”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁴ Iesu rəkwein mwi nərmama me həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha pam tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹⁵ *Nari riti riwən iərmama rəni ko ro in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə narimnari me səməme həuku pen ia rerin fwe imwə mamhəier irəha nə kamho in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁶ Kimiaha nərmama nəkwəregimiaha rarə ti niregiien nari, tihətərig amasan.”

¹⁷ Nəpīn nəha Iesu riskəmter məpwəh nərmama me nəha, muvniwə fwe ia nəkwai nimwə. Nənə nərmama me sāvənhi kamhəres pen in mə trini nīpwrai nusipekinien sə rīmāni. ¹⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? Hiəpkukurən mhə mə nəfe nəghin ruku pen fwe iruə muvniwə ia iərmama ko rīpko mhə in rəmkemik ia nəmri Kumwesən ¹⁹ ti nəri nə mə rīpkuvniwə mhə ia rerin, mətə ramevən ia tīpwīn mamier.” (Ia nægkiariien nəha, Iesu rini irapw mə nəveginien me pam ramasan ti nəniiien.)

²⁰ Iesu rarə mīni mwi mə, “Nari sə ruku pen ia reri iərmama fwe imwə mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ²¹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen fwe imwə ia reri iərmama, mamier. Nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nakresien, nousi əpuneien iərmama, nakresien pran sāvai iərməpə, ²² iərmama raməpwitig ti nautə sāvənhi, nəmtihaien nari, neikuəien, noien sə ro naurisien, nəmwəkiiien, nīni ərəhaien iərmama, nəfiəutəien, narməriien. ²³ Noien ərəha me i kamhəuku pen fwe imwə ia reri iərmama, mamhəier, mamho iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Iesu rəkoui irapw nənimwīn ərəha ia prən ouihi sāvai pran Fonisia

²⁴ Iesu rier məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon nəha Taea. Revən mamarə ia nimwə riti, məpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhəukurən in mə ramarə ia kwopun nəha. Mətə ko rīpkərkwafə mhə ti nirəha. ²⁵⁻²⁶ Nənə pran riti fwe ikin, sāvənhi prən ouihi nənimwīn ərəha ramarə irə. Prən nəha rīpko mhə prən Isrel,^a mətə rinətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpīn riregi mə Iesu in ia kwopun nəha, ruvehe tukwe, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mamasək tegin in mə, “Tikasitu ia nirak, məkoui irapw iəremhə ia səiou prən ouihi.”

* 7:15: Wok Me 10:14-15   a 7:25-26: Pran nəha rægkiari ia nægkiariien sāvai nəkur Kris, mamesi pen kastom sāvənraha.

27 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Pwəh nəkwərhakwərha həkupwən mhani nari tīpwīnraha rəsi. Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənai nəkwərhakwərha, mərarki pen i m kuri me.”

28 Miregi prən nəha rini pen tukwe in mə, “Iərimənu, nīpərhiēnien, mətə kuri me fwe ia ruei tepol, irəha mwi kamhani nīmwəkmwəki nəveginien sənai nəkwərhakwərha.”

29 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ti nəri nə mə ikini iamīnhi irə, ik tikrəriḡ mamevən. Iəremhə ruvəier raka ia prən ouīhi səim.”

30 Nənə prən nəha rirəriḡ pen fwe imwəni mətə səvənhi prən ouīhi ramapri amasan ia nīməhan səvənhi. Iəremhə naraka irə.

Iesu romasan iəpou riti

31 *Iesu rəpwəh kwopun səvəi Taea mevən ia taon riti nəḡhīn nə Saeton, məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikīn, məpi sīmwin pehe ia nui asori Kalili. 32 Ia kwopun nəha nərmama nēpwīn həuvehi iəpou riti sə rīpkəḡkiari mhə nəkwəregīn ruvisīmw, mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, mhəres pen mə trəmruṭə rəḡīn irə.

33 *Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha, rouevən isipwīn ti nərmama, muvei pen nukwai rəḡīn ia ruei nəkwəregī iəpou, mərgavis pen ia rəḡīn, mīrapi nərami iəpou irə. 34 *Nənə məkwətə ia neiai, meiahag əfi, mīni pen ti iəpou i mə, “Efata!” Nīpwrai nəḡkiariien nəha “Efata,” in i mə “Əkwag!” 35 Iesu rini iamīnhi irə mīne nəkwəregī iəpou nəha rəkwag. Rerīn ruvehe raməḡkiari amasan.

36 *Nənə Iesu rīnise pen əknekīn ti nīrəha i mə tuhəpwəh nəvisauien nəfe in rīno ia iəpou nəha. Mətə nəpīn rīnise əknekīn irəha, həməha mhəni mwi. 37 *Nənimenraha rier pīk ti Iesu. Həni mə, “Eh! Narīmni me i iəmə i ramo rīrai raka pam! Nərmama səməme nəkwəregīnraha ruvisīmw, mīne nərmama səməme həpkəḡkiari mhə, in ramomasan irəha.”

8

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosen

1 Ia nəpīn nəha nərmama həpīk həuvehe mwi ti Iesu. Sənənraha nəveginien ruvəiwən. Iesu rəkwēin nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nīrəha i mə, 2 * “Rerik rərkwəpīr ti nərmama me i. Hənərə raka nəpīn kahar kītaha mīnraha nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. 3 Irəha nēpwīn həuku pen

* 7:31: Mat 15:29-31 * 7:33: Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 * 7:34: Mak 6:41,

Jon 11:41 * 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Aes 35:5 * 8:2: Mak 6:34-44

fwe isipwɪn. Trɪni mɪnuə həpkani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmrɪnraha trɪpɪtəv həmwei ia suatuk.”

⁴ Miregi nərmama me səvənhi hərəs pen mə, “Kitaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginien riwən ikɪn.”

⁵ Miregi Iesu rərəs pen irəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi hənɪ mə, “Sefen.”

⁶ Iesu rɪni nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tihəkure ia tɪprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me nəha sefen, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Nəpɪn rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həpeki pen mɪnraha. ⁷ Nərmama me səvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwɪn mwi fwe ikɪn. Iesu rəfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mɪni pen tɪ nirəha i mə, “Nəmu me i mwi tihəpeki pen mɪnraha.” ⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tɪpwɪnraha rəsisɪ. Həvai pen nɪpərpəri bred mɪne nəmu me hənəpwəh ramrɪmər rukuər ia tənəripw sefen. ⁹⁻¹⁰ Nərmama me nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosen. Nəpɪn Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nɪtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti nəghɪn nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nɪmtətien riti

¹¹ *Farisi me həuvehe mamhərəs Iesu mə, “Ko iko ro nɪmtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹² *Iesu rɪregi, miregi rərəha fwe imwə ia rerɪn, mɪni mə, “Nɪmtətien əfo nəha nərmama ipwet mɪne kamhətui? Iakani nɪpərhiənien tukumiaha i mə nərmama ipwet mɪne ro iamɪnhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nɪmtətien riti mɪnraha.” ¹³ Ia nəpɪn nəha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia nɪtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, mhəier, mamhəuvən ia nɪkare nui.

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Sənənraha bred kuatɪa a ia nəkwai nɪtətə ouihi. ¹⁵ *Nənə Iesu rəvəhag mɪnraha, mɪni mə, “Tihətui amasan, mamhəsiari tɪ yɪs səvəi Farisi me mɪne yɪs səvəi Kig Herot.”

¹⁶ Miregi nərmama me səvənhi hənəmægkiari mɪnraha me i mə, “Sənətaha bred riwən.”

¹⁷ *Nəpɪn Iesu rɪregi, rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Rəfo hiamægkiari m kimiaha me mə sənəmiaha bred riwən? Rosi hiəpkətə raka mhə ihi mhəreirei? Rosi kəmkapwəmiaha

riskai? ¹⁸ *Nənimemiaha nə, mətə rəfo hiəpkətə mhə nari? Nəkwəregimiahaha nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari? Rosi rerimiahaha ripkrhi mhə ¹⁹ *nəp̄in iakinəkwsen bred krirum məkwməni nərman faef-taosen irə? Ia nəp̄in nəha kimiahaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia n̄ip̄ərp̄əri nəveginien hənəpwəh ramrimər?”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Twelef.”

²⁰ *Nənə Iesu rəres pen mə, “Nəp̄in iakinəkwməni nərmama fo-taosen ia bred sefen, kimiahaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia n̄ip̄ərp̄əri nəveginien hənəpwəh ramrimər?”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Sefen.”

²¹ Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Hiamreirei ihi?”

Iesu romasan iərmama riti nənimen rifwə

²² Irəha həuvehe ia taon nəha Petsaeta. Nərmama nepw̄in fwe ikin həiri iərman riti nənimen rifwə mhəuvehe ti Iesu, mhəres Iesu mə Iesu trəmrutə rəgin irə. ²³ Nənə Iesu ruvehi rəgin, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rərgəvəsi nənimen məmrutə rəgin irə, mərəs in i mə, “Ikamətə nari?”

²⁴ Miregi iərmama nəha nənimen rifwə rəti ərari m̄ini mə, “Ikamətə nərmama me, mətə iəpkətə amasan mhə irəha. Iakamətə irəha hənwhen a ia nei me kamhəvən.”

²⁵ Ro iam̄inhi irə Iesu rarə məmri pen mw̄i rəgin ia nənimen. Iərmama nəha rəməha mətui. Nənə nənimen ruvehe məmasan mətə amasan narimnari. ²⁶ *Nənə Iesu rərhi pen in, m̄ini mə, “Tikevən atukwatukw fwe imwam, məpwəh nevənien fwe ia rukwənu nəha kriməuku pen ikin.”

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

²⁷ Iesu m̄ine səvənhi nərmama me həuvən ia rukwənu me ia tənə riti nəghin nə Sisaria Filipae.^a Nəp̄in kamhəuvən ia suatuk, Iesu rəres pen səvənhi nərmama me i mə, “Nərmama kamhəni iou mə iou sin?”

²⁸ *Miregi həni pen tukwe in mə, “Nərmama nepw̄in kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepw̄in kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepw̄in mw̄i kamhəni ik mə profet kupwən riti səv̄i Kumwesən.”

²⁹ *Nənə Iesu rəres pen irəha mə, “Mətə kimiahaha hiaməni mə iou sin?”

Miregi Pita rini mə, “Ik Kristo.”

³⁰ Nənə Iesu rinise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh n̄inien ti iərmama riti mə in Kristo.

* **8:18:** Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26 * **8:19:** Mak 6:41-44 * **8:20:** Mak 8:6-9 * **8:26:** Mak 7:36 ^a **8:27:** Kani kwopun nəha mə “Sisaria Filipae,” ti nəri nə mə Sisaria in taon asori riti ia tənə Kig Filip ramərimənu ikin. * **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69, Mak 9:9

31 Ia nəpɪn nəha rɪnamahatən irəha mə, “Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei mɪregi rərəha ia narimnari me rɪpɪk. Nəmə asori me mɪne pris asori me mɪne nahatən me səvəi Loa, irəha tuhəpwəh iou, mhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpɪn səro kahar irə iakətui mwɪ.”

32 Iesu rɪni irapw nəgkiariien nəha, ro nukurənien i. Mətə Pita riri raka Iesu ia nɪkarenraha, mɪnanise pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nɪniien nəgkiariien nəha ikani.”

33 Mətə Iesu ruvsini, mətoni nərmama me səvənhi kamhərer. Nənə rɪnise pen tɪ Pita i, mɪni mə, “Setan, evən ia təkutak! Nətərigien səim rɪpkesi pen mhə nətərigien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigien səvəi nərmama.”

Iərmama sə rakurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuauɪ

34 *Iesu rəkwein nərmama me pam həuvehe irəha nərmama me səvənhi. In rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou, traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuauɪ səvənhi, məvrani mukurirə iou. 35 Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhirɪ nɪmɪruien səvənhi tarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nɪmɪruien səvənhi tukw iou mɪne nəgkiariien amasan səiou truvehi nɪmɪruien rerɪn. 36 Trɪni mɪnuə iərmama riti rɪpeki pam narimnari me ia tɪprənə i, mo səvənhi i, nənə kurirə ikɪn remhə marfai ia nɪmɪruien rerɪn, noien nəha trəfasitu irə? 37 Iərmama truvei pen nəfe mərpwɪn tai nɪmɪruien səvənhi? 38 *Nərmama ipwet mɪne noien səvənraha rərəha. Irəha hənəpwəh Kumwesən rəmwhen ia pran riti sə rɪnəpwəh iərman səvənhi, mamesi pen iərman əpə mwɪ. Trɪni mɪnuə iərmama riti raurɪs ia nəmrɪnraha tɪ nɪniien mə in iərmama riti səiou, raurɪs mwɪ tɪ nəvisaiuen nəgkiariien səiou mɪnraha, iou mwɪ Iəməti Iərmama, ia nəpɪn nəha takuvehe ia nɪskaiien səvəi tata səiou kimaha nagelo ikinan me, takaurɪs tɪ nɪniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou.”

9

Nɪpwrai Iesu ruvehe mopə

1 *Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Iakani nɪpərhiennien tukumiaha i mə nərmama nepwɪn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nɪskaiien səvəi Kumwesən rier pehe irau nɪtətə sə in ramərɪmənəu irə.”

2 Nəpɪn sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mɪne Jemes mɪne Jon, həutə parei ia təkueɾ əpwəmwiɪs riti. Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nɪpwrai Iesu ruvehe

mopə. ³ Səvənhi tınari ruvehe məpsan mamser pik. Iərmama sə ramaikuas tınari ia tıprənə i ko ripkaikuas mhə rəpsan rəmwhen ia tınari səvənhi. ⁴ Nənə irəhar harətoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

⁵ Nənə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənımwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” ⁶ (Pita rini iamınhi irə ti nəri nə mə irəhar harhekır pik. Rıreirei mə trəfni irə.)

⁷ *Nənə nəpuə riti ruvehe muvegi irəha. Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə mini mə, “In nəha nərik keikei. Tihətərig in.”

⁸ Təkwətəkwuni a mwi, Pita, Jemes, mine Jon harəti ərari mharəpwəh nətonien Moses mine Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

⁹ *Nəpın kamheiwaiu pehe ia təkuər, Iesu rinise pen ti nirəhar i mə, “Nəfe hiarınətoni kimirəhar tiharəpwəh nınien ti iərmama riti meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.” ¹⁰ Ro iamınhi irə mine harəpwəh nini irapwien nəfe harınətoni, mətə kamharəres irəhar me i mə, “Nəfe nıpwrai nəgkiariien nəha Iesu rıməni pehe tukutahar i mə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi?”

¹¹ Nənə irəhar harəres Iesu mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”

¹² *Miregi Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Nıpərhienien, Profet Elaeja trukupwən muvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. Mətə rəfo kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan iamınhi irə mə iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei miregi rərəha ia narimnari me rıpik? Tuho ia nirak rəmwhen ia iou iəmə rərəha riti. ¹³ *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka.^a Nənə nərmama me hesi pen nətərigien səvənraha mho rərəha irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani.”

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia ikunouihı riti

¹⁴ Iesu irəha Pita, Jemes, mine Jon hərərig pehe mwi ti nərmama me səvəi Iesu, mhətoni nərmama həpik kamhərer kurkurau ia nərmama me səvəi Iesu. Nahatən me səvəi Loa mine nərmama me kamhəvisə mınraha me. ¹⁵ Nəpın nərmama me hətə Iesu, həkərinari, mhaiu mhəuvən mhəgkiari pen min.

¹⁶ Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Kimiaha nahatən me səvəi Loa hiaməgkiari ia nəfe?”

* **9:7:** Mat 3:17, 2Pit 1:17-18, Dut 18:15, Wok Me 3:22 * **9:9:** Mat 12:16, Mak 8:30 * **9:12:** Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3 * **9:13:** Mat 11:14 ^a **9:13:** Iesu rani Jon Paptas.

17 Mətə riti ia nərmama me nəha rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iou iakuvehi səiou iəkunouihi muvehe tukw ik. Nənimwın ərəha riti ramarə irə, mamə rerin riwən ko ripkəgkiari mhə. 18 Kwopun pəku səiou iəkunouihi revən ikin, nəpin nənimwın ərəha ruvehi in, ruvehi mouini ia tiprənə. Nisəkwan ramaiu ia tərhun. Ramahi revin. Nipwran rakinkin. Iakinəres raka nərmama me səim mə tuhəkoui irapw nənimwın ərəha nəha, mətə həni mə ko həpko mhə.”

19 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine səkimiaha nahatətəien riwən. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpin? Tinesən mine iakapwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe.”

20 Nənə irəha həuvən mhəuvehi in mhəuvehe ti Iesu. Nəpin nənimwın ərəha rətə Iesu, təkwtəkwuni a ro iəkunouihi rimwei ia tiprənə, mərkərekir, məsəkwwusəkww. Nisəkwan ramaiu ia tərhun.

21 Nənə Iesu rəres pen səvənhi tata i mə, “Iəkunouihi i ruvehi nemhəien i nuk kevə?”

Miregi səvənhi tata rini mə, “Nemhəien i riməuvehi ia nouihien səvənhi. 22 Nəpin ripik nənimwın ərəha i ro iəkunouihi rimwei pen ia napw uə ia nui mə tremhə. Mətə mə ikukurən noien nari riti, tikapi tukumrau, masitu ia kimrau.”

23 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini nəgkiariien nəha mətə mə ikukurən noien? Trini minuə iərmama riti rahatətə pərhiən ia nirak, iakukurən noien narimnari me pam min.”

24 *Nənə təkwtəkwuni a mwi tata səvəi iəkunouihi nəha rasək əpwəmwis, mini mə, “Iakahatətə ia niram, mətə nahatətəien səiou ripkiskai mhə. Tikasitu ia nirak!”

25 Ia nəpin nəha nərmama həpik kamhəiu mamhəuvehe. Nəpin Iesu rətoni irəha, rinise pen ti nənimwın ərəha, mini mə, “Ik nənimwın ərəha sə ikamo iərmama tərhun ruvisimw mine nəkwəregin ruvisimw, iou iakani pehe tukw ik i mə tikier ia iəkunouihi i məpwəh nuvnimwə peheien mwi irə.”

26 *Nənə nənimwın ərəha rikiukiu pik ia iəkunouihi, məkwein əpwəmwis, mier. Mətə nipwrai iəkunouihi nəha ruvehe məpouəpou pam. Ro pen nərmama həpik həni mə, “Eh, ruvəmhə!” 27 Mətə Iesu ruvehi rəgin, mivi utə, rərer.

28 Kurirə irə Iesu revən muvnimwə ia nəkwai nimwə. Nəpin nərmama me səvənhi me irəha min əpa, həres pen in mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənimwın ərəha nəha?”

29 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənimwın ərəha sə ro me iamınha irə, nari riti riwən ko rəkoui irapw irəha, mətə nəfwakiien əpa.”

* 9:23: Mat 21:21, Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5 * 9:26: Mak 1:26

Iesu rini irapw mwi mæ in tremhæ

30 *Iræha hæpwæh kwopun næha mhæuvæn mhæpi simwin ia tæna Kalili. Iesu ripkokeikei mhæ mæ nærmama tuhæukuræn kwopun me næha ramaræ ikin, 31 *ti næri næ mæ ramahatæn nærmama me sævæhi, mamini pen ti niræha i mæ, “Triipko mhæ tui kuvei pen iou, Iæmæti Iærmama, ia rægi nærmama. Iræha tuhousi æpune iou. Takemhæ, nænæ, næpin særo kahar iræ iakætui mwi ia nemhæien sæiou.” 32 *Mætæ nærmama me sævæhi hæreirei nipwrai nægkiariien i in rani. Hæhekir ti næresien in.

Iærmama rasori mæpi raka

33 Iræha hæuvehe ia Kapaneam. Næpin hæuvnimwæ ia nækwai nimwæ riti, Iesu ræres pen nærmama me sævæhi mæ, “Samæuvehe kimiaha hiamægkiari ia næfe?” 34 Mætæ iræha hæpwæh nægkiariien, ti næri næ mæ kamhæuvehe mamhægkiari mæ sin ia niræha in rasori.

35 *Nænæ Iesu rækure, mækwein nærmama sævæhi twelef hæuvehe. Rini pen ti niræha i mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ trakupwæn ia nærmama me pam, tramækeikei muvehe mukuriræ, mammo in iærmama sæ ramo tukwini nari m nærmama me pam.”

36 Nænæ Iesu ruvehi iækunouihi riti mærpwi ia kurkwæn ia niræha, mærahi utæ, maræ mini pen mwi ti niræha i mæ, 37 * “Iærmama sæ træsevær ia rerin ti iækunouihi riti sæ ro iaminihi ia næghik ræmwhen mæ ramæsevær mwi ia rerin tukwe iou. Iærmama sæ ramæsevær ia rerin tukw iou ræmwhen mæ ramæsevær mwi ia rerin ti Kumwesæn sæ rinærhi pehe iou iakuvehe.”

38 *Jon rini pen ti Iesu i mæ, “Iahatæn, kimaha iahætoni iærmama riti ramækoui irapw næremhæ me ia næghim. Iahamæmwur mæ tahænise in ti næri næ mæ ripko mhæ in kimaha riti.”

39 *Mætæ Iesu rini mæ, “Kimiaha tihæpwæh niniseien in. Iærmama sæ ramo nimtætien ia næghik, ko ræpwæh nini æræhaien akwauakwien iou. 40 *Iærmama sæ ræpwæh nini æræhaien kitaha in kitaha riti. 41 *Iakani nipærhienien tukumiaha i. Kimiaha næ nærmama me sæiou, iou Kristo. Trini minuæ iærmama riti ruvei pehe nui m kimiaha ia næghik mæ tihænimwi, in tramækeikei muvehi nærækuien sævæhi.”

Tikætui amasan ti nahatætæien sæim

42 “Nækwærhækwærha me i sëmæme kamhæhatætæ ia nirak, trini minuæ iærmama riti ro riti rimwei ia næræhaien,

* 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31, Mak 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45, 18:34

* 9:35: Luk 22:24, Mat 20:25-27, Mak 10:43-44 * 9:37: Mat 10:40 * 9:38:

Nam 11:27-29 * 9:39: 1Kor 12:3 * 9:40: Mat 12:30, Luk 11:23 * 9:41:

Mat 10:42

Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha məpi raka kərihi pen kəruəterei asori ia nipətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁴³ *Mə rəgim ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərai raka. Mə rəgim rɪpɪp mətə ikuvehi nimiruien, ramasan pɪk tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru mətə tikevən fwe ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁴⁻⁴⁵ Mə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərai raka. Mə nisum rɪpɪp mətə ikuvehi nimiruien, ramasan pɪk tukw ik. Rərəha mə nisum mi kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁶⁻⁴⁷ *Mə nənimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka. Mə nənimem kua-tia a mətə ikuvnimwə pen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, ramasan pɪk tukw ik. Rərəha mə nənimem kəru, mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin. ⁴⁸ Ia kwopun nəha

‘irər səməme hamani irəha həpwəh nemhəien.

Napw rəpwəh nɪfwəien.’

⁴⁹ Napw trətəgətəg pen ia nərmama me pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia nəveginien.

⁵⁰ *Sol in nari amasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mho rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimaha. Nənə hiamarə ia nəmərinuien.”

10

Iesu rahatən mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nɪkare nui aris Jotan pen. Nərmama həpɪk həuvehe mwi mhousəsɪmwɪn pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpin me.

² Nənə Farisi me nepwɪn həuvehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratuk-watukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe nəgkiariien Moses riməni pehe tukumiaha i fwe kupwən?”

⁴ *Miregi həni mə “Moses rinəsəni mə iərman riti rukurən nɪraiien nɪmwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

⁵ *Mətə Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Moses rimərai nəgkiariien nəha m kimiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha riskai. ⁶ Mətə Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien,

* 9:43: Mat 5:30 * 9:46-47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13, Luk 14:34, Kol 4:6

* 10:4: Dut 24:1-4, Mat 5:31 * 10:5: Jen 1:27, 5:2

'Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran.' 7 *'Ro iam̄nhi irə iərman traraka ia tata m̄ine mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə 8 irau trouvehe rouəmwhen ia n̄ipwrai iərmama kuatia.' Nəgkiariien nəha rini mə iərman m̄ine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia n̄ipwrai iərmama kuatia. 9 Ti nəri nə mə Kumwesən r̄ir̄ip̄in iərman m̄ine pran səvənhi iam̄nhi irə, ro pen r̄ip̄katukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau." 10 Nəp̄in Iesu m̄ine nərmama me səvənhi həuvnimwə mwi ia nəkwai nimwə, irəha həres mwi nəgkiariien i min. 11 *Nənə Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, "Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri r̄ip̄ko mhə pran atukwatukw səvənhi. 12 Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen r̄ip̄ko mhə iərman atukwatukw səvənhi."

Iesu r̄akwein amasan ia nəkwərhakwərha

13 Nəp̄in riti nərmama me kamhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha, mamhəuvehe ti Iesu mə trap̄i irəha. Nənə nərmama me səvəi Iesu hənise irəha. 14 Mətə nəp̄in Iesu rətōni, niemaha rəpi. In rini pen ti nirəha i mə, "Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh n̄iniseien irəha. N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səmame həmwhen ia nəkwərhakwərha me i. 15 *Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i mə iərmama traməkeikei mo rəmwhen ia iəkunouihi, muvehi n̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə r̄ip̄ko mhə tr̄ip̄kuvnimwə mhə ia n̄itətə nəha ia nəp̄in riti." 16 Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwərhakwərha me, məmrutə rəḡin mi ia nirəha, məkwein amasan ia nirəha.

Iərmama riti səvənhi nautə rasori rokeikei mə truvehi n̄im̄iruien rer̄in

17 Iesu rinamesi pen mwi suatuk səvənhi mamevən. Nənə iərmama riti raiu muvehe m̄inimwi nukurhun mi ia nənimen, mares pen in i mə, "Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi n̄im̄iruien rer̄in?"

18 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. 19 *Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rini mə, "Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien, məpwəh neikuəien mə tikakres. Tikaməkeikei misiai səim tata m̄ine mama.' "

* 10:7: Jen 2:24, Efes 5:31 * 10:11: Mat 5:32 * 10:15: Mat 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17, Dut 5:16-20, Dut 24:14, Jem 5:4

20 Miregi iærmama naha rini pen ti Iesu i mæ, “Iahatæn, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouihien sæiou meste pehe ipwet mine.”

21 *Iesu rætæ iærmama naha, rerin rokeikei in. Ro iamihni iræ rini pen tukwe in mæ, “Nari kuation raræ ikæpwæh ihi noien. Evæn, mæmri pen næmri nari ia sæim narimnari me. Næpin kuvehi nænimen, tikuvehi mane, muvei pen m nærmama nautæ sævænraha riwæn. Nænæ sæim nautæ triþik fwe ia neiai. Næpin ikino pam, ikuvehe mukuriræ iou.”

22 Næpin iærmama naha riregi nægkiariien naha, nænimen risiu. Ræpwæh Iesu mamevæn. Rerin ræpou ti næri næ mæ nautæ sævænhi rasori.

23 *Ia næpin naha Iesu ræti ærari mætoni nærmama me sævænhi, mini pen ti niræha i mæ, “Ræknekïn ti nærmama nautæ sævænraha rasori mæ tuhæuvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”

24 Nærmama me sævæi Iesu hærkæri asori nari ia nægkiariien sævænhi. Mætæ Iesu rini pen mwi ti niræha i mæ, “Nækwærhakwærho sæiou me, ræknekïn ti nuvnimwæien ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. 25 Iærmama nautæ sævænhi rasori ræknekïn tukwe in mæ truvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. Ræknekïn mæpi raka nærimiru naha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

26 Næpin nærmama me sævæi Iesu hæregi nægkiariien sævænhi, nænimenraha rier. Kamhæres iræha me i mæ, “Mæ ræknekïn iamihni, nisimæ naha ko hæuvehi nimiruuen?”

27 Iesu rætæ iræha mini mæ, “Næri naha ræknekïn iærmama ko ripko mhæ, mætæ Kumwesæn rukuræn noien. Narimnari me pam rimæru ti Kumwesæn.”

28 Ia næpin naha Pita riskæmter mini pen ti Iesu i mæ, “Ætæ ro. Kimaha iahænæpwæh pam narimnari me sækimaha mamhækuriræ ik.”

29 Miregi Iesu rini mæ, “Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ nærmama me sæmæme hænpæpwæh narimnari me sævænraha tukwe iou mæ tuhæuvæn mhævisau irapw nægkiariien amasan sæiou, iræha pam tuhæuvehi tain. Trini minuæ iærmama riti ræpwæh nimwæ me, uæ piævni me, uæ kitirimæni me, uæ mama mine tata sævænhi, uæ nækwærhakwærho me sævænhi, uæ tiprænæ sævænhi, 30 ia nitætæ ipwet mine truvehi mwi tain hantret, nimwæ me, mine piævni me, mine kitirimæni me, mine mama me, mine nækwærhakwærho me, mine tiprænæ. Tukæmwæki mwi in, ko næmisæien min ti nægkiariien amasan sæiou. Nænæ ia nitætæ fwe truvehe in truvehi nimiruuen rerin. 31 *Mætæ nærmama hæþik sæmæme kamhækupwæn tuhækuriræ. Nænæ sæmæme kamhækuriræ tuhækupwæn.”

* 10:21: Mat 10:38, Mak 8:34 * 10:23: Mak 4:19, 1Tim 6:17 * 10:31: Mat 20:16, Luk 13:30

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

32 *Irəha kamhesi pen suatuk mamhəutə pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən irəha kamhəkuriə. Səvənhi nərmama me həkərinari. Nərmama səməme kamhəkuriə ia nirəha kamhəhekir. Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef minani pen ti nirəha i nəfe tuho irə, 33 mini mə, “Hətə ro, kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərməpə ripko mhə irəha nəkur Isrel. 34 Irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərgəvəsi iou, mhərisi iou, mhəusi əpune iou. Ia nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

35 Jemes mine Jon, tini Sepeti mi, irau krouvehe ti Iesu rouni pen tukwe in mə, “Iahatən, kimrau tarouəres ik ia nari riti. Iarouokeikei mə tikəsəni kimrau.”

36 Miregi Iesu rini mə, “Nəfe irouokeikei mə tako m kimirau?”

37 Miregi krouni mə, “Əseni kimrau pwəh riti rəkure ia nıkarem mwatuk riti ia nıkarem mour nəpin tikuvehi nasori-ien səim, mamərimənu ia nərmama.”

38 *Mətə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau irouereirei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi? Uə ko kakiətənimw mwi kimirau ia paptaes i sə tukakiətənimw iou irə?”

39 *Miregi krouni mə, “Kimrau iarouəmwhen.”

Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kap i iou takənimwi, kimirau mwi tirouənimwi. Tukakiətənimw kimirau mwi ia paptaes i tukakiətənimw iou irə. 40 Mətə iou ko iakəpwəh nəsenien kimirau irouəkure riti ia nıkarek mwatuk riti ia nıkarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha kimərfi raka irau mə trouəkure fwe ikin.”

41 Nəpin ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. 42 *Ro iamınhi irə Iesu rəkwein irəha həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiəutə irəha, mamho nərmama kamho nəkwənraha. 43 *Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamınha irə ia kimiaha me. Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. 44 Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha,

* 10:32: Mak 8:31, 9:31 * 10:38: Mak 14:36, Luk 12:50 * 10:39: Wok Me

12:2, Rev 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mat 23:11, Mak 9:35

in tramækeikei muvehe mo iærmama sə ramo auær a wok səkimiaha pam. ⁴⁵ *Kimiaha tiho ræmwhen a ia nirak. Iou, Iæmæti Iærmama, iapkuvehe mhæ mə nærmama tuho tukwini nari miou, mætə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou træræku suatuk ti nifi rakaien nari ia nærmama hæpik.”

Iesu romasan næmri iærmama riti næghin næ Partimeas

⁴⁶ Iesu mine nærmama me səvænhi hæuvehe mhapirapw ia taon nəha Jeriko. Næpin hæier, nærmama hæpik kamhækurirə in. Partimeas, tini Timeas, ramækure ia nikare suatuk mamase mane m nærmama. Partimeas nænimen rifwə. ⁴⁷ *Næpin riregi mə Iesu iæmə Nasaret rinauvehe, rinamækwein əpwəmwis, minamini mə, “Iesu, kwənækwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁸ Nærmama hæpik hænisse pen tukwe in, mhæni mə, “Afafa, mæpwəh nægkiariien!”

Mætə Partimeas raripin mamækwein əpwəmwis mwi, mamini mə, “Iesu, kwənækwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁹ Ia næpin nəha Iesu rærer, mini pen ti nirəha i mə, “Hækwein iærmama nəha ruvehe.”

Irəha hækwein iærmama sə nænimen rifwə, mhæni pen tukwe in mə, “Agien, miskæmter! Iesu ramækwein ik mə tikevən tukwe.” ⁵⁰ Nənə iærmama nəha nænimen rifwə ruvehi raka səvænhi karkahu əpwəmwis mæpwəh, miskæmter akwauakw, mevən ti Iesu.

⁵¹ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi iærmama nəha nænimen rifwə rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iakokeikei mə nænimek trətui pwəh iakətə nari.”

⁵² *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ramasan. Ikukurən nevənien. Nahatətəien səim rinomasan raka nænimem.” Nənə tækwətəkwuni nəha nænimen rinamasan minətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iærmama nəha rukurirə i.

11

Iesu rapirapw fwe Jerusalem nærmama haməgnəgini in

¹ Irəha hæuvən ipaka ti Jerusalem, mhæier pen ia Tækuær Olif^a ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia næpin nəha Iesu rərhi pen iærmama kəru səvænhi, ² mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Næpin tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinækwi tərini, iærmama ripkækure raka mhæ irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe. ³ Trini minuə

* 10:45: 1Tim 2:5-6 * 10:47: Mat 9:27, 15:22 * 10:52: Mak 5:34 a 11:1: Olif, in nei riti. Rutə pik ia tækuær nəha.

iərmama riti rəres kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen mə, ‘Iərimənu səkitaha raməres kwəti togki i, mətə tripkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi i.’”⁴ Ia nəpɪn nəha krauevən rouətoni kwəti togki nəha kinəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nimwə riti ramərer ia suatuk. Nəpɪn kroufi raka nari irə,⁵ nərmama nepwɪn səməme kamhərer ipaka ti nirau ia kwopun nəha həni mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?”⁶ Mətə krouni pen nəfe Iesu rıməni pen ti nirau i. Nəpɪn nərmama me nəha həregi, həseni irau krouevən.⁷ Irau krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkuren. Nənə Iesu rəkure irə.⁸ Nərmama həpik həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwɪn mwi həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nime i nari.⁹ Nərmama səməme kamhəkupwən mine səməme kamhəkurirə ia Iesu, kamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truvehi təmwheki kaha səkitaha Kig Tevit mərimənu ia kitaha!

Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvnimwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikɪn. Mətə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mırərig mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama me səvənhi.

Iesu rini pen ti nei riti mə tripkukuə mhə mwi

¹² Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu rıregi nukumhə rinahi.¹³ *Rəti pen mətoni niemis^b riti ramərer. Nimwan ripik. Iesu revən mə trətə mə nukwan fwe ikɪn uə riwən. Revən ipaka tukwe, mətə nimwan me a. Nukwan riwən ti nəri nə mə ripko mhə nəpɪn atukwatukw sə nei nəha trukuwə irə.¹⁴ *Ro iamɪnhi irə Iesu rini pen ti nei nəha mə, “Iərmama riti trəpwəh mwi nəniien nukwam ia nəpɪn riti.” Nəpɪn Iesu rini nəgkiariien nəha, nərmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw nərmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

¹⁵ Iesu mine nərmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama me səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me.^c Rəvsini tepol me səvəi nərmama me kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri

* 11:13: Luk 13:6 ^b 11:13: Fiktri * 11:14: Mak 11:20 ^c 11:15: Nərmama ia maket nəha kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiiien.

menu me ti niraha, ¹⁶ minise pen ti narmama ma tuhəpwəh nu-
vehien narimnari me mhəpi simwin ia kwopun naha nimwə
səvai Kumwesən ramərer ikin. ¹⁷ Nənə Iesu rinamahatən iraha
mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

‘Tukani nimwə səiou

mə nimwəfwaki səvai narmama me ia tənəmtənə me.’

Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me
kəmhərkwafə ikin.”

¹⁸ *Nəpin pris asori me mine nahatən me səvai Loa həregi
nəgkiariien səvai Iesu, kənamhətui suatuk mə tuhousi əpune.
Irəha kəmhəhekir Iesu ti nəri nə mə narmama me pam
nənimenraha rier ti nahatənien səvənhi.

¹⁹ Nənə nəruarəv irə Iesu mine narmama me səvənhi haraka
ia Jerusalem, mamhəuvən.

²⁰ *Rakwakwi irə ia nəpnəpin irəha həukurau ia kwopun
niemis ramərer ikin, mhətə mə nei naha ruvəmhiə fwe irənhə
meste nuan me inhəripw. ²¹ Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien
səvai Iesu. Rini pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro nei naha
ikinəkwein ərəha irə, ruvehe muvəmhiə pam.”

²² Miregi Iesu rini pen ti niraha i mə, “Tihahatətə ia
Kumwesən. ²³ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i trini minuə
iərmama riti rini pen ti təkue i mə, ‘Təkue i, tiko mier
mivə pen fwe ia təsi,’ mə nətərigien səvai iərmama naha
rəpwəh nəmkiamkiien, mətə rahatətə əknekən ia nəfe rīməni
mə tro, Kumwesən tro nəkwan. ²⁴ *Ro iamnhi irə iakani
nīpərhienien tukumiaha i mə nəpin tihəfwaki, nəfe nəghin
tihəres i, tihahatətə mə hiəuvəuvehi raka, nənə Kumwesən
truvei pehe m kimiaha. ²⁵⁻²⁶ *Nənə nəpin tihərer mhəfwaki,
trini minuə iərmama riti rino noien ərəha ia kimiaha, ti-
henouenou i. Tiho iamnhi irə mə Tata səkimiaha ia neiai in
mwi trenouenou noien ərəha me səkimiaha.”

*Nəmə asori me səvai nəkur Isrel kəmhəres mə sin rəsəni wok
sə Iesu ramo*

²⁷ Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəpin Iesu ramavən ia
kwopun nimwə səvai Kumwesən ramərer ikin, pris asori me
mine nahatən me səvai Loa mine nəmə asori me səvai nəkur
Isrel həuvehe tukwe, ²⁸ mhəres pen in mə, “Ikamo narimnari
me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti niraha i mə, “Iou mwi takəres
kimiaha nəresien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw
iou i, takini pehe tukumiaha i mə ikamo narimnari me i
ia nəkwai sin. ³⁰ Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən,
sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia narmama, Kumwesən uə
iərmama riti?”

* 11:18: Mak 14:1 * 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat

7:7 * 11:25-26: Mat 5:23, Mat 6:14-15

³¹ Nənə irəha hægkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama, Iesu trini pehe mə, ‘Ro iamınhi irə rəfo hiəpwəh niniien nıpərhiendien ia nægkiariien səvəi Jon?’ ³² Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həhekır ti niniien iamınha irə ti nəri nə mə nərmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhiendien riti.

³³ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kımaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

12

Iesu rusipekin ia nəmə ərəha me nepwin səməme kamhətui ti nimeı krep riti

¹ *Ia nəpin nəha Iesu rinamægkiari minraha minani nusipekinien me, minani mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwan sə tukeivə testesi tipwei krep ikin ti nuvehiiien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpin ro sampam irə, rəsəni nərmama nepwin həuvehe mhətui ti nimeı krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nıpərın m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nimeı krep səvənhi ia rəginraha, mier mevən ia tənə əpə iti. ² Nəpin kwənkwai krep rimruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmə kamhətui ti nimeı krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep nepwin səpwəni min. ³ Mətə irəha həkwətəmhiri iəmə nəha, mhousi, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ⁴ Iəmə asori rərari, mərhi pen iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naurisien min. ⁵ Iəmə asori rərari mərhi pen riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nəha ia nepwin mwi həpik. Həuəsi nepwin, mhousi əpune nepwin.

⁶ *Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m iəmə asori həuvəiwən pam, mətə tini anan kuation sə rokeikei pik. Iəmə asori rərhi pen i ti nəmə kamhətui ti krep, mini mə, ‘Irəha tuhəsiai nərik.’

⁷ Mətə nəpin nəmə kamhətui ti krep hətoni tini iəmə asori, həni pen ti nırəha me i mə, ‘Kwa tini iəmə asori nəha. Nəpin tata səvənhi tremhə, nimeı krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nimeı krep səvənhi truvehe mo səkitaha i.’

8 * Nənə irəha həkwətəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

9 İəmə asori səvəi nimeı krep, trəfo nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me nəha məseni pen nimeı krep səvənhi ia rəgi nərmpə. 10 Rosi kımiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə İkinan uə?

*Kəruətərei nəha nəmə kəmhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,

təkwətəkwuni nəha ruvəuvehe mınə kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me,

məkwtəmhiri əknekın pam nimwə.

11 İərimənu səkitaha rino nəri i, sətoni nəmrıtaha rier tukwe.’ ”

12 Nənə nəmə asori me hənuə tuhəkwətəmhiri İesu, ti nəri nə mə həregi mə in rini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekır nərmmama, mhəpwəh İesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mə iərmama trərəku takis revən ti Kig Sisa uə rekəm?

13 * Nəmə asori me səvəi nəkur İsel hokeikei mə tuhəkwətəmhiri İesu. Ro pen hərhi pen Farisi me nepwın mine nərmmama nepwın səvəi Kig Herot mə tuhəuvən mhəres İesu narimnari me nepwın, mho in rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. 14-15 Nənə irəha həuvehe mhəni pen ti İesu i mə, “İahatən, iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nıpərhiendien. İkəpwəh nehekırrien nərmmama. Nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nırəha, mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmmama tuhesi pen. Tiko mını ro tukumaha i mə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tahəuvehi pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

Mətə İesu ruvəukurən raka rerınraha mə hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Nənə rini pen ti nırəha i mə, “Rəfo hiameıpwıepwi iou iamınhi irə? Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə ro.” 16 Nənə irəha həuvei pen silin riti min. Nənə İesu rəres pen mə, “Nənimwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi həni mə, “Nənimwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

17 * Miregi İesu rini pen ti nırəha i mə, “Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

İrəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier.

Satusi me həres İesu nəresien riti

18 * Satusi me nepwın həuvehe ti İesu. (Satusi me irəha kəmhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rıpkətui mhə mwı.) İrəha həuvehe mhəres İesu nəresien riti, mhəni mə, 19 * “İahatən, Moses rımərəi pen ia Loa səkitaha mə trini mınua

* 12:8: Hip 13:12 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Rom 13:7 * 12:18: Wok Me 23:8 * 12:19: Dut 25:5

iærman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau riwən, piəvi iærman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərthakwərha me, rouəsihagin piəvi iəmə nəha. ²⁰ Mətə nærman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, nənə iærman nəha remhə, məpwəh səvənhi pran. ²¹ Nənə piəvni səro kəru irə riri prən nəha, memhə mwi, məpwəh prən nəha, mətə tininrau riwən. Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iamīnhi irə ²² meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam, nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ²³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvəi sin, ti nəri nə mə nærman me nəha sefen irəha pam həməiri in?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəreirei nipwrai nəgkariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi niskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mine nahatənien səkimiaha ripkatukwatukw mhə. ²⁵ Nəpin nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nærman tuhəpwəh niriien nipran, nipran tuhəpwəh nesi penien nærman. Mətə irəha tuhəmwhen nagelo me ia neiai. ²⁶ *Nənə nəgkariien səvəi nəgkariien i hiəməni mə iærmama ko ripkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkariien nəha ia Nəkukuə Ikinan Moses rīmərari rani nei nəha napw rauək irə mətə ripkahi əmwesi mhə? Ia kwopwi nəgkariien nəha, Kumwesən rīməni pen ti Moses i mə, ‘Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.’ ²⁷ In ripko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru. Kimiaha nahatənien səkimiaha ripkatukwatukw anan mhə.”

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

²⁸ *Iahatən riti səvəi Loa ruvehe miregi irəha kamhəres irəha me i. Nəpin riregi mə Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i, in rəres pen Iesu i mə, “Nəfe nəha loa rasori ia loa me?”

²⁹ *Miregi Iesu rini mə, “Loa sə rasori in nəha Moses rīməni mə, ‘Kimiaha nəkur Isrel! Tihətərig amasan! Iərimənu Kumwesən səkitaha in əpa kuatia. ³⁰ Nənə tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim.’ ³¹ *Nənə loa səro kəru irə in i mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ Loa riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha.”

* 12:26: Eks 3:2,6
Lev 19:18

* 12:28: Luk 10:25-28

* 12:29: Dut 6:4-5

* 12:31:

32 Miregi iahatən səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani niṗərhiēnien mə Iərimənu in kuatia. Kumwesən riti mwi riwən, mətə in əpa. 33 *Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerin me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam səvənhi, mokeikei in ia niskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərimiru me, muvani niṗwranraha ia nifatə, muvei pen m Kumwesən.”

34 Nəpin Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa ramini pen nəgkiariien sə ratukwatukw min, rini pen tukwe in mə, “Ik ipaka ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” Kurirə irə nərmama pam həhekir Iesu. Riti mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tini sin?

35 Nəpin Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə Kristo in tini Kig Tevit? 36 Kig Tevit atukwatukw, nəpin Nənimwin Ikinan rinarə irə, riməni irapw mə, ‘Kumwesən^a rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkurei ia nikarek mwatuk
mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

37 Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit atukwatukw rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamihhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tini Kig Tevit?”

Nəkuər nəha rerinraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

38 Nəpin Iesu ramahatən irəha i, mani mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me mamhan. Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. 39 Ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. 40 Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi niṗran me səməme nəрман me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhəsiai irəha. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

41 *Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha

* 12:33: Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6   a 12:36: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris riməni iamihhi irə mə, “Iərimənu rini pen ti Iərimənu səiou.”   * 12:41: 2King 12:9

rasori hāpik herukw pen mane asori. ⁴² Mətə pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihī mi kəru.

⁴³ *Nəpīn Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tuku-miaha i mə prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha səməme kamherukw pen mane m Kumwesən. ⁴⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nīpərīn a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

13

Iesu rini irapw mə tukamevən tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

¹ Nəpīn Iesu rinamier ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ətə ro nimwə səvəi Kumwesən. Kino ia kəruətērei asori me. Nimwə me i hamasan pik.”

² *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tukousi testesi pam, kəruətērei riti ko rəpwəh nərər əknekinien ia riti.”

³ Nəpīn Iesu raməkure ia Təkuər Olif, maməti əpwəmwis pen ia nimwə səvəi Kumwesən, Pita mine Jemes mine Jon mine Antru hərəs afafa in mə, ⁴ “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe tinesən? Nəfe nīmətētien truvehe mahatən pen mə nəpīn səvəi narimnari me nəha ruvəuvehe ipaka?”

⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kīmīaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kīmīaha. ⁶ Nərmama hāpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama hāpik. ⁷ Nəpīn tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagənien mə ‘naruagənien riti fwe’ uə ‘naruagənien trutə,’ tihəpwəh nehekīrien. Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə ripko mhə ihi nəpīn sampam. ⁸ *Nərmama ia kwənəkwas riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwas əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Kwopun me nepwīn nīmwnimwien trīkiu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə narimnari me i rəmwhen a ia pran sə rinamregi təkutan rinaməmīsə ti nərəhīien iəkunouihī.

⁹ *Kīmīaha tihamətə amasan ia kīmīaha me. Nərmama tuhəuvei pen kīmīaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri

* 12:43: 2Kor 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:8: Aes 19:2, 2Kron 15:6 * 13:9: Mat 10:17-20

nægkiariien sækimiaha. Fwe ia nækwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel tuhərisi kímiaha. Tihərer ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu ti nəri nə mə kímiaha nərmama me səiou. Tihərer ia nəmri nraha mhəvisau irapw nægkiariien amasan səiou minraha. ¹⁰ Nægkiariien amasan səiou traməkeikei mukupwən mevən ti nərmama pam ia tənəmtənə me kurirə irə nəpin sampam truvehe. ¹¹ *Nəpin nərmama tuhəuvei pen kímiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nægkiariien sækimiaha, kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərig pikien ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpin sækimiaha tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, ti nəri nə mə ripko mhə kímiaha atukwatukw tihəgkiari, mətə Nənimwin Ikinan truvei pehe nægkiariien m kímiaha hiəgkiari.

¹² *Ia nəpin nəha iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamini ia tininraha me. Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata mine mama, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ¹³ *Nərmama me pam tuhəmwəki kímiaha ti nəri nə mə kímiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekini ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəkurau pam, Kumwesən truvehimiru in.”

Nərəhaien asori ia Jerusalem

¹⁴ * “Kímiaha tihətoni nəri Profet Taniel riməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərer ia kwopun sə ripkatukwatukw mhə mə trərer ikin.^a Ia nəpin nəha tihətoni, (iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nipwran), nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhəkwafə ia təkue me. ¹⁵ *Trini minuə iərmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iərmama riti raməmhū ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nirərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. ¹⁷ *Trərəha anan ti nipran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpin nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpin nəha trəpwəh nuveheien ia nəpin səvəi nəkwieiiien, ¹⁹ *ti nəri nə mə nəpin nəha nəpin səvəi nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien^b mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka.

* **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22, Jon 15:21

* **13:14:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 ^a **13:14:** Trərer ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:**

Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 ^b **13:19:** Uə fwe kupwən ia nəpin nəha Kumwesən rino neiai mine tivrənə mine narimnari me pam.

²⁰ Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə İərimənu tro nəpın sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamınhi irə mə truvehimiru nərmama me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha. ²¹ İa nəpın nəha, trıni mınua iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro Kristo i’ uə ‘Hətə ro Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh nıniien nıpərhiendien irə. ²² *Nərmama tuhəskəmter. Nepwın tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwın tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nımtətien me mine narımnari me nərmama tuhətoni mhərkərinari irə. İrəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trıni mınua irəha həukurən noien. ²³ Mətə kimiaha tihaməsiari. Narımnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.”

Kristo truvehe mwi

²⁴ *İesu rıripın mını mə, “Mətə nəpın nərəhaien nəha truvehe mukurau pam, ‘meri truvehe mıpıtəv,

məkwə trəpwəh nəhiapwien,

²⁵ kəməhau me ia nımagouagou tuhəsasəsas, narımnari me ia nımagouagou həskai pik, Kumwesən trıkiukiu ia nırəha.’

²⁶ Kurirə irə nərmama tuhətoni iou, İəməti İərmama, ia nəpuə iakauvehe ia nıskaiien asori mine nukuraanien asori.

²⁷ *İa nəpın nəha takərhi raka nagelo me səiou həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarəi, mhəuvən ia kwopun me pam ia tıprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakımərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.

²⁸ Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpın rınarkwi pen tukun sə rımərməru mınaməpırpı, kimiaha hiəukurən mə nəpın səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka.

²⁹ Rəmwhen a mwi, nəpın kimiaha tihətoni narımnari me i hənəməier pehe, tihəukurən mə iou, İəməti İərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer ia kwəruə ia nımwə mə takuvnımwə pehe. ³⁰ İakani nıpərhiendien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmıru təkwtəkwni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narımnari me pam i həier pehe. ³¹ Neiai mine tıprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.

³² Mətə nəpın səvəi nəri nəha, uə aoa səvənhi, iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou, in əpa rukurən.

³³ Kimiaha tihaməsiari, ti nəri nə mə hiəreirei mə nəpın nəha truvehe tinesən. ³⁴ *Rəmwhen a ia iərmama riti

* 13:22: Dut 13:1-3, Rev 13:13

* 13:24: Rev 8:12

* 13:27: Mat 13:41

* 13:34: Mat 25:14

ravən əpwəmwis, məseni pen narimnari me səvənhi ia rəgi nərmama me səməme kamho tukwini nari min. Irəha pam səvənraha wok rarə. Nənə nəpən iərmama nəha ramier irə rini pen ti iərmama sə raməkure ia kwəruə ia nimwə səvənhi mə, ‘Tikamətui amasan ti səiou narimnari me, məpwəh napriien.’

³⁵ *Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei mə iəmə asori səvəi nimwə truvehe tinesən. Truvehe ia nəruarəv uə ia nəpən uə ia nəpən rəiə rakaka irə uə ia nəpnəpən. ³⁶ Rərəha mə ruvehe akwauakw mətoni hiamapri. ³⁷ Nəfe iakamini pehe tukumiaha i, iakamini pen ti nərmama me pam mə, ‘Hətui amasan, mhəpwəh napriien!’ ”

14

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui suatuk ti nousi əpuneien Iesu

¹ *Nəpən kəru mwi nəkur Isrel ho Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə.^a Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəvən afafa, məkwətəmhiri Iesu, mhousi əpune. ² Irəha kamhəni mə, “Pwəh kitaha səpwəh nəkwətəmhiriiien Iesu ia nəpən səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigrigien asori tukwe.”

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

³ *Nəpən Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon. (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekın.) Iesu raməkure maməni nari. Pran riti ruvehe mauvehi potel riti kino ia kəruətərei riti nəghin nə alapasta. Fwe ia nəkwai potel nəha senta sə kino ia nat atukwatukw.^b Nənimen rutə pik. Prən nəha rətəfi tərhui potel nəha, mətəgi pen ia nukwəne Iesu.

⁴ Mətə nərmama nepwın niemaha rəpi irəha, kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Rəfo ramouraha senta ianhi? ⁵ Ramasan mə ripkəmri pen a nəmri nari ia senta nəha pwəh iərmama riti ruvehi. Rukurən nuvehiiien mane asori muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” Nənə kamhəski prən nəha.

⁶ Mətə Iesu rini mə, “Tihəpwəh nəskiien prən i! Rəfo hiamo iamınhi irə? In ramo noien amasan riti miou. ⁷ *Nərmama me səməme nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mınraha

* **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Mak 11:18 **a 14:1:** Iərimənu rıməni pen ti nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mho Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə. Tuho ia nuk nuk me mə rerınraha trıhi nəpın Iərimənu rıməivə ueni nimwə səvənraha ia tənə Ijip, məpwəh nousi əpuneien nəmritaik səvənraha: Eks 12:1-19 * **14:3:** Luk 7:37-38 **b 14:3:** Nat in nei riti. Nıpekın rapein amasan. Ruta ia tənə səvəi nəmə Intia isipwın ti tənə səvəi nəkur Isrel. Ro pen nənimen ruta pik. * **14:7:** Dut 15:11

ia nāpin me. Nāpin hiānuə tihāsitu ia nīrəha, hiāukurən nasituien. Mətə iou tapkarə mhə kitaha m kīmiaha nāpin me. ⁸ *Prən i rīno nari riti rəmwhen irə mə tro. Rukupwən mətəgi pehe senta maməpnəpenə ia nīpwrak mə tukinimwi. ⁹ Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nərmama tuhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou ia kwopun me ia tīprənə i, mhəvisau irapw nəfe prən i rīno miou mə nərmama rerīnraha tramrhi.”

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama sāməme kamhəmwəki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, revən ti pris asori me mə trəgkiari mīnraha. Revən mīni mə, “Takuvei pehe Iesu m kīmiaha.” ¹¹ Nāpin pris asori me həregi nəgkiariien səvənhi, rerīnraha rəgien tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane mīn. Nənə Jutas rīnamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iərmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə ti nəveginien kaməni bred sə yis riwən irə

¹² *Neste atukwatukw nāpin nəha tuhani bred sə yis riwən irə. (Ia nāpin asori nəha, nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kīmaha tahəvən mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə, ik tikəni?”

¹³ Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru səvənhi mīni pen ti nīrau i mə, “Kīmirau tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti trəpi raka kīmirau ia suatuk, mauvehi tīkinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in. ¹⁴ Nāpin revən muvnmwə ia nəkwai nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kīmaha səiou me nərmama me ikin?’ ¹⁵ Nənə in triri kīmirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe ikin. Ia rum nəha kīmirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu rīməni pen ti nīrau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama sāməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nərUARƏV Iesu ruvehe irəha twelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ *Nāpin kamhani pəri nari irə, Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə kīmiaha riti

truvei pen iou ia rægi nærmama me sëmæme kambahmwæki iou. Kimiaha riti ramæni pæri nari kimrau min.”

19 Næpîn iræha hæregi nægkiariien næha, rerinraha ræpou. Hæuvehe kuatia kuatia mamhæres Iesu i mæ, “Sin næha ikani? Iou?”

20 Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Iakani kimiaha riti ia twelef nærmama me i sæiou. Iærmama sæ rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. 21 Iou, Iæmæti Iærmama, takamækeikei memhæ ræmwhen kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan, mætæ træræha anan ti iærmama sæ truvei pen iou ia rægi nærmama me sëmæme kambahmwæki iou. Ramasan pik mæ ripkæpwæh a nætuiien.”

Næpîn sampam Iesu ræni nari iræha nærmama me sævænhi

22 Næpîn næha kambahni nari iræ, Iesu ruvehi bred mæfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe. Mæfwaki pam, nænæ mækwsen muvei pen m sævænhi me nærmama me, mini pen ti niræha i mæ, “Tihæuvehi. In i nîpwæk.”

23 Kuriræ iræ in ruvehi kap waen, mæfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe. Mæfwaki pam, nænæ muvei pen minraha iræha pam hænîmwi waen ia tikikap næha.

24 *Næpîn Iesu rauvei pen minraha, in rini mæ, “In i nîtek sæ trærihi tæriini æknekîn nægkiariien vi sævæi Kumwesæn. Traiu ti nærmama hæpik. 25 Iakani nîpærhienien tukumiaha i mæ tapkænîmwi mhæ mwi waen meste takænîmwi waen vi ia nîtætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”

26 Nænæ iræha hani nîpu riti, mho sampam iræ, mhæier mhæuvæn ia Tækuær Olif.

Iesu rini mæ tukamevæn nærmama me sævænhi tuhap kirkîri mhæpwæh in

27 *Iesu rini pen ti sævænhi nærmama me i mæ, “Tukamevæn kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan mæ Kumwesæn rini mæ, ‘Iou takousi iærmama sæ ramætui ti sipsip, sipsip me tuhaiu kirkîri.’

28 *Mætæ in tro iakætui mwi ia nemhæien sæiou. Takætui raka, mevæn fwe ia tænæ Kalili. Iou takukupwæn kimiaha tihækuriræ.”

29 Mætæ Pita rini pen ti Iesu i mæ, “Iræha pam tuhap raka ia niram, mætæ ripko mhæ iou.”

30 Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Iakani nîpærhienien tukw ik i ipwet ia næpîn, kuriræ ræiæ rakaka særo kæru iræ, ik tikini m kahar mæ ikreirei iou.”

* 14:24: Sek 9:11, Jer 31:31-34, 1Kor 10:16, Hip 9:20

* 14:27: Mak 14:50

* 14:28: Mat 28:16, Mak 16:7

31 *Mətə Pita rəgkiari asori mə, “Trini minua həni mə takaməkeiki memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh ninien mə iakreirei ik.” Nənə irəha pam həni nəgkiariien kuatia.

Iesu revən fwe ia Ketsemane, maməfwaki fwe ikin

32 *Irəha həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketsemane. Iesu rini pen ti səvənhi me nərmama me i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən məfwaki.” 33 Nənə in riri Pita, Jemes, mine Jon harevən irəha min. Ia nəpin nəha in rinamregi rərəha, rerin rəpou pik. 34 *Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəpwəh napriien.”

35 Nənə Iesu revən ouihi a mwi, mimwei ia tiprənə, məfwaki, maməres suatuk riti mwi mə nəpin nəha trukurau irə. 36 *In rini mə, “Tata keikei, narimnari me pam riməru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

37 Nənə Iesu rəfwaki pam, mirərig pehe mətoni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, “Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui mhə nəpin ouihi a uə? 38 *Tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nimweiiien ia nərəhaien. Nipərhiien, rerimiaha ragien mə tihəfwaki, mətə nipwramiaha rəpou.”

39 Nənə Iesu rirərig mevən məfwaki mwi, mini a nəgkiariien sə riməni kupwən. 40 Nənə mirərig pehe mwi mətə irəhar kamharapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmrinrahar, mətə harreirei mə tuharni pen nəfe tukwe in.

41 Nənə Iesu revən səro kahar irə muvehe mini pen ti nirəhar i mə, “Hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkimiahar? Nəmwhen. Nəpin nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. 42 Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trini pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

43 Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama me həpik. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. Nepwin kamhəuvehi nau. Nepwin kamhəuvehi nipəri nei.

* 14:31: Jon 11:16   * 14:32: Jon 18:1   * 14:34: Jon 12:27   * 14:36: Rom 8:15, Kal 4:6, Mak 10:38, Jon 6:38   * 14:38: Luk 11:4

44 Jutas rinəgkiari raka minraha mə, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kimiaha tihəkwətəmhiri, mhəiri raka mhəuvən, mhətui amasan mə trəpwəh napien.” 45 Nənə nəpən Jutas ruvehe ia kwopun nəha, revən atukwatukw ti Iesu, mini mə, “Iahatən!” Nənə makei min. 46 Jutas rakei min, nənə nərmama me həuvehe mhəkwətəmhiri. 47 Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nıkare nifregin.

48 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo hiəuvehi nau me mine nıpərpəri nei me mhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iamınhi irə? Nətərigien səkimiaha rinuə iou rakres riti uə? 49 *Ia nərineiv m neis mine iakamarə kitaha m kimiaha fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhiriien iou ia nəpən nəha? Mətə hiamo iamınhi irə mə nəgkiariien sə Nəkukuə Ikinan rıməni truvehe mukuə.” 50 Irəha həkwtəmhiri Iesu. Nənə nərmama me pam səvənhi həpwəh in mhəp.

51 Təmaruə riti rakurirə Iesu. Rauvegi a nıpwran ia ravaravar. Nərmama me həuvehe mhəkwtəmhiri. 52 Mətə resi raka ravaravar ia nıpwran maiu auər a map.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

53 Nərmama me həiri Iesu mhəuvən ti pris asori anan. Pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mine nahatən me səvəi Loa, hənousəsımwin pen pam raka irəha me tukwe. 54 Nəpən həiri pen Iesu mamhəuvən, Pita rakurirə ia Iesu mamavən isipwin tukwe meste nari fwe ia nıkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə muvnimwə maməkure irəha iotukwininari me, mamərhiəpw ia napw.

55 Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwin mə tuhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rino uə rıməni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune Iesu tukwe. Mətə irəha həpkətə mhə nari riti. 56 Rəknekin ti nirəha ti nəri nə mə nərmama həpik həskəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rino uə həməregi in rıməni, mətə nəgkiariien səvənraha rıpkuvehe mhə mo kuatia.

57 Nənə nərmama nepwin həskəmter mamheikuə ia Iesu mamhəni mə, 58 **“Kimaha iahəregi iəmə i rıməni mə, ‘Iou takouraha nimwə i səvəi Kumwesən sə nərmama həno ia rəginraha. Nəpən kahar rukurau takuvrhəkin riti mwi nərmama tuhəpwəh noien ia rəginraha.’ ”* 59 Həni iamınhi irə, mətə nəgkiariien mwi səvənraha rıpkə mhə kuatia.

60 Nənə pris asori anan rərer ia kurkwan ia nirəha mərəs pen Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini? Rəfo ia

* 14:49: Luk 19:47, 21:37, Jon 18:20 * 14:58: Jon 2:19-21

nægkiariien naha iraha kamhani mamhousi ik irə?” ⁶¹ *Mətə Iesu rəpnəpen, məpwəh nægkiariien.

Nənə pris asori anan rəres pen mwi mə, “Rəfo? Ik Kristo? Kumwesən sə kamini vivi in tini nə ik?”

⁶² Miregi Iesu rini mə, “Iou i. Tukamevən kimiaha tihətoni iou, İəməti İərmama, takaməkure ia nıkare Kumwesən mwatuk sə in nıskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nımagouagou.”

⁶³ Nənə nəpın pris asori anan rıregi, reitehi karkahu səvənhi, mını mə, “Kıtaha tsətui İərmama riti mwi tro pui İəmə i ti nəfe? ⁶⁴ *Hiəuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. Nətərigien səkimiaha mə tsəfo irə?”

Nənə iraha pam həni mə Iesu traməkeikei memhə. ⁶⁵ Nəpwın həskəmter mhərgəvəsi pen in. Nəpwın housəman nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mə, “Ni ro nægkiariien sə ruku pen ti Nənimwın mə sin ruəsi ik!” Nənə naruagən me səvəi pris asori anan iraha mwi həuvehi mhəpwi.

Pita rini mə in rıreirei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhəripw ia nıkare nımwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe. ⁶⁷ Nəpın rətoni Pita ramərhiəpw ia napw, rəti əter irə, mını mə, “Ik mwi ikınamavən pəri kimirau Iesu İəmə Nasaret.”

⁶⁸ Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei İəmə naha, mireirei nəfe i ikamini.” Nənə Pita rəpwəh nıkare nımwə səvəi pris asori anan mevən ipaka ti kwəruə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə rəİə riti rakaka.

⁶⁹ Nənə pran sə ramo tukwini nari ruvehe mınamini mwi ti nərmama səməme kamhərer ipaka ti Pita i mə, “İəmə i in riti ia nırəha.”

⁷⁰ Mətə Pita rini mwi mə, “Rekəm. Rıpkə mhə iou riti ia nırəha.”

Nənə hərərer ouİhi a mwi. Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe in həni pen mwi mə, “Nıpərhiəniəni, ik riti ia nırəha ti nəri nə mə ik İəmə Kalili.”

⁷¹ Miregi Pita rini mə “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwın noien ərəha səİou. İakani pehe tukumiaha i kwəsuaİhi anan mə iou iakreirei İəmə naha kimiaha İiaməni.”

⁷² *Pita rini İamınİhi irə nənə təkwtəkwuni a rəİə rakaka səro kəru irə. Nənə Pita rərın rırİhi nægkiariien sə Iesu rıməni pen tukwe in mə, “Kurirə rəİə rakaka səro kəru irə, tikini m kahar mə İkreirei iou.” Pita rərın rırİhi. Nənə rərın rərkwəpır, rasək.

15

Iesu rərer ia nəmri Paelat

* 14:61: Mak 15:5, Luk 23:9 * 14:64: Jon 19:7 * 14:72: Mak 14:30

1 *Ia nəpnəpɪn pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mɪne nahatən me səvəi Loa mɪne nərmama pam ia nəkureien səvənraha hərai sun nəgkiariien səvənraha, mhərihi Iesu, mhəri mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat.

2 Nənə Paelat rəres pen Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?” Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

3 Ia nəpɪn nəha pris asori me kamhəni ərəha Iesu ia narimnari me rɪpɪk. 4 Ro pen Paelat rəres pen mwi tɪ Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini pen tɪ nirəha i? Regi ro narimnari me rɪpɪk kamhəni ərəha ik irə.”

5 *Mətə Iesu rəpwəh nəgkiariien. Nənə Paelat rərkərinari irə.

6 Noien riti nəha ikɪn Paelat ramo ia nuk me pam ia nəpɪn səvəi nəvegɪniien asori nəha Pasova. Raməsəni iərmama riti sə nəkur Isrel həməni rier ia kalapus mamevən. 7 Ia nəpɪn nəha iərmama riti raməmak fwe ia kalapus nəghɪn nə Parapas. Kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus irəha nərmama me nepwɪn tɪ nəri nə mə hənəusi əpune iərmama ia nəpɪn səvəi naruağəniien riti. 8 Ro iamɪnhi irə nərmama həpɪk həuvehe tɪ Paelat mənəmhəres pen mə trəsəni iərmama riti rier ia kalapus rəmwhən sə ramo mɪnrəha ia nuk me.

9 Miregi Paelat rini pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmɪaha hiokēikei mə takəsəni kig səvəi nəkur Isrel rier ia kalapus?” 10 Paelat rəres pen irəha iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə in rukurən mə pris asori me həməuvei pen Iesu ia rəgɪn tɪ nəmwəkiiien səvənraha. 11 *Nənə Paelat rəres pen irəha, mətə pris asori me hərer kukurau mamhərhiərhi nərmama, mamhəni pen tɪ nirəha i mə tuhəres pen Paelat i mə trəpwəh narakaiien ia Iesu mətə traraka ia Parapas.

12 Ro iamɪnhi irə Paelat rəgkiari mwi mɪnrəha mɪni mə, “Trini mɪnuə iakəsəni Parapas rier ia kalapus, rəfo ia iərmama sə hiaməni mə in kig səvəi nəkur Isrel?”

13 Miregi irəha həkweɪn əpwəmwis mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

14 Miregi Paelat rini pen tɪ nirəha i mə, “Tɪ nəfe? Nəfe nəha nərəhaien in rino?”

Mətə həni asori mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

15 Nərmama me həpɪk nənə Paelat rokeikei mə tro rerɪnrəha rəpwɪuən. Ro pen rəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən. Nənə Paelat rini pen tɪ naruağən me mə tuhərɪsi Iesu. Hərɪsi pam nənə Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgɪnrəha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruağən me harɪs əkenhɪn ia Iesu

16 Naruagən me həiri Iesu mhəier mhəuvən ia nəkwai nimwə asori səvəi Paelat. (Nimwə nəha nəghin nə Praetorium.) Nəpin hapirapw fwe ikin, həkwein irəha me nepwin ia kusen səvənraha həuvehe, 17 mharkahu pen karkahu əruerəv riti m Iesu rəmwhen ia karkahu səvəi kig. Həuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau irə səvəi kig, mhəfəfau pen ia kənkəpwə. 18 Hənaməkwein pen irə mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!” 19 Irəha həuəsi kənkəpwə ia riği nei, mhərgəvəsi in, mhənimwi nukurhunraha ia nənimen mamhəuvnhi nisaiien irə. 20 Nəpin hənaris əkenhin raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv irə, mharkahu pen tinari ihi səvənhi, mhəiri in mhəier mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

21 *Irəha həiri Iesu, mamhəuvən. Ia suatuk naruagən me hətoni iəmə Saerin riti. Nəghin nə Saemon. In tata səvəi Aleksanta mine Rufas. Ruku pen fwe ia rukwənu mauvehe i ia taon. Naruagən me həkeikei min mə trəvrani nei kamarkuau səvəi Iesu. 22 Həiri Iesu mhəuvən ia kwopun riti nəghin nə Kolkota (Nipwrai nəhag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama) 23 Irəha həuvei pen waen min kəvti pen nimwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmisaien. Mətə Iesu rəpwəh nənimwiien.

24 *Irəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mharə mhəuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen mə sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

25 Hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ia naen klok ia nəpnəpin. 26 Nəkukuə kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe rini mə:

IN I KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL

27 Nəpin hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, hərui tərini pen mwi rakres mi kəru ia nei kamarkuau, riti ia nıkare Iesu mwatuk riti ia nıkaren mour. 28 a 29 *Nənə nərmama səməme həukurau pehe ia suatuk, kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nimwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkın mwi ia nəpin kahar. 30 Ita, uvehimiru ik, maraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe!”

31 Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhəni pen ti nirəha me i mə, “In ruvəuvehimiru raka nərmama həpik, mətə ko rıpkuvehimiru atukw mhə in.” 32 Həni mə, “In Kristo. In kig səvəi nəkur Isrel. Ramasan mə raraka ia

* 15:21: Rom 16:13 * 15:24: Sam 22:18 a 15:28: Niutestamen me nepwin kimərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən həni nəgkiariien riti mwi ia kwopun i rini mə, “Ia noien nəha nəgkiariien səvəi Nəkukuə İkinan ruvehe mukua sə rani mə, ‘Irəha həvsini in mə in riti mwi ramərui Loa.’” * 15:29: Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58

nei kamarkuau meiwaiu pehe pwəh kitaha sətōni mhəni nīpərhienien irə.” Iərman mi nəha kəru kīnərui tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remhə

³³ *Ia kurkwai nəpīn ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau.

³⁴ *Nənə ia tri klok ia nərvarəv Iesu rasək əpwəmwis mini mə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nīpwrai nəgkiariien nəha, in i mə, “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iamīnhi?”

³⁵ Nərmama nepwīn səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, “Həregi ro, iəmə i raməkwein Profet Elaeja.” ³⁶ *Nənə riti ia nirəha raiu muvehi nīpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mīpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənīmwi, mini mə, “Pəpīm ro pwəh sətōni mə Profet Elaeja truvehe muvehi raka iəmə i ia nei kamarkuau uə rekəm.”

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmwis, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ Ia nəpīn nəha tīnari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nīpərin kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. ³⁹ Iəmə asori riti səvəi naruağən me ramərer maməti pen mətōni Iesu. Nəpīn rətōni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iamīnhi irə, rīni mə, “Nīpərhienien iəmə i in Tīni Kumwesən.”

⁴⁰ *Nīpran me nepwīn kamhərer isipwīn kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, mīne Salome, mīne Meri mama səvəi Jemes mīne Joses, irəha mīnraha. ⁴¹ Nəpīn Iesu rīnamavən fwe ia tənə Kalili nīpran mirəhar nəha kamhəkurirə i, mamhasitu irə. Nīpran me nepwīn mwi həpīk, nəpīn Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkurirə in mhəuvehe.

Josefrinimwi Iesu

⁴² Fraete, nəpīn kaməpnəpenə irə ti Sapat, ti nəri nə mə nəruarəv meri rīnamivə, ⁴³ Josef iəmə Aramatia revən mə trəres Paelat mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpīn housəsimwīn irəha me. Nərmama kamhəsiai in. Josef rameitenhi mə trətōni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən mərəs nīpwrai Iesu. ⁴⁴ Nəpīn Josef rəres pen Paelat ti nīpwrai Iesu, Paelat rəkərinari, mīreirei mə Iesu ruvəmhə pərhien uə rekəm. Ro

* 15:33: Amos 8:9 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40: Luk 8:2-3

iaminhi irə rəkwein pen iəmə asori səvəi naruagən me mares pen tukwe in mə, “Nipərhiendien Iesu ruvamhə raka?”

⁴⁵ Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Nipərhiendien Iesu ruvamhə raka.”

Nəpən Paelat riregi, rəsəni Josef mə, “Ikukurən nevəniēn muvehi raka nipwran.”

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tinari kani mə linen, muvehi raka nipwrai Iesu ia nei kamarkuauī, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia nipəgi kəruətərei riti kinərai ərori raka, nənə məsəkʷusəkʷu kəruətərei asori riti mərəpinhə pen kʷəruə irə. ⁴⁷ Ia nəpən nəha Meri Maktala mine Meri mama səvəi Joses krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ikin.

16

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Rinaməruarəv, nəpən Sapat rino sampam, Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nimwai nari me nepwīn sə nipəkīnraha rapein amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nipwrai Iesu. ² Ia Sante, ia nəpnəpən anan, irəhar hənəmərevən fwe ia nipəg. ³ Ia suatuk kamharəres irəhar me i mə, “Sin nəha trasitu ia kitahar, məpəkīr raka kəruətərei nəha ramo tukuahag kʷəruə ia nipəg?”

⁴ Mətə nəpən harapirapw fwe ikin, harəti pen mharətoni kəruətərei asori nəha kinəpəkīr raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nipəg, mharətoni iərmama riti raməkure ia nikarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwiis məpsan. Irəhar harətoni, nənimenrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rini pen ti nirəhar i mə, “Nəmrimirəhar trəpwəh nierien. Hiamarətui Iesu, iəmə Nasaret sə kinəruī tərini pen ia nei kamarkuauī. In riwən i. Rinətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kinəmri pen nipwran raməmak ikin. ⁷ *Mətə tiharevən mharni pen ti nərmama me səvənhi mine Pita mə Iesu trukupwən ia kimiaha mamevən fwe ia tənə Kalili. Kimiaha tihətoni in fwe ikin rəmwhən rīməni tukumiaha i.”

⁸ Nənə niprən mirəhar nəha harhekīr pik, mharətmnimwīn, mharier, mharap ia nipəg. Mətə harəpwəh nəvisaiēn nəfə kiməni pen ti nirəhar i, ti nəri nə mə harhekīr.

Meri Maktala rətoni Iesu

⁹ *Sante ia nəpnəpən Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mier irapw ti Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu rinəkoui irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ *Meri

* 16:7: Mat 26:32, Mak 14:28 * 16:9: Luk 8:2 * 16:10: Mat 28:10

revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən. Kamhəkure ti Iesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mini pen ti nirəha i mə “Iakinətə Iesu.” ¹¹ Nəpin həregi mə Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhəregi mwi mə Meri rətoni, nənə həpkini mhə nīpərhienien irə.

¹² Kurirə irə kəru ia nirəha krouier ia taon rouavən ia suatuk. Nənə Iesu rier irapw ti nirau. Krouətə nīpwrən ropə iti. ¹³ İərman mi nəha krouərig rouevən ti nərmama me səvəi Iesu, rouəvisau mınraha, mətə irəha həpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvənrau.

¹⁴ *Kurirə irə nərmama me nəha səvəi Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. Ia nəpin nəha Iesu rier irapw ti nirəha, maməski irəha ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai. Nahatətəien səvənraha riwən. Hənpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Meri, mhəpwəh mwi niniien nīpərhienien ia iərmama səməmi nəha krinouətoni Iesu mə rinətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ *Iesu rini pen ti nirəha me i mə, “Həuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou m nərmama me pam. ¹⁶ *İərmama sə trini nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, ko pəptaes irə, Kumwesən truvehimiru in. Mətə iərmama sə trəpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvənhi. ¹⁷ *Nərmama səməme kamhahətətə ia nirak tuho nımtətien me i. İrəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nəghik. İrəha tuhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur əpə. ¹⁸ *İrəha tuhəuvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trini mınuə irəha hənimwi nari riti kəvti pen nımwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko rīpkuəsi mhə irəha. İrəha tuhərapı nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mho irəha həuvehe mhəsənın.”

¹⁹ *Nəpin Iesu İərimənu rinəgkiari pen pam mınraha, kuvehi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən mwatuk. ²⁰ *Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpin kamhəvisau irə, İərimənu ramarə ti nirəha, mamə nımtətien me mə nərmama tuhətoni, mhəni nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi.

* 16:14: 1Kor 15:5 * 16:15: Wok Me 1:8 * 16:16: Wok Me 2:38 * 16:17:

Wok Me 2:4, Wok Me 8:7, 10:46 * 16:18: Luk 10:19, Wok Me 28:3-6 * 16:19:

Wok Me 2:33-34 * 16:20: Wok Me 14:3, Hip 2:3-4

Luk

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In mwi rımərai nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in tokta riti kinahatən amasan in rukurən pik nari. In rımərai nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nıpərhiienien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mini mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nıpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərhakwərha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rırai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iərmama pərhiien riti sə rıməuvehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi minraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nıpu səvəi Meri, mətoni mwi ia nagelo me səməme hənəmagien ia nəpın Iesu rinamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nə mə Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tiprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha həgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpın kurirə, in truvehimiru irəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹* Nərmama həpik hənousari raka ti nırai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpın ramavən kimaha min. ²* Irəha həmərai pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə həməni pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi. ³ Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kinəfo irə fwe ia nukunen ruvehe. Nənə təkwtəkwni, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. ⁴ Iakamo

* 1:1: Wok Me 1:1   * 1:2: Jon 15:27

iaminhi irə minuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kinahatən ik irə. In ro nīpərhiendien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptas trətui

5 *Ia nəpin nəha Herot ramərimənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekaraea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. 6 Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpin me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi Iərimənu rani. 7 Mətə tininrau riwən. Elisapet riṗkəkəwəhakwen mhə. In nīprənemə. Sekaraea nərgħarə.

8 Nəpin riti Sekaraea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nimwə səvənhi. 9 *Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trevən fwe ia nəkwai nimwə səvəi Iərimənu muvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan ia təkure nīfatə. Həuini pen nəri nəha nənə rahatən pen Sekaraea. 10 Ia nəpin atukwatukw sə kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə nərmama me kamhəfwaki fwe iruə.

11 Nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pehe mamərer ia nīkare nīfatə mwatuk ia nəri kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə. 12 Nəpin Sekaraea rətoni agelo nəha, rehekīr pik mətəmnīmwin. 13 Mətə agelo riti pen tukwe in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekīrien. Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien səim. Səim iərmama Elisapet trərəhi tinimīrau riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghin nə mə Jon. 14 Tikregi ramasan mamagien tukwe. Nəpin trətui, nərmama həpik mwi rerinraha tragien tukwe. 15 *In truvehe mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In triṗkənīmwi mhə waen uə nənimwiien skai. Nəpin in ramarə ihi ia tipwi mama səvənhi rerin ruvəukuər raka ia Nənimwin Ikinan. 16 In tro nəkur Isrel me həpik hərərig mhəuvehe ti Iərimənu Kumwesən səvənraha. 17 *In trakupwən ia Iərimənu. Nətərigien səvənhi mine nīskaiien səvənhi trəmwhen ia nətərigien mine nīskaiien səvəi Profet Elaeja. In tro tata me hərərig ia rerinraha mə rerinraha trirhi mwi nīpwnətinraha me. Nərmama səməme hamərui nəkwai Kumwesən in tro irəha hərərig mhəuvehe mhesi pen nətərigien səvəi nərmama hatukwatukw. Ro iamīnhi irə in tro nərmama həpnəpenə ti nuveheien səvəi Iərimənu.”

* 1:5: 1Kron 24:10
4:5-6, Mat 17:11-13

* 1:9: Eks 30:7

* 1:15: Nam 6:3

* 1:17: Mal 3:1,

18 *Miregi Sekaraea rini pen ti agelo i mā, “Takəfo mukurən mā nəri naha tro iamihni irə? Kwa iou iakinərgharə səiou iərmama nīprənemə.”

19 *Miregi agelo rini pen tukwe in mā, “Iou i Kapriel. Iakamərer ia nəmri Kumwesən. In rərhi pehe iou mā takuvehe mægkiari pehe mik məvisau nəri amasan mik. 20 *Mətə ti nəri nə mā ipkini mhə nīpərhienien ia nægkiariien səiou, ətə ro, rerim triwən. Tipkægkiari mhə mesite nəri iakiməni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuə ia nəpīn atukwatukw səvənhi.”

21 Ia nəpīn naha, fwe iruə, nərmama kamheitenhi Sekaraea. Hərkərinari mā in rəmak tui ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. 22 Nəpīn rier irapw iruə, ko ripkægkiari mhə minraha, mətə ramægkiari a ia rəgin. Hənətə həuvəukurən minuə in rīnətə nari riti rəmwhen ia nəməkərəhien fwe nəkwai nimwəfwaki.

23 Nəpīn naha Sekaraea ramowok pris irə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ruvehe mukurau, nənə in rīrərig mevən fwe imwəni. 24 Kurirə irə ripko mhə tui, nənə səvənhi iərmama Elisapet ro tipwīn. Nəpīn rino tipwīn, raməmak afafa ia nəkwai nimwə səvənhi mesite pen məkwə krirum səvənhi, mamini mā, 25 **“Iərimənu rino nəri miou. Nəpīn rəti irapw mətə iakamauris ia nəmri nərmama ti nəri nə mā səiou iəkunuihi riwən, rerin ragien ruvehi raka naurisien naha ia nirak.”*

Agelo riti rini irapw minuə Iesu trətui

26 Elisapet rino tipwīn marə məkwə sikis. Ia nəpīn naha Kumwesən rərhi pen agelo riti nəghin nə Kapriel revən mā trətoni prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili nəghin nə Nasaret. 27 *Prənvi naha ramreirei ihi iərman. Kīnəsisəg raka in minuə tresi pen iərman riti nəghin nə Josef. Josef in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit. Prənvi naha nəghin nə Meri. 28 Agelo naha rier pen tukwe in, mini mā, “Meri. Tiko magien. Iərimənu ramasan tukw ik mamarə tukw ik.”

29 Mətə Meri nətərigien səvənhi rəvsausini pik ti nægkiariien naha mamətərig mā rəfo agelo rini pen tukwe in iamihni. 30 Nənə agelo naha rini pen tukwe in mā, “Meri tikəpwəh nehekīrien. Kumwesən ramasan tukw ik. 31 *Regi ro! Tiko tipwīn, mərəhi nərīm riti iərman. Tikisegi pen nəghin nə mā Iesu. 32 In truvehe mo in iəmə asori. Tukəkwein in mā tīni Kumwesən, Kumwesən sə rasori anan. Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehi pen nitətə səvəi ripwīni Kig Tevit min. 33 *In

* 1:18: Jen 18:11 * 1:19: Dan 8:16, 9:21, Hip 1:14 * 1:20: Luk 1:45 * 1:25: Jen 30:23 * 1:27: Mat 1:16,18, Luk 2:5 * 1:31: Aes 7:14, Mat 1:21-23 * 1:33: Dan 7:14, Maeka 4:7

trərimənu ia nuk nuk me ia nərmama me səməme həuku pen ia kwənəkwus səvəi Jekop. Nitətə səvənhi tripkiwən mhə.”

³⁴ Miregi Meri rini pen ti agelo i mə, “Trəfo mo iamīnhi. Iou prənvi. Iakreirei iərman?”

³⁵ *Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Nənīmwin Ikinan truvehe ia niram. Kumwesən sə rasori anan niskaiien səvənhi trəuiui ik. Ro iamīnhi irə tukəkwein pen iəkunouihi ikinan nəha tikərəhi minuə in Tini Kumwesən. ³⁶ Nənə regi ro. Ik riti fwe Elisapet nīprənemə, mətə in mwi rino tipwin trərəhi tini riti iərman. Kani in mə pran sə ripkəkwhəkwen mhə, mətə ruvəuvehe nīpəmpəm marə məkwə sikis. ³⁷ *Narimnari me pam rīməru ti Kumwesən.”

Meri revən mətoni Elisapet

³⁸ Miregi Meri rini mə, “Iou pran sə iakamo tukwini nari m Iərimənu səiou. Pwəh rukuə ia nīrak rəmwhen ia sə ikiməni.” Nənə agelo nəha rəpwəh in mamevən.

³⁹ Ia nəpīn nəha, ripko mhə tui, Meri rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu riti ia təkure tənə ia Jutia, ⁴⁰ mevən ia nəkwai nimwə səvəi Sekarəea, maməgkiari pen m Elisapet. ⁴¹ *Nəpīn Elisapet riregi Meri raməgkiari, tini rakurisei asori ia tipwin. Nənə Elisapet rerin ruvehe mukuər ia Nənīmwin Ikinan. ⁴² *Nənə in rəkwein əpwəmwis mīni mə, “Meri Kumwesən ramasan tukw ik məpi raka pam nīpran me. Ramasan mwi ti nərim sə tikərəhi. ⁴³ Mama səvəi Iərimənu səiou ruvehe mətə iou. Rəfo ko nəri amasan ia nīrak iamīnhi? ⁴⁴ Regi ro, nəpīn ikapirapw məkwein iou, iakregi rerim, iəkunouihi ia tipwik rakurisei asori ia nagienien. ⁴⁵ *Rerim tragien ti nəri nə mə ikiməni mə nīpərhiēnien trukūə irə ia nəfe Iərimənu rīməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgini Kumwesən

⁴⁶ *Miregi Meri rini mə,

“Ia nīmīruien pam səiou iakauvehi utə nəghi Iərimənu səiou.

⁴⁷ Rerik ragien pik ti Kumwesən səiou sə rauvehimīru iou.

⁴⁸ *Iou pran auər a sə iakamo tukwini nari min,
mətə rerin ramrhi iou.

Təkwtəkwiuni mīne mamevən nərmama pam tuhəni iou
mə iou pran sə rerik ramagien,

⁴⁹ ti nəri nə mə Kumwesən i sə riskai pik rino narimnari
asori me miou.

Nəghin ro ikinan.

* 1:35: Mat 1:20   * 1:37: Jen 18:14   * 1:41: Luk 1:15   * 1:42: Dut 28:4

* 1:45: Luk 1:20   * 1:46: 1Saml 2:1-10   * 1:48: Luk 1:25, 11:27

- 50 * Napiien sǎvǎnhi ramarǎ ti nǎrmama me pam sǎmǎme kamhǎsiai in, mamarǎ mwi ti nǐpwnǎtǐnraha me mine nǐmwipwǐnraha me mamevǎn.
- 51 * In ramo nǐmtǎtien me ia rǎgin ǎsanin, mamǎkoui irapw nǎrmama sǎmǎme kamhǎfiǎutǎ ia rerǐnraha.
- 52 * In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhǎkure ikǐn mamhǎrimǎnu, marǎ mauvehi utǎ mwi nǎmǎ auǎr a me.
- 53 * In rauvei pen nǎveginien amasan m nǎrmama sǎmǎme nukumhǎ ramahi irǎha. Hani tǐpwǐnraha rǎsisi.
- Mǎtǎ sǎmǎme nautǎ sǎvǎnraha rasori in ramǎrhi irapw irǎha, mǐpkuvei pen mhǎ nari riti mǐnraha.
- 54 * In ramasitu ia kitaha nǎkur Isrel. Kitaha nǎrmama me sǎvǎnhi samo tukwini nari min. In ramo iamǐnhi irǎ ti nǎri nǎ mǎ rerǐn ramrhi napiien sǎvǎnhi
- 55 * rosi in rimǎni pen ti kaha kupwǎn me sǎkitaha. In rimǎni pen ti Epraham mǎ in trapi Epraham mine nǎrmama me ia kwǎnǎkwus sǎvǎnhi ia nuk nuk me.”
- 56 Meri rarǎ irau Elisapet meste mǎkwǎ kahar rukurau, nǎnǎ kurirǎ irǎ rǐrǎrig mevǎn fwe imwǎni.

Jon Paptaes rǎtui

57 Rineste nǎpǐn sǎvǎi Elisapet trǎrǎhi tini irǎ. Rǎrǎhi tini iǎrman. 58 Nǎrmama me ipaka tukwe mine nǐpǎrǐn me hǎregi mǎ Kumwesǎn rǐnapi asori in. Hǎuvehe mhǎtǎ in mamhǎgien pǎri.

59 * Nǎpǐn iǎkunouihi sǎvǎnhi reste nǎpǐn eit, hǎuvehi mhǎuvehe mǎ tukuvehi ninhum min. Nǎtǎrigien sǎvǎnraha mǎ tuhǎsegi pen nǎghǐn nǎ Sekarǎea, nǎpwinhi tata sǎvǎnhi.

60 * Mǎtǎ sǎvǎnhi mama rǐni mǎ, “Rekǎm. Tsǎsegi pen nǎghǐn nǎ mǎ Jon”

61 Mǐregi irǎha hǎni pen tukwe in mǎ, “Mǎtǎ rǎfo? Nahag nǎha riwǎn ia kwǎnǎkwus sǎim.”

62 Nǎnǎ irǎha hǎgkiari pen m tata sǎvǎnhi ia rǎginraha, mhǎres nǎfe nahag in rokeikei mǎ tuhǎsegi pen ia iǎkunouihi.

63 Sekarǎea rǎres nǎri kamrai pen nari irǎ. Kuvehi pen min. Nǎnǎ rǐrai pen ianhi mǎ, “Nǎghǐn nǎ Jon.” Nǎnǎ irǎha pam hǎrkǎrinarǐ irǎ. 64 Ia nǎpǐn nǎha Sekarǎea rerǐn rǐnarǎ mwi. Nǎnǎ in rǐnamǎgnǎgǐni Kumwesǎn. 65 Nǎrmama me ia nǐkarkare rukwǎnu hǎregi hǎhekǐr. Nǎgkiariien nǎha ruviris

* 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Saml 22:28 * 1:52: Job 12:19, 5:11, Sam 147:6 * 1:53: 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9 * 1:54: Aes 41:8, Sam 98:3 * 1:55: Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17 * 1:59: Jen 17:12, Lev 12:3, Luk 2:21 * 1:60: Luk 1:13

ia kwopun me pam ia tākure tənə ia Jutia. ⁶⁶ Nərmama me pam səməme həregi nəgkiariien nəha hamətərig irə mə, “Təkunouihi nəha trəfo irə? Mətə in nə niskaiien səvəi Iərimənu ramarə irə.”

Sekaraea rini irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin Ikinan

⁶⁷ Ia nəpən nəha Nənimwin Ikinan ruvehe mukuər ia reri Sekaraea, tata səvəi Jon, muvei pen nəgkiariien min. Nənə Sekaraea rini mə,

⁶⁸* “Pwəh səgnəgini Iərimənu Kumwesən səkitaha nəkur Isrel. In ruvehe masitu ia kitaha nərmama me səvənhi meivinari ia kitaha.

⁶⁹* In ruvehi utə iamə skai riti sə truvehimiru kitaha. Iamə skai nəha in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit sə rinamo tukwini nari m Kumwesən fwe kupwən.

⁷⁰ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien me səməme Kumwesən riməni pehe tukutaha i ia tərhui profet ikinan me səvənhi fwe kupwən.

⁷¹* In riməni mə truvehimiru kitaha, muvehi raka kitaha ia rəgi nərmama me pam səməme kamhometə kitaha, mamhəmwəki kitaha.

⁷²* In riməni mə trapi kaha kupwən me səkitaha, məpwəh nenouenouiien nəgkiariien ikinan səvənhi.

⁷³* Promes nəha in riməuvei pen m kaha kupwən səkitaha Epraham, mauvehi kwəsuahe tukwe.

⁷⁴ In riməni mə nəpən truvehi raka kitaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki kitaha, in trəsəni kitaha tso tukwini nari min, mhəpwəh nehekiriien.

⁷⁵* Kitaha tsəmher mhatukwatukw ia nənimen ia nəpən me pam ia nimiruien səkitaha.

⁷⁶* Nənə ik, nərik, tukini mə Kumwesən sə rasori anan, profet riti səvənhi nə ik, ti nəri nə mə tikukupwən məpərhi suatuk me səvəi Iərimənu səkitaha, nənə in trukurirə.

⁷⁷* Tikini irapw ti nərmama me səvənhi mə Kumwesən truvehimiru irəha, məpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənraha.

⁷⁸* Kumwesən səkitaha in ramasan pik, mamapi kitaha. Ia napiien nəha səvənhi in trərhi pehe Kristo ruku pen fwe ia neiai,

* **1:68:** Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16 * **1:69:** Sam 18:2 * **1:71:** Sam 106:10 * **1:72:** Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45 * **1:73:** Jen 22:16-17, Maeka 7:20 * **1:75:** Taet 2:12-14 * **1:76:** Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Aes 60:1-2

muvehe tukutaha rəmwhen ia meri rautə ia nəpnəpin.

79 *In truvei pen nukuraanien m nərmama səməme kamhəkure ia nəpitəvien mine təmwkəmwi nemhəien. In triri nisutaha ia suatuk səvəi nəmərinuien.”

80 *Nənə iəkunouihi nəha rapwinari, mauvehe miskai ia nənimwin. Ia nəpin me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste nəpin nəha in rier irapw ia nəmri nəkur Isrel.

2

Iesurətui

1 Nəpin Jon rinətui raka, Kig Sisa Okastas, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənəmtənə me, rini nəkwan minuə nərmama me ia kwopun me tuhaməkeikei mhərərīg pen fwe imwənraha atukwatukw minuə tukəvsini irəha. 2 Noien nəha kiməkupwən ko ia nəpin nəha Kwaeriniyas ramərimənu ia tənə Siria. 3 Nərmama me pam hərərīg mamhəuvən imwənraha me minuə tuhəuvehi pen nəghinraha. 4 Josef rier ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, mevən ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Tevit fwe kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe ikin ti nəri nə mə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit. 5 *Krauevən irau Meri minuə tukuvehi nəghinrau. Josef rinəsisəg raka Meri. Meri rino tipwin. 6 Nəpin irau krouarə ikin, Meri rineste nəpin atukwatukw səvənhi mə trərəhi iəkunouihi irə. 7 *Rərəhi tini iərman, nəmritaik. Rərəhi, muvegi ia tinari, məmri pen ia nitətə kaməkwməni nərimiru me irə. In ro iamini irə ti nəri nə mə nimwə nəha nərmama kamhərəku pen mamhapri ikin ruvəukuər.

8 Ia kwopun nəha nərmama nepwin sə kamhətui ti sip-sip kamhəmək ia nikare taon nəha iruə, mamhətui ti sipsip me səvənraha ia nəpin. 9 Agelo riti səvəi Iərimənu reiwaiu pehe mərer ia nikarenraha. Nukuraanien səvəi Iərimənu rəhiəpwin irəha. Nənə irəha həhekir pik. 10 Mətə agelo nəha rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nehekiriən. Həregi ro! Iou takəvisau nəgkiariən amasan anan m kimiaha. Nərmama pam tuhagien asori tukwe. 11 Ipwet ia taon səvəi Kig Tevit kupwən kwəti iəkunouihi riti rinətui. In Kristo, Iərimənu səkitaha. Kumwesən ruvərfi raka in mə truvehe tukumiaha muvehimiru kimiaha. 12 Nəri tro nimtətien m kimiaha. Tihəuvən mhətoni kwəti iəkunouihi kuvegi ia tinari raməmək ia nitətə kaməkwməni nərimiru me irə.”

13 Agelo nəha rəgkiari pam, nənə təkwtəkwuni a mwi irə nagelo me həpik həku pen fwe ia neiai mhərər irəha min, mamhəgnəgini Kumwesən mamhani nipu mə,
14 * “Kaməgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan.

* 1:79: Aes 9:2, 58:8, Mat 4:16 * 1:80: Luk 2:40, Mat 3:1 * 2:5: Luk 1:27

* 2:7: Mat 1:25 * 2:14: Luk 19:38

Ia tiprənə i nəməriniuen trarə ti nərmama me səməme Kumwesən rerin ragien ti nirəha.”

15 Nəp̄in nagelo me həp̄wəh irəha mhərər̄ig pen fwe ia neiai, nərmama me nəha səməme kamhətui ti sipsip me həni pen ti nirəha me i mə, “Pwəh səuvən fwe Petlehem mhətə ro nəri İərimənu riməni pehe tukutaha i.”

16 *Nənə irəha havən akwauakw mhəuvən mhətoni Meri mine Josef mine kwəti iəkunouihi sə ramapri ia nitətə kaməkwməni nərimiru me irə. 17 Nəp̄in hətoni iəkunouihi nəha, həni irapw nəfe agelo riməni pen ti nirəha i. 18 Nənə nərmama me pam səməme hamregi həkər̄inari ia nəgkiariien səvənraha. 19 *Mətə Meri rəkwtəmhiri pam narimnari me nəha ia rerin mamətər̄ig tukwe. 20 Nənə nərmama me nəha səməme kamhətui ti sipsip hamər̄er̄ig mamhəgnəgini Kumwesən mamhəuvehi utə nəghin ti narimnari me nəha hənətoni mhəregi rosi kiməni pen ti nirəha i.

Kuvehi ninhum m İesu

21 *Nəp̄in sə ro eit irə kuvehi ninhum m iəkunouihi nəha, ksegi pen nəghin nə mə İesu, nəhag sə agelo riməkupwən muvei pen m Meri nəp̄in r̄ipko mhə ihi tipw̄in.

22 *Nənə rino nəp̄in sə Josef mine Meri tro narimnari me nəha Loa səvəi Moses rini mə tro irau krouvehe rouəmher mwi ti nəfwakiien. Ia nəp̄in nəha krouər̄ahi İesu, rouevən fwe ia Jerusalem mə trouvei pen m İərimənu. 23 *Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i kimər̄ai pen ia Loa səvəi İərimənu. Rini mə, “Nəmritaik me pam nərman me tukəkwein irəha mə nəkwər̄hakwər̄ha ikinan me səvəi İərimənu.” 24 *İrau krouevən mwi mə trouvei pen nərimiru riti tukousi əpune kuvei pen m İərimənu. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i sə raməmak ia Loa səvənhi. Rini mə, “Nərmama me iam̄inhi tuhəuvei pen mak kəru uə kwəti menu kəru.”

Simeon rətoni İesu məgnəgini Kumwesən tukwe

25 *İərmama riti ia Jerusalem nəghin nə Simeon. In iəməfwaki riti. Noien səvənhi ratukwatukw. In rameit-enhi nəp̄in nəha iəmə nəha kani mə Kristo truvehe irə, nənə muvehimiru nəkur İsel. Nənimw̄in İkinan rarə ia Simeon. 26 Nənimw̄in İkinan nəha rinahatən raka in mə ko in r̄ipkemhə mhə meste trətoni Kristo nəha Kumwesən riməni mə trər̄hi pehe i. 27 Nənimw̄in İkinan riri pen Simeon revən ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəp̄in Josef mine Meri krouər̄ahi iəkunouihi nəha İesu, rouvnimwə pehe mə tro narimnari

* 2:16: Luk 2:10-12 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31,59 * 2:22: Lev

12:1-8 * 2:23: Eks 13:2,12,15 * 2:24: Lev 12:8 * 2:25: Aes 40:1, 49:13

me naha Loa savai Iarimānu rini, ²⁸ Simeon rārāhi pehe Iesu ia rāgin mi, māgnāgini Kumwesān tukwe, mīni mā,

²⁹ “Iarimānu. Ikinō nāgkariien sām ruvāuvehe muvāukuā.

Iou iārmama sē iakamo tukwini nari mik.

Tākwātākwuni naha iakukurān nemhāien,

mātā nāmārinuien trarā tukw iou.

³⁰ *Nānimek rinātoni suatuk sām sē tikuvehimīru nārmama me irā.

³¹ Ikināpnāpenā raka suatuk i ia nāmri nārmama ia kwopun me pam.

³² *Iākunouihī i truvei pen nukuraanien mīne nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel.

Irāha tuhātā nari, mhāgnāgini sām nārmama me nākur Isrel tukwe.”

³³ Nāpīn Josef mīne Meri krouregi nāgkariien naha Simeon rani ia iākunouihī savānrau, krouārkārīnari irā. ³⁴ *Nānē Simeon rākwein amasan mwi ia nirāu, mīni pen tī Meri mama savai iākunouihī naha mā, “Regi rō! Kumwesān ruvārī raka iākunouihī i mā tro nākur Isrel hāpīk hāmwei, nānē marā mo mwi hāpīk hārer. In trāmwhen ia nīmtātien riti. Nārmama hāpīk tuhāni ārāha in, ³⁵ nānē mhō nārmama hātoni nātārigien me savānraha sē kamhārkwafā ia rerīnraha. Nānē ik mwi tikregi nāmīsāien fwe ia rerīm rāmwhen kāpī ik ia nau.”

Ana rātoni Iesu māgnāgini Kumwesān tukwe

³⁶⁻³⁷ *Pran riti naha ikin nāghin nā Ana. In profet riti. Tata savānhi nāghin nā Fanuel. In kwānākwus riti savai Aser fwe kupwān.^a Nāpīn Ana rināmāprān vi ihī, in rerā, māmārā irāu savānhi iārman nuk sefen. Kurirā irā iārman savānhi remhā māpwāh in. Nānē prān naha rarā iamīnhi muvehe meste in rināprānemā. Nuk savānhi eiti foa. Ia nāpīn me Ana rīpkier mhā ia nākwai nīm wā savai Kumwesān. Mātā ia nāpīn mīne ia ran ramsiai Kumwesān, māpāpwāh nāvegīnien, māpāfwaki. ³⁸ *Nāpīn Simeon rāmāgkari ia iākunouihī naha, tākwātākwuni a mwi Ana rier pehe, mīnani tanak tī Kumwesān, mīnamāgkari ia iākunouihī naha m nārmama sāmāme kamheitenhi Kristo mā truvehe meivīnari ia Jerusalem.

Josef mīne Meri krouārīg rouevān fwe Nasaret

³⁹ *Nāpīn Josef mīne Meri krīno pam narīmīnari me naha Loa savai Iarimānu rini, krouārīg rouevān fwe tānā Kalili ia taon savānrau Nasaret. ⁴⁰ *Nānē iākunouihī naha rapwīnari.

* **2:30:** Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11   * **2:32:** Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10   * **2:34:**

Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8   * **2:36-37:** 1Tim 5:5   ^a **2:36-37:** Aser

in kwānākwus riti savai nākur Isrel.   * **2:38:** Aes 52:9   * **2:39:** Mat 2:23

* **2:40:** Luk 1:80, 2:52

Nipwran ruvehe mamskai. Nukurānien sāvānhi rautā pehe. Ia nāpīn me Kumwesān ramākweīn amasan irā.

Iesu rīmatamaruā mevān fwe Jerusalem

41 *Ia nuk me pam tata mīne mama sāvāi Iesu krauesi pen narāien sāvāi nākūr Isrel, rauevān fwe Jerusalem nāpīn kamho nāveginien asori nāha Pasova. 42 Nāpīn Iesu sāvānhi nuk twelef, hātū pen fwe ikin rāmwhēn kamho ia nuk me pam. 43 *Nāpīn hāno pam nāveginien asori nāha, nārmama me kamhārārig mamhāvūvān fwe imwānraha me, mātā tamaruā nāha Iesu ramo a fwe Jerusalem. Sāvānhi tata mīne mama kroureirei. 44 Rerīnrau ramrhi mā ramavān irāha nārmama sāmāme kamhārārig mamhāvūvān fwe imwānraha. Ia nāpīn pekīn kamhāvūvān iamīnhi, nānā irau krīnauatui in ia kwānākwus sāvānrau mīne nārmama sāmāme krouukurān amasan irāha. 45 Nāpīn krouāpwāh nātāien Iesu, krouārig, rouevān fwe Jerusalem, rouātui in. 46 Nāpīn kahar rukurau, nānā krouātā in fwe ia nākwai nimwā sāvāi Kumwesān. Ramākure ia kurkwai nahatān me sāvāi nākūr Isrel, mamātārig irāha, mamāres irāha nāresien me nepwīn. 47 Nārmama me pam sāmāme kamhātārig in, nānimenraha rier tī nārī nā mā Iesu ramārai pen amasan nipwrai nāgkiariien mīnraha, mukurān amasan nārī. 48 Nāpīn tata mīne mama sāvānhi krouātā in, irau mwi nānimenrau rier. Nānā mama sāvānhi rīni pen tukwe in mā, “Nārīk, rāfo iko iamīnhi irā ia kīmrau? Ētā rō! Kīmrau tata sām iarouātui āmisā ik, rouhekīr pīk.”

49 *Mīregi Iesu rīni pen tī nirau i mā, “Rāfo kīmirau irouātui iou? Rosi iroureirei mā takamākeikei marā ia nākwai nimwā sāvāi Tata sāiou?”^b 50 Mātā irau kroureirei nipwrai nāgkiariien nāha Iesu rāni pen tī nirau i.

51 *Kurirā irā Iesu reiwaiu mevān fwe ia Nasaret irāhar mīnrau, mamsiai irau. Ia nāpīn me mama sāvānhi rerīn ramrhi narīmārī me nāha, mamātārig tukwe. 52 *Nānā Iesu nipwran mīne nukurānien sāvānhi krouvehe rouasori. Kumwesān mīne nārmama kamhākweīn amasan irā.

3

Jon Paptāes ramāvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

1 Taepirias Sisa, kīg sāvāi nākūr Rōm, rīnārīmānu raka nuk fiftin. Ia nāpīn nāha Ponjes Paelat in iāmā Rōm sā ramārīmānu ia tānā Jutiā. Herot in iāmā Rōm sā ramārīmānu ia tānā Kalili.

* 2:41: Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8 * 2:43: Eks 12:18 * 2:49:

Jon 2:16 ^b 2:49: Suatuk riti mwi tī nīnīien nāgkiariien i in i mā “Rosi kīmirau iroureirei mā takamākeikei mamō wok sāvāi Tata sāiou.” * 2:51: Luk 2:19

* 2:52: 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80

Piävi Herot nəghin nə Filip in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun mi nəha kəru Ituria mine Trakonaetas. Lisantias in iəmə Rom sə ramərimənu ia Apilin. ² *Anas mine Kaeafas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi wok səvəi pris asori anan ia Jerusalem. Nəpin irau krouvehi wok nəha, Kumwesən rəgkiari m Jon tini Sekaraea ia kwopun akwesakwes ikin.

³ *Nənə Jon revən ia kwopun me pam ipaka ti nui aris Jotan, mamini irapw ti nərmama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptaes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.”

⁴ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi Profet Aesea. Rini mə,

“Iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə,

‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha,

mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.

⁵ Nəkwətənə me pam tukərhavən irəha.

Təkuər me mine nahakw me tukuvehi irapw pam irəha.

Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe mhatukwatukw.

Suatuk me kamhapətiapəti tukeipeni irəha pwəh həuvehe mhəpwia,

⁶ nənə nərmama me pam tuhətə suatuk sə Kumwesən truvehimiru nərmama me irə.’”

⁷ *Nərmama həpik həuvən ti Jon mə tro paptaes ia nirəha. In rani pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwin noien ərəha me səkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ *Kimiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahatən pen mə kimiaha hiənəpwəh pərhiən noien ərəha me səkimiaha. Rərəha kimiaha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nīpwnəti Epraham me ia nirəha. ⁹ *In rinərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.”

¹⁰ Nərmama me nəha həres pen Jon i mə, “Nəfe nəha kimaha taho?”

¹¹ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, “Iərmama karkahu səvənhi kəru traməkeikei muvehi pen riti m iərmama karkahu səvənhi riwən. Iərmama nəveginien sənəni rasori traməkeikei mo mwi iamihhi masitu ia iərmama nəveginien sənəni riwən.”

¹² Nərmama me nəha həres pen Jon i mə, “Nəfe nəha kimaha taho?”

¹³ Nərmama me nəha həres pen Jon i mə, “Nəfe nəha kimaha taho?”

* 3:2: Luk 1:80 * 3:3: Wok Me 13:24, 19:4 * 3:7: Mat 12:34, 23:33 * 3:8:

Jon 8:33,39 * 3:9: Mat 7:19

12 * Ia nəpɪn nəha nərmama nepwɪn səməme kamərəkʉ pen takis mɪnrəha irəha mwi həuvehe mə Jon tro paptəes ia nirəha. Irəha həni pen tukwe in mə, “Iahatən, nəfe nəha kɪmaha taho?”

13 Miregi Jon rɪni pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nuvehien mane rəpi raka sə kɪmāni mə tihəuvehi.” 14 Naruagən me nepwɪn irəha mwi həres pen Jon i mə, “Nənə kɪmaha, kɪmaha taho nəfe?”

Miregi Jon rɪni pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nəkeikeien m nərmama mheikuə ia nirəha mə tiho nəmɪsəien mɪnrəha trɪni mɪnuə həpkuvei pehe mhə mane m kɪmiaha. Rerɪmiaha traməkeikei magien ti nərəkuien səkɪmiaha.”

15 Ia nəpɪn nəha nərmama me kamheitenhi mə Jon tro nari riti. Nərmama me pam rerɪnrəha rarhi mə rosi Jon in Kristo, iəmə nəha Kumwesən rɪmāni mə trərhi pehe i. 16 * Mətə Jon rɪni pen ti nirəha i mə, “Iou iakamo paptəes ia kɪmiaha ia nui, mətə iərmama səvənhi nɪskaiien rəsori məpi raka iou, in nə rauvehe kurirə ia nirak. Iou iapkəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia səvənhi put. In tro paptəes ia kɪmiaha ia Nənɪmwɪn Ikinan mɪne ia napw. 17 Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə rɪnəmək raka ia rəgɪn, na trɪrukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunɪn mɪne tekɪn. In trɪpeki nuni nari me sə ramasan mevən ia nɪmwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikin, mətə tekɪn sə rərəha in trɪhiiai pen napw irə, napw sə trɪpkɪfwə mhə.” 18 Ia nəgkiariien me rɪpɪk mwi Jon raməvisau irapw nəgkiariien amasan m nərmama, mamousari mə tro irəha hərərɪg ia noien ərəha me səvənraha.

19 * Mətə ia nəpɪn nəha Herot, iəmə Rom sə ramərɪmānu ia tənə Kalili, rakres pran səvəi piəvni. Prən nəha nəghɪn nə Herotias. Jon rəgkiari m Herot, mɪni mə noien nəha mɪne noien me rɪpɪk mwi Herot rɪno hərəha. 20 Nənə Herot rarə makutan pen mwi nərəhaien riti mwi ia nərəhaien me nəha səvənhi, muvehi puvnimwə Jon ia kalapus.

Jon ro paptəes ia Iesu

21 Nəpɪn Jon ramo paptəes ihi ia nərmama, ro paptəes mwi Iesu. Ia nəpɪn nəha Iesu raməfwaki, mətoni kəpuapən rəkʉwag, 22 * Nənɪmwɪn Ikinan rosi mak inhərɪpw reiwaiu pehe məkure irə, nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mɪni mə, “Ik nərik keikei. Rerɪk ragien tukw ik.”

Kaha me səvəi Iesu Kristo

* 3:12: Luk 7:29   * 3:16: Wok Me 13:25   * 3:19: Mat 14:3-4, Mak 6:17-18

* 3:22: Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35

23 *Nəpɪn Iesu rinamostat wok səvənhi, wok səvəi nəvisaien, nuk səvənhi rəmwhen ia toti. Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tɪni Josef.

Josef in tɪni Heli.^a

24 Heli in tɪni Matat. Matat in tɪni Livae.

Livae in tɪni Melki. Melki in tɪni Janae.

Janae in tɪni Josef. 25 Josef in tɪni Matatias.

Matatias in tɪni Amos. Amos in tɪni Neham.

Neham in tɪni Esli. Esli in tɪni Nangae.

26 Nangae in tɪni Mahat. Mahat in tɪni Matatias.

Matatias in tɪni Semein. Semein in tɪni Josek.

Josek in tɪni Jota. 27 *Jota in tɪni Joanan.

Joanan in tɪni Resa. Resa in tɪni Serupapel.

Serupapel in tɪni Sealtiel. Sealtiel in tɪni Neri.

28 Neri in tɪni Melki. Melki in tɪni Ati.

Ati in tɪni Kosam. Kosam in tɪni Elmatam.

Elmatam in tɪni Ere. 29 Ere in tɪni Josua.

Josua in tɪni Elieser. Elieser in tɪni Jorim.

Jorim in tɪni Matat. Matat in tɪni Livae.

30 Livae in tɪni Simeon. Simeon in tɪni Juta.

Juta in tɪni Josef. Josef in tɪni Jonam.

Jonam in tɪni Eliakim. 31 *Eliakim in tɪni Melea.

Melea in tɪni Mena. Mena in tɪni Matataha.

Matataha in tɪni Natan. Natan in tɪni Kig Tevit.

32 Kig Tevit in tɪni Jese. Jese in tɪni Opet.

Opet in tɪni Poas. Poas in tɪni Salmon.

Salmon in tɪni Nason. 33 *Nason in tɪni Aminatap.

Aminatap in tɪni Atmin. Atmin in tɪni Arni.

Arni in tɪni Hesron. Hesron in tɪni Peres.

Peres in tɪni Juta. 34 Juta in tɪni Jekop.

Jekop in tɪni Aesak. Aesak in tɪni Epraham.

Epraham in tɪni Tera. Tera in tɪni Nehor.

35 Nehor in tɪni Serug. Serug in tɪni Rehu.

Rehu in tɪni Pelek. Pelek in tɪni Epar.

Epar in tɪni Sela. 36 *Sela in tɪni Kaenan.

Kaenan in tɪni Apaksat. Apaksat in tɪni Sem.

* 3:23: Luk 4:22, Jon 6:42   a 3:23: Sətoni mə Matiu in mwi rımərai pen kwənəkwas səvəi Iesu ia nəkukuə səvənhi (Mat 1:1-17), mətə kwənəkwas nəha Matiu rımərai ropə ia kwənəkwas i Luk rımərai. Kwənəkwas mi nəha kroupkəmwhen mhə ti nəri nə mə Matiu rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwənəkwas səvəi Kig Tevit mine tɪni nəghin nə Solomon, mətə Luk rostat ia Iesu mamrərig mamesi pen kwənəkwas səvəi Kig Tevit mine tɪni nəghin nə Natan. Rosi Luk in rani kwənəkwas səvəi Meri, mətə Matiu in rani kwənəkwas səvəi Josef. Mə nıpərhiendien Luk rani kwənəkwas səvəi Meri, suatuk riti mwi ti nınien kwəti nəgkiariien ia vas 23 in i mə: “Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tɪni Josef, mətə rekəm. In tɪni Meri. Tata səvəi Meri in Heli.”

* 3:27: 1Kron 3:17,19, Esra 3:2

* 3:31: 2Saml 5:14   * 3:33: Jen 29:35   * 3:36: Jen 11:10-26

Sem in tini Noa. Noa in tini Lamek.

³⁷ Lamek in tini Metusela. Metusela in tini Inok.

Inok in tini Jaret. Jaret in tini Mahalalel.

Mahalalel in tini Kenan. ³⁸*Kenan in tini Enos.

Enos in tini Set. Set in tini Atam.

Atam in tini Kumwesən.

4

Setan rəmwur mə tro Iesu rımwei ia nəəhəien

¹ Nəpın Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə trırərig mevən ia tənə Kalili, rerin rukuər ia Nənimwın İkinan. Nənimwın nəha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikın. ² Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəpın foti mə tro Iesu rımwei ia nəəhəien. Ia nəpın nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəpın foti me nəha həuvehe mhəukurau pam, nənə in riregi nukumhə rinahi.

³ Nənə Setan rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhien, ni pen ti kəpwier i mə truvehe mo nəveginien irə.”

⁴ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Iərmama trəpwəh nimiruien ia nəveginien əpa.’ ”

⁵ Ia nəpın nəha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən nitətə me pam kig me kamhərimənu ia nirəha ia təkure tıprənə i, ⁶ *nənə mini pen tukwe in mə, “Takuvei pehe nasoriien mik ikərimənu ia nitətə me pam nəha. Nautə amasan me pam ia nirəha tuho səim ia nirəha. Nautə me nəha hənəmak raka ia rəgik. İakukurən nuvei penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei pen min. ⁷ Ro iamınhi irə trini minuə ikisiai iou, minimwi nukurhum mi ia nənimek, narimnari me pam nəha tuhəuvehe mho səim irə.”

⁸ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Tikisiai İərimənu Kumwesən səim, minimwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa nə tiko nəkwən.’ ”

⁹ Ia nəpın nəha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, nənə mini pen tukwe in mə, “Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhien, ivə irapw ia kwopun i. ¹⁰ Kimərai pen ia Nəkukuə İkinan mə,

‘Kumwesən trini pen ti nagelo me səvənhi

mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

¹¹ mhəuvehi utə ik ia rəginraha,

kamo ikouini nisum ia kəruətərei riti.’ ”

* 3:38: Jen 4:25–5:32 * 4:4: Dut 8:3 * 4:6: Mat 28:18 * 4:8: Dut 6:13-14

12 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkukuə İkinan rani mə, “Tikəpwəh neipweipwiiən İərimənu Kumwesən səim.’ ”

13 *Setan ramousari iamınhi irə mə tro Iesu rimwei ia nərhəhəien me nəha. Nəpın ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə ti nəpın riti ruvehe mwi tukwe.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

14 Kurirə irə Iesu rirərig, mevən ia tənə Kalili, niskaiien səvəi Nənımwin İkinan rarə irə. Nəgkiariien sə raməvisau in ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha. 15 Nənə in ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur İsel. Nərmama me pam kəmhəuvehi utə nəghin.

Nəkur Nasaret həpkisiai mhə Iesu

16 Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nəha in riməpwinari ikin. Ia Sapat in ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur İsel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərer mə trəvsini irapw Nəkukuə İkinan. 17 Nənə iərmama riti ruvehi nimwai nəkukuə nəha kinərfe kirai pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea irə, muvehi muvei pen m Iesu. Nənə Iesu ruvehi mivi atukw i, mətui mətoni kwopun kimərai pen nəgkiariien i rini iamınhi irə minuə:

18 “Nənımwin səvəi İərimənu ramarə ia nirak,
ti nəri nə mə in ruvərfi raka iou mə takaməkeikei mini irapw nəgkiariien amasan ti nərmama nautə səvənraha riwən.

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takini irapw iamınhi irə mə,
‘Kimiəha səməme hiamarə ia kalapus takeivinari ia kimiəha,

nənə səməme nənimemiəha rıfwə tako kimiəha hiətui mhətə nari.’

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nərmama səməme kamometə irəha,

19 nənə mini irapw

mə nuk nəha İərimənu truvehimiru nərmama me səvənhi irə ruvəuvehe.”

20 Nəpın Iesu rəvsini irapw pam nəgkiariien nəha, rəsisəg nəkukuə, muvei pen mine iərmama sə ramətui ti nəkukuə me, nənə məkure. Nərmama me pam ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur İsel nənimənraha revən tukwe. 21 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i ia Nəkukuə İkinan kimiəha hiamregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə.”

22 *Nərmama me pam nəha haməni amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkiariien amasan me səməme kəmhəuku pen ia tərhun. Mətə kurirə həni mə, “Rosi a mə tini Josef nəha uə?”

23 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “İakregi kimiəha

* 4:12: Dut 6:16, 1Kor 10:9 * 4:13: Hip 2:18, 4:15 * 4:22: Luk 3:23, Jon

6:42 * 4:23: Mat 4:13, Jon 2:12

hiokeikei mə tihəni pehe tukw iou i nəgkiariien i kani rerin mə: ‘Tokta. Tikukupwən muvehimiru atukw a ik pwəh kimaha iahəni nīpərhiēnien ia niram.’ Rosi nəgkiariien riti mwi kimaha tihəni pehe tukw iou i in i mə, ‘Nimtətien me nəha kimaha iahamregi ikino fwe ia taon nəha Kapaneam, ramasan mə iko mwi ia kwopun i imwam.’ ”

24 *Iesu rarə mini mwi mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i profet riti nəkur imwəni me ko həkisiai mhə in. 25 *Mətə pərhiēn iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən ia nəpīn səvəi Profet Elaeja nīpran me həpik səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə Isrel. Nesən rīpkauər mhə nuk kahar məkwə sikis nukumhə asori ruvehe mahi nərmama pam ia tənə nəha 26 *mətə Kumwesən rīpkərhi pen mhə Elaeja mə trasitu ia nīrəha riti. In rərhi pen in revən əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefat ia tənə Saeton mə trasitu ia pran riti sə iərman səvənhi remhə məpwəh in. 27 *Kurirə irə ia nəpīn səvəi Profet Elisa nərmama həpik səməme nemhəien skai ro tekīnraha kamharə ia tənə Isrel. Mətə Elisa rīpko mhə irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa iəmə Siria ruvehe məmher.”

28 Nəpīn nərmama me ia nəkwai nimwəfwaki həregi nəgkiariien me nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha. 29 Həskəmter, mhəkwtəmhiri Iesu, mhəsua in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia nīpəségi təkuaər sə hənə taon səvənraha ikīn mə tuhəsua irapw i. 30 Mətə Iesu ravən amasan a ia kurkwanraha, mamevən.

Iesu rəkoui irapw nənimwīn ərəha ia iərmama riti

31 *Iesu reiwaiu mevən ia Kapaneam taon riti ia tənə Kalili, nənə ia Sapat ramahatən nərmama. 32 *Irəha həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə nəgkiariien səvənhi nīskaiien səvəi Kumwesən ramarə irə.

33 *Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel nənimwīn ərəha ramarə irə. Iərmama nəha rəkwein əpwəmwis mini mə, 34 * “Iesu iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

35 Mətə Iesu rīnise nənimwīn ərəha nəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” Iəremhə ro iərmama nəha rīmwei ia kurkwanraha, mier irə, məpwəh nourahaiēn in.

36 Nərmama me nənimenraha rier. Həni pen ti nīrəha me i mə, “Nəfe i nəgkiariien? Iəmə i rauvehi nasoriēn mīne nīskaiien sə ruku pen ti Kumwesən, məgkiari m nənimwīn

* 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1King 17:1,7, 1King 18:1 * 4:26: 1King 17:8-16

* 4:27: 2King 5:1-14 * 4:31: Luk 4:23 * 4:32: Mat 7:28-29, Jon 7:46 * 4:33:

Mat 8:29, Luk 8:28 * 4:34: Jon 6:69

əɾəha me mə tuhəier ia iərmama, nənə irəha həier.”³⁷ Kurirə nəgkiariien kani ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan nərmama həpik səməme kamhemhə

³⁸ Iesu rərer, mier ia nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel, mevən muvniwə ia nimwə səvəi Saemon. Kaka pran səvəi Saemon ramemhə, maməkwiēi fifa. Nənə irəha həgkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revən mərəer pen ipaka ti prən nəha ia kwopun ramapri ikin, minise nemhəien, nənə nemhəien raraka irə. Təkwtəkwuni a prən nəha riskəmter, minasui raka nəveginien sənənraha.

⁴⁰ Nəpin meri ruvəivə, nərmama pam kamhəuvehi irəha me nepwin səməme nemhəien me səpəmsəpə kamharə ia nirəha, həuvehi irəha, mhəuvehe ti Iesu. Nənə Iesu rəmrutə rəgin mi ia nirəha kuatia kuatia, mo irəha pam həuvehe mhəsanin. ⁴¹ *Nəremhə me mwi həier ia nərmama həpik, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Ik Tini Kumwesən!” Mətə Iesu rinise irəha mə tuhəpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə irəha həukurən in mə in Kristo.

Iesu raməvisau fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel

⁴² Nəpin rinamran, Iesu rier mevən ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin. Nənə nərmama kamhətui in. Nəpin hətoni, hokeikei mə tuhənise in mə trəpwəh nəpwəhien irəha. ⁴³ *Mətə in rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mevən ia taon me nepwin mwi, məvisau irapw nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok Kumwesən rinərhi pehe iou tukwe.” ⁴⁴ *Ro pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel ia tənə Jutia.

5

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkurirə in

¹ *Nəpin riti, nəpin Iesu ramərəer ia nikare nui asori nəha Kenesaret, nərmama həpik housəsimwin pen irəha ipaka tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rətoni nitətə ouihi kəru krouəmək ia nikare nui. Nərmama səvəi niviiēn nəmu me hənəpwəh irau, mamhaikuas ia net me səvənraha. ³ Nitətə ouihi mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu rəputə irə, mərəs pen Saemon mə trarhər i pwəh ruveraha ouihi kwopti. Nənə Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihi nəha, minamahatən nərmama.

* 4:41: Mat 8:29, Mak 3:11-12

* 4:43: Luk 8:1

* 4:44: Mat 4:23

* 5:1:

Mat 13:1-2, Mak 3:9-10, 4:1

⁴ Nəp̄in rəgkiari pam, mini pen ti Saemon i mə, “Kimiāha tihəsua mhəuvən ia kwopun əmwhenimw, merukw irapw net me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin.”

⁵ *Miregi Saemon rini mə, “Iərimənu. Kimaha iahəmwur meste riran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani pwəh iakevən mwi mherukw irapw net me səkimaha.”

⁶ Nəp̄in irəha həuvən mho iamihə irə, nəmu me həuvən pik ia net me səvənraha. Ti nəri nə mə nəmu me həpik anan net me səvənraha hənəmək w əmsəmweris. ⁷ Irəha həkwein nərmama səməme kəmhəvi pəri nəmu me irəha minraha fwe ia nitətə ouihi əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe, harki pen nəmu me ia nitətə ouihi mi səvənraha rukuər. Ipaka nitətə ouihi mi krouəmwhenimw.

⁸ Nəp̄in Saemon Pita rətoni, rinimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini mə, “Iərimənu. Evən isipwin tukw iou. Iou iəmə ərəha i.” ⁹ Pita rəgkiari iamihə irə ti nəri nə mə in mine nərmama me ia nəkwai nitətə ouihi səvənhi hətə nəmu me nəha həvi, mhətoni həpik anan. Nənimenraha rier. ¹⁰ *Nənə Jemes mine Jon, tini Sepeti mi sə kəmhəvi pəri nəmu irəhar Saemon, nəmrinrau mwi rier.

Mətə Iesu rini pen ti Saemon i mə, “Tikəpwəh nehekiriən. Ik iərmama səvəi niviiən nəmu, mətə təkwtəkwuni nəha mamevən tikuvi nərmama.” ¹¹ *Nənə irəha həvi parei nitətə ouihi mi nəha, mhəpwəh pam narimnari me səvənraha, mhəkurirə Iesu.

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tek̄in ruvehe məsanin

¹² Nəp̄in riti Iesu revən ia taon riti. Iərmama riti ruvehe nemhəien skai ramo tek̄in mamouraha nipwran me pam. Nəp̄in rətoni Iesu, rimwei minimwi irapw nənimen ia t̄iprənə, mamase in mə, “Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou ikəmher?”

¹³ Nənə Iesu rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tiko məmher.” Təkwtəkwuni a nəmhien raraka ia iərmama nəha.

¹⁴ *Nənə Iesu rinise in, mini mə, “Tikəpwəh niniiən nəfə iakino mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh in rətoni nipwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfə m Kumwesən sə Moses riməni. Nərmama me tuhətoni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nipwram.”

¹⁵ Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmama həpik anan həuvehe ia kwopun kuatia mə tuhətərig in, mhəuvehe mwi mə truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsənin.

* 5:5: Jon 21:3-8

* 5:10: Mat 13:47

* 5:11: Mat 19:27

* 5:14: Lev

14:1-32

16 *Mətə ia nəp̄in me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nər̄mama həiwən ikin maməfwaki.

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsan̄in

17 Nəp̄in riti Iesu ramahatən nər̄mama me. Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəkure mamhətərig in. Irəha həməier ia Jerusalem mine rukwənu me ia tənə Kalili mine tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nər̄mama səməme nemhəien ramarə ia nirəha həuvehe mhəsan̄in. 18 Ia nəp̄in nəha nər̄mama nepw̄in həuvehi iərmama riti ramapri ia niməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi, mhəuvnimwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, 19 mətə həpkətə mhə suatuk riti ti nəri nə mə nər̄mama həp̄ik anan. Rə pen irəha həputə ia təkure nimwə, mho rui nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmama nəha irau niməhan sə in ramapri irə, kroueiwaiu rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwənraha.

20 *Nəp̄in Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rini mə, “Iər̄man. Iak̄inenouenou raka noien ərəha me səim.”

21 *Nəp̄in nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənaməres irəha me i mə, “Sin i iərmama i rani ərəha Kumwesən iam̄inhi? Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mw̄i rukurən noien?”

22 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Rəfo rerim̄iaha ram̄ri iam̄inhi? 23 Nəgkiariien mi sə pəku nəha riməru tukw iou ti nin̄ien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iak̄inenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’ 24 *Mətə iakokeikei mə kim̄iaha tihəukurən mə iou, Iəm̄əti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tiprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” 25 Təkwtəkwuni a iərmama nəha rərer ia nəmr̄inraha, muvehi niməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəḡini Kumwesən. 26 Nər̄mama me pam hətoni, həhek̄ir. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mə, “Kwa kitaha i sənətoni narimnari me nepw̄in ipwet rusəpə.”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

27 Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama riti sə kamərəkū pen takis min. Nəgh̄in nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəkū pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” 28 Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, m̄iskəmter, mukurirə in.

* 5:16: Mak 1:35 * 5:20: Luk 7:48 * 5:21: Luk 7:49, Aes 43:25 * 5:24:

29 Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama nepwın mwi həpik kamhani pəri nari irəha minrau. 30 *Nənə Farisi me mine nepwın mwi ia nirəha nahatən me səvəi Loa rerinraha ripkagien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, “Rəfo kimiaha hiamani nari kimiaha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi?”

31 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. 32 Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atuk-watukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me, mə irəha tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha.”

Noien vi ko ripkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

33 Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, “Nəpin ripik nərmama me səvəi Jon Paptaes həpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamınhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənimwi?”

34 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Ripkatukwatukw mhə mə tihəkeikei minraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpin nəha. 35 Mətə tripkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi tripkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniien nari.”

36 Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti riwən ko reitehi raka nipəri tinari vi mıtiri tukuahag ia rui tinari ivis. Trini minuə ro iamınhi irə, trouaha tinari vi səvənhi, nənə nipəri tinari vi ko ripkripin amasan mhə ia tinari ivis səvənhi. 37 Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minuə ro iamınhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mine waen vi irau pəri trouərəha. 38 Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. 39 Nənə iərmama riti mwi riwən nəpin rinənimwi raka waen tui rokeikei mə trənimwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, ‘Sə tui ramasan pik.’ ”

6

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

1 *Nəpin riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwın ia nimej wit me nepwın, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka

* 5:30: Luk 15:1-2   * 5:34: Jon 3:29   * 6:1: Dut 23:25

tipwe wit me, mamhæveri raka tekinraha ia ræginraha, mamhani kwænunin me. ² *Mætə Farisi me nepwin hæni mə, “Rəfo kimiaha hiamō noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitahta mə tuko ia Sapat?”

³ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Nəpin nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, ⁴ *ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitahta mə in trəni bred nəha, pris me əpa həkurən naniiēn. Mætə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani” ⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

⁶ Ia Sapat riti mwi Iesu ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mamahatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. ⁷ *Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətoni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ⁸ *Mætə Iesu ruvəkurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” Iərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwānraha.

⁹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitahta mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune in?”

¹⁰ Nəpin Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko mivi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ¹¹ Mætə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari minraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹² Ia nəpin nəha Iesu rier mutə ia təkue riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpin pekin ia nəpin. ¹³ *Nəpin rinamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərpwi rəgin ia nepwin irəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me. ¹⁴ Nəghinraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur

* 6:2: Jon 5:10   * 6:3: 1Saml 21:1-6   * 6:4: Lev 24:5-9   * 6:7: Luk 14:1

* 6:8: Luk 5:22, 9:47   * 6:13: Jon 6:70

Rom), ¹⁶ mine Jutas tini Jemes, mine Jutas Iskariot (iamə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatan nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

¹⁷ Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi heiwaiu pehe ia təkue, mamhərer ia kwopun rətəni ikin irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine nərmama həpik mwi səməme haməuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem mine ia nıkare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ¹⁸ Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməme nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin. Nənə səməme nənimwin ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. ¹⁹ Nərmama me pam hamousari mə tuhərapi in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamə irəha pam həuvehe mhəsanin.

Iesu rəkwein amasan ia nərmama nepwin, məkwein ərəha mwi ia nepwin

²⁰ Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha səməme nautə səkimiaha riwən rerimiaha tragien, ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiaha.

²¹ *Kimiaha səməme nukumhə ramahi kimiaha ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə tipwimiaha trəsis.

Kimiaha səməme hiamasək ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə kimiaha tiharis.

²² *Rerimiaha tragien nəpin nərmama tuhaməmwəki kimiaha, uə tuhəpkəsəni mhə kimiaha mə kimiaha tihəuvehe mho kuatia kimiaha minraha, uə tuhəni ərəha kimiaha, mhəni nəghimiaha mə kimiaha nəremhə me, ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou, Iou Iəməti Iərmama.

²³ Ia nəpin nəha kimiaha tihagien, mho tanis. Nəəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kaha kupwən me səvənraha həno iaminha irə ia profet me.

²⁴ *Mətə kimiaha səməme nautə səkimiaha rasori trərəha anan tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəuvehi raka nimiruien səkimiaha sə riməru.

²⁵ Kimiaha səməme tipwimiaha raməsis ipwet mine trərəha anan tukumiaha,

ti nəri nə mə nukumhə trahi kimiaha.

Kimiaha səməme hiamaris ipwet mine trərəha anan tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək.

* 6:21: Rev 7:16-17, Sam 126:5-6, Aes 61:3
Jem 5:1

* 6:22: Jon 15:19, 16:2

* 6:24:

26 Trərəha anan tukumiaha nəpɪn nərmama me pam kamhəni amasan kɪmiaha.

Kaha kupwən me səvənraha həno iamɪnha irə ia profet eikuə me.”

Iesu rini mə nərmama səvənhi tuhaməkeikei mhokeikei nərməpə me

27 “Mətə iou iakani pehe tukumiaha i səməme hiamətərig ia nirak mə kɪmiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmɰəki kɪmiaha, nənə mho noien amasan m nərmama səməme kamho noien ərəha m kɪmiaha. 28 Kɪmiaha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia nərmama səməme kamhəkwein ərəha ia kɪmiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme kamhometə kɪmiaha. 29 Trini minuə iərmama riti rəpwi nɪkare nɪkapwɪm, tikuvei pen mwi nɪkaren min. Trini minuə iərmama riti ruvehi raka səim kot, ramasan mə ikuvei pen mwi karkahu səim min. 30 Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trini minuə iərmama riti ripeki raka narimnari me səim, tikəpwəh nəresien in mə tripeki pehe mwi. 31 *Nəfe noien kɪmiaha hiokeikei mə nərmama tuho ia kɪmiaha, kɪmiaha mwi tiho ia nirəha.

32 Trini minuə kɪmiaha hiokeikei a nərmama me səməme hokeikei kɪmiaha, Kumwesən trəgnəgini kɪmiaha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei nərmama me səməme hokeikei irəha! 33 Trini minuə kɪmiaha hio noien amasan mine nərmama səməme ho noien amasan m kɪmiaha, Kumwesən trəgnəgini kɪmiaha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamho iamɪnha irə. 34 Trini minuə kɪmiaha hiəuvei pen mane m iərmama riti sə hiətigite irə mə trərpwɪn pehe mwi m kɪmiaha, Kumwesən trəgnəgini kɪmiaha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamhəuvei pen mane me minraha me mə tukərpwɪn pen tai mane atukwatukw minraha me. 35 *Mətə kɪmiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmɰəki kɪmiaha, mho noien amasan minraha, mhəuvei pen mane minraha, mhəpwəh nətərigien mə tihəuvehi nari riti rəmwhen ia tain. Kɪmiaha tiho iamɪnhi irə nənə nərəkuien səkɪmiaha trasori. Tukini mə Kumwesən sə rasori anan nɪpwnətɪn me nə kɪmiaha ti nəri nə mə in ramo noien amasan m nərmama səməme həpkini mhə tanak tukwe mine nərmama ərəha me. 36 Kɪmiaha tihaməkeikei mhəpɪ nərmama rəmwhen ia Tata səkɪmiaha ramapi irəha.”

Nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha

37 *Kɪmiaha tihəpwəh nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha, nənə Kumwesən trəpwəh nəkiriien kɪmiaha ti noien ərəha me səkɪmiaha. Tihəpwəh nəɪpɰwɪnien noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trəpwəh

* 6:31: Mat 7:12 * 6:35: Lev 25:35-36 * 6:37: Mat 6:14

nəripwinien noien ərəha me səkimiaha. Tihenouenou noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkimiaha. ³⁸ *Kimiaha tihaməkeikei mhəriari pen narimnari me m nərmama, nənə Kumwesən trəriari pehe narimnari me m kimiaha. In truvei pehe rasori pik ia rəgimiaha rəmwhen ia iərmama rarigin pen ia tənəripw, mikiukiu irə meste ruvehe mukuər məsas. Trini minuə kimiaha hiəriari pen asori, Kumwesən trəriari pehe rasori m kimiaha. Mətə mə kimiaha hiəriari pen ouihi, in trəriari pehe m kimiaha rouihi.”

Noien atukwatukw

³⁹ *Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo, ko iərmama riti sə nənimen rıfwə ramiri pen iərmama riti mwi nənimen rıfwə ia suatuk sə trouesi? Tuko ro iamınhi irə irau pəri krouivə irapw ia ruei tənə. ⁴⁰ *Iərmama sə kamahatən in ripkasori mhə ia iahatən səvənhi. Mətə mə kamahatən in keste rukurən pam nari, in trəmwhen ia iahatən səvənhi.

⁴¹ Rəfo ikamətə nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nıpəri nei asori sə raməmak ia nənimem? ⁴² Trini minuə nıpəri nei asori raməmak ia nənimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, ‘Piak, əseni iou pwəh iakiskəri raka nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nənimem?’ İk iərmama sə ikamo kəuətəkəsüə tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nıpəri nei asori sə raməmak ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwən rukuə kwənkwai nei ərəha. Rəmwhen a mwi nei ərəha rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ⁴⁴ Nərmama hətə sas ia nei me ia kwənkwanraha. Kipkesi raka mhə kwənkwai niemis ia rəhi, uə kwənkwai krep ia nəkwus ərəha. ⁴⁵ Rəmwhen a mwi iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə.”

Iərmama kəru sə krauvrhəkin nimwə

⁴⁶ * “Rəfo kimiaha hiaməkwein iou mə ‘İərimənu, İərimənu,’ mətə hiəpwəh noien nəfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ İərmama sə ruvehe tukw iou, miregi nəgkiariien me səiou, mamə nəfe iakiməni, pwəh iakini irapw noien səvənhi tukumiaha. ⁴⁸ In rəmwhen ia iərmama sə rauvrhəkin nimwə səvənhi. In reri ruə rəmwhenimw, məmri nəri sə nimwə trərer pen irə ia kəruətərei. Nəpin nesən asori rauər, iapiwən

* 6:38: Mak 4:24   * 6:39: Mat 15:14   * 6:40: Mat 10:24-25   * 6:46: Mal 1:6, Mat 7:21

raiu muvehe meri nimwə nəha mətə ko ripkikiukiu mhə irə, ti nəri nə mə iərmama nəha riməuvrhəkin amasan nimwə nəha. ⁴⁹ Mətə iərmama sə riregi nəgkiariien səiou, məpwəh noien narimnari me iakiməni, rəmwhen iərmama sə ruvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure tiprənə, mətə ripkəmri pen mhə nari sə raməkwtəmhiri əknekən nisui nimwə. Nəpən iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha, təkwtəkwwuni a nimwə nəha rimwei. Nənə nəpən rimwei irə, ruvehe mərəha pam.”

7

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom rahatətə pərhiēn ia Iesu

¹ Nəpən Iesu rini pam nəgkiariien me nəha ti nərmama, revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. ² Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikən in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Səvənhi fwe iərmama sə ramo tukwini nari min. In rokeikei pik iərmama nəha, mətə ramemhə na tremhə. ³ Nəpən iaruagən nəha riregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen nəmə asori me nepwən səvəi nəkur Isrel həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari min rəsanin. ⁴ Nəpən irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in, mamhəni mə, “Ramasan mə tikasitu ia iəmə nəha ⁵ ti nəri nə mə in rokeikei pik kitaha nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha riməuvei pehe mane masitu ia kimaha iahəuvrhəkin nimwəfwaki səkimaha ia kwopun i.” ⁶ Nənə Iesu rukurirə irəha.

Nəpən ruvehe ipaka ti nimwə nəha, iaruagən nəha sə in rasori ia naruagən me irəha pam hantret rərhi pen in me nepwən həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəpwəh nəmwurien iamīnhi. Ripko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkəmwhen mhə mə tikuvehe, muvnmwə ia nimwə səiou. ⁷ Ro iamīnhi irə iou iakregi mə ko iou iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikini a nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe məsanin. ⁸ Iou mwi iərmama riti iakamarə tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwən mwi kamharə tegin iou. Nəpən iakini pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpən iakini pen ti riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpən iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

⁹ Nəpən Iesu riregi nəgkiariien nəha, rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətōni nərmama səməme kamhəkurirə in, mini mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i.” ¹⁰ Nənə nəpən nərmama me nəha iaruagən nəha rərhi pen irəha hərərig mhəpirapw ia nimwə səvənhi, hətoni iərmama sə ramo tukwini nari min rinəsanin.

Iesu rəsuaṗwiri iəkunouihi riti sə ruvamhə

¹¹ Kurirə irə nəpən ouih i rukurau Iesu revən fwe ia taon riti nəghin nə Naen. Nərmama səvənhi me mīne nərmama

nepwîn mwi hăpîk hăkuriră in. ¹² Năpîn Iesu ruvehe ipaka ti kwăruă asori săvăi taon năha, rătoni nărmama kamhăier iră, mamhăuvehi iăkunouihi riti să remhă, mamhăuvăn mă tuhănimwi. Mama săvăi iăkunouihi năha tîni riti mwi riwăn. Săvănhi iărman ruvămhă raka, măpwăh in. Nărmama hăpîk ia taon năha kamhăkuriră prăn năha. ¹³ *Năpîn Iărîmănu săkitaha rătă prăn năha, rerîn rărkwăpîr tukwe. Nănă in rîni mă, “Prăn i, tikăpwăh nasăkien.”

¹⁴ *Nănă Iesu revăn ipaka, mîrapi nîkoukau săvăi iăkunouihi năha. Nărmama sămăme kamhăuvehi hărer. Nănă Iesu rîni mă, “Iăkunouihi i! Iăkîni pehe tukw ik i mă tîko mărer!” ¹⁵ *Nănă iăkunouihi năha să remhă rîskămter, măkure, mînamăgkiari. Nănă Iesu ruvehi in, muvei pen m mama săvănhi.

¹⁶ *Nărmama me pam hătoni hăhekîr, mhăgnăgîni Kumwesăn, mhăni mă, “Profet asori riti ruvăier pehe tukutaha.” Nănă irăha hăni mwi mă, “Kumwesăn ruvăuvehe raka mă truvehimîru nărmama me săvănhi.” ¹⁷ Nănă năgkiariien să ramăvisau nări năha Iesu rîno ruvirîs mevăn ia kwopun me pam ia tănă Jutia mîne kwopun me nepwîn mwi ipaka ti tănă năha.

Jon Paptas rărhi pen nărmama nepwîn hăuvăn mhătoni Iesu

¹⁸ Nărmama me săvăi Jon Paptas hăvisau pen narîmnari me pam i min. Năpîn Jon rîregî, ¹⁹ răkweîn săvănhi iărmana kăru krouvehe tukwe. Nănă in rărhi pen irau krouevăn ti Iărîmănu săkitaha mă trouăres in mă, “Ik i in i profet kupwăn me kamhăni ik mă tikuvehe uă rekăm? Mă rîpko mhă ik i rosi kîmaha tahătui săpă iti uă?”

²⁰ Năpîn iămă mi năha krouvehe ti Iesu, krouni mă, “Jon Paptas rărhi pehe kîmrau iarouvehe mă trouăres ik mă, ‘Ik i in i profet kupwăn me kamhăni ik mă tikuvehe uă rekăm? Mă rîpko mhă ik i rosi kîmaha tahătui săpă iti uă?’ ”

²¹ Ia năpîn năha Iesu ramăkouî irapw nemhăien me săpămsăpă mîne nănimwîn ărăha me ia nărmama hăpîk, mamă irăha hăuvehe mhăsanîn. Nărmama hăpîk nănimenraha rîfwă in ro irăha hătui mhătă nari. ²² *Nănă in rîni pen ti iămă mi năha Jon rărhi pen irau mă, “Kîmirau tirouevăn rouni pen ti Jon i năfe îrouregî rouătîni. Nărmama me nămrînraha rîfwă hătui mhătă nari, sămăme nîsunraha rărfe hăvi atukw i mhavăn. Nărmama nemhăien skai ro tekînrăha hăuvehe mhămher, sămăme năkwăregînrăha ruvisîmw răkwag hăregî nari. Nărmama me nepwîn sămăme kupwăn hăuvămhă, tăkwătăkwuni năha hăuvămîru mwi. Nănă

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1King 17:23, 2King 4:36 * 7:16:

Luk 1:68, 19:44 * 7:22: Aes 35:5-6

nərmama nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien amasan minraha. ²³ *Iərmama sə ramətə iou trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo rerin tragien.”

²⁴ Nəp̄in iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krouər̄ig rouevən, Iesu rinaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atukwatukw mhə nəp̄in mətagi rauini? Rekəm. ²⁵ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tinari amasan me, mamharə ia narəien sə r̄iməru, irəha fwe ia nimwə me səvəi kig me. ²⁶ *Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, n̄ipər̄hienien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpi raka profet. ²⁷ In iərmama sə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə nəp̄in rini mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou, in trukupwən ia niram mevən, məpər̄hi səim suatuk.’

²⁸ Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i mə nərmama me sə n̄ipran me hərəhi irəha ia t̄iprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon. Mətə nərmama me pam ia nitətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon.”

²⁹ *Nəp̄in nərmama əpnapen me mine nərmama səməme kamər̄aku pen takis minraha hərəgi nəgkiariien i, həni mə Kumwesən in ratukwatukw. Irəha həni iam̄inhi irə ti nəri nə mə Jon rino raka paptas ia nirəha. ³⁰ *Mətə Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hənəpwəh nəsənien mə Jon tro paptas ia nirəha. Ro iam̄inhi irə irəha hənəpwəh suatuk sə Kumwesən r̄iməni mə irəha tuhesi pen.

³¹ Iesu rarə mini mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen noien səvəi nərmama ipwet mine? Noien səvənraha rəfo?

³² Irəha həmwhen ia nəkwər̄hakwər̄ha kamhəkure ia kwopun kamap̄ir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepw̄in mə, ‘Kimaha iahani n̄ipu səvəi nəgienien tukumiaha, mətə kimiaha hiəpkə mhə tanis.

Iahani n̄ipu səvəi nemhəien, mətə kimiaha hiəpkasək mhə.’

³³ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Jon Paptas r̄iməuvehe, n̄ipkəni mhə nari, məpwəh nən̄imwiien waen, nənə kimiaha hiaməni mə, ‘Iəremhə rarə irə.’ ³⁴ *Iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia

* 7:23: Aes 61:1, Luk 4:18   * 7:26: Luk 1:76   * 7:29: Luk 3:12   * 7:30:

Mat 21:32   * 7:34: Luk 15:2

kímiaha, nənə kímiaha hiaməni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis mīnraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi!’³⁵ Mətə nərmama səməme kamhesi pen nukurəniēn səvəi Kumwesən kamho noien amasan me. Noien amasan me nəha kamhahatən pen mə nukurəniēn nəha ro nīpərhienien.”

Prən ərəha riti

³⁶ *Nəpīn riti Farisi riti rəres Iesu mə truvehe məni nari irau min. Ro pen Iesu revən muvniwə ia niwə səvəi Farisi nəha, məkure mə trəni nari. ³⁷ *Ia taon nəha pran riti sə ramo noien ərəha. Nəpīn rīregi mə Iesu raməni nari fwe nəkwai niwə səvəi Farisi nəha, ruvehi senta mevən fwe ikīn. Senta nəha raməmak ia nəkwai potel riti kīno ia kəruətərei nəghīn nə alapasta. ³⁸ Prən nəha revən mərəer ia təkutai Iesu ipaka ti nisun mi, mamasək. Nise nənimen rətəg pen ia nisui Iesu mi krouəpwtig. Nənə reiwaiu muvei pen niwəi nukwənen, mīrai raka i, makei m nisun mi, mahakwi nisun mi ia senta.

³⁹ Nəpīn Farisi nəha sə rəkweīn Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rerīn ramrhi mə, “Kamo iəmə nəha in profet pərhien, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha.”

⁴⁰ Nənə Iesu rīni pen tukwe in mə, “Saemon, iou iakuə takini nari riti tukw ik i.”

Miregi Saemon rīni mə, “Ni pehe ro iahtən.”

⁴¹ Miregi Iesu rīni mə, “Iəmə asori riti ruvei pen mane m iərmama kəru mə ti nəpīn riti krouəpwin pen min. Kaon səvəi riti silin kīno ia silva irəha pam faef hantret. Nənə kaon səvəi riti silin kīno ia silva irəha pam fifti. ⁴² Iərmama mi nəha riskai ti nirau ti nərpwin penien min. Ro pen iəmə asori rərai raka kaon səvənrau mīni mə irau trouəpwəh nərpwinien. Tuko ro iamīnha irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei pik iəmə asori nəha?”

⁴³ Miregi Saemon rīni mə, “Rosi sə nəha sə kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rərai raka.”

Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Nəkiriien səim ratuk-watukw.”

⁴⁴ *Nənə in ruvsini, məti pen mətə prən nəha, mīni pen ti Saemon i mə, “Ikətə prən i? Nəpīn iakiməuvniwə pehe ia niwə səim, ipkaikuas mhə ia nisuk mi ia nui, mətə prən i raikuas ia nisuk mi ia nise nənimen, mīrai raka ia niwəi nukwənen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhə miou, mətə nəpīn iakuvniwə pehe, prən i rinamakei m nisuk mi, məpwəh napwisien. ⁴⁶ *Ik ipkahakwi mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi nisuk

* 7:36: Luk 11:37 * 7:37: Mat 26:7, Mak 14:3, Jon 12:3 * 7:44: Jen 18:4

* 7:46: Sam 23:5

mi ia senta. ⁴⁷ Ro iam̄nhi irə iakani pehe tukw ik i mə noien ərəha me ripik prən i rino iou iakinenouenou raka. Ro pen in rokeikei pik iou. Mətə iərmama sə ripko pik mhə noien ərəha trini minuə iakenouenou noien ərəha me nəha səvənhi iərmama nəha ko in ripkokeikei pik mhə iou tukwe.”

⁴⁸ *Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁴⁹ Nənə nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min, kənamhəni pen ti nirəha me i mə, “Sin i iərmama i rukurən nenouenouien noien ərəha me iam̄nhi?”

⁵⁰ *Mətə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nahatətəien səim ruvəuvehimiru ik. Evən. Nəməriniuēn trarə tukw ik.”

8

Nipran səməme kamhasitu ia Iesu

¹ *Kurirə irə nəp̄in ouihi a rukurau, Iesu ramevən ia taon me mine rukwənu me, mamini irapw nəgkiariien amasan sə raməvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama səvənhi twelef ² *mine nipran me nepw̄in mwi kamhəkurirə in. Fwe kupwən Iesu rinomasan nipran me nəha, məkoui irapw nənimw̄in ərəha me ia nepw̄in, muvehi raka nemhəien me ia nepw̄in. Nəghinraha me i: Meri sə kaməkwein mwi nəghin nə mə Maktala, pran nəha Iesu rinəkoui irapw nəremhə sefen irə; ³ nənə Joana, pran səvəi Jusa, iəmə asori riti sə ramowok ipaka ti Herot; nənə Susana, mine nipran me həpik mwi səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me ia mane me səvənraha, mamhəuvei pen m Iesu mine nərmama me səvənhi mə trasitu ia nirəha.

Iərmama sə ruini nuni nari me ia nəmhien səvənhi

⁴ Nərmama həpik anan həier ia taon me pam ia kwopun nəha, mhəuvehe ti Iesu. Nəp̄in hənousəs̄imw̄in raka irəha me, in rini nusipekinien riti ti nirəha i minuə, ⁵ “Iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. Nəp̄in rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepw̄in həsas pen ia suatuk, nənə nərmama havən ia nirəha, menu me ia nimagouagou həuvehe mhani pam. ⁶ Nənə nuni nari me nepw̄in həsas pen ia təkure kəpwier tiprənə rouihi ikin. Həuverə mətə ti nəri nə mə nui riwən haukei pam. ⁷ Nənə nuni nari me nepw̄in həsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rauiris ikin. Nənə nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepw̄in həsas pen ia tiprənə amasan, mhəutə, mhəukuə kwənkwan hantret.”

* **7:48:** Luk 5:20-21   * **7:50:** Luk 8:48, 17:19, Luk 18:42   * **8:1:** Luk 4:43

* **8:2:** Mat 27:55-56, Mak 15:40-41, Luk 23:49

Nəpɪn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iərmama sə nəkwəregin rarə tɪ niregiiən nari traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rini irapw nɪpwrai nusipekinien nəha

⁹ Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu həres pen in mə nəfe nɪpwrai nusipekinien nəha, ¹⁰ in rini mə, “Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə hənamərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me kamhəregi iakaməgkiari ia narimnari me nəha iakausipekin a irə. Iakamo iamɪnhi irə mə

‘irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən.

Irəha tuhəregi, mətə tuhəpkregei mhə mhəukurən.’

¹¹ *Nənə nɪpwrai nusipekinien i iakiməni ro iamɪnhi irə. Nuni nari in nə nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹² Səməme həsas pen ia suatuk həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəpɪn həvəregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigiiən səvənraha, kamo irəha həni nɪpərhiiənien irə nənə Kumwesən ruvehimiru irəha. ¹³ Nənə səməme həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouihi ikin həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəuvehi, mhagiiən tukwe. Mətə nəgkiariien nəha rɪpkeiwaiu amasan mhə ia rerinraha rəmwən ia nuai nei me. Irəha tuhəni nɪpərhiiənien irə nəpɪn ouihi a. Nəpɪn narimnari me tuhəuvehe mho nəmisəien mɪnraha mə tro mətə sas ia nahatətəien səvənraha, irəha həmwəi. ¹⁴ Nənə səməme həsas pen ia tɪprənə nəkwus ərəha rəuviris ikin həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien nəha, mətə nəpɪn irəha kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, kamhətərig pɪk tɪ narimnari me səvəi tɪprənə i rəmwən ia mane mɪne nəfe m nəfe mwi irəha hokeikei mə tuhəuvehi mhəregi ramasan irə ia nɪmɪruuiən səvənraha. Nətərigiiən me nəha həuviris ia rerinraha, həuvehe, mhousəman nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh nukuəien. ¹⁵ Mətə səməme həsas pen ia tɪprənə amasan irəha nəha həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəkwtəmhiri ia rerinraha sə ratukwatukw mamasan. Irəha həkwtəmhiri əknekɪn mamhəuvən nənə mhəukuə.”

Iesu rəgkiari ia laet sə kousəman

¹⁶ * “Iərmama riti riwən ko rɪhiəi pen napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei pen kwopun afafa ikin. Mətə traməkeikei mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə mə nərmama tuhətoni raməhiapw nəpɪn həvɪnimwə pehe. ¹⁷ *Rəmwən a

* 8:11: 1Pit 1:23

* 8:16: Mat 5:15, Luk 11:33

* 8:17: Mat 10:26, Luk 12:2

mwi narimnari me pam sēmame hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam sēmame haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ *Ro iam̄nhi irə k̄imiahā tihaməkeikei mhətərig amasan ia nəfe hiamregi t̄i nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Mama səvəi Iesu mine piəvi Iesu me

¹⁹ Ia nəp̄in nəha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka tukwe t̄i nəri nə mə nərmama me həp̄ik. ²⁰ Ro pen nərmama me həni pen t̄i Iesu i mə, “Səim mama mine piām me kamhərer fwe iruə. Irəha hokeikei mə tuhətə ik.”

²¹ Miregi Iesu rini pen t̄i nirəha i mə, “Nərmama sēmame kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəfe rani irəha nə səiou mama mine piak me.”

Iesu rinise nimətagi asori

²² Nəp̄in riti Iesu rəputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, rini pen t̄i nirəha i mə, “Pwəh səuvən mhəpi simw̄in pen fwe ia n̄ikare nui asori.” Ro pen həvi nivən, mənāmhəuvən. ²³ Nəp̄in kamhau ia nitətə ouihi mamhəuvən, Iesu revən mapri. Nimətagi asori reiwaiu ia nəkwai nui asori nəha, nitətə ouihi səvənraha rinakuər ia nui, na tuhəmwhenimw.

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həuvən, mhəsəwpwiri in, mhəni mə, “Iərimənu. Iərimənu. Na tsəmwhenimw!”

Iesu rərer minise nimətagi mine peiau peiau asori me, nənə heiwaiu mhəiwən. Narimnari me həuvehe mhəmərinu.

²⁵ Iesu rini pen t̄i nirəha i mə, “Nahətətəien pəku səkimiahā?”

Mətə irəha həhek̄ir. Nənimenraha rier. Kamhəni pen t̄i nirəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Raməgkiari m̄ nimətagi mine nui krauo nəkwān!”

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəmə Karasa riti

²⁶ Irəha həier ia tənə Kalili, mhaiu ia nitətə ouihi nəha, mhəpi simw̄in ia nui asori, mhəuvən ia tənə səvəi nəmə Karasa.

²⁷ Nəp̄in Iesu ruvarei, iərmama riti ia taon riti fwe ik̄in ruvehe tukwe. Iərmama nəha nəremhə me kamharə irə. Nəp̄in rip̄ik rip̄karkahu mhə t̄inari, m̄ip̄kapri mhə mwi ia nəkwai nimwə səvənhi, mətə ramarə ia kwopun kanimwi nərmama ik̄in. ²⁸ Nəp̄in iərmama nəha rətə Iesu, rasək əpwəmwis, muvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, məgkiari asori mini mə, “Iesu, Kumwesən sə rasori anan t̄ini nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh noien nəm̄isəien miou.”

* 8:18: Mat 25:29, Luk 19:26

29 Nənimwɪn ərəha nəha raməgkiari iamɪnhi irə, ti nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka tukwe in mɪnuə trier ia iərmama nəha. (Nəpɪn me rɪpɪk nənimwɪn ərəha nəha rɪnəkwtəmhirɪ iərmama nəha. Nərmama hənərihi rəgɪn mi mɪne nisun mi ia jen me, mhərər tukuahag in, mətə in rəvi əmwesi jen me, iəremhə rəkoui pen in revən ia kwopun akwesakwes ikin.)

30 Nənə Iesu rəres in mə, “Nəghɪm sin?”

Miregi rɪni mə, “Iou nəghɪk Nəkuər.” In rɪni iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəremhə me həpɪk həməuvnimwə ia reri iərmama nəha. 31 Nənə nəremhə me nəha hase Iesu mə trəpwəh nərhi penien irəha həuvən ia nɪpəg sə rameiwaiu nukunen riwən.

32 Mətə toue pɪkə me həpɪk kamhərku ia kwopun nəha. Nəremhə me hase Iesu mə trəsəni irəha həuvnimwə ia rerinraha. Ro pen Iesu rəsəni irəha. 33 Nənə nəremhə me həier ia iərmama nəha, mhəuvnimwə ia reri pɪkə me. Pɪkə me haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhənɪmw.

34 Nəpɪn nərmama səməme kamhətui ti pɪkə me hətoni, hap, mhəni irapw ia taon səvənraha mɪne rukwənu me. 35 Nənə nərmama me həier mhəuvən mə tuhəspau i mə rəfo. Nəpɪn həuvehe ti Iesu həti pen mhətoni iərmama nəha nəremhə me həməier irə, rarkahu, maməkure irapw ia nisui Iesu, nətərigien səvənhi rɪnəmək amasan. Irəha hətoni həhekɪr.

36 Nənə səməme hənətoni nəri nəha, həni irapw ti nərmama me i mə iərmama nəha rɪnəfo muvehe məsanɪn. 37 Nənə nəkur Karasa səməme kamharə ipaka ti kwopun nəha həres Iesu mə trəpwəh irəha mamevən ti nəri nə mə həhekɪr pɪk anan. Ro iamɪnhi irə in rəputə ia nitətə ouihi mə trirəriɡ.

38 Iərmama sə nəremhə me həməier irə rase in mə trəsəni in pwəh revən irau min. Mətə Iesu rərhi pen i ramevən, mɪni mə, 39 “Tikrəriɡ mevən fwe imwam, mɪni irapw narimnari me i Kumwesən rɪno mik.” Nənə iərmama nəha revən ia kwopun me pam fwe ia taon səvənhi, mamɪni irapw narimnari me nəha Iesu rɪno min.

Pran sə rirapi tinari səvəi Iesu mɪne prən ouihi səvəi Jaeras

40 Nəpɪn Iesu rirəriɡ pehe mwi ia nɪkare nui asori, nərmama me həuvən tukwe. Rerinraha ragien ti nəri nə mə kamheitenhi in. 41 Iərmama riti fwe ikin nəghɪn nə Jaeras. In iəmə asori riti səvəi nɪmwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ruvehe mɪnɪmwɪ nukurhun mi ia nəmri Iesu, mamase in mə truvehe ia nɪmwə səvənhi, 42 ti nəri nə mə prən prən ouihi səvənhi ramemhə na tremhə. Prənouihi nəha səvənhi in əpa kuatia. Nuk səvənhi ipaka reste twelef.

Nəpɪn Iesu ravən mamevən, nərmama həpɪk həukuraukurau irə. 43 Pran riti nəha ikin ruvehe ramemhə ia nemhəien səvəi nɪpran. Nemhəien nəha rɪnarə rerɪn irə

muvehi nuk twelef. In rinouraha pam mane sāvənhi ia tokta me, mətə iərmama riti riwən ko ro in rəsanin. ⁴⁴ Prən nəha rukurirə Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi tınari sāvənhi. Təkwtəkwni a mwi nimwapw rama, nemhəien sāvənhi ro sampam.

⁴⁵ Nənə Iesu rini mə, “Sin nəha rirapi iou?”

Miregi nərmama pam həni mə ripko mhə irəha. Nənə Pita rini mə, “Iərimənu. Nərmama həpik kamhərer kurkurau ik, mamhəsigiəsigi ik.”

⁴⁶ Mətə Iesu rini mə, “Rekəm. Iakukurən mə iərmama riti rirapi iou. Iakregi nəgsek rier ia nirak, mevən mo nari riti.”

⁴⁷ Nənə nəpın prən nəha rətoni mə ko in ripkərkwafə mhə, ruvehe mamətəmnimwin, minimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini irapw ia nəmri nərmama me pam mə in rirapi Iesu ti nəfe mine rinəfo məsanin akwauakw. ⁴⁸ *Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Evən. Nəmərinuien trarə tukw ik.”

⁴⁹ Nəpın Iesu raməgkiari ihi, iərmama riti ruku pen ia nimwə sāvəi iəmə asori nəha Jaeras, muvehe mini mə, “Səim prən ouihi ruvəmhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahtən i mə in trəpwəh pehe.”

⁵⁰ Mətə nəpın Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekiriien, mini a nipərhiien ia nirak, nənə prən ouihi səim trəsanin.”

⁵¹ Nəpın Iesu rapirapw ia nimwə sāvəi Jaeras, ripkəsəni mhə nərmama me pam mə tuhəuvnimwə irəha min, mətə rəsəni əpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama sāvəi prən ouihi nəha. ⁵² *Nərmama me pam kamhasək mamhəkwein əpwəmwis ti prən ouihi nəha, mətə Iesu rini mə, “Rəfo kimiaha hiamasək? Prənouihi nəha ripkəmhə mhə, mətə ramapri a.”

⁵³ Irəha həregi haris ia Iesu. Irəha həukurən mə prən ouihi nəha ruvəmhə raka. ⁵⁴ *Mətə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mini mə, “Prənouihi, ərer.” ⁵⁵ Nənə nimiruien sāvənhi ruvehe. Təkwtəkwni a mwi riskəmter. Nənə Iesu rini mə tukuvei pen nəveginiien min pwəh rəni. ⁵⁶ *Tata mine mama sāvəi prən ouihi nəha nənimenrau rier, mətə Iesu rinise pen ti nirau i mə trouəpwəh niniien ti iərmama riti nəfe in rino.

9

Iesu rərhi pen nərmama sāvənhi twelef mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein nərmama sāvənhi twelef həuvehe mhousəsimwin irəha me. Nənə in ruvei pen niskaiien minraha. Ia niskaiien nəha irəha həukurən nifi rakaiien

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13 * 8:54: Luk 7:14 * 8:56: Mak 7:36, Luk 5:14

nemhæien me ia nærmama. Nænə in ruvei pen mwi nasorïien minraha. Ia nasorïien næha irəha hæukurən nækoui irapwien næremhə me pam. ² Nəpïn Iesu ruvei pen pam, rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nænə mho nærmama səməme kamhemhə hæuvehe mhəsanin. ³ In rini pen ti nirəha i mə, “Kïmiaha tihəpwəh nuvehïien narimnari me səvəi suatuk səkïmiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə næveginien, uə mane. Kïmiaha tiharkahu ia karkahu kuatia a. ⁴ *Nəpïn tihəuvən ia kwopun riti, nænə mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə nə in nə tiharə irə meste hiəier ia kwopun nəha. ⁵ *Trini minuə hiəuvən ia taon riti, mətə nærmama me ikin hæpkəsevər mhə ia rerinraha tukumiaha, nəpïn hiəier ia taon səvənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien mə irəha hənə noien ərəha.” ⁶ Nænə nærmama me twelef səvəi Iesu hæier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irapw nægkiariien amasan, mamho nærmama səməme kamhemhə ia kwopun me pam hæuvehe mhəsanin.

Herot raməgkiari ia Iesu

⁷ *Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me nəha Iesu ramo. Ia nəpïn nəha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə mə nærmama me nepwïn kamhəni mə Jon Paptaes rinətui mwi ia nemhæien səvənhi. ⁸ Nænə nærmama me nepwïn kamhəni mə Profet Elaeja ruvəier pehe mwi. Nænə nærmama me nepwïn mwi kamhəni mə profet kupwən riti rinətui mwi ia nemhæien səvənhi. ⁹ *Nænə Herot rini mə, “Jon iakinərai raka kənkəpwə. Mətə sin mwi iərmama i iakamregi nəvisaiuen irə?” Ro iamnhi raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rəkwməni nærmama me hæpik kəvsini nærman me əpa irəha pam faef-taosen

¹⁰ Nəpïn aposol me hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu, həni pen tukwe in narimnari me pam səməme hənə. Nænə in riri raka əpa irəha, mharaka ia nærmama mhəuvən ia taon riti nəghin nə Petsaeta. ¹¹ Nəpïn nærmama me həregi mə Iesu ramevən fwe ikin, kamhəkurirə pen in. Nəpïn Iesu rətoni irəha, rerin ragien. In rəkwein irəha hæuvehe, nænə rəgkiari minraha ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mo səməme nemhæien ramarə ia nirəha hæuvehe mhəsanin.

¹² Rinaməruarəv meri na trivə. Nærmama səvənhi twelef hæuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ramasan mə tikərhi pen nærmama me i hæuvən ia rukwənu me mine næmhien me

* 9:4: Luk 10:4-11   * 9:5: Luk 10:11   * 9:7: Mat 16:14, Mak 8:28, Luk 9:19

* 9:9: Luk 23:8

kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me səvəi napriien mine nəveginien ti nəri nə mə kwopun i narimnari me həiwən ikin.”

¹³ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien minraha.”

Miregi həni mə, “Kimaaha iahəuvehi a bred krirum mine nəmu kəru. Rəfo? Ikokeikei mə kimaha tahəuvən mhəuvehi nəmri nəveginien sənəi nərmama me pam i?” ¹⁴ (Irəha həni iamihhi ti nəri nə mə nəpən həvsini a nərman me ia nirəha mətə ipaka faef-taosen.)

Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Kimiaha tihəuvən mho irəha həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fifti ia təmwen kuatia.” ¹⁵ Nənə irəha həuvən mho nərmama me həkure rəmwhen Iesu riməni. ¹⁶ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum mine nəmu i kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mauvei pen m səvənhi nərmama me mə irəha tuhəpeki pen m nərmama me. ¹⁷ Nərmama me pam hani nari tipwinraha rəsisī. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw irəha pam twelef.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹⁸ Nəpən riti Iesu in əpa raməfwaki irəha səvənhi me nərmama. Nənə rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama kəmhəni iou mə iou sin?”

¹⁹ *Miregi həni mə, “Nərmama nepwin kəmhəni ik mə Jon Paptas. Mətə nepwin kəmhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwin mwi kəmhəni ik mə profet kupwən riti sə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

²⁰ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə kimiaha hiaməni mə iou sin?”

Miregi Pita rini mə, “Ik Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe ik ikuvehe.”

²¹ Nənə Iesu rinise pen əknekīn ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nīniiēn nəgkiariēn i ti iərmama riti.” ²² *Nənə in rīripīn nəgkiariēn səvənhi mīni mə, “Iou Iəməti Iərmama takaməkeikei miregi nəmisəien me rīpik. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa tuhəuvei pehe təkutanraha miou. Tukousi əpune iou, nənə nəpən sə ro kahar irə iakətui mwi.”

Iərmama sə trukurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuauī

²³ *Nənə Iesu rini pen ti nərmama me pam mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətəriēn səvənhi, muvehi utə nei kamarkuauī

* 9:19: Luk 9:7-8   * 9:20: Jon 6:68-69   * 9:22: Luk 9:44, Luk 18:32-33

* 9:23: Mat 10:38, Luk 14:27

səvənhi ia nəp̄in me, məvrani mukurirə iou. ²⁴ *Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin. ²⁵ Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia t̄iprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə ripkuvehi mhə nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ²⁶ *Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama ti niniiēn mə in iərmama riti səiou, mauris mwi ti nəvisaiuen nəgkiariien me səiou minraha, Iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəp̄in nəha takuvehe ia niskaiien səiou mine ia niskaiien səvəi tata səiou mine nagelo ikinan me, takauris ti niniiēn mə iərmama nəha in iərmama riti səiou. ²⁷ Mətə iakani n̄ipərhiēnien tukumi-aha i nərmama nepw̄in kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rier pehe.”

N̄ipwrai Iesu ruvehe mopə

²⁸ Nəp̄in Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, ipaka nəp̄in eit ruvehe mukurau, nənə in riri Pita mine Jemes mine Jon mutə parei ia təkue riti mə trəfwaki. ²⁹ Nəp̄in raməfwaki, nənimen ruvehe mopə. Tinari səvənhi ruvehe məpsan mamser. ³⁰ Təkwtəkwni a iərmama kəru krauəgkiari irəhar min. Irau nə Moses mine Profet Elaeja. ³¹ *Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia n̄ikaren səvəi nemhəien səvənhi sə t̄ipko mhə tui in revən mo sampam irə fwe ia Jerusalem. ³² *Ia nəp̄in nəha Pita mine James mine Jon haremhə napriien. Mətə nəp̄in harətui, harətoni n̄ipwrai Iesu ramser iərmama kəru nəha krouərer irəhar min. ³³ Nənə nəp̄in irau kr̄inouəpwəh Iesu rauevən, Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənimwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” (Mətə Pita raməgkiari əpnapen, mipkukurən amasan mhə nəfe rani.)

³⁴ Nəp̄in in raməgkiari ihi, nəpuə riti rinauvehe minamousəman irəhar. Irəhar harətoni mə nəpuə nəha truvegi irəhar. Harətoni harhek̄ir. ³⁵ *Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, m̄ini mə, “In nəha nərik sə iakuvər̄fi raka in. Kimiaha tihətərig in.” ³⁶ Nəp̄in Kumwesən rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu əpa ramərer. Kurirə ia nəp̄in nəha irəhar harəpnapen, mharəpwəh niniiēn ti iərmama riti nəfe harənətoni.

Iesu rəkoui irapw nənimw̄in ərəha ia iəkunouihi riti

³⁷ K̄ini rakwakwi irə, nəp̄in irəha hənəiwaiu raka ia təkue nəha, nərmama həp̄ik həuvehe ti Iesu. ³⁸ Nənə iərmama riti

* 9:24: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33, Luk 12:9, 2Tim 2:12

* 9:31: Luk 9:22, 13:33 * 9:32: Jon 1:14, 2Pit 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22

sə ramərer ia reri nərmama me nəha rəkweïn əpwəmwis, mini mə, “Iahatən. Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərik. In kwənkwan kuatia. ³⁹ Ia nəpın me nənimwın ərəha riti raməkwtəmhiri in, mamō in ramərkərinari mamasək əpwəmwis, mamərkəkəkər, nisəkwan ramaiu. Nənimwın ərəha nəha ro pik nəmisəien min, ko rıpkaraka akwauakw mhə irə. ⁴⁰ Iakinəres raka səim nərmama me mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpkō mhə.”

⁴¹ Miregi İesu rini mə, “Kımiaha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou meste nəfe nəpın? Tineisen mine iakapwis kımiaha? Tiko miri nərim muvehe i.”

⁴² Nəpın iəkunouihi nəha ramavən ihi mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw ia tıprənə, mamō in ramərkəkəkər. Mətə İesu rinise pen ti nənimwın ərəha, mo iəmə ouihi nəha ruvehe məsanın. Nəpın rinəsanın raka İesu ruvehi in muvei pen m səvənhi tata. ⁴³ Nənə nərmama pam səməme hətoni nəri asori nəha İesu rino ia niskaiien səvəi Kumwesən nənimenraha rier.

Mətə nəpın irəha pam kamhərkəri ihi nari ia narimnari me nəha in ramo, İesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, ⁴⁴ *Pwəh nəgkiariien me i həuvnimwə amasan ia nəkwəregimiaha. Tıpkō mhə tui kuvei pen iou, İəməti İərmama, ia rəgi nərmama.” ⁴⁵ *Mətə irəha həregi nəgkiariien i həreirei nıpwran. Kumwesən rərkwafə i mə ko irəha həpkətoni mhə. Nənə həhekır ti nəresien İesu mə nəfe nıpwrai nəgkiariien i.

Nərmama səvəi İesu tuhaməkeikei mhəuvehi irapw irəha

⁴⁶ *İa nəpın nəha nərmama me səvəi İesu hənaməvisə minraha me mə sin ia nırəha in rasori. ⁴⁷ Mətə İesu rukurən nətərigien səvənraha. Ro pen in ruvehi iəkunouihi riti, mərpwi ia nıkaren, ⁴⁸ *nənə mini pen ti nırəha i mə, “İərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihi i ia nəghik, raməsevər mwi ia rerin tukw iou. İərmama sə raməsevər ia rerin tukwe iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə İərmama sə truvehi irapw in ia kımiaha in nə İərmama sə rasori ia kımiaha.”

⁴⁹ Miregi Jon rini mə, “Iahatən, kımaha İahətoni İərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghim. İahaməmwur mə tahənise in ti nəri nə mə rıpkō mhə in kımaha riti.”

⁵⁰ *Mətə İesu rini pen tukwe in mə, “Kımiaha tihəpwəh nıniseien in. İərmama sə rıpkini ərəha mhə kımiaha in kımiaha riti.”

* 9:44: Luk 9:22

* 9:45: Luk 18:34

* 9:46: Luk 22:24

* 9:48: Mat 10:40

* 9:50: Mat 12:30, Luk 11:23

Nəkur Sameria həpwəh nokeikeien Iesu mə truvehe imwənrəha

⁵¹ *Rinauvehe ipaka ti nəpın nəha Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia neiai. Iesu nətərigien səvənhi ruvehe miskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵² Nənə in rərhi pen nərmama nəpwın mə tuhəkupwən irə. Irəha həuvən mhəier pen ia rukwənu riti səvəi nəkur Sameria mə tuhəpnəpenə ia narimnari me kurirə Iesu ruvehe. ⁵³ *Mətə nərmama ia kwopun nəha həpkəsəni mhə Iesu mə truvehe imwənrəha ti nəri nə mə irəha həuvəukurən raka nətərigien səvənhi riskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵⁴ *Nəpın iərmama mi kəru səvənhi mi Jemes mine Jon krouətə noien nəha, krouni mə, “Iərimənu. Ikokeikei mə kimrau trouəkwein napw pwəh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi irəha?”^a ⁵⁵ Mətə Iesu ruvsini in minise pen əknekin ti nirau i. ⁵⁶ Nənə irəha həuvən mwi ia rukwənu əpə riti.

Nərmama nəpwın hokeikei mə tuhəkurirə Iesu

⁵⁷ Nəpın riti Iesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən. Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikın.”

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənrəha nıpəg rarə. Menu me ia nimagouagou təpwagenrəha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikın.”

⁵⁹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama riti mwi mə, “Kurirə iou.”

Mətə iərmama nəha rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən minimwi raka səiou tata.”

⁶⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənrəha səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁶¹ *Nənə iərmama riti mwi rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkir raka m nəkur imwak me.”

⁶² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, minamostat minamərar, maməti kurirə, rıpkə mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

10

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mə tuhəuvən mhəvisau

* 9:51: Mak 10:32 * 9:53: Jon 4:9 * 9:54: 2King 1:9-16 a 9:54: Nəkur Isrel mine nəkur Sameria həmwəki irəha me. Əvsini mwi Jon 4:9. * 9:61: 1King 19:20

1 *Kurirə irə İərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepwin mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me mine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ikin.

2 *In rini pen ti nirəha i mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhiən rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houihi a. Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhiən, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwin mwi həuvən fwe ia nəmhiən səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.

3 *Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. İakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me.

4 *Tihəpwəh nuvehien tənəripw sə kawai pen mane irə, uə tənəripw sə kawai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh nəpwisien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

5 Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəməriniuen ramarə ia nimwə i.’ 6 Trini minuə iərmama səvəi nimwə nəha rokeikei nəməriniuen nəha, nəməriniuen səkimiaha trəuiui in. Mətə mə rekəm, trirərig mwi tukumiaha.

7 *Kimiaha tihamarə rerin ia nimwə kuation a, mhəpwəh nevən əpnəpənien ia nimwə me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m kimaha, tihəuvehi mhəni mhənimwi. Tiho iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə irəha tuhərəku pehe narimnari me nəha m kimiaha.

8 *Trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həuvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səvənraha, tihəni nəfe nəveginien sə tuhəuvei pehe m kimiaha. 9 Nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe mhəsənin. Tihəni pen ti nirəha i mə,

‘Nitetə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha.’ 10 Mətə trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həpwəh nəsevəriən ia rerinraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia kurkwai suatuk me, mhəni irəpw iamınhi irə mə,

11 *Niməkwurur ia taon i səkimiaha i raməmak ia nisumaha, kimaha tahahakwi raka ti nəri nə mə kimiaha hiəno noien ərəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Nitetə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kimiaha hiənpwəh.’

12 *İou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən

* 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38, Jon 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4:

Mat 10:7-14, Mak 6:8-11, Luk 9:3-5, 2King 4:29 * 10:7: 1Kor 9:6-14, 1Tim 5:18

* 10:8: 1Kor 10:27 * 10:11: Wok Me 13:51, 18:6 * 10:12: Jen 19:24-25, Mat 10:15, 11:24

trərpwɪn noien ərəha me irə nərpwɪnien səvəi nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwɪnien səvəi nəkur Sotom.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwɪn

13*“Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nɪmtətien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nɪmtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nɪmwɾakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. 14 Mətə ia nəpin nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə nərpwɪnien səkimiaha triskai məpi raka nərpwɪnien səvəi nəkur Taea mine Saeton. 15 Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə.”

16* Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama sə ramətərig ia nəgkiariien səkimiaha rəmwhen mə ramətərig mwi ia nəgkiariien səiou. Iərmama sə rauvei pen təkutan m kimiaha rəmwhen mə rauvei pehe mwi təkutan miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou rəmwhen mə rauvei pen mwi təkutan m Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu

17 Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mwi mhəuvehe ti Iesu, mamhagien, mamhəni mə, “Iərimənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəpin iahəgkiari mɪnraha ia nəghim.”

18* Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakinətoni kərarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe rəmwhen ia nouapirien. 19* Həregi ro. Iakuvəuvei pehe raka nasoriien m kimiaha. Kimiaha hiəukurən neivəien ia snek me mine mimi me sə kamhəpi mamho nəmisəien m nərmama. Iakiməuvehi utə kimiaha hiasori ia niskaiien me pam səvəi Setan. Nari riti riwən tro nəmisəien m kimiaha. 20* Nəri nəha ro nipərhiienien. Mətə rərəha kimiaha hiamagien ti nəri nə mə nəremhə me kamho nəkwamiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rerin ragien

21 Ia nəpin a mwi nəha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nagienien səvəi Nənimwɪn Ikinan, nənə in rini mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tɪprənə iakani tanak tukw ik ti nəri nə

* 10:13: Mat 11:21-23 * 10:16: Mat 10:40, Luk 9:48, Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31, Rev 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13, Mak 16:18 * 10:20: Mat 7:22, Eks 32:32, Fil 4:3, Rev 3:5

mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməmə həukurən nari mine səməmə kinahatən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməmə həmwəhen ia nīpwnəti nəkwərhakwərha me hətoni. Ouəh, Tata. Nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.

22 *Tata səiou rīnəmri pehe raka narimnari me pam ia tipage rəgik, iou tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mine nərmama me nəha səməmə rerik ragien mə tako pui pen in minraha.”

23 *Iesu ruvsini in, mægkiari pen əpa m səvənhi nərmama me, mini mə, “Rerimīaha tragien ti nəri nə mə kimīaha hiamətə narimnari me i ia nəmrimīaha. 24 *Iakani pehe tukumīaha i mə fwe kupwən profet me həpik mine kig me həpik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.”

Iesu rusipekin ia iəmə Sameria rasitu ia iəmə Isrel

25 *Ia nəpīn nəha, iahatən riti səvəi Loa rokeikei mə triregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen riskəmter, mini mə, “Iahatən. Takəfo irə muvehi nīmīruien rerin?”

26 Miregi Iesu rini mə, “Nəkukua İkinan rani nəfe? Nəpīn ikəvsini Loa nəha miregi rīməfni irə?”

27 *Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Tikaməkeikei mokeikei İərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruien me pam səim, mokeikei in ia nīskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piam rəmwəhen ikokeikei atukw a ik.”

28 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəgkiariien səim ratukwatukw. Trini minuə iko narimnari me i Nəkukua İkinan rani, tikuvehi nīmīruien irə.”

29 Mətə iahatən səvəi Loa rokeikei mə treikuə irə mə in iəmə atukwatukw. Ro pen rini pen ti Iesu i mə, “Sin nə piak?”

30 Miregi Iesu rini mə, “İərmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Nərmama nepwīn sə kamhakres həkwətəmhiri, mhəpeki raka mane mine tinari səvənhi, mhousi in, mhəp raka irə, mhəpwəh raməmak ipaka remhə. 31 Ia nəpīn nəha pris riti ramesi pen suatuk nəha, mətəni iəmə nəha, rukurau irə ia nīkare suatuk mamevən. 32 Kurirə irə kwənəkwwus riti səvəi Livae sə ramasitu ia pris me ro mwi iamīnhi, muvehe ia kwopun nəha, mətəni iəmə

* 10:22: Jon 3:35, 10:15 * 10:23: Mat 13:16-17 * 10:24: 1Tes 1:10 * 10:25: Mat 22:35-40, Luk 18:18 * 10:27: Dut 6:5, Lev 19:18 * 10:28: Lev 18:5, Rom 10:5, Kal 3:12

nəha, mukurau mwi irə ia nīkare suatuk mamevən. ³³ Mətə iəmə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk nəha, ruvehe ia kwopun nəha iəmə nəha raməmāk ikin. Nəpīn rətōni iəmə nəha, rerīn rəkwəpīr tukwe. ³⁴ In revən ipaka tukwe maikuas ia nīnwāp w me səvənhi ia oel mīne waen, nənə muvegi tərīni nīnwāp w me, mərəhi utə iəmə nəha mukurei pen in ia təkure togki səvənhi, nənə muvehi mevən ia nīmwə sə kamərəku pen kamapri ikin, mamətui amasan tukwe. ³⁵ Kini rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kīno ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen mīn kamapri ia nīmwə səvənhi, mīni mə, “Tikətui amasan ti iəmə i. Trīni mīnuə ikouraha mane me nēpwīn səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik, nəpīn takrərig muvehe, takərpwīn pehe mik.”

³⁶ Nənə Iesu rəres mə, “Ikaməfətərig irə? Sin ia nīrəhar i ro rəmwhen ia in piəvi iəmə nəha nərmama səməme kamhakres həkwtəmhirī?”

³⁷ Miregi ia hatən səvəi Loa rīni mə, “Sə nəha rīnapi tukwe masitu irə.”

Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Ik tikevən mo mwi iamīnhi.”

Iesu ruv nīmwə ia nīmwə səvəi Marta mīne Meri

³⁸ Nəpīn Iesu mīne nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, hāier pen ia rukwənu riti. Pran riti fwe ikin nəghīn nə Marta rəsevər ia nīmwə səvənhi mə Iesu truvnīmwə irə. ³⁹ *Prən nəha piəvni riti nəghīn nə Meri. Nəpīn Iərimənu səkitaha ruv nīmwə pehe, Meri revən məkure ipaka tukwe, mamətərig nəgkiariien səvənhi sə ramahatən nərmama me irə. ⁴⁰ Mətə Marta ko rīpkəkure mhə mhətərig i ti nəri nə mə rasui raka pik nəveginien sənəi nərmama. Nənə in revən ti Iesu, mīni mə, “Iərimənu. Rəfo? Ratukwatukw mə piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka nəveginien sənəi nərmama me? Ni pen tukwe in mə traməkeikei masitu ia nīrak.”

⁴¹ Mətə Iərimənu səkitaha rīni pen tukwe in mə, “Marta, Marta! Ikamətərig ti narimnari me rīpik. Rerīm ko rīpkapwīs mhə. ⁴² *Mətə nari kuatia a kimiaha tihaməkeikei mho. Tihətərig ia nəgkiariien səiou. In nə ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takəpwəh nīniseien in.”

11

Iesu rahatən nərmama səvənhi mə tuhəfəfwaki irə

¹ *Nəpīn riti Iesu raməfwaki ia kwopun riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti səvənhi rīni pen tukwe in mə,

* 10:39: Jon 11:1, 12:2-3   * 10:42: Mat 6:33   * 11:1: Luk 5:33

“Iarimənu. Tikahatən ro kimaha tahəfəfwaki irə rəmwhen ia Jon rinahatən nərmama me səvənhi irə.”

² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin kimiaha tihəfwaki, tihəni iaminihi irə mə,

‘Tata, pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

³ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpin ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərahien ikin.’ ”

⁵ Nənə Iesu rarə mīni pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpin ia nəpin, nənə mīni pen tukwe in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwin muvehe təkwtəkwuni, mətə nəveginien sənək riwən mə takuvei pen min?’

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, ‘Tikəpwəh nomətəien iou. Iakinərpinhə raka. Kimaha nəkwərhakwərha me səiou iahənapri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.’ ”

⁸ *Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiénien iəmə nəha rini minuə ko in ripkiskəmter mhə muvei pen nari riti min. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter muvei pen nəfe nari iərmama nəha raməres i. In tripkə mhə iaminihi irə ti nəri nə mə raməkwein iərmama nəha mə in riti, mətə in tro ti nəri nə mə iərmama nəha rəres in, məpwəh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trini minuə kimiaha hiokēikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ¹⁰ Iərmama sə raməres nari truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə tukəsevər tukwe.

¹¹ Sin ia kimiaha tata me nəpin iəkunouihi səvənhi rəres nəmu, trəpwəh nuvei penien nəmu, mətə truvei pen snek min? ¹²⁻¹³ Uə trini minuə rəres kwənəre menu, truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien min? Rekəm! Kimiaha tihəməkēikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me səkimiaha. Mə kimiaha nəkur ərəha hiəkurən noien iaminihi irə, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen Nənimwin Ikinan rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe.”

Iesu mine Pielsepul

¹⁴ Nəpin riti Iesu raməkoui irapw iəremhə riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama nəha ko ripkəgkiari mhə, mətə nəpin

* 11:8: Luk 18:5

iæremhæ ruvæier iræ, rīnamægkiari. Nænæ nærmama me hætoni hærkærinari iræ. ¹⁵ *Mætæ iræha me nepwīn hæni mæ, “Iæmæ næha ramækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævæi Pielsepul, iæremhæ sæ in rasori ia næremhæ me.” ¹⁶ *Nærmama nepwīn mwi kamhæres pen Iesu i mæ, “Ko iko ro nīmtætien riti sæ ruku pen ia neiæi pwæh iahætoni mhækuræn mæ ik pærhien Kumwesæn ræhi pehe ik?”

¹⁷ Mætæ Iesu ruvækuræn raka nætærigien sævænraha, nænæ rini pen ti niræha i mæ, “Trīni minuæ ieni riti ruai naræien sævænhi ro kæru iræ, nærmama me sævænhi kamhousi iræha me, nitætæ sæ ieni næha ramærimænu iræ truvehe mææha. Trīni minuæ nærmama sæmæme kamharæ ia nækwai nimwæ riti hæuai naræien sævænraha ro kæru iræ, kamhousi iræha me, iræha ko hæpkaræ amasan mhæ. ¹⁸ Trīni minuæ Setan ruai naræien sævænhi ro kæru iræ, ramækoui irapw næremhæ me sævænhi ia nærmama, nitætæ sæ in ramærimænu iræ træfærer æpwæmwis? Træsas miwæn. Iakani iamīnhi iræ ti næri næ mæ kīmiaha hiamæni iou mæ iou iakamækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævæi Pielsepul. ¹⁹ Trīni minuæ nægkiariien næha sækīmiaha ro nīpærhienien, ræfo ia nærmama me sækīmiaha? Iræha kamhækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævæi sin? Sævæi Setan? Rekæm! Ro pen ramasan mæ iræha hækiri nægkiariien i sækīmiaha. ²⁰ *Mætæ iou iakamækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævæi Kumwesæn. Noien næha ramahatæn pen mæ nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ ruvæuvehe raka tukumiaha.

²¹ Næpīn iæmæ skai riti rauvehi narimnari me sævæi naruagænien ia rægin, mamærer tukuahag ia nimwæ sævænhi, nautæ me sævænhi iærmama riti ko rīpkuvehe mhæ makres i. ²² *Mætæ trīni minuæ iæmæ riti niskaiien sævænhi rasori mwi iræ ruvehe, in traruagæn irau min ruvehi irapw in, mīpeki raka narimnari me sævænhi sæ ramærer iræ mamaruagæn. Nænæ kuriræ iræ, in truai narimnari me sæ in rīmæpeki raka ia rægi iæmæ skai næha, mīpeki pen mīne in me nepwīn.

²³ *Iærmama sæ rīpkukuriræ mhæ iou in raman æpæ ia nirak. Nænæ iærmama sæ rīpkasitu mhæ ia nirak, mīpeki nærmama mhæuvehe tukw iou, in ramækoui kīrkiri iræha.”

Iesu ramægkiari ia nænīmwin æræha

²⁴ “Næpīn kīnækoui irapw nænīmwin æræha riti ia iærmama, nænīmwin æræha næha træfo iræ? Trevæn mavæn ia kwopun me sæ nui riwæn ikīn, mamætui kwopun trapwis ikīn. Næpīn rīpkætoni mhæ, trægkiari iamīnhi iræ mæ, ‘Tækrærig mwi mevæn ti nimwæ fwe sæiou sæ iakīmæier iræ.’ ²⁵ Nænæ næpīn rīrærig

* 11:15: Mat 9:34, 10:25   * 11:16: Mat 12:38   * 11:20: Eks 8:19   * 11:22:

Kol 2:15   * 11:23: Luk 9:50

muvehe, trətoni mə nimwə nəha kinaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimər a ia təmwhekinraha. ²⁶ *Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən triregi ramasan

²⁷ *Nəpin Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmwis, mini pen ti Iesu i mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənunu mik, rukurən nagienien.”

²⁸ *Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwən həukurən nagienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nimtətien riti

²⁹ *Nəpin nərmama me həuvehe mənəmhəpiək, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mine irəha nəkur ərəha. Kamhətui a nimtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei penien nimtətien riti mwi minraha, mətə nimtətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nimtətien irə mine nəkur Nineve. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takuvehe mo nimtətien ia nirak mine nərmama ipwet mine. ³¹ *Ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² *Ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nəpin nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməgkiari ia nənime iərmama

³³ * “Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikin uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwin nari. ³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nipwram. Nəpin nənimem rəsanin, nipwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpin nənimem rərəha, nipwram pam rukuər ia nəpitəvien. ³⁵ Ro

* 11:26: Jon 5:14 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:28: Luk 8:15,21 * 11:29: Mat 16:4 * 11:31: 1King 10:1-10 * 11:32: Jon 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21, Luk 8:16

iaminhi irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerim mə ripko mhə nəpitəvien irə. ³⁶ Mə nipwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiapw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiapw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu ragkiari ia Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

³⁷ *Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, məni pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. ³⁸ Nənə Farisi nəha rərkərinari nəpin rətoni mə Iesu ripkukupwən mhə məkwerig kurirə rəni nari.

³⁹ *Nənə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kimiaha Farisi me noien səkimiaha rəmwhen ia tikikap mine tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwan rəmkemik. Fwe imwə rerimiahə rukuər ia nakresien mine nərəhaien. ⁴⁰ Kimiaha me i hiəreirei nari. Hiaməfətərig irə mə Kumwesən sə rino nəri iruə ripko mhə mwi sə fwe imwə? ⁴¹ Mətə ramasan mə kimiaha hiəuvehi nəveginien mine nui sə krouəmak ia nəkwai tikikap me mine tikinari me səkimiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiaha.

⁴² Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə kimiaha hiaməuai narimnari me pam səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamini irə ia nəri ouihi rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənenouenou noien atukwatukw səvəi nəkiriien iərmama, mhənenouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi sə nəha hiamo ia nəri ouihi.

⁴³ Trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hiəkeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamomaket me ikin hiəkeikei mə nərmama tuhəkwein kimiaha ia nisaiien.

⁴⁴ Trərəha anan tukumaha ti nəri nə mə kimiaha hiamwən ia kref me kipko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama hərəirei mamhavən utə ia nirəha.”^a

⁴⁵ Ia nəpin nəha iaahatən riti səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəpin ikani nəgkiariien me nəha, ikani ərəha mwi kimaha.”

⁴⁶ Miregi Iesu rini mə, “Trərəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiaməkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə

* **11:37:** Luk 7:36, 14:1   * **11:39:** Mat 15:2   ^a **11:44:** Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trini minuə iərmama riti rirapi nipwrai iərmama sə remhə in truvehe məmkemik ia nikaren səvəi nəfwakiiien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwehki kref me mə nərmama tuhəpwəh navən pekiniien ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16.

sə rīpam. Mətə kīmiaha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgīmiaha riti mhasitu ia nīrəha ti natipəien. ⁴⁷ Trərəha anan tukumiaha ti nəri nə mə kīmiaha hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkīmiaha hənousi əpune irəha. ⁴⁸ Ia noien nəha kīmiaha hīamo pui atukw a kīmiaha mə rerīmiaha ragien ia narimnari me nəha kaha kupwən me səkīmiaha hənə. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kīmiaha hiəuvrhəkin kref me səvənraha. ⁴⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rini mə, 'Iou takərhi pen profet me mīne aposol me həuvən ti nīrəha. Irəha tuhousi əpune nepwīn, mhometə nepwīn.' ⁵⁰ In tro iamīnhi irə mīne mə nərmama ipwet mīne tuhəuvehi nərpwīnien ti nite profet me pam sə rīnostat maiu ia nukune narəien muvehe. ⁵¹ Nite Epel muvehe meste nite Sekarəea sə kīnousi əpune in ia nīmwə səvəi Kumwesən ia nīmwrhenhi nīfatə mīne kwopun sə ro ikinan, iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nərmama ipwet mīne tuhəuvehi nərpwīnien ti nītenraha pam.

⁵² Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kīmiaha hiərkwafə ki sə raməsevər ia təpinhə ia nīmwə nəha nukurənien raməmak ia nəkwān. Kīmiaha hiəpkuvnīmwə mhə, nənə mamhənise mwi səməme hokeikei mə tuhəuvnīmwə."

⁵³ Nəpīn Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mīne Farisi me hərəgi niemaha rīnaməpi pik irəha. Hənamərəs Iesu nəresien me ia narimnari me rīpik. ⁵⁴* Irəha hamərər mwatuk mə tuhəkwtəmhiri in trīni mīnuə rəfwəkour ia nəgkiariēn səvənhi.

12

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

¹ Ia nəpīn nəha nərmama həpik həmwēn ia taosen m taosen həuvehe mhousəsīmwīn irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nīsunraha me. Nənə Iesu rukupwən məkīari pen m nərmama me səvənhi, mīni mə, "Kīmiaha tīhaməsiari ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə noien səvəi kəuətəkəsuə.

²* Nərimnari me pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Nərimnari me pam səməme kamhəmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfe nəgkiariēn kīmiaha hīni ia nəpitəvien nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariēn kīmiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukini irapw ia təkure nīmwə me."

Nərmama tuhaməkeikei mhehekīr Kumwesən

⁴ "Iou me nepwīn, iakani pehe tukumiaha i mə kīmiaha tīhəpwəh nehekīrien nərmama səməme həukurən nousi

* **11:54:** Luk 20:20   * **12:2:** Mat 16:6, Luk 8:17

əpuneien nīpwramiaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwi. ⁵ Mətə takini pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekir i. Tihaməkeikei mhehekir Kumwesən ti nəri nə mə nəpīn in rinousi əpune raka iərmama, rauvehi nasorien ti nosə penien in ia kwopun napw asori rauək ikīn. Ouəh, nīpərhienien, iakani pehe tukumiaha i mə kīmiaha tihaməkeikei mhehekir in. ⁶ Rerīmiaha rīrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rīpkenouenou mhə riti. ⁷ *Hətə ro nīmwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rinəvsini pam raka irəha. Ro iamīnhi irə kīmiaha tihəpwəh nehekirien. Ia nənimen kīmiaha hiamasan mwi mhəpī raka kwəti menu me nəha həpīk.”

Iesu rəgkiari ia naurisien mine nehekirien

⁸ “Iakani pehe tukumiaha i. Iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iərmama takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou. ⁹ *Mətə iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in rīreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə iakreirei in. ¹⁰ Iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwīnien. Mətə iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənīmwin Ikinan irə, Kumwesən trīpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. Nərpwīnien səvənhi trarə rerīn.

¹¹ *Nərmama tuhəuvehi kīmiaha, mhərpwi irapw kīmiaha ia nəmri nəmə asori me səvəi nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməmə kamhərimənu mine səməmə kamhəuvehi nasorien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkīmiaha. Ia nəpīn nəha kīmiaha tihəpwəh nətərig pīkien mə tihəfo mhosəripīn nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nīrəha i. ¹² Tihəpwəh nətərig pīkien irə, ti nəri nə mə nəpīn atukwatukw nəha səkīmiaha sə tihəgkiari irə, Nənīmwin Ikinan trahatən kīmiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu raməgkiari ia nautə səvəi tiprənə i

¹³ Iərmama riti ia reri nərmama me nəha rīni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Tata səiou ruvəmhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kīmrau iarouwai pəri narimnari me nəha tata rīnəmri mə səkīmrau.”

¹⁴ Mətə Iesu rīni pen tukwe in mə, “Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkīmīrau? Rīpko mhə wok səiou nə.”

¹⁵ *Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmiaha tihətui amasan,

* 12:7: Luk 12:24, 21:18, Wok Me 27:34

* 12:9: Luk 9:26

* 12:11: Mak

13:11, Luk 21:12-15 * 12:15: 1Tim 6:9-10

mhəpwəh nəsenien noien i kímiaha hiokēikei mə tihəuvehi nautə me rīpik. Nukune nimiruien səvəi iərmama rīpko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

¹⁶ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pīk ia nəmhien səvənhi. ¹⁷ Rerīn rirhi minuə “Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənək ikin riwən.”

¹⁸ Iərmama nəha ramətərig tukwe, nənə mini mə, ‘Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkin tain me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri pen nəveginien me sənək mine narimnari amasan me pam səiou.’

¹⁹ Nəpīn iərmama nəha rino pam, in rəgkiari iamīnhi irə mini mə, ‘Səiou narimnari amasan me sə iakiməfate i ruvəpīk. Takimīru irə nuk rīpik. Ramasan mə takapwis, məvegin, mənīmwi, magien.’

²⁰ Mətə Kumwesən rini pen tukwe in mə, ‘Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpīn tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me nəha ikinəpnəpenə irə? Sin truvehi?’

²¹ *Noien nəha rəmwhen mwi iərmama sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

²² Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumiaha i kímiaha tihəpwəh nətərig pīkien ti nimiruien səkímiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pīkien ia nīpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i. ²³ Nimiruien rīpko mhə səvəi nəveginien əpa.

Nīpwrai iərmama rīpko mhə səvəi tinari əpa. ²⁴ *Hətoni ro menu me ia nīmagouagou. Həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesien nukwan. Nimwə səvənraha sə kamhoeite nəveginien ikin riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen kímiaha hiamasan pīk mhəpi raka menu me.

²⁵ Sin ia kímiaha ko ro nimiruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpīn ouīhi a trīni minuə ramətərig pīk tukwe? ²⁶ Mə riskai tukumiaha ti noien nəri nəha rouīhi, rəfo hiamətərig pīk ti narimnari me nepwīn mwi?

²⁷ Hətoni ro tihinari me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nītirīen tinari. Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pīk, mətə tinari səvənhi rīpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kímiaha nahatətəien səkímiaha rīpkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmīru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamīnha irə, in truvei pehe mwi tinari m kímiaha

* 12:21: Mat 6:19-20 * 12:24: Sam 147:9, Luk 12:7

məpi raka. ²⁹ Kìmiaha tihəpwəh nətui əmisəien nəfe tihani uə nəfe tihənimwi. Kìmiaha tihəpwəh nətərig pikien tukwe, ³⁰ ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me ia təkure tìprənə i kamhətui əmisə narimnari me nəha, nənə Tata səkìmiaha ruvəukurən raka narimnari me nəha mə kìmiaha tihaməkeikei mhəuvehi. ³¹ Mətə kìmiaha tihaməkeikei mhətui əmisə nītətə sə in ramərimənu irə, nənə in trəriari pehe mwi narimnari me nəha m kìmiaha.

³² *Kìmiaha i sipsip me səiou hiəpkəpik mhə. Tihəpwəh nehekərien. Tata səkìmiaha rerin ragien ti nuvei peheien nītətə sə in ramərimənu irə m kìmiaha. ³³ *Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari me səkìmiaha, mhəuvehi mane ia nirəha, nənə mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Tihəkusi tənəripw me sə tuhəpkimərir mhə ia nəpin riti mhəvai pen nautə səkìmiaha ia nirəha. Tihəfate pen nautə səkìmiaha fwe ia neiai. Ia kwopun nəha nautə səkìmiaha ko ripkiwən mhə ia nəpin riti ti nəri nə mə iərmama səvəi nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə narimnari. ³⁴ Iakani iamənhì irə ti nəri nə mə kwopun nautə səkìmiaha raməmak ikin, nətərigien səkìmiaha traməmak mwi ikin.”

Iesu raməgkiari ia nuveheien səvənhi

³⁵ *Kìmiaha tihaməkeikei mharkahu tìnari səvəi wok, nənə mhəhiaì pen napw ia laet me səkìmiaha pwəh rauək rerin. ³⁶ *Ho rəmwhen ia nərmama səməme kamheitenhi iəmə asori səvənraha mə trier ia nəveginien asori səvəi iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu səvənhi. Nəpin in ruvehe, mīkunkun təpinhə, təkwtəkwwuni a irəha tuhəsevər ia təpinhə tukwe. ³⁷ *Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe mətəni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. Iakani nìpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha trarkahu tìnari səvənhi səvəi wok, nənə mīni pen ti nirəha mə tuhəkure mhani nari. Nənə in trisui raka nəveginien, muvei pen mīnraha. ³⁸ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpin, uə ia nəpin rəiə rakaka irə, mətəni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. ³⁹ *Mətə kìmiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpin iərmama riti truvehe, muvniwə ia nəkwai niwə səvənhi, makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi niwə səvənhi, muvniwə, makres. ⁴⁰ Rəmwhen a mwi kìmiaha mwi tihaməkeikei

* **12:32:** Luk 22:29, Rev 1:6   * **12:33:** Luk 18:22   * **12:35:** Eks 12:11, Mat 25:1-13
 * **12:36:** 1Pit 1:13, Mak 13:33-36   * **12:37:** Jon 13:4   * **12:39:** Mat 24:43-44, 1Tes 5:2

mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpɪn riti tihakiraka iou.”

⁴¹ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu. Ikani nusipekinien nəha maməgkiari pehe m kimaha əpa uə ikaməgkiari pen mine nərmama me pam?”

⁴² Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, “Totukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpɪn me, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia səvənhi iotukwininari me pam mə trəkwməni irəha ia nəpɪn atukwatukw kamhani nari irə. ⁴³ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe, mətoni mə ramo wok me iamɪnha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁴ *Iakani nɪpərhiendien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁵ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, nənə rinamousi nərman mine nɪpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə, ⁴⁶ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpɪn riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rɪreirei. Iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha nərmama səməme həpkini mhə nɪpərhiendien ia nəgkiariien səvənhi.

⁴⁷ *Iotukwininari sə ruvəukurən raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə rɪpkəpnəpenə mhə, uə rɪpkesi pen mhə nəkwai, tukərɪsi pɪk in. ⁴⁸ Mətə iotukwininari sə rɪreirei nəkwai iəmə asori səvənhi, nənə mo nari riti ratukwatukw mə tukərɪsi in tukwe, tukərɪsi məru a in. Iərmama sə Kumwesən ruvei pen narimnari me rɪpɪk min traməkeikei mo narimnari me rɪpɪk. Nənə iərmama sə nərmama həmri pen narimnari me rɪpɪk ia rəgin, tuhəres pen in narimnari me rɪpɪk mwi.”

Nəgkiariien səvəi Iesu tro nərmama həuai irəha me

⁴⁹ Nənə Iesu rini mə, “Iou iakuvehe mə takərarki pehe napw ia tɪprənə i. Iakuə ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rɪpkuək mhə ihi. ⁵⁰ *Səiou riti nəha paptəes tukaməkeikei kakiətənimw iou irə. Nənə təkwtəkwuni iakamregi rərəha pɪk anan meste tuko sampam irə. ⁵¹ *Nətərigien səkimiaha rəfo? Hiənuə iakuvehe mə tako nərmama ia tɪprənə i harə ia nəmərinuien? Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərinuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me. ⁵² Təkwtəkwuni mamevən trini minuə nərmama krirum kamharə ia nəkwai nimwə kuatia, irəha tuhəuai irəha me. Kahar tuharəmwəki kəru. Kəru trouəmwəki kahar. ⁵³ *Irəha tuhəuai irəha me. Tata

* 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:51:

Mat 26:38, Jon 12:27 * 12:53: Maeka 7:6

trəmwəki tɪni iərman, tɪni iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama trəmwəki tɪni pran, tɪni pran trəmwəki mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prisini pran, prisini pran trəmwəki kaka pran səvənhi.”

Nimtətien me nəha Iesu ramo

⁵⁴ Iesu rini nəgkiariien riti mwi ti nərmmama me mə, “Nəpɪn kɪmiaha hiətɔni nəpuə riti rutə ia nukunhi təsi, təkwtəkɔwuni a hiəni mə, ‘Kwa nesən trauər.’ Nənə nesən rauər. ⁵⁵ Nənə nəpɪn kɪmiaha hiətɔni nimətagi natogə rɪskəmter, hiəni mə, ‘Kwa nukwəsikər travən.’ Nənə nukwəsikər ravən. ⁵⁶ Kɪmiaha kəuətəkəsua me! Hiəukurən nətəien tɪprənə mine nimagouagou, nənə mhəukurən nəfe nari irau krouahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nɪpwrai nimtətien me i kamo ipwet mine?”

Iesu rəgkiari ia nəvisəien

⁵⁷ “Kɪmiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw. ⁵⁸ Trɪni minua iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kɪmirau min tirouərər ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpɪn ipkevən mhə ihi ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɪn. Rərəha iərmama nəha ikɪno noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ⁵⁹ Iakani nɪpərhiəniən tukw ik i tikəpwəh nierien meste ikərəku pen pam faen me səim.”

13

Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

¹ Ia nəpɪn a mwi nəha, nərmama nepwɪn həuvehe mhəvisau pen m Iesu mə Paelat rɪnɔusi əpune nəmə Kalili me nepwɪn nəpɪn irəha kamhəvi nite nərɪmɪru me ia nɪfatə səvəi Kumwesən. ² *Nənə Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Kɪmiaha hiaməfətərig ia nəmə Kalili me nəha? Irəha hərəha anan mhəpi raka nəmə Kalili me nepwɪn ti nəri nə mə irəha hemhə iamɪnha irə? ³ *Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kɪmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səkɪmiaha. Mə hiəpwəh noien, kɪmiaha pam tihemhə rəmwhen ia nɪrəha. ⁴ Uə kɪmiaha hiaməfətərig ia nərmama me nəha eitɪn nimwə riti rəpwəmwis mutə rɪmwei, məkure tərɪni irəha, hemhə? Irəha hərəha anan mhəpi raka irəha me nepwɪn səməme kamharə fwe Jerusalem? ⁵ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kɪmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha

* 13:2: Jon 9:2 * 13:3: Sam 7:12

me sækimiahā. Mə hiəpwəh noien, kimiahā pam tihemhə rəmwhen ia nirəhā.”

Iesu rusipekin ia niemis riti ripkukuə mhə

6 *Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəhā i mə, “Iərmama riti rəpwei niemis riti ia nəmhiən səvənhi. Nənə ia nəpīn riti ruvehe mamətui nukwan, mətə ripkətə mhə riti. 7 *Ro pen rini pen ti iərmama sə raməmhu səvənhi mə, ‘Ətə ro. Nuk kahar nəhā təkwtəkwwuni iakuvehe mamətui kwənkwai niemis i, mətə iapkətə mhə riti. Ərai əmwesi! Ramərer auər a ia tiprənə i.’

8 *Miregi iərmama sə raməmhu səvənhi rini mə, ‘Iəmə asori. Əpwəh rərer nuk riti mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukuru, nənə mərki pen nimwinahak sə trasitu irə mutə amasan. 9 Trini minuə rərer nuk riti mwi mukuə, ramasan. Mətə mə ripkukuə mhə, ikukurən nərai əmwesiien.’ ”

Iesu ro pran riti təkutan rikou ruvehe məsanin ia Sapat

10 Nəpīn riti ia Sapat Iesu ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. 11 Pran riti nəhā ikin nənimwin ərəhā rinarə raka irə ia nuk eitin mamə təkutan rikou. Prən nəhā rəmakəmāk a, kə ripkərer atukwatukw mhə. 12 Nəpīn Iesu rətoni, rəkwein pen prən nəhā, mini pen tukwe in mə, “Prən i. Takifi raka nemhəien səim ia niram.” 13 Nənə Iesu rəmri pen rəgin mi irə, nənə təkwtəkwwuni a təkutai prən nəhā ruvehe matukwatukw. Nənə in rəgnəgini Kumwesən.

14 *Mətə iəmə asori səvəi nimwəfwaki niemaha rəpi ti nəri nə mə Iesu romasan prən nəhā ia Sapat. In rini pen ti nərmama i mə, “Nəpīn sikis nəhā ratukwatukw mə tuko wok irə. Həuvehe ia nəpīn me nəhā pwəh in romasan nipwramiahā. Mətə ia Sapat kimiahā tihəpwəh nuveheien.”

15 *Miregi Iərimənu səkītaha rini pen tukwe in mə, “Kimiahā kəuətkəsūə me. Sin ia kimiahā rəpwəh nifiien səvənhi kau uə togki ia Sapat, misigi, mevən ti nui? Kimiahā pam hiamə nəri i! 16 *Nənə rəfo ia prən i Setan rirukwi nuk eitin? In kwənəkwwus riti səvəi Epraham. Kə iapkifi mhə nemhəien i irə ia Sapat?”

17 Nəpīn Iesu rini nəgkiariien nəhā, nərmama pam səməme kamhətə ərəhā in həregi hauris. Mətə səməme həpkətə ərəhā mhə in rərīnrəhā rəgien ti narimnari asori me sə in ramo.

Nusipekinien səvəi kwənuni nei nəhā mastat

18 Nənə Iesu rini mə, “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia nəfe nari? Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen irə? 19 Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi anan ia nuni nei me. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhiən səvənhi, nənə

* 13:6: Mat 21:19   * 13:7: Luk 3:9   * 13:8: 2Tes 3:9,15   * 13:14: Eks 20:9-10, Dut 5:13-14, Luk 6:7, Jon 5:16   * 13:15: Luk 14:5   * 13:16: Luk 19:9

rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgɪn me.”

Nusipekinien səvəi yis

²⁰ Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? ²¹ Rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərəpi irau flooa me ripik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

Iesu rəgkiari ia kwəruə sə rouihi

²² Iesu ravən makurau ia taon me mine rukwənu me, mamahatən nərmama, mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə treste nari fwe Jerusalem. ²³ Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Nərmama me nəha Kumwesən truvehimiru irəha tuhəpik uə tuhouihi a?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i minuə, ²⁴ * “Kimiaha tihaməkeikei mhousari mhəuvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe tukumiaha i nərmama həpik tuhousari ti nuvnimwəien, mətə tuhəpwəh nuvnimwəien. ²⁵ * Iəmə asori səvəi nimwə nəha triskəmter, məsisəg ia təpinhə ia nimwə səvənhi.

Ia nəpin nəha kimiaha tihərer iruə, mamhəru i təpinhə, mamhəni mə, ‘Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

Miregi in trini pehe tukumiaha i mə, ‘Kimiaha hiəuku pəku? Iakreirei kimiaha.’

²⁶ Miregi kimiaha tihəni mə, ‘Kimaha i səməme sənəvegin, mhənənimwi pəri kitaha mik. Ikinərəer ia suatuk me səkimaha, mamahatən nərmama.’

²⁷ * Mətə in trini iamənhi mə, ‘Iakani pehe tukumiaha i iakreirei kimiaha mə hiəuku pəku. Kimiaha pam i nərmama hiamo noien ərəha, həuvən isipwɪn tukw iou.’

²⁸ * Ia kwopun nəha kimiaha tihəsək mhahi tərini revimiahə nəpin tihətoni Epraham mine Aesak mine Jekop mine profet kupwən me kəmhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə kinərarki irapw kimiaha iruə. ²⁹ * Nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pesu, mhəuku prehi, mhəuku peraha, mhəuku parei, mhəuvehe mhəkure mhani pəri nari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ³⁰ * Nənə həregi ro. Nərmama nepwɪn kəmhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən, nənə nepwɪn haməkupwən tuhəuvehe mhəkurirə.”

Iesu ramasək ti Jerusalem

* **13:24:** Fil 3:12   * **13:25:** Mat 25:10-12   * **13:27:** Sam 6:8   * **13:28:** Mat 8:11-12   * **13:29:** Sam 107:3, Luk 14:15   * **13:30:** Mat 19:30

³¹ Ia nāpīn a mwi nāha Farisi me nepwīn hāuvehe mhāni pen tī Iesu i mā, “Araka ia kwopun i mamevān. Herot rokeikei mā trōusi āpune ik.”

³² Miregī Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Hāuvān mhāni pen tī kuri āpīrmin nāha Herot mā iakani ianhi mā, ‘Regi ro! Iakamākoui irapw nāremhā me ia nārmama, mafi raka nemhāien me ia nirāha. Tako iamīnhi irā ipwet mīne trakwakwī. Nānā tīneis iako sampam ia wok sāiou.

³³ Takamākeikei mesi pen suatuk sāiou mamevān ipwet, trakwakwī, mīne tīneis, tī nāri nā mā ko kīpkousi āpune mhā profet riti ia kwopun āpā iti, mātā tramākeikei memhā fwe ia Jerusalem āpa.’

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamōusi āpune profet me mamākwi āpune nārmama sāmāme Kumwesān ramārhi pehe irāha tukw ik! Nāpīn rīpīk iakokeikei mā takousāsīmwin nīpwnātīm me rāmwhēn ia rīnhi menu ramo ia tīni me mauiui irāha ia tārāgīn mī. Mātā kīmīaha hīāpwāh nokeikeiien. ³⁵ Hātā ro. Tākwākūni nāha Kumwesān trāpwāh nīmwā sākīmīaha. Nānā iakani pehe tukumīaha i mā kīmīaha tihāpwāh mwi nātōniien iou meste tihāni mā, ‘Sāgnāgīni iārmama i rauvehe ia nāghi Iārimānu sākītaha.’ ”

14

Iesu romasan iārmama riti rāgīn mī mīne nīsūn mī krouāsisi

¹ *Ia Sapat riti Iesu revān mā trāni nari ia nākwai nīmwā sāvāi iāmā asori riti sāvāi Farisi me. Irāha kamhātā amasan in mā trāfo irā. ² Iārmama riti nāha ikīn nemhāien ramarā irā, mamō rāgīn mī mīne nīsūn mī krouāsisi. ³ *Nāpīn Iesu rātōni, rāres pen nahātān me sāvāi Loa mīne Farisi me i mā, “Rāfo? Ratukwatukw ia loa sākītaha mā ia Sapat tuko iārmama sā nemhāien rarā irā ruvehe māsanīn uā rekām?” ⁴ Mātā irāha hāpwāh nīniien nāgkiariien riti. Ia nāpīn nāha Iesu ruvehi iārmama nāha, mō nīpwrān ruvehe māsanīn, rārhi pen in rāmēvān.

⁵ *Kurirā irā Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Sin ia kīmīaha trīni mīnuā ia Sapat sāvānhi iākunouihi uā kau rīmwei pen ia ruei tānā trīpkevān akwauakw mhā mīvi utā in?” ⁶ *Mātā riskai tī nirāha ko irāha hāpwāh nīniien nāgkiariien riti tī nāresien nāha.

Iārmama trāpwāh nāfiātūāien in

⁷ *Ia nāpīn nāha, Iesu rātā nārmama nepwīn sāmāme iāmā asori sāvāi nīmwā nāha rākwein irāha mā tuhāni pāri nari hāuvān mhākure ia kwopun nāha kamsiai nārmama ikīn.

* **14:1:** Luk 11:37   * **14:3:** Luk 6:9   * **14:5:** Mat 12:11, Luk 13:15   * **14:6:**

Mat 22:46   * **14:7:** Mat 23:6

Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, ⁸*“Trini minuə iərmama riti rəkwein ik mə tikevən məni nari ia nəveginien asori sə kamo ti iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, tikəpwəh nəkureien ia kwopun kamsiai nərmama me ikin. Rərəha iərmama riti sə rasori ia niram ruvehe, ⁹ nənə iərmama sə rinəkwein kimirau pəri truvehe, mini pehe tukw ik i mə, ‘Araka, pwəh iərmama i rəkure ia kwopun i.’ Nənə ik tikauris ti nəri nə mə tikaməkeikei mevən məkure ia kwopun i inhəripw anan. ¹⁰ Mətə trini minuə iərmama riti rəkwein ik iamihhi, tikevən məkure ia kwopun sə inhəripw anan. Nənə iərmama sə rinəkwein ik truvehe mini pehe tukw ik i mə, ‘Iou riti. Uvehe məkure ia kwopun i irənhə.’ Ia noien nəha in truvehi utə ik ia nəmri nərmama me pam səməme kamhani pəri nari kimiaha minraha. ¹¹*Takani iamihhi irə ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, nənə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

¹² Nənə Iesu rini pen ti iərmama i rinəkwein in mə trəni nari ia nəkwai nimwə səvənhi mə, “Trini minuə iko nəveginien asori riti ia rukwəsikər uə ia nəpin, tikəpwəh nəkweinien ik me nepwin uə piam me uə nərmama ia kwənəkwus səim uə nərmama səməme kamharə ipaka tukw ik nautə səvənraha rasori mə irəha tuhəuvehe mhani nari. Mə iko iamihhi irə irəha tuhəkwein mwi ik mə tikevən məni pəri nari kimiaha minraha. Nənə ia noien nəha irəha tuhərpwin tai noien ikino minraha. ¹³*Mətə nəpin tiko nəveginien asori, tikəkwein nərmama nautə səvənraha riwən, mine nərmama səməme nipəri nipwranraha remhə, mine səməme nisunraha rərfe, mine səməme nənimenraha rifwə mə irəha tuhəuvehe mhani pəri nari. ¹⁴*Nənə Kumwesən trəkwein amasan ia niram ti nəri nə mə irəha ko həpkərpwin pehe mhə tai noien sə ikino minraha. Mətə ia nəpin sampam, nəpin nəkur atukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, Kumwesən trərpwin pehe mik.”

Nusipekinien səvəi nəveginien asori

¹⁵*Iərmama riti sə raməni pəri nari irəha Iesu riregi nəgkiariien nəha, mini pen tukwe in mə, “Iərmama sə truvn-imwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə məni nari rerin tragien.”

¹⁶ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəpin riti iərmama riti rokeikei mə tro nəveginien asori riti, nənə mukupwən məkwein nərmama həpik mə tuhəuvehe tukwe. ¹⁷ Ia nəpin səvəi nəveginien asori nəha, in rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən ti nirəha səməme in rinəkwein

* **14:8:** Prov 25:6-7   * **14:11:** Mat 23:12, Luk 18:14   * **14:13:** Dut 14:29

* **14:14:** Jon 5:29   * **14:15:** Luk 13:29

irəha mə tuhəuvehe, mini pen ti nirəha mə, ‘Həuvehe, iakinəpnəpenə pam narimnari.’

¹⁸ Mətə irəha pam həni mə ko həpkuvehe mhə. Iərmama sə rukupwən mægkiari rini pen tukwe in mə, ‘Sore. Ko iapkuvehe mhə. Iapkuvehi a nəmri tīprənə riti. Takaməkeikei mevən mətoni.’

¹⁹ Riti mwī rini mə, ‘Sore. Mətə iou iapkuvehi a nəmri kau me irəha pam ten. Takaməkeikei mevən məskun irəha. Ko iou iapkuvehe mhə.’

²⁰ *Riti mwī rini mə, ‘Kiri pehe a pran səiou i. Ro iamīnhi irə ko iapkuvehe mhə.’

²¹ Ia nəpīn nəha iərmama sə ramo tukwini nari rirərig, mevən ti iəmə asori səvənhi, məvisau pen nəgkiariien me nəha min. Nənə iəmə asori niemaha rəpi. In rini pen ti iərmama nəha ramo tukwini nari min mə, ‘Evən akwauakw ia suatuk me mine kwopun me ia taon i, miri nərmama nautə səvənraha riwən, mine nərmama səməme nīpəri nīpwranraha remhə, mine səməme nənimenraha rifwə, mine səməme nisunraha rərfe, miri irəha mhəuvehe.’

²² Ro pen iotukwininari nəha revən, mirərig, mini mə, ‘Iəmə asori. Nəfe ikiməni iakinə, mətə nimwə səim rīpkukuər mhə.’

²³ Miregi iəmə asori səvəi iotukwini nari nəha rini pen tukwe in mə, ‘Evən ia suatuk me mine kwopun me iruə ia taon, məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe pwəh nimwə səiou rukuər amasan. ²⁴ Iakani pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme iakinəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko rīpkəni mhə nəvegīnien səiou.’ ”

Noien səvəi nukurirəien Iesu

²⁵ Nəpīn riti nərmama həpik kamhəkurirə Iesu. Nənə in ruvsini mini pen ti nirəha i minuə, ²⁶ * “Trini minuə iərmama riti ruvehe tukw iou in traməkeikei mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mine mama səvənhi, mine pran səvənhi, mine nīpwnətin me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine nimiruien atukw səvənhi. Trini minuə in rīpkokeikei mhə iou iamīnhi, ko rīpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.

²⁷ * Iərmama sə rīpkəvrani mhə nei kamarkuauī səvənhi muvehe mukurirə iou, ko in rīpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.

²⁸ Sin ia kimiaha rokeikei mə tro nimwə riti rəpwəmwiś mutə, mətə rīpkukupwən mhə məkure, məvsini nəmri narimnari me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi rəmwhen uə rekəm? ²⁹ Trini minuə iərmama rīpkə mhə iamīnhi irə, nəpīn ro sampam ia nisui nimwə nəha, ko rīpkə pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhīn irə, ³⁰ mhəni mə,

* 14:20: 1Kor 7:33   * 14:26: Luk 18:29   * 14:27: Luk 9:23

‘Hətə ro iərmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko ripko pam mhə.’

³¹ Uə nəfe kig rokeikei mə trevən maruagən irau kig riti, mətə ripkukupwən mhə məkure, mətərig tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? ³² Trini minuə kig nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien, nəpin kig nəha səvənhi naruagən me irəha pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwın, in trərhi pen nərmama nepwın səvənhi həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri nəmərinuien. ³³ Ia noien nəha rəmwhen a mwi kımiaha tihaməkeikei mhəkupwən mhətərig tukwe. Trini minuə kımiaha riti rerin ripkagien mhə mə traraka ia narimnari me pam səvənhi, ko in ripkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.”

Iesu rəgkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ “Sol nəri ramasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? ³⁵ Ripkamasan mhə ti tiprənə uə ti nihi kau sə tukərapi ia tiprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukərarki a i. Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregijen nari traməkeikei mətərig amasan.”

15

Iesu rusipekin ia iərmama sə rətə wau ia səvənhi sipsip

¹ Ia nəpin nəha nərmama səməme kaməraku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həuvehe mə tuhətərig ia Iesu. ² *Nəpin Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hətoni, həni ərəha Iesu, mhəni mə, “Iəmə i raməsəni nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəha minraha.”

³ Ro pen Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, ⁴ * “Trini minuə kımiaha riti səvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi ikin, mevən mətui sipsip sə rinəruei meste trətoni. ⁵ Nənə nəpin rətoni, truvehi utə məmri pen ia nuran mi, mamagien, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwın mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini pen ti nirəha i mə, ‘Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni sipsip səiou sə rinəruei.’ ⁷ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi, nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka nagienien sə kamregi ti nərmama atukwatukw me nəha irəha pam neanti-naen səməme tuhəpkrərig mhə ia nətərigien səvənraha ti nəri nə mə noien ərəha me səvənraha riwən.”

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esik 34:11,16, Luk 19:10

Iesu rusipekin ia pran sə rətə wau silin səvənhi

⁸ Nənə Iesu rini mə, “Uə trini minuə pran səvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia riti, trəfo pen irə? Trihiaia pen napw ia laet, maies ia nəkwai nimwə, mamətui silin nəha meste trətoni. ⁹ Nənə nəpin rətoni, trəkwein in me nepwin mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini mə, ‘Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni silin sə iakinətə wau irə.’ ¹⁰ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i nağelo me səvəi Kumwesən kamhagien nəpin iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi.”

Iesu rusipekin ia təmaruə sə rəruei

¹¹ Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti tini kəru iərman mi. ¹² Nəpin riti tini sə rouihi rini pen ti səvənhi tata i mə, ‘Tata. Uai narimnari me səim muvei pehe səiou nəha təkwtəkwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai narimnari me səvənhi ia nənimen kəru riti səvəi tini sə rasori riti səvəi tini sə rouihi.

¹³ *Ripko mhə tui tini sə rouihi roueite səvənhi narimnari me, ruvehi mane irə, mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə riti isipwin. Nənə ia kwopun nəha in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha me ¹⁴ meste mane səvənhi riwən. Nəpin səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rinamavən ia tənə nəha. Nukumhə rinamahi. Sənəni nəveginien riwən. ¹⁵ Ro pen in revən mamowok səvəi iərmama riti ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen in revən mə trəkwməni pikə me səvənhi. ¹⁶ *Nəpin in raməkwməni pikə me nəha, nukumhə rahi pik anan, mətə iərmama riti ripkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerin rirhi mə, ‘Rosi ko iakəni nipəri nəveginien riti sənəi pikə me i takregi ramasan.’

¹⁷ Mətə nəpin nətərigien amasan səvənhi rirərig muvehe, in rini mə, ‘Nərmama me nəha tata səiou ramərəku pen minraha ti no tukwiniien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iou na takemhə. ¹⁸ *Takier ia kwopun i, mirərig, mevən ti səiou tata, mini pen tukwe in minuə, Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. ¹⁹ Təkwtəkwuni nəha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərim ia nirak. Tiko iou iakəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen min ti no tukwiniien nari mik.’ ²⁰ Ro iamnhi irə təmaruə nəha riskəmter, mirərig, minamevən ti tata səvənhi. Mətə nəpin rauvehe ihi fwe isipwin, tata səvənhi rətoni, nənə rerin rərkwəpir tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

* 15:13: Prov 29:3   * 15:16: Prov 23:21   * 15:18: Sam 51:4, Jer 3:12-13

21 Nənə tini rini pen tukwe in mə, ‘Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. Təkwtəkwni nəha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərīm ia nirak.’

22 Mətə tata səvənhi rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min mini mə, ‘Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramasan pik məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwīn, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nisun mi, 23 nənə mhəuvən mhəuvehi kau nəha nīpwran rəsisi amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagian pəri 24 *ti nəri nə mə iəkunouih i səiou rəmwhen mə ruvəmhə raka, mətə təkwtəkwni ruvəmīru mwi. In rinəruei, mətə təkwtəkwni nəha iakinətoni mwi.’ Nənə irəha kənamhagian pəri.

25 Ia nəpīn nəha tini sə rasori in fwe ia nəmhen. Nəpīn rirəriḡ mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, rirəriḡ nərmama kamhani nīpu, mamho tanis. 26 Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata səvənhi, mərəs mə, ‘Nəfe i hiamo?’

27 *Mireḡi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, ‘Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsi kau nəha nīpwran rəsisi amasan ti nəri nə mə piam rirəriḡ muvehe məsanin a.’

28 Ro iamīnhi irə tini sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnmwəien ia nəkwai nimwə. Tata səvənhi rier, mərəs in mə truvnmwə, 29 mətə in rini pen ti səvənhi tata i mə, ‘Ətə ro! Nuk me rīpik iakamo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mīpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nəni mə tako nəveḡinien irə mhagian pəri kimaha iou me nepwīn. 30 Mətə nəpīn nərīm nəha sə rinouraha narimnari me səim ti nərəkuien nīpran ia suatuk rirəriḡ muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha nīpwran rəsisi amasan mamə nəveḡinien irə səvənhi.’

31 Mireḡi tata səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Nərīk. Nəpīn me pam krau mik krauarə. Narimnari me pam səiou səim. 32 Mətə ratukwatukw mə tso nəveḡinien i, mhagian, ti nəri nə mə piam in rəmwhen mə ruvəmhə raka, mətə təkwtəkwni ruvəmīru mwi. Rinəruei, mətə təkwtəkwni nəha sənətoni mwi.’ ”

16

Iesu rəḡkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

1 Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, ‘Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamini ərəha in mə ramouraha nautə nəha. 2 Ro iamīnhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori

* 15:24: Efes 2:1,5, 5:14 * 15:27: Luk 15:2

rəkweïn iəmә nəha ruvehe, rəres pen in mә, ‘Nəfe nəgkariien me i iakamregi kamini ia niram? Uvei pehe nəkukuә sә ikimərai pen sәim wok irә. Təkwtəkwwuni nəha tiko sampam ia wok.’

³ Miregi iotukwininari sә ramətui ti nautә sәvәi iəmә asori nəha rerin ririhi mә, ‘Sәiou iəmә asori trərarki irapw iou ia wok sәiou. Mәtә niskaiien sәiou rәpwәh nәmwhenien mә takeri tıprәnә muvehi mane irә. Iakamauris ti naseien mane ti nәrmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwwuni? ⁴ Ah, iakukurән nəfe tako! Nәrmama me nəha sәmәme hәpkәrpwin pehe mhә ihi kaon me sәvәnraha sә iəmә asori sәiou rimәuvei pen minraha, tako rerinraha ragien. Trini minuә iako iamınhi irә, nәpin iəmә asori sәiou trərarki iou, irәha tuhәuvehi puvnimwә iou ia nəkwai nimwә me sәvәnraha.’ ⁵ Ia nәpin nəha in rəkweïn nәrmama me nəha sәmәme hәpkәrpwin pehe mhә ihi kaon sәvәnraha hәuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sә rukupwәn mevәn, rəres in mә, ‘Ikimәuvehi nəfe narimnari me sәvәi iəmә asori sәiou, mәtә ipkuvehi mhә ihi nәnimen?’

⁶ Miregi iәrmama nəha rini mә, ‘Tram me irәha pam hantret hәukuәr ia oel kamәvәnari irә.’

Miregi iəmә nəha rini mә, ‘In i nimwai nəkukuә sәvәi kaon sәim. Tikuvehi, mәkure akwauakw, mirai pen mә fifti tram a.’

⁷ Iәмә nəha rarә mini pen ti riti mwi mә, ‘Nәnә ik ikimәuvehi nəfe mәtә ipkuvehi mhә ihi nәnimen?’

Miregi iәrmama nəha rini mә, ‘Pak flaoa irәha pam wan taosen.’

Miregi iәмә nəha rini mә, ‘In i nimwai nəkukuә sәvәi kaon sәim. Tikuvehi mirai pen mә pak me irәha pam eit hantret a.’

⁸ *Iotukwininari sә ramətui ti nautә sәvәi iəmә asori nəha ramo noien riti sә ripkatukwatukw mhә. Mәtә kurirә irә iәмә asori sәvәnhi ruvehe mini vivi in ti nәri nә mә in rukurән nari. Nәri nəha ramahatән pen mә nәrmama ia tıprәnә i hәukurән amasan nari ti noien pisnes irәha nәrmama sәvәnraha. Irәha hәukurән amasan mhәpi raka nıpwәnәti nukuraanien me.

⁹ *Nәnә iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihamәkeikei mh-asitu amasan ia nәrmama ia nautә me sәvәi tıprәnә i mә irәha tuhәuvehe mhә kimiaha me nepwin ia nirәha. Nәnә nәpin nautә me nəha tuhәiwәn, Kumwesән truvehi puvnimwә kimiaha ia nimwә me sәmәme tuhәpkıwәn mhә ia nәpin riti.

¹⁰ *Iәrmama sә ramətui amasan ti nәri ouihi a trәtui amasan mwi ti nәri asori. Nәnә iәrmama sә ripkәtui amasan mhә ti nәri ouihi trıpkәtui amasan mhә mwi ti nәri asori. ¹¹ Trini minuә kimiaha hiәpkәtui amasan mhә ti nautә sәvәi tıprәnә i, sin trәмri pehe nautә sә ro nıpәrhienien irә ia rәgimiaha mә

* 16:8: Efes 5:8, 1Tes 5:5 * 16:9: Mat 6:20, Luk 14:14 * 16:10: Luk 19:17-26

tihətui amasan tukwe? ¹² Nənə trīni minuə kīmiaha hiəpkətui amasan mhə ti narimnari me səvəi iərməpə, sin truvei pehe narimnari me m kīmiaha mə tihəuvehi mho səkīmiaha irə?

¹³ *Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trīni minuə ro iamīnhi irə, trokeikei riti məmwəki riti, uə trisiai riti mīpkīisiai mhə riti. Kīmiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mine mane mho iəmə asori mi irə səkīmiaha mə tiho pəri nəkwanrau.”

Nəgkiariien me nepwīn səvəi Iesu

¹⁴ *Nəpīn Farisi me həregi nəgkiariien me nəha haris ia Iesu ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mane. ¹⁵ *Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha Farisi me hiameikuə ia nəmri nərmama mə kīmiaha nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən rukurən rerimīaha. Nəfe nari nərmama kamhəfiəutə irəha me tukwe, mətə ia nəmri Kumwesən rərəha anan.

¹⁶ *Kīnəvisau irapw Loa səvəi Moses mine nəgkiariien me səvəi profet kupwən me meste pehe Jon Paptaes. Kurirə irə kīnaməvisau irapw nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nənə nərmama me pam kamhəmwur mə tuhəuvnimwə ia nitətə nəha. ¹⁷ *Rəknekin mə neiai mine tiprənə krouvehe rouiwən. Mətə rəknekin pik mə nukwai nəkukuə ouihi riti sə kīmərai pen ia Loa ruvehe miwən.

¹⁸ Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri ripko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran sə iərman səvənhi rinəpwəh ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri səvəi iərməpə.”

Iərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

¹⁹ Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori ramarkahu tinari me nənimenraha rəknekin.^a Ia nəpīn me raməni amasan nari, mamagien. ²⁰ Ia kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama kamhəkure pen iərmama riti nəghin nə Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nimwapw me həpik ia nipwran. ²¹ *Iəmə nə rokeikei pik mə traməni nimwəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iərmama nəha nautə səvənhi rasori. Kuri me mwi kamhəuvehe, mamhəpwasi nimwapw me səvənhi.

²² Nəpīn iərmama nəha nautə səvənhi riwən remhə, nagelo me həuvehi nənimwīn, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri pen ia

* **16:13:** Mat 6:24   * **16:14:** Mat 23:14   * **16:15:** Mat 23:28, Luk 18:9-14,

Prov 6:16-17   * **16:16:** Mat 11:12-13   * **16:17:** Mat 5:18   ^a **16:19:** Tinari

me nəha nənimenraha rəknekin kino ia linen. Nepwīn həruevən rəmwhen ia tinari

səvəi kig.   * **16:21:** Mat 15:27

nikare Epraham. Iærmama naha nautæ sævænhi rasori in mwi remhæ, kinimwi in. ²³ Fwe Imwei Nækur Hæuvamhæ in ramregi næmisæien asori, mækwætæ, mætoni Epraham fwe isipwîn kwopti Lasaros ia nikaren. ²⁴ Nænæ in rækwein æpwæmwis mini mæ, 'Tata Epraham. Tikapi iou, mærho pen Lasaros pwæh revæn meitesi nukwai rægîn ia nui, nænæ muvehe mirapi næramik iræ mæ trækwiei. Iakamregi næmisæien asori ia napw i.'

²⁵ Mætæ Epraham rini mæ, 'Nærîk. Rerîm tramrho naræien sæim næpîn ikamîru ihi. Ik ikimæuvehi narimnari amasan me, mætæ Lasaros rimæuvehi narimnari æræha me. Nænæ tækwætækwuni naha in ramregi ramasan ia kwopun i, mætæ ik ikamregi næmisæien asori. ²⁶ Nari riti mwi ko iapkasitu mhæ ia niram ti næri næ mæ Kumwesæn rinæmri tæpuapæg asori riti ro tukuahag kitaha m kimiaha. Kimaha riti ko ripkier mhæ ia kwopun i muvehe mætæ kimiaha. Kimiaha riti ko ripkier mhæ ia kwopun næ muvehe mætæ kimaha.'

²⁷ Miregi iærmama naha nautæ sævænhi rasori rini mæ, 'Ro iamînhi iræ iakamase ik tata mæ tikærhi pen Lasaros revæn fwe ia nimwæ sævæi tata sæiou. ²⁸ Piak me fwe ikin iræha pam krirum, pwæh rini pen ti niræha i minuæ tuhamækeikei mhæsiari, kamo iræha mwi hæuvehe ia kwopun i, kwopun sævæi næmisæien asori.'

²⁹ Mætæ Epraham rini mæ, 'Moses mine profet kupwæn me hæuvæni raka mæ nærmama tuhamækeikei mhæsiari ti kwopun naha. Ramasan mæ pwæh piam me hætærig ia nægkiariien me sævænraha.'

³⁰ Miregi iærmama naha nautæ sævænhi rasori rini mæ, 'Rekæm, Tata Epraham, sæ naha ripkæmwhen mhæ. Mætæ mæ iærmama riti rætui mwi ia nemhæien sævænhi, mevæn ti niræha, iræha tuhæpwæh noien æræha me sævænraha.'

³¹ *Miregi Epraham rini pen tukwe in mæ, 'Trîni minuæ iræha hæpwæh nætærigien ia nægkiariien sævæi Moses mine profet kupwæn me, tuko iærmama riti rætui mwi ia nemhæien sævænhi, mætæ ko hæpkini mhæ nipærhienien ia nægkiariien sævænhi.'

17

Narimnari me tuhæuvehe mhævi nærmama hæmwei ia næræhaien

¹ Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, 'Nipærhienien narimnari me tuhæuvehe mhævi nærmama hæmwei ia næræhaien, mætæ træræha anan ti iærmama sæ truvehi narimnari me naha mier pehe. ² Trîni minuæ in ro nækwærhakwærha me i riti rimwei ia næræhaien, Kumwesæn trærpwîn noien æræha sævænhi. Iærmama naha trîregi ræræha

* 16:31: Jon 11:44-48

anan mæpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nīpətəkinuan, kosə irapw i ia təmwei təsi. ³ *Kimiaha tihaməkeikei mhatuakəm amasan tukumiaha. Trini minuə piam ro noien ərəha ia niram, tikinise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini minuə ia nəpin kuatia ro noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien me nəha ramo rirərig mwi irə mini pehe tukw ik i mə, ‘Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,’ nənə tikaməkeikei menouenou noien ərəha səvənhi.”

Nahatətəien

⁵ *Nənə aposol me səvəi Iərimənu səkita ha həni mə, ‘Iərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe miskai mwi.”

⁶ *Miregi Iərimənu səkita ha rini mə, “Trini minuə nahatətəien səkimiaha rouihi a rəmwhen ia nuni nei nəha mas-tat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəukurən niniiēn ti nei asori i mə ‘Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərəer ia təmwei təsi,’ nənə tro nəkwamiaha.”

Noien səvəi iərmama sə ramo tukwini pen nari m iəmə asori səvənhi

⁷ Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə iəmə asori riti rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mə trərar ia nəmhien uə ramətui ti sipisip me, nəpin iərmama nəha ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Itə. Təkwtəkwuni tikuvehe krauəni pəri nari?’ ⁸ Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi trəgkiari pen min mini mə, ‘Itə. Evən məpnəpenə sənək riti nəveginien, nənə mevən markahu amasan səim muvehe. Nəpin iakaməvegin, mamənimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nəpin ikino pam, nənə ikukurən nəniiēn nəveginien sənam.’ ⁹ ?Nəpin iərmama iaminihi ro nəkwai iəmə asori səvənhi, kimiaha hiəukurən mə iəmə asori nəha rini pen tanak tukwe in uə rekəm? Rekəm! ¹⁰ Kimiaha nə hiamwhen ia nərmama səməme hiamo tukwini nari m Kumwesən. Nəpin tiho pam narimnari me nəha in riməni mə tiho, tihaməkeikei mhəni mə, ‘Kwa kimaha i nərmama me səməme iahamo tukwini nari. Kimaha iahəno a nəfe ratukwatukw mə taho.’ ”

Nərmama ten nemhəien skai ramo tekīnraha həuvehe Iesu romasan irəha

¹¹ *Iesu ramevən fwe ia Jerusalem, makurau ia nimwrhenhi tənə mi nəha Sameria mine Kalili. ¹² Nəpin rier pen ia rukwənu riti, nərmama ten nemhəien skai ro tekīnraha

* 17:3: Mat 18:15   * 17:5: Mak 9:24   * 17:6: Mat 17:20, 21:21   * 17:11: Luk 9:51-52, Luk 13:22

həuvehe tukwe, mhərer isipwɪn kwopti, ¹³ *mənəmhəkweɪn əpwəmwis mə, “Iesu Iərimənu! Api tukumaha!”

¹⁴ *Nəpɪn Iesu rətə irəha, rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Kɪmɪaha tɪho mhəuvən ti pris me pwəh irəha hətə nɪpwramɪaha.” Nəpɪn irəha kəmhəuvən iə suatuk, nɪpwrənraha ruvehe məmher.

¹⁵ Nənə irəha riti rətə mə nɪpwrən rɪnəsənɪn, rɪrərɪg mwɪ, məməkweɪn əpwəmwis, məməgnəgɪni Kumwesən. ¹⁶ Iəmə nəha in iəmə Sameria. Ruvehe mɪnɪmwɪ nukurhun mi iə nəmri Iesu, mɪni tanak tukwe.

¹⁷ Nənə Iesu rɪni mə, “Kɪmɪaha nəha nɪpwramɪaha ruvehe mɪnəmher rosi kɪmɪaha pam ten uə? Mətə nərmama nən mwɪ pəku? ¹⁸ Rəfo iəmə i rɪpko mhə in iəmə Isrel in əpa rɪrərɪg məgnəgɪni Kumwesən?” ¹⁹ *Nənə Iesu rɪni pen ti iəmə i mə, “Tiko mərəer mamevən. Nahatətəien səɪm rɪno raka ik ikuvehe məsənɪn.”

Tɪnesən nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?

²⁰ *Farisi me nepwɪn həres pen Iesu i mə, “Tɪnesən nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?” Mɪregɪ Iesu rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Nəpɪn nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə tru-vehe irə, nərmama tuhəpkətɔni mhə nɪmtətɪen me. ²¹ *Irəha tuhəpkɪni mhə mə, ‘Hətə ro, in i!’ uə ‘In nəha!’ Irəha tuhəpwəh nɪnɪɪen iəmɪnha irə ti nəri nə mə həregɪ ro nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə rɪnarə raka iə kurkwamɪaha.”

²² Nənə Iesu rɪni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəpɪn nəha rauvehe kɪmɪaha tɪhokeikei pɪk mə tɪhətɔni iou, Iəmətɪ Iərmama, iə nəpɪn riti səiou, mətə tɪhəpkətɔni mhə.

²³ *Nərmama nepwɪn tuhəni pehe tukumɪaha i mə, ‘Hətə ro in nəha’ uə ‘Hətə ro in i.’ Mətə kɪmɪaha tɪhəpwəh nɪerɪen, mhəpwəh nukurɪrəien irəha. ²⁴ Nəpɪn rouapɪr irə nərmama hətɔni nəhiapwɪen səvənhi iə nɪmagouagou fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəmətɪ Iərmama, nəpɪn səiou sə takuvehe irə tro mwɪ iəmɪnhi. ²⁵ *Mətə takaməkeikei mukupwən mɪregɪ nəmɪsəien me rɪpɪk. Nərmama ipwet mɪne tuhəni ərəha iou, mhəuvei pehe təkutanraha miou.

²⁶ Nəpɪn iou, Iəmətɪ Iərmama, takuvehe irə trəmwhen iə nəpɪn səvəi Noa. ²⁷ Nərmama me kəmhəvegɪn, məmhənɪmwɪ. Nərmən me kəmhəiri nɪprən. Nɪprən me kəmhəsi pen nərmən. Irəha kəmo noien me nəha məmhəuvən meste Noa ruvnɪmwə iə nɪtətə asori səvənhi, nənə nui asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam həmwhenɪmw.

* **17:13:** Lev 13:45-46   * **17:14:** Lev 14:2-3, Luk 5:14   * **17:19:** Luk 7:50

* **17:20:** Jon 3:3, 18:36   * **17:21:** Mak 13:21   * **17:23:** Luk 21:8   * **17:25:**

28 *Trəmwhen mwi nəpɪn səvəi Lot. Nərmama kamhəvegin, mamhənɪmwi, mamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me, mamhəuvehi nənimenraha, mamhəmhu, mamho nimwə me. 29 Mətə nəpɪn nəha Lot rier ia Sotom irə, napw mine təpisi krouukrutə fwe ia nimagouagou, roueiwaiu pehe rouahi əmwesi irəha pam.

30 Nəpɪn nəha iou, Iəməti iərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi. 31 *Ia nəpɪn nəha, trɪni mɪnuə iərmama riti ramapwɪs ia təkure nimwə səvənhi traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nimwə. Trɪni mɪnuə iərmama riti raməmhu ia nəmhiən səvənhi traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nɪrərigien mevən fwe imwəni. 32 Rerimɪaha tramrhi pran səvəi Lot. 33 *Iərmama sə rəmwur mə trəkwtəmhiri nɪmɪruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə raraka ia nɪmɪruien səvənhi truvehi nɪmɪruien rerɪn. 34 Iakani pehe tukumi-aha i ia nəpɪn nəha ia nəpɪn iərmama kəru trouapri pəri ia nɪməhan kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. 35 Pran kəru trouvənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” 36 a 37 *Miregi nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Pəku, Iərimənu?”

Miregi in rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Ia kwopun pəku nɪpwrai nəri remhə ikɪn menu me nəha kamhani nɪpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsɪmwɪn irəha me, mhani.”

18

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien mə trasitu irə

1 *Nəpɪn riti Iesu rokeikei mə trahatən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpɪn me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rɪni nusipekɪniən riti ti nɪrəha i 2 mə, “Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekɪriən Kumwesən, məpwəh mwi nɪsɪaiien nərmama. 3 Ia rukwənu nəha pran riti iərman səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəpɪn me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mamɪni pen tukwe in mə, ‘Asitu ia nirak, mɪnise iərmama i ramɪni ərəha iou.’

4 Tui kwopti iəmə asori nəha rɪpko mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, ‘Nɪpərhiənien iapkihekɪr mhə Kumwesən, məpwəh mwi nɪsɪaiien nərmama, 5 *mətə ti nəri nə mə prən i

* 17:28: Jen 18:20, Jen 19:25 * 17:31: Jen 19:17,26, Mat 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 a 17:36: Nəkukua me rɪpik kɪmərəi pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwɪn həni iamɪnhi irə mə, “Iərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhiən, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. * 17:37: Job 39:30 * 18:1: Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17 * 18:5: Luk 11:7-8

ramometə iou iam̄inhi irə, takasitu irə, m̄inise iərmama nəha ram̄ini ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəp̄in me, takəpou i.’”

6 Nənə Iərimənu səkitaha rini mə, “Kimiaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. 7 Nənə kimiaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərfi raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mine ia nəp̄in? Ko in ro tanpen ia nirəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? 8 Iakani pehe tukumiaha i mə in trasitu akwauakw ia nirəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariien i iakani ro n̄ipərhiēnien. Mətə rəfo? Nəp̄in iou, Iəməti Iərmama, takrərig pehe mwi ia t̄iprənə i, takətoni nərmama həp̄ik kamhahətətə ia nirak uə rekəm?”

Iesu rusipekin ia Farisi riti mine iərmama riti sə kamərəku pen takis min

9 Ia nəp̄in nəha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti nərmama nepw̄in səməme rer̄inraha ram̄rhi minuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. 10 In rini mə, “Iərmama kəru krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti iərmama sə kamərəku pen takis min. 11 *Nənə Farisi rərəer əpə məfwaki iam̄inhi irə mə, ‘Kumwesən. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iou iap̄kəmwhen mhə ia nərmama nepw̄in. Irəha kamhakres, mamho noien ikou, mamhəiri n̄ipran səvəi nərməpə. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iap̄kəmwhen mhə ia iərmama nəha kamərəku pen takis min. 12 *Ia nəfwakiiēn kuatia iakəpwəh nəniēn nari m̄ kəru ti nəfwakiiēn. Iakuai narimnari me pam sə iakapeki irəha pam ten sə ro kuatia irə səim.’

13 *Mətə iərmama nəha kamərəku pen takis min, ramərəer isipw̄in kwopti. Ko ripkək̄wətə mhə ia nimagouagou, mətə rer̄in rəpou. In ramərpwərpwi a kwənpwenhin tukwe, mam̄ini mə, ‘Kumwesən, tikapi iou. Iou iəmə ərəha.’”

14 *Nənə Iesu rini mə, “Iakani pehe tukumiaha i nəp̄in irau kroueiwaiu rouevən fwe rukwənu, iərmama sə kamərəku pen takis min in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə Farisi ripkatukwatukw mhə, ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, mətə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

15 Nəp̄in riti nərmama nepw̄in kamhərəhi kwəti nəkwərhakwərha me mamhəuvehe ti Iesu mə in trirapi

* 18:11: Luk 16:15 * 18:12: Aes 58:2-3, Jen 14:20, Mat 23:23 * 18:13: Sam

51:1 * 18:14: Mat 23:12

irəha, məkwein amasan ia nirəha. Nəpin nərmama me səvənhi hətoni, hənise irəha. ¹⁶ Mətə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe, mini mə, “Pwəh nīpwənəti nəkwərəkəwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh nīniseien irəha ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwəhen ia nəkwərəkəwərha me i. ¹⁷ *Takani nīpərhiēnien tukumiāha i mə iərmama traməkēkei mo rəmwəhen ia iəkunouihī, muvehi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə rīpkō mhə trīpkuvnimwə mhə ia nitətə nəha.”

Iərmama nautə səvənhi rasori rokeikei mə truvehi nimiruien rerin

¹⁸ *Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel rəres Iesu i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkēkei mo mə takuvehi nimiruien rerin?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ²⁰ *Ik ikuvəkurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rini mə, ‘Tikəpwəh nakresien pran, məpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. Tikaməkēkei misiai səim tata mine mama.’”

²¹ Miregi iərmama nəha rini mə, “Loa me pam i iakamesi pen fwe ia nouhiien səiou muvehe meste pehe ipwet mine.”

²² Nəpin Iesu riregi nəgkiariēn i, rini pen tukwe in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvēhi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trīpik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²³ Mətə nəpin iərmama nəha riregi nəgkiariēn nəha, rerin ruvehe məpou pik, ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori anan. ²⁴ Nəpin Iesu rətoni mə rerin rəpou pik iamīnhi, rini mə, “Rəknekīn ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəvnmwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekīn tukwe in mə truvnmwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekīn məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

²⁶ Nəpin Iesu rini irapw nəgkiariēn nəha, nərmama səməme kəmhəregi həni mə, “Mə rəknekīn iamīnhi, nisimə nəha kō həuvehi nimiruien?”

²⁷ *Mətə Iesu rini mə, “Nəfe nari rəknekīn nərmama kō həpkō mhə mətə riməru ti Kumwesən.”

²⁸ Nənə Pita rini mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

* **18:17:** Mat 18:3   * **18:18:** Luk 10:25   * **18:20:** Eks 20:12-16, Dut 5:17-20

* **18:27:** Mak 14:36

29 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i ma narmama me pam samame hapwäh narimnari me savänraha ti nitata sa Kumwesän ramarimänu irä tuhäuvehi tain. Trini minua iarmama riti rapwäh nimwä savänhi, uä pran savänhi, uä piävni me, uä tata mine mama savänhi, uä näkwärhakwärha me savänhi, 30 ia nitata ipwet mine in truvehi tain rasori mwi, nänä ia nitata sa rauvehe in truvehi nimiruien rerin."

Iesu rini irapw ti narmama me savänhi ma in tramäkeikei memhä

31 *Ia näpin näha Iesu riri raka äpa narmama savänhi twelef, mini pen ti niraha i ma, "Häregi ro. Kitaha samäutä mamhäuvän fwe ia Jerusalem. Ia kwopun näha nägkiariien me pam samame kamhägkiari ia nirak Iämäti Iarmama ia näkukuä me saväi profet kupwän me tuhäuvehe mhäukuä.

32 *Tukuvei pen iou ia rägi narmama ripko mhä iräha näkur Isrel. Nänä iräha tuharis äkenhin ia nirak, mho naurisien miou, mhärgäväsi iou, 33 mhärisi iou, nänä mhousi äpune iou. Ia näpin sä ro kahar irä takätui mwi ia nemhäien säiou."

34 *Mätä narmama me savänhi häreirei narimnari me i. Nägkiariien i rärkwafä ti niraha. Häpkuvehi amasan mhä nipwran.

Iesu ro iarmama riti nänimen rifwä rätui mätä nari

35 Näpin Iesu rinamevän ipaka ti taon näha Jeriko, iarmama riti nänimen rifwä ramäkure ia nikare suatuk, mamase mane. 36 Näpin riregi narmama me häpik kamhäuvehe mamhäukurau ia suatuk, räres mä, "Näfe i?" 37 Miregi häni pen tukwe in mä, "Iesu iamä Nasaret i ruvehe makurau."

38 *Ia näpin näha iarmama näha rinamäkwein äpwämwis mä, "Iesu, kwänäkwus saväi Kig Tevit! Api tukw iou!"

39 Nänä narmama samame kamhärer kupwän hänisse in, mamhäni mä, "Afafa a, mäpwäh nägkiariien!" Mätä in raripin mamäkwein äpwämwis mwi mamäni mä, "Iesu, kwänäkwus saväi Kig Tevit! Api tukw iou!"

40 Nänä Iesu rärer, mini pen ti narmama me mä iräha tuhäiri iarmama näha mhäuvehe tukwe in. Nänä näpin iarmama näha ruvehe ipaka, Iesu räres pen in minua, 41 "Ikokeikei mä tako näfe mik?"

Miregi rini mä, "Iärimänu. Iakokeikei mä takätui mätä nari."

42 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mä, "Itä. Tikätui mätä nari. Nahatätäien säim rinomasan raka nänimem." 43 Nänä täkwätäkwuni näha rätui minamätä nari, nänä mukurirä ia

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 18:38:

Mat 15:22 * 18:42: Luk 7:50

Iesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

19

Iesu mine Sakias

¹ Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwın. ² Ia taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori. ³ In ramarkut mə trətə Iesu mə in nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko ripkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə Iesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

⁵ Nəpın Iesu ruvehe muvehi tegin kwopun nəha, rəkwətə, mini pen tukwe in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvniwə ia nimwə səim ipwet.” ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi. Rerın ramagien.

⁷ *Mətə nəpın nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwis ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti.”

⁸ *Fwe ia nəkwai nimwə Sakias riskəmter, mini pen ti Iərimənu səkitaha mə, “Iərimənu. Regi ro! Takuai nautə səiou ia nənimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trini minuə iakinakres m iərmama riti, takərpwın pen min m kefə.”

⁹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ipwet nimiruien vi ruvəuvehe ti nərmama ia nəkwai nimwə i ti nəri nə mə iəmə i in mwi kwənəkwus riti səvəi Epraham. ¹⁰ *In nə iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nimiruien vi minraha.”

Iesu rusipekin ia silin me kino ia kol

¹¹ *Nəpın nərmama kamhətərig ia nəgkiariien me nəha, Iesu rarə mini mwi nusipekinien riti ti nirəha i ti nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka ti Jerusalem rerınraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kig irə minamərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən təkwtəkwuni. ¹² *Ro iamınhi irə Iesu rini mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwın mə kig riti fwe ikin truvei pen nasoriien min. Nənə in trirərig mərimənu ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə asori nəha rier, rəkwəin nərmama səməme kamho tukwini nari min irəha pam ten, muvei pen silin kino ia kol kuation kuation minraha, nənə mini pen ti nirəha i mə,

* 19:7: Luk 15:2   * 19:8: Eks 22:1, Nam 5:6-7   * 19:9: Wok Me 16:31,

Luk 13:16   * 19:10: Luk 15:4, Jon 3:17, 1Tim 1:15   * 19:11: Mat 25:14-30

* 19:12: Mak 13:34

‘Kimiaha tihəuvehi mane me i mhowok irə meste takrərig pehe mwi.’

14 *Mətə nəkur imwəni me həmwəki iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nepwin həkurirə in, mhəuvən mhəni pen ti kig sə truvei pen nasorijen min mə, ‘Kimiaha iahəpwəh nokeikeijen mə iəmə i trərimənu ia kimaha.’

15 Mətə kig nəha rəpwəh ninipehijen irəha, muvei pen nasorijen m iəmə asori nəha. Nənə nəpin iəmə asori nəha rirərig pehe imwəni, rini nəkwan minuə tukəkwein nərmama me nəha kamho tukwini nari min səməme in riməuvei pen mane me minraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in riməuvei pen minraha hənəwok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

16 Sə rukupwən muvehe mərəer ia nənimen mini mə, ‘Iəmə Asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam ten.’

17 *Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikinətui amasan ti nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe nasorijen mik ikərimənu ia taon me irəha pam ten.’

18 Nənə sə resi pen ruvehe, mini mə, ‘Iəmə asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam krirum.’

19 Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Ik tikərimənu ia taon me irəha pam krirum.’

20 Nənə riti mwi ruvehe, mini mə, ‘Iəmə Asori. Silin i in i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol. Iakehekir ik, məkwafo i ia kwəti tinari, ²¹ ti nəri nə mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ikauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə ipkəpwei mhə.’

22 Mətə iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui ik. Ik ikuvəkurən raka mə iou iərmama riti noien səiou riskai. Iakauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə iapkəpwei mhə. ²³ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mipkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rukwəhi.’

24 Nənə iəmə asori rini pen ti səməme kamhərəer ia kwopun nəha mə, ‘Həuvehi raka silin nəha kino ia kol ia rəgin mhəuvei pen m iərmama sə rauvehi silin me kino ia kol irəha pam ten.’

25 Miregi irəha həni pen tukwe in mə, ‘Iəmə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.’

* 19:14: Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10

26 *Miregi iəmә asori rini mә, 'Iakani pehe tukumiaha i iərmama sә kuvei pen nari riti min, ro wok irә, tukuvei pen sә rәkwaku min. Mәtә iərmama sә kuvei pen nari riti min, ro nәri auәр a irә, tukuvehi raka pam tukwe. 27 Mәtә nәrmama me nәha sәmәme hәmwәki iou, mhәpwәh nokeikeien mә takәrimәnu ia nirәha, hәuvehi irәha mhәuvehе ia nәnimek, nәnә mhousi әpune irәha.' "

Iesu revән ia Jerusalem

28 Iesu rini pam nәgkiariien me nәha, mәрari, mautә mamevән fwe ia Jerusalem. In rakupwән nәrmama me kamhәkurirә. 29 Nәpін rier pen ia tәkuәр nәha nәghin nә Tәkuәр Olif ipaka ti rukwәnu mi nәha Petfas mine Petani, rәrhi pen iərmama kәru sәvәнhi, 30 mini mә, "Kimirau tirouevән ia rukwәnu nәha samarәti pen i. Nәpін tirouapirapw fwe ikin, tirouәtә kwәti togki riti kinәkwi tәrini, iərmama ripkәkure raka mhә irә. Tiroufi raka nari irә, rouәsigi rouvehe ia kwopun i. 31 Trini minuә iərmama riti rәres kimirau mә, 'Rәfo iroufi raka nari irә?' tirouni pen tukwe in mә, 'Iәrimәnu sәkitaha ramәres i.' "

32 *Ro iaminhі irә, iərmama mi nәha Iesu rәrhi pen irau, krouevән rouәtoni narimnari me pam rosi in rimәni pen ti nirau i. 33 Nәpін kroufi raka nari ia kwәti togki nәha, iərmama sәvәнhi nәha kwәti togki rini pen ti nirau i mә, "Rәfo iroufi raka nari irә?"

34 Miregi krouni mә, "Iәrimәnu sәkitaha ramәres i."

35 Nәnә krouәsigi kwәti togki nәha rouvehe ti Iesu, rouәpәnә pen kot mi sәvәнrau ia tәkuren, nәnә rouasitu ia Iesu rәputә mәkure irә. 36 *Nәpін in rәkure ia kwәti togki nәha mamevән, nәrmama hәpәnә pen kot me sәvәнraha ia suatuk. 37 Nәpін Iesu rameiwaiu ia Tәkuәр Olif, minamevән ipaka ti Jesrusalem, nәrmama me pam sәvәнhi hәpik anan, hәnamagien, mamhәkwein әpwәmwis, mamhәgnәgini Kumwesән ti nimtәtien asori me hәнәtoni, 38 *mamhәni mә,

"Sәgnәgini kig i rauvehe ia nәghi Iәrimәnu sәkitaha!

Nәmәrinuien fwe ia neiai.

Kauvehi utә nәghi Kumwesән fwe irәnhә anan!"

39 Ia nәpін nәha Farisi me nepwін ia reri nәrmama hәni pen ti Iesu i mә, "Iahatән. Nise әknekin sәim me nәrmama mә tuhafafa."

40 Miregi Iesu rini mә, "Iakani pehe tukumiaha i. Trini minuә irәha hafafa, kәruәtereі me i tuhәkwein әpwәmwis."

Iesu ramapi ti Jerusalem

* 19:26: Mat 13:12, Luk 8:18   * 19:32: Luk 22:13   * 19:36: 2King 9:13

* 19:38: Luk 2:14

41 *Nəpin Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Jerusalem mətoni, ramapi ti nərmama me ikin, 42 *mini mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəməriniuen, mətə təkwtəkwni mine kamhərkwafə ko kimiaha hiəpkətoni mhə. 43 Mətə nəpin nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuvehe mheikurkurau ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tiprənə mhərkurau ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. 44 *Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekən ia riti, ti nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpin nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

45 Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, 46 mini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan minuə ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakres me kamhərkwafə ikin.”

47 *Ia nəpin me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me nepwin mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. 48 *Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pik mə tuhətərig ia nəgkiariien me səvənhi.

20

Nəmə asori me hərəs Iesu mə sin riməuvei pen nasorien min

1 Nəpin riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkiariien amasan minraha, nənə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, 2 mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

3 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. 4 Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

5 Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trini pehe tukutaha i mə ‘Ro iamnhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh niniien nipərhiien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ 6 Mətə tuko səni mə iərmama riti

* 19:41: Jon 11:35 * 19:42: Aes 6:9-10, Mat 13:14, Rom 11:8 * 19:44: Luk 21:6, 1:68 * 19:47: Luk 21:37, 22:53, Jon 18:20 * 19:48: Mat 21:46, Mak 14:1-2, Luk 20:19

rərhi pehe Jon, nər̄mama me pam i tuhəkwi əpune kitaha ia kər̄uət̄erei me, t̄i nər̄i nə mə irəha kamhəni n̄ipər̄hienien ia Jon mə in profet riti.”

⁷ Ro pen irəha həni pen t̄i Iesu i mə, “K̄imaha iahəreirei mə sin rər̄hi pehe Jon mə tro papt̄aes ia nər̄mama.”

⁸ M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i n̄irəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh n̄in̄ien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nək̄wai sin.”

Iesu rusipekin ia iəm̄ə asori riti m̄ine n̄ime i krep s̄əvənhi

⁹ *Iesu r̄inaməgkiari m nər̄mama m̄ini irapw nusipekinien riti t̄i n̄irəha i, m̄ini mə, “Iəm̄ə asori riti r̄əpwei nək̄wus nəha krep ia nəm̄hien s̄əvənhi, m̄əpwei pam, nənə m̄aseni nər̄mama nepw̄in həuvehe mhət̄ui t̄i n̄ime i krep s̄əvənhi. Irəha tuhəm̄hu ikin, mhesi kw̄ənk̄wai krep, mhəuai, mhəuvei pen n̄ipər̄in m̄iəm̄ə asori. Iəm̄ə asori r̄əm̄ri n̄ime i krep s̄əvənhi ia r̄əginraha, mier mevən ia tənə əpə iti marə kin̄i tui fwe ikin. ¹⁰ *N̄əp̄in kw̄ənk̄wai krep r̄imruə, iəm̄ə asori rər̄hi pen iər̄mama riti s̄ə ramo tukwini nari min revən mətə nəm̄ə hamət̄ui t̄i n̄ime i krep s̄əvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepw̄in min. Mətə nəm̄ə kamhət̄ui t̄i krep həuəsi iəm̄ə nəha, mhər̄hi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹¹ Nənə iəm̄ə asori rər̄hi pen mwi iər̄mama riti mwi s̄ə ramo tukwini nari min revən. Mətə ho r̄əm̄w̄hen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naur̄isien min, mhər̄hi pen in r̄ir̄ərig, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəm̄ə asori r̄ər̄ari mər̄hi pen s̄ə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in n̄ipwran me r̄əp̄ər̄uəp̄ər̄uə, mhər̄arki irapw i.

¹³ Ia n̄əp̄in nəha iəm̄ə asori s̄əvəi n̄ime i krep r̄ini mə, “Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakər̄hi pen n̄ər̄ik keikei. Irəha tuhətoni, mhəs̄iai in.”

¹⁴ Mətə n̄əp̄in nəm̄ə me nəha hətoni t̄ini iəm̄ə asori rauvehe, həni pen t̄i n̄irəha me i mə, “Kwa t̄ini iəm̄ə asori nəha. N̄əp̄in tata s̄əvənhi tremhə, nəm̄hien i ruvehe mo s̄əvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəm̄hien s̄əvənhi truvehe mo sək̄itaha i.” ¹⁵ Nənə irəha hək̄wtəm̄hiri, mhousi əpune, mhər̄arki irapw ia tanirua.

Ro iam̄inhi irə iəm̄ə asori s̄əvəi n̄ime i krep trəfo ia nəm̄ə me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə m̄aseni pen n̄ime i krep s̄əvənhi ia r̄əgi nər̄məp̄ə.”

N̄əp̄in nər̄mama me h̄əregi n̄əgkiariien nəha, həni mə, “Rekəm. Ko r̄ipko mhə iam̄inhi.”

¹⁷ Mətə Iesu r̄əti pen mətə irəha m̄ini mə, “Mə tripk̄o mhə iam̄inhi nəfe n̄ipwrai n̄əgkiariien i k̄imər̄ai pen ia Nək̄ukuə Ikinan?

* 20:9: Aes 5:1 * 20:10: 2Kron 36:15-16

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha,
 mhəpwəh,
 təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mino kəruətərei sə rəpi
 raka pam kəruətərei me,
 məkwətəmhiri əknekin pam nimwə.

18 *Iərmama sə trīmwei pen ia kəruətərei nəha,
 nikəkrin me trərkwəpīrərkwəpīr.

Trīni minua kəruətərei nəha rīmwei pen ia iərmama riti,
 iərmama nəha tripwarišpwariš.’ ”

Nəresien ia nikaren səvəi nəmri takis

19 *Nahatən me səvəi Loa mine pris asori me hənua
 tuhəkwətəmhiri a Iesu ia nəpīn nəha ti nəri nə mə həregi mə
 in rīni nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekīr a
 nərmama.

20 *Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmama
 nepwīn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu
 mhəres pen nəresien me nepwīn min. Nəmə asori me
 hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə
 irəha həukurən nəkwətəmhiriien in tukwe, nənə mhəuvei pen
 in ia rəgi iəmə Rom sə rauvehi nasoriien mamərimənu ia
 kwopun nəha. 21 Nəmə me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən
 mhəres pen Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə
 nəgkiariien me səim sə ikamahatən nərmama me irə ratuk-
 watukw. Ipkopəiti mhə ia nərmama me nepwīn, mətə ikama-
 hatən pərhiēn suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama
 tuhesi pen. 22 Ro iamīnhi irə tiko mini pehe ro tukumaha i
 nətərigiēn səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsərəku pen
 nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

23 Mətə Iesu ruvəukurən raka mə irəha kamheikuə a,
 mamhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariien
 səvənhi. Ro pen in rīni pen ti nirəha i minua, 24 “Həuvei pehe
 silin riti pwəh iakətə ro. Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə
 nəghi sin i?”

Miregi irəha həni mə, “Nənīmwi Kig Sisa mine nəghi Kig
 Sisa.”

25 Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Iānhi irə, narimnari
 me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi
 Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

26 Nənə irəha ko həpkəkwətəmhiri mhə Iesu ia nəmri
 nərmama ti nəri nə mə rīpkəfwəkour mhə ia nəgkiariien
 səvənhi. Mətə həkərinari ia nəgkiariien səvənhi, nənə
 mhəuvehe mhəpnāpen.

Nəresien ia nikaren səvəi nərmama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwɪn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rɪpkətui mhə mwi.)
²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, “Iahatən. Moses rɪmərai pen ia Loa səkɪtaha mə trɪni mɪnuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tɪnɪnrau rɪwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərɪhakwərha me, rouəsɪhəgɪn piəvi iəmə nəha. ²⁹ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərhəiien iəkunouihi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. ³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamɪnhi irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam. ³² Nənə prən nəha rəpwəh nərhəiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpɪn nəha Kumwesən tro nərman hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ia nitətə ipwet mɪne nərman kamhəiri nɪpran, nɪpran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nitətə vi sə truvehe, nərman mɪne nɪpran me tuhəpwəh noien iamɪnha irə. Nərman mɪne nɪpran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha. ³⁶ *Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nagelo me. Irəha nɪpwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə in ro irəha hətui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rɪnahatən mə nərman səməme həuvəmhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauək irə mətə rɪpkahi əmwesi mhə, Moses rɪnəkwein Iərɪmənə mɪni mə in Kumwesən səvəi Epraham mɪne Kumwesən səvəi Aesak mɪne Kumwesən səvəi Jekop. ³⁸ *Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə Kumwesən rɪpkə mhə in Kumwesən səvəi nərman me səməme həuvəmhə, mətə in Kumwesən səvəi nərman me səməme kamhəmɪru. Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə ia nənimen nərman me pam kamhəmɪru.”

³⁹ Ia nəpɪn nəha nahatən me nepwɪn səvəi Loa həni mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw.” ⁴⁰ Irəha həni iamɪnhi irə ti nəri nə mə Satusi me hənaurɪs, ko həpwəh nəresien nari riti mwi mɪn.

Kristo in tɪni sin?

⁴¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kamɪni mə Kristo in tɪni Kig Tevit? ⁴² Kig Tevit atukwatukw rɪməni ia Nəkukua Ol Sam mə, ‘Kumwesən rini pen ti Iərɪmənə səiou mə, Əkure ia nɪkarek mwatuk,

* 20:36: 1Jon 3:1-2 * 20:38: Rom 14:8-9

43 meste tako narmama samame hamamwaki ik hauvehe,
tikarpwi utə tipage nisum mi ia niraha.'

44 Ia negkiariien naha Kig Tevit rinakwein Kristo mə İarimanu savənhi. Mə ro iaminhi irə rəfo kamini mə in tini Kig Tevit?"

Narmama savai Iesu tuhamakeikei mhəsiari ti nahatən me savai Loa

45 Nəpin narmama me pam kamhətərig irə, Iesu rini pen ti narmama me savənhi minuə, 46 "Kimiaha tihamakeikei mhəsiari ti nahatən me savai Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikin hokeikei mə narmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. Ia nəkwai nimwəfwaki me savai nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. 47 Irəha kamheikuə ia nıpran me samame nərman me savənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me savənraha, nənə mamho mwi nəfwakiiien əpwəmwis me mə narmama tuhətoni həsiai irəha tukwe. Kumwesən trərpwin noien ərəha me savənraha rasori mwi."

21

Pran riti ruvei pen savənhi mane sampam m Kumwesən

1 Iesu rəti pen mətoni narmama nautə savənraha rasori kamherukw pen mane me savənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin. 2 Ia nəpin naha pran riti ruvehe. Prən naha iərman savənhi remhə məpwəh in. Nautə savənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

Iesu rətoni, 3 *mini mə, "İakani nıpərhiienien tukumiaha i prən i nautə savənhi riwən iərman savənhi remhə məpwəh in rerukw pen mane rasori məpi raka narmama me pam naha. 4 İakani iaminhi irə ti nəri nə mə narmama me nəha nautə savənraha rasori. Həuvehi raka nıpərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən i nautə savənhi riwən ruvei pen mane me pam savənhi sə truvehi nəveginien irə."

Iesu rəgkiari ia nimwə savai Kumwesən

5 Narmama nepwin savai Iesu kamhəgkiari ia nimwə savai Kumwesən, mamhəni mə ramasan pik ti nəri nə mə kino ia kəruətərei amasan me mine narimnari amasan me kiməuvei pen m Kumwesən. Nənə Iesu rini mə, 6 *"Narimnari me i kimiaha hiamətoni, tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərer əknekinien ia riti."

7 Miregi irəha həres pen in mə, "İahatən. Narimnari me i tuhəuvehe tinesən? Nəfe nımtətien truvehe mahatən pen mə nəpin savai narimnari me i ruvəuvehe ipaka?"

⁸ Miregi Iesu rini mā, “Kimiāha tihaməsiari kamo iārmama riti reikuā ia kimiāha. Nārmama hāpik tuhāuvehe ia nēghik, mhāni mā irāha Kristo, mhāni mwi mā nāpīn sāvai narimnari me i ruvāuvehe ipaka. Mātā kimiāha tihāpwāh nukurirāien ia nirāha. ⁹ Kimiāha tihāregi nārmama tuhāvisau ia naruagānien me sāmame nārmama kamho ia nirāha me, mamho mwi ia nārmama sāmame kamhārimānu. Nāpīn tihāregi, tihāpwāh nehekīrien, ti nāri nā mā nāri nāha tramākeikei mukupwān muvehe, mātā ripko mhā ihi nāpīn sampam.”

¹⁰ Iesu rarā mīni pen mwi ti nirāha i mā, “Nārmama ia kwānākwus riti tuhāskāmter mharuagān irāha nārmama ia kwānākwus āpā. Nārmama sāvai kig riti tuhāskāmter mharuagān irāha nārmama sāvai kig āpā. ¹¹ Nīmwnīmwiēn asori me tuhākiu. Ia kwopun me nepwīn nukumhā trahi nārmama. Nemhāien skai me tuhāuvehe mhouraha nārmama. Nānā narimnari me nārmama tuhātōni hāhekīr i mīne nīmātāien asori me tuhāuku pen ia nīmāgouagou.

¹² Mātā nāpīn narimnari me nāha hāpkuvehe mhā ihi, nārmama tuhākwāmhirī kimiāha ia rāginraha, mhōmetā kimiāha. Irāha tuhāuvei pen kimiāha ia rāgi nāmā asori me ia nākwai nīmwfāwaki me sāvai nākur Isrel. Ti nāri nā mā kimiāha nārmama me sāvai, nāmā asori me nāha tuhāuvehi puvnīmwā kimiāha ia kalapus, nānā mhārpwi irapw kimiāha ia nāmri kig me mīne nāmri nārmama sāmame kamhārimānu. ¹³ In i nāpīn sākimiāha tihāni irapw nāgkiariēn amasan sāvai irā. ¹⁴ *Ro iamīnhi irā mīne kimiāha tihāpwāh nātārig pīkien ia nāfe nāgkiariēn sākimiāha tihāni pen ti nirāha i. ¹⁵ *Iou takuvei pehe nāgkiariēn mīne nukurānien m kimiāha. Nārmama me nāha sāmame kamhāmwāki kimiāha tuhāregi nāgkiariēn me sākimiāha, irāha riti ko ripkousi raka mhā, uā trīni neikuāien irā. ¹⁶ *Tata me mīne mama me sākimiāha me, mīne piāvmiāha me, mīne nārmama ia kwānākwus me sākimiāha me, mīne kimiāha me nepwīn tuhāuvei pen kimiāha ia rāgi nārmama sāmame hamāmwāki kimiāha. Nānā irāha tuhōusi āpune kimiāha nepwīn. ¹⁷ Nārmama me pam tuhāmwāki kimiāha ti nāri nā mā kimiāha nārmama me sāvai. ¹⁸ *Mātā nīmwai nukwānemīāha nā ia kāmkapwāmīāha kuatia ia nirāha trīpkiwān mhā. ¹⁹ *Kimiāha tihāmākeikei mhārer āknekīn ia nahātātāien sākimiāha. Ia noien i tuhāuvehi nīmīruēn.”

Naruagān me sāvai nākur Rom tuhāuvehe mhouraha Jerusalem

* 21:14: Luk 12:11-12   * 21:15: Wok Me 6:10   * 21:16: Mat 10:21-22

* 21:18: 1Saml 14:45, Luk 12:7   * 21:19: Hip 10:36

20 “Mətə nəpɪn kɪmɪaɦa tɪhətɔni naruagən me həpɪk həuvehə mheikurkurau ia Jerusalem, tɪhaməkeikei mhəukurən mə trɪpko mhə tui nənə irəɦa tuhouraha pam kwopun i. 21 Ia nəpɪn nəɦa, nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhəuvən ia təkuaɾ me. Səməme kamɦarə ia nəkwai taon i tuhaməkeikei mhəier. Nənə səməme kamɦarə iruə tuhəpwəh nuvniwə peheien mwi irə. 22 *Nəpɪn nəɦa in nəpɪn sə Kumwesən trərpwɪn noien ərəɦa me irə, mo nəgkiariien me pam səməme kɪmərαι pen ia Nəkukuə Ikinan həuvehə mhəukuə. 23 *Trərəɦa anan tɪ nɪpran me səməme tuhəpəmpəm mɪne səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərɦakwərɦa əmtəmetə me ia nəpɪn nəɦa, tɪ nəri nə mə nəmɪsəien asori treste tɪprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui nərmama me ia kwopun i. 24 *Tukəpi əpune nepwɪn ia nau, nənə kəkwtəmɦiri nepwɪn kuvehi irəɦa həuvən mɦo slef me ia nɪrəɦa ia tənəmtənə me. Nənə nərmama rɪpko mhə irəɦa nəkur Isrel tuhəvən testesi Jerusalem, mhərɪmənəu ia nəkur me ikɪn meste nəpɪn səvəi nərmama rɪpko mhə irəɦa nəkur Isrel tro sampam.”

Iəmətɪ Iərmama truvehe mwi

25 * “Nənə nɪmtətien me tuhəuku pen ia meri, məkwə, mɪne kəməɦau me. Ia təkure tɪprənə i nərmama ia tənəmtənə me tuhəhekɪr, mhəreirei tɪ nəri nə mə təsi ramərkwəpahar pɪk, mamə peiau peiau asori me. 26 Nərmama tuhətɔni nəfe truvehe meste tɪprənə i, nənə həhekɪr pɪk, mhemhə rasi tukwe. Narimnari me ia nɪmagouagou həkai pɪk, Kumwesən trɪkiukiū ia nɪrəɦa. 27 *Ia nəpɪn nəɦa irəɦa tuhətɔni iou, Iəmətɪ Iərmama, ia reri nəpuə riti, iakauvehe ia nɪskaiien mɪne nukuraanien asori. 28 *Nəpɪn kɪmɪaɦa tɪhətɔni narimnari me nəɦa hənəməier pehe, tɪhərər atukwatukw, mhəkwtə, tɪ nəri nə mə nəpɪn səkɪmɪaɦa sə takeivinari nari ia kɪmɪaɦa ruvəuvehe ipaka.”

Iesu rusipekɪn ia nei niemis

29 Nənə Iesu rɪni nusipekɪnien riti tɪ nɪrəɦa i mə, “Hətə ro nei niemis mɪne nei me pam. 30 Nəpɪn hənəməpɪrɪpɪr kɪmɪaɦa hɪtɔni mhəukurən mə nəpɪn səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. 31 Rəmwhen a mwi, nəpɪn kɪmɪaɦa tɪhətɔni narimnari me i hənəməier pehe, tɪhəukurən mə nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənəu irə ruvəuvehe ipaka.

32 Iakani nɪpərɦienien tukumɪaɦa i mə nərmama səməme kamɦəmɪru təkwtəkɪwuni mɪne tuhəpwəh nemhə pamien

* 21:22: Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7 * 21:23: 1Kor 7:26 * 21:24: Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2 * 21:25: Sam 46:2-3, Sam 65:7-8 * 21:27: Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7 * 21:28: Rom 13:11

meste narimnari me pam i hæier pehe. ³³ *Neiai mine tiprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Nərmama tuhaməkeikei mhətui amasan mhəpwəh napriien

³⁴ *Nənə Iesu rini mə, “Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh nourahaien nəpın səkimiaha ia noien lafet me, uə ia nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, uə ia nətərig pikien ia narəien səkimiaha ia tiprənə i. Rərəha nəpın nəha səiou truvehe məsgatukw ia kimiaha rəmwhen kwənkru ruəsi kimiaha. ³⁵ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın nəha treste nərmama pam ia təkure tiprənə i. ³⁶ *Mətə ia nəpın me kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien. Tihəfwaki mə nəpın narimnari me nəha truvehe irə niskaiien səkimiaha trəmwhen ti narakaien irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti Iərmama.”

³⁷ *Ia nəpın me pam Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, mətə ia nəpın rier ia taon, mevən mapri ia Təkuər Olif. ³⁸ Nənə ia nəpnəpın anan nərmama me həuvehe mwi tukwe fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə tuhətərig in.

22

Nəmə asori me hərai sun mə tuhəkwtəmhiri Iesu

¹ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe ipaka. Nəveginien asori nəha nəghin nə Pasova. ² *Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu ti nəri nə mə kamhhekir nərmama. ³ *Ia nəpın nəha Setan ruvniwə ia reri Jutas, iəmə nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu. ⁴ Nənə Jutas rəpwəh irəha mevən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi naruagən me sə kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, məgkiari minraha mini mə rukurən nətuiien suatuk riti ti nuvei penien Iesu ia rəginraha. ⁵ Nəpın irəha həregi, rerinraha ragien. Həni simwın mə tuhəuvei pen mane min. ⁶ Ro pen Jutas rəsəni, nənə minamətui nəpın riti nərmama həiwən irə mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu raməpnəpenə mə trəni nəveginien səvəi Pasova

⁷ *Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe. Ia nəpın nəha kamhousi əpune kwəti sipsip me səvəi Pasova. ⁸ Ro pen Iesu rərhi pen Pita mine Jon, mini mə, “Rouevən, rouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova sənətaha, pwəh sani.”

* **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50, Mak 4:19, Luk 17:27, 1Tes 5:3

* **21:36:** Mak 13:33, Rev 6:17 * **21:37:** Luk 19:47 * **22:2:** Luk 20:19

* **22:3:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Eks 12:1-27

⁹ Miregi krouni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə kimrau trouəpnəpenə irə pəku?”

¹⁰ Miregi in rini pen ti nirau i mə, “Rouregi ro. Nəpin kimirau tirouier pen fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in rouuvnimwə ia nimwə nəha in truvnimwə irə, ¹¹ nənə rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani pehe tukw ik i mə nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?’ ¹² Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmāk raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹³ *Nənə irau krouevən rouətə narimnari me pam rosi Iesu riməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova.

Iesu raməni nari irəha nərmama me səvənhi

¹⁴ Nəpin səvəi nəniien nari ruvəuvehe. Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ikin irəha aposol me səvənhi. ¹⁵ Ia nəpin nəha in rini pen ti nirəha i mə, “Iakinokeikei pik mə kurirə ko nəmisəien miou, takukupwən məni nəveginien i səvəi Pasova kitaha m kimiaha. ¹⁶ *Iakani pehe tukumiaha i iou tapkəni mhə mwi nəveginien səvəi Pasova meste nīpwrai nəveginien i truvehe mukuə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

¹⁷ Nənə Iesu ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə mini mə, “Kimiaha pam tuhəuvehi nəri, mhənimwi. ¹⁸ Iakani pehe tukumiaha i ipwet mine mamevən tapkənimwi mhə mwi waen meste nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe.”

¹⁹ *Kurirə irə in ruvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen mīnraha, mini mə, “In i nīpwra k sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihaməkeikei mamho iamīnhi irə mə rerimīaha ramrhi iou.”

²⁰ Rəmwhen a mwi nəpin irəha hənani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mini mə, “Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Nitək sə traiu tukumiaha trərihi tərini əknekīn nəgkiariien nəha. ²¹ *Mətə hərəgi ro. Iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou raməkure kimrau min. ²² Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərfi mə tuko ia nirak, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.” ²³ Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha, irəha hənəmərəs irəha me i mə sin nəha ia nirəha tro iamīnha irə mine.

* 22:13: Luk 19:32 * 22:16: Luk 13:29 * 22:19: Luk 24:30 * 22:21: Sam 41:9, Jon 13:21-22

Nərmama me səvəi Iesu həres irəha me mə sin ia nirəha in rasori

24 *Ia nəp̄in nəha nərmama me səvəi Iesu hənaməvisə minraha me, mamhəres irəha me i mə sin ia nirəha in rasori. 25 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kig me səvəi nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhərimənu ia nirəha. Səməme hasori ia nirəha kani irəha mə Nərmama səvəi Nasituien. 26 *Mətə kimiaha tihəpwəh noien iaminha irə ia kimiaha me, rekəm. Iərmama nəha ia kimiaha in rasori traməkeikei muvehe məmwhen iərmama nəha ia kimiaha nuk səvənhi rouihi. Nənə iərmama nəha ia kimiaha in ramiri pen kimiaha ia suatuk sə tihesi, traməkeikei muvehe məmwhen iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. 27 *Sin nəha in rasori, iəmə asori sə raməkure maməni nari uə səvənhi iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəni? Kimiaha hiəukurən mə iəmə asori sə raməkure maməni nari in rasori. Mətə ia rerimiahə iou iakamə rəmwhen iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəmiaha.

28 Kimiaha i hiəp̄kap raka mhə ia nirak nəp̄in iakinərə ia nəsəsauien me səiou. 29 *Ro pen rəmwhen ia Tata səiou riməuvei pehe nasoriien miou mə takərimənu, iou mwi takuvei pehe nasoriien m kimiaha mə tihərimənu. 30 *Ia nitətə səiou sə takərimənu irə, kimiaha tihəkure ia tepol səiou, mhəvegin, mhənimwi, nənə mhəkure ia jea me, mhərimənu ia kwənəkwus me twelef səvəi nəkur Isrel.”

Iesu rini mə Saemon Pita tr̄ini m kahar mə in r̄ireirei Iesu

31 *Saemon, Saemon. Regi ro! Setan rinəres raka Kumwesən i mə trəsəni pen kimiaha ia rəgin. In rokeikei mə truai kimiaha rəmwhen iərmama ruai nuni wit mine tek̄in. 32 *Mətə iakinəfwaki raka tukw ik mə nahatətəien səlm trəpwəh nimweiiēn. Nənə nəp̄in tikrərig muvehe mwi tukw iou, tikaməkeikei mo nahatətəien səvəi piām me ruvehe miskai.”

33 *Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iakamərer mwatak mə takuvnimwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau mik.”

34 Miregi Iesu rini mə, “Pita. Iakani pehe tukw ik i ia nəp̄in a i rəiə trəpwəh nakakaiēn meste tikini m kahar mə ikreirei iou.”

Nəgkariien ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə

35 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, nəp̄in iakinərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəvisau, hio rəmwhen

* 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27, Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11,

Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29: Luk 12:32 * 22:30: Mat 19:28

* 22:31: 2Kor 2:11 * 22:32: Jon 17:11,15,20, Sam 51:13 * 22:33: Luk 22:54

* 22:35: Luk 9:3, 10:4

iakimāni, hiəpwəh nuvehiiēn tənəripw sə hiaməvai pen mane uə tinari irə mine put me səkimiaha. Nənə rəfo? Nari riti riməiwən təni kimiaha?”

Miregi irəha həni mə, “Rekəm. Nari riti riwən.”

36 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə təkwtəkwuni trini minuə iərmama riti səvənhi fwe tənəripw sə ravai pen mane uə tinari irə, pwəh ruvehi. Nənə trini minuə iərmama riti səvənhi nau səvəi naruagənien riwən, pwəh rəmri pen nəmri nari ia kot səvənhi, muvehi riti irə. 37 *Iakani pehe tukumiaha i nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə ia nirak. Rini minuə ‘Kəvsini pen in irəha nərmama səməme kamhərui loa.’ Nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nirak, rinakuə nəha təkwtəkwuni.”

38 Miregi irəha həni mə, “Iərimənu. Ətə ro! Nau kəru i səvəi naruagənien.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəmwhen.”

Iesu raməfwaki ia Təkuər Olif

39 *Iesu rier ia taon, mevən ia Təkuər Olif rəmwhen ramo ia nəruarəv me pam. Nərmama me səvənhi kamhəkuriə in. 40 Nəpin in rapirapw ia kwopun nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha tihəfwaki mə tihəpwəh nīmweiiēn ia nərəhaien.”

41 Nənə in rəpwəh irəha mevən isipwīn kwopti, minimwi nukurhun mi, məfwaki, 42 *mini mə, “Tata. Trini minuə ratukwatukw ia nətərigien səim, tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, tiko rəmwhen sə ikokeikei.” 43 Ia nəpin nəha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in riskai mwi. 44 Nənə ti nəri nə mə Iesu riregi rərəha anan, rəfwaki əmisə mwi. Niseseien səvənhi ruvehe məmwhen ia netə sə rəmərəməri pen ia tiprənə.

45 Nəpin in rəfwaki pam, miškəmter, mevən mwi ti nərmama me səvənhi, mətəni mə hənapri ti nəri nə mə rerinraha rəpou. 46 In rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiāha hiamapri? Hətui, mhəfwaki mə tihəpwəh nīmweiiēn ia nərəhaien.”

Nərmama həkwtəmhiri Iesu

47 Nəpin Iesu raməgkiari ihi, nərmama həpik həuvehe. Iəmə nəha, nəghin nə Jutas, riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ramiri irəha. In ruvehe ipaka ti Iesu mə trakei min, 48 mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Jutas. Rəfo? Ikuə tiko pui iou, Iəməti Iərmama, ia nakeiiēn?”

49 *Nəpin nərmama səməme kamhərər ipaka ti Iesu hətoni

* 22:36: Luk 22:49 * 22:37: Aes 53:12, Luk 22:52 * 22:39: Luk 21:37, Jon 18:1 * 22:42: Mat 6:10 * 22:49: Luk 22:36

nəfe trukurirə mier pehe, həni mə, “Iərimənu. Kimaha tahəfo? Tahərai irəha ia nau me səkimaha me uə rekəm?” ⁵⁰ Nənə irəha riti rərai iərmama sə ramo tukwini nari m pris asori anan mərai raka nıkare nıfregın mwatuk.

⁵¹ Mətə Iesu rini mə, “Nəmwhen nə!” Nənə mirapi nıfregın, momasan.

⁵² *Iesu rəgkiari m pris asori me, mine naruagən me nəha kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel səməme həuvehe mə tuhəkwtəmhiriri in. In rini mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine nıpərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwtəmhiriri iou iamınhi irə? Nətərigien səkimiaha rınuə iou rakres riti uə? ⁵³ Nərineiv m neis mine kitaha miou samarə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhiriri iou ia rəgımiaha ia nəpın nəha? Mətə in i nəpın səkimiaha, nəpın nıskaiien səvəi nəpıtəvien trərimənu ia kimiaha.”

Pita rini mə in rıreirei Iesu

⁵⁴ *Ia nəpın nəha nərmama me nəha həkwətəmhiriri Iesu, mhəiri mhəuvən ia nimwə səvəi pris asori anan. Pita rakurirə, mətə rəpwəh nəvənien ipaka. ⁵⁵ Nəpın irəha həkwwumen pam napw riti ia nıkare nimwə nəha, mhəkure pəri, Pita raməkure irəha mınraha. ⁵⁶ *Nənə pran riti sə ramo tukwini nari rətoni in raməkure ipaka ti napw. Ramətə amasan in, nənə mını mə, “Iəmə i in mwı rınamavən pəri irau Iesu.”

⁵⁷ Mətə Pita rini mə, “Rekəm, prən i. Iakreirei iəmə nəha.”

⁵⁸ Nəpın ouihi a rukurau, nənə iərmama riti mwı rətoni in mını mə, “Ik riti mwı ia nırəha.”

Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, rıpkə mhə iou.”

⁵⁹ Nəpın ouihi a rəmwhen ia aoa riti rukurau, nənə iərmama riti mwı rəgkiari skai, mını mə, “Nıpərhiennien i. Iəmə i in mwı rınamavən pəri irau Iesu. Kwa in mwı iəmə Kalili nəha.”

⁶⁰ Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, iakreirei nəfe i iakaməgkiari irə.” Təkwtəkwwuni a mwı, nəpın raməgkiari ihi, rəiə rakaka.

⁶¹ *Nənə Iərimənu səkitaha ruvsini, məti pen mətə Pita. Nənə Pita rerin rırhi nəgkiariien i səvəi Iərimənu səkitaha. Rıməni pen tukwe in mə, “Ia nəpın a i kurirə rəiə rakaka, tikini m kahar mə ikreirei iou.” ⁶² Nənə Pita rier mevən iruə mirapi nasəkien.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁶³ Ia nəpın nəha nəmə me nəha səməme kamhərer tukuahag Iesu, kamhəuəsi in, mamharıs əkenhın irə. ⁶⁴ Irəha housəman mwı nənimen, nənə mamhəres in mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwın mə sin ruəsi ik!” ⁶⁵ Nənə həni mwı nəgkiariien me rıpık mwı, mamhəni ərəha in irə.

* 22:52: Luk 22:37, Jon 7:30, 8:20, Kol 1:13

* 22:54: Sam 31:11, Luk 22:33

* 22:56: Wok Me 4:13 * 22:61: Luk 22:34

⁶⁶ Nəp̄in ruvəran nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa housəsimw̄in irəha me. Nənə nərmama me həiri Iesu, mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmrinraha. Nənə nəmə asori me i həni mə, ⁶⁷ * “Trini minuə ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”

Mətə Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Ko iakini pehe tuku-miaha i, ko kimiaha hiəpkini mhə n̄ipərhiēnien irə. ⁶⁸ Ko iakəres nəresien riti m kimiaha, ko hiəpkosərip̄in pehe mhə miou. ⁶⁹ * Mətə nəha təkwtəkwuni mine mamevən iou, Iəməti Iərmama, takəkure ia n̄ikare Kumwesən mwatuk sə in n̄iskaiēn səvənhi rasori.”

⁷⁰ * Miregi irəha pam həni mə, “Ro iam̄inhi irə ik Tini Kumwesən?”

Miregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Hiaməni mə iou i in i.”

⁷¹ Miregi həni mə, “Kitaha tsətui mwi iərmama riti mwi mə tr̄ini pui in ti nəfe? Səuvəregi raka mə in r̄ini ərəha Kumwesən. Ruku pen atukwatukw ia tərhun.”

23

Iesu r̄ərer ia nəmri Paelat

¹ Ia nəp̄in nəha nərmama pam ia kusen nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən, mhərer ia nəmri Paelat. ² * Nəp̄in kamhərer ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə, “Kimaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti kimaha nəkur Isrel, mam̄inise kimaha mə tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə tr̄ərimənu ia kimaha.”

³ * Miregi Paelat r̄əres Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Ik ikani.”

⁴ Nənə Paelat r̄ini pen ti pris asori me mine nərmama me pam nəha mə, “Iakətə iam̄inhi irə mə nərəhaiēn riwən ia iəmə i.”

⁵ Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə, “Mətə iəmə i ramahatən nərmama me pam ia tənə Jutia, mamō irəha haməvisə minraha me. In r̄ino stat fwe ia tənə Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu r̄ərer ia nəmri Herot

⁶ Nəp̄in Paelat r̄iregi nəgkiariēn nəha, r̄əres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?” ⁷ * Nənə nəp̄in Paelat r̄iregi mə Iesu ruku pen ia kwopun nəha Herot ramərimənu ikin, r̄ərhi pen in revən tukwe, ti nəri nə mə ia nəp̄in nəha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ * Nəp̄in Herot rətə Iesu, r̄er̄in ragien p̄ik. Tui kwopti rokeikei mə tr̄ətoni, ti nəri nə mə ramregi kani nəgh̄in, nənə

* 22:67: Jon 3:12, 8:45, Jon 10:24 * 22:69: Wok Me 7:56 * 22:70: Luk 4:3,9

* 23:2: Luk 20:25 * 23:3: 1Tim 6:13 * 23:7: Luk 3:1 * 23:8: Luk 9:9

mokeikei mwi mə trətoni Iesu ro nımtətien riti. ⁹ Ro pen Herot rəres Iesu nəresien me rıpık, mətə Iesu rıpkıni mhə nəgkiariien riti. ¹⁰ Ia nəpın nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari skai, mamhəni ərəha Iesu. ¹¹ Herot mine naruagən me səvənhi kamhətə ərəha in, mamharis əkenhin irə. Nənə Herot rini nəkwən mə irəha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Nəpın hənarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in rırərig mevən ti Paelat. ¹² Ia nəpın nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruagən me

¹³ Paelat rousəsimwın pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ mini pen ti nırəha i mə, “Kımiaha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimek, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw, İakinəkiri raka noien səvənhi ia nəmrımiaha, mətə iapkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kımiaha hiəməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi rıpkətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in rırərig mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! İəmə i rıpkə mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iamınhi irə takərisi in, nənə məsəni in rier ia kalapus mamevən.” ¹⁷ a

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmwıs mə, “Uvehi irapw iəmə nə məsəni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (İəmə nəha Parapas raməmak ia kalapus ti nəri nə mə rımərkwumen naruagənien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rarə məgkiari mwi mınraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən. ²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmwıs mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rarə məgkiari sə ro kahar irə, mini pen ti nırəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nərəhaien in rino? İakinətə raka in mə rıpkə mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iamınhi irə takərisi in, nənə, məsəni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmwıs, mamhəni mə tukaməkeikei kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmwıs iamınha irə mamhəuvən meste ²⁴ Paelat rini mə tro nəkwənraha. ²⁵ İəmə nəha Parapas sə kıməuvehi puvnimwə in ia kalapus ti naruagənien mine nousi əpuneien iərmama Paelat rəsəni in rier ia kalapus mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi

a 23:17: Nəkukuə me rıpık kımərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən.

naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei.

Naruagən me həruvi tərini pen Iesu ia nei kamarkuauui

²⁶ Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwtəmhiri in, mhəmri pen nei kamarkuauui səvəi Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei min mə trəvrani mukurirə Iesu. ²⁷ Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. Nipran me həpik irəha mınraha kamhəpi, mamhasək asori tukwe. ²⁸ Mətə Iesu ruvsini, mətəi pen mətə irəha, mini mə, “Niprən Jerusalem me. Kimiaha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihəsək tukumiaha me mine nipwnətimiaha me. ²⁹ *Nəpın riti sə rauvehe trərəha anan. Tukini iamınhi irə mə nipran me səməme həpkək wəhakwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m iəkunouihi, irəha həukurən nagienien. ³⁰ Ia nəpın nəha nərmama tuhəni pen ti təkue me mə ‘Həkure tərini kimaha’ mine nəpatu me ‘Housəman kimaha.’ ³¹ *Mə nərmama kamho narimnari me i nəpın nei ramerə ihi tukəfo irə nəpın nei ruvehe mımhiə?”

³² Nənə naruagən me kamhəiri iəmə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. ³³ Irəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəi Iərmama. Ia kwopun nəha həruvi tərini pen Iesu ia nei kamarkuauui, mhərui tərini pen mwı iəmə ərəha mi nəha ia nei kamarkuauui, riti ia nıkare Iesu mwatuk, riti ia nıkaren mour. ³⁴ *Nənə Iesu rini mə, “Tata. Tikəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənraha ti nəri nə mə həreirei nəfe i kamho.” Nənə irəha həuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

³⁵ *Nərmama ia kwopun nəha kamhərer mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamharis əkenhin irə, mamhəni mhənuə, “In riməuehimiru nərmama me həpik. Trini minuə in Kristo pərhien sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramasan mə ruvehimiru atukw a in.”

³⁶ *Naruagən me irəha mwı kamharis əkenhin irə, mamhəuvehe ipaka tukwe, mamhəmwur mə tuhəvei pen waen sə rəfiə min, ³⁷ mamhəni mə, “Trini minuə ik kig səvəi nəkur Isrel pərhien, uvehimiru atukw ik!”

³⁸ Ia kənkəpwə irənhə irə nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *In I KiG Səvəi Nəkur Isrel*

³⁹ Iəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rini ərəha Iesu i, mini mə, “Ik Kristo uə rekəm? Uvehimiru atukw ik mine kimrau!” ⁴⁰ Mətə in riti rınise in, mini mə,

* **23:29:** Luk 21:23, Rev 6:16

* **23:31:** 1Tes 4:17

* **23:34:** Aes 53:12, Mat

5:44, Wok Me 7:60, Sam 22:18

* **23:35:** Sam 22:7-8

* **23:36:** Sam 69:21

“Rosi ipkehekir mhə Kumwesən uə? Kwa kiməuvei pehe nərpwinien mik rəmwhen a mwi irə. ⁴¹ Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iamihhi. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i ripko mhə nari riti rərəha.”

⁴² *Nənə iəmə nəha rarə mini mwi mə, “Iesu. Rerim tramrhi iou nəpin tikərimənu ia nitətə səim.”

⁴³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nipərhiendien tukw ik i. Ipwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes.”

Iesu remhə

⁴⁴⁻⁴⁵ *Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran nukuraanien səvəi meri riwən. Nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. Ia nəpin nəha tinari sə rəgher tukuahag rum sə ro ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nipərin kəru. ⁴⁶ *Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mini mə, “Tata. Iakəmri pehe nənimwik ia rəgim.” Rini nəgkiariien nəha, nənə muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

⁴⁷ Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpin rətoni Iesu mə rinəfemhə irə, rəgnəgini Kumwesən, mini mə, “Nipərhiendien. Iəmə i in iəmə atukwatukw.” ⁴⁸ *Nənə nərmama me pam səməme hənousəsəmwın irəha me fwe ikin ti nəspauien ia nəri nəha kino ia Iesu, nəpin hətoni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhərui kwənpwenhinraha tukwe. ⁴⁹ *Nərmama me pam səməme həukurən Iesu, mine nipran me nəha səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili, kamhərer isipwın, mamhəspau ia narimnari me nəha.

Josef rərkwafə nipwrai Iesu ia nipəgi kəruaterei

⁵⁰⁻⁵¹ Iərmama riti nəghin nə Josef. Imwəni nə Aramatia taon riti səvəi nəkur Isrel. Josef in raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpin housəsəmwın irəha me. Noien səvənhi ramasan matukwatukw. Nəpin nəmə asori me hənərai sımwın mə tukousi əpune Iesu, Josef ripkəsəni mhə. Ia nəpin me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe. ⁵² Josef revən ti Paelat, mərəs mə ko rəsəni in ruvehi nipwrai Iesu. ⁵³ Nəpin Paelat rəsəni, Josef revən, muvehi raka nipwrai Iesu ia nei kamarkuau, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nipəgi kəruaterei sə kinərai ərori raka, kipkəmri pen raka mhə nipwrai iərmama riti ikin. ⁵⁴ In i nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

* 23:42: Mat 16:28 * 23:44-45: Amos 8:9, Eks 36:35 * 23:46: Sam 31:5, Wok Me 7:59 * 23:48: Luk 18:13 * 23:49: Sam 38:11, 88:8, Luk 8:2-3

55 *Nipran me naha sɛmɛme hɛmɛier ia tɛnɛ Kalili, mhɛkurirɛ Iesu mhɛuvehe, irɛha hɛkurirɛ Josef i, nɛnɛ mhɛtoni nipɛgi kɛruɛterei naha mine Josef rɛfɛmri pen nipwrai Iesu irɛ. 56 *Nɛpin hɛtoni pam, hɛrɛrig, mhɛpnɛpenɛ nimwai nari me nepwin sɛ nipekinraha rapein amasan, mhɛpnɛpenɛ mwi senta me nepwin. Nɛnɛ ia Sapat hapwis rɛmwhen sɛ Loa rimɛni.

24

Iesu rɛtui mwi ia nemhɛien sɛvɛnhi

1 Ia Sante, nɛpnɛpin anan, nipran me naha hɛuvehi nimwai nari me sɛmɛme hɛnɛpnɛpenɛ raka ia nirɛha nipekinraha rapein amasan, mhɛuvehi mhɛuvɛn ia nipɛgi kɛruɛterei naha kinɛrkwafɛ nipwrai Iesu ikin, 2 nɛnɛ mhɛtoni kɛruɛterei asori naha kinɛrɛpinhɛ pen ia tɛrhui nipɛg kinɛsɛkwusɛkwu raka i. 3 Mɛtɛ nɛpin hasu puvnimwɛ ia nipɛg, hɛpkɛtoni mhɛ nipwrai Iesu Iɛrimɛnu sɛkitaha. 4 *Nɛri naha ro nɛtɛrigien sɛvɛnraha rɛvsausini pik. Nɛpin kamhɛrer mamhɛtɛrig tukwe, tɛkwtɛkwuni a mwi iɛrmama kɛru krouier irapw ti nirɛha. Tinari sɛvɛnrau ramɛhiapw. 5 *Irɛha hɛtoni hɛhekir mhɛnimwi irapw nɛnimɛnraha ia tiprɛnɛ. Nɛnɛ iɛrmama mi naha krouni pen ti nirɛha i mɛ, “Rɛfo kimiaha hiamɛtui iɛrmama sɛ rimɛru ia kwopun i kamɛrkwafɛ nipwrai nɛrmama sɛ hemhɛ ikin? 6 *In riwɛn i, mɛtɛ in rinɛtui mwi. Rerimiahaha tramrhi nɛgkiariien i in rimɛni pehe tukumiahaha i nɛpin rinamarɛ ihi fwe ia tɛnɛ Kalili. 7 In rimɛni mɛ, ‘Irɛha tuhamaekeikei mhɛuvei pen iou, Iɛmɛti Iɛrmama, ia rɛgi nɛmɛ ɛrɛha me. Nɛnɛ nɛmɛ ɛrɛha me naha tuhɛrui tɛrini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhɛ, mɛtɛ nɛpin sɛ ro kahar irɛ takɛtui mwi.’” 8 Nɛnɛ nipran me naha rerinraha rirhi mwi nɛgkiariien naha sɛvɛnhi.

9 Hɛrɛrig ia nipɛg, mhɛuvɛn, mhɛtoni eleven nɛrmama me sɛvɛi Iesu mine nepwin mwi, hɛni pen narimnari me i ti nirɛha. 10 *Nipran me naha sɛmɛme hɛni irapw narimnari me i ti aposol me sɛvɛi Iesu irɛha naha Meri Maktala, mine Joana, mine Meri mama sɛvɛi Jemes, mine nipran me nepwin mwi irɛha minrahar. 11 Mɛtɛ aposol me rerinraha rirhi mɛ rosi nɛgkiariien naha sɛvɛnraha ro nɛri auɛr a irɛ. Irɛha hɛpkini mhɛ nipɛrhienien irɛ. 12 Mɛtɛ Pita riskɛmter, maiu, mevɛn ia nipɛgi kɛruɛterei naha kinɛrkwafɛ nipwrai Iesu ikin, mɛrpɛsuk, mɛti puvnimwɛ, mɛtoni tinari me naha linen sɛ kimɛvegi nipwrai Iesu irɛ ramrimɛr, mɛtɛ nari riti mwi riwɛn.

* 23:55: Luk 23:49 * 23:56: Eks 20:10, Dut 5:14 * 24:4: Wok Me 1:10

* 24:5: Luk 2:9 * 24:6: Luk 9:22, 17:25 * 24:10: Luk 8:2-3

Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən məkərinari ia nəfe rinətoni.

Iərmama kəru səvəi Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

¹³ Ia nəp̄in a mwi nəha iərmama kəru səvəi Iesu krauevən ia rukwənu riti nəgh̄in nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven.

¹⁴ Irau krauəgkiari pəri ia narimnari me nəha k̄ino. ¹⁵ *Nəp̄in nəha krauəgkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar m̄inrau, ¹⁶ mətə nari riti ruvegi nətərigien səvənrau, kroureirei mə Iesu nəha.

¹⁷ Nənə Iesu r̄ini pen ti nirau i mə, “Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?”

Nənə krouərə, nənimenrau ripkagien mhə. ¹⁸ Irau riti, nəgh̄in nə Kleopas, r̄ini pen tukwe in mə, “Rosi ik əpa ia nərmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha k̄ino nərineiv m̄ neis m̄ine?”

¹⁹ *Miregi Iesu r̄ini pen ti nirau i mə, “Nəfe narimnari?”

Miregi krouni pen tukwe in mə, “Narimnari me nəha k̄ino ia Iesu, iəmə Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia nəmri Kumwesən m̄ine ia nəmri nərmama narimnari me sə in r̄ino m̄ine nəgkiariien səvənhi ro nənimw̄in miskai. ²⁰ Pris asori me m̄ine nəmə asori me səkitaha h̄əməuvei pen in ia r̄egi nəkur Rom mə irəha tuhəni mə in traməkeikei memhə.

Nənə irəha h̄ərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²¹ *Mətə k̄imaha iahənəmri pen əknek̄in nətərigien səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Narimnari me nəha k̄ino, mətə nari riti mwi, ipwet i nəp̄in sə ro kahar irə.

²² *Riti mwi, n̄ipran nepw̄in ia təmwen səkimaha ho nəmrimaha rier. Ia nəpnəp̄in anan həuvən fwe ia n̄ipəg sə k̄inərkwafə iəmə nəha ik̄in, ²³ mətə h̄əpkətoni mhə n̄ipwran. Nəp̄in irəha h̄ər̄ig pehe, h̄əni mwi mə h̄ənətoni agelo mi kəru krouier pehe ti nirəha, krouni m̄inuə in rinətui mwi ia nemh̄əien səvənhi. ²⁴ *Nərmama nepw̄in ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia n̄ipəgi kəruətərei nəha, nənə mh̄ətoni rəmwhen atukwatukw mə n̄ipran me nəha h̄əməni, mətə h̄əpkətoni mhə n̄ipwrai iəmə nəha.”

²⁵ Miregi Iesu r̄ini pen ti nirau i mə, “Kwa rosi kimiaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me h̄əməni. Rəfo kimiaha h̄iamo tanpen ia rerimiaha, mh̄əpwəh n̄ini akwauakwien n̄ipərhienien irə? ²⁶ *Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei m̄iregi nəmisəien me

* 24:15: Mat 18:20 * 24:19: Mat 21:11 * 24:21: Luk 2:38, 19:11, Wok Me

1:6 * 24:22: Luk 24:1-11 * 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22, 24:44

nəha kurirə revən muvehi nasoriien səvənhi.” ²⁷ *Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nirau i nīpwrai nəgkiariien me pam sə kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukuə səvəi Moses muvehe meste nəkukuə me səvəi profet me. ²⁸ Nəpīn irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikīn, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei min, rouni mə, “Samaro pəpīm kitahar mik. Rīnaməruarəv. Ripko mhə tui meri rivə.” Ro pen Iesu ruvn-īm wə irəhar mīnrau mə tuamharo pəpīm.

³⁰ *Nəpīn in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mīnrau, ruvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei pen mīnrau. ³¹ Ia nəpīn nəha nətəriɡien səvənrau rəsevər, krīnauətə rīnaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwtəkwuni a mwī in riwən ia nəmīnrau. ³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhiēn. Nəpīn raməgkiari pehe m krau ia suatuk, maməusiəre pui pehe nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien səvənhi ramasan pīk, mamō rerirau ramāɡien.”

³³ Nənə ia nəpīn nəha krouəskəmter, rourəriɡ rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərmama me eleven səvəi Iesu mīne nərmama nepwīn mwī irəha mīnraha hənousəsimwīn raka irəha me, ³⁴ *mamhəni mə, “Nīpərhiēnien. Iərimənu səkitaha rīnətui mwī. In ruvəier irapw raka ti Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe krīnouətōni ia suatuk, rouni mwī krīnəfo rouətōni sas ia Iesu nəpīn in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw ti nərmama səvənhi

³⁶ *Nəpīn irau krauegkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwtəkwuni a mwī hətoni Iesu ramərer ia kurkwanraha, mīni pen ti nirəha i mə, “Nəmərīnuien trarə tukumiaha.”

³⁷ *Mətə irəha həkərīnari irə, mhehekīr. Rerīnraha rīrhi mə kamhətoni nənimwī iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Rəfo hiamhekīr iamīnhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə ia rerīmiaha mamho kīmiaha hiəpwəh nīnīien nīpərhiēnien ia nirak? ³⁹ Hətoni ro rəɡīk mi mīne nisuk mi. Kwa iou i. Hərapi iou, mhəregi, mhəukurən mə nusak i mīne nīkəkrik i. Mətə nənimwī iərmama nusān mīne nīkəkkrin riwən.”

⁴⁰ Iesu rīni nəgkiariien nəha, mīsəni irapw rəɡīn mi mīne nisun mi ti nirəha hətoni. ⁴¹ *Nəpīn hətoni nəmīnraha rier. Rerīnraha rāɡien. Mətə nahatətəien səvənraha ramərməru ihi. Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha i nəveɡīnien uə

* 24:27: Sam 22:1-21, Aes 53, Jon 13:31, Wok Me 3:13 * 24:30: Luk 22:19

* 24:34: 1Kor 15:4-5 * 24:36: 1Kor 15:5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:41:

rekəm?”⁴² Nənə irəha həuvei pen nīpəri nəmu afə riti min.
⁴³ In ruvehi məni ia nəmrinraha.

⁴⁴ *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Narimnari me i kamhesi pen nəgkiariien me səiou sə iakiməni pehe tukumiaha i fwe kupwən nəpīn iakinamarə pəri ihi kitaha m kimiaha. Iakiməni minuə nəgkiariien me pam nəha kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me mine Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nirak tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə.”

⁴⁵ *Nənə in rəsevər ia nətərigien səvənraha mə irəha tuhəukurən nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan,⁴⁶ rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien me nəha kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həni iamīnhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən mīregi nəmīsəien, memhə, nənə ia nəpīn sə ro kahar irə iakətui mwi. ⁴⁷ *Tukəvisau irapw mə nərmmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nīrak, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən ti nərmmama ia tənəmtənə me pam.

⁴⁸ *Kimiaha nəha hiənətoni narimnari me i ia nənīmēmīaha.

⁴⁹ *Həregi ro! Iou takərhi pehe Nənīmwin Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou rino raka promes irə. Mətə kimiaha tihəpwəh nīerien ia taon i meste nīskaiien nəha trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kimiaha.”

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhəier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nəha Petani. Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgīn mī, məkwein amasan ia nirəha. ⁵¹ Nəpīn raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai.

⁵² *Irəha hənīmwi nukurhunraha, mhəuvei pen nīsaiien səvənraha min. Nəpīn hərərig mhəuvən fwe ia Jerusalem, rerinraha ragien pik. ⁵³ Ia nəpīn me kamhəuvən ia nīmwə səvəi Kumwesən, mamhəgnəgīni in.

* 24:44: Luk 9:22 * 24:45: Luk 24:27 * 24:47: 1Tim 3:16 * 24:48: Jon 15:27, Wok Me 1:8 * 24:49: Jon 14:16, 15:26, Jon 16:7, Wok Me 1:4 * 24:52: Jon 14:28, 16:22

Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rımərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei p̄ik in. Jon rımərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kitaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurəniēn i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tini Kumwesən. Jon rokeikei mə kitaha tsəni n̄ipərhiēniēn irə, nənə mhəuvehi n̄im̄iruiēn ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia n̄im̄iruiēn mine wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mine Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rini irapw n̄imtətien krirum səməme Matiu, Mak, mine Luk həpwəh nəgkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mine Luk haməgkiari ia n̄imtətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekinien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari p̄ik ia navəniēn səvəi Iesu irəha in me nepw̄in. Jon rımərai nəkukuə i mə kitaha tsaməkeikei mhəukurən n̄imtətien me səməme Iesu Kristo rino. N̄imtətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi n̄iskaiēn asori me. N̄ipərhiēniēn Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tini Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kitaha nəp̄in nepw̄in rerin rəpou, nəp̄in nepw̄in t̄ipw̄in rəpou, mamō mwi nokeikeiēn.

Nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i n̄ipwran rəmwhen ia n̄ipwrataha

¹ *Fwe tui, nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi, Nəgkiariien səvəi Kumwesən rinarə raka.^a Nəgkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nəgkiariien nəha in Kumwesən. ² In rinarə raka irau Kumwesən fwe tui nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi. ³ *Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Narimnari me pam səməme kamharə riti riwən r̄ipkuku pen mhə irə marə. ⁴ *Nəgkiariien nəha in nukune n̄im̄iruiēn. N̄im̄iruiēn nəha in nukuraanien sə raməhiəpw̄in nərmama. ⁵ *Nukuraanien nəha raməhiəpw̄ ia nəpitəvien, nəpitəvien ko r̄ipkousəman mhə.

⁶ *Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghin nə Jon. ⁷ In ruvehe mə trərer irapw məgkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nəgkiariien səvənhi, nənə mhəni

* 1:1: Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13   ^a 1:1: Uə “Nəgkiariien rinarə raka.”

* 1:3: 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2   * 1:4: Jon 5:26   * 1:5: Jon 3:19   * 1:6: Mat 3:1, Luk 1:13-17,76

nipərhienien irə. ⁸* Rıpkə mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw mægkiari irə, ⁹* mını mə nukuraanien pərhiən sə raməhiəpwın nərmama me pam na truvehe ia tıprənə i.

¹⁰* Nıpərhiənien nukuraanien nəha ruvehe ia tıprənə i. In nəha Nægkiariien nəha tıprənə i mını nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpın rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. ¹¹ In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerınraha tukwe. ¹²* Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerınraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mınraha mə irəha nıpwənəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kəmhəni nıpərhiənien ia nəghın. ¹³* Mətə nəpın həuvehe mho nıpwənəti Kumwesən me ia nırəha, irəha həpkətui pehe mhə ia nite tata mını mama, uə ia nokeikeiien səvəi nıpwranrau, uə ia nətəriğien səvəi iərman riti, rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nımıruien vi mınraha ro irəha həuvehe nıpwənətin me.

¹⁴* Nægkiariien səvəi Kumwesən^b ruvehe mo iərmama i nıpwran rəmwhen ia nıpwrataha rarə ouihi a kımaha min. Kımaha iahənətoni nasoriien səvənhi, nasoriien sə in rauvehi ti nəri nə mə in Tini Kumwesən anan kuatia. Iahənətoni mə rerin rukuər ia namasanien mını nıpərhiənien.

¹⁵* Jon rərer irapw mægkiari irə, məkwein əpwəmwis, mını mə, “İəmə i in i iəmə sə iakinəgkiari irə nəpın iakini mə, ‘İəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nırak, ti nəri nə mə nəpın iapkətui pehe mhə ihi, mətə in rınarə raka.’ ” ¹⁶* Nənə ti nəri nə mə rerin rukuər ia namasanien mını nıpərhiənien, nəpın me kıtaha pam saməuvehi narimnari amasan me raku pen tukwe. ¹⁷* Loə sə Kumwesən ruvei pehe ruku pen ti Moses, mətə namasanien mını nıpərhiənien ruku pen ti İesu Kristo. ¹⁸* İərmama riti rıpkətoni raka mhə Kumwesən, mətə Tini Kumwesən anan kuatia in Kumwesən. Ia nəpın me in ipaka ti Tata səvənhi. In rino pui pehe Tata səvənhi m kıtaha.

Nægkiariien səvəi Jon Paptaes

¹⁹ Nægkiariien səvəi Jon ro iamınhi irə. Nəpın riti nəmə asori me səvəi nəkur İşrel hərhi pen pris me nepwın mını Livaet me nepwın həier ia Jerusalem mhəuvən mə tuhəres pen in mə,

* **1:8:** Jon 1:20   * **1:9:** Jon 8:12, 1Jon 2:8   * **1:10:** Jon 1:3, 17:25   * **1:12:** Kal 3:26   * **1:13:** Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23   * **1:14:** Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11   ^b **1:14:** Uə “Nægkiariien ruvehe mo iərmama i nıpwran rəmwhen ia nıpwrataha.”   * **1:15:** Jon 1:27,30, Mat 3:11   * **1:16:** Kol 2:10   * **1:17:** Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4   * **1:18:** Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27

“Ik sin?” ²⁰ *Nənə Jon ripkəpnəpen mhə, mətə rəgkiari, mo nukurəniēn i, mīni mā, “Ripko mhə iou Kristo.”^C

²¹ *Miregi irəha hərəs pen in mā, “Ik Elaeja?”

Miregi in rini mā, “Rekəm. Ripko mhə iou Elaeja.”

Miregi irəha hənī mā, “Ik profet nəha kiməni mā truvehe?”

Miregi in rini mā, “Rekəm.”

²² Ro iamīnhi irə irəha hənī pen tukwe in mā, “Ik sin? Kimaha tahaməkeikei mhəuvei pen nəgkiariēn m səməme hənərhi pehe kimaha. Ikəfni irə ia niram?”

²³ *Miregi Jon rini mā, “Iou iəmə i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ikīn. Iakaməkwein əpwəmwis mā, ‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi^d suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.’ Noien i iakamo ramesi pen nəgkiariēn səvəi Profet Aesea kupwən.”

²⁴ Nərmama me i səməme kinərhi pehe irəha nepwin Farisi me. ²⁵ *Irəha hərəs pen Jon i mā, “Rəfo ikamo paptas ia nərmama, mətə ripko mhə ik Kristo uə Elaeja uə profet nəha Nəkukuə Ikinan rani mā truvehe?”

²⁶ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mā, “Iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mətə iərmama riti ramərer kurkwan ia kimiaha hiəreirei. ²⁷ *Iou iakiməkupwən muvehe, iəmə nəha in trukurirə. Iapkəmwhen mhə mā takifi raka nəkwus ia put səvənhī.”

²⁸ *Narimnari me i həier pehe ia rukwənu Petani fwe nikare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptas ikīn.

Kwəti sipsip səvəi Kumwesən

²⁹ *Kini rakwakwi irə Jon rətoni Iesu ravən mauvehe. Nəpīn rətoni, rini mā, “Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən. In truvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tīprənə i. ³⁰ *Iəmə i in i iakaməgkiari irə nəpīn iakiməni mā, ‘Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, ti nəri nə mā nəpīn iapkatui pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.’ ³¹ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə iakiməuvehe, mamə paptas ia nui mā takətə sas in, nənə mahatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətoni mhəukurən.”

³² *Nənə Jon rarə mīni irapw mwī mā, “Iou iakinətoni Nənimwin Ikinan ruku pen fwe ia neiai meiwaiu rəmwhen ia mak inhəripw muvehe məkure irə. ³³ *Fwe kupwən iou

* **1:20:** Jon 3:28 **C 1:20:** Nəhag nəha “Kristo” raməgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mā truvehe muvehimīru nərmama. * **1:21:** Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40

* **1:23:** Aes 40:3 **d 1:23:** Uə “Kimiaha tihaməkeikei mhəmri atukwatukw suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.” * **1:25:** Mat 21:25, Jon 1:33

* **1:27:** Jon 1:15, Wok Me 13:25 * **1:28:** Mat 3:6, Jon 10:40 * **1:29:**

Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:**

iakreirei iāmā i, mātā Iāmā sā rīnārhi pehe iou mā tako paptāes ia nui rīni pehe tukw iou i mā, 'Ik tikātoni Nānimwīn Ikinan reiwaiu mākure ia iārmama riti. Iārmama nāha in nāha tro paptāes ia Nānimwīn Ikinan.' ³⁴ *Iou Jon iakinātoni nāri i, nānā mani minuā iāmā i in Tini Kumwesān."

Iesu rīnamākweīn nārmama me sāvānhi

³⁵ Kini rakwakwi irā, Jon ramārer ia kwopun a mwi nā irāhar iārmama kāru sāvānhi. ³⁶ *Nāpīn rāti pen mātoni Iesu ramavān makurau, rīni mā, "Hātā rō in i kwāti sipsip sāvāi Kumwesān."

³⁷ Iārmama mi nāha sāvāi Jon krouregi in rīni nāgkiariien nāha, nānā kraukurirā ia Iesu. ³⁸ Iesu ruvsini mātoni irau kraukurirā in, nānā rīni pen tī nirau i mā, "Kīmirau irouātui nāfe?"

Miregi krouni pen tukwe in mā, "Rapāi, ikamarā pāku?" (Nāgkiariien nāha "Rapāi" nīpwrān mā Iahātān.)

³⁹ Miregi in rīni pen tī nirau i mā, "Rouvehe rouātoni." Rō pen irau krouevān, rouātoni kwopun in ramārā ikīn. Nānā irau krouarā irāhar min ia nāpīn nāha tī nāri nā mā rīnamāruarāv ipaka meri rivā.

⁴⁰ *Irau riti riregi Jon rāgkiari nānā rukurirā ia Iesu in nā Antru, piāvi Saemon Pita. ⁴¹ *Nāri sā rukupwān mō in revān mātoni piāvni Saemon, nānā mīni pen tukwe in mā, "Kīmaha iahātoni Mesaea." (Mesaea nīpwrān mā Kristo.)^e ⁴² *Nānā in riri Saemon mevān tī Iesu. Iesu rāti pen mātoni Saemon, mīni mā, "Ik Saemon, tīni Jon. Tukākweīn ik mā Kefas." (Kefas nīpwrān mā Pita.)

Iesu rākweīn Filip mīne Natāniel

⁴³ *Kini rakwakwi irā, Iesu rokeikei mā trevān ia tānā Kalili. In rātui Filip, mātoni, mīni pen tukwe in mā, "Kurirā iou."

⁴⁴ Filip nāha in iāmā Petsaeta, imwei Antru mīne Pita. ⁴⁵ *Nānā Filip rātui Natāniel, mātoni, mīni pen tukwe in mā, "Kīmaha iahātoni iāmā i Moses rīmārāi ia nākukuā sāvāi Loa mīne profet me mwi hāmārāi mamhāgkiari irā. In iāmā Nasaret, tīni Josef. Nāghīn nā Iesu."

⁴⁶ *Miregi Natāniel rīni pen tukwe in mā, "Kō nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uā?"

Miregi Filip rīni pen tukwe in mā, "Uvehe mātoni."

* **1:34:** Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54 * **1:36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20

* **1:41:** 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25 e **1:41:** Nāgkiariien mi nāha "Mesaea" mīne "Kristo" krouāmānāwhēn a. Mesaea nāgkiariien Hipru. Kristo nāgkiariien Krik. Nāhag mi nāha krouāgkiari ia iāmā nāha profet kupwān me hāmāni mā Kumwesān trārhi pehe i ruvehe muvehimīru nārmama. * **1:42:** Mat 16:18,

Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22, Mak 2:14 * **1:45:** Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer

23:5, Esik 34:23 * **1:46:** Jon 7:41,52

⁴⁷ Nəpɪn Iesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irə, mini mə, “Hətə ro. Iəmə Isrel pərhiən i. Neikuəien riwən irə.”

⁴⁸ *Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ikəfukurən iou?”

Miregi Iesu rini mə, “Nəpɪn ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweinien ik, iakinətə raka ik.”

⁴⁹ *Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhiən. Ik pərhiən kig səvəi nəkur Isrel.”

⁵⁰ Miregi Iesu rini mə, “Rəfo? Ikini nɪpərhiənien ia nirak ti nəri nə mə iakini nəgkiariien i mə ‘Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis’? Ik tikətoni narimnari me nepwɪn mwi hasori ia səməme nəha.” ⁵¹ *Iesu rarə mini pen mwi tukwe in mə, “Iakani nɪpərhiənien tukumiaha i kimiaha tihətoni kəpuapen trəkwaɡ nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamhei-waiu ia Iəməti Iərmama.”

2

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagien irəha mɪnrau

¹ *Kini neis irə nərmama nepwɪn ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagien pəri irəha mɪnrau. Mama səvəi Iesu irəha mɪnraha. ² Kinəkwein Iesu mine nərmama me səvənhi mə irəha mwi tuhəuvən mhani pəri nari irəha mɪnraha. ³ Nəpɪn waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Sənmwɪnraha waen ruvəiwən.”

⁴ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpɪn səiou rɪpkuvehe mhə ihi.”

⁵ *Miregi mama səvənhi rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari mə, “Kimiaha tihaməkeikei mho nəfe nəghɪn in trɪni pehe tukumiaha i.”

⁶ Ia kwopun nəha nəri kamərəmɪn pen nui irə irəha pam sikis kino ia kəruətərei. Irəha kuatia kuatia rukurən nuvehiən eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwerig irə.)*

⁷ Iesu rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari mə, “Kimiaha tihərəmɪn pen nui ia nəri kamərəmɪn pen nui ia nirəha.” Irəha hərəmɪn meste pehe rukuə.

⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəha təkwtəkwuni kimiaha tihəkwəhi raka nepwɪn, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m iəmə asori səvəi nəveginien asori.” Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. ⁹ Nəpɪn iəmə asori səvəi nəveginien asori rənɪmwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo

* 1:48: Sam 32:2 * 1:49: Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11 * 1:51: Jen

28:12 * 2:1: Jon 1:43 * 2:4: Mat 12:48, Jon 19:26 * 2:5: Jon 7:30, 8:20

* 2:6: Mak 7:3-4

waen i, in rīreirei mā waen ruku paku. (Mətə iotukwininari me sāmame hək wəhi raka nui irəha həkurən.) Ro iamīnhi irə iamə asori səvəi nəveginien nəha rəkwein iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ruvehe, ¹⁰ rīni pen tukwe in mā, “Samarə kamo nəveginien asori iamīnhi kukupwən kukwəhi raka waen sə ramasan pik kauvei pen m nərmmama. Nənə nəpīn nərmmama me hənənimwi asori kwopti, kukwəhi raka sə rīpkamasan pik mhə kauvei pen mīnraha hənīmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwəhi rakaien waen sə ramasan pik meste nəha təkwtək wuni.”

¹¹ *In i nīmtətien sə Iesu rukupwən mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia nīmtətien nəha in rahatən pen nasoriien səvənhi. Nənə nərmmama me səvənhi hənī nīpərhiēnien irə.

Iesu rəkoui irapw nərmmama sāmame kamho maket ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² *Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam irəha mama səvənhi mīne piəvni me mīne nərmmama me səvənhi. Nənə irəha harə nəpīn ouīhi a fwe ikin.

¹³ *Nəveginien asori səvəi nəkur Isrel kani mā Pasova rīnauvehe ipaka. Iesu rutə pen fwe Jerusalem, ¹⁴ mətōni nərmmama nepwīn ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən kamhəmri pen nəmri nari ia kau me mīne sipsip me mīne menu me. Nepwīn kamhəkure mamhəvriwei mane. In rətōni irəha, ¹⁵ ruvehi nəkwus me, mo kwənkīrkīr irə, məkoui irapw irəha pam mīne sipsip me mīne kau me hāier irapw ia nimwə nəha. In rətəgi irapw mane səvəi nərmmama kamhəvriwei i, muvsini tepol me səvənraha. ¹⁶ Nənə sāmame kamhəmri pen nəmri nari ia menu me, in rīni pen tī nīrəha i mā, “Kīmīaha tihəuvehi nəri me i mharaka, mhəpwəh noien nimwə səvəi Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari ikin.”

¹⁷ *Ia nəpīn nəha nərmmama me səvənhi rerīnraha rīrhi nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rīni mā, “Iakokeikei pik nimwə səim. Nokeikeiēn nəha rauək rəmwhen ia napw ia rerik.”

¹⁸ Ro pen nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənī pen tukwe in mā, “Sin rīməuvei pehe nasoriien mik mā tiko narimnari me i? Nəfe nəha nīmtətien tiko m kīmaha pwəh iahətoni mhəkurən?”

¹⁹ *Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mā, “Housi testesi nimwə i səvəi Kumwesən, nənə ia nəpīn səro kahar irə takuvehi utə mwī.”

* **2:11:** Luk 9:32, Jon 1:14, 4:54, Jon 11:40   * **2:12:** Mat 4:13   * **2:13:** Eks 12:1-27, Jon 6:4, 11:55   * **2:17:** Sam 69:9   * **2:19:** Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok Me 6:14

20 Miregi nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāni mā, “Kwa nimwā i sāvai Kumwesān kuvrhākīn nuk irāha pam foti-sikis. Tikāfo muvehi utā mwi ia nāpīn kahar?” 21 *Mātā nimwā nāha sāvai Kumwesān Iesu ramāgkiari irā in nā nīpwrān. 22 *Ro iamīnhi irā nāpīn Iesu rātui mwi ia nemhāien sāvānhi, nārmama me sāvānhi rerīnraha rīrhi mā in rīmāni nāgkiariien i, nānā irāha hāni nīpārhiēnien ia Nākukuā Ikinan mīne nāgkiariien nāha Iesu rīmāni.

23 *Nāpīn Iesu in fwe Jerusalem ti nāvegīnien asori nāha kani mā Pasova, nārmama hāpīk hātoni nīmātēn me nāha in ramo, mhāni nīpārhiēnien ia nāghīn. 24 Mātā Iesu rīpkini mhā nīpārhiēnien ia nīrāha, mhāpwāh nīni pamien rerīn ti nīrāha i, ti nāri nā mā in ruvāukurān raka nārmama me pam. 25 *In rīpkātui mhā iārmama riti tro pui pen nātārigīen sāvāi iārmama mīn, ti nāri nā mā in ruvāukurān raka nāfe ramārā ia reri iārmama.

3

Nikotimas revān ia nāpīn mamāgkiari m Iesu

1 *Iāmā asori riti sāvai nākur Isrel nāghīn nā Nikotimas. In Farisi riti. 2 *Iāmā i ruvehe ti Iesu ia nāpīn, mīni pen tukwe in mā, “Iahatān. Kīmaha iahāukurān mā ik iahatān riti sā Kumwesān rārhi pehe ik. Iārmama riti riwān ko ro nīmātēn me i sāmāme ikamo trīni mīnuā Kumwesān rīpkarā mhā tukwe.”

3 *Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Iakani nīpārhiēnien tukw ik i trīni mīnuā iārmama kīpkukwāhi mhā mwi in, ko in rīpkātā mhā nītātā sā Kumwesān ramārīmānu irā.”

4 Miregi Nikotimas rīni pen tukwe in mā, “Tukāfa kukwāhi mwi iārmama sā ruvāpwinari raka? Ko in revān mwi ia tīpwi mā sāvānhi mā tukukwāhi mwi in uā rekām?”

5 *Miregi Iesu rīni mā, “Iakani nīpārhiēnien tukw ik i trīni mīnuā iārmama kāpwāh nukwāhiēn in ia nui mīne Nānimwīn, ko in rīpkuvnimwā mhā ia nītātā sā Kumwesān ramārīmānu irā. 6 *Nāri sā iārmama rukwāhi in iārmama. Nāri sā Nānimwīn rukwāhi in nānimwīn. 7 Tikāpwāh nārkarīien nari mā iakīni pehe tukw ik i mā ‘Tukamākeikei kukwāhi mwi ik.’ 8 *Nīmātāgi ravān mamevān ia kwopun pāku rokeikei mā trevān ikīn. Kīmīaha hīamregi rameikweikwi nīmwai nari, mātā hīāreirei mā ruku pāku mauvāku. Nārmama me pam sāmāme Nānimwīn rukwāhi irāha ho mwi iamīnhi.”

* 2:21: 1Kor 6:19   * 2:22: Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26   * 2:23: Jon 7:31

* 2:25: Mak 2:8   * 3:1: Jon 7:50, 19:39   * 3:2: Mat 22:16, Jon 9:16   * 3:3:

Mat 18:3, 1Pit 1:23   * 3:5: Esik 36:25-27, Taet 3:5   * 3:6: Sam 51:5, Jon 1:13

* 3:8: Pri 11:5

⁹ Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mā, “Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iaminha irə?”

¹⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ik iahatən səvəi nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? ¹¹ *Iakani nīpərhiēnien tukw ik i kimaha iahaməni nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe iahənətoni ia nəmrīmaha, mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien səkimaha. ¹² *Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tīprənə i, mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səiou trini minuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? ¹³ *Iərmama riti riwən ruvətə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. ¹⁴ *Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kīno ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes ikin. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi utə Iəməti Iərmama ¹⁵ *mə iərmama sə rani nīpərhiēnien irə truvehi nīmīruien rerin.

¹⁶ *Kumwesən rokeikei pik nərmama ia tīprənə i, məriari pehe Tini anan kuatia mə nərmama me pam səməme tuhəni nīpərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəuvehi nīmīruien rerin. ¹⁷ *Kumwesən rīpkərhi pehe mhə Tini ruvehe ia tīprənə i mā trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama, mətə in rərhi pehe Tini mə truvehimīru irəha. ¹⁸ *Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Tini Kumwesən, Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənhi. Mətə iərmama sə rīpkini mhə nīpərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mə in trərpwin noien ərəha me səvənhi ti nəri nə mə iərmama nəha rīpkini mhə nīpərhiēnien ia Tini anan kuatia. ¹⁹ *Kumwesən ruvəni raka mə in truvei pen nərpwinien m nərmama ti noien i iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia tīprənə i, mətə nərmama həpkokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, ti nəri nə mə noien me səvənraha hərəha. ²⁰ *Iərmama sə ramo noien ərəha me rəmwəki nukuraanien. Ko in rīpkuvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwin noien me səvənhi. ²¹ Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə tro nukurənien i mə noien me səvənhi in ramo ti nəri nə mə ramsiai Kumwesən.”^a

Jon Paptaes rəgkiari mwi ia Iesu

²² *Kurirə ia nəri nəha, Iesu mīne nərmama me səvənhi

* **3:11:** Jon 3:32, 8:26   * **3:12:** Luk 22:67   * **3:13:** Prov 30:4, Rom 10:6

* **3:14:** Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32   * **3:15:** Jon 20:31   * **3:16:** Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10   * **3:17:** Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31

* **3:18:** Jon 3:36, 5:24   * **3:19:** Jon 1:5,9, 8:12   * **3:20:** Efes 5:11-13

^a **3:21:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien ia vas 21 in i mā: “Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə nukuraanien trəhiəpwin kətoni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rinasitu irə mə tro.”   * **3:22:** Jon 4:1-2

həuvən ia tənə Jutia. In ramarə ikin irəha minraha, mamō paptaes ia nərmama. ²³ Jon mwi ramo paptaes ia nərmama fwe Aenon kwopun riti ipaka ti Salim, ti nəri nə mə nui me həpik fwe ikin. Nərmama me kamhəuvehe tukwe, nənə in ramo paptaes ia nirəha. ²⁴ *(Ia nəpɪn nəha kɪpkuvehi puvnimwə mhə ihi Jon ia kalapus.)

²⁵ Nəpɪn riti nərmama nepwɪn səvəi Jon mine iəmə Isrel riti hənəməvisə minraha me ti nəresien riti mə tuhəfərkwerig irə. ²⁶ *Nənə irəha həuvehe ti Jon, mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən. Rerim ramrhi iəmə nəha fwe kupwən kimirau min ia nɪkare nui aris Jotan pen, iəmə sə ikinərer irapw mægkiari irə? Ətə ro. In ramo paptaes ia nərmama. Nərmama pam kamhəuvən tukwe.”

²⁷ *Miregi Jon rini mə, “Iərmama ko rɪpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei muvei pen min. ²⁸ *Kimiaha i hiəuvəregi raka iou iakiməni iamɪnhi irə mə, ‘Rɪpko mhə iou Kristo, mətə Kumwesən rərhi pehe iou mə takukupwən ia Kristo muvehe.’ ²⁹ *Nəpɪn kiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, prən nəha səvəi sɪn? Kwa səvəi iərman nəha! Mətə nəpɪn kamo nəveginien asori səvəi narə viien səvənrau, in riti ramərer ipaka, mamregi iərman nəha ramægkiari, rerin ragien pɪk tukwe. Ro iamɪnhi irə təkwtəkwuni iakamregi rerik ramagien pɪk. ³⁰ Iərman nəha traməkeikei mutə masori, mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouhi.

³¹ *Iəmə sə ruku pen fwe irənhə rasori ia nərmama me pam. Iəmə sə ruku pen ia tɪprənə in səvəi tɪprənə, nənə ramægkiari ia narimnari me səvəi tɪprənə. Mətə iəmə sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmama me pam. ³² *In rani irapw nəfe rɪnətoni miregi, mətə iərmama riti riwən rini nɪpərhiəniəni ia nəgkiariien səvənhi. ³³ Mətə iərmama sə rini nɪpərhiəniəni ia nəgkiariien səvənhi ramahatən pen mə nəgkiariien nəha Kumwesən rini ro nɪpərhiəniəni. ³⁴ *Iəmə sə Kumwesən rɪnərhi pehe i rani irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen Nənimwɪn Ikinan min rasori pɪk. ³⁵ *Tata Kumwesən in rokeikei Tini, minəmri pen raka narimnari me pam ia rəgin. ³⁶ *Iərmama sə rani nɪpərhiəniəni ia Tini Kumwesən nimiruien rerin rɪnarə raka irə. Mətə iərmama sə rɪpko mhə nəkwai Tini Kumwesən,

* **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34 * **3:27:** Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4

* **3:28:** Jon 1:20,23, Mat 11:10 * **3:29:** Mat 9:15 * **3:31:** Jon 8:23, 1Jon

4:5 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:34:** Jon 1:32 * **3:35:** Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17

* **3:36:** Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7

in tripkətə mhə nimiruien ia nəpin riti, mətə niemaha səvai Kumwesən raməmak rerin irə.”

4

Iesu raməgkiari m pran Sameria

¹ *Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi nərmama həpik həuvehe mho nərmama me səvənhi, nənə in ramo paptaes ia nirəha. Nərmama me nəha həpik mhəpi raka səməme Jon ravi irəha, mamō paptaes ia nirəha. ² (Mətə nīpərhiēnien rīpko mhə Iesu atukwatukw ramo paptaes ia nirəha, mətə nərmama səvənhi me a kamho.) ³ Nəpin Iesu rukurən mə Farisi me həuvəregi raka nəgkiariēn nəha, in rəpwəh tənə Jutia, minamevən mwi ia tənə Kalili.

⁴ Ia suatuk səvənhi Iesu rīregi mə traməkeikei məpi simwīn ia tənə Sameria. ⁵ *Ro iamīnhi irə in ruvehe ia taon riti ia Sameria nəghin nə Saeka. Taon nəha ipaka ti kwopwi tīprənə Jekop rīməuvei pen m tīni nəghin nə Josef. ⁶ Wel sə Jekop rīneri fwe kupwən in nəha ia kwopun nəha. Nənə Iesu rīregi rəpou pik ti navənien səvənhi, revən, maməkure ia nīkare wel nəha. Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran.

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui. Iesu rini pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou iakənimwi.” ⁸ (Nərmama me səvai Iesu həuvavən fwe taon mə tuhəuvehi nəmri nəveginien.)

⁹ *Miregi prən Sameria i rini pen tukwe in mə, “Ik iamə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui miou?” (Prən i rini iamīnhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel mine nəkur Sameria ko həpkənimwi mhə nui ia kap kuatia.)

¹⁰ *Iesu rini pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Kreirei mwi iou sə iakani pehe tukw ik i minuə ‘Vei pehe nui riti miou iakənimwi.’ Kamo ikukurən ko ikəres iou nənə iakuvei pehe nuimiru mik.”

¹¹ *Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Teki nəri tikuwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhēnimw. Nənə tikuvehi pəku nuimiru nəha? ¹² *Rəfo? Ik iamə asori məpi raka kaha kupwən səkitaha Jekop? In rīməuvei pehe wel i m kitaha, minamənimwi nui irə. Nīpwnətīn me mine kau me səvənhi irəha mwi hənāmənimwi.”

¹³ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Iərmama sə rənimwi nui i trəkwakwa mwi, ¹⁴ *mətə iərmama sə trənimwi nui takuvei pen min tripkəkwa mwi ia nəpin riti. Nui sə

* 4:1: Jon 3:22,26 * 4:5: Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32 * 4:9: Esra 4:1-5,

Esra 9:1-10:44, Luk 9:52-53 * 4:10: Jon 4:26 * 4:11: Jon 7:37-38, Rev 21:6

* 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35

takuvei pen min trakwærkwær ia reri iærmama naha ræmwhen ia næmri nui riti mauvei pen nimiruien rerin min.”

¹⁵ Miregi præn i rini pen tukwe in mæ, “Iæmæ asori. Uvei pehe nui naha miou pwæh iapkakwakwa mhæ mwi, mæpwæh nuveheien ia kwopun i mukwæhi nui!”

¹⁶ Miregi Iesu rini pen ti præn i mæ, “Evæn, mækwein sæim iærman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Miregi præn i rini pen tukwe in mæ, “Sæiou iærman riwæn.”

Miregi Iesu rini mæ, “Ikani atukwatukw mæ sæim iærman riwæn. ¹⁸ Ikinesi pen raka nærman iræha pam krirum, nænæ sæ naha ikamesi pen ipwet mine ripko mhæ iærman atukwatukw sæim. Næri i ikini ro nipærhienien.”

¹⁹ *Præn i rini pen tukwe in mæ, “Iæmæ asori. Iakætæ ik mæ ik profet riti. ²⁰ *Kaha kupwæn me sækimaha nækur Sameria kamhæfwaki pen m Kumwesæn ia tækuær i, mætæ kimiaha nækur Isrel hiamæni mæ Jerusalem kwopun atukwatukw nærmama tuhamækeikei mhæfwaki pen m Kumwesæn ikin.”

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Præn i. Ni nipærhienien ia nægkiariien sæiou. Næpin naha rauvehe kimiaha tihæpwæh næfwakiien m Tata Kumwesæn ia tækuær i mine fwe Jerusalem.

²² *Kimiaha hiamæfwaki mhæreirei Kumwesæn, mætæ kimaha iahamæfwaki mhæukuræn amasan in, ti næri næ mæ suatuk Kumwesæn rauvehimiru nærmama iræ ruku pen ia kimaha nækur Isrel. ²³ Næpin riti naha rauvehe, mætæ ruvæuvehe raka. Ia næpin naha nærmama sæmæme kamhæfwaki pærhien tuhæfwaki m Tata Kumwesæn ia nænimwin mine nipærhienien, ti næri næ mæ Tata Kumwesæn ramætui nærmama sæmæme kamho iamihhi mæ iræha tuhæfwaki pen min.

²⁴ *Kumwesæn in nænimwin, nænæ nærmama me sæmæme kamhæfwaki pen min tuhamækeikei mhæfwaki ia nænimwin mine nipærhienien.”

²⁵ *Miregi præn i rini pen tukwe in mæ, “Iakukuræn mæ Mesaea truvehe (iæmæ sæ kamækwein in mæ Kristo). Næpin in truvehe, in trini pehe narimnari me pam tukutaha.”

²⁶ *Miregi Iesu rini pen ti præn i mæ, “Kwa iou i iou iakamægkiari mik.”

Nærmama me sævæi Iesu hæærig pehe mwi mhætoni in

²⁷ Tækwætækwuni a mwi nærmama me sævæi Iesu hæærig mwi, mhætoni Iesu ramægkiari m pran riti. Hætoni hærkærinari iræ, mætæ iræha riti ripkini mhæ mæ, “Iakamætui næfe?” uæ “Ikamægkiari kimirau præn i ti næfe?”

* 4:19: Jon 7:40, 9:17, 1Kor 14:24-25 * 4:20: Dut 12:5-14, Sam 122:1-5 * 4:22: 2King 17:29-41, Aes 2:3, Rom 9:4-5 * 4:24: 2Kor 3:17, Rom 12:1, Fil 3:3 * 4:25: Jon 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62, Jon 9:37

28 Ro iam̄inhi ir̄a pr̄an n̄aha r̄əpw̄əh teki n̄əri rakw̄əhi nui ir̄a, mev̄ən ia taon, m̄ini pen ti n̄ərmama me fwe ikin m̄inuə,
 29 “H̄əuvehe, mh̄ətoni īərmama riti s̄ə r̄ini pehe tukw iou i narimnari me pam s̄ə iakino. Rosi īəm̄ə i in Kristo uə?” 30 N̄ənə ir̄əha h̄əier ia taon, mamh̄əuvehe ti Iesu. 31 Ia n̄əp̄in n̄əha n̄ərmama me s̄əv̄əi Iesu kamh̄əni pen tukwe in m̄ə, “Iahat̄ən, əni nari.”

32 M̄ət̄ə in r̄ini pen ti nir̄əha i m̄ə, “S̄ənak n̄əveginien s̄ə tak̄əni kimiaha hīəreirei.”

33 Ro iam̄inhi ir̄a n̄ərmama me s̄əv̄ənhi h̄əni pen ti nir̄əha me i m̄ə, “R̄əfo? Īərmama riti ruv̄əuvei pen raka n̄əveginien min uə?”

34 * M̄iregi Iesu r̄ini pen ti nir̄əha i m̄ə, “S̄ənak n̄əveginien in i. Takam̄əkeikei mo n̄əkwai Īəm̄ə s̄ə r̄in̄ərhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok s̄əv̄ənhi. 35 * Kimiaha hīəukur̄ən n̄əgkiariien i kam̄ini rer̄in m̄ə, ‘M̄əkw̄ə kef̄ə m̄wi n̄əha ikin kesi raka nukwai wit s̄ə r̄imruə ia n̄əm̄hien.’ M̄ət̄ə iakani pehe tukumiaha i h̄əti pen ro wit ia n̄əm̄hien me. N̄imwanraha me h̄əuv̄əm̄hiə. R̄ino n̄əp̄in s̄ə tukesi nukwanraha. 36 Īərmama s̄ə ramesi nukwai wit, in ruv̄əuvehi raka n̄ər̄əkuien s̄əv̄ənhi, mamous̄əsimw̄in nukwai wit me m̄ə tuh̄əuvehi n̄im̄ir̄uien rer̄in. Ia noien n̄əha īərmama s̄ə ram̄əp̄wei wit m̄ine īərmama s̄ə ramesi nukwan ir̄au trouagien p̄əri. 37 N̄əgkiariien i kam̄ini ro n̄ip̄ər̄hienien ir̄ə m̄ə, ‘Īərmama əp̄ə r̄əp̄wei wit, n̄ənə īərm̄əp̄ə ramesi nukwan.’ 38 Iou iak̄ərhi pen kimiaha m̄ə tih̄əuv̄ən m̄hesi nukwai wit me. Ripko mh̄ə kimiaha hīən̄əp̄wei wit me n̄əha. N̄ərm̄əp̄ə h̄ən̄əp̄wei, n̄ənə t̄əkw̄t̄əkw̄uni kimiaha tih̄əkur̄ir̄ə ia nir̄əha, m̄ho pam n̄əfe ir̄əha h̄ən̄ostat m̄ho.”

N̄əkur Sameria h̄əp̄ik h̄əni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu

39 N̄əkur Sameria h̄əp̄ik h̄əni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu ti n̄əri n̄ə m̄ə h̄əregi pr̄an i r̄ini ianhi ir̄ə m̄ə, “In r̄ini pehe tukw iou i narimnari me pam s̄ə iakino.” 40 Ro iam̄inhi ir̄ə, n̄əp̄in n̄əkur Sameria me n̄əha h̄əuvehe tukwe, h̄əres pen Iesu m̄ə trar̄ə ir̄əha m̄inraha. N̄ənə in rar̄ə ikin n̄əp̄in k̄əru. 41 Kurir̄ə ir̄ə n̄əkur Sameria h̄əp̄ik m̄wi h̄əni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu ti n̄əri n̄ə m̄ə h̄əregi n̄əgkiariien s̄əv̄ənhi.

42 * Ir̄əha h̄əni pen ti pr̄an n̄əha m̄ə, “Kupw̄ən kimaha iaham̄əni n̄ip̄ər̄hienien ia īəm̄ə i ti n̄əri n̄ə m̄ə iah̄əregi n̄əgkiariien s̄əim. M̄ət̄ə t̄əkw̄t̄əkw̄uni kimaha iaham̄əni n̄ip̄ər̄hienien ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə iah̄əregi atukwatukw n̄əgkiariien s̄əv̄ənhi, n̄ənə kimaha iah̄əukur̄ən m̄ə n̄ip̄ər̄hienien in īərmama s̄ə rauvehim̄iru n̄ərmama ia t̄ən̄əmt̄ənə me.”

* 4:34: Jon 6:38, 17:4   * 4:35: Luk 10:2   * 4:42: 1Jon 4:14

Iesu ro iakunouihi riti sāvai iāmā asori riti ruvehe māsanin

43 *Kini neis irā Iesu rāpwāh kwopun nāha, mamevān ia tənā Kalili, 44 *ti nāri nā mā fwe kupwān in atukwatukw rīmāni mā, “Profet riti nākur imwāni me ko hāpkisiai mhā in.” 45 *Ro iamīnhi irā, nāpīn in rapirapw ia tənā Kalili, nākur Kalili me hāsevār ia rerīnraha tukwe ti nāri nā mā irāha mwi hāmavān fwe Jerusalem ia nāpīn sāvai nāveginien asori Pasova. Irāha hānātoni narimnari me pam in rīno ia kwopun nāha.

46 *Ro iamīnhi irā Iesu rapirapw ia tənā Kalili, mevān mwi ia rukwānu Kena, kwopun nāha in rīno nui ruvehe mo waen irā. Iāmā asori riti tīni ramemhā mamapri fwe taon Kapaneam. 47 *Nāpīn iāmā i rīregi mā Iesu ruku pen ia tənā Jutia muvāuvehe raka ia tənā Kalili, revān tukwe mīni mā, “Sāiou iakunouihi ramemhā na tremhā. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe māsanin?”

48 *Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Kīmīaha hiokeikei mā tako nīmētāien me mīne narimnari me tihārkārīnari irā. Mā hīāpkātoni mhā tihāpwāh nīnīien nīpārhiēnien ia nīrak.”

49 Miregi iāmā asori nāha rīni pen tukwe in mā, “Iāmā asori. Tikuvehe akwauakw. Tripko mhā tui nārīk remhā.”

50 *Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Tiko mevān. Nārīm tripkemhā mhā.”

Iāmā nāha rīni nīpārhiēnien ia nāgkiārīien nāha Iesu rīmāni pen tukwe in, nānā mīrārīg mamevān. 51 Nāpīn rameiwaiu pen imwāni, iotukwinīnari me sāvānhi hāuvehe, mhāvisau pen min mā tīni ramīru. 52 Ro iamīnhi irā in rāres pen irāha i nāfe taem tīni rīnāsānīn irā.

Miregi irāha hāni pen tukwe in mā, “Nārīneiv ia wan klok ia nārūarāv nemhāien raraka irā.”

53 *Tata sāvai iakunouihi nāha rukurān mā ia nāpīn atukwatukw nāha Iesu rīmāni pen tukwe in mā, “Nārīm tripkemhā mhā.” Ro iamīnhi irā in mīne nārīmama pam sāmāme kamharā ia nākwai nīmwā sāvānhi hāni nīpārhiēnien ia Iesu.

54 *In i nīmētāien sā ro kārū irā Iesu rīno nāpīn rīer ia tənā Jutia muvehe ia tənā Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iārmama riti sā ramemhā ruvehe māsanin.

¹ Kurīrā irā nāveginien asori riti sāvai nākur Isrel ruvehe nānā Iesu rutā pen fwe Jerusalem. ² Nui riti fwe ia Jerusalem rametīmw rerīn ipaka ti kwārūā nāha kani mā Kwārūā Sāvai

* 4:43: Jon 4:40   * 4:44: Mat 13:57   * 4:45: Jon 2:23   * 4:46: Jon 2:1-11

* 4:47: Mat 8:5-6   * 4:48: Jon 2:18, 1Kor 1:22   * 4:50: Mat 8:13, Mak 7:29

* 4:53: Wok Me 16:14-15,31   * 4:54: Jon 2:11,23

Sipsip Me. Ia nægkiariien Hipru kani nui naha mə Petsata. Ia nıkarkare nui naha kıno nari krirum ia kəpwier həmwəhen ia tənımwə me. ³ Nərmama kamhəmhə həpık kamhəmak tegin tənımwə me naha. Nepwın nənımenraha rıfwə. Nepwın nısunraha rərfe. Nepwın nıpəri nıpwranraha remhə. Irəha kamheitenhi nui naha trıkiu. ⁴ Nəpın nepwın agelo riti səvəi İərimənu reiwaiu ia reri nui naha mo rıkiu. Nənə İərmama sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe nemhəien ro in raraka irə. Nənə in ruvehe məsanın.

⁵ İərmama riti naha ikın nemhəien səvənhi narə irə nuk tötı-eit. ⁶ Nəpın İesu rətonı İəmə naha raməmak ia kwopun naha, mukurən mə rınəmak tui, in rını pen tukwe in mə, “İkokeikei mə tikuvehe məsanın?”

⁷ İəmə sə raməmhə rını pen tukwe in mə, “İəmə asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui nəpın nui rıkiukiu irə? İərmama riti riwən. Nənə nəpın iakuə takevən, mətə İərməpə iti rukupwən ia nirak meiwaiu ia nui.”

⁸ *Miregi İesu rını pen tukwe in mə, “Ərer, muvehi səim nıməhan, mavən.” ⁹ Nənə təkwtəkwuni a mwı İəmə naha ruvehe məsanın, muvehi nıməhan səvənhi, mavən. Nəpın naha ia Sapat. ¹⁰ *Ro İamınhi irə nəmə asori me səvəi nəkur İsrel həni pen ti İəmə i İesu rıno in rəsanın mə, “İpwet i Sapat. Rəpwəh natukwatukwien ia Loa səkıtaha mə tikuvehi səim nıməhan.”

¹¹ Miregi in rını pen ti nırəha i mə, “Mətə İəmə sə rıno iou İakəsanın, in rını pehe tukw iou i mə takuvehi nıməhan səiou mavən.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Sin nə İəmə rını pehe tukw ik i mə tikuvehi nıməhan səim mavən?”

¹³ Mətə İəmə naha rıreirei mə sin naha rıno in ruvehe məsanın. In rıreirei ti nəri nə mə İesu rukurau akwauakw a, nərmama həpık anan ia kwopun naha.

¹⁴ *Kurirə irə İesu rətui İəmə naha mətonı ia nımwə səvəi Kumwesən, mını pen tukwe in mə, “Ətə ro, İkınəsanın! Tıkevən maraka ia noien ərəha, kamo nərhəien riti rasori məpi raka sə kupwən ruvehi ik.” ¹⁵ İəmə naha rier mevən mını pen ti nəmə asori me səvəi nəkur İsrel mə İesu naha rıno in ruvehe məsanın.

Nımıruıen kauvehi ruku pen ia Tını Kumwesən

¹⁶ *Nənə ti nəri nə mə İesu ramo narımnari me naha ia Sapat, nəmə asori me səvəi nəkur İsrel kənamhəni ərəha in. ¹⁷ *Mətə İesu rını pen ti nırəha i mə, “Səiou Tata ramowok ia nəpın me. Ro pen iou mwı takaməkeikei mowok.” ¹⁸ *Nægkiariien naha ro nəmə asori me səvəi nəkur İsrel kənamhəmwur pık

* 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Jon 9:14, Neh 13:19, Jer 17:21, Luk 13:14 * 5:14: Jon

8:11 * 5:16: Mat 12:14 * 5:17: Jon 9:4 * 5:18: Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon

10:30,33

mə tuhousi əpune Iesu, ti nəri nə mə in riḗkərui mhə Loa səvəi Sapat əpa, mətə rini mwi Kumwesən mə Tata səvənhi, mamō in rəmwhen a mwi Kumwesən.

19 *Ro iam̄nhi irə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani n̄pər̄hienien tukumiaha i Tini Kumwesən ko rəpwəh no atukwien nari riti, mətə rukurən noien əpa nəfe nari rətə Tata səvənhi ramo. Nəfe nəghin Tata Kumwesən ramo, nəri nəha Tini mwi ramo. 20 *Iakini iam̄nhi irə ti nəri nə mə Tata Kumwesən rokeikei pik Tini, maməsēni Tini rətoni narimnari me pam sə in ramo. Nənə in trəsēni Tini rətoni narimnari me nēpw̄in hasori mwi mə kimiaha tihətoni mhərkərinari irə. 21 *Tata Kumwesən ramo nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. In rauvei pen n̄m̄iruien m̄inraha. Rəmwhen a mwi Tini rukurən nuvei penien n̄m̄iruien m̄ nərmama səməme rerin ragien mə truvei pen m̄inraha. 22 *Tata Kumwesən rəpwəh nəkirien noien səvəi iərmama riti, mətə wok səvəi nəkirien noien səvəi iərmama, in rinəmri pen pam ia rəgi Tini 23 *mə nərmama me pam tuhəsiai Tini rəmwhen kamhəsiai Tata səvənhi. Iərmama sə riḗksiai mhə Tini Kumwesən, riḗksiai mhə Tata səvənhi sə rinər̄hi pehe in ruvehe.

24 *Iakani n̄pər̄hienien tukumiaha i. Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou, mamini n̄pər̄hienien ia Iəmə sə rinər̄hi pehe iou iakuvehe, n̄m̄iruien rerin rinərə raka irə. Ia nəḗin nəha tukərpw̄in noien ərəha me irə, tiḗkini mhə mə iərmama nəha traməkeikei memhə. Mətə in rinaraka raka ia nemhəien muvəuvehe ti n̄m̄iruien. 25 *Iakani n̄pər̄hienien tukumiaha i. Nəḗin riti nəha rauvehe, ruvəuvehe, nəḗin sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən irə, nənə səməme kamhəregi tuhəm̄iru mwi. 26 Tata Kumwesən in nukune n̄m̄iruien. Ro pen in rinəsēni Tini mə Tini mwi in nukune n̄m̄iruien. 27 *Tata Kumwesən rinəuvei pen nasoriien m̄ Tini m̄ini mə trəkiri noien səvəi nərmama, mərpw̄in pen m̄inraha. In rauvehi nasoriien iam̄nha irə ti nəri nə mə Tini nə in nə Iəm̄ati Iərmama.

28 Nənimem̄iaha trəpwəh nierien ia nəgkiariien i. Nəḗin riti nəha rauvehe nəḗin sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən, 29 *nənə mharaka ia kwopun kimənimwi irəha ikin. Səməme kənamho noien amasan tuhətui mwi mhəuvehi n̄m̄iruien. Səməme kənamho noien ərəha tuhətui mwi tukərpw̄in noien ərəha me səvənraha. 30 *Iou ko iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri noien səvəi nərmama

* 5:19: Jon 5:30, 8:28 * 5:20: Jon 3:35 * 5:21: Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25

* 5:22: Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42 * 5:23: Fil 2:10-11, 1Jon 2:23

* 5:24: Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14 * 5:25: Mat 8:22, Efes 2:5-6 * 5:27:

Jon 1:4, 5:22 * 5:29: Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15 * 5:30: Jon 5:19, 6:38

mamesi pen a nāfe iakamregi. Nānā nākiriien sēiou ratuk-watukw tī nāri nā mā iapkāmwwur mhā tī nāfe iakokeikei, mātā iakamāmwwur tī nāfe Iāmā sē rīnārhi pehe iou iakuvehe rokeikei. ³¹ *Trīni mīnuā iakārer irapw mægkiari atukw ia nirak nægkiariien sēiou ko kīpkīni mhā nīpārhiēnien irā.”

Nāri sē ramahatān pen mā Iesu in nāfe iārmama

³² * “Mātā riti nāha ramārer irapw mægkiari ia nirak. Iakukurān mā nægkiariien sāvānhi ro nīpārhiēnien.

³³ Fwe kupwān kīmiaha hīārhi pen nārmama nepwīn hāuvān tī Jon. In rārer irapw mægkiari ia nirak mā nīpārhiēnien i iou nāfe iārmama. ³⁴ *Iapkægkiari mhā iamīnhi irā mīne tī nāri nā mā iakamētīgite ia iārmama riti mā trīni irapw mā iou sin, rekām. Mātā iakamīni Jon mā kīmiaha tihāni nīpārhiēnien ia nægkiariien sāvānhi nānā mhāuvehi nīmīruien. ³⁵ Jon nāha rāmwhēn ia nari riti rauāk, mukuraan. Rerīmiaha rīnāgien tī nukuraanien sāvānhi nāpīn ouīhi a.

³⁶ * Mātā nari riti nāha ikīn ramīni irapw iou mā iou sin rīskai mwi māpī raka nægkiariien sāvāi Jon. In nā wok me sē Tata Kumwesān rīnāsēni iou mā tako. Wok me i iakamō kamhāni irapw iou mā nīpārhiēnien Tata Kumwesān rīnārhi pehe iou iakuvehe.

³⁷ * Nānā Tata Kumwesān sē rīnārhi pehe iou iakuvehe, in mwi ramārer irapw, mamægkiari ia nirak mā iou sin. Mātā kīmiaha hīāpkregi raka mhā rerīn, mhāpkētā raka mhā mwi nānimen. ³⁸ * Nægkiariien sāvānhi rīpkarā mhā ia rerīmiaha tī nāri nā mā kīmiaha hīāpkīni mhā nīpārhiēnien ia iārmama sē in rīnārhi pehe i. ³⁹ * Kīmiaha hīamāvsīni pīk Nākukuā Ikinan. Rerīmiaha ramrhi mā ia nægkiariien me nāha tihāuvehi nīmīruien rerīn. Mātā nægkiariien me nāha kwa hægkiari ia nirak, ⁴⁰ mātā kīmiaha hīāpwāh nokeikeien mā tihāuvehe tukw iou mhāuvehi nīmīruien.

⁴¹ Iakāpwāh noien nāri anan ia nāgnāgīnīien sāvāi nārmama, ⁴² mātā iakukurān kīmiaha. Nokeikeien sāvāi Kumwesān rīwān ia rerīmiaha. ⁴³ * Iou iakīmāuvehe ia nāghi Tata sēiou, mātā kīmiaha hīāpkāsevār mhā ia rerīmiaha tukw iou. Mātā mā iārmāpē riti truvehe ia nāghīn āpa kīmiaha tihāsevār ia rerīmiaha tukwe. ⁴⁴ * Kīmiaha tihāfo mhāni nīpārhiēnien ia nirak? Rāknekīn tī nāri nā mā kīmiaha hīokeikei mā tihāuvehi nāgnāgīnīien sākīmiaha me, mātā

* **5:31:** Jon 8:13-14   * **5:32:** Jon 5:36-37, 1Jon 5:9   * **5:34:** Jon 1:19-34, Jon 3:27-30   * **5:36:** Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11   * **5:37:** Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18   * **5:38:** Jon 6:29   * **5:39:** Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11   * **5:43:** Mat 24:5   * **5:44:** Jon 12:43

hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhiən trəgnəgini kimiaha tukwe.

45 *Rerimiahaha trəpwəh nırhiən mə iou takini irapw noien ərəha me səkimiaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti nəha ikin in trini irapw noien ərəha me səkimiaha. In nəha Moses sə hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. 46 *Ripinuə kimiaha hiəməni nıpərhiənien ia Moses, tihəni mwi nıpərhiənien ia nirak, ti nəri nə mə in rımərai nəgkiariien me kamhəgkiari ia nirak. 47 *Mətə kimiaha hiəpkini mhə nıpərhiənien ia nəgkiariien me səvənhi sə in rımərai. Ro iamınhi irə tihəfo mhəni nıpərhiənien ia nəgkiariien me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosən

1 Kurirə ia narimnari me nəha, Iesu rəpi simwin ia nui asori fwe Kalili, muvarei ia nıkaren pen. Nui nəha nəghin riti mwi mə Nui Asori Səvəi Taepirias. 2 Nərmama həpik kamhəkurirə in ti nəri nə mə irəha hənətoni nımtətien me nəha ramo ia nərmama kamhemhə. 3 Nənə Iesu rutə ia təkue riti maməkure ikin irəha nərmama me səvənhi. 4 *(Ia nəpin nəha, nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka.)

5 Iesu rəti pen mamətə mə nərmama həpik kamhəuvehe mə tuhətə in. Ro pen rini pen ti Filip i mə, “Tsəuvehi nəmri nəveginien pəku pwəh nərmama me i hani?” 6 (Iesu ruvəkurən raka nəfe in tro, mətə rini nəgkiariien nəha mə trətoni mə Filip trəfni irə.)

7 Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trini minuə kuvehi nəmri nəveginien ia silin kino ia silva irəha pam tu-hantret, mətə rəpwəh ihi nəmwhenien. Irəha kuatia kuatia tuhani ouihi a.”

8 Iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Antru piəvi Saemon Pita. In rini pen ti Iesu i mə, 9 “Təmaruə riti ia kwopun i sənəni bred krirum kino ia pale mine nəmu kəru. Mətə sə nəha ripkəmwəh mhə ti nərmama me i. Irəha həpik anan.”

10 Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha tiho nərmama me həkure.” Ia kwopun nəha nurhi ripik ikin. Nərmama həkure. Nəpin kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-taosən. 11 Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, muvei pen m nərmama me nəha səməme kamhəkure. Ro mwi iamınhi irə ia nəmu mi nəha kəru. Irəha hani reste irəha.

* 5:45: Dut 31:26-27   * 5:46: Dut 18:15, Wok Me 3:22   * 5:47: Luk 16:31

* 6:4: Jon 2:13

¹² Nəp̄in hənani raka nari tipw̄inraha rəsisi, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “K̄im̄iaha tihəuvən mhəuvehi n̄ip̄ərp̄əri nəveginien sə hənani mhəpw̄əh. Rərəha souraha n̄ip̄ərin.” ¹³ Ro iam̄inhi irə irəha həuvən mhəuvehi n̄ip̄ərp̄əri bred krirum kino ia pale nərmama hənani mhəpw̄əh, mhəvai pen ia tənəripw̄ me irəha pam twelef.

¹⁴ *Nəp̄in nərmama me hətoni n̄imtətien nəha Iesu rino, həni mə, “N̄ip̄ərhienien iəm̄ə i in i profet nəha k̄im̄əni mə truvehe ia tiprənə i.” ¹⁵ *Iesu rukurən mə irəha hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəm̄hiri in, mho in mə iəm̄ə asori sə trərimənu ia nirəha. Ro iam̄inhi irə in rəpw̄əh irəha, mevən in əpa fwe ia təkuār.

Iesu ravən ia təkure nui asori

¹⁶ Nəp̄in rinaməruarəv, nərmama me səvənhi heiwaiu mhəuvən ia nui asori Kalili, ¹⁷ mhəputə ia nitətə ouihi, mhəier, mənəmhəpi simw̄in ia nui asori, mamhəuvən fwe taon nəha Kapaneam. Rinəpitəv, mətə Iesu rəpw̄əh ihi nuveheien ti nirəha. ¹⁸ Nui asori ruvehe minaməsəsau ti nəri nə mə n̄imətagi asori riti riskəmter. ¹⁹ Nəp̄in irəha həsuə mhəuvən isipw̄in kwopti rəmwhen ia kilometa krirum uə sikis, hətoni Iesu ravən ia təkure nui, mauvehe ipaka ti nitətə ouihi səvənraha. Irəha hətoni həhek̄ir. ²⁰ Mətə in rini pen ti nirəha i mə, “K̄im̄iaha tihəpw̄əh nehek̄irien. Iou a i.” ²¹ Ro iam̄inhi irə rer̄inraha ragien həuvehi in mhəuvehi utə ia nəkwai nitətə ouihi səvənraha. Nənə təkwtək̄wuni a mwi nitətə ouihi səvənraha ruvarei ia tənə nəha kamhəuvən ikin.

²² Kini rakwakwi irə, nərmama nepw̄in kamharə ihi ia n̄ikare nui asori ipaka ti kwopun nəha nərmama me səvəi Iesu həm̄əier ikin. Nərmama me nəha hətoni mə nərineiv nitətə ouihi kuatia a ramərer ia kwopun nəha. Irəha həukurən mə Iesu rinəpkəputə mhə irə irəha nərmama me səvənhi, mətə nərmama me səvənhi irəha əpa hənəsua mamhəuvən. ²³ *Nitətə ouihi me nepw̄in həier ia taon Tiperias, mhəuvehe ipaka ti kwopun nəha Iərimənu səkitaha rim̄əni vivi Kumwesən ti bred, nənə nərmama hani. ²⁴ Ro iam̄inhi irə nəp̄in nərmama hətoni mə Iesu m̄ine nərmama me səvənhi həiwən ia kwopun nəha, həputə ia nitətə ouihi me nəha, mhəuvən fwe Kapaneam, mamhətui Iesu.

Iesu in nəveginien kauvehi n̄im̄iruien irə

²⁵ Nəp̄in irəha hətoni in ia n̄ikare nui asori, həni pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik̄im̄əuvehe nesən ia kwopun i?”

²⁶ *M̄iregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “K̄im̄iaha hiamətui iou ti nəfe? Ti nəri nə mə h̄ianətə n̄imtətien me nepw̄in?”

* 6:14: Dut 18:15, Jon 5:46

* 6:15: Jon 18:36, Mat 14:23

* 6:23: Jon 6:11

* 6:26: Jon 6:11-12

Rekəm! Mətə iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə kīmiaha hiamətui iou ti nəri nə mə hiənani bred tīpwīmiaha rəsi. 27 *Tihəpwəh nəmwurien mə tihəuvehi nəveginien sə ramərir mətə tihəmwur mə tihəuvehi nəveginien sə raməmak rerin mauvei pehe nimiruien rerin. Nəveginien nəha Iəməti Iərmama ruvei pehe m kīmiaha. Iəməti Iərmama in nəha Tata Kumwesən rinəmri pen raka mak səvənhi irə.”

28 Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Kīmaha tahaməkeikei mhəfo irə, mho narimnari me nəha Kumwesən rokeikei?”

29 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “In i nəri Kumwesən rokeikei. Kīmiaha tihəni nīpərhiēnien ia iəmə sə in rinərhi pehe i.”

30 *Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ro iamīnhi irə tiko nəfe nīmətien pwəh kīmaha iahətoni, nənə mhəni nīpərhiēnien ia niram? Nəfe nari tiko? 31 *Kaha kupwən me səkitaha hənani nəveginien nəha mana fwe kwopun akwesakwes ikin. Nəgkiariien riti kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan ramini iamīnhi irə mə, ‘In ruvei pen mīnraha nəveginien sə ruku pen ia neiai mə tuhani.’ ”

32 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Ripko mhə Moses ruvei pehe m kīmiaha nəveginien sə ruku pen ia neiai, mətə Tata səiou rauvei pehe m kīmiaha nəveginien pərhiēn sə ruku pen ia neiai.

33 Nəveginien i Kumwesən rauvei pehe m kīmiaha in i iəmə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nimiruien m nərmama ia tīprənə i.”

34 *Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Tikuvei pehe nəveginien nəha m kīmaha ia nəpīn me.”

35 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou nəveginien sə kauvehi nimiruien irə. Iərmama sə rauvehe tukw iou nukumhə tīpkahi mhə in, nənə iərmama sə rani nīpərhiēnien ia nīrak tīpkəkəkwakwa mhə mwi ia nəpīn riti. 36 *Mətə iakuvəni pehe raka tukumiaha i mə kīmiaha hiənətə raka iou, mətə hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nīrak. 37 *Nərmama me pam səməme Tata Kumwesən rauvei pehe miou tuhəuvehe tukw iou. Nənə iərmama sə ruvehe tukw iou tapkəkoui irapw mhə in ia nəpīn riti. 38 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iou iapkukrutə mhə ia neiai meiwaiu pehe mə tako narimnari me sə iou əpa iakokeikei, mətə iakukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə tako

* 6:27: Jon 4:14, Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jon 3:23 * 6:30: Mat 16:1, Jon 2:18

* 6:31: Eks 16:14-15, Nam 11:7-9, Sam 78:24 * 6:34: Jon 4:15 * 6:35: Jon

4:14, Jon 6:48-58 * 6:36: Jon 20:29 * 6:37: Jon 17:6-8, Mat 11:28 * 6:38: Mat 26:39, Jon 4:34

narimmari me Iəmə sə rīnərhi pehe iou rokeikei. ³⁹ *Nənə in i nəri Iəmə sə rīnərhi pehe iou rokeikei. Nərmama me pam səməme in ruvei pehe miou takəpwəh nətə wauien ia nirəha riti, mətə ia nəpīn sampam tako irəha pam hətui mwi ia nemhəien. ⁴⁰ *Nīpərhiēnien nəri i in i Tata səiou rokeikei. Nərmama me pam səməme hətə Tīni, mhəni nīpərhiēnien irə, tuhəuvehi nīmīruien rerīn. Ia nəpīn sampam tako irəha hətui mwi ia nemhəien.”

⁴¹ Miregi nəkur Isrel kəmhəgkiari afafa mīnraha me, mamhəni ərəha Iesu ti nəri nə mə in rəgkiari mīni iamīnhi irə mə, “Iou nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe.”

⁴² *Irəha həni mə, “Rosi Iesu əpa nəha tīni Josef uə? Kitaha səukurən tata mīne mama səvənhi. Ro iamīnhi irə rəfo in ramīni təkwtəkwuni mīnuə ‘Iou iakīməukruutə ia neiai meiwaiu pehe?’ ”

⁴³ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Tihəpwəh nəgkiari afafaiēn m kīmiāha me iamīnhi irə. ⁴⁴ *Iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou, mətə Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou traməkeikei mīvi in ruvehe tukw iou, nənə ia nəpīn sampam tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁴⁵ *Kīmərai pen ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me mə, ‘Irəha pam nə Kumwesən trahətən irəha.’ Ro iamīnhi irə nərmama me səməme kəmhətərig ia Tata Kumwesən mamhəuvehi nukurənien tuhəuvehe tukw iou. ⁴⁶ *Nəgkiariēn nəha nīpwran rīpko mhə mə iərmama riti rīnətə raka Tata Kumwesən, rekəm. Iərmama əpa sə ruku pen ia Kumwesən, in nə rīnətə Tata Kumwesən. ⁴⁷ *Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia nirak nīmīruien rerīn rīnarə raka irə. ⁴⁸ *Iou nəveginien kauvehi nīmīruien irə. ⁴⁹ Kaha me səkīmiāha hənani nəveginien nəha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikin, nənə mhemhə. ⁵⁰ In i nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə iərmama ko rəni nənə məpwəh nemhəien. ⁵¹ Iou nəveginien sə ramīru rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Tīni mīnuə iərmama riti rəni nəveginien i in trīmīru rerīn. Nənə nəveginien sə takuvei pen mə nərmama ia tīprənə i tuhəuvehi nīmīruien in i nīpwrak.”

⁵² Iesu rīni nəgkiariēn nəha, nənə nəkur Isrel me hənəməvisə mīnraha me, mhəni mə, “Iəmə nəha trəfo muvei pehe nīpwran m kitaha sani?”

⁵³ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Kīmiāha tihəməkeikei mhəni nīpwrai Iəməti Iərmama, mhənīmwi nīten. Mə kīmiāha hiəpwəh, nīmīruien

* 6:39: Jon 10:28-29, Jon 17:12 * 6:40: Jon 11:24 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44:

Jon 6:65 * 6:45: Aes 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48:

Jon 6:31,58

riwən ia kimiaha. ⁵⁴ Iərmama sə raməni nīpwraak mamənimwi nitek, nimiruien rerin rinarə raka irə, nənə ia nəpīn sam-pam iou tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁵⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nīpwraak in nəveginien pərhien mine nitek in nənimwien pərhien. ⁵⁶ Iərmama sə raməni nīpwraak, mamənimwi nitek, rəpwit əknekīn ia nirak iakəpwit əknekīn irə. ⁵⁷ *Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe in ramīru. Iou iakauvehi nimiruien ruku pen irə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama sə kəkwməni in ia nīpwraak mine nitek truvehi nimiruien ruku pen ia nirak. ⁵⁸ In i nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia mana nəha kaha kupwən me hənani, mhemhə. Iərmama sə raməni nəveginien i trimīru rerin.” ⁵⁹ Iesu rini nəgkiariien me nəha ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel nəpīn ramahatən nərmama me fwe Kapaneam.

Nərmama həpik həpwəh Iesu mhavən kirkiri

⁶⁰ Nərmama kamhəkuriə ia Iesu həpik həregi nəgkiariien nəha həni mə, “Nəgkiariien nəha riskai. Sin ko rətərig irə?”

⁶¹ Mətə Iesu ruvəukurən atukw raka ia rerin mə nərmama me səvənhi rerinraha ripkagien mhə ti nəgkiariien nəha, kamhəsiwənəsiwən tukwe. Ro pen in rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Rosi nəgkiariien i ro kimiaha hiəmwei ia nahatətəien səkimiaha? ⁶² *Mə nəgkiariien nəha riskai tukumiaha, tihəfətərig irə mə hiətoni Iəməti Iərmama rutə mwi ia kwopun rinamarə ikin kupwən? ⁶³ *Nənimwin Ikinan əpa rauvei pehe nimiruien. Nīpwrai iərmama ko ripko mhə nəri nəha. Nəgkiariien me i iakiməni pehe tukumiaha i ho nənimwin mhəuvei pehe nimiruien. ⁶⁴ *Mətə kimiaha nepwin hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak.” (Iesu rini ianhi ti nəri nə mə ruvəukurən raka fwe kupwən nisimə nəha ia nirəha tuhəpwəh ninien nīpərhienien irə mine sin nəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.) ⁶⁵ *Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Kimiaha nepwin hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak. Ro pen iakiməni pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou trini minuə Tata Kumwesən ripkəsəni mhə in.”

⁶⁶ Nəpīn Iesu rini pam nəgkiariien nəha nərmama me səvənhi həpik həpwəh in mhərərig, mhəpwəh mwi nukurirəien in. ⁶⁷ Ro pen Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me twelef mə, “Kimiaha mwi hiokeikei mə tihəpwəh iou mamhəuvən?”

* 6:57: Jon 15:4-5, 1Jon 3:24 * 6:62: Jon 3:13, Wok Me 1:9-11 * 6:63: 2Kor

3:6 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44

⁶⁸ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha tihəuvən ti sin? Ik əpa ikauvehi nəgkiariien sə rauvei pehe nimiruien rerin. ⁶⁹ *Kimaha iahəuvəuvehe raka mhəni niperhienien ia niram, mhəuvəukurən raka mə ik nə Iəmə Ikinan səvəi Kumwesən.”

⁷⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i twelef nərmama me səiou, iakinərpwi rəgik ia kimiaha, mətə kimiaha riti in iəremhə.” ⁷¹ In raməgkiari ia Jutas tini Saemon Iskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia twelef nərmama səvəi Iesu truvei pen Iesu ia regi nərmama səməme haməmwəki in.

7

Iesu revən ia nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamho tənimwə me irə

¹ *Kurirə irə Iesu ramavən mamərkurau ia tənə Kalili, məpwəh nokeikeien mə trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in mə tuhousi əpune.

² *Ipaka ti nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Nəveginien səvəi Tənimwə Me. ³ Ro pen piəvi Iesu me həni pen tukwe in mə, “Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Jutia, mə səim me nərmama me irəha mwi tuhətoni narimnari me i sə ikamo. ⁴ Trini minuə iərmama riti rokeikei mə nərmama tuhəukurən in, ko in ripkərkwafə mhə narimnari me sə in ramo. Ikamo narimnari me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama pam ia tiprənə i pwəh hətə ik.” ⁵ *(Piəvi Iesu me həni iamihhi irə ti nəri nə mə irəha mwi həpkini mhə niperhienien irə.)

⁶ *Ro pen Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin səiou ripkuvehe mhə ihi, mətə nəpin səkimiaha rauvehe ia nəpin me. ⁷ *Nərmama ia tiprənə i ko həpkəmwəki mhə kimiaha, mətə irəha kamhəmwəki iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nirəha, mamini mə noien me səvənraha hərəha. ⁸ Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia nəveginien asori. Mətə iou tapkevən mhə ia nəveginien asori nəha, ti nəri nə mə nəpin səiou ripkuvehe mhə ihi.” ⁹ Iesu rini pam nəgkiariien i, nənə mamə a ia tənə Kalili.

¹⁰ Mətə nəpin piəvni me həuvəutə raka mhəuvavən ia nəveginien asori, in mwi rutə mevən, mipkavən irapw mhə mətə ravən afafa. ¹¹ *Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in ia nəveginien asori, mamhəni mə, “In pəku?”

¹² Nənə nərmama kamhəsiwən mamhəgkiari pik ia Iesu. Nəpwın həni mə, “In iəmə amasan.” Nəpwın mwi həni mə, “Rekəm. In rameikuə ia nərmama.” ¹³ *Mətə iərmama riti

* **6:69:** Mat 14:33, 16:16, Mak 1:24, Jon 1:49 * **7:1:** Jon 5:18 * **7:2:** Lev 23:34 * **7:5:** Mat 13:55, Wok Me 1:14 * **7:6:** Jon 2:4 * **7:7:** Jon 15:18 * **7:11:** Jon 11:56 * **7:13:** Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19

riwən rini irapw Iesu ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha həhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

Iesu fwe ia nəveginien asori ramahatən nərmama me

¹⁴ Nəp̄in nəha kamo nəveginien asori irə ruvehi nəfwakiien riti. Ia kurkwai nəfwakiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, minamahatən nərmama me. ¹⁵ *Ro iam̄inhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkərinari, mhəni mə, “Rəfo iəmə i rukurən amasan narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan mətə k̄ipkhatən raka mhə in?”

¹⁶ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə ripko mhə nəgkiariien səiou, mətə nəgkiariien səvəi Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən, in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə mə ruku pen ti Kumwesən uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiou. ¹⁸ *Iərmama sə rani irapw nəgkiariien atukw səvənhi raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghin. Mətə iərmama sə raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghi iəmə sə rinərhi pehe in, in nəha iərmama sə rani n̄ipərhiēnien. Ia reri iərmama nəha neikuəien riwən. ¹⁹ *Moses riməuvei pehe Loa m̄ kimiaha uə rekəm? Ouəh n̄ipərhiēnien, mətə kimiaha riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo hiaməmwur mə tihousi əpune iou?”

²⁰ *Miregi nərmama me həni mə, “Iəremhə riti ramarə ia niram! Sin raməmwur mə trousi əpune ik?”

²¹ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino n̄imtətien kumatia a kimiaha pam hiamərkərinari irə. ²² *Moses riməni pen tukumiaha mə nəp̄in iəkunouihi riti iərman səkimiaha ruvehi nəp̄in səvənhi eit kuvehi ninhum min. Nənə ti loa nəha nəri auər a mə nəp̄in eit rəmak pen ia Sapat kimiaha tihaməuvehi ninhum m̄ nəkwərhakwərha me səkimiaha. (N̄ipərhiēnien ripko mhə Moses riməkupwən mo noien nəha, mətə kaha kupwən me haməkupwən mho.) ²³ *Mə kimiaha hiaməuvehi ninhum m̄ iəkunouihi ia Sapat kamo hiərui loa səvəi Moses, rəfo niemaha raməpi kimiaha ti nəri nə mə ia Sapat iakino iərman riti n̄ipwran me pam ruvehe məsanin? ²⁴ *Kimiaha tihəpwəh nəkiriien nari ia noien i sə hiamətoni əpa, mətə tihaməkeikei mhəkiri nari ia noien sə ratukwatukw.”

Iesu in Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe i uə rekəm?

* 7:15: Mat 13:54, Luk 2:47   * 7:16: Jon 12:49, 14:10   * 7:18: Jon 5:44, 8:50

* 7:19: Wok Me 7:53, Rom 2:21-24   * 7:20: Jon 8:48,52, Jon 10:20   * 7:21:

Jon 5:16   * 7:22: Lev 12:3, Jen 17:9-13   * 7:23: Jon 5:8-10,16   * 7:24: Lev

19:15, Aes 11:3-4, Jon 8:15

25 *Ro iam̄inhi irə nəkur Jerusalem me nepw̄in h̄ani mə, “Rosi iam̄ə i in i n̄əmə asori me kamh̄əmwur mə tuhousi əpune uə? 26 Hətoni ro in ram̄əgkiari ia n̄əmri n̄ərmama me pam, mətə irəha h̄əpkinise mh̄ə in. Rosi n̄əmə asori me h̄əukurən p̄ərhien mə iam̄ə i in Kristo uə? 27 *Mətə kitaha səukurən kwopun sə iam̄ə i ruku pen ik̄in. Nəp̄in iam̄ə nəha Kristo trier pehe, iərmama riti tripkukurən mh̄ə kwopun ruku pen ik̄in.”

28 *Ro iam̄inhi irə nəp̄in Iesu ramahatən n̄ərmama ia nimwə səv̄əi Kumwesən, in rəkwein əpwəm̄wis, m̄ini mə, “Rerim̄iaha ram̄rhi mə hiəukurən iou, mh̄əukurən m̄wi kwopun iakuku pen ik̄in, mətə kimiaha hiəreirei. Iou iapkuvehe mh̄ə ia n̄ətərigien atukw səiou. Iam̄ə sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe in p̄ərhien. Kimiaha hiəreirei in. 29 Iou iakukurən in, ti nəri nə mə iakuku pen irə, nənə in rərhi pehe iou iakuvehe.”

30 *Ro iam̄inhi irə n̄əmə asori me kamh̄əmwur mə tuhəkwtəm̄hiri Iesu, mətə iərmama riti riwən rəkwtəm̄hiri in ti nəri nə mə nəp̄in səv̄ənhi r̄ipkuvehe mh̄ə ihi. 31 *Mətə n̄ərmama h̄əp̄ik ia kwopun nəha h̄ani n̄ip̄ərhienien ia Iesu, mamh̄əni mə, “Nəp̄in iam̄ə nəha Kristo trier pehe, in trəpw̄əh noien n̄imtətien me r̄ip̄ik m̄wi m̄əpi raka səm̄əme iam̄ə i r̄ino.”

32 Farisi me h̄əregi n̄ərmama me kamh̄əs̄iwən mamh̄əni narim̄nari me i ia Iesu. Ro pen irəha m̄ine pris asori me h̄ərhi pen iotukwininari me nepw̄in həuvən mə tuhəkwtəm̄hiri in.

33 *Ia nəp̄in nəha Iesu r̄ini mə, “Takarə nəp̄in ouih̄i a kitaha m̄ kimiaha nənə mevən ti Iam̄ə sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe.

34 *Kimiaha tih̄ətui iou, mh̄əpw̄əh n̄ətoniien iou, ti nəri nə mə kwopun takarə ik̄in ko kimiaha hiəpkəuvən mh̄ə ik̄in.”

35 Ro iam̄inhi irə n̄əmə asori me səv̄əi nəkur Isrel h̄əgkiari m̄inraha me, mamh̄əni mə, “In nəha təkwtək̄wuni iam̄ə i trevən p̄əku səpw̄əh n̄ətoniien in? Rosi trevən ia tənəmtənə me ia kwopun me nəha nəkur Isrel kamharə ik̄in irəha nəkur Kris, mahatən nəkur Kris uə? 36 In r̄ini iam̄inhi irə mə, ‘Kimiaha tih̄ətui iou, mh̄əpw̄əh n̄ətoniien iou. Kwopun takarə ik̄in ko kimiaha hiəpkəuvən mh̄ə ik̄in.’ ?Nəgkiariien nəha n̄ipw̄ran rəfo irə?”

37 *Nəp̄in sampam səv̄əi nəveginien asori nəha, in nə nəp̄in sə rasori ia nəp̄in me nepw̄in, Iesu riskəm̄ter, mək̄wein əpwəm̄wis, m̄ini mə, “Trini minuə kimiaha riti rək̄wakwa, uvehe tukw iou, m̄ən̄im̄wi. 38 *Iərmama sə rani n̄ip̄ərhienien ia nirak, Nəkukuə Ikinan ruv̄əni raka iam̄inhi irə minuə nui sə rauvei pen n̄im̄iruien trier fwe ia rer̄in maiu rəm̄when

* 7:25: Jon 5:18 * 7:27: Jon 7:41, 9:29 * 7:28: Mat 11:27, Jon 8:55 * 7:30:

Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1 * 7:31: Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42

* 7:33: Jon 13:33 * 7:34: Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24 * 7:37: Lev 23:36, Aes

55:1, Jon 4:10,14 * 7:38: Aes 58:11, Sek 14:8

ia nui aris me.” 39 *Iesu rini nægkiariien i mamægkiari ia Nənimwɪn Ikinan. In i Nənimwɪn sə nərmama səməme kamhəni nɪpərhiēnien ia Iesu tuhəuvehi. Mətə ia nəpɪn nəha kəpwəh ihi nuvei penien Nənimwɪn nəha mɪnrəha, tɪ nəri nə mə kɪpkuvehi utə mhə ihi Iesu rɪrərɪg pen fwe ia neiai.

40 *Nəpɪn irəha hərəgi nægkiariien me nəha, nərmama nepwɪn həni mə, “Nɪpərhiēnien iəmə i in profet nəha kɪməni mə truvehē.”

41 *Nepwɪn həni mə, “In i Kristo.” Mətə nepwɪn həni mə, “Rəkəm. Iəmə nəha Kristo trɪpkuku pen mhə ia tənə Kalili.

42 *Nəkukuə Ikinan rini mə Kristo truku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. In trətui ia Petlehem, rukwənu səvəi Kig Tevit ia tənə Jutia.” 43 *Ro iamɪnhi irə nərmama me nəha həuai irəha me tɪ Iesu. 44 *Nepwɪn hokeikei mə tuhəkwtəmhiri in, mətə iərmama riti riwən rəkwtəmhiri.

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkɪni mhə nɪpərhiēnien ia Iesu

45 *Ia nəpɪn nəha iotukwɪnɪnari me nəha hərəgɪ mhəuvehe tɪ pris asori me mɪne Farisi me, nənə nəmə asori me i hərəs pen irəha i mə, “Rəfo kɪmɪaha hɪəpwəh nuvehien Iesu mhəuvehi mhəuvehe?”

46 *Miregi iotukwɪnɪnari me həni mə, “Kɪmaha iahəpkregi raka mhə iərmama riti ramægkiari rəmwhen ia iəmə nəha.”

47 Miregi Farisi me həni pen tɪ nɪrəha i mə, “Rosi in reikuə ia kɪmɪaha, mo kɪmɪaha mwɪ hɪəruei uə? 48 *Rəfo? Kɪmɪaha hɪətoni iəmə asori riti səkɪtaha uə Farisi riti rini nɪpərhiēnien irə? Rəkəm! 49 Mətə nərmama me nəha səməme kamhəkurirə in hərəirei Loa səvəi Moses. Ro pen Kumwesən raməkwein ərəha ia nɪrəha.”

50 *Nikotimas, iəmə sə rɪmavən mətə Iesu fwe kupwən, in riti ia Farisi me i. In rini pen tɪ nɪrəha i mə, 51 * “Loa səkɪtaha raməfni irə? Ko kɪtaha səkɪri iərmama riti mə noien səvənhi rərha mətə səpkukupwən mhə mhəregi nægkiariien səvənhi, mhətui nəfe noien in ramo?”

52 *Miregi irəha həni mə, “Rosi ik mwɪ ik iəmə Kalili uə? Əvsini Nəkukuə Ikinan mətoni ro mə profet riti trɪpkutə mhə fwe tənə Kalili.”

53 Nərmama havən kɪrkɪri, mamhəuvən fwe imwənraha me.

8

1 *Mətə Iesu revən ia Təkuər Olif.

* 7:39: Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46, 4:29

* 7:42: Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6 * 7:43: Jon 9:16 * 7:44: Jon 7:30

* 7:45: Jon 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2

* 7:51: Dut 1:16 * 7:52: Jon 7:41-42 * 8:1: Luk 21:37

Pran səramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə iərman səvənhi

² Kīni rakwakwi irə, ia nəpnəpin in rīrərig mevən ia nimwə səvəi Kumwesən. Nərmama me pam həuvehe tukwe, nənə in rəkure, mīnamahatən irəha. ³ Ia nəpin nəha nahatən me səvəi Loa mīne Farisi me həuvehi pran riti sə kətə pui in ramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə səvənhi. Irəha həuvehi mhəuvehe mhərpwi irapw in ia nəmri nərmama me pam, ⁴ nənə mhəni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Kətə pui prən i ramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə səvənhi. ⁵ *Ia Loa səkitaha Moses rīməni mīnuə kitaha tsaməkeikei mhəkwi əpune nīpran me səməme kamho iamīnhi irə. Mətə ik mə tso nəfe ia pran i?” ⁶ *Irəha həni nəgkiariien nəha mə tuhəregi mə Iesu trəfni irə. Hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həukurən nīni ərəhaien in tukwe.

Mətə Iesu rərpəsuk mīnamrai pen nəkukuə ia tīprənə ia nukwai rəgin. ⁷ *Mətə irəha kamhəmwur a mamhəres in. Ro iamīnhi irə in riskəmter, mīni pen ti nīrəha i mə, “Sin ia kīmiaha nərəhaien səvənhi riwən? Pwəh in rukupwən mərarki pen kəruətərei ia prən i.” ⁸ Nənə in rərpəsuk mwi mīnamrai nəkukuə ia tīprənə ia nəkwai rəgin.

⁹ *Nənə nəpin irəha həregi nəgkiariien nəha, havən mamhəuvən kuatia kuatia. Nərgarə me həkupwən ntəmaruə me həkurirə, mhəpwəh Iesu əpa mīne prən nəha ramərer. ¹⁰ Iesu riskəmter, mīni pen ti prən i mə, “Prən i. Irəha isə? Riti rīpkini mhə mə tikemhə?”

¹¹ *Miregi prən i rīni mə, “Rekəm, iəmə asori. Riti rīpkini mhə.”

Miregi Iesu rīni mə, “Iou mwi iakəpwəh nīniien mə tikemhə, mətə tiko mamevən məpwəh nərəhaien.”

Iesu in nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə

¹² *Iesu rəgkiari mwi m Farisi me mīni mə, “Iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə i. Iərmama sə rakurirə iou trəpwəh navənien ia nəpītəvien, mətə trətoni nukuraanien sə kauvehi nīmīruien irə.”

¹³ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Ikamərer irapw maməgkiari atukw ia niram iamīnhi irə, mətə nīpəri nəgkiariien səim riwən tukw ik, ro pen nəgkiariien səim ko kīpkini mhə nīpərhienien irə!”

¹⁴ *Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Pərhien iakamərer irapw maməgkiari atukw ia nīrak, mətə nəgkiariien səiou ko kīni nīpərhienien irə, ti nəri nə mə iakukurən kwopun

* 8:5: Lev 20:10, Dut 22:22-24 * 8:6: Mat 22:15 * 8:7: Dut 17:7 * 8:9: Mat 22:22 * 8:11: Jon 5:14 * 8:12: Aes 49:6, Jon 1:4-9, 9:5, Jon 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32, Jon 7:28, 9:29

iakuku pen ikin mine kwopun iakamevən ikin. Mətə kimiaha hiəreirei kwopun iakuku pen ikin uə kwopun iakamevən ikin. ¹⁵* Kimiaha hiaməkiri nari ia nətərigien səvəi iərmama a, mətə iou iapəkiri mhə iərmama riti. ¹⁶* Mətə trini minuə iakəkiri iərmama riti, nəkirien səiou ro nīpərhienien ti nəri nə mə ripko mhə iou əpa iakaməkiri in, mətə iou mine Tata sə rinərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷* Hiəukurən nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səkimiaha rini iaminih i irə mə, ‘Iərmama kəru krouərer irapw rouni nəgkiariien kuatia tukini nīpərhienien irə.’ ¹⁸* Təkwtəkwni nəha iou mine Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe kimrau iarouərer irapw rouəgkiari ia nirak rouni nəgkiariien kuatia.”

¹⁹* Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Səim isə Tata?”

Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi Tata səiou. Kamo hiəpkukurən iou, ko hiəukurən mwi Tata səiou.” ²⁰* Iesu riməni nəgkiariien me i nəpin in ramahatən nərmama fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ia kwopun kamerukw pen mane səvəi nəfwakien ikin, mətə iərmama riti rəpwəh nəkwtəmhirien in ti nəri nə mə nəpin səvənhi tukəkwtəmhiri in irə ripkuvehe mhə ihi.

²¹* Ro iaminih i irə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Iou takəpwəh kimiaha mamevən. Kimiaha tihətui iou mhemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha iakamevən ikin.”

²²* Ro iaminih i irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mə, “Nəgkiariien nəha in rani mə kwopun nəha ramevən ikin, kitaha tsəpkəuvən mhə ikin, nīpwran rəfo irə? Rosi in trousi əpune atukw a in uə?”

²³* Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha imwəmiaha inhəripw. Iou imwak irənhə. Kimiaha nərmama səvəi tiprənə i. Iou ripko mhə iou iərmama səvəi tiprənə i. ²⁴ Iakuvəni raka tukumiaha i mə kimiaha tihemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Iakiməni iaminha irə ti nəri nə kimiaha tihəməkəikei mhəni nīpərhienien ia nirak mə iou i in i. Mə hiəpwəh tihemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha.”

²⁵ Miregi irəha həres pen in mə, “Ik sin nə?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən meste pehe ipwet. ²⁶* Səiou me nəgkiariien me rīpik iakukurən niniien ia kimiaha. Narimnari me rīpik hiəno iakukurən nəkirien mə hərəha. Mətə Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe nəgkiariien səvənhi ro

* **8:15:** Jon 7:24, 12:47   * **8:16:** Jon 5:30, 8:29   * **8:17:** Dut 17:6, 19:15

* **8:18:** 1Jon 5:9   * **8:19:** Jon 14:7   * **8:20:** Jon 7:30   * **8:21:** Jon 7:34,36,

Jon 13:33   * **8:22:** Jon 7:35   * **8:23:** Jon 3:31   * **8:26:** Jon 7:28, 12:49

nipərhienien, nənə iou iakani irapw ti nərmama ia tɪprənə i nəfe nəgkiariien iakregi in rɪməni pehe tukw iou i.”

27 Mətə irəha həreirei mə Iesu raməgkiari ia Tata Kumwesən. 28 *Ro iamɪnhi irə Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Nəpɪn kɪmiaha tihəuvehi utə raka iou, Iəməti Iərmama, tihəukurən mə iou i in i. Kɪmiaha tihəukurən mwi mə iapko əpa raka mhə nari riti, mətə iakəgkiari mamesi pen a nəfe Tata Kumwesən rahatən iou irə. 29 *Iəmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe in ramarə kɪmrau min. In rɪpkəpwəh mhə iou iakamavən əpa, ti nəri nə mə nəpɪn me pam iakamo narimnari me səməme rerɪn ramagien tukwe.” 30 *Nəpɪn Iesu rani nəgkiariien me nəha nərmama həpɪk həni nipərhienien irə.

Nipwnəti Epraham me

31 Ro iamɪnhi irə Iesu rɪni pen ti nəkur Isrel me i səməme həni nipərhienien irə mə, “Trɪni mɪnuə kɪmiaha hiamrɪpɪn mamho nəgkiariien səiou, kɪmiaha atukwatukw nə nərmama me səiou. 32 Nənə kɪmiaha tihəukurən nəgkiariien sə ro nipərhienien, nəgkiariien pərhiən i trɪfi nari ia kɪmiaha.”

33 *Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kɪmaha kwənəkwas me səvəi Epraham. Iərmama riti rɪpko raka mhə slef ia kɪmaha. Rəfo ikɪni nəgkiariien i mə nəgkiariien pərhiən trɪfi nari ia kɪmaha?”

34 *Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Iakani nipərhienien tukumiaha i iərmama sə ramo noien ərəha, noien ərəha səvənhi ramərɪmənəu irə mamoslef irə. 35 Slef riti in ko rəpwəh narə rerɪnien ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səvənhi, mətə tɪni əpa rukurən narə rerɪnien ikɪn. 36 Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə Tɪni Kumwesən rɪfi nari ia kɪmiaha, in trɪfi pərhiən nari ia kɪmiaha. 37 *Iakukurən mə kɪmiaha kwənəkwas me səvəi Epraham, mətə hiaməmwur mə tihousi əpune iou ti nəri nə mə kɪmiaha hiəpwəh nokeikeien mə tihəregi nəgkiariien səiou. 38 Iou iakaməgkiari ia nəfe iakɪnətoni kɪmrau Tata səiou, mətə kɪmiaha hiamo nəfe hiamregi tata səkɪmiaha rɪməni pehe tukumiaha.”

39 *Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Səkɪmaha tata Epraham.”

Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Trɪni mɪnuə kɪmiaha nipwnəti Epraham pərhiən me, tihamo nəfe noien in rɪnamo fwe kupwən. 40 Iou i iəmə sə iakani irapw tukumiaha nəgkiariien pərhiən sə iakregi ruku pen ti Kumwesən. Mətə təkwəkwasni kɪmiaha hiaməmwur mə tihousi əpune iou.

* 8:28: Jon 3:14, 5:19   * 8:29: Jon 8:16, 16:32   * 8:30: Jon 7:31   * 8:33:

Mat 3:9   * 8:34: Rom 6:16,20, 2Pit 2:19   * 8:37: Jon 5:18   * 8:39: Mat 3:9

Epraham rīpko mhə noien i. ⁴¹ *Kīmīaha hīamo a nəfe noien tata səkīmīaha rīno.”

Mīregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Rīpko mhə kīmaha iəkun iərmwīn me. Kumwesən in əpa tata səkīmaha.”

Nīpwnəti Setan me

⁴² *Mīregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Trīni mīnuə Kumwesən in tata pərhien səkīmīaha, kīmīaha tihokeikei iou ti nəri nə mə iou iakuku pen irə muvehe ia kwopun i. Iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiou, mətə in rīnərhi pehe iou iakuvehe. ⁴³ *Rəfo kīmīaha hīəreirei nīpwrai nəgkiariien i iakani? Hīəreirei ti nəri nə mə kīmīaha hīəpkokeikei anan mhə mə tihətərig ia nəgkiariien səiou. ⁴⁴ Kīmīaha nīpwnəti Setan me. Hiokeikei mə tihamo a nəkwai tata səkīmīaha. Fwe kupwən muvehe meste pehe ipwet mīne in iərmama sə ramosi əpune nərmama. In raməmwəki nīpərhienien ti nəri nə mə nīpərhienien rīwən irə. Nəpīn in rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, ti nəri nə mə in iərmama səvəi neikuəien, in nukune neikuəien me pam. ⁴⁵ Mətə iou iakani a nəgkiariien pərhien ro pen kīmīaha hīəpkīni mhə nīpərhienien ia nīrak. ⁴⁶ *Sin ia kīmīaha rukurən no puīien noien ərəha riti iakino? Trīni mīnuə iakani a nəgkiariien pərhien me rəfo kīmīaha hīəpkīni mhə nīpərhienien ia nīrak? ⁴⁷ *Iərmama sə ruku pen ia Kumwesən, in ramətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Mətə kīmīaha hīəpkuku pen mhə ia Kumwesən ro pen hīəpkətərig mhə nəgkiariien səvənhi.”

Epraham rīpkətui pehe mhə ihī mətə Iesu rīnarə raka

⁴⁸ *Mīregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kīmaha iahaməni atukwatukw ik iəmə Sameria iəremhə ramarə ia nīram uə rekəm?”

⁴⁹ Mīregi Iesu rīni mə, “Iəremhə rīwən ia nīrak. Iou iakamsiai tata səiou, mətə kīmīaha hīəpkīsiai mhə iou. ⁵⁰ *Iou iapkəmwur mhə mə nərmama tuhəuvehi utə nəghīk. Riti nəha ikin in raməmwur tukwe. In Iəmə sə raməkīri nərmama. ⁵¹ *Iakani nīpərhienien tukumīaha i. Iərmama sə ramo nəgkiariien səiou trīpkemhə mhə ia nəpīn riti.”

⁵² Mīregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Təkwtəkwuni nəha kīmaha iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia nīram! Epraham ruvamhə, profet me həuvamhə mwī, mətə ik ikani mə iərmama sə ramo nəgkiariien səim trīpkemhə mhə ia nəpīn riti. ⁵³ *Rəfo? Ik ikasori məpi raka tata səkītaha Epraham fwe

* **8:41:** Dut 32:6, Aes 63:16, 64:8   * **8:42:** 1Jon 5:1, Jon 16:28   * **8:43:** Rom

8:7, 1Jon 3:8   * **8:46:** 2Kor 5:21, 1Pit 2:22, 1Jon 3:5   * **8:47:** Jon 18:37, 1Jon 4:6

* **8:48:** Mak 3:21-22, Jon 7:20   * **8:50:** Jon 5:41   * **8:51:** Jon 5:24, Jon 6:40,47

* **8:53:** Jon 4:12

ruvamhə raka? Profet kupwən me irəha mwi həuvamhə raka! Ikuə ik nəfe iərmama?”

⁵⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə iakuvehi utə atukw a iou nisaiien sə kuvei pehe miou ro nəri auər a i. Mətə Tata səiou in nə Iəmə sə rauvehi utə iou. Kimiaha hiaməkwein in mə Kumwesən səkimiaha, ⁵⁵ *mətə kimiaha hiəuvəreirei in. Iou iakukurən in. Trini minuə iakini mə iakreirei in, iou iəmə iakameikuə rəmwhen ia kimiaha. Mətə iou iakukurən in, mamə nəgkiariien səvənhi. ⁵⁶ Tata səkimiaha Epraham rinagien pik nəpin rıməregi mə trətoni nəpin sə takuvehe irə. In rətoni nənə rerin ragien.”

⁵⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Nuk səim ripkeste mhə ihi fifti! Ikəfo mətoni Epraham?”

⁵⁸ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nipərhiennien tukumiaha i nəpin Epraham ripkətui pehe mhə ihi, iou iakinərə raka.” ⁵⁹ *Iesu rini nəgkiariien nəha ro pen irəha həpeki kəruətərei me mə tuhəkwi in irə, mətə Iesu rəkwafə mier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən.

9

Iesu romasan iərmama riti nənimen rifwə

¹ Nəpin riti Iesu rukurau mətoni iərmama riti nəpin rinətui pehe irə nənimen rifwə. ² *Nənə nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Iahatən. Sin rino nərəhaien ro iəmə i rinətui pehe nənimen rifwə, in uə səvənhi tata mine mama?”

³ *Miregi Iesu rini mə, “Ripko mhə nərəhaien səvəi iəmə i uə nərəhaien səvəi tata mine mama səvənhi, mətə in rinətui pehe nənimen rifwə mə Kumwesən rukurən noien nərmama hətoni niskaiien səvənhi nəpin tromasan in. ⁴ *Nəpin ia ran kitaha tsaməkeikei mho wok me səvəi Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. Nəpitəvien rauvehe. Iərmama riti ko ripko mhə wok ia nəpin nəha. ⁵ *Nəpin iakamarə ia tīprənə, iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə.”

⁶ *Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərgəvəsi tīprənə, mo nəmtigei ia nisəkwan, nənə muvehi nəmtigei nəha, mahakwi pen ia nəmri iəmə nəha, ⁷ *mini pen tukwe in mə, “Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.” Nəhag nəha Saeloam nipwran mə “Kərhi pen.” Ro pen iəmə nəha revən, maikuas raka nəmtigei ia nənimen, mirərig muvehe mamətə nari.

* 8:55: Jon 7:28-29   * 8:58: Jon 1:1   * 8:59: Jon 10:31   * 9:2: Eks 20:5,

Esik 18:20, Luk 13:2,4   * 9:3: Jon 11:4   * 9:4: Jon 5:17,20, Jon 11:9, 12:35

* 9:5: Mat 5:14, Jon 8:12   * 9:6: Mak 8:23   * 9:7: 2King 5:10

⁸ Nənə nəkur imwəni me mine səməme hənətoni in ramase mane fwe kupwən kamhəni mə, “Rosi iəmə nəha in nəha fwe kupwən raməkure mamase mane uə rekəm?”

⁹ Irəha nepwın kamhəni mə, “Kwa in nə!”

Mətə nepwın həni mə, “Rekəm. Ripko mhə in, mətə iərmama riti rəmwhen irə.”

Mətə iəmə nəha rini mə, “Kwa iou i iəmə nəha hiaməni!”

¹⁰ Ro pen irəha həni pen tukwe in mə, “Kinəfo irə nənimem rətui?”

¹¹ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə nəha nəghin nə Iesu ro nəmtigei, mahakwi pehe ia nənimek, mīni pehe tukw iou i mə, ‘Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.’ Ro pen iakevən maikuas raka, nənə mətə nari.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə nəha in pəku?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Iakreirei.”

Farisi me həres iəmə nəha mə kinəfo irə nənimen rinamasan

¹³ Irəha həiri iəmə nəha fwe kupwən nənimen rifwə mhəuvən ti Farisi me. ¹⁴*(Sapat riti nəha Iesu rino nəmtigei mo nəmri iərmama nəha rətui.) ¹⁵ Ro iamınhi irə Farisi me kənamhəres pen mwi iəmə nəha mə, “Ikinəfo mətə nari?”

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwtəkwuni iakətə nari.”

¹⁶* Miregi Farisi me nepwın kamhəgkiari ia Iesu, mamhəni mə, “Iəmə i ripko mhə Kumwesən rərhi pehe in ti nəri nə mə in ripkisiai mhə Sapat.” Mətə Farisi me nepwın mwi kamhəni mə, “Rəfo? Ko iəmə ərəha riti ro nımtətien me iamınhi? Rekəm!” Nənə irəha həuai irəha me ti nəgkiariien nəha.

¹⁷* Ro iamınhi irə irəha həni pen mwi ti iəmə nəha nənimen rifwə fwe kupwən mə, “Ikaməfni irə ia iəmə nəha rino nənimem rətui? In nəfe iərmama?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “In profet riti.”

¹⁸ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien mə tuhəni nıpərhiien ia iəmə nəha mə fwe kupwən nənimen rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mine mama səvənhi, ¹⁹ mhəres pen irau i mə, “Rəfo? In i tinimirau? Ko kimirau irouni mə nıpərhiien nəpın rinətui pehe irə nənimen rifwə? Nənə mə ro nıpərhiien rəfo in ramətə nari təkwtəkwuni?”

²⁰ Miregi tata mine mama səvənhi krouni mə, “Kimrau iaroukurən mə tinimrau i. Iaroukurən mwi mə nəpın rinətui pehe irə nənimen rifwə. ²¹ Mətə təkwtəkwuni in ramətə nari kimrau iaroureirei mə rəfo irə. Iaroureirei mwi mə sin rino nənimen rətui. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i. In ruvəpwinari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi.” ²²*(Tata

* 9:14: Luk 13:14   * 9:16: Jon 3:2, 7:43, Jon 9:31-33   * 9:17: Jon 4:19

* 9:22: Jon 7:13

mine mama sāvənhi krouni nægkiariien me naha ti nari na mā krouhekir nāmā asori me sāvai nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka minuə iərmama sə trini irapw mā Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nāseniien mwi in ruvniwə pehe ia nimwəfwaki sāvənraha.)²³ Nəri naha ro irau krouni ianhi mā, “In ruvəpwinari raka. Ramasan mā kimiaha hiəres pen in i.”

24 *Ro iamini irə irəha həkwein pen mwi iāmā naha fwe kupwən nənimen rifwə nənə mhəni pen tukwe in mā, “Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mini nīpərhienien. Kimaha iahəukurən mā iāmā i in iāmā ərəha.”

25 Miregi in rini mā, “Iou iakreirei mā iāmā naha in iāmā ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rifwə, mətə təkwtəkwuni naha iakamətə nari.”

26 Miregi irəha həni pen tukwe in mā, “In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem rətui?”

27 Miregi in rini mā, “Iakuvəni pehe raka tukumiaha i, mətə kimiaha hiəpkregi mhə. Rəfo hiokeikei mā tihəregi mwi? Rosi kimiaha mwi hiokeikei mā tihəuvehe mho kimiaha nərmama me sāvənhi uə?”

28 Miregi irəha həni ərəha iāmā naha, mhəni mā, “Ik iərmama riti sāvənhi, mətə kimaha nərmama me sāvai Moses.

29 *Kimaha iahəukurən mā Kumwesən rinəgkiari m Moses, mətə iāmā i kimaha iahəreirei mā in ruku pəku.”

30 Miregi iāmā naha rini mā, “Kwa nəri i ro nari riti. Kimiaha hiəreirei mā iāmā i ruku pəku, mətə in rino nənimek rətui.

31 *Kitaha səukurən mā Kumwesən ripkregi mhə nəfwakiien me sāvai nəkur ərəha me, mətə trini minuə iərmama riti ramsiai Kumwesən, mamō nəkwan, Kumwesən ramregi nəfwakiien me sāvənhi. 32 Fwe kupwən kino tiprənə meste pehe ipwet kipkregi raka mhə mā iərmama riti ro nəmri iərmama sə nənimen rifwə rətui. 33 *Mə iāmā i ripkuku pen mhə ti Kumwesən in ko ripko mhə nari riti.”

34 *Miregi irəha həni pen tukwe in mā, “Kwa ik iāmā ərəha fwe nəpən ikinətui pehe irə meste pehe ipwet. Ikuə tikəfo? Tikahatən kimaha uə?” Nənə irəha həkoui irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh nāseniien mwi in ruvniwə pehe.

Iesu ruvehe ia tiprənə i mā truai nərmama

35 Kini pen ti Iesu i mā irəha həkoui irapw iāmā naha iamini. Ro pen in revən mətui iāmā naha, mətoni, mini pen tukwe in mā, “Ikini nīpərhienien ia Iəməti Iərmama uə rekəm?”

* 9:24: Jos 7:19 * 9:29: Jon 8:14 * 9:31: Sam 34:15, Sam 66:18, Aes 1:15,

Prov 15:29 * 9:33: Jon 9:16 * 9:34: Sam 51:5, Jon 9:2

³⁶ Miregi iəmә nәha rini mә, “Iәмә asori. Ni pehe ro tukw iou i mә sin nә Iәмәti Iәrmama pwәh iakini nipәrhienien irә.”

³⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mә, “Ikinәtә raka in. Iou i sә iakamәgkiari mik, iou Iәмәti Iәrmama.”

³⁸ Miregi iәмә nәha rini mә, “Iәrimәnu. Iakini nipәrhienien ia niram.” Nәnә in rinimwi nukurhun mi ia nәmri Iesu, misiaia in.

³⁹ *Iesu rini mә, “Iou iakuvehe ia tiprәnә i mә takәkiri nәrmama. Sәmәme nәnimenraha rifwә tuhәtui mhәtә nari, mәtә sәmәme hamәtә nari nәnimenraha truvehe mifwә.”

⁴⁰ *Farisi me nepwin ipaka ti Iesu hәregi nәgkiariien nәha, nәnә mhәni pen tukwe in mә, “Kimaha mwi nәnimemaha rifwә uә rekәm?”

⁴¹ *Miregi Iesu rini pen ti nirәha i mә, “Ko nәmrimiaha rifwә ko nәrәhαιen sәkimiaha riwәn. Mәtә ti nәri nә mә tәkwәkwuni kimiaha hiamәni mә hiamәtә nari nәrәhαιen sәkimiaha ramәmak ihi ia kimiaha.”

10

Iәмә sә ramәtui ti sipsip me sәvәnhi

¹ “Iakani nipәrhienien tukumiaha i. Iәrmama sә ripkukurau mhә ia kwәruә muvnimwә ia koupә sәvәi sipsip me, mәtә rәputә ia kwopun әpә iti mati pen ia nәkwai koupә nәha, iәrmama nәha in iәrmama sә ramakres, mamousi iәrmama. ² Mәtә iәrmama sә rukurau ia kwәruә muvnimwә ia koupә, in iәrmama sә ramәtui ti sipsip me. ³ Iәrmama sә ramәrer ia kwәruә ramәsevәr ia tәpinhә ti iәrmama nәha. Sipsip me kamhәregi rerin. In ramәkwein nәghi sipsip me sәvәnhi kватia kватia, nәnә miri irәha mhәier. ⁴ *Nәpin in riri sәvәnhi sipsip me pam mhәier, makupwәn ia nirәha, nәnә sipsip me kamhәkurirә in, ti nәri nә mә hәukurәn rerin. ⁵ Iәrmәpә riti sipsip me tuhәpwәh nukurirәien in, mәtә tuhap raka irә ti nәri nә mә hәreirei rerin.” ⁶ *Iesu rini nusipekinien i ti nirәha, mәtә irәha hәreirei nәfe nәha rani.

⁷ Ro pen Iesu rini pen mwi ti nirәha i mә, “Iakani nipәrhienien tukumiaha i. Iou kwәruә sәvәi sipsip me. ⁸ *Irәha pam sәmәme hamәkupwәn ia nirak mhәuvehe irәha nәrmama sәmәme kәnamhakres, mamhousi iәrmama, mәtә sipsip me hәpkәtәrig mhә irәha. ⁹ *Iou kwәruә. Trini minuә iәrmama riti ruvnimwә pehe ia nirak, in trarә amasan, mukurәn nuvnimwә peheien, mitei irapw, mәtui nәveginien sәnәni. ¹⁰ Iәrmama nәha ramakres rauvehe a mә trakres,

* **9:37:** Jon 4:26   * **9:39:** Jon 3:17, Jon 8:15-16, Mat 13:11-15   * **9:40:** Mat

15:14, 23:26   * **9:41:** Jon 15:22   * **10:4:** Jon 10:27   * **10:6:** Jon 16:25

* **10:8:** Jer 23:1-2, Esik 34:2-3   * **10:9:** Sam 118:20, Jon 14:6

mousi əpune sipsip me, mouraha irəha. Mətə iou iakuvehe mə irəha tuhəuvehi nimiruien nənə mhəuvehi asori.

¹¹* Iou iərmama sə iakamətui amasan ti sipsip me. Iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me rerin ragien a mə tremhə ti sipsip me səvənhi. ¹²* Mətə iərmama sə kamərəku pen min mə trətui ti sipsip me rīpko mhə in iərmama pərhiēn sə ramətui ti sipsip me ti nəri nə mə sipsip me nəha səvəi iərməpə. Nəpīn iərmama nəha rətə kuri əprmin riti rauvehe, rəpwəh sipsip me maiu map. Nənə kuri əprmin nəha ruvehe muvehi nepwin, miripwi kirkiri nepwin. ¹³ Iərmama nəha raiu map ti nəri nə mə in iərmama riti kamərəku a in. In ro nəri auər a ia sipsip me nəha.

¹⁴* Iou iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me. Iou iakukurən sipsip me səiou, sipsip me səiou həukurən mwi iou. ¹⁵* Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata Kumwesən rukurən iou, iou mwi iakukurən Tata Kumwesən, nənə iou rerik ragien a mə takemhə ti sipsip me səiou. ¹⁶* Səiou me nepwin sipsip me həiwən ia koupə i. Takaməkeikei mipeki pehe mwi irəha, nənə irəha tuhəregi rerik. Ro iamīnhi irə sipsip me nəha tuhəuvehe mhə touen kuatia. Iərmama kuatia tramətui ti nirəha. ¹⁷* Tata Kumwesən rokeikei pik iou ti nəri nə mə rerik ragien a mə takemhə ti nirəha. Takemhə ti nirəha, nənə marə muvehi mwi nimiruien səiou rirərig. ¹⁸* Rīpko mhə iərmama riti truvehi raka nimiruien səiou, mətə iou atukw takəsēni pen nimiruien səiou rəmwhen sə iakokeikei. Iakuvehi nasorīien ti nəsēniēn nimiruien səiou, mauvehi mwi nasorīien ti nuvehīien mwi nimiruien səiou rirərig. In i nəri Tata səiou rīmāni tukw iou i mə takaməkeikei mo.”

¹⁹* Iesu rīni pam nəgkiariēn me nəha nənə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuai mwi irəha me tukwe. ²⁰* Irəha həpik həni mə, “Iəmə nəha iəremhə ramarə irə. In ramarməri. Rəfo kimiaha hiamətəri in?”

²¹ Mətə irəha nepwin həni mə, “Rəkəm. Iərmama sə iəremhə riti ramarə irə ko rīpkəgkiari mhə iamīnhi. Ko iəremhə riti ro iərmama nənimen rīfwə rətui mətə nari?”

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənua tuhəkwi əpune Iesu ia kəruətərei

²² Nəpīn nəha ruvəuvehe nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kani mə Nəveginien səvəi Tetekesen. Kamho nəveginien nəha fwe Jerusalem ia nəpīn səvəi nəkwieīien. ²³ Iesu ramavən ia kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən

* **10:11:** Sam 23:1, Rev 7:17 * **10:12:** Wok Me 20:29 * **10:14:** Jon 10:27, 2Tim 2:19 * **10:15:** Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16 * **10:16:** Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24 * **10:17:** Fil 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11 * **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48

kani mə Vranda səvəi Solomon. ²⁴ *Nənə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mheikurkurau irə, mhəni pen tukwe in mə, “Kimaha tahameitenhi ik minesən? Trini minuə ik Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh nərkwafəien.”

²⁵ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i, mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak. Narimnari me nəha səməme iakamo ia nəghi Tata səiou kamhahatən pen mə iou sin. ²⁶ *Mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak ti nəri nə mə rīpko mhə kimiaha sipsip me səiou. ²⁷ *Sipsip me səiou kamhəregi rerik. Iou iakukurən irəha, nənə irəha kamhəkuriə iou. ²⁸ *Iakauvei pen nīmīruien rerin minraha. Irəha tuhəpkemhə mhə ia nəpīn riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha ia rəgik. ²⁹ Tata səiou sə ruvei pehe irəha miou, niskaiien səvənhi rəpi raka nərmama me pam. Iərmama riti riwən ko ruvei raka irəha ia rəgin. ³⁰ Iou mine Tata səiou kimrau kuatia.”

³¹ *Ia nəpīn nəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpeki mwī kəruətərei me mə tuhəkwi əpune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino raka noien amasan me rīpik ia nəmrimiaha Tata Kumwesən ruvei pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi əpune iou tukwe?”

³³ *Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kimaha tahəpkəkwi əpune mhə ik ti noien amasan riti sə ikino, mətə kimaha tahəkwi əpune ik ti nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

³⁴ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkariien i kimərai pen ia Loa səkimiaha uə? Rini iamīnhi irə minuə ‘Iakini minuə kimiaha nə kumwesən me.’ ³⁵⁻³⁶ *Kitaha səukurən mə nəfe Nəkukuə lkinan rani ko kipkətəfi mhə. Ro iamīnhi irə mə Kumwesən rinəkwein nərmama me nəha səməme in riməuvei pen nəgkariien səvənhi minraha minuə ‘kumwesən me,’ rəfo kimiaha hiaməni ərəha iou? Iou iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou, mərhi pehe iou iakuvehe ia tīprənə i, mətə kimiaha hiaməni mə iakani ərəha in, ti nəri nə mə iakini mə, ‘Iou Tini Kumwesən.’ ³⁷ Mə iou iapko mhə narimnari me səiou Tata rokeikei mə tako rərəha mə kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁸ *Mətə mə iakamo narimnari me nəha, pərhiēn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak, mətə tihaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia narimnari me nəha sə iakamo. Ia noien i

* **10:24:** Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38

* **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3 * **10:28:** Jon 3:16, 6:39, Jon

18:9 * **10:31:** Jon 8:59 * **10:33:** Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18 * **10:34:**

Sam 82:6 * **10:35-36:** Mat 5:18 * **10:38:** Jon 14:10-11

kímiaha tihəukurən, mhəukurən amasan mə Tata Kumwesən in i ia nirak iou nə irə.”

³⁹ *Irəha haməmwur mwi mə tuhəkwtəmhiri Iesu, mətə in ramkeies raka ia rəginraha, ⁴⁰ *mavən məpi simwın mwi ia nui aris Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon ramo paptas ikin fwe kupwən, mamarə ia kwopun nəha. ⁴¹ Nərmama həpik həuvehe tukwe, mhəni mə, “Jon rıpkə nımtətien riti, mətə nəgkiariien me pam səməme in rıməni ia iəmə i ho nıpərhiendien.” ⁴² *Ro pen nərmama həpik ia kwopun nəha həni nıpərhiendien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ *Iərmama riti ramemhə nəghin nə Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani in rukwənu səvəi Meri mine piəvi Meri nəghin nə Marta. ² *Meri nəha in pran sə rinətəgi pen senta ia nisui Iərimənu səkitaha, mahakwi raka ia nımwai nukwənen. Lasaros nəha in kıtiriməni. ³ *Lasaros ramemhə iamınhi irə ro pen kıtiriməni mi nəha krouərhi pen nəgkiariien riti revən ti Iesu, rouni mə, “Iərimənu. Ik riti sə ikokeikei pik ramemhə.”

⁴ *Mətə nəpın Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini mə, “Nemhəien i ko rıpkə mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nərmama tuhətoni nasoriien səvəi Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Tini irə.”

⁵ Iesu rokeikei pik Marta mine piəvni Meri mine kıtirimənrau Lasaros. ⁶ Ro iamınhi irə nəpın in riregi mə Lasaros ramemhə, in rarə mwi nəpın kəru mwi ia kwopun nəha in ramarə ikin.

⁷ Nəpın nəha kəru rukurau nənə in rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

⁸ *Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Ia-hatən. Təkwtəkwni a kwərha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə tuhəkwi əpune ik ia kəruətərei me. Mətə ikokeikei mə tikrərig mevən mwi fwe ikin?”

⁹ *Miregi Iesu rini mə, “Kímiaha hiəukurən mə aoa twelef ia ran. Trini minuə iərmama riti ramavən ia ran, tripkapəti mhə ti nəri nə mə in ramətə nukuraanien sə raməhiəpwın nərmama ia tiprənə i. ¹⁰ *Mətə trini minuə iərmama riti ramavən ia nəpın in trapəti ti nəri nə mə nukuraanien nəha riwən irə.”

* **10:39:** Luk 4:30, Jon 8:59   * **10:40:** Jon 1:28   * **10:42:** Jon 7:31   * **11:1:**

Luk 10:38-39   * **11:2:** Jon 12:3   * **11:3:** Jon 11:36   * **11:4:** Jon 9:3, 11:40

* **11:8:** Jon 8:59   * **11:9:** Jon 9:4-5   * **11:10:** 1Jon 2:11

11 * Iesu rini pam nægkiariien me nəha, maripin mani pen ti nirəha i mə, “Kitaha riti Lasaros ramapri, mətə iakinamevən takəsüəpwiri in.”

12 Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trini minuə in ramapri in truvehə məsanin.”

13 (Iesu rəgkiari ia Lasaros mə ruvəmhə, mətə rerinraha ramrhi mə nīpwrai nægkiariien səvənhi mə in ramapri a.)

14 Ro pen Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i mə, “Lasaros ruvəmhə. 15 Nənə nəpin rerik rirhi kimiaha, iakagien mə iou iapkarə mhə ia kwopun nəha nəpin remhə irə. Nəri nəha trasitu ia kimiaha mo kimiaha hiəni nīpərhienien ia nirak. Mətə pwəh səuvən tukwe.”

16 *Ro iamīnhi irə Tomas nəha kani in mə “Mwirmwir,” rini pen ti nərmama me nəha irəha min kamhəkurirə ia Iesu mə, “Ramasan. Pwəh kitaha pam səuvən mhemhə kitaha min.”

Iesu rəgkiari vivi m Marta mine Meri

17 Nənə Iesu rapirapw ia Petani mətoni Lasaros rinəmak nəpin kefə raka ia nīpəgi kəruətərei. 18 *Rukwənu nəha Petani ipaka ti Jerusalem, kavən rəmwhen ia kilometa kahar.

19 Nəkur Isrel me həpik həməuvehe ti Marta mine Meri mə tuhəgkiari vivi minrau ti nəri nə mə kitirimənrəu ruvəmhə.

20 Ro iamīnhi irə nəpin Marta riregi mə Iesu rauvehe, in revən mətə in. Mətə Meri raməkure a ia nəkwai nimwə.

21 *Marta rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Ko ramə ik ia kwopun i ko kitirimak rəpwəh nemhəien. 22 Mətə iou iakukurən mə təkwtəkwwini nəfə nəghin tikəres Kumwesən tukwe, in truvei pehe mik.”

23 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kitirimam trətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

24 *Miregi Marta rini pen tukwe in mə, “Iou iakukurən mə in trətui mwi ia nəpin sampam, nəpin nərmama tuhətui mwi ia nemhəien.”

25 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou iərmama i iakamo nərmama səməme həuvəmhə hətui mwi ia nemhəien. Iou nimiruien. Iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak nəri auər a mə remhə mətə trimiru. 26 *Nənə iərmama sə ramiru, mani nīpərhienien ia nirak, tripkemhə mhə ia nəpin riti. Ikini nīpərhienien ia nægkiariien i?”

27 *Miregi Marta rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu. Iakani nīpərhienien mə ik iəmə i kani mə Kristo. Ik Tini Kumwesən. Ik iəmə i profet kupwən me həməni mə tikuvehe ia tiprənə i.”

* 11:11: Mat 9:24 * 11:16: Mak 14:31 * 11:18: Mat 21:17 * 11:21: Jon 11:32 * 11:24: Jon 5:29 * 11:26: Jon 8:51 * 11:27: Jon 6:69

28 Marta rini nægkiariien naha, nana marari mevæn ma trækwein piävni Meri. In revæn mægkiari afafa min, mini ma, "Iahatæn sækrau in i ruvæuvehe, mamæres ik." 29 *Nænæ næpin Meri riregi nægkiariien naha, riskämter akwauakw, mevæn ti Iesu. 30 Iesu ripkuvehe mhæ ihi ia rukwænu naha, mætæ ramærer ihi ia kwopun naha Marta rinætoni in ikin. 31 Nækur Isrel me naha sëmæme kamhækure iræha Meri ia nækwai nimwæ mamhægkiari vivi min, hætoni Meri riskämter akwauakw mier irapw iruæ. Ro pen iræha hækuriræ in. Rerirraha ramrhi mæ rosi in ramevæn mæ trasæk ia kwopun kinærkwafæ nipwrai kitirimæni ikin.

32 *Næpin Meri ruvehe ia kwopun naha Iesu ramærer ikin, mætoni, in rinimwi nukurhun mi ia nænimen, mini pen tukwe in mæ, "Iærimænu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak ræpwæh nemhæien."

33 Ia næpin naha Meri ramasæk. Nækur Isrel me naha sëmæme hæuvehe iræha min iræha mwi kamhasæk. Iesu rætoni rerin rærkwæpir, meiahag æfi tukwe, 34 mini mæ, "Kimiaha hianærkwafæ nipwran pæku?"

Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, "Iærimænu. Uvehe mætoni."

35 *Iesu rasæk.

36 Ro pen nækur Isrel me hæni mæ, "Hætoni ro. Rosi in rokeikei pik anan Lasaros."

37 *Mætæ iræha nepwîn hæni mæ, "Iæmæ i rinomasan raka iærmama riti nænimen rifwæ. Ræfo in ripkomasan mhæ mwi Lasaros mæ træpwæh nemhæien?"

Iesu ro Lasaros rætui mwi ia nemhæien

38 *Ro iamînhi iræ Iesu riregi mwi ræreha anan. In ruvehe ia kwopun kinærkwafæ nipwrai Lasaros ikin. Kinærkwafæ nipwran ia nipægi kæruterei riti. Nænæ kæruterei riti mwi ramærer tukuahag tærhui nipæg naha. 39 Iesu rini mæ, "Hæuvehi raka kæruterei naha."

Mætæ Marta, kitirimæi iæmæ naha sæ ruvamhæ, rini pen tukwe in mæ, "Iærimænu. In ruvæpein raka. In i næpin sæ ro kefæ sævænhi."

40 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Rosi ikinenouenou næfe iakimæni pehe tukw ik uæ? Trini minuæ ikini nipærhienien ia nirak, tikætæ nasoriien sævæi Kumwesæn."

41 Ro iamînhi iræ iræha hæuvehi raka kæruterei naha. Nænæ Iesu rækwætæ, mini mæ, "Tata. Iakani tanak tukw ik ti næri næ mæ ikuværegi raka iou. 42 *Iakukuræn mæ ikamregi iou ia næpin me pam, mætæ iakani nægkiariien i mæ trasitu ia nærmama me

* 11:29: Jon 11:20 * 11:32: Jon 11:21 * 11:35: Luk 19:41 * 11:37: Jon 9:6 * 11:38: Mat 27:60 * 11:40: Jon 11:4,23-26 * 11:42: Jon 12:30

i kamhærer kuraukurau. Iakuæ iræha tuhæni nîpærhienien mæ ikinærhi pehe iou.”

⁴³ Næpin Iesu rini pam nægkariien me næha, rækwein æpwæmwis, mini mæ, “Lasaros! Ier irapw!” ⁴⁴ Nænæ iæmæ næha sæ ruvæmhæ rier irapw. Tinari me næha sæ kinærkwi rægîn mi mine nisun mi iræ mine sæ næha kinærkwi nænimen iræ kamhæmak ihi ia nîpwræn. Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Hæfi raka tinari iræ, pwæh ravæn.”

Næmæ asori me hærai sun mæ tuhousi æpune Iesu

⁴⁵ *Nækur Isrel me næha sæmæme hæmæuwehe mhæti pehe Meri iræha hæpik hætoni næfe Iesu rino, nænæ mhæni nîpærhienien ia Iesu. ⁴⁶ *Mætæ iræha nepwîn hæuvæn ti Farisi me, mhæni pen næfe Iesu rino. ⁴⁷ Ro iamînhi iræ pris asori me mine Farisi me housæsimwîn næmæ asori me sævæi nækur Isrel, mhæni mæ, “Kitaha tsæfo i? Kwa iæmæ i ramo nîmtætien me rîpik. ⁴⁸ Trini minuæ kitaha sæseni in ramo iamînhi iræ marîpin, nærmama me pam tuhæni nîpærhienien iræ. Nænæ nækur Rom tuhæuwehe mhouraha nimwæfwaki sækitaha mine nærmama me sækitaha.”

⁴⁹ Mætæ iræha riti næghîn næ Kæafas in rauvehi wok sævæi pris asori anan ia nuk næha. In rini pen ti niræha i mæ, “Kîmiaha hiæreirei nari. ⁵⁰ *Ræfo kîmiaha hiæpkætæ mhæ mhæukuræn? Ko iærmama kuatia remhæ ti nækur Isrel ramasan mæpi raka kousi æpune kitaha nækur Isrel me pam.”

⁵¹ *Kæafas rîpkini atukw mhæ nægkariien i, mætæ in rauvehi wok sævæi pris asori anan ia nuk næha, mani irapw nægkariien sæ ruku pen ti Nænîmwîn Ikinan. Næri næha rîpkier pehe mhæ ihi, mætæ in rukupwæn mini irapw mæ Iesu tremhæ ti nækur Isrel. ⁵² *Mætæ in trîpkemhæ mhæ ti niræha æpa nækur Isrel, in tremhæ mwi ti nîpwnæti Kumwesæn me sæmæme kamharæ kîrkîri ia tænæmtænæ me, nænæ mousæsimwîn iræha ia kusen kuatia. ⁵³ *Ia næpin næha næmæ asori me næha hænamrai sun mæ tuhousi æpune Iesu.

⁵⁴ *Ro iamînhi iræ Iesu ræpwæh navæn irapwien ia næmri nækur Isrel ia tænæ Jutia, mætæ in ræpwæh tænæ sævænraha mevæn ia taon riti næghîn næ Efrem. Taon næha ipaka ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramaræ ikin iræha nærmama me sævænhi.

⁵⁵ *Nævegînien asori næha sævæi nækur Isrel næghîn næ Pasova ruvæuwehe ipaka. Ro pen nærmama hæpik hæier ia kwopun me mhætæ pen fwe Jerusalem mæ tuho iræha hæmher ia næmri Kumwesæn kuriræ Pasova ruvehe. ⁵⁶ *Iræha kamhærer

* 11:45: Jon 4:48, 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:50: Jon 18:14 * 11:51:

Jen 50:20 * 11:52: Jon 10:16, 17:21, 1Jon 2:2 * 11:53: Jon 5:18 * 11:54:

Jon 7:1 * 11:55: 2Kron 30:17, Wok Me 21:26 * 11:56: Jon 7:11

ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəgkiari minraha me, mamhəni mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Rosi ko in ripkuvehe mhə ia nəveginien asori uə?”⁵⁷ Irəha həni ianhi ti nəri nə mə pris asori me mine Farisi me həuvəni raka nəkwanraha mə trini minuə iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə ikin traməkeikei mini pen ti nirəha i nənə irəha tuhəvən mhəkwtəmhiri in.

12

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

¹ *Nəpin sikis a mwi nəveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə Iesu rinəsuaṗwiri in ia nemhəien. ² *Irəha həpnəpenə nəveginien riti sənəi Iesu fwe ikin. Marta rasui raka nəveginien. Lasaros in mwi riti ia nərmama me nəha səməme kamhəni pəri nari irəha min. ³ *Ia nəpin nəha Meri ruvehi nṗəri senta kino ia nat atukwatukw nənimen rutə pik. In ruvehi mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə minamrai nisun mi ia nimwai nukwənen. Nəkwei nimwə ruvehe mukuər ia nṗeki senta.

⁴ *Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin nə Jutas Iskariot, iəmə nəha ripko mhə tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in rini mə, ⁵ * “Rəfo kṗkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehien silin me kino ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” ⁶ Jutas ripkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəpin nṗwṗin ramakres afafa nṗərin səvənhi.

⁷ *Mətə Iesu rini mə, “Əpwəh nəskien prən i. In rino nəri i rerin ramrhi nəpin tukinimwi iou irə. ⁸ *Nərmama nautə səvənraha riwən tiharə kimiaha minraha nəpin me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha m kimiaha nəpin me.”

⁹ *Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu rinəsuaṗwiri in ia nemhəien. ¹⁰ Pris asori me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi, ¹¹ *ti nəri nə mə nəkur Isrel me həpik, nəpin hətoni mə in ruvəmṗru mwi, həni

* 12:1: Jon 11:1,43   * 12:2: Luk 10:40   * 12:3: Luk 7:37-38   * 12:4: Jon 18:3
 * 12:5: Mat 19:21   * 12:7: Jon 19:40   * 12:8: Dut 15:11   * 12:9: Jon 11:43-44
 * 12:11: Jon 11:45

nīpārhiēnien ia Iesu, nənə mhəpwəh nukurirəien nəmə asori me səvənraha.

Iesu revən mapirapw fwe ia Jerusalem nərmama həgnəgini in

¹² Kini rakwakwi irə, nərmama me nəha səməme həuvən ti nəveginien asori nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nərmama me nəha həpik. ¹³ *Həuvehi nīmwai nəmwiṛ mhəuvehi mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe ia suatuk, kamhəkwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iəmə i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Səkwein amasan irə, in kig səvəi nəkur Isrel!”

¹⁴ Iesu rətə kwəti togki riti nənə rəkure irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan. Rini iamīnhi irə minuə,

¹⁵ “Nəkur Saeon^a tihəpwəh nehekiriēn.

Hətə ro kig səkimiaha rauvehe, maməkure ia kwəti togki riti.”

¹⁶ *Ia nəpīn nəha nərmama me səvəi Iesu həreirei nīpwrai narimnari me i. Mətə kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən fwe ia neiai, rerinraha rirhi mə kīmərai pen narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə. Rerinraha rirhi mwi mə nərmama me həno narimnari me i irə.

¹⁷ *Iesu rino Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nərmama me nəha səməme kamhərer irəha min ia nəpīn nəha in rinəkwein Lasaros irə mə trier ia nīpəgi kəruətərei irəha kamhəripīn mamhəni irapw nəfe irəha hənətoni. ¹⁸ Nərmama həpik hənuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə irəha kamhəregi mə in rino nīmətəien nəha. ¹⁹ *Ro iamīnhi irə Farisi me kamhəni pen ti nīrəha me i mə, “Hətoni ro, kitaha ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtəkwuni nəha nərmama me pam kamhəkurirə in!”

Iesu rini irapw mə traməkeikei memhə

²⁰ Nəkur Kris me nepwīn nəha ikīn kamhəfwaki irəha nərmama me nəha səməme həməutə pen fwe Jerusalem ti nəveginien asori. ²¹ *Nəkur Kris me nəha həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta ia tənə Kalili.) Həuvehe mhəni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Kimaha iahokeikei mə tahətoni Iesu.” ²² Ro iamīnhi irə Filip revən mīni pen ti Antru, nənə rouevən rouni pen ti Iesu.

²³ *Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Təkwtəkwuni nəha nəpīn sə Kumwesən truvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə

* **12:13:** Mat 27:42, Jon 1:49   ^a **12:15:** Nəgkiariien i ‘Saeon’ nəghi Jerusalem.

* **12:16:** Jon 2:22   * **12:17:** Jon 11:43-44   * **12:19:** Jon 11:48   * **12:21:** Jon

1:44, Luk 19:3, 23:8   * **12:23:** Jon 13:31-32, Jon 17:1

ruvəuvehe. ²⁴ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Nuni nari riti ko rīpkukuə mhə kwənkwan trīni mīnuə rīpkukupwən mhə mīmwei irapw ia tīprənə memhə. Mətə mə remhə trukua kwənkwan rīpik. ²⁵ *Iərmama sə rokeikei pīk nīmīruien səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə rəmwəki nīmīruien səvənhi ia tīprənə i in trəkwtəmhiri nīmīruien səvənhi mamevən muvehi nīmīruien rerin. ²⁶ *Iərmama sə ramo tukwini nari miou traməkeikei mukurirə iou. Nənə kwopun pəku iakamarə ikin iərmama sə ramo tukwini nari miou in mwi trarə ikin. Iərmama sə ramo tukwini nari miou Tata Kumwesən trīsiai in.

²⁷ *Təkwtəkwni nəha iakregi rərəha anan. Nənə takəfni mwi irə? Ko iakini mə “Tata uvehi raka nəmisəien sə rauvehe tukw iou”? Rekəm, kwa in nə iakiməuvehe tukwe mə nəpīn i treste iou iamīnhi irə. ²⁸ *Tata uvehi utə nəghīm!”

Təkwtəkwni a mwi kregi nəgkiariien riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien nəha rini mə, “Iou iakuvəuvehi utə raka nəghik, nənə təkwtəkwni nəha takuvehi utə mwi.” ²⁹ *Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə, “Kwa karuəruə!” Nəpwin həni mə, “Agelo riti rəgkiari pen min.”

³⁰ *Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “nəgkiariien nəha rīpkuvehe mhə mə iou takregi. Mətə ruvehe mə kīmiaha tihəregi. ³¹ *Təkwtəkwni nəha rino nəpīn sə Kumwesən trərpwin noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Təkwtəkwni nəha in trəkoui irapw Setan sə ramərimənu ia tīprənə i. ³² *Nənə iou, nəpīn kuvəhi utə iou iakaraka ia tīprənə, takvi pehe nərmama pam həuvehe tukw iou.” ³³ *Iesu rini nəgkiariien i mani əuenhīn mə trəfemhə irə.

³⁴ *Ro pen nərmama həni pen tukwe in mə, “Kīmaha iahəuvəregi raka ia Loa səkitaha mə nəpīn Kristo truvehe in tramarə rerin. Rəfo ikani mə tukuvehi utə Iəməti Iərmama? Sīn nəha Iəməti Iərmama nəha?”

³⁵ *Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nukuraanien sə raməhiəpwin kīmiaha trarə nəpīn ouihī a mwi kīmiaha min. Havən nəpīn nukuraanien i ramarə ihī kīmiaha min, kamo nəpītəvien ruvehe mousəman kīmiaha. Iərmama sə ramavən ia nəpītəvien rīreirei kwopun ramevən ikin. ³⁶ *Nəpīn nukuraanien i ramarə ihī kīmiaha min, tihəni nīpərhienien irə. Ia suatuk nəha kīmiaha tihəuvehe mho nīpwnəti nukuraanien

* 12:24: 1Kor 15:36 * 12:25: Mat 16:25 * 12:26: Jon 14:3, 17:24 * 12:27: Sam 6:3, 42:5, Mat 26:38 * 12:28: Mat 3:17 * 12:29: Wok Me 23:9 * 12:30: Jon 11:42 * 12:31: Jon 9:39, 14:30 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32 * 12:34: Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14 * 12:35: Jon 7:33, 8:12, 1Jon 2:10-11 * 12:36: Efes 5:8

ia kímiaha.” Nəpɪn Iesu rɪni pam nəgkiariien me i, in rəpwəh irəha, mevən məkʷafə.

Nəkur Isrel həpwəh niniien nɪpərhiien ia Iesu

37 Iesu rino auər a nɪmtətien me rɪpɪk ia nəmri nəkur Isrel mətə irəha həpkini mhə nɪpərhiien irə. 38 *Noien i rier pehe iamɪnhi mə nəgkiariien i Profet Aesea rıməni fwe kupwən truvehə mukuə irə. In rıməni iamɪnhi irə mɪnuə, “Iərɪmənu. Sin rɪni nɪpərhiien ia nəgkiariien səkimaha?

Iərɪmənu ro pui nɪskaiien səvənhi m sin?”

39 *Ro iamɪnhi irə irəha ko həpkini mhə nɪpərhiien ia Iesu ti nəri nə mə Profet Aesea rıməni mwi mɪnuə,

40 “Kumwesən rino nənimenraha rɪfwə, nənə məsisəg ia nətərɪgɪen səvənraha.

In rino iamɪnhi kamo irəha hətə nari ia nənimenraha,

mhəkurən nari ia rerɪnraha,

mhərərɪg,

nənə tako irəha həuvehə mhəsanɪn.”

41 *Profet Aesea rıməni nəgkiariien me i ti nəri nə mə in rɪnətoni nasoriien səvəi Iesu, nənə məgkiari irə.

42 *Mətə pərhiien nəmə asori me həpɪk kwopti irəha mwi həni nɪpərhiien ia Iesu. Mətə ti nəri nə mə kamhəhekɪr Farisi me, həpwəh nɪni irapwien. Irəha həpwəh nokeikeiien mə Farisi me tuhərhi irapw irəha ia nɪmwəfwaki səvənraha.

43 *Nəmə asori me i hokeikei mə nərmama tuhaməmɪwɪr ia nəgnəgɪniien irəha. Irəha hokeikei sə nəha məpi raka mə Kumwesən trəgnəgɪni irəha.

44 *Ia nəpɪn nəha Iesu rəkwein əpwəmɪs, mɪni mə, “Iərmama sə rani nɪpərhiien ia nɪrak, rɪpkini əpa mhə nɪpərhiien ia nɪrak, mətə rani nɪpərhiien ia Iəmə sə rɪnərhi pehe iou. 45 *Nənə iərmama sə ramətə iou, ramətə mwi Iəmə sə rɪnərhi pehe iou. 46 *Iou iakɪməuvehə ia tɪprənə i iakəmɪwɪn ia nukuraanien. Ro iamɪnhi irə, iərmama sə rani nɪpərhiien ia nɪrak tɪpkarə mhə ia nəpɪtəvien.

47 *Iərmama sə ramregi nəgkiariien me səiou, məpwəh noien nəfe iakani, tapkərpwɪn mhə noien ərəha səvənhi. Iou iapkuvehə mhə ia tɪprənə i mə takərpwɪn noien ərəha səvəi nərmama, mətə iakuvehə mə takuvehimɪru irəha. 48 *Mətə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou, məpwəh mwi niniien nɪpərhiien ia nəgkiariien me səiou, nari riti nəha ikɪn tukərpwɪn pen mɪn tukwe. Ia nəpɪn sampam tukərpwɪn pen mɪn ti nəri nə mə rɪni nəri auər a ia nəgkiariien səiou sə

* 12:38: Rom 10:16 * 12:39: Mat 13:15 * 12:41: Aes 6:1 * 12:42:

Jon 7:48, 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:44: Mat 10:40 * 12:45: Jon 14:9

* 12:46: Jon 8:12, 12:35 * 12:47: Jon 3:17, 8:15 * 12:48: Hip 4:12

iakimāni. ⁴⁹ Tro iamīnhi irā ti nāri nā mā nāgkiariien me i sēiou ripkuku pehe mhā ia nirak a. Mātā Tata Kumwesān sē rinārhi pehe iou iakuvehe, in nā rimāni pehe nākwan tukw iou i mā nāfe noien sāvai nāgkiariien takesi pen mine nāfe nāgkiariien takini. ⁵⁰ *Nānā iakukurān mā nāgkiariien i sāvānhi in nā nukune nīmīruien rerin. Ro iamīnhi irā nāfe iakani, mani makurirā a nāfe nāgkiariien Tata Kumwesān rimāni pehe tukw iou i.”

13

Iesu raikuas ia nisui nārmama me sāvānhi

¹ *Trakwakwi tuko nāveginien asori nāha Pasova. Iesu rukurān mā nāpīn sāvānhi ruvāuvehe ipaka na trāpwāh tīprānā i mevān ti Tata Kumwesān. Nāpīn me in ramokeikei nārmama me sāvānhi sāmāme kamharā ia tīprānā i, mamokeikei irāha nāpīn me meste pehe nāpīn in tremhā irā.

² *Ia nāruarāv Iesu mine nārmama me sāvānhi kamhāni pāri nari. Setan rināmri pen raka nātārigien riti ia reri Jutas Iskariot, tīni Saemon, mā truvei pen Iesu ia rāgi nārmama sāmāme hamāmwāki in. ³ *Iesu rukurān mā Tata Kumwesān ruvāuvei pen raka narimnari me pam ia rāgin. In rukurān mwi mā fwe kupwān in rāpwāh Kumwesān muvehe, nānā tākwātākwuni in trīrārig mevān mwi ti Kumwesān. ⁴ Ro iamīnhi irā in riskāmter ia kwopun nāha kamhāni pāri nari ikin, muvehi raka karkahu sāvānhi, nānā muvehi tīnari riti mwi kamārai raka nāpwtīgien irā, mātoti. ⁵ Mātoti pam, mīvi pen nui ia nari kamaikuas ia nisui iārmama irā, nānā mīnamaikuas ia nisui nārmama me sāvānhi, nānā mamrai raka nāpwtīgien ia tīnari sē in rīnātoti irā.

⁶ Nāpīn in ruvehe ti Saemon Pita, Pita rīni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Ikuā tikaikuas mwi ia nisuk mi?”

⁷ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Nāri i iakamo ikreirei tākwātākwuni, mātā kurirā ikin tikukurān.”

⁸ Miregi Pita rīni pen tukwe in mā, “Rekām. Ko iakāpwāh nāseniien ik ikaikuas ia nisuk mi ia nāpīn riti.”

Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Mā iapkaikuas mhā ia niram, tukāpwāh nīniien mwi mā ik iārmama riti sēiou.”

⁹ Miregi Saemon Pita rīni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Mā ro iamīnhi irā, tikāpwāh nāikuas āpaien ia nisuk mi, mātā tikaikuas mwi ia tīpage rāgik mi mine nukwānek.”

¹⁰ *Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Iārmama sē rīnaru raka traru mwi ti nāfe? Nīpwrān rīnāmher pam raka, mātā

* 12:50: Jon 8:26,28 * 13:1: Jon 7:30, 12:23, Jon 15:13, 1Jon 3:16, Fil 2:8

* 13:2: Luk 22:3, Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35, 16:28 * 13:10: Jon 15:3, Jon 6:64,70-71

nġsun mi əpa traməkeikei maikuas mwi ia nirau. Kimiaha hiənəmher raka, mətə rġpko mhə kimiaha pam.” ¹¹ Iesu ruvəukurən raka sin ia nirəha truvei pen in ia rəgi nərmmama səməme haməmwəki in. Ro pen in rġni ianhi mə, “Rġpko mhə kimiaha pam hiəmher.”

¹² Nəpġn Iesu raikuas pam ia nġsunraha, rarkahu mwi karkahu səvənhi, mevən mwi məkure ia təmwhekin, nənə mġni pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəukurən nġpwrai nəri i iako m kimiaha? ¹³ *Kimiaha hiaməkwein iou mə ‘Iahatən’ mġne ‘Iərimənu.’ Nənə hiaməni atukwatukw a, ti nəri nə mə nġpərhiġnien iou Iahatən səkimiaha mġne Iərimənu səkimiaha. ¹⁴ *Ro iamġnhi irə mə iou iakġnaikuas ia nġsumiaha iamġnhi, ramasan mə kimiaha mwi tihaikuas ia nġsumiaha me. ¹⁵ *Iou iako noien i mahatən kimiaha irə mə kimiaha tiho rəmwhen iou iakġno m kimiaha. ¹⁶ *Iakani nġpərhiġnien tukumiaha i. Iərmama sə ramo tukwini nari rġpkasori mhə ia iamə əsori səvənhi. Iərmama sə kamərhi in ti nuvehien nəgkiariġnien in rġpkasori mhə ia iərmama sə ramərhi in. ¹⁷ *Təkwtəkwwuni nəha kimiaha hiəukurən amasan narimnari me i, ro iamġnhi irə trġni mġnuə hio iamġnha irə, kimiaha rerimġha tragien.”

Iesu rġni irapw mə tukuvei pen in ia rəgi nərmmama səməme haməmwəki in

¹⁸ *Iou iapkəgkiari mhə ia kimiaha pam. Iakukurən amasan səməme iakġnərpwi rəgġk ia nirəha. Mətə nəgkiariġnien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə. Rġni mə, ‘Iərmama sə kupwən iarouəni nari kimrau mġn, mətə təkwtəkwwuni nəha in ruvəuvehe mġnəmwəki iou.’

¹⁹ *Iou iakani irapw nəri i tukumiaha təkwtəkwwuni, nəpġn rəpwəh ihi nier peheien. Mətə nəpġn trier pehe irə, nənə kimiaha tiħəni nġpərhiġnien ia nirak mə iou i in i. ²⁰ *Iakani nġpərhiġnien tukumiaha i. Iərmama sə raməsevər ia rerġn ti iərmama riti səiou sə takərhi pen i rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerġn tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerġn tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerġn ti Kumwesən sə rġnərhi pehe iou iakuvehe.”

²¹ *Nəpġn Iesu rġni pam nəgkiariġnien me nəha, rġregġ rərəha fwe ia rerġn, mġni irapw mə, “Iakani nġpərhiġnien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmmama səməme kamhəmwəki iou.”

²² Nənə nərmmama me səvənhi həti pen mhətoni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. ²³ *Irəha riti Iesu rokeikei pġk,

* **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28, Luk 22:27 * **13:15:** Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24, Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27 * **13:23:** Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20

in raməkure ipaka ti Iesu. ²⁴ Ro pen Saemon Pita ruini pen kənkəpwə min mə trəres ro Iesu mə iərmama sin nəha in rani.

²⁵ Ro iamīnhi irə iərmama nəha rəkure pəpən ipaka ti Iesu, mərəs in mə, “Iərimənu, sin nəha ikani?”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Iərmama sə takəkwsen bred meitesi ia nise nari muvei pen min, iərmama nəha i nəha.” Nənə in ruvehi nīpəri bred riti, meitesi ia nise nari, muvei pen m Jutas tini Saemon Iskariot. ²⁷* Nənə Jutas ruvehi bred, təkwtəkwni a mwi Setan ruvniwə ia rerin.

Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikuə tiko, iko akwauakw.” ²⁸ Iesu rini nəgkariien nəha ti Jutas, mətə nərmama me nəha kamhāni pəri nari irəha min hərəirei mə rini pen ti nəfe. ²⁹* Nəpwīn rerinraha rirhi mə rosi Iesu rīmāni pen tukwe in mə trevən muvehi nəmri nəveginien riti uə trevən muvei pen mane nəpwīn m nərmama nautə səvənraha riwən. Rerinraha rirhi iamīnhi ti nəri nə mə Jutas ramətui ti tənəripw sə irəha kamhəvai pen mane me səvənraha irə. ³⁰ Ro iamīnhi irə nəpīn Jutas ruvehi raka bred, rərər, mier akwauakw a. Ia nəpīn nəha ruvəpitəv.

Saemon Pita trini mə rīreirei Iesu

³¹* Nəpīn Jutas ruvəier raka, Iesu rini mə, “Təkwtəkwni nəha rino nəpīn sə tukuvehi utə nəghi Iəmāti Iərmama irə, nənə na in truvehi utə nəghi Kumwesən. ³²* Trini minuə in ruvehi utə nəghi Kumwesən, Kumwesən in mwi truvehi utə in revən marə irau min. In tro təkwtəkwni a mwi.

³³* Nīpwnətik me. Ko iapkarə əpwəmwis mhə kitaha m kīmiaha. Kīmiaha tihəpkətui iou, mətə takini pehe mwi nəgkariien kuatia a m kīmiaha nəha təkwtəkwni sə iakīmāni pen m nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe kupwən. Iakīmāni pen ti nīrəha i mə, ‘Kīmiaha ko hiəpkəuvən mhə nəha kwopun iakamevən ikin.’

³⁴* Nəgkariien vi riti takuvei pehe m kīmiaha təkwtəkwni mə tiho. Kīmiaha tihəməkeikei mhokeikei kīmiaha me. Rəmwhen iou iakokeikei kīmiaha ia noien a mwi nəha kīmiaha tihəməkeikei mhokeikei kīmiaha me. ³⁵ Trini minuə kīmiaha hiokeikei kīmiaha me iamīnhi irə, nərmama me pam tuhəukurən mə kīmiaha nərmama me səiou.”

³⁶* Nənə Saemon Pita rərəs pen in mə, “Iərimənu, tikevən pəku?”

Miregi Iesu rini mə, “Kwopun pəku iakamevən ikin nəha təkwtəkwni, ko ipkukurirə mhə iou mətə kurirə irə tipkukurirə iou.”

* 13:27: Jon 13:2 * 13:29: Jon 12:6 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5

* 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17, 1Jon 3:23, 2Jon 5 * 13:36: Jon 7:34, Jon 21:18-19

³⁷ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu takəpwəh nukurirəien ik nəha təkwtəkwuni ti nəfe? Iou rerik ragien a mə takemhə tukw ik.”

³⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikini mə rerim ragien a mə tikemhə tukw iou? Iakani nīpərhienien tukw ik i kurirə rəiə rakaka tikini m kahar mə ikreirei iou.”

14

Iesu raməgkiari vivi m nərmama me səvənhi

¹ *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i minuə, “Rerimiahə rəpwəh nəpouien. Kimiahə tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia Kumwesən, mhəni mwi nīpərhienien ia nirak. ² Ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou nəkwən rīpik. Iakinamevən takəpnəpenə ia kwopun riti səkimiahə. Nəgkiariien i ro nīpərhienien. Mə neikuəien ko iakəpwəh nīniien tukumiahə. ³ *Takevən məpnəpenə ia kwopun riti səkimiahə, məpnəpenə pam nənə mīrərig pehe mwi mīpeki pehe kimiahə ia nirak mə kimiahə tiharə ia kwopun iakamarə ikin. ⁴ Kwopun nəha iakamevən ikin kimiahə hiəuvəukurən raka suatuk səvənhi.”

Iesu in suatuk ti nevəniēn ti Tata Kumwesən

⁵ Miregi Tomas rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimahə iahəreirei kwopun nəha ikamevən ikin. Tahəfukurən suatuk ramevən ia kwopun nəha?”

⁶ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou suatuk. Iou nīpərhienien. Iou nīmīruien. Iərmama riti ko rīpkevən atukw mhə ti Tata Kumwesən trini minuə iou iapkuvehi mhə in mevən. ⁷ *Trini minuə kimiahə hiəukurən iou, tihəukurən mwi səiou Tata. Təkwtəkwuni mamevən hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in.”

⁸ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimahə iahətoni. Nəri nə in nə kimahə iahokeikei.”

⁹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Filip, iakinarə tui kitaha m kimiahə, mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə ramətoni iou, ramətoni Tata səiou. Rəfo ikini mə ‘Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimahə iahətoni?’ ¹⁰ *Kwa iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak. Ipkini mhə nīpərhienien irə uə? Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tukumiahə i rīpko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə Tata Kumwesən ia nirak ramo wok me səvənhi. ¹¹ *Ro iamīnhi irə kimiahə tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak nəpīn iakini iamīnhi irə minuə ‘Iou nə ia Tata Kumwesən, Tata

* **14:1:** Jon 14:27 * **14:3:** Jon 12:26, 17:4 * **14:6:** Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3 * **14:10:** Jon 12:49, 14:24 * **14:11:** Jon 10:38, 14:20

Kumwesən in i ia nirak.' Mə rekəm tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak ti nəri nə mə hiamətoni wok me i iakamo. ^{12*}Iakani nīpərhienien tukumiaha i iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak, in mwi tro wok me i iakamo. Ouəh pərhien in tro wok asori me məpi raka wok me i iakamo ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən. ^{13*}Nəfe nari kimiaha tihəres ia nəghik, iou tako mə wok me i Tini Kumwesən ramo truvehi utə nəghi Tata səvənhi. ¹⁴Trini minuə hiəres nari riti miou ia nəghik, iou tako."

Iesu rini mə traməkeikei mərhi pehe Nənimwin Ikinan

^{15*}"Trini minuə kimiaha hiokeikei iou, tihaməkeikei mho nəgkiariien me səiou. ^{16*}Nənə takəres Tata Kumwesən, nənə in truvei pehe lasitu riti mwi m kimiaha in trarə rerin kimiaha min. ^{17*}Iasitu nə in nə Nənimwin nə nukune nīpərhienien. Nərmama səvəi tiprənə i ko həpkuvehi mhə Nənimwin nə ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə, mhəreirei in. Mətə kimiaha hiəukurən in, ti nəri nə mə in ramarə kimiaha min nənə tripkarə ia rerimiahā. ^{18*}Iou tapkəpwəh mhə kimiaha rəmwhen ia nəkwərhakwərha kemhə təni irəha. Takrərig mwi tukumiaha. ^{19*}Tripkə mhə tui nərmama səvəi tiprənə i tuhəpkətoni mhə iou, mətə kimiaha tihətoni iou. Nənə ti nəri nə mə iou iakamiru, kimiaha mwi tihəmuru. ^{20*}Tro nəpin səvəi narimnari me i, nənə kimiaha tihəukurən mə iou nə ia Tata səiou, kimiaha i ia nirak, nənə iou nə ia kimiaha. ^{21*}Iərmama sə ruvəregi raka nəgkiariien me səiou, trini minuə ramo nəgkiariien me nəha, in nəha iərmama sə rokeikei pərhien iou. Iərmama sə rokeikei pərhien iou iamınhi irə, səiou Tata trokeikei in, nənə iou mwi takokeikei in, mo pui pen iou min."

^{22*}Miregi Jutas (ripko mhə Jutas Iskariot) rəres pen Iesu i mə, "Iərimənu. Tikəfo mo pui ik m kimaha əpa, mətə tikəpwəh no puien ik m nərmama səvəi tiprənə?"

^{23*}Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Trini minuə iərmama riti rokeikei iou, in tro nəgkiariien səiou, nənə səiou Tata trokeikei in, kimrau Tata səiou tarouvehe tukwe, iarau rukwənu səkimrau mhararə kimrahar min. ^{24*}Iərmama sə rəpwəh nokeikeiien iou, in trəpwəh noien nəgkiariien me səiou. Nəgkiariien i sə hiamregi ripko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə in i nəgkiariien səvəi Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.

* **14:12:** Mak 16:19-20   * **14:13:** Mat 7:7, Jon 15:16   * **14:15:** Jon 15:10,
1Jon 5:3   * **14:16:** Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7   * **14:17:** Mat 10:20, Jon 16:13,
Rom 8:26   * **14:18:** Jon 14:3   * **14:19:** Jon 16:16   * **14:20:** Jon 17:21-23
* **14:21:** Jon 15:10, 16:27   * **14:22:** Wok Me 10:41-42   * **14:23:** Mat 18:20,
Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17   * **14:24:** Jon 7:16

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i nəp̄in iakamarə ihi kitaha m kimiaha. ²⁶ *Mətə Nənimw̄in Ikinan i in Iasitu sə Tata Kumwesən trərhi pehe i ia nəghik, in trahatən kimiaha ia narimnari me pam. In tro rerimiaha ramrhi narimnari me i iakani pehe tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh nenouenouien irə. ²⁷ *Na takəpwəh kimiaha, mətə iakəmri nəmər̄inuien tramarə tukumiaha. Nəmər̄inuien i səiou sə iakauvei pehe ripkəmwhen mhə ia nəmər̄inuien sə nərmama səvəi t̄iprənə i tuhəuvei pehe. Rerimiaha rəpwəh nəpouien, məpwəh nehek̄rien.

²⁸ *Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səiou. Iakiməni pehe tukumiaha i mə, 'Iou tapkəpwəh kimiaha, mətə kurirə takrərig pehe tukumiaha.' Tr̄ini minuə hiokeikei pər̄hien iou, nənə rerimiaha tragien a mə tihətoni iou iakamevən ti Tata Kumwesən, ti nəri nə mə in rasori məpi raka iou. ²⁹ *Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nəha təkwtək̄wuni kurirə hāier pehe, ro iam̄inhi nəp̄in hāier pehe tihəni n̄ipər̄hienien ia nirak. ³⁰ *Ko iapkəgkiari əpwəm̄wis mhə m kimiaha nəha təkwtək̄wuni ti nəri nə mə Setan i iərimənu səvəi t̄iprənə i rinauvehe. In ripkasori mhə ia nirak, ³¹ *mətə nərmama səvəi t̄iprənə i tuhaməkeikei mhəukurən mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nəgkiariien sə in riməni pehe tukw iou i mə tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i."

15

Nukune nei pər̄hien mine rəgrəgin me

¹ "Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro n̄ipər̄hienien i. Səiou Tata in rəmwhen ia iərmama sə raməpər̄hi nei nəha. ² *Rəgi nei me pam səməme həpkukuə mhə in ramərai raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpər̄hi amasan mə trukue kwənkwan ripik mwi. ³ *Kimiaha hiəmwhen ia rigi nei nəha, nənə iakinəpər̄hi raka kimiaha ia nəgkiariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ⁴ *Tihəpwit əknek̄in ia nirak, nənə iou takəpwit əknek̄in ia kimiaha. Rigi nei ko rəpwəh nukuəien tr̄ini minuə ripkərer əknek̄in mhə ia n̄ipren. Ia noien nəha rəmwhen a mwi n̄imiruien səkimiaha ko ripkukuə mhə kwənkwan tr̄ini minuə hiəpwəh nəpwit əknek̄inien ia nirak.

* **14:26:** Jon 14:16   * **14:27:** Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7   * **14:28:** Jon 14:3, 16:28,

Jon 20:17, Luk 24:52   * **14:29:** Jon 13:19   * **14:30:** Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2

* **14:31:** Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46   * **15:2:** Mat 3:10   * **15:3:** Jon 13:10

* **15:4:** Jon 6:56

⁵ *Iou i, iou nukune nei naha krep. Kimiaha na rəgrəgin me. Iərmama sə rəpwit əknekın ia nirak, nənə iakəpwit əknekın irə, iərmama i in trukua kwənkwan me rıpık. Mətə kimiaha ko hiəpko mhə nari riti trini minua hiəpkəpwit əknekın mhə ia nirak. ⁶ *Iərmama sə rıpkəpwit əknekın mhə ia nirak in rəmwhen ia rıgi nei riti sə kınərai raka ruvımhıə. Rıgi nei me səməme həuvəmhiə iamınhi, tukıpeki irəha kərki pen irəha ia napw. ⁷ *Trini minua hiəpwit əknekın ia nirak, nənə nəgkiariien me səiou ramarə ia rerımiaha, nəfe hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə tuko m kimiaha. ⁸ *Nımıruien səkimiaha traməkeikei mukuə kwənkwan me rıpık. Nərmama me tuhətoni mhəukurən mə pərhiən kimiaha i nərmama me səiou. Ia noien naha tihəuvehi utə nəghi Tata səiou.

⁹ Iakokeikei kimiaha rəmwhen Tata Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekın ia nokeikeiien səiou. ¹⁰ *Trini minua hi-amo nəgkiariien me səiou, nənə tihəpwit əknekın ia nokeikei-ien səiou, rəmwhen iou iakıno nəgkiariien me səvəi Tata səiou maməpwit əknekın ia nokeikeiien səvənhi. ¹¹ *Iakani irapw narımnari me i tukumiaha mə rerımiaha tramagien rəmwhen iou rerik ramagien, nənə nagienien i səkimiaha trasori pik. ¹² *Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamınhi irə: Hokeikei kimiaha me rəmwhen iou iakokeikei kimiaha. ¹³ *Samarə iərmama riti rəsəni kousi əpune in mə nemhəien səvənhi truvehimıru in me nepwın hiəukurən mə nokeikeiien riti mwi riwən rasori məpi raka nokeikeiien naha. ¹⁴ *Trini minua hıamo narımnari me i iakani pehe tukumiaha, ramahatən mə iou me nepwın nə kimiaha. ¹⁵ Iou tapkəkwein mhə mwi kimiaha mə iotukwininari me səiou ti nəri nə mə iotukwininari rıreirei narımnari me səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mətə təkwtəkwni naha takəkwein kimiaha mə iou me nepwın ti nəri nə mə narımnari me pam səməme iakıməregi səiou Tata ramıni iakuvəni pehe raka tukumiaha. ¹⁶ Kimiaha hiəpkukupwən mhə mhərpwi rəgımiaha ia nirak, mətə iou iakukupwən mərpwi rəgık ia kimiaha, muvehi utə kimiaha mə tihəuvən nımıruien səkimiaha trukua rəmwhen ia nei, nənə kwənkwamıaha trarə. Ro iamınhi irə trini minua hiəres nari riti m Tata Kumwesən ia nəghık, nənə in truvei pehe m kimiaha. ¹⁷ *Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamınhi irə: Hokeikei kimiaha me.”

Nərmama səvəi tıprənə tuhəmwəki nərmama me səvəi Iesu

* 15:5: Jon 15:16, 2Kor 3:5 * 15:6: Mat 7:19, 13:42 * 15:7: Mat 7:7 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15, 1Jon 2:5 * 15:11: Jon 17:13 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11, 1Jon 3:16 * 15:14: Mat 12:50 * 15:17: Jon 13:34

18 *Trini minuə nərmama səvəi tiprənə i kamhəmwəki kimiaha, rerimiaha trirhi mə fwe kupwən irəha hənəməmwəki mwi iou. 19 *Trini minuə kimiaha nərmama səvəi tiprənə i, irəha tuhokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənraha. Mətə ripko mhə kimiaha nərmama səvəi tiprənə i. Iou iakinərpwi rəgik ia kimiaha mə kimiaha tiharaka ia nərmama səvəi tiprənə i. Ro iaminihi irə nərmama səvəi tiprənə i kamhəmwəki kimiaha. 20 *Rerimiaha trirhi nəgkiariien i iakuvəni raka tukumiaha i mə, 'Iərmama sə ramo tukwini nari ripkasori mhə ia iəmə asori səvənhi.' Irəha hənometə iou, ro iaminihi irə hiəukurən mə tuhometə mwi kimiaha. Irəha hənəpwəh noien nəgkiariien me səiou, ro iaminihi irə hiəukurən mə tuhəpwəh mwi noien nəgkiariien me səkimiaha. 21 *Nərmama me səvəi tiprənə i tuho narimnari me i ia kimiaha ti nəri nə mə kimiaha i nərmama me səiou. Irəha tuhometə kimiaha ti nəri nə mə hərəirei Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. 22 Trini minuə iakəpwəh nuveheien məgkiari minraha, nərəhaien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwuni nəha iakuvəvehe raka, ko həkəkəkwafə mhə noien ərəha səvənraha. 23 *Iərmama sə raməmwəki iou, in raməmwəki mwi səiou Tata. 24 *Iakino narimnari me i ia nənimenraha, narimnari me sə iərməpə riti ko ripko mhə. Trini minuə iapko mhə iaminihi nərəhaien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwuni irəha hənətə raka iou, mamhəmwəki kimrau Tata səiou. 25 Mətə nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səvənraha traməkeikei muvehe mukuə. Rini iaminihi irə mə, 'Iou iapko mhə nari riti ia nirəha, mətə irəha həmwəki iou.'

26 *Iasitu riti nəha ikin Tata Kumwesən truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiaha. Iasitu nəha in nə Nənimwin nə nukune nipərhiendien sə ramier ia Tata Kumwesən. Nəpin truvehe, trərer irapw məgkiari ia nirak. 27 *Nənə kimiaha mwi tihaməkeikei mhərer irapw mhəgkiari ia nirak, ti nəri nə kitaha miou sənərə fwe ia nukune wok səiou muvehe meste pehe təkwtəkwuni."

16

1 "Iakani pehe narimnari me i tukumiaha mə nahatətəien səkimiaha trəpwəh nimweiiien. 2 *Irəha tuhəpkərhi irapw kimiaha ia nimwəfwaki me səvənraha. Pərhiien nəpin nəha ikin rauvehe, nəpin nərmama tuhousi əpune kimiaha rerinraha rirhi mə kamho wok amasan riti səvəi Kumwesən. 3 *Irəha tuho noien me nəha ti nəri nə mə hərəirei Tata səiou

* 15:18: Mat 10:22, 1Jon 3:13 * 15:19: 1Jon 4:5, Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:21: Mat 5:11, Mak 13:13 * 15:23: Luk 10:16 * 15:24: Jon 9:41, 14:11 * 15:26: Jon 14:26 * 15:27: Luk 1:2, Wok Me 1:8,21-22 * 16:2: Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21

mhæreirei mwi iou. ⁴* Mətə iou iakukupwən mini pehe narimnari me i tukumiaha mənəpən tuko narimnari me i ia kimiaha nənə rerimiaha trirhi mə iakuvəni pehe raka tukumiaha. Iou iapkini pehe mhə narimnari me i tukumiaha fwe kupwən ti nəri nə mə iakinamarə kitaha m kimiaha.”

Narimnari me Nənimwin Ikinan truvehe mo

⁵* “Təkwtəkwuni nəha iakinamevən ti Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe, mətə kimiaha riti ripkəres mhə iou mə, ‘Ikamevən pəku?’ ⁶ Ti nəri nə mə iakani pehe narimnari me i tukumiaha, rerimiaha rəmisə pik. ⁷* Mətə iakani nipərhiendien tukumiaha i ramasan pik tukumiaha mə takevən. Trini minuə iapkevən mhə, nənə Iasitu tripkuvehe mhə tukumiaha. Mətə trini minuə iakevən, nənə takərhi pehe in ruvehe tukumiaha. ⁸ Nənə nəpən in truvehe, tro pui nərmama səvəi tiprənə i hətə sas narimnari me ia nikaren səvəi noien ərəha, noien atukwatukw, mine nərpwinien noien ərəha. ⁹* In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nikaren səvəi noien ərəha ti nəri nə mə irəha həpwəh nənien nipərhiendien ia nirak. ¹⁰* In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nikaren səvəi noien atukwatukw, ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən, nənə kimiaha tihəpkətə mhə mwi iou. ¹¹* In tro pui irəha hətə sas narimnari me ia nikaren səvəi nərpwinien noien ərəha ti nəri nə mə Setan sə ramərimənu ia tiprənə i, Kumwesən ruvəni raka mə trərpwin noien ərəha səvənhi.

¹²* Narimnari me ripik mwi nəha ikin takini pehe tukumiaha. Mətə ko hiəpkregi pam mhə nəha təkwtəkwuni. ¹³* Nəpən Nənimwin i in nukune nipərhiendien truvehe, in triri pen kimiaha ia nipərhiendien me pam. In ko ripkini atukw a mhə nəgkiariien səvənhi, mətə nəfe nəgkiariien in riregi in trini. Nənə in trini irapw tukumiaha narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁴ In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mini irapw tukumiaha i. Ia noien nəha in truvehi utə nəghik. ¹⁵ Narimnari me pam səvəi Tata Kumwesən, irəha narimnari me səiou. Ro pen iakani nəgkiariien i mə, ‘In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mani irapw tukumiaha i.’ ¹⁶* Tripkə mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə tripkə mhə tui nənə hiətoni mwi iou.”

¹⁷ Iesu rini nəgkiariien nəha nənə nərmama nepwin səvənhi kamhəres irəha me i mə, “Nəgkiariien nəha nipwran rəfo irə? In rini pehe tukutaha i mə tripkə mhə tui səpwəh nətoniien in, kurirə irə tripkə mhə tui nənə sətoni mwi in. In rini mwi mə,

* **16:4:** Jon 13:19   * **16:5:** Jon 7:33, 13:36   * **16:7:** Jon 14:16   * **16:9:** Jon 3:18
 * **16:10:** Wok Me 5:31, Rom 4:25   * **16:11:** Jon 12:31   * **16:12:** 1Kor 3:1-2
 * **16:13:** Jon 14:26, 1Jon 2:27   * **16:16:** Jon 14:19

‘ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən.’” ¹⁸ Ro iam̄inhi irə irəha kamhəni mə, “Nəgkiariien i ‘tripko mhə tui,’ n̄ipwran rəfo irə? Kitaha sərəirei nəfe nəha in raməgkiari irə.”

¹⁹ Iesu ruvəukurən raka mə irəha hokeikei mə tuhəres in nari riti, ro pen in rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Iou iakiməni mə, ‘Tripko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə tripko mhə tui nənə hiətoni mwi iou.’ ? Hiaməres kimiaha me ti n̄ipwrai nəgkiariien i? ²⁰ Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək, mətə nərmama səvəi tiprənə i tuhagien. Kimiaha tihəregi rərəha anan, mətə nəmīsəien səkimiaha truv̄sini pehe ia naġienien. ²¹ *Nəp̄in pran sə r̄ipəmpəm nəp̄in səvənhi rukwakwa mə trər̄hi tini, in tr̄iregi rərəha ti nəri nə mə rino nəp̄in səvənhi mə tr̄iregi nəmīsəien ia n̄ipwran. Mətə kurirə nəp̄in tini rinətui, nənə in renouenou ia nəmīsəien nəha. In rer̄in ramagien pik, ti nəri nə mə tini rinətui pehe ia tiprənə i. ²² *Noien nəha rəmwhen a ia kimiaha. Təkwtək̄wuni nəha rer̄imiaha rəmīsə, mətə kurirə irə iou takətoni mwi kimiaha, nənə rer̄imiaha tragien. Iərmama riti ko r̄ipko mhə mwi rer̄imiaha rəpou. ²³ *Ia nəp̄in nəha sə truvehe, tihəpkəres mhə mwi nari riti miou. Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i tr̄ini minuə hiəres Tata Kumwesən nari riti ia nəgh̄ik, in truvei pehe m kimiaha. ²⁴ *Meste pehe təkwtək̄wuni hiəpkəres mhə Tata Kumwesən nari riti ia nəgh̄ik. Ramasan mə hiəres. In truvei pehe nəfe nari hiaməres i mə rer̄imiaha tragien.

²⁵ *Iou iakani narimnari me i tukumiaha ia nusipek̄inien me. Mətə nəp̄in nəha ik̄in sə truvehe iou takəpwəh mwi nəgkiariien m kimiaha ia nusipek̄inien me, mətə takəgkiari ia Tata Kumwesən m kimiaha ia noien riti sə kimiaha tihəukurən amasan in. ²⁶ Ia nəp̄in nəha kimiaha tihəres ia nəgh̄ik. Həregi ro nəgkiariien i sə iakani pehe tukumiaha. Iap̄k̄ini mhə iam̄inhi irə mə iou takəgkiari m Tata Kumwesən mərəs tukwini səkimiaha. ²⁷ *Rekəm. Kwa Tata Kumwesən in rokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiōkeikei iou, nənə mamhəni n̄ipərhiēnien mə iakuku pen tukwe in. ²⁸ Pər̄hien iakuku pen ti Tata Kumwesən muvehe ia tiprənə i. Nənə təkwtək̄wuni takəpwəh tiprənə i mir̄ərig mevən ti Tata Kumwesən.”

²⁹ Miregi nərmama me səvənhi həni mə, “Təkwtək̄wuni ipkusipek̄in mhə. Ikani atukwatukw a tukumaha. ³⁰ *Təkwtək̄wuni kimaha iahəukurən mə ik ikukurən pam narimnari me. Iərmama riti trəres pehe nəresien riti tukw ik ti nəfe? Kurirə in rəres ik i, mətə ikuvəukurən raka nətərigien

* **16:21:** Aes 26:17   * **16:22:** Aes 66:14   * **16:23:** Mat 7:7   * **16:24:** Jon 15:11
 * **16:25:** Jon 10:6   * **16:27:** Jon 14:21,23   * **16:30:** Jon 2:25

səvənhi. Nəri i ro kimaha iahəni nīpərhiēnien mə ikuku pen ti Kumwesən.”

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha mə, “Kimiāha hiəni nīpərhiēnien ia nirak nəha təkwtəkwuni? ³² *Həregi ro, nəpin nəha rauvehe, ruvəuvehe raka, nəpin sə nərmama tuhərpwi kimiāha irə, hiaiu kirkiri pam, mhəuvən kuatia kuatia inwəmiāha me, mhəpwəh əpa iou. Mətə ko iapkavən əpa mhə ti nəri nə mə kimrau səiou Tata.

³³ *Iakuvəni raka narimnari me i tukumiāha mə in i ia nirak tihəuvehi nəməriniuen. Ia tiprənə i tuko nəmisəien m kimiāha, mətə tihəpwəh nehekiriēn, iou iakuvəuvehi irapw raka niskaiēn səvəi tiprənə i.”

17

Iesu raməfwaki ti in atukw

¹ *Iesu rini pam nəgkiriēn me i, məkwətə ia nimagouagou, mīni mə,

“Tata, nəpin səiou ruvəuvehe raka. Uvehi utə nəghi nərim mə in mwi truvehi utə nəghim. ² *Ikiməuvehi pen nasoriēn min mə trərimənu ia nərmama me pam, nənə muvei pen nimiruiēn rerin m səməme ik ikiməuvehi pen irəha min.

³ *Nənə nimiruiēn rerin i nīpwrən mə nərmama tuhəkurən ik Kumwesən əpa pərhiēn, mhəukurən mwi Iesu Kristo sə ikinərhi pehe i. ⁴ *Iou iakuvəuvehi utə raka nəghim ia tiprənə i, mo pam wok sə ikuvei pehe miou mə tako. ⁵ *Nənə təkwtəkwuni, Tata, uvehi utə iou iakuvehe marə krau mik. Uvei pehe nasoriēn miou rəmwhen ia sə iakinəuvehi kupwən krau mik nəpin tiprənə ramiwən ihi.

Iesu raməfwaki ti nərmama me səvənhi

⁶ Nərmama me i səməme hənaraka ia nərmama səvəi tiprənə, ikuvei pehe irəha miou, iou iakinə pui pen raka nəghim mīnrəha. Kupwən irəha səim. Ikuvei pehe irəha miou, nənə irəha hənə nəgkiriēn səim. ⁷ Təkwtəkwuni nəha, irəha həukurən mə narimnari me pam səməme ikuvei pehe miou kəmhəuku pehe tukw ik. ⁸ *Nəgkiriēn me səməme ikiməni pehe tukw iou i, iou iakuvəni pen raka ti nirəha, nənə irəha həuvehi. Irəha həukurən mə iakiməuku pehe pərhiēn tukw ik, nənə həni nīpərhiēnien mə ik ikinərhi pehe iou.

⁹ *Iou iakaməfwaki ti nirəha. Iapkəfwaki mhə ti nərmama me səvəi tiprənə, mətə iakaməfwaki ti nərmama me nəha səməme ikiməuvehi pehe irəha miou, ti nəri nə mə irəha

* **16:32:** Mat 26:31,56, Jon 8:29   * **16:33:** Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4
 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23   * **17:2:** Mat 11:27   * **17:3:** 1Jon 5:20   * **17:4:** Jon 4:34
 * **17:5:** Jon 1:1, 17:24   * **17:8:** Jon 16:30   * **17:9:** Jon 6:37,44

nərmama me səim. ¹⁰ *Nərmama me səiou irəha pam nə səim. Nərmama me səim irəha pam nə səiou. Nənə irəha həuvəuvehe raka mamhəuvehi utə nəghik. ¹¹ *Tričko mhə tui iakəpwəh narəien ia tīprənə i, mauvehe tukw ik, mətə nərmama me i tuhamarə ia tīprənə i. Tata Ikinan, tikətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Tiko iamīnhi irə mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau krauo kuatia. ¹² *Nəpīn iakinamarə kīmaha mīnraha iakamətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Iou iakinərer tukuahag ti nirəha, nənə irəha riti rəpwəh nəruēien. Iərmama kuatia a ia nirəha rəruēi, in nəha iərmama sə tukouraha in mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə.

¹³ *Təkwtəkuni iakinəuvehe tukw ik, mətə iakamīni nəgkiariien me i nəpīn iakamarə ihi ia tīprənə mə irəha mwi rerinraha tragien rəmwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴ *Iou iakuvəuvei pen raka nəgkiariien səim mīnraha. Ro iamīnhi irə nərmama səvəi tīprənə kamhəmwəki irəha, ti nəri nə mə rīčko mhə irəha nərmama səvəi tīprənə rəmwhen a ia iou rīčko mhə iou iərmama səvəi tīprənə. ¹⁵ *Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka irəha ia tīprənə i, mətə iakokeikei mə tikəpīnhə iəremhə ərəha nəha Setan mə in trəpwəh nəvəien mouraha irəha. ¹⁶ Rīčko mhə irəha nərmama səvəi tīprənə rəmwhen a ia iou rīčko mhə iou iərmama səvəi tīprənə. ¹⁷ Tiko nəgkiariien səim kani mə nīpərhienien rəpərhi irəha pwəh həuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan səim. ¹⁸ *Ik ikinərhi pehe iou iakuvehe ia tīprənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha həuvən ia tənəmtənə me. ¹⁹ *Iakuvei pehe nīmīruien pam səiou mik mə takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan pərhiien səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nīpərhienien irə

²⁰ *Iapkəfwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisaiien səvənraha, nənə həregi həni nīpərhienien ia nirak tukwe. ²¹ *Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a kitaha mik mə nərmama səvəi tīprənə tuhəni nīpərhienien mə ik ikinərhi pehe iou. ²² *Nasoriien i sə ikiməuvehi pehe miou iakəuvei pen mīnraha mə irəha

* **17:10:** Jon 16:15   * **17:11:** Jon 10:30, 17:21   * **17:12:** Jon 6:39, 13:18, Jon

18:9   * **17:13:** Jon 15:11   * **17:14:** Jon 15:19   * **17:15:** Mat 6:13, 2Tes 3:3,

1Jon 5:18   * **17:18:** Jon 20:21   * **17:19:** Hip 10:10   * **17:21:** Jon 4:11, Kal

3:28   * **17:22:** Wok Me 4:32

tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau kuatia ²³ iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuatia ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tiprənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

²⁴ *Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuharə kimaha minraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasorijen səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpən tiprənə ramiwən ihi.

²⁵ *Tata noien səim ratukwatukw. Nipərhienien nərmama səvəi tiprənə i hərəirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. ²⁶ Iou iakino pui pen nəghim minraha, nənə takaripin mamō pui pen nəghim iamini irə mə nokeikeien i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

18

Kəkwətəmhiri Iesu

¹ *Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwin ia nəkwətənə nəha nəghin nə Ketron. Nəkwai nimai riti nəha ikin. Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən pen fwe ia rerin.

² *Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in, in mwi rukurən kwopun nəha, ti nəri nə mə nəpən me ripik Iesu mine nərmama me səvənhi hənamousəsəimwin irəha me ikin. ³ *Ro iamini irə Jutas riri naruagən me nepwin səvəi nəkur Rom mine nərmama me nepwin səməme pris asori me mine Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha həuvən ia nəkwai nimai nəha, mhəuvehi kwənhiə me mine nuksepək mine narimnari me səvəi naruagəniēn.

⁴ Iesu ruvəukurən raka narimnari me pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama me səvənhi mevən, mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

⁵ Miregi irəha həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i.” (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama me i kamhəmwəki in kamhərer irəha minraha.) ⁶ Nəpən Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i,” irəha havən təkutanraha mhəmwei irapw ia tiprənə.

⁷ Nənə Iesu rəres mwi irəha mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

Miregi həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama

* **17:24:** Jon 12:26, 17:5   * **17:25:** Jon 8:55   * **18:1:** Mat 26:36   * **18:2:**

Luk 21:37   * **18:3:** Jon 7:45

me i səiou me pwəh hərərig mhəuvən imwənraha me.”⁹ *In rini iamīnhi irə mə nəgkiariien i sə in rīmāni kupwən truvehe mukuə. “Tata. Iapkatə wau mhə ia nirəha riti sə ikiməuvehi pehe miou.”

¹⁰ *Saemon Pita səvənhi riti nau səvəi naruagənien. In reivi nau nəha, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari nəha nəghin nə Malkas.)

¹¹ *Mətə Iesu rini pen ti Pita i mə, “Ərpwi pen nau səim ia təmwhekin. Iou takaməkeikei miregi nāmīsəien i rəmwheh ia kap riti sə Tata Kumwesən ruvei pehe miou mə takənīmwi.”

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan nəghin nə Anas

¹² Nənə naruagən me səvəi nəkur Rom mine nəmə asori me səvənraha mine iotukwininari me səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkwtəmhiri Iesu, mhərihi tərini,¹³ mhəkupwən mhəri in mhəuvən ti Anas. Irəha həri pen in ti Anas ti nəri nə mə Anas in kaka səvəi Kaeafas, iəmə sə rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha.¹⁴ *Kaeafas in iəmə nəha rīmāni pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel minuə ko iərmama kuatia remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune nərmama həpik.

Saemon Pita rini mə in rireirei Iesu

¹⁵ *Saemon Pita rukurirə Iesu. Iərmama riti mwi səvəi Iesu rukurirə mwi. Pris asori anan rukurən iəmə nəha mo pen kəsəni in rukurirə ia Iesu rouuvnimwə pehe ia nīkare nimwə səvəi pris asori anan.¹⁶ Mətə Pita ramərer a fwe iruə ia kwəruə. Ro iamīnhi irə iərmama nəha səvəi Iesu pris asori anan rukurən in rier mwi mevən iruə, məgkiari m pran sə ramərer tukuahag ia kwəruə mə trəsəni Pita pwəh ruvnimwə pehe.

¹⁷ Prən sə ramərer tukuahag ia kwəruə rini pen ti Pita i mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

¹⁸ Nəpin nə nəpin səvəi nəkwieien. Ro pen slef me mine iotukwininari me hərkwumen napw, mamhərer kuraukuru irə, mamhərhiəpw. Pita revən mərəer irəha minraha, mamərhiəpw mwi.

Pris asori rəres Iesu nəresien me nepwin

¹⁹ Nənə pris asori anan raməres Iesu nəresien me nepwin ia nīkaren səvəi nərmama me səvənhi mine nəgkiariien sə in ramahatən irəha irə.

* **18:9:** Jon 6:39, Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38 * **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:**

Jon 11:49-51 * **18:15:** Jon 20:3, 21:20, Wok Me 3:1, Mat 26:58

20 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Iou iakimæni irapw nægkiariien me sæiou ia næmri nærmama me pam. Ia næþin me iakamahatæn iræha ia nækwai nimwæfwaki me mine ia nimwæ sævæi Kumwesæn, kwopun mi næha nækur Isrel me kamhousæsimwîn iræha me ikin. Iapkini mhæ nægkiariien sæiou ia kwopun afafa. 21 Ræfo ikamæres pehe miou? Ramasam mæ tikæres pen sæmæme næha sæ hæuværegi raka iou mæ næfe iakimæni pen ti niræha i. Iræha hæukuræn næfe iakimæni.”

22 *Næþin Iesu rini nægkiariien me i, iotukwiniari riti sævæi pris asori anan ramærer ipaka tukwe ræpwi nænimen, mini mæ, “Ræfo ikamægkiari skai mine pris asori anan iamînhi?”

23 Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Mæ nægkiariien i iakini ripkatukwatukw mhæ, ni irapw kwopun næha iakæfwækour ikin. Mætæ mæ nægkiariien i iakini ratukwatukw a ikæpwi iou ti næfe?” 24 Nænæ Anas ræhi pen Iesu revæn ti pris asori anan Kaeafas. Kipkifi raka mhæ nækwus sæ kinærihi tæriini rægîn mi iræ.

Pita rini mwi mæ in rirereirei Iesu

25 Saemon Pita ramærer ihi ia nikare napw mamærhæpaw. Ro iamînhi iræ iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ik mwi iærmama riti sævæi iæmæ næha uæ rekæm?”

Miregi in rini mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou iærmama riti sævænhi.”

26 *Nærmama me næha sæmæme kamho tukwini nari m pris asori anan iræha anan riti ia kwænækwus sæ Pita rærai raka nifregin ræres mæ, “Iakinætoni ik kimirau iæmæ næha ia nimeî næmhien uæ rekæm?”

27 *Miregi Pita rini mwi mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou.” Tækwækwuni a mwi ræiæ rakaka.

Iesu rærer ia næmri Paelat

28 Ia næpnæþin anan, næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæiri Iesu, mhæier ia nimwæ sævæi Kaeafas, mhæuvæn ia nimwæ sævæi Paelat. (Paelat in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia tæne Jutia. Nimwæ sævænhi næghin næ mæ Praetoream.) Iræha atukwatukw hæpkuvnimwæ mhæ kamo hæuvehe mhæmkemik ia nikaren sævæi næfwakiiien sævænraha, nænæ mhæpwæh naniiien nævegînien næha Pasova. 29 Ro iamînhi iræ Paelat rier irapw iruæ mæ trætæ iræha, mini mæ, “Næfe i noien æræha iæmæ i ro kimiaha hiamærpwi tukwe?”

30 Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ripkamo iæmæ i ripko mhæ noien æræha riti, ko kimiaha iahæpkuvehi mhæ in mhæuvehe tukw ik.”

* 18:20: Mat 26:55, Jon 7:26 * 18:22: Wok Me 23:2 * 18:26: Jon 18:10

* 18:27: Jon 13:38

31 *Miregi Paelat rini pen ti niraha i ma, "Ramasam ma kimiaha atukwatukw a hiauvehi iamā i, mhakiri noien savānhi pwāh resi pen loa sākimiaha."

Miregi nāmā asori me savāi nākur Isrel hāni pen tukwe in ma, "Mātā kinise kimaha ko iahāpkousi apune iarmama riti." 32 *Nari i rier pehe iamānhi mā nāgkariien Iesu ruvāni raka truvehe mukuā, nāgkariien sē ramāgkari ia nemhāien savānhi mā trāfemhā irā.

33 Ro iamānhi irā Paelat rirārig muvniwā mwi ia niwā savānhi, mākwēin Iesu, mīni pen tukwe in ma, "Ik kig savāi nākur Isrel?"

34 Miregi Iesu rini mā, "Ik atukw ikani ianhi uā nārmāpā kamhāni iou mamhāni pehe tukw ik i?"

35 *Miregi Paelat rini mā, "Ripko mhā iou iamā Isrel riti. Nākur imwam me a mīne pris asori me hāuvei pehe ik ia rāgik. Nāfe noien arāha ikino?"

36 Miregi Iesu rini mā, "Nitātā sēiou iakamārimānu irā ripkāmwhēn mhā ia nitātā me savāi kig me ia tīprānā i. Ko nitātā sē iakamārimānu irā rāmwhēn ia nitātā me savāi kig me ia tīprānā i, iotukwininari me sēiou ko hānaruagān raka mhāpwāh nāseniēn iou mā takevān ia rāgi nāmā asori me savāi nākur Isrel. Mātā nitātā sēiou iakamārimānu irā ripkāmwhēn mhā ia nitātā me savāi kig me ia tīprānā i."

37 *Miregi Paelat rini pen tukwe in ma, "Ro ianhi ik kig riti?"

Miregi Iesu rini mā, "Ik ikani mā iou kig riti. Iakinātui pehe ia tīprānā i ti nāri kuatia, mā takini irapw nāgkariēn sē ro nīpārhiēnēn. Iarmama sē ramārer ia nīpārhiēnēn ramātārig nāgkariēn sēiou."

38 Miregi Paelat rini pen tukwe in ma, "Nāfe nā nīpārhiēnēn?" Nānā nāpin Paelat rini pam nāgkariēn i, rirārig mevān mwi mātā nāmā asori me savāi nākur Isrel fwe iruā, mīni pen ti niraha i ma, "Iapkātā mhā nari riti in ro rārāha. 39 Mātā noien riti sākimiaha hiamō ia Pasova me pam. Hiamāni pehe tukw iou i nāghi iarmama riti sē ramāmak ia kalapus, nānā iakāsēni in rier irapw mamevān. Ro iamānhi irā kimiaha hiōkeikei mā takāsēni iamā i in kig sākimiaha nākur Isrel rier mamevān?"

40 Miregi irāha hākwēin apwāmwis mwi mā, "Rekām! Kimaha iahāpwāh nokeikeiēn iamā nāha! Kimaha iahōkeikei Parapas!" (Parapas in iamā ramakres, mamōusi iarmama.)

19

1 Ia nāpin nāha Paelat ruvehi Iesu mīni nākwān mā naruagān me savānhi tuhārisi in. 2 *Ro pen irāha hāuvehi

* 18:31: Jon 19:6-7, Wok Me 18:15 * 18:32: Mat 20:19, Jon 3:14, 12:33

* 18:35: Jon 1:11 * 18:37: 1Tim 6:13, Jon 8:47 * 19:2: Luk 23:11

in mhārisi, nānā mhāuvehi rāhi mhāuvnhi kāfāfau sāvai kig irā, mhāfāfau pen ia kānkapwā, nānā mhāuvehi mwi karkahu riti rāruerāv māpwāmwis māmwhen ia karkahu sāvai kig, mharkahu pen min, ³*mhāuvehe ipaka tukwe, mamhāni mā, “Ik kig sāvai nākur Isrel kīmaha iahāsiai ik!” Irāha hāni ianhi, nānā mhāpwi in.

⁴*Paelat rirārig revān mwi iruā, mīni pen ti nirāha i mā, “Hātā ro. Iakauvehi in mauvehe tākwākūwuni mā tihātōni in mhāukurān mā iapkātā mhā nari riti ro rārāha.” ⁵Ro iamīnhi irā Iesu rier irapw pehe iruā, māfāfau ia rāhi nāha kuvnhi kāfāfau sāvai kig irā, markahu karkahu nāha rāpwāmwis kala sāvānhi rāmwhen ia tihinatis. Nānā Paelat rini pen ti nirāha i mā, “Hātā ro! Iāmā i in i!”

⁶*Nāpīn pris asori me mine iotukwininari me sāvānraha hātōni Iesu, hākwein āpwāmwis mā, “Ārui tārini pen in ia nei kamarkuau! Ārui tārini pen in ia nei kamarkuau!”

Miregi Paelat rini pen ti nirāha i mā, “Kīmīaha āpa tihāuvehi in mhārui tārini pen ia nei kamarkuau. Kwa iou iapkātā mhā nari riti ro rārāha.”

⁷*Miregi nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāni pen tukwe in mā, “Sākīmaha riti loa. Loa nāha rani mā iāmā i tramākeikei memhā ti nāri nā mā rini mā in Tini Kumwesān.”

⁸Nāpīn Paelat riregi nāgkiariien i, riregi rehekīr pik mwi.

⁹*Ro pen rirārig muvnmwā mwi ia nimwā sāvānhi, mīni pen ti Iesu i mā, “Ik iāmā pāku?” Mātā Iesu rāpnāpen. ¹⁰Ro pen Paelat rini pen tukwe in mā, “Rāfo ipkāgkiari mhā miou? Rosi ikreirei mā iakauvehi nāsoriien iakukurān nāsēniien ikier mamevān, nānā iakauvehi mwi nāsoriien iakukurān nīniien mā tukārui tārini pen ik ia nei kamarkuau?”

¹¹*Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ko ipkasori mhā ia nirak iamīnhi trīni mīnuā Kumwesān ripkuvei pehe mhā nāsoriien nāha mik. Ro iamīnhi irā iāmā nāha rīmāuvei pehe iou ia rāgim nārāhaien sā in rino rārāha māpi raka nārāhaien i ikamo.”

¹²*Ia nāpīn nāha mamevān Paelat ramāmwur mā trāsēni Iesu rier mamevān, mātā nāmā asori me sāvai nākur Isrel kamhākwein āpwāmwis mā, “Trini mīnuā ikāsēni iāmā i rier mamevān, Kig Sisa^a ko ripkini mhā mā in riti nā ik. Iārmama sā rini mā in kig riti ramārui nākwai Kig Sisa.”

¹³Ro iamīnhi irā nāpīn Paelat riregi nāgkiariien me nāha, riri Iesu mier irapw iruā, mākure ia kwopun ramākiri nāgkiariien ikin. Kani kwopun nāha mā Kwopun keipeni

* **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38 * **19:6:** Jon 18:31 * **19:7:** Lev 24:16, Jon 5:18 * **19:9:** Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2, Wok Me 17:7 ^a **19:12:** Sisa in kig sāvai nākur Rom ramārimānu ia tēnāmtānā me.

kəruətərei me ikin. Nənə nəgkiariien Hipru rani mə Kapata.
 14 Ro kurkwai nəpin ia ran ia nəpin nəha kaməpnəpenə narim-
 nari me irə səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Paelat rini
 pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə, “Hətə ro in i kig
 səkimiaha.”

15 Miregi irəha həkwein əpwəmwis mə, “Uvehi raka iəmə!
 Uvehi raka iəmə! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Kimiha hiokeikei mə
 takərui tərini pen kig səkimiaha ia nei kamarkuau?”

Miregi pris asori me həni mə, “Sisa əpa in kig səkimaha. Kig
 riti mwi riwən.”

16 Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia rəgi naruağən me səvənhi
 mə tuhərui tərini pen in ia nei kamarkuau.

Kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

17 Nənə irəha həuvehi Iesu, mhəier ia taon, raməvrani nei
 kamarkuau səvənhi, mamevən meste kwopun nəha kani mə
 Kerhə ia İərmama. Ia nəgkiariien Hipru rani mə Kolkota. 18 Ia
 kwopun nəha irəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau,
 mhərui tərini pen mwi iərmama kəru ia nei kamarkuau
 irəhar min, riti ia nıkaren mwatuk, riti ia nıkaren mour, Iesu
 ia kurkwənrəu.

19 Paelat rirai nəgkiariien riti, mīni nəkwən mə tuhərui pen
 ia nei kamarkuau səvəi Iesu. Nəgkiariien nəha rini iamınhi
 irə mə:

IESU, İƏMƏ NASARET, KIG SƏVƏİ NƏKUR ISREL.

20 Nəkur Isrel me həpik həvsini nəgkiariien nəha ti nəri nə
 mə kwopun nəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin
 ipaka ti taon. Kimərai pen nəgkiariien nəha ia nəgkiariien
 mirəhar i Hipru mīne Latin mīne Krik.^b 21 Ro iamınhi irə pris
 asori me səvəi nəkur Isrel həni pen ti Paelat i mə, “Tikəpwəh
 nırai penien mə ‘Kig səvəi Nəkur Isrel.’ Mətə tikaməkeikei
 mirai pen mə, ‘İəmə i rini mə in Kig səvəi Nəkur Isrel.’ ”

22 Miregi Paelat rini mə, “Rekəm. Nəfe iakimərai pen
 iakimərai pen.”

23 Nəpin naruağən me hənərui tərini pen raka Iesu ia nei ka-
 markuau, həuvehi tinari me səvənhi, mhəuai ia kusen kefə.
 Kusen riti səvəi iaruağən riti. Irəha həuvehi mwi karkahu
 əpwəmwis səvənhi, mətə iərmama sə rımətiri karkahu nəha
 rıpkrıpin mhə tinari me. Rımətiri fwe irənhə meiwaiu meste
 inhəripw ia tinari kuatia.

24 Ro iamınhi irə naruağən me həni pen ti nirəha me i
 mə, “Pwəh səpwəh neitehiien, mətə pwəh səuini pen kəpwier
 me pwəh rahatən mə sin truvehi səvənhi.” Noien nəha

^b 19:20: Hipru nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Latin nəgkiariien səvəi nəkur Rom.
 Krik nəgkiariien səvəi nəkur Kris.

rier pehe mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə, nəgkiariien sə rini iamihhi irə minuə,
 “Irəha həuai tınari me səiou ia nirəha me,
 nənə mhəuini pen kəpwier me ti karkahu səiou.”

In i narimnari me nəha naruagən me nəha həno.

25 *Mama səvəi Iesu, mine piəvi mama səvənhi, mine Meri pran səvəi Klopas, mine Meri Maktala, irəha kamhərer ipaka ti nei kamarkuau i səvəi Iesu. 26 *Iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, in mwi ramərer ipaka. Nəpən Iesu rətoni iəmə nəha mine mama səvənhi, rini pen ti mama səvənhi mə, “Prən i. Iəmə i in i nərīm.” 27 Nənə rini pen ti iərmama səvənhi mə, “Prən i in i mama səim.” Ro iamihhi irə ia nəpən atukwatukw nəha mamevən iərmama nəha səvəi Iesu ramətui amasan ti prən nəha rəmwhen ia in mama səvənhi.

Iesu remhə

28 *Iesu rini pam nəgkiariien i, mukurən mə narimnari me pam səməme in ruvehe mə tro, rino pam. Nənə mə tro nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə, in rini mə, “Iakinəkwakwa.” 29 *Nari riti raməkure ikin rukuər ia waen sə rəfiə. Ro pen irəha heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpiri pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə mhəuvehi utə pen ia tərhu i Iesu. 30 Nəpən Iesu ruvətīmwi raka waen nəha, rini mə, “Narimnari me pam iakino pam.” Nənə in rərpəsuk, məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.

31 *Nəpən nəha kaməpnəpənə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nepwīn. Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə nīpwrai nəmə me nəha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuau ia nəpən nəha. Ro pen həuvən mhəres Paelat mə trətəfi nisunraha mə irəhar tuharemhə akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi rakaien nīpwrānraha. 32 Ro iamihhi irə naruagən me nepwīn həuvən mhətəfi nisui iəmə mi nəha kəru kərui tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu. Hətəfi sə rukupwən məgher, nənə mhətəfi mwi sə rukurirə i. 33 Mətə nəpən irəha həuvehe ti Iesu, mhətoni mə ruvəmhə raka, həpwəh nətəfiien nisun mi. 34 Mətə iaruagən riti ia nirəha rəpi nīkau irə ia nitei, nənə təkwtəkwuni a mwi netə mine nui krouier. 35 *Iərmama riti nəha ikin rīnətə narimnari me nəha ia nənimen. In rīnəgkiari raka irə, mə kimiaha mwi hiəukurən niniiēn nīpərhiēnien irə. Nəgkiariien səvənhi ro nīpərhiēnien. Nənə in rukurən mə in rani nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. 36 *Kino narimnari me

* 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Dut 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20

nəha mə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan truvehə mukuə. Rini mə, “Tukəpwəh nətefiien nəkəkrin riti.” ³⁷ *Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan rini mə, “Irəha tuhəti pen mhətoni iəmə nəha hənəpi in ia nitei.”

Kərkwafə nīpwrai Iesu

³⁸ *Kino pam narimnari me nəha nənə iəmə Aramatia riti nəghin nə Josef revən məres Paelat mə trəsəni in ruvehi raka nīpwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi Iesu, mətə ramərkwafə in ti nəri nə mə ramhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Paelat rəsəni, ro pen Josef revən muvehi raka nīpwrai Iesu. ³⁹ *Nikotimas, iəmə sə rimavən mətə Iesu ia nəpin, in mwi revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nəha mir mine alos.^C Kuse nəri nəha in rauvehi nīpamien səvənhi ipaka ti toti kilo. ⁴⁰ Irau krouvehi nīpwrai Iesu rouvegi ia tinari kani mə linen irəhar nari penpen mi nəha mir mine alos. Noien nəha ramesi pen nəfə nəkur Isrel kamho ia iərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəmhien riti ipaka ti kwopun nəha kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin. Ia reri nəmhien nəha nīpəgi kəruətərei riti sə vi kīpkərkwafə raka mhə nīpwrai iərmama remhə irə. ⁴² Nəpin nəha nəpin nəkur Isrel kamhəpnəpenə ti Sapat irə. Nənə ti nəri nə mə nīpəgi kəruətərei nəha ipaka, irau krouəmri pen nīpwrai Iesu irə.

20

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Sante ia nəpnəpin anan rapitpitəv ihi, Meri Maktala revən ia nīpəgi kəruətərei kinərkwafə nīpwrai Iesu ikin, mətoni mə kəruətərei sə ramərer tukuahag tərhui nīpəg nəha kinəpəkir raka raka i. ² *Ro pen Meri raiu mevən ti Saemon Pita mine iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, nənə mini pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səkitaha ia nīpəgi kəruətərei, nənə kimaha iahəreirei mə həmri pen in pəku.”

³ Ro iamnhi irə Pita rier irau in riti nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauaiu rauevən fwe ia nīpəg. ⁴ Irau krauaiu pərpəri rauevən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nīpəg, ⁵ mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen kamhəmak, mətə in rīpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nīpəg, mətoni tinari me nəha linen kamhəmak. ⁷ *In rətoni mwi tinari nəha kiməvegi

* **19:37:** Sek 12:10, Rev 1:7   * **19:38:** Jon 7:13   * **19:39:** Jon 3:1-2

^C **19:39:** Mir mine alos kaməmri pen ia nīpwrai iərmama remhə. Nīpekinrau rapəin amasan.   * **20:2:** Jon 13:23   * **20:7:** Jon 11:44

kənkəpwə Iesu irə rīpkəmak pəri mhə irəha tɪnari me nəha linen, mətə kɪnərfə kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nīpəg, in mwi ruvn-
imwə mətoni narimnari me nəha, nənə mɪni nīpərhienien irə.
⁹ * (Mətə meste pehe nəpɪn nəha irau kroureirei ihi nīpwrai
nəgkiariien me nəha ia Nəkukuə Ikinan səməme kəmhəni mə
Iesu traməkeikei mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətoni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouərɪg rauevən fwe
imwənrau. ¹¹ Mətə Meri ramərer iruə ia nīpəgi kəruətərei mā-
masək. In ramasək ihi, mərpwəsuk, məti puvnimwə ia nīpəg,
¹² mətoni agelo mi kəru tɪnari səvənrau rəpsan krauəkure ia
kwopun nīpwrai Iesu rɪnaməmak ikin, riti ia kənkəpwə riti ia
nɪsɪn.

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti
nəfe?”

Miregi Meri rɪni pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka
nīpwrai Iərimənu səiou, nənə iakreirei mə hənəmri pen in
pəku.” ¹⁴ * Meri rɪni pam nəgkiariien i, muvsini in, mətoni Iesu
ramərer ia kwopun nəha, mətə rɪreirei mə Iesu nəha.

¹⁵ Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti
nəfe? Ikamətui sin?”

Mətə Meri rerin rɪrhi mə iəmə nə iəmə sə ramətui ti nəmhien
nəha. Ro pen rɪni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Trini mɪnuə
ik ikiməuvehi raka nīpwrən, ni pehe tukw iou i kwopun nəha
ikinəmri pen ikin, nənə iou takevən muvehi raka.”

¹⁶ Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Meri.”

Meri ruvsini in, məgkiari pen mɪn ia nəgkiariien Hipru,
mɪni mə, “Raponi.” (Raponi nīpwrən mə Iahatən.)

¹⁷ * Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nəgherien
ia nirak. Iapkutə mhə ihi mevən ti Tata Kumwesən. Mətə
tikevən mətə piak me, mɪni pen ti nirəha i mə iakani iamɪnhi
irə mə, ‘Iakautə mamevən ti Tata səiou mɪne Tata səkimiaha.
Iakamevən ti Kumwesən səiou mɪne Kumwesən səkimiaha.’ ”

¹⁸ Ro pen Meri Maktala revən, mɪni irapw ti nərmama me
səvəi Iesu mə, “Iakinətə Iərimənu səkitaha,” marə mɪni mwi
narimnari me i Iesu rɪməni pen tukwe.

Nərmama me səvəi Iesu hətoni in

¹⁹ * Nəpɪn nəha Sante. Ia nəruarəv nərmama me səvəi Iesu
housəsɪmwɪn irəha me ia nəkwai nimwə riti, mhərəpinhə
əknekɪn ia təpinhə me ti nəri nə mə həhekɪr nəmə asori me
səvəi nəkur Isrel. Ia nəpɪn nəha Iesu ruvehe mərərer ia kurk-
wanraha, mɪni pen ti nirəha i mə, “Nəmərɪnuien tramarə

* 20:9: Wok Me 2:24-32, 1Kor 15:4 * 20:14: Luk 24:16, Jon 21:4 * 20:17:

Rom 8:29, Hip 2:11-12 * 20:19: Jon 19:38

tukumiaha.” ²⁰ *In rini pam nægkiariien i, nənə mahatən təmwiki nil ia rəgin mi mine təmwiki nitei ia nīkau irə. Nəpīn nərmama me səvənhi hətōni Iərimənu səvənraha, rerīnraha ragien.

²¹ *Nənə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Nəmərīnuien tramarə tukumiaha. Tata Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. Ia noien nəha iou mwi iakamərhi pen kīmiaha tihəvən.”

²² Nəpīn in rini pam nægkiariien i, reiahag pen ia nirəha, mini pen ti nirəha i mə, “Həuvehi Nənīmwin Ikinan. ²³ *Trini minuə kīmiaha hiəni pen ti iərmama riti mə ‘Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien. Rəmwhen a mwi trini minuə kīmiaha hiəni pen ti iərmama riti mə, ‘Kumwesən trərpwin noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trərpwin pen min.”

Iesu mine Tomas

²⁴ *Ia nəpīn nəha Tomas, riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu, kani mwi in mə “Mwirmwir” riwən irəha mīnraha nəpīn Iesu rīməuvehe irə. ²⁵ Ro pen nərmama me səvəi Iesu səməme hənətōni in hənī pen ti Tomas i mə, “Kīmaha iahənətə Iərimənu səkitaha.”

Mətə Tomas rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mətōni təmwiki nil ia rəgin mi, mīrapi ruei nil mi nəha ia nəkwai rəgik. Təmwiki nitei ia nīkau irə takaməkeikei mīrapi ia rəgik. Mə iapko mhə iamīnhi ko iapkini mhə nīpərhiēnien irə.”

²⁶ Nəfwakiien riti ruvehe mukurau, nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi ia nimwə nəha, Tomas irəha mīnraha. Nəri auər a hərəpinhə əknekīn ia təpinhə me, mətə Iesu ruvehe mərər ia kurkwānraha, mini mə, “Nəmərīnuien tramarə tukumiaha.” ²⁷ Marə mini pen ti Tomas i mə, “Osə pehe nəkwai rəgim, mīrapi rəgik mi. Osə pehe rəgim, mīrapi nīkau ia nirak. Tikaməkeikei mini nīpərhiēnien, məpwəh nīnīen mwi mə neikuəien.”

²⁸ Miregi Tomas rini mə, “Iərimənu səiou mine Kumwesən səiou.”

²⁹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nīpərhiēnien ia nirak ti nəri nə mə ikətə iou. Nərmama me nəha səməme həpkətə mhə iou, mətə kamhəni nīpərhiēnien ia nirak, rerīnraha tragien.”

Rəfo Jon rīmərāi nəkukuə i?

³⁰ *Iesu rino nīmətētien me rīpik mwi ia nəmri nərmama me səvənhi iapkraī pen mhə irəha ia nəkukuə i. ³¹ *Mətə səməme i iakīmərāi pen ia nəkukuə i iakraī pen mə kīmiaha tihəni

* 20:20: Jon 16:22, 19:34, 1Jon 1:1

* 20:21: Jon 17:18

* 20:23: Mat 16:19

* 20:24: Jon 11:16, 14:5, Jon 21:2

* 20:29: 1Tes 1:8

* 20:30: Jon 21:25

* 20:31: Jon 3:15, Rom 1:17, 1Jon 5:13

nīpārhiēnien ia Iesu mā in nā Kristo, Tini Kumwesən. Iakuə kīmiaha tihāni nīpārhiēnien irə, nənə mhəuvehi nīmīruvien ia nəghin.

21

Iesu rier irapw mwi ia nāmri nārmama nepwīn sāvānhi

¹ Kurirə ikin Iesu rier irapw mwi ia nāmri nārmama me sāvānhi ia nīkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia nāmriŋraha iamīnhi irə: ² *Nəpīn riti Saemon Pita, mīne Tomas sə kani in mā “Mwirmwir,” mīne Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kalili, mīne tini Sepeti mi, mīne iārmama kəru mwi sāvəi Iesu housəsīmwin irəha me ia kwopun kuatia. ³ Nənə Saemon Pita rini pen ti nirəha i mā, “Iakamevən takvi nāmu me.”

Miregi irəha hāni pen tukwe in mā, “Itə. Pwəh kītaha pam sāvəvən.” Ro pen irəha heiwaiu mhəputə ia nītətə ouihī riti, mhəuvən mhəvi net meste rīran, mətə həkūvi mhə nāmu riti.

⁴ Nəpīn rīnamran Iesu ramərer ia nīkare nui asori, mətə nārmama me sāvānhi hāreirei mā Iesu nāha.

⁵ *Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Nəkəwərhakwərha me, nāmu riti nə hiəvi uə?”

Miregi hāni mā, “Rekəm.”

⁶ Miregi in rini pen ti nirəha i mā, “Herukw ro net səkīmiaha ia nīkare nītətə ouihī mwatuk, nənə tihətoni nepwīn.” Ro iamīnhi irə irəha herukw irapw net, mhəuvəreirei nīvi utāien mwi ti nəri nə mā nāmu me həuvəkuər ia nəkwai net.

⁷ *Nənə iārmama sāvəi Iesu, sə nāha Iesu rokeikei pīk in, rini pen ti Pita i mā, “Kwa Iərimənu nāha səkītaha.” Ia nəpīn nāha Saemon Pita rīməpeki raka tīnari me sāvānhi maməvi nāmu me, mətə nəpīn riregi mā Iərimənu nāha, in ruvei pen mwi tīnari me sāvānhi, məruərau irapw ia nui, meiai muvarei. ⁸ Nārmama sāvəi Iesu ia nəkwai nītətə ouihī həsua a mhəuvarei, mhəvkəkini net sə nāmu me həkūər irə. Rīpko mhə irəha isipwīn ti nīkare nui, mətə həsua a rəmwhen ia hantret meta. ⁹ Nəpīn həuvarei irə hətoni bred mīne nāmu me ramrīmər pen ia nukumheəv ia napw.

¹⁰ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Həpeki nāmu me nepwīn sə hiəpkuvi a i, mhəpeki mhəuvehe.”

¹¹ *Ro iamīnhi irə Saemon Pita rəputə ia nītətə ouihī, muvi parei net rukuər ia nāmu asori me irəha pam wan hantret fifti tri. Nəri auər a mā nāmu me həkū iamīnhi, mətə net rīpkəpəruəpəruə mhə. ¹² Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Həuvehe mhani nari.” Ia nəpīn nāha nārmama me sāvānhi həhekīr.

* **21:2:** Jon 1:45-51, Jon 20:24   * **21:5:** Jon 20:14, Luk 24:41   * **21:7:** Jon 13:23, Mat 14:29   * **21:11:** Luk 5:6

Irəha riti riwən rəres in mə, “Ik sin i?” Irəha həuvəukurən raka mə in nə Iərimənu səvənraha. ¹³ *Nənə Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen minraha, marə mo mwi iamihhi ia nəmu me. ¹⁴ *In i nəpən sə ro kahar irə Iesu rier irapw ia nəmri nərmama me səvənhi nəpən rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Iesu mine Saemon Pita

¹⁵ *Nəpən irəha hənani raka nari, Iesu rini pen ti Saemon Pita i mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou məpi raka irəha i uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwməni kwəti sipsip me səiou.”

¹⁶ *Nənə Iesu rəres mwi sə ro kəru irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ətui amasan ti sipsip me səiou.”

¹⁷ *Nənə Iesu rəres mwi sə ro kahar irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Pita riregi rərəha ti nəri nə mə Iesu rəres sə ro kahar irə minuə “Ikokeikei pərhien iou uə rekəm?” Ro pen rini pen tukwe in mə, “Iərimənu, ikukurən narimmari me pam, mukurən mwi mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwməni sipsip me səiou. ¹⁸ Iakani nıpərhienien tukw ik i fwe kupwən nəpən ikinamouihhi irə ikinamarkahu atukw səim, mamavən ia kwopun pəku ikokeikei, mətə nəpən tikərgarə, tikus atukw rəgim mi, nənə iərmama əpə iti trarkahu pehe mik, muvehi ik ikevən ia kwopun sə ipkokeikei mhə mə tikevən ikin.” ¹⁹ * (Iesu rini nəgkariien i mahatən nəfe nemhəien Pita tremhə irə muvehi utə nəghi Kumwesən.) Nəpən rini pam, mini pen ti Pita i mə, “Kurirə iou.”

²⁰ *Ia nəpən nəha Pita rəti kurirə, mətəni iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, rakurirə ia nirau. Iərmama nə in nə iərmama sə fwe kupwən raməkure ipaka ti Iesu nəpən kamhani pəri nari irə, nənə mərəs pen in mə, “Iərimənu, sin nə truvei pen ik ia rəgi nərmama səməme haməmwəki ik?”

²¹ Nəpən Pita rətoni iəmə nəha rakurirə ia nirau, rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”

* **21:13:** Jon 6:11   * **21:14:** Jon 20:19,26   * **21:15:** Mat 26:33, Jon 1:42

* **21:16:** Wok Me 20:28   * **21:17:** Jon 13:38, 16:30   * **21:19:** Mat 16:24-25,

Mak 1:17, 2Pit 1:14   * **21:20:** Jon 13:23-25

22 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəpın sə takuvehe irə, səkimrau min əpa. Mətə ik tikukurirə iou.” 23 Ro iamınhi irə nəgkiariien riti rauviris ia piəvtaha me mə iərmama nəha səvəi Iesu tripkemhə mhə. Mətə Iesu rıpkini pen mhə ti Pita i minuə “Iəmə nəha tripkemhə mhə.” In rini mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəpın sə takuvehe irə, səkimrau min əpa.”

24 *Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəgkiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nıpərhiienien.

25 *Nənə narimnari me rıpk mwi nəha ikın Iesu rino. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tıprənə i rıpkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri nəkukuə me pam.

---

* 21:22: Mat 16:28   * 21:24: Jon 19:35   * 21:25: Jon 20:30

Wok Me

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rimərai. Luk rimərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətoni nukune nəfwakiiien səvəi Iesu Kristo mine rinəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpın nəfwakiiien riməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənimwın Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənimwın Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nıpərhiienien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənəmərımənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəm wəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹ *Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakiməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ² *meste nəpın nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rinərpwi rəgin ia nırəha. In raməvəhag mınraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənimwın Ikinan. Nəpın ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ³ *Nəpın Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwi nəpın foti. Ia nəpın me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpın rıpk ramərer ia nəmrınraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmıru pərhiien. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nıkaren səvəi nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə.

⁴ *Nəpın riti raməni pəri nari irəha mınraha, nənə mını pen ti nırəha i mə, “Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənimwın Ikinan sə Tata səiou rino raka promes

* **1:1:** Luk 1:3   * **1:2:** Mak 16:19, Luk 24:49-51   * **1:3:** Luk 24:36-49, Wok

Me 10:41   * **1:4:** Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33

mə truvei pehe m kimiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamini mə, ⁵*Jon rino paptas ia nui, mətə ripko mhə tui Kumwesən tro paptas ia kimiaha ia Nənimwīn Ikinan.’”

⁶*Nənə nəpīn riti mwi, nəpīn aposol me housəsimwīn irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərimənu, tikərimənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kig kupwən me səvənraha uə rekəm?”

⁷*Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasoriiēn mīnəmri raka nəpīn me pam. Ripko mhə səkimiaha tihəukurən mə tinesən nəpīn me nəha tuhəier irapw. ⁸*Mətə nəpīn Nənimwīn Ikinan truvehe ia kimiaha, tihəuvehi niskaiēn. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam.”

⁹*Nəpīn Iesu rini pam nəgkiariēn me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həkətəni mhə mwi in.

¹⁰*Nəpīn Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihī ia nimagouagou, nənə təkwtəkwuni a iəmə mi kəru səvənrau tinari rəpsan krouier irapw ti nirəha, rouərer ia nikarenraha, ¹¹*rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə ia nimagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehe rəmwhen a mwi hianətoni rautə ia nimagouagou mamevən.”

Matias truvehi təmwki Jutas

¹²*Kurirə ikīn aposol me həier ia təkūər nəha kani mə Təkūər Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkūər nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhen ia wan kilometā.) ¹³*Nəpīn irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun kamharə ikīn. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tīni Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas tīni Jemes. ¹⁴*Ia nəpīn me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuatia. Kamhousəsimwīn irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nīpran səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu irəha mīnraha.

¹⁵ Nəpīn me nepwīn həkūrau, nənə piəvtaha me housəsimwīn irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka

* 1:5: Mat 3:11   * 1:6: Luk 24:21   * 1:7: Mak 13:32   * 1:8: Mat 28:19,

Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32   * 1:9: Jon 6:62   * 1:10: Luk 24:4

* 1:11: Mat 26:64, Luk 21:27   * 1:12: Luk 24:50-53   * 1:13: Mat 10:2-4

* 1:14: Jon 6:42, 7:5

ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mini mæ, ¹⁶ **“Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwin Ikinan ruvei pen nægkiariien səvənhi m Kig Tevit mæ trukupwən mini irapw Jutas, iəmæ sə riməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nægkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mæ nægkiariien me pam kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu rinərpwi rəgin irə mæ truvehe mo aposol riti səvənhi kimaha min.”*

¹⁸ **(Iəmæ nəha rino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tiprənə i. Fwe ia tiprənə nəha in rimwei irapw, tipwin rəpəruə, nənihə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiien səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nægkiariien səvənraha mæ Akeltama. Nipwrai nægkiariien nəha in i mæ Tiprənə sə Netə Rinaiu Ikin.)*

²⁰ Pita riripin nægkiariien mini mæ, *“Nægkiariien i sə kimərai pen ia nəkukuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rini mæ,*

‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehe məkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

Kimərai pen mwi mæ,

*‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekin,
mo səvənhi wok.’*

²¹⁻²² **Ro iaminihi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehi təmwki Jutas. Kimaha min tahəvisau irapw mæ iahənətoni ia nəmrimaha mæ Iesu rinətui mwi pərhiien ia nemhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə rinakurirə ia kimaha ia nəpin me pam nəha Iesu Iərimənu səkitaha rinamavən kimaha min. Rinostat mukurirə ia kimaha ia nəpin nəha Jon rinamo paptas ia nərmama muvehe meste nəpin nəha kuvehi utə Iesu revən fwe ia neiai.”*

²³ Pita rini pen pam, nənə irəha həni irapw nəghi iərmama kəru. Nəghinrau Josef mine Matias (Josef nəha kaməkwein mwi in mæ Pasapas mine Jastas.) ²⁴ **Nənə irəha həfwaki, mhəni mæ, “Iərimənu, ikukurən nətərigien səvəi nərmama me pam. Tiko mahatən ro m kimaha i mæ iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mæ ²⁵ truvehe mo in aposol, muvehi təmwki Jutas, iəmæ sə rinəpwəh wok nəha mæ trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi.” ²⁶ Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen nari mæ sin nəha truvehi wok nəha. Nənə nəri nəha rahatən pen mæ Matias. Nənə həvsini pen in irəha aposol me eleven.*

* 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mat 27:3-10 * 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24: Jon 2:25

2

Nəp̄in asori nəha Pentekos

¹ *Nəp̄in asori nəha Pentekos^a ruvəuvehe. Ia nəp̄in nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsimw̄in irəha me ia kwopun kuatia. ² Təkwtəkwni a həregi nari riti rəmwhen ia nimətagi asori ruku pen ia nimagouagou muvnimwə masori ia nimwə nəha kamhəkure ikin. ³ *Hətə nərami napw me həivə kirkiri, mhəuvən, mhərer ia kənkəpwənraha kuatia kuatia. ⁴ *Irəha pam rerinraha ruvehe mukuər ia Nən̄imw̄in Ikinan. Nənə Nən̄imw̄in nəha ruvei pen nəgkiariien minraha hənəməgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəp̄in nəha nəkur Isrel me həp̄ik kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehe. ⁶ Nəp̄in həregi narimnari me nəha, housəsimw̄in pen irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari ti nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ *Nən̄imenraha rier. Həreirei, mamhəni pen ti nirəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kitaha saməregi kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ *Kitaha i nəmə Patia, mine nəmə Metia, mine nəmə Elam. Kitaha nepw̄in samarə ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatasia, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰⁻¹¹ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tənə nəha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepw̄in həuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepw̄in nəkur Isrel atukwatukw, nənə kitaha nepw̄in ripko mhə kitaha nəkur Isrel, mətə samarə ia narəien səvənraha. Mətə kitaha pam saməregi nərmama me nəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me, mamhəni irapw wok asori me Kumwesən rino.” ¹² Nənə irəha nən̄imenraha rier. Həreirei, mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha n̄ipwran rəfo irə?”

¹³ Mətə irəha me nepw̄in haris, mhəni mə, “Nərmama me nəha kamhən̄imwi waen, mamhakonə irə!”

Nəvisaiien səvəi Pita

¹⁴ Mətə Pita riskəmter irəha Eleven Aposol me, məgkiari asori, m̄ini pen ti nirəha i minuə, “Nəmə Jutia mine kimiaha pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho mhətərig ro iou, pwəh iakini pehe n̄ipwrai nəri nəha tukumiaha i. ¹⁵ Hiaməni

* **2:1:** Lev 23:15-21, Dut 16:9-11   **a 2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31.   * **2:3:** Mat 3:11   * **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17   * **2:7:** Wok Me 1:11   * **2:9:** 2Tim 1:15

mə nər̄mama me i hakonə ia waen, mətə rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen klok a i ia nəpnəpin. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet riməni fwe kupwən:

¹⁷ Kumwesən rini mə, ‘Tramevən ipaka ti nəpin sampam,
iou takərhi irapw nənimwin səiou trevən ti nər̄mama me pam.

Nipwnətimiaha me nər̄man mine nipran tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin səiou.

Ntəmaruə me səkimiaha me tuhətə vison me.
Nərḡharə me səkimiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəpin nəha nər̄mama me səiou kani irəha mə iotukwini-nari me,
nəri auər a mə irəha nər̄man uə nipran,
mətə takərhi irapw Nənimwin səiou trevən ti nirəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti
Nənimwin səiou.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia nimagouagou.
Nər̄mama tuhətoni, mhərkərinari irə.

Ia təkure tənə tako nimtətien me:
netə, mine napw, mine nise napw.

²⁰ Meri truvehē mipitəv.

Məkwə truvehē mər̄uerəv məmwhen ia netə.
Kurirə irə nəpin səvəi Iərimənu truvehē.

Nəpin nəha trasori mopə ia nəpin me pam.

²¹ *Ia nəpin nəha nər̄mama me pam səməme tuhəkwein ia
Iərimənu
in truvehimiru irəha.’

²² *Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me i. Iesu nəha iamə Nasaret Kumwesən rinahatən atukwatukw m kimiaha i mə in pər̄hien rər̄hi pehe i ruvehē tukumiaha. Nəpin Iesu rinamavən ia rer̄imiaha fwe kupwən, Kumwesən rauvei pen niskaiien min, ramo nimtətien me mine narimnari asori me hiamətoni hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka.

²³ *Nəpin Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgimiahā, in ro iam̄nhi irə mamesi pen a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə kimiaha hiouisi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə ərəha me, nənə hər̄ui tər̄ini pen in ia nei kamarkuauī.

²⁴ *Mətə Kumwesən rifi Iesu ia nəm̄isəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwī. In rino iam̄nhi irə ti nəri nə mə nemhəien ko ripkəkwtəmhiri mhə Iesu. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i Kig Tevit riməni irə minuə:

‘Iakamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəpin me.

Ikamarə ipaka tukw iou.

* 2:21: Rom 10:13 * 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Wok Me 4:28, 1Pit 1:20 * 2:24:

Nari riti riwən tro iou iakətəmnimwin.

26 Ro iamīnhi irə rerik rəgien pīk.

Tərhuak raməgnəgini ik Iərimənu səiou.

Nipwraak mwi trarə amasan, məpwəh nehekərien,

27 *ti nəri nə mə nəpīn takemhə

tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəsenien nipwrai iəmə ikinan səim rīmərīr.

28 Ikinahatən raka iou ia suatuk me səvəi nimiruien.

Tiko iou krau mik krauarə rerik raməgien.⁷

29 *Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə Kig Tevit, kaha kupwən səkitaha, in ripkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənimwi raka. Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine samətoni. 30 *Mətə in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rīməuvehi kwəsuahe mīni pen tukwe in minuə ti nəpīn riti in ro

kwənəkwas riti səvənhi ruvehi təmwhekin mərimənu. 31 *Kig Tevit rīməkupwən mətōni Kristo^b nəha mə trətui mwi ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpīn rini minuə ‘Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nipwran tripkimərīr mhə.’ 32 *Iesu nəha, Kumwesən rīnəsəpwiri in ia nemhəien səvənhi. Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nipərhiēnien. 33 *Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nikaren mwatuk. In ruvei pen Nənimwin Ikinan mīn rəmwhen rino raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənimwin nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hiamətə, mamhəregi Nənimwin Ikinan nəha. 34 Kig Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw nəha rəgkiari ia Kristo, mīni mə,

‘Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə, Əkure ia nikarek mwatuk

35 meste tako nərmmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

36 *Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha hiənərui tərini pen ia nei kamarkuau, in nəha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mo Iərimənu mine Kristo.”

‘Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nikarek mwatuk

35 meste tako nərmmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

36 *Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha hiənərui tərini pen ia nei kamarkuau, in nəha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mo Iərimənu mine Kristo.”

* 2:27: Wok Me 13:35 * 2:29: 1King 2:10, Wok Me 13:36 * 2:30: 2Saml

7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11 * 2:31: Sam 16:10 ^b 2:31: Nəgkiariien i

‘Kristo’ nəgkiariien riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nipwran mə iəmə kətəgi pen oel

ia nukwənen. Fwe kupwən nəpīn tuhəmter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen.

Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me hāməni

mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig

irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəha truvehe. Kani nəghin nə mə ‘Kristo.’ Ətoni

ro ikin Seken Samuel 7:12. * 2:32: Wok Me 1:8 * 2:33: Wok Me 1:4, 7:55-56

* 2:36: Wok Me 5:30-31

37 *Nəpɪn nərmama me nəha həregi nəgkiariien səvəi Pita, rerinraha rəpou pɪk. Həres pen Pita mine aposol me i mə, “Piak me, təkwtəkɰuni nəha tahəfo nəha?”

38 *Miregi Pita rini pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha tihaməkeikei mhərərɪg ia noien ərəha me səkɪmiaha mhəuvehe pwəh iaho paptaes ia kɪmiaha ia nəghi Iesu Kristo. Tiho iamɪnhi irə mine nənə Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien ərəha me səkɪmiaha. Kɪmiaha tihəuvehi Nənɪmwɪn Ikinan. 39 *Promes nəha raməmək tukumiaha, maməmək mwɪ ti nərimiaha me, mine nərmama səməme kamharə isipwɪn. Raməmək ti nərmama me pam səməme Iərimənu Kumwesən səkitaha trəkwein ia nirəha.”

40 *Pita rini irapw nəgkiariien me rɪpɪk mwɪ ti nirəha i, maməkeikei mɪnraha, mamɪni mə, “Nərmama ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə mə Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvənraha.” 41 *Ia nəpɪn nəha nərmama me həpɪk həmwɪn ia 3000 həni nɪpərɪhienien ia nəgkiariien səvəi Pita, mhəuvehe, ko paptaes ia nirəha.

Narəien səvəi nərmama me səməme kamhəni nɪpərɪhienien ia Iesu

42 *Ia nəpɪn me irəha kamhousəsimwɪn irəha me, mamhətərɪg nəgkiariien sə aposol me kamhahatən irəha irə. Kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari, mamhəfwaki pəri. 43 *Nərmama me pam kamhəhekɪr, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen nɪskaiien m aposol me səvəi Iesu. Ia nɪskaiien nəha irəha kamho nɪmtətien me rɪpɪk mine narɪmnari me nərmama kamhətəni hamərkərɪnari irə. 44 *Nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərɪhienien ia Iesu, kamharə pəri ia kwopun kuatia, mamhəuai narɪmnari me səvənraha mɪnraha me. 45 Irəha kamhəmri pen nəmri nari ia səvənraha tɪprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irə. Nəpɪn nari riti riwən ti nirəha riti, kamhəuai mane nəha, mamhəuvei pen m iərmama nəha. 46 *Ia nəpɪn me kamhavən pəri, mamhəuvən fwe ia nɪmwə səvəi Kumwesən. Fwe ia nəkwai nɪmwə me səvənraha, kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari. Rerɪnraha ragien. 47 *Kamhəgnəgɪni Kumwesən. Nəpɪn nərmama me hətoni irəha, kamhəsiai irəha. Ia nəpɪn me Iərimənu rauvehimɪru nərmama me nərpwɪn mwɪ, nənə həuvehe mho kuatia irəha mɪnraha.

* 2:37: Luk 3:10,12, Wok Me 16:30 * 2:38: Luk 24:47, Wok Me 3:19 * 2:39:

Aes 57:19 * 2:40: Dut 32:5, Fil 2:15 * 2:41: Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14

* 2:42: Wok Me 20:7 * 2:43: Wok Me 5:11 * 2:44: Wok Me 5:12, 6:8, Wok

Me 4:32-35 * 2:46: Luk 24:53 * 2:47: Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24

3

Pita romasan iarmama riti nisun mi krouemhə

¹ *Ia nəpɪn riti, tri klok ia nəruarəv, nəpɪn səvəi nəfwakiien ruvəuvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən. ² *Iarmama riti fwe ikin. Nəpɪn rinətui pehe nisun mi krouemhə ko ripkavən mhə. Ia nəpɪn me in me nəpwin həuvehi mhəkure pen i ia nɪkare nimwə səvəi Kumwesən ipaka ti təpinhə nəha kani mə Təpinhə sə Ramasan. Nəpɪn nərmama me kamhəuvehe mə tuhəuvnimwə, iarmama nəha ramase mane minraha. ³ Pita mine Jon krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Nəpɪn iarmama nəha rətoni, rase mane minrau. ⁴ *Pita mine Jon krouəti pen rouətə in. Pita rini mə, “Tiko məti pehe mətə kimrau.” ⁵ Iarmama nəha rəti pen mətə irau. Rerɪn ramrhi mə rosi trouvei pen nari riti min.

⁶ *Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Səiou silva mine kol riwən, mətə nəfe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko mərer mavən.” ⁷ Pita ruvehi rəgin mwatuk mivi utə. Təkwtəkwuni a iarmama nəha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸ *Risəkəmter mavən, mukurirə ia Pita mine Jon, mharuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Ramavən, maməruərau utə, maməgnəgini Kumwesən. ⁹ Nərmama me pam həti pen mhətə iarmama nəha ramavən maməgnəgini Kumwesən. ¹⁰ Hətə həukurən mə iarmama nəha in nəha raməkure rerɪn mamase mane fwe ia nɪkare nimwə səvəi Kumwesən ipaka ti Təpinhə sə Ramasan. Irəha həkərinari irə. Nənimenraha rier ti nəfe kino irə.

Pita raməvisau fwe ia nimwə səvəi Kumwesən

¹¹ Iarmama nəha raməgher pen ia Pita mine Jon. Nərmama pam haiu mhəuvehe ti nirəhar fwe ia kwopun nəha kani mə Vrandə səvəi Solomon. Nənimenraha rier. ¹² Nəpɪn Pita rətə nərmama me nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Nəmə Isrel. Rəfo hiamərkərinari ia iarmama i? Hiaməti pehe mamhətə kimrau ti nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kimrau iaromasan iarmama i ia səkimrau atukw nɪskaiien uə ti nəri nə mə kimrau iəmə ikinan mi? Rekəm! ¹³ *Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu nəha hiəuvei pen ia rəgi nəkur Rom. Nəpɪn Paelat rini mə trəsəni Iesu rier irapw ia kalapus, hiərer ia nənime Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikeiien mə tro iamɪnhi irə. ¹⁴ Iesu nəha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə kimiaha

* **3:1:** Wok Me 10:3,9,30   * **3:2:** Jon 9:1, Wok Me 14:8   * **3:4:** Wok Me

14:9   * **3:6:** Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18   * **3:8:** Jon 5:14, Wok Me 14:10

* **3:13:** Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32

hiənpwəh in, mhəres pen Paelat i mə tripkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iərmama sə rinousi əpune iərmama rier irapw. ¹⁵ *Ia noien nəha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune Nimiruien. Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. Kimaha iahənətoni nəri nəha, mamhəni irapw mə ro nipərhiəni. ¹⁶ Nəgse nəghi Iesu nəha in nəha rino nisui iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəukurən in. In rini nipərhiəni ia nəghi Iesu, mo pen ramərer ia nəmrimiaha nipwran rinəsənin pam.

¹⁷ *Piak me iakukurən mə ia nəpin nəha hiənousi əpune Iesu, kimiaha mine nəmə asori me səkimiaha hiəreirei nəfe nəha hiamo. ¹⁸ *Mətə ia noien nəha hiəno irə Kumwesən rino nəgkiariien me səvənhi sə in riməuvei pen m profet kupwən me səvənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə. Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw mə Kristo səvənhi traməkeikei miregi nəmisəien. ¹⁹ *Ro iamənhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia noien ərəha me səkimiaha pwəh Kumwesən raikuas raka nərəhaien me səkimiaha. ²⁰ Trini minuə hio iamənha irə, nəpin səvəi napwisien truku pen ia nəmri Kumwesən. In trərhi pehe Kristo sə kiməni irapw fwe kupwən mə truvehe tukumiaha. Kristo nəha iakani in Iesu. ²¹ In traməkeikei marə fwe ia neiai meste Kumwesən tro narimnari me həuvehe mho sə vi rəmwhen ia profet ikinan me səvənhi fwe kupwən hāməni. ²² *Moses riməni mə, 'Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kimiaha in piəvimiaha riti. Tihaməkeikei mhətərig ia narimnari me pam profet nəha trini pehe tukumiaha i. ²³ Trini minuə iərmama riti rəpwəh nətərigien ia profet nəha, Kumwesən truvehi raka in, məpwəh nəvsini penien in ia nərmama me səvənhi.'

²⁴ Samuel mine profet me pam səməme hənəkurirə pen i mhəuvehe hāməni narimnari me i kamo ipwet mine. ²⁵ *Nəkur Isrel, kimiaha nə nipwnəti profet kupwən me. Kimiaha nə nipwnəti kaha kupwən me. Promes nəha Kumwesən riməuvei pen minraha in nə promes səkimiaha. In riməni pen ti Epraham i mə, 'Iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səim. Namasanien səiou truku pen irə, mevən ti nərmama me pam ia tənəmtənə me.' ²⁶ *Nəpin Kumwesən ruvehi utə Tini, in rukupwən mərhi pehe i tukumiaha nəkur Isrel mə trəkwein amasan m kimiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me səkimiaha."

* 3:15: Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10 * 3:17: Luk 23:34, 1Tim 1:13 * 3:18:

Luk 24:27 * 3:19: Wok Me 2:38 * 3:22: Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37

* 3:25: Jen 22:18, Kal 3:8 * 3:26: Wok Me 13:46

4

Pita mine Jon krouærer ia næmri næmæ asori me

1 *Næpin Pita mine Jon krauægkiari ihi m nærmama, pris me mine Satusi me^a hæuvehe iræha iæmæ asori sævæi naruagæn me sæmæme kamhætui ti nimwæ sævæi Kumwesæn. 2 *Niemaha ræpi iræha ti næri næ mæ Pita mine Jon krauahatæn nærmama me, rauni mæ Iesu rinætui mwi ia nemhæien sævæhi. Ia nægkiariien næha krauahatæn pen mæ nærmama sæmæme hæuvamhæ tuhætui mwi. 3 *Næmæ asori me næha hækwætæmhiri irau, mætæ ti næri næ mæ rinamæruaræv, hosæ pen irau ia kalapus mæ trouæmak fwe ikîn roueste trakwakwi. 4 *Mætæ nærmama me sæmæme hæmæregi nægkiariien sævænrau, hæpik ia niræha hæni nîpærhienien ia Iesu. Kævsini nærman me æpa sæmæme hæni nîpærhienien ia Iesu, iræha pam ipaka faef-taosen.

5 Kîni rakwakwi iræ næmæ asori me sævæi nækur Isrel mine elta me mine nahatæn me sævæi Loa housæsîmwîn iræha me fwe Jerusalem. 6 Iræha housæsîmwîn iræha me iræha pris asori anan næghin næ Anas, mine Kæafas, mine Jon, mine Aleksanta, mine sin sin mwi iræha kwænækwus sævæi pris asori anan. 7 *Iræha hæuvehi Pita mine Jon, mhærpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhæres pen irau i mæ, “Sin ruvei pehe nîskaiien m kîmirau uæ irauo næri i ia næghi sin?”

8 *Ia næpin næha Pita rerin ruvehe mukuær ia Nænîmwîn Ikinan, rini pen ti niræha i mæ, “Kîmiaha næmæ asori me sævæi nækur Isrel mine elta me. 9 Tækwætækwuni hiamæres pehe kîmrau i ia namasanien sæ iarouo m iærmama i nîsun mi krouemhæ. Hiamæres mæ iarouæfo iræ ro in ruvehe mæsanîn. 10 *Ramasan. Kîmiaha pam i tihamækeikei mhæukuræn. Nækur Isrel me pam mwi tuhamækeikei mhæukuræn. Iæmæ i ramærer ia næmrimiaha nîsun mi krouskai, ti næri næ mæ iaromasan in ia næghi Iesu Kristo, iæmæ Nasaret. Hîænæruî tæriini pen in ia nei kamarkuauî, remhæ, mætæ Kumwesæn rîno in rætui mwi ia nemhæien sævæhi. 11 *Iesu in iæmæ næha Nækukuæ Ikinan ramægkiari iræ, mamîni mæ,

‘Kæruætereî næha kîmiaha næmæ hiamuvrhækin nimwæ hîænuæ rærhæ, mhæpwæh,
tækwætækwuni næha ruvæuvehe mîno kæruætereî sæ ræpi raka pam kæruætereî me,
mækwætæmhiri æknekin pam nimwæ.’ ”

12 *Pita rîrîpîn nægkiariien mîni mæ, “Iesu æpa rauvehi nîskaiien ti nuvehimîruîen kitaha. Ia tænæmtænæ me pam,

* 4:1: Luk 22:4,52 a 4:1: ðvsini mwi Mak 12:18. Satusi me hæni mæ iærmama sæ ruvamhæ ko rîpkætui mhæ mwi ia nemhæien sævæhi. * 4:2: Wok Me 23:8

* 4:3: Wok Me 3:1 * 4:4: Wok Me 2:41 * 4:7: Mat 21:23 * 4:8: Mat 10:19-20 * 4:10: Wok Me 3:6,13-16 * 4:11: Mat 21:42 * 4:12: Mat 1:21

iərmama riti mwi riwən Kumwesən rərhi pehe i mīni mə tsaməkeikei mhahatətə ia nəghin mə in truvehimiru kitaha.”

13 Nəpīn nəmə asori me hətoni mə Pita mīne Jon krouəpwəh nehekiriēn ia nəmrīnraha, həkərinari irə. Hənətə sas mə irau iəmə auər a mi. Krouəpwəh nəvənien ia kwopun sə kaukurən nari ikin. Irəha hamətərig tukwe, mhəukurən mə irau nəha krīnamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən. 14 Mətə ko həpwəh nīnien nəgkiariēn riti, ti nəri nə mə hətoni iəmə nəha krīnomasan nīsūn mi ramərer ia nīkarenrau. 15 Ia nəpīn nəha nəmə asori me həni mə irəhar tuharevən fwe iruə. Nəpīn harier irə, kamhəgkiari mīnraha me mə, 16 **“Tso nəfe ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam həukurən mə krīno nīmətien asori nəha. Ko kitaha səpwəh nīnien mə neikuəien. 17 Mətə rərəha mə nəgkiariēn nəha truviris mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise pen əknekin ti nirau i mə trouəpwəh mwi nīnien nəghi Iesu i ti iərmama riti mwi.”*

18 **Irəha həkwein irəhar haruvnimwə pehe mwi. Həni pen ti Pita mīne Jon mə trouəpwəh mwi nīnien uə nahatənien nərmama me ia nəghi Iesu.*

19 **Miregi Pita mīne Jon krouni mə, “Kīmīaha əpa ti-haməkeikei mhəkiri mə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kīmrau taro nəkwən uə nəkwamīaha. 20 Mətə kīmaha ko iahəpwəh nəkwumwi tərīnien tərhumaha. Tahaməkeikei mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi.”*

21 Nənə nəmə asori me hənise əknekin pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən, mhəpkətə mhə suatuk riti ti nousiēn irau. Rəknekin ti nīrəha ti nəri nə mə nərmama me haməgnəgīni Kumwesən ti nəfe irau krīno ia iəmə nəha nīsūn mi krouemhə. 22 Iəmə nəha krīnomasan in ia nəghi Iesu nuk səvənhi rəpi raka foti.

Nərmama me səvəi Iesu həfwaki

23 Nəpīn Pita mīne Jon krouier, krouevən rouətə nərmama me səvəi Iesu, nənə rouəvisau narimnari me pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməni pen ti nirau i. 24 **Nəpīn irəha həregi, housəsīmwin irəha me mhəfwaki pəri m Kumwesən, mhəni mə, “Iərimənu Asori ikino neiai mīne tīprənə mīne təsi mīne narimnari me pam ia nīrəhar. 25 Fwe kupwən, nəgkiariēn səim sə ruku pen ia Nənīmwin Ikinan, rier ia nīpəgi nəkwai iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha səkimaha Kig Tevit, mīni mə, ‘Rəfo nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?*

* 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Wok Me 5:28,40 * 4:19: Wok Me 5:29 * 4:24: Eks 20:11, Neh 9:6, Sam 146:6

Rəfo nərmama me ia tīprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tīprənə i həpnəpenə ti naruagəniēn.

Nəmə asori me pam housəsīmwin irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu, mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.'

²⁷ *Kumwesən, nəgkiariēn nəha ro nīpərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mine Ponjes Paelat hənousəsīmwin pəri irəha nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha hənousəsīmwin irəha me, mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ *Irəha hənə narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ *Mətə Iərimənu, təkwtəkwuni tikregi ro nəgkiariēn skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariēn səim, mhəpwəh nehekəriēn. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanin, momasan nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nīmətəien me mine narimnari me nərmama tuhətoni, həkəriinari irə."

³¹ *Nəpīn həfwaki pam, Kumwesən rikiukiū ia kwopun nəha kamhəkure ikin. Rerīnraha ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariēn səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekəriēn.

Nərmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² *Ia nəpīn nəha nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu, rerīnraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwtig ti nautə me səvənhi, mīni mə səvənhi əpa. Mətə həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me. ³³ *Aposol me kamhəvisau irapw skai mə Iesu Iərimənu rinətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasaniēn səvənhi. ³⁴ *Nərmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rīni mə nari riwən tənī tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tīprənə uə nimwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpīn kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmama səməme nari riwən ti nirəha.

³⁶ *Iərmama riti nəha ikin nəghin nə Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Livae. Rinətui ia tənə əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghin sə vi mə Panapas.

* 4:27: Mat 27:1-2, Luk 23:7-11, Wok Me 3:13 * 4:28: Wok Me 2:23 * 4:29:

Efes 6:19 * 4:31: Wok Me 2:4 * 4:32: Wok Me 2:44 * 4:33: Wok Me 2:47

* 4:34: Wok Me 2:45 * 4:36: Wok Me 11:22-26, Wok Me 13:2-3

Nipwrai nægkiariien naha in i mə ləmә sә Ramәrpwi Әknekın Nәrmama. ³⁷ Josef i rәmri pen nәmri nari ia tıprәnә sәvәnhi. Nәpın kuvehi nәnimen, ruvehi mane, mevән, mifate pen ia nisui aposol me.

5

Ananaeas mine pran sәvәnhi Safaera

¹ Mәtә iәrmama riti nәghın nә Ananaeas mine pran sәvәnhi Safaera krouәmri pen nәmri nari ia sәvәnrau tıprәnә. ^{2*} Nәpın kuvehi nәnimen, krouvehi mane, rouni pәri mә trouvehi raka nipәrın sәvәnrau. Kurirә irә Ananaeas ruvehi nipәrın a, mevән, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuә mә mane me pam naha rauvei pen.

³ Pita rini mә, “Ananaeas, rәfo ikәseni Setan ruvehe mukuәr ia rerim, mamә ikameikuә ia Nәnimwın Ikinan? Nәmri tıprәnә sә kuvei pehe mik, rәfo ikәkwәtmhiri nipәrın sәim?

⁴ Nәpın ikәpwәh nәmri penien ihi nәmri nari irә, tıprәnә ramo ihi sәim irә. Nәpın ikuvehi mane, ia nәpın naha mwi mane naha ramo ihi sәim irә. Mәtә rәfo rerim rırhi mә tiko noien i? Ikәpwәh neikuәien ia nırak, mәtә ikeikuә ia Kumwesән.”

⁵⁻⁶ Nәpın Ananaeas rıregi nægkiariien naha, tәkwәtkwuni a mwi rimwei memhә. Ntәmaruә me nepwın hәskәmter, mhәvegi nipwran, mhәuvehi mhәier, mhәuvән mhәnimwi. Nәrmama me hәregi hәhekir.

⁷ Nәpın aәa kahar rukurau, pran sәvәi Ananaeas ruvnimwә pehe, mәtә rәpwәh nukurәnien mә sәvәnhi iәrman ruvamhә.

⁸ Pita rini pen tukwe in mә, “Tiko mini pehe ro tukw iou i mә nәmri tıprәnә sә kuvei pehe m kimirau, in pam i?”

Miregi Safaera rini mә, “Ouәh, nәmri tıprәnә ihi naha?”

⁹ Mәtә Pita rini pen tukwe in mә, “Rәfo kimirau iәrman sәim irouni pәri mә tirouni mә mane me pam i? Ikukurән mә ko ikeikuә ia Nәnimwın sәvәi lәrimәnu? Әtә ro! Nәrmama sәmәme hamәnimwi sәim iәrman, irәha fwe ia kwәruә. Tuhәuvehi mwi ik, mhәuvән fwe iruә.”

¹⁰ Tәkwәtkwuni a Safaera rimwei ia nisui Pita memhә. Nәpın ntәmaruә me hәuvnimwә pehe, hәtә ramәmak muvamhә. Nәnә hәuvehi, mhәier, mhәnimwi ia nıkare sәvәnhi iәrman. ¹¹ Nakalasia me mine nәrmama sәmәme hәregi nәri naha, irәha pam hәhekir asori.

Aposol me kamho nımtәtien me

¹² *Ia nәpın naha aposol me kamhavән ia reri nәrmama me, mamhә nımtәtien me rıpik mine narımnari me rıpik nәrmama hәtoni mhәrkәrinari irә. Ia nәpın me nәrmama sәmәme kamhәni nipәrhienien ia Iesu kamhousәsimwın

* 5:2: Wok Me 4:34-35 * 5:12: Wok Me 2:43, 14:3

irəha me ia vrandā səvəi Solomon ia nimwə səvəi Kumwesən. ¹³ Nəp̄in nərmama əpnəpen a hətoni irəha, həgnəgini irəha, mətə həpwəh nəvənien ipaka, ti nəri nə mə həhekir. ¹⁴ *Mətə nəрман me həpik mine nīpran me həpik kamhəuvehe ti Iesu Iərimənu, mamhəni nīpərhienien irə. ¹⁵ Aposol me kamho nīm̄tətien me ripik ia Jerusalem. Ro pen nərmama me kamhəuvehi nərmama səməme nemhəien rarə ia nīrəha, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia suatuk, mhəmri pen irəha ia təkure nīkoukau me mine kafete me. Irəha kamho iam̄nhi irə minuə Pita ruvehe mukurau mətə nənimw̄in a trukurau pen ia nīrəha, nənə irəha həuvehe mhəsənin. ¹⁶ *Nərmama me fwe ia rukwənu me ipaka ti Jerusalem, irəha mwi kamhəuvehi nərmama me səvənraha səməme nemhəien rarə ia nīrəha mine səməme nənimw̄in ərəha me kamharə ia nīrəha, kamhəuvehi irəha, mhəuvehe, nənə aposol me ho irəha pam həuvehe mhəsənin.

Nəmə asori me kamhometə aposol me

¹⁷ *Ia nəp̄in nəha pris asori anan mine Satusi me nepw̄in housəsīm̄w̄in pəri irəha me. Rer̄inraha ramrhi ərəha aposol me səvəi Iesu. ¹⁸ Mo pen həkw̄təmhiri irəha, mhəuvehi puwnimwə irəha ia kalapus. ¹⁹ *Mətə ia nəp̄in irə agelo riti səvəi Iərimənu ruvehe məsevər ia təpinhə me səvəi nimwə nəha, miri irapw aposol me, m̄ini pen ti nīrəha i mə, ²⁰ “Tihəuvən mhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni irapw ti nərmama me nəgkiariien me pam ia nīkaren səvəi nīm̄iruien vi i.”

²¹ Ia nəp̄in rīnamran həuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mamhəhatən nərmama rosi agelo rīm̄əni pen tukunraha i.

Nəp̄in pris asori anan mine in me nepw̄in həuvehe, housəsīm̄w̄in nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Nəmə asori me nəha hərhi pen nərmama nepw̄in mə tuhəuvən fwe kalapus, mhəuvehi aposol me, mhəuvehi mhəuvehe. ²² Mətə nəp̄in nərmama me nəha kərhi pen irəha həuvən ia kalapus, həpwəh nətoniien aposol me. Nənə hərərig, mhəni pen ti nəmə asori me i mə, ²³ “Kimaha iahəuvən mhətoni kalapus rəsīsəg əknek̄in. Nərmama səməme kamhətui ti kwopun nəha kamhərer tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəp̄in həsevər ia təpinhə, kimaha iahəuvnimwə, mətə nərmama me nəha həiwən.”

²⁴ Nəp̄in pris asori me mine iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən həregi nəgkiariien nəha, nətərigien səvənraha rəvsausini pik ti aposol me. Həreirei mə nəfe ro irəha.

* 5:14: Wok Me 2:41, 21:20 * 5:16: Mak 6:56, Wok Me 19:11-12 * 5:17:

Wok Me 4:1-2,6 * 5:19: Wok Me 12:7-10

25 Ia nāpīn nāha iārmama riti ruvniwə pehe, mīni pen ti nirāha i mā “Nāmə me nāha hiənəsisəg tukuahag ia nirāha, irāha fwe ia niwə səvəi Kumwesən kamhahatən nārmama me.” 26 *Nənə iāmə asori səvəi naruagən me sāməme kamhətui ti niwə səvəi Kumwesən rīskəmter, miri naruagən me nepwīn səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irāha mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irāha, ti nəri nə mā həkəkīr nārmama me. Kamo nārmama me həkwi irāha ia kəruətərei.

27 Irāha həuvehi aposol me mhəuvehe, mhərpwi irapw irāha ia nāmri nāmə asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari mīnraha, 28 *mīni mā, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mā tihəpwəh rə nahatənien nārmama ia nəghi iāmə nāha. Mətə hiənəruī nəkwamaha. Hətə ro. Təkwtəkwi nāha nārmama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien səkimiaha. Rəfo mā tihərukwi pehe nemhəien səvəi iāmə nāha ia kīmaha.”

29 *Mətə Pita mīne aposol me həni pen ti nāmə asori me i mā, “Kīmaha tahaməkeikei mho nəkwai Kumwesən, rīpko mhə nəkwai nārmama. 30 *Kīmiaha hiənousi əpune Iesu ia noien nāha hiəno irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuauī. Mətə Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha rīno rətui mwi ia nemhəien səvənhi. 31 *Kumwesən i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen in ia nīkaren mwatuk mā in iāmə sə triri nārmama mīne iāmə sə truvehimīru nārmama. Kumwesən ro iamīnha irə mā truvei pehe nāpīn m kitaha nəkur Isrel. Trīni mīnuə sərərig ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwīnien. 32 *Kīmaha iahənətə narimnari me nāha, mamhəvisau irapw mā ro nīpərhiēnien. Nənimwīn Ikinan sə Kumwesən rauvei pen m nārmama sāməme hamo nəkwān in mwi ramərer kīmaha mīn.”

33 *Nəpīn nāmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irāha. Hənuə tuhousi əpune irāha. 34 *Mətə iāmə asori riti nāha ikin ia rerīnraha nəghīn nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nārmama pam kamhəsiāi in. In rīskəmter, mīni pen ti naruagən me mā, “Tiho mhəuvehi nāmə i mhəier. Pwəh kīmaha iahəgkiari ouihi a.” 35 Nəpīn aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nāmə asori me i mā, “Nāmə Isrel, tihətərig amasan ti nəfe hiamo ia

* 5:26: Mat 14:5   * 5:28: Wok Me 4:18, Mat 27:25   * 5:29: Wok Me 4:19   * 5:30: Wok Me 3:15   * 5:31: Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2   * 5:32: Wok Me 1:8   * 5:33: Wok Me 7:54   * 5:34: Wok Me 22:3

nəmə me i. ³⁶ *Rerimiahā trirhi Teutas fwe kupwən.^a Rini mā in iərmama riti. Nərmama həpik, ipaka ti 400, həuvən mhəkuriṛə i. Mətə kousi əpune iəmə nəha. Nərmama səməme kamho nəkwān havən kirkiri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ *Kurirə ikin, ia nəpīn sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iəmə Kalilī^b rərer mivi nərmama həpik həuvən mhəkuriṛə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama səməme kamho nəkwān havən kirkiri. ³⁸ Ro iamīnhi irə iakuə takini pehe tukumiahā i mā, nəmə me i hamərer ia nəmrītaha ipwet, ramasan mā tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəgimiahā ia nirəha. Trini minuə nəri nəha hamo ruku pen ti iərmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trini minuə Kumwesən ramərer kurirə ia nirəha, ko hiəpwəh niniseien irəha. Tihətərig amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. Kitaha səreirei, mətə rərəha mā tihətə sas kurirə mā hiamousari m Kumwesən.”

⁴⁰ *Ro iamīnhi irə nəmə asori me ho rosi Kamaliel rīmāni pen ti nirəha i. Həkwein mwi aposol me həuvnimwə pehe, mhərisi irəha, mhənise pen əknekīn ti nirəha mā tuhəpwəh nəvisaiuen mwi m nərmama ia nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəginraha ia nirəha.

⁴¹ *Aposol me həier ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mamhagien, ti nəri nə mā Kumwesən rətə irəha mā həmwhen ko naurisien minraha ti nəghi Iesu. ⁴² *Nənə ia nəpīn me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhəripīn, mamhahatən nərmama me, mamhəvisau minraha mā Iesu in Kristo.

6

Nasituien me irəha pam sefen

¹ *Nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəpik mwi. Ia nəpīn nəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həni mā ia nəpīn me, nəpīn kauvei pen mane mine nəveginien m nərmama me trasiu ia nirəha, kīpkuvei pen mhə m nīpran me səvənraha səməme nərman me səvənraha həuvamhə. ² Ro iamīnhi irə, aposol me twelef həkwein pen nərmama me səvəi Iesu mā irəha pam tuhəuvehe. Nəpīn həuvehe, aposol me həni pen ti nirəha i mā, “Kīmaha iahaməvisau irəpw

* **5:36:** Wok Me 21:38   **a 5:36:** Teutas in iərmama riti rīmāiri nərmama me səvənhi mā tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeien mā nəkur Rom tuhərimānu ia nəkur Isrel.   * **5:37:** Luk 2:1-2   **b 5:37:** Jutas in iəmə Kalili riti. Fwe kupwən rīmāiri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom.   * **5:40:** Wok Me 4:18   * **5:41:** Mat 5:10-12, 1Tes 4:13   * **5:42:** Wok Me 9:22, 17:3   * **6:1:** Wok Me 4:35

nægkiariien sávai Kumwesən. Ripkatukwatukw mhə mə tahəpwəh wok nəha mhəuvehe mhəsui raka nəveginien. ³*Ro pen piəvmaha me, kimiaha tihərpwi rəginiaha ia nərman me sefen ia kimiaha nəghinraha ramanan, rerinraha rukuər ia Nənimwin Ikinan, nukurəniēn səvənraha rəpwəmwis. Kimaha tahəuvehi utə irəha mə tuhəsui raka nəveginien. ⁴ Mətə wok səkimaha tahaməfwaki, mamhəvisau irapw nəgkiariien sávai Kumwesən ia nəpin me.”

⁵ *Nərmama me pam sávai Iesu rerinraha ragien ti nəgkiariien nəha sávai aposol me. Hərpwi rəginraha ia Stifen, iərman riti nahatətəien səvənhi riskai, rerin rukuər ia Nənimwin Ikinan. Hərpwi mwi rəginraha ia Filip, mine Prokoras, mine Nikanor, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, iəmə Antiok. Ripko mhə in iəmə Isrel, mətə ramarə ia narəien səvənraha. ⁶*Irəha həiri nərman me nəha sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol me. Aposol me həmruətə rəginraha ia nirəha, məfwaki minraha.

⁷ *Ia nəpin nəha nəgkiariien sávai Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama me sávai Iesu fwe Jerusalem həuvehe mhəpik mwi. Pris me nepwin həuvehi nahatəniēn sávai Iesu, mhahatətə irə. Pris me nəha həpik kwopti.

Nəkur Isrel həkwtəmhiri Stifen

⁸ *Stifen in iərmama riti Kumwesən rauvei pen niskaiien min, mamasitu irə ia namasanien səvənhi. Nəpin riti Stifen ramavən ia reri nərmama, mamə nimtətəien asori me mine narimnari me nərmama hətoni, hamərkəri asori nari irə.

⁹ *Mətə nərmama me nepwin nəha ikin. Irəha nərmama sávai nimwəfwaki riti sávai nəkur Isrel kani mə Nimwəfwaki Sávai Nərmama Me Kinifi Raka Nari ia Nirəha.^a Nepwin həuku pen fwe Saerin mine Aleksantria. Nepwin mwi həuku pen fwe Silisia mine Esia. Irəha həskəmter mamhousari m Stifen. ¹⁰*Mətə rəknekən ti nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien səvənhi, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan rauvei pen nukurəniēn min.

¹¹ *Ro iaminihi irə hərəku pen nərmama nepwin mə tuheikuə irə. Nərmama me nəha həskəmter, mhəni mə, “Kimaha iahəregi iəmə i raməgkiari ərəha ia Moses mine Kumwesən.”

¹² Nəpin nərmama me mine nəmə asori me səvənraha mine nahatən me sávai Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi

* **6:3:** 1Tim 3:7   * **6:5:** Wok Me 8:5   * **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23   * **6:7:**

Wok Me 2:41, 16:5   * **6:8:** Wok Me 2:43   * **6:9:** 2Tim 1:15   ^a **6:9:** Nərmama me nəha səməme kamhəfwaki ia nimwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kinifi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha.

* **6:10:** Luk 21:15   * **6:11:** Mat 26:59-61

irəha. Həuvən ti Stifen, mhəkwtəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ *Irəha hərpwi irapw nərmama nəpwin mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəpin me iamə i ramini ərəha kwopun ikinan i mine Loa səvəi Moses. ¹⁴ Iahəregi rini mə Iesu nəha iamə Nasaret in troussi testesi nimwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses riməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəsəmwiniən səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə nənimen rəmwhen ia nəmri agelo riti.

7

Nəvisauien səvəi Stifen

¹ Ia nəpin nəha pris asori anan rini pen ti Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro nīpərhienien?”

² *Miregi Stifen rini mə, “Piak me mine tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpin kaha kupwən səkitaha Epraham rīpkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irapw tukwe fwe Mesopotemia, ³ *mini pen tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mine nəkur imwam, mier mevən fwe ia tīprənə takahatən ik irə.’

⁴ *Epraham rier ia tənə Koltia,^a mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpin səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irapw mwi in ruvehe marə ia tīprənə i sə hiamarə irə ipwet mine. ⁵ *Mətə ia nəpin nəha Kumwesən rīpkuvei pen mhə tīprənə riti ia kwopun i mə tro səvənhi irə. Rīpkuvei pen anan mhə kwənpərin riti min. Mətə rino promes a mə tīpkuvei pen min mine nīmwiwini me sāməme tuhətui kurirə. Nəpin Kumwesən rīməni promes nəha, tīni Epraham ramiwən ihi. ⁶ *Nəgkiariien sə Kumwesən rīməni pen ti Epraham i ro iamnhi irə: ‘Nīmwiwim me tuhəvən mharə ia tīprənə səvəi nərməpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai minraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.’ ⁷ *Kumwesən rarə mini mwi mə, ‘Mətə iou takərpwin noien ərəha səvəi nəkur me nəha nīmwiwim me tuhowok skai minraha. Kurirə irə nīmwiwim me tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.’ ⁸ *Ia nəpin nəha Kumwesən rini mə Epraham mine kwənəkwus me səvənhi tukaməkeikei kuyehi ninhum minraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən riməuvei pen m

* 6:13: Jer 26:11 * 7:2: Jen 11:31 * 7:3: Jen 12:1 * 7:4: Jen 11:31–12:5

a 7:4: Koltia nəghin riti mwi Pabilon. * 7:5: Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5

* 7:6: Jen 15:13-14, Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14, Jen 21:4

Epraham. Kurirə irə tini Epraham rətui, nəghin nə Aesak. Nəpin ruvehi nəpin eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹* Kaha kupwən me nəha səkitaha, rerinraha ramrhi ərəha piəvnraha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmana me nepwin, mhəuvehi mane irə. Nərmana me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰* mauvehi raka in ia nipəmpəmien me pam səvənhi. Nəpin Josef revən mərəer ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mine nukurənien min. Ro pen Fero ruvei pen nasorien m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui amasan ti nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwi ti narimnari me sə kamo ia nəkwai ninwə səvəi Kig Fero.

¹¹* Kurirə ikin nəpin səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mine nəkur Kenan, mamə nərmana həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hənamətui sənənraha nəveginien, mətə ruvəivən. ¹²* Nəpin Jekop riregi nəvisaiuen mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikin. Ro səvi ti nirəha ti nevənien ia kwopun nəha. ¹³* Nəpin irəha həuvən səro kəru irə, nənə Josef rini pui in ti piəvni me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmana ia kwənəkwus səvəi Josef. ¹⁴* Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkiariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmana me pam ia kwənəkwus səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmana. ¹⁵* Nəpin Jekop riregi nəgkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶* Nənə həuvehi nipwranraha mhərərig mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhənimwi irəha fwe ikin ia nipəg riti sə Epraham riməuvehi nənimen ti nipwnəti iəmə asori riti nəghin nə Hamor.

¹⁷* Ruvəuvehe ipaka ti nəpin nəha Kumwesən truvei pen tiprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəpin nəha nərmana me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəpik. ¹⁸* Nənə kig əpə ruvehe mərəimənu ia nəkur Ijip, mətə rinəpkukurən mhə Josef. ¹⁹* In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamerhiərhi irəha

* 7:9: Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23 * 7:10: Jen 41:37-44, Sam 105:21

* 7:11: Jen 41:54 * 7:12: Jen 42:1-5 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11, Jen 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7, Jen 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20, Jen 33:19,

Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:18: Eks 1:8 * 7:19: Eks 1:10-22

mə tuhərui irapw nəkwərhakwərha me sə həpkətui a i mə tuhemhə.

²⁰ *Ia nəp̄in atukwatukw nəha Moses rətui. In ramasan pik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai nimwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ *Nəp̄in irau krouəmri irapw iruə, prən ouihi səvəi Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in tini anan. ²² Kīnahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mine wok krouəsanin.

²³ Nəp̄in Moses reste nuk foti, rerin rirhi mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ *In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə rīpkatukwatukw mə tro irə iamīnha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərpwin pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerin rirhi mə piəvni me tuhətoni mhəukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. ²⁶ Kīni rakwakwi irə Moses revən mwi mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmərīnuien tī nirau i, mīni mə, ‘Iəmənmi kīmirau piəvmirau me a. Rəfo irouousi kīmirau me?’

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mīni mə, ‘Sin rīməuvehi utə ik mə tikərīmānu ia kīmaha məkiri noien səkīmaha?’ ²⁸ Rosi ikuə tikousi əpune iou rəmwhen ikinousi əpune iəmə Ijip nərineiv?’ ²⁹ *Nəp̄in Moses riregi nəgkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwispwis ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha tini kəru krouətui, iərman mi.

³⁰ *Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen tī Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikin, ipaka tī təkūər Sinae, mamərer ia nei riti napw rauək irə, mətə rīpkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətoni nei nəha rəkərīnari irə. Nənə nəp̄in revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iərīmānu ruvehe, mīni mə, ³² ‘Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.’ Moses riregi, mətə rehekir mətəmnimwin, məpwəh nəti penien mətoni.

³³ Nənə Iərīmānu rini pen tukwe in mə, ‘Uvehi raka səim put, tī nəri nə mə tīprənə nə iakamərer ikin ro ikinan i. ³⁴ Iou iakinətə raka nərmama me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtəkwuni takərhi pen ik ikevən fwe Ijip.’

* 7:20: Eks 2:2, Hip 11:23 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15 * 7:29:

Eks 2:21-22, Eks 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-10

³⁵ In naha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeien in, mhəni pen tukwe in mə, ‘Sin rıməuvehi utə ik mə tikərımənu ia kımaha məkiri noien səkımaha?’ Mətə Moses naha in naha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərımənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ *Moses naha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikın. Nənə ia kwopun me naha ramo nımtətien me mıne narımnari me nərmmama hətoni hamərkərinari irə.

³⁷ *Moses naha in naha rıməni pen ti nəkur Isrel i mə, ‘Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet naha truku pen ia kımıaha in pıəvımiıaha riti.’^b

³⁸ *Moses naha in naha ramarə irəha nəkur Isrel nəpın kamhavən fwe ia kwopun akwesakwes ikın. In ramarə irəha kaha kupwən me səkıtaha nəpın agelo naha rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramıru m Moses mə ruvei pehe m kıtaha.

³⁹ *Mətə kaha kupwən me səkıtaha həpwəh nokeikeien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerınraha rınamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərıg mhəuvən fwe ikın. ⁴⁰ *Ro pen həni pen ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nepwın, pwəh həiri kıtaha, ti nəri nə mə səreirei mə Moses naha rıməiri raka kıtaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ ⁴¹ *İa nəpın naha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpın həno pam, həpeki pehe nərimıru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau naha. Irəha haməgnəgıni nəri naha həno ia rəgınraha. ⁴² *Ro iamınhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan mınraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mıne kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kımərari pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. İa nəpın naha hınarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikın,

nərimıru me səməme hıamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nıfatə, hıəuvei pehe mıou uə rekəm?’

Rekəm. Hıəpwəh nuvei peheien mıou.

⁴³ Mətə hıaməuvehi nımwə tapolen səvəi kumwesən naha Molek,

mıne kəməhau səvəi kumwesən naha səkımıaha Refan.

İrau mi naha kumwesən eikuə mi sə hıəno ia rəgımıaha mə tıhaməfwaki pen mınrau.

* **7:36:** Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33   * **7:37:** Wok Me 3:22   **b 7:37:** Profet naha Moses rıməni mə trıpkuvehe in naha İesu. Əvsini mwı Dut 18:15.   * **7:38:**

Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53   * **7:39:** Nam 14:3   * **7:40:** Eks 32:1,23

* **7:41:** Eks 32:2-6   * **7:42:** Jer 19:13

Kimiahā hiamō iamīnhi ro pen takuvehi raka kimiahā ia tiprānā sākīmiaha hīəuvən ia nīkare Pāpilon.’

44 *Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən rīmāni pen ti Moses i mā tramākeikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkītaha həuvehi nimwə tapolen nəha mamhəuvən. 45 *Nəpīn Josua riri kaha kupwən me səkītaha mā tuhəuvehe mhəuvehi raka tiprānā ia rəgi nāmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen nəha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkoui irapw nāmə ikin. Nimwə Tapolen nəha raməmak iamīnhi meste nəpīn səvəi Kig Tevit. 46 *Kig Tevit nəha Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen ti Kumwesən i mā, ‘Ik Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsēni iou iako nimwə riti sə tikamarə irə?’ 47 *Mətə Kumwesən rəpwəh nəseniien. Kig Tevit ripko mhə nimwə riti səvəi Kumwesən. Solomon ro.

48 Mətə kitaha səkūrən mā Kum wesən sə rasori anan, in ripkarə mhə ia nəkwai nimwə me sāməme nərmama hənō ia rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rīmāni mā, 49 ‘Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə mamərimənu.

Tiprānā in nəri sə iakamərpwi utə tipage nisuk mi irə.

Kimiahā ko hio nimwə riti mā takarə irə?

Kimiahā ko hio kwopun riti mā takapwis ikin?

50 Həni ro, sin rino narimnari me pam i?

Iou əpa Kumwesən iakino.’ ”

51 *Stifen rini pen ti nāmə asori me i mā, “Kimiahā i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərigien sākīmiaha rīpitəv hīəmwhen ia nərmama sāməme hərəirei Iərimənu. Hīəpkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamō rəmwhen kaha kupwən me sākīmiaha. Ia nəpīn me hiamənise nəfe nari Nənimwīn Ikinan rani pehe tukumiahā i. 52 *Rəfo? Profet riti nəha ikin kaha kupwən me sākīmiaha həpkometə mhə in? Rekəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune sāməme haməkupwən mhəni irapw mā Iəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəpīn Iəmə Atukwatukw nəha ruvehe, kimiahā hīəuvei pen in ia rəgi nāmə Rom. Ia noien nəha hīousi əpune in. 53 *Kimiahā hīəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiamərui Loa nəha ia nəpīn me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

54 *Nəpīn nāmə asori me səvəi nəkur Isrel hərəgi Stifen raməgkiari, niemaha rəpi pik irəha. Kamhahi tərini

* 7:44: Eks 25:40 * 7:45: Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 * 7:46: 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 * 7:47: 1King 6:1 * 7:51: Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10 * 7:52: 2Kron 36:16, Mat 23:31 * 7:53: Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2 * 7:54: Wok Me 5:33

revinraha tukwe. ⁵⁵ *Mətə Stifen rerin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. Rəkwətə ia nimagouagou, mətəni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə ikin, mətəni mwi Iesu ramərer ia nikare Kumwesən mwatuk. ⁵⁶ *Stifen rini mə, “Hətəni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə Iəmətə Iərmama fwe ia neiai ramərer ia nikare Kumwesən mwatuk.”

⁵⁷ Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəmwis, mho tukuahag nəkwəreginraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mə tuhəkwətəmhiri Stifen. ⁵⁸ *Irəha həkwtəmhiri Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mənəmhəkwi in ia kəruətəri mə tremhə. Nərmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəmwis me səvənraha, mhəfate pen ia nisui iərmama riti nəghin nə Sol.

⁵⁹ *Nəpin kamhəkwi Stifen, raməfwaki mini mə, “Iesu Iərimənu, tikuvehi nənimwik.” ⁶⁰ *Kurirə irə rinimwi nukurhun mi, məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iərimənu, tikəpwəh nərpwinien noien ərəha i irəha kamho ia nirak.” Nəpin rini iamihni irə, in remhə.

8

1-2 *Sol rerin ragien a mə irəha housi əpune Stifen iamihni. Nəpin Stifen ruvəmhə raka, nəmə əfwaki me nepwin hənimwi nīpwrən mhasək asori tukwe.

Kinamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

Ia nəpin nəha nərmama me nepwin həkəmtər, mənəmhometə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kirkiri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mine Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³ *Sol mwi rəmousari mə trouraha nakalasia me, mauvniwə ia nimwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhiri nərmən mine nīprən, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴ *Mətə irəha nəha hənəp kirkiri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. ⁵ Filip reiwiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama me fwe ikin. ⁶ Nərmama pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti nəri nə mə raməgkiari mamə nīmətətien me. ⁷ *Nərmama həpik nənimwin ərəha me həier ia nirəha, mamhasək əpwəmwis. Nərmama həpik mwi

* 7:55: Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31 * 7:56: Kol 3:1 * 7:58:

Wok Me 22:20 * 7:59: Sam 31:5, Luk 23:46 * 7:60: Luk 23:34 * 8:1-2:

Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19 * 8:3: Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11

* 8:4: Wok Me 6:5 * 8:7: Mat 10:1, Mak 16:17

nīsunraha me hemhə, ko həpkavən mhə, həuvehe mhəsanin.
 8 Ro pen nəkur ia taon nəha rerinraha rāgien asori.

9 Mətə iərmama riti nəghin nə Saemon, rinarə tui kwopti ia taon nəha, mamō nīmṭətien me ia nīskaiien səvəi nəremhə me, mamō nəkur Sameria nənimenraha ramier. Saemon rani mə in iəmə asori. 10 Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwərhakwərha me men meste nəmə asori me kamhəni mə, “Iəmə i rauvehi nīskaiien səvəi kumwesən nəha kani mə kumwesən asori.” 11 Irəha kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəpīn rīpīk ramo nīmṭətien me ia nīskaiien səvəi nəremhə me, mamō nənimenraha ramier. 12 Mətə nəpīn Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nərman me mine nīpran me hənī nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə ko paptas ia nirəha. 13 Saemon in mwi rini nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Filip. Nəpīn kino raka paptas irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətoni nīmṭətien me mine narimnari asori me Filip ramo ia nīskaiien səvəi Kumwesən. Nəpīn rətoni, nənimen rier.

14 Kurirə irə, nəpīn aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvəni raka nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha. 15 Irau kroueiwau pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nirəha mə irəha tuhəuvehi Nənīmwin Ikinan, ti nəri nə mə 16 Nənīmwin Ikinan rīpkeiwau mhə ihi ia nirəha. Mətə kino paptas əpa ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu. 17 *Nəpīn Pita mine Jon krouəmṛutə rəginrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənīmwin Ikinan.

18 Saemon rətoni mə aposol mi nəha krouəmṛutə rəginrau ia nukwənenraha, nənə Kumwesən ruvei pen Nənīmwin Ikinan minraha. Ia nəpīn nəha rətoni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen minrau, 19 mini mə, “Rouvei pehe mwi nasoriien nəha miou. Iakokeikei mə takəmṛutə rəgik ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi Nənīmwin Ikinan.”

20 Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Pwəh kimirau mane səim irouen ia napw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə Kumwesən rauvei pen auər a m nərmama. 21 *Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən. 22 Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, məres mə ko in renouenou nərəhaien səim, məpwəh nərpwinien nətərigien ərəha i ikuə tiko. 23 *Iakini iamīnhi irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pīk. Nərəhaien rīnərkwi ik.”

* 8:17: Wok Me 19:6 * 8:21: Sam 78:37 * 8:23: Hip 12:15

24 Miregi Saemon rini mə, “Kimirau tirouəfwaki miou, rouəres Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

25 Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nīpərhienien i. Nəpīn krouni sampam, krouerərig rauevən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iəmə Itiopia riti

26 Ia nəpīn nəha agelo riti səvəi Iərimənu rini pen ti Filip i mə, “Tikərer, mevən fwe prehi^a meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) 27 *Filip rərer mamevən, mətoni iəmə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iəmə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, 28 nənə mirərig mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. 29 Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti Filip i mə, “Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi.”

30 Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, miregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nīpwrən uə rekəm?”

31 *Miregi iəmə nəha rini mə, “Iou takəfukurən nīpwrən? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou.” Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure irau min.

32 Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia nəha raməvsini in i mə:
“Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka nīmwherīn ramərer mamətərig a,
in mwi rəpwəh nəgkiariien.

33 Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwinien riti sə rīpkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tīni me,
ti nəri nə mə housi əpune in, nīmīruien səvənhi rukwakwa a ia tīprənə i.”

34 Iəmə Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, “Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari irə? In raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari ia iərməpə?” 35 Nənə Filip rīnaməgkiari.

a 8:26: Uə “mevən fwe ia saot.” * **8:27:** Aes 56:3-7 **b 8:27:** Itiopia tənə riti fwe Afrika. **c 8:27:** Nīpwrāi nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kīnərai raka nəren.” Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərmān me səməme hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmama. * **8:31:** Jon 16:13

Ro stat ia nægkiariien naha iəmә Itiopia raməvsini ia Nəkukuә İkinan, Filip raməvisau nægkiariien amasan səvәi İesu min.

³⁶* İrau krauesi suatuk naha, rauevән, roueste kwopun riti nui ikin. Iəmә Itiopia rini mә, “Ətә ro, nui naha. Ko iako paptaes uә nari riti naha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mә, “Trini minuә ikahatәtә pәrhien ia İesu, ikukurән noien paptaes.”

Miregi iəmә naha rini mә, “İakani nipәrhienien ia İesu mә in Tini Kumwesән.”^d

³⁸ İa nәpin naha iəmә Itiopia rini mә kat səvәнhi sə hos ravi trәrer. İrau Filip kroueiwaiu irapw ia nui. Filip ro paptaes irә.

³⁹* Nәpin irau krouutә pehe ia nui, Nәnimwın səvәi İәrimәnu ruvehi raka Filip. Iəmә Itiopia rәpwәh mwi nәtoniien, mәtә ramesi pen suatuk səvәнhi mamevән mamagien. ⁴⁰* Mәtә Filip rәtoni mә in ramәrer fwe taon naha Astot. Kurirә ikin in revән ia rukwәnu me, maməvisau irapw nægkiariien amasan səvәi İesu meste nari fwe taon naha Sisaria.

9

Sol rini nipәrhienien ia İesu

¹* İa nәpin naha Sol ramәgkiari skai ihi, mamini mә trousi әpune nәrmama me səvәi İәrimәnu. Riskәmter, mevән ti pris asori anan, ² mәres pen in mә trirai nəkukuә me nepwın hәuvән ti nimwәfwaki me səvәi nәkur İsrәl fwe Tamaskes. Trini minuә Sol rәtoni nәrmama me nepwın fwe ikin kamhesi pen suatuk səvәi İesu, nәrman uә nipran, nəkukuә me naha tuhәni sas pen mә Sol rauvehi nasoriien ti nәkwtәmhiriien irәha, mipeki pen irәha fwe Jerusalem. ³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. İa nәpin naha nukuraanien riti ruku pen ia nimagouagou, mәhiәpwın kurau kurau irә. ⁴ Sol rimwei irapw ia tiprәnә, miregi reri iәrmama riti ramәgkiari mamini mә, “Sol, Sol, rәfo ikamometә İou?”

⁵* Miregi Sol rәres mә, “Iəmә asori, ik sin i?”

Miregi rini mә, “İou i İesu sə ikamometә. ⁶ Mәtә tikәrer, mevән fwe Tamaskes. İәrmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i nәfe nari tikamәkeikei mo.”

⁷ Nәrmama sәmәme kamhәkurirә ia Sol kamhәrer kwәnamrig. İrәha hamregi reri iәrmama riti, mәtә hәpwәh nәtoniien nipwran. ⁸ Sol riskәmter, mәtui, mәtә rәpwәh nәtoniien nari. Ro pen irәha hәuvehi rәgın, mhәiri, mhәuvән

* **8:36:** Wok Me 10:47 **d 8:37:** İa Niutestamen me nepwın sәmәme kimәrai tui ia nægkiariien səvәi nәkur Kris nægkiariien me naha ia vas 37 riwән. * **8:39:**

1King 18:12 * **8:40:** Wok Me 21:8 * **9:1:** Wok Me 8:3 * **9:5:** Wok Me 5:39, 1Kor 15:8

fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniien nari meste nəpɪn kahar, mɪpkəni mhə nari, mɪpkənimwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghɪn nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Miregi rini mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹ *Miregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tikərer mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikin məres iəmə Tasas riti nəghɪn nə Sol. In raməfwaki, ¹² mɪnətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəghɪn nə Ananaeas ruvniwə pehe, məmrutə rəgɪn mi irə mə trətə mwi nari.”

¹³ *Miregi Ananaeas rini mə, “Mətə Iərimənu, nərmama həpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe Jerusalem.

¹⁴ *Pris asori me həuvei pen nasoriien min mə truvehe ia kwopun i məkwtəmhiri nərmama səməme kəmhəfwaki pehe mik.”

¹⁵ *Mətə Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik ti nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶ *Iou tako in rətoni mə traməkeikei miregi nəmisəien asori ti nəghik.”

¹⁷ Ia nəpɪn nəha Ananaeas revən, muvniwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgɪn mi ia Sol, mɪni mə, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rɪməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə takomasan nənimem. Nənə rerim truvehe mukuər ia Nənimwɪn Ikinan.” ¹⁸ Ananaeas rini iamɪnhi irə, nənə təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen ia rirevi nəmu raraka fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, mɪskəmtər, ko paptəes irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, miregi nɪskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəpɪn me nepwɪn fwe Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvniwə ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, məməvisau irapw Iesu, məmɪni mə, “In Tini Kumwesən.” ²¹ *Nəpɪn nərmama me həregi, irəha pam hərkərinari ia Sol, mhəni mə, “Kwa iəmə i ramouraha nərmama me fwe Jerusalem səməme kəmhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti pris asori me. Mətə təkwtəkwuni rɪnəfo nəha?”

* 9:11: Wok Me 21:39, 16:9 * 9:13: Wok Me 8:3 * 9:14: Wok Me 9:1-2,21,

1Kor 1:2 * 9:15: Wok Me 25:13, 27:24, Rom 1:5 * 9:16: 2Kor 11:23-28

* 9:21: Wok Me 8:3

22 *Mətə Sol ruvehe miskai pik, mamə nərmama me hətoni mə nīpərhiēnien Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me fwe Tamaskes səməme həpkini mhə nīpərhiēnien ia Iesu ko həpkini mhə nəgkiariien riti.

23 *Nəpīn rīpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərai sun mə tuhousi əpune Sol. 24 Mətə Sol rīregi nətərigien səvənraha. Ia nəpīn mīne ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, mamheitenhi in mə tuhousi əpune. 25 *Mətə nəpīn riti ia nəpīn, nərmama nepwīn səməme kamhəkuriə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nīkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

26 *Sol revən fwe Jerusalem. Nəpīn rapirapw fwe ikin, raməmwur mə tuhousəsimwīn pəri irəha nərmama me səvəi Iesu. Mətə irəha pam kamhəhekīr i, mhəpwəh nīnīien nīpərhiēnien irə mə in iərmama riti səvəi Iesu. 27 *Mətə Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nīrəha i mə, “Sol i rīnətə Iərimənu ia suatuk, rīnəgkiari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi Iesu, məpwəh nehekīrien.”

28 Ro pen Sol ramarə irəha mīnraha, mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau ia nəghi Iərimənu səkitaha, məpwəh nehekīrien. 29 Nəpīn riti Sol raməgkiari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkiariien Kris, mamhousari mīnraha me. Mətə hənūə tuhousi əpune in. 30 *Nəpīn piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

31 Ia nəpīn nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mīne tənə Kalili, mīne tənə Sameria hamarə ia nəmərīnuīen. Iərmama riti rīwən ramometə irəha. Nənīmwīn Ikinā ramasitu ia nīrəha, mamərpwi əknekin irəha. Nəpīn irəha kamhavən, mamhəsiai Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpik mwī.

Aeneas mīne Tokas

32 Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəpīn nəha reiwaiu pehe mwī fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. 33 Iərmama riti ia taon nəha nəghin nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nīsun mi krouemhə ko rīpkavən mhə. 34 Pita rini pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan nīpwrām. Ərer, mərfe səim kafete.” Təkwtəkwuni a Aeneas rərer. 35 Nərmama me pam fwe Lita mīne Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti Iərimənu.

* 9:22: Wok Me 17:3, Wok Me 18:5,28 * 9:23: Wok Me 23:12 * 9:25: 2Kor 11:32-33 * 9:26: Kal 1:17-19 * 9:27: Wok Me 9:4,20, 1Kor 9:1, 15:8 * 9:30: Wok Me 11:25, Kal 1:21

³⁶ Ia taon naha Jopa, pran riti ramahatətə ia Iesu. Nəghin nə Tapita. Nipwrai nəhag naha ia nəgkiariien Kris in i mə Tokas. Ia nəpin me pran naha ramo wok amasan, mamasitu ia narmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷ Ia nəpin riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia nipwran, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə. ³⁸ Taon naha Jopa ipaka ti taon naha Lita. Nəpin narmama me səvəi Iesu fwe Jopa həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen iərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹ Ro iamınhi irə Pita rərer, mukurirə ia nirau i. Nəpin harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum naha irənhə. Nipran səməme nərman me səvənraha həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mine tinari me Tokas rımətiri ia nəpin ramarə ihi irəha mınraha.

⁴⁰ *Pita rini pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpin həier irə, in rinimwi nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti pen mətoni nipwrai pran naha, mini mə, “Tapita, tiko mərer!” Tapita rifi nənimen. Nəpin rətoni Pita, riskəmter, məkure. ⁴¹ Pita ruvehi rəgin, mivi utə rərer. Kurirə irə Pita rəkwein pen narmama me səvəi Kumwesən mine nipran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmuru. ⁴² Kurirə irə kaməvisau nəri naha ia kwopun me pam ia Jopa. Narmama həpik həni nipərhiien ia Iərimənu. ⁴³ *Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Iərmama naha nəghin nə Saemon.

10

Kumwesən rəgkiari m Konilias

¹ *Iərmama riti, nəghin nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruağən riti səvəi Rom. In rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Itali. ² Konilias in iəməfwaki riti. In mine narmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəsiai Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpin me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³ *Nəpin riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison naha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mini mə, “Konilias.”

⁴ Konilias rəti pen mətoni agelo naha, mehekir, mini mə, “Iəmə asori, rəfo?”

* 9:40: Mak 5:40-41 * 9:43: Wok Me 10:6 * 10:1: Mat 8:5, Wok Me 27:1,3

* 10:3: Wok Me 3:1

Miregi agelo rini mā, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerīn ramrhi ik. ⁵ Təkwətəkwuni tikərhi pen nərmama me nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mā Pita mhəiri mhəuvehe. ^{6*} In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghin nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷ Nəpīn agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruagən riti ia nirəha səməme kamho nəkwān. Iaruagən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸ nənə Konilias rini irapw narimnari me pam mīnrahar, mərhi pen irəhar, harevən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

⁹ Kīni rakwakwi irə, ia kurkwai nəpīn ia ran, nəpīn irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mā trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rinahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpīn irəha kamhəuvani ihi nəveginien sənəni, in rətoni vison riti. ^{11*} Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tīprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimīru me səpəmsəpə mīne snek me mīne menu me i kamhəivə ia nīmāgouagou. ¹³ Pita riregi reri iərmama riti rini mā, “Pita, tiko mərəer, mousi əpune nəri nə riti, māni.”

^{14*} Mətə Pita rini mā, “Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mā tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

^{15*} Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mā, “Nəfe Kumwesən rīməni mā rəmher, tikəpwəh nīniien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikīn Pita ramətərig mə trəfukurən nīpwrai vison nəha in rīnətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərəer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mā Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

^{19*} Pita rerīn ramrhi ihi vison nəha rīnətoni mamətərig tukwe. Ia nəpīn nəha Nənimwīn Ikinan rini pen tukwe in mā, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərəer,

* **10:6:** Wok Me 9:43 * **10:11:** Wok Me 11:5-17 * **10:14:** Lev 11:1-47, Esik

4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19 * **10:19:** Wok Me 11:12, 13:2

meiwaiu, mevən kimiaha mīnrahar. Tikəpwəh nehekiriēn, ti nəri nə mə iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iamīnhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iamənmirəhar nəha, mīni mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² *Miregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iamə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iamə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgini in mə in iamə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rini pen ti Konilias i mə trəkwein pehe ik mə tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in riregi nəgkiariēn səim.”

²³ *Miregi Pita rini pen ti nirəhar i mə “Kimirəhar tiharuvn-
imwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətoni Konilias məvisau nəgkiariēn amasan mīn

Kini rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpīn, mhəier irəha mīnrahar. Piəvtaha me nepwīn səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. ²⁴ Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhəpirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rinoeite raka nərmama ia kwənəkwas səvənhi mīne in me nepwīn fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁵ Nəpīn Pita ruvehe ipaka ti nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ *Mətə Pita rivi utə, mīni mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpīn Pita rəti pen mətoni nərmama həpik hənəusəsīmwin raka irəha me, ²⁸ in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i hiəuvəukurən raka mə Loa səkimaha nəkur Isrel raməsisəg əknekīn kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel uə mamhavən pəri kimaha mīnraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh niniēn mə iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpīn hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh niniēn nəri riti. Nənə təkwtəkwni iakuə takəres kimiaha i mə hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ *Miregi Konilias rini mə, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwən təkwtəkwni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti ramərer ia nənimək. Tinari səvənhi rəpsan. ³¹ Rini pehe tukw iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiēn me səim. Rerīn ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³² Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mə tuhəres iərmama riti nəghīn nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghīn mwi nə Saemon. In iamə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.’

* 10:22: Wok Me 10:1-2 * 10:23: Wok Me 10:45, 11:12 * 10:26: Wok Me

14:13-15, Rev 19:10 * 10:30: Wok Me 3:1, 1:10

³³ Agelo naha rini iaminhi, ro pen takwtakwuni a irə iakərhi pehe narmama me nepwin tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Takwtakwuni kimaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ *³⁴ Ia nəpin naha Pita rinaməgkiari mini minuə, “Iakətə pərhien mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia narmama me pam. ³⁵ *³⁵ Trini minuə iərmama riti ramsiai in, mammo noien amasan, Kumwesən trəkwein amasan irə. Nəri auər a mə iəmə naha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶⁻³⁷ *³⁶⁻³⁷ Kimiaha hiəukurən nəgkiariien naha Kumwesən rinərhi pen ti nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kinostat kini irapw nəgkiariien amasan naha ia tənə Kalili fwe kupwən nəpin Jon rinəvisau raka mə narmama tuhaməkeikei mho paptaes. Kini irapw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ *³⁸ Kimiaha hiəukurən mwi navəniən səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənimwin Ikinan mine niskaiien min. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mammo noien amasan. Narmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kimaha i iahənətoni narimnari me naha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mine ia Jerusalem. Irəha hərui tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə. ⁴⁰ *⁴⁰ Mətə ia nəpin səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw ti narmama. ⁴¹ *⁴¹ In ripkier irapw mhə ti narmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i səməme Kumwesən rinərpwi rəgin ia kimaha mini mə tahətoni. Nəpin Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, kimaha iahani pəri nari, mhənimwi pəri kimaha min. ⁴² *⁴² In rini pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m narmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu naha in naha iərmama sə trəkiri noien me səvəi narmama me pam, narmama kamhəmīru mine səməme həuvamhə. ⁴³ *⁴³ Profet kupwən me pam həkkiari ia Iesu naha, mamhəni mə narmama səməme kamhahatətə irə, ti nəri nə mə kamhəni nīpərhiēniēn ia nəghin, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwinien.”

* **10:34:** 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6 * **10:35:** Jon 9:31 * **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16, Luk 4:17-20
* **10:40:** 1Kor 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43 * **10:42:** Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5 * **10:43:** Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24

44 * Nəpɪn Pita raməgkiari ihi, Nənɪmwɪn Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. 45 Nəkur Isrel me nəha kamhəni nɪpərhiendien ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari ti nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənɪmwɪn Ikinan, muvei pen mwi m nərmama me nəha rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. 46 * Hamərkəri asori nari ia nirəha ti nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgini Kumwesən ti narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpɪn nəha Pita rini mə, 47 * “Ko iərmama riti rəsīsəg nərmama me nəha mɪni mə tuhəpwəh noien paptas ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənɪmwɪn Ikinan rəmwhen mwi ia kitaha.” 48 * Ro iamɪnhi irə Pita rini nəkwən mə tukaməkeikei ko paptas ia nirəha ia nəghi Iesu Kristo. Nəpɪn kɪno raka paptas ia nirəha, həres pen Pita mə trarə pəpɪm irəha mɪnraha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

1 Aposol me mɪne piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nɪpərhiendien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. 2 Ia nəpɪn nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nepwɪn fwe ikɪn kamhəni nɪpərhiendien ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmama me i rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mɪnraha ti Loa səvəi Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, 3 * mhəni pen tukwe mə, “Rəfo ikuvnimwə mənɪ pəri nari kimiaha nərmama me nəha kəpwəh nuvehien ninhum mɪnraha?”

4 Pita riskəmter, mɪni pen ti nirəha i narimnari me sə kɪno. In rini fwe nukunen muvehe, mɪni mə, 5 * “Kupwən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou. 6 Iakəti pen mətə amasan ia nəkwən mətəni nərimɪru me sə həpou mɪne sə kamhəhekɪr mɪne snek me mɪne menu me sə kamhəivə ia nɪmagouagou. 7 Nənə iakregi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, ‘Pita, tikərər, mousi əpune nəri nə riti, mənɪ.’

8 Mətə iakɪni mə, ‘Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikɪmənɪ mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkeɪk ia nənimem.’

9 Miregi reri iərmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mɪni mwi mə, ‘Nəfe nari Kumwesən rɪmənɪ mə rəmher, tikəpwəh mwi

* 10:44: Wok Me 11:15, 15:8 * 10:46: Wok Me 2:4, 19:6 * 10:47: Wok Me 8:36 * 10:48: Wok Me 2:38 * 11:3: Wok Me 10:28, Kal 2:12 * 11:5: Wok Me 10:9-48

niniien mə rəmkemik.’ ¹⁰ Nəgkiariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revən mwi fwe ia neiai.

¹¹ Təkwtəkwi a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rinarhi pehe irəhar haruvehe tukw iou. ¹² *Nənə Nənimwīn Ikinan rini pehe tukw iou i mə, ‘Tikevən kimiaha mīnrahar, məpwəh nehekīrien.’ Ro pen iakevən. Piəvtaha me i sikis irəha mwi həkurirə ia nirak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghin nə Konilias. ¹³ Nənə in rini pehe tukumaha i mə rīnətə agelo riti ramərer ia nəkwai nimwə səvənhi, mani pen tukwe in mə, ‘Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəiri iərmama riti nəghin nə Saemon Pita mhəiri mhəuvehe. ¹⁴ *In trini pehe nəgkiariien riti tukw ik. Nəgkiariien nəha truvehimīru ik mīne nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.’

¹⁵ *Nənə ia nəpīn nəha iakinaməgkiari irə, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nirəha, mo rəmwhen rino ia kitaha fwe kupwən. ¹⁶ *Ia nəpīn nəha rerik rirhi nəgkiariien səvəi Iərimənu. In rīməni mə ‘Jon rino paptas ia nui, mətə Kumwesən tro paptas ia kimiaha ia Nənimwīn Ikinan.’ ¹⁷ Fwe kupwən, nəpīn kitaha i nəkur Isrel səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn Ikinan m kitaha. Nənə sətoni ruvei pen rəmwhen a mwi m nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə iou nəfe iərmama mə takərer məsisəg Kumwesən?”

¹⁸ *Pita rəgkiari pam. Nənə nəpīn həregi nəgkiariien nəha, həpwəh mwi nəgkiariien, mətə kamhəgnəgini Kumwesən mə, “Nəri nəha Kumwesən rino raka suatuk səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien ərəha me səvənraha, nənə mhəuvehi nīmīruien.”

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ *Nərmama me səvəi Iesu səməme hənəp kirkiri fwe kupwən, ti nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kənamometə mwi irəha, hap mhəuvən isipwīn mheste nari fwe Fonisia, mīne Saepras, mīne Antiok, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nəkur Isrel əpa. ²⁰ Mətə nepwīn, nəkur Saepras mīne Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irapw Iesu Iərimənu m nəkur Kris mwi. ²¹ *Niskaiien səvəi Iərimənu ramarə mwi ti nirəha. Ro iamīnhi irə nərmama həpik hənī nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənraha, mhərari, mhəuvehe ti Iərimənu.

* 11:12: Wok Me 10:23,45 * 11:14: Wok Me 16:31 * 11:15: Wok Me 2:4

* 11:16: Wok Me 1:5 * 11:18: Wok Me 13:48, 14:27 * 11:19: Wok Me 8:1-4

* 11:21: Wok Me 2:41

22 *Nəpɪn kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nərmama me nepwɪn fwe Antiok həuvəni nɪpərhienien ia Iərimənu, hərhi pen Panapas ramevən fwe ikɪn. 23 *Nəpɪn Panapas rier pen fwe Antiok, mətoni namasanien səvəi Kumwesən ramarə pərhien ti nirəha, rerin ragien. In rərpwi əknekɪn irəha mamɪni mə, “Kɪmiaha pam tihaməkeikei mhəkwtəmhirɪ əknekɪn Iərimənu. Nətərigien səkɪmiaha trəpwəh nɪmweiiən.” 24 *Panapas in iəmə amasan riti. Rerɪn rukuar ia Nənimwɪn Ikinan. Nahatətəien səvənhi riskai. In rivi nərmama həpɪk həuvehe ti Iərimənu.

25 *Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. 26 *Nəpɪn rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikɪn, rouahatən nərmama me həpɪk. Fwe ia Antiok kɪməkupwən kɪsegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me səvəi Iesu.

27 *Ia nəpɪn nəha profet me nepwɪn həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe Antiok. 28 *Irəha riti nəghɪn nə Akapus riskəmter. Nənimwɪn Ikinan ruvei pen nəgkiariien min mə trukupwən mɪni irapw mə rɪpko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia tɪprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəpɪn nəha Klotias ramərimənu ia nɪtətə səvəi nəkur Rom.) 29 Akapus rini irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antiok rerinraha ramrhi mə tuhəuvei pen mane me nepwɪn rəmwhen ti nirəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia nərmama me səvəi Iesu səməme kamharə fwe ia tənə Jutia. 30 *Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mɪne Panapas mə irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

1 Ia nəpɪn nəha Kig Herot^a rinamometə nakalasia me nepwɪn, 2 mɪni pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhirɪ, mhərαι əpune in ia nau. 3 *Nəpɪn Herot rətoni mə nəkur Isrel^b rerinraha ragien ti noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ mwi Pita. Nometəien nəha kɪno ia nəpɪn atukwatukw səvəi Pasova mɪne nəveginien

* 11:22: Wok Me 4:36 * 11:23: Wok Me 13:43 * 11:24: Wok Me 2:41,

6:5 * 11:25: Wok Me 9:30 * 11:26: 1Tes 4:16 * 11:27: Wok Me 13:1, 15:32 * 11:28: Wok Me 21:10 * 11:30: Wok Me 12:25 a 12:1:

Herot i mwipwi Herot nəha rinousi əpune nəkwərhakwərha me nəpɪn Iesu rətui irə. * 12:3: Wok Me 4:3 b 12:3: Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpɪn rɪpɪk nəgkiariien i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkini mhə nɪpərhienien ia Iesu.

asori naha nækur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəp̄in həkwtəmhiri Pita, həuvehi puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruagən me kusen kefə. Naruagən me kefə ia kusen kuatia. Rer̄in rir̄hi mə nəveginien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ *Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkapwis mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ *Herot rer̄in ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəp̄in naha, ia nəp̄in, Pita ramapri ia kurkwai iaruagən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruagən mi kəru krouərer ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Iərimənu rier irapw. Nipwran rəhiapw məhiəpw̄in rum naha Pita ramapri ikin. Agelo naha rousi n̄ikare Pita, məsuəpwiri in, mini mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəp̄in naha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwis, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo naha, mipkukurən mhə mə nəfe naha agelo ramo irə ro nipər̄hienien, mətə rer̄in rir̄hi mə raməməkrəha.

¹⁰ *Irau krouəpi raka iaruagən sə ramərer kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruagən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kino ia aean. Nərmama me kamhəukurau irə mamhəuvən fwe taon. Təpinhə naha rəsevər atukw a ti nirau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ Ia nəp̄in naha Pita rətə mukurən nəfe kino min, mini mə, “Təkwtəkwuni naha iakukurən mə nipər̄hienien. Iərimənu rər̄hi irapw pehe agelo səvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mine ia narimnari me sə nækur Isrel rer̄inraha ramrhi mə tuko ia nirak.”

¹² *Nəp̄in Pita rukurən, revən ia nimwə səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəghin riti mwi nə Mak. Nərmama həpik hənousəs̄imw̄in raka irəha me fwe ikin, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mikunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamə tukwini nari fwe ia nəkwai nimwə səvəi Meri, in riregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəp̄in riregi reri Pita, rukurən mə Pita naha. Nənə rer̄in ragien pik. Rota rəpwəh nəsevəriən ia təpinhə, mətə raiu a, mirərig,

* 12:5: Jem 5:16 * 12:6: Wok Me 5:23 * 12:10: Wok Me 5:19 * 12:12: Wok Me 12:25, 15:37

mevæn fwe nækwai nimwə, mini pen ti nirəha i mə, “Pita i ramərer iruə.”

15 *Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ikamenin.” Mətə Rota rini mə, “Rekəm, iakani pərhiēn.” Miregi həni mə, “Rosi agelo nəha səvənhi uə?”

16 Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpīn hətoni Pita, nənimenraha rier.

17 *Ia nəpīn nəha Pita ruvehi utə rəgīn mīrīpwi tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rini irapw Iərimənu rīnəfuvehi raka in ia kalapus, marə mini mwi mə, “Kīmiaha tihaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes^C mine piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevæn ia kwopun əpə riti.

18 *Kīni rakwakwi irə, ia nəpnəpīn, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekīr, mhəreirei mə Pita ruvəku. 19 Nəpīn Herot ramətui amasan Pita, mətōni mə riwən, rəres pen naruagən me səməme kamhərer tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mə Pita ruvəwəku, mətə irəha həreirei. Ro pen Herot rini nəkwan mə tukousi əpune irəha. Kurirə ikīn in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikīn.

Herot remhə

20 *Ia nəpīn nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsīmwin irəha me ia kwopun kuatia. Irəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. Irəha həres pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpīn hənəres raka nasituiēn səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot, mhəres pen in mə trəmri nəmərīnuīēn, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwməni nərmama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveginien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

21 Nənə Herot rəmri nəpīn riti səvənhi trəgkiari irə. Ia nəpīn nəha rarkahu tinari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariēn ikīn, maməgkiari mīnraha. 22 Miregi irəha həkwein əpwəmwīs mə, “Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama.” 23 *Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən. Nənə irə me hani nəninhə irə, remhə.

24 *Ia nəpīn nəha nəgkiariēn səvəi Kumwesən raupiris mamevæn. Nərmama həpīk mwi həni nīpərhiēniēn irə.

* 12:15: Wok Me 26:24, Mat 18:10 * 12:17: Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40

C 12:17: Jemes i in Jemes piəvi Iesu. * 12:18: Wok Me 5:22-24 * 12:20:

1King 5:11, Esik 27:17 * 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20

25 *Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəghin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

13

Kumwesən rərpwi rəgin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvənhi

1 *Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mine nepwin nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Saerin), mine Man-aen (in riməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). 2 *Ia nəpin riti, irəha həpkani mhə nari, mamhəfwaki m Iərimənu. Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti nirəha i mə, “Tihəmri əpə Panapas mine Sol. Iakinəkwein irau mə trouwok riti səiou.”

3 *Ro iamnhi irə irəha həpwəh mwi naniien nari, mhəmrutə rəginraha ia nirau, mhəfwaki minrau, mhərhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepas

4 *Nəpin Nənimwin Ikinan rinərhi pen raka Panapas mine Sol, irau kroueiwaiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepas. 5 *Nəpin krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nirau.

6 Irəhar harevən mharəpi simwin ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. 7 Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepas, mukurən mwi nari. Nəpin riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkariien səvəi Kumwesən. 8 *Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nipwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkariien səvənrau, mamousari mə truvsiini nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh niniiien nipərhiien ia Iesu. 9 Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. In rəti pen mətətoni kleva nəha, 10 mini mə, “Ik tini Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeien ərəha me. Nəpin me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou.

* 12:25: Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37 * 13:1: Wok Me 11:27

* 13:2: Wok Me 9:15 * 13:3: Wok Me 6:6 * 13:4: Wok Me 15:39 * 13:5:

Wok Me 12:12, 13:13 * 13:8: 2Tim 3:8

11 *Ətə ro! Təkwətəkwuni nəha rəgi İərimənu raməmak ia niram. Nənimem trıfwə. Tikəpwəh mwi nətoniien nıranien rəpwəmwiə kwopti.” Təkwətəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rıpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in. 12 Nəpın iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi İərimənu sə krınouahatən in irə. Nənə in rini nıpərhiienien irə.

Pol mine in me nepwin həuvən fwe Antiok ia Pisitia

13 *İa nəpın nəha Pol mine in me nepwin həputə ia nıtətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mırərig mevən fwe Jerusalem. 14 Irəha həier fwe Peka, mhavən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. 15 *İərmama riti rəvsini irapw nəgkiariien me nepwin ia Loa səvəi Moses mine nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpın iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəgkiariien revən ti Pol mine in me nepwin mini mə, “Pıəvmaha me, trini minuə nəgkiariien riti hiənuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

16 *Ro iamınhi irə Pol riskəmter, muvehi utə rəgin, mini mə: “Kımiaha nəkur Isrel mine kımiaha rıpkə mhə kımiaha nəkur Isrel mətə hiaməsiai Kumwesən səkimaha. Kımiaha pam tihətərig iou. 17 *Fwe kupwən Kumwesən səkimaha nəkur Isrel rınərpwi rəgin ia kaha kupwən me səkimaha. Nəpın nəkwərəkəwərha me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə İjip, ro irəha həuvehe mhəpik. Ia nıskaiien səvənhi, in riri raka irəha. 18 *İa nuk foti, in ramarə irəha mınraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Irəha kamho noien ərəha, mətə in rıpkəpwəh mhə irəha 19 *Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwas me irəha pam sefen. Nəpın Kumwesən rousi əpune irəha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən me səkimaha. Nənə ro səvənraha i. 20 *Narımınari me nəha ruvehi nuk me irəha pam ipaka ti fo hantret fıfti mine.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani irəha mə ‘Jaj me.’ Irəha həiri kaha kupwən me səkimaha, mhəuvehe mheste nəpın səvəi Samuel Profet. 21 *İa nəpın

* 13:11: Wok Me 9:8 * 13:13: Wok Me 13:5, 15:38 * 13:15: Wok Me 15:21

* 13:16: Wok Me 12:17 * 13:17: Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51 * 13:18: Eks 16:35,

Nam 14:34, Dut 1:31 * 13:19: Dut 7:1, Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16, 1Saml 3:20

* 13:21: 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24

nəha kaha kupwən me səkimaha həres pen Kumwesən mə ko rəseni kig riti rərimənu ia nirəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tini Kis, minraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwus səvai Penjamin. In ramərimənu ia nirəha meste nuk foti. ²² *Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəgkiari irə, mini mə, 'Iakinətə raka mə Tevit, tini Jese, in iərmama riti sə rerik rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.'

²³ *Rəmwhen mə Kumwesən rino raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwus səvai Kig Tevit mə truvehe muvehimiru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ *Ia nəpin nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səvənraha, nənə mho paptaes. ²⁵ *Nəpin Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, 'Rerimaha ramrhi iou mə iou sin? Ripko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərīg iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nirak. Iapkamwhen mhə mə takifi raka put ia nisun.'

²⁶ *Nərman, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənəkwus səvai Epraham, mine kimiaha iesa ripko mhə kimiaha nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən səkimaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəgkiariien i sə rauvehimiru nərmama. ²⁷ *Nəpin Iesu ruvehe, nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem mine nəmə asori me səvənraha həpkətə sas mhə in, mhəreirei mwi nipwrai nəgkiariien səvai profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iamnhi irə irəha ho nəgkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ *Irəha həpkətə mhə noien ərəha riti rino rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəmwur ihi a, mhəres pen Paelat mə trəseni pen Iesu ia rəgi nərmama me səvənhi mə tuhousi əpune. ²⁹ *Nəpin ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan riməni mə tuko irə, həuvehi raka nipwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia nipəgi kəruətərei riti. ³⁰ *Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. ³¹ *Nəpin Iesu rətui mwi, rier irapw ti nərmama səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpin ripik. Təkwətəkwuni irəha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

³² *Kimaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw

* **13:22:** 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20 * **13:23:** 2Saml 7:12-16, Aes

11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Wok Me 13:16

* **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17 * **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat

27:59-60 * **13:30:** Wok Me 2:24 * **13:31:** Wok Me 1:3,8 * **13:32:** Wok Me

13:23

nægkiariien amasan i m kímiaha. Næfe Kumwesæn rino raka promes ti sækitaha kaha kupwæn me mæ in tro, ³³ rino m kitaha i nipwnæti kaha kupwæn me. In rino Iesu rætui mwi ia nemhæien. Ræmwhen mwi nægkiariien i kímærai pen ia Ol Sam sæ rasori kæru rani:

‘Ik nærik.

Ipwet iakuvehe mo iou tata sæim.’

³⁴ Kumwesæn ruvæni raka ia Nækukuæ Ikinan mæ tro Iesu rætui mwi ia nemhæien. Nænæ in tripkemhæ mhæ mwi. Nipwran tripkimærir mhæ. Kumwesæn rini iamînhi iræ minuæ:

‘Nipærhienien takuvei pehe nari amasan anan me mik sëmæme iakino raka promes m Kig Tevit kupwæn.’

³⁵ *Nænæ Kig Tevit rimærai pen nægkiariien riti mwi ia Nækukuæ Ikinan. Rimæni mæ,

‘Tikæpwæh næseniien nipwrai iæmæ ikinan sæim rimærir.’

³⁶ *Næpîn Kig Tevit ramiru ihi, ramo nækwai Kumwesæn. Kuriræ iræ remhæ. Kínimwi ia kwopun kanimwi kaha me sævænhi ikin. Nipwran rimærir. ³⁷ Mætæ Iesu, iæmæ næha Kumwesæn rinæsuæpwiri in ia nemhæien, nipwran ripkimærir mhæ.

³⁸ *Ro iamînhi iræ, piak me, tihamækeikei mhæukuræn næfe i iakamîni irapw tukumiaha i. Iesu i rukuræn nuvehi rakaien næræhæien me sækímiaha, mo Kumwesæn træpwæh nærpwinien. Loa sævæi Moses ko ripkifi raka mhæ næræhæien me pam sækímiaha. ³⁹ *Mætæ nærmama me pam sëmæme kamhæni nipærhienien ia Iesu, in trifi raka næræhæien me pam sævænraha. ⁴⁰ Kímiaha tihamækeikei mhæsiari, mamhætærig amasan ia nægkiariien i, kamo nægkiariien i profet me hæmæni treste kímiaha.

⁴¹ ‘Hætæ amasan kímiaha næmæ hiamaris ækenhin ia nirak.

Ia næpîn sækímiaha tako nari riti.

Trini minuæ iærmama riti rini amasan næri tukumiaha,

kímiaha tihæpwæh ninien nipærhienien iræ.

Tihærkærinari iræ, mhemhæ.’ ”

Nærmama me rerînraha ragien mæ tuhæregi nægkiariien amasan

⁴²⁻⁴³ *Nækur Isrel hæfwaki pam fwe ia nækwai nimwæfwaki sævænraha. Næpîn Pol mine Panapas krouier irapw, hæres pen irau i mæ ko krouvehe mwi ia níkare Sapat, rouni irapw mwi nægkiariien næha ti niræha. Nækur Isrel hæpík mine nærmama me hæpík sëmæme ripko mhæ iræha nækur Isrel, mætæ kamharæ ia naræien sævæi nækur Isrel, iræha kamhækuriræ ia Pol mine Panapas. Nænæ irau krouægkiari minraha rauni mæ, “Kímiaha

* 13:35: Wok Me 2:27 * 13:36: Wok Me 2:29 * 13:38: Wok Me 10:43

* 13:39: Rom 10:4 * 13:42-43: Wok Me 11:23, 14:22

tihamækeikei mhæuvehi namasanien sævai Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən.”

⁴⁴ Ia nıkare Sapat irə ipaka nərmama me pam ia taon nəha housəsimwın irəha me mə tuhəregi nəgkiariien sævai İərimənu. ⁴⁵ *Nərmama me nəha həpik. Nəpın nəkur Isrel hətoni, rerınraha rırhi ərəha Pol. Nəpın in rəgkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

⁴⁶ *Mətə Pol mine Panapas krouəpwəh nehekiriien. İrau krouni mə, “Kimrau iarouəkeikei roukupwən rouni irapw nəgkiariien sævai Kumwesən tukumiaha i nəkur Isrel. Mətə rəfo? Hiəpkokeikei mhə mə tihəuvehi nımıruıen rerin? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien səkimrau iamınhi, kimrau trouəpwəh kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁷ İərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahamækeikei mho iamınhi. In rıməni mınuə:

‘Tako ik ikəmwəhen ia nukuraanien,

məhiəpwın nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.

Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehimıru irəha.’”

⁴⁸ *Nəpın nərmama me nəha rıpkə mhə irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rerınraha ragien. Həni mə nəgkiariien sævai İərimənu ramasan pık. Nənə sin sin ia nırəha Kumwesən rınərpwi raka rəgin ia nırəha mə tuhəuvehi nımıruıen rerin, irəha həni nıpərhiienien ia İesu.

⁴⁹ Ia nəpın nəha nəgkiariien sævai İərimənu rəuviris mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha. ⁵⁰ *Mətə nəkur Isrel həuvən ti nıpran asori me nepwın səməme kamharə ia narəien sævai nəkur Isrel mine nəmə asori me sævai taon nəha, mhəvi irəha mə tuhometə Pol mine Panapas. Nəkur asori me nəha hərhi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹ *Mətə irau krounouini raka nıməkwrur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon nəha İkoniam. ⁵² Nənə nərmama me sævai İesu fwe Antiok rerınraha ragien mukuər ia Nənımwın İkinan.

14

Pol mine Panapas fwe İkoniam

¹ Fwe taon nəha İkoniam Pol mine Panapas irau pəri krouuvnimwə ia nımwəfwaki sævai nəkur Isrel rouəvisau. Nəvisaiien səvənrau ramasan pık. Ro pen nərmama həpik, nəkur Isrel mine nəkur Kris mwı, həni nıpərhiienien ia İesu.

* 13:45: Wok Me 14:2 * 13:46: Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6 * 13:48: Wok

Me 11:18 * 13:50: Wok Me 17:4,12 * 13:51: Mat 10:14, Wok Me 18:6

2 *Mətə nəkur Isrel səməme həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. 3 *Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu rouəpwəh nehekiriien. Ia nəpīn nəha Iesu Iərimənu rauvei pen nīskaiien minrau, krauo nīmtətien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpīn nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi Iesu mə ro nīpərhienien. 4 Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nepwīn hərer irəha nəkur Isrel səməme həpwəh nīniien nīpərhienien ia Iesu. Nepwīn hərer irəha aposol mi nəha.

5 *Ia nəpīn nəha nəkur Isrel nepwīn mine nərmama nepwīn rīpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. 6-7 *Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti nīrau, Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

Pol mine Panapas fwe Listra

8 *Fwe Listra, iərmama riti raməkure. Nəpīn rīnətui irə, nīsun mi krouemhə. Ko rīpkavən mhə. 9 *Iərmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iərmama nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu nīskaiien səvənhi rəmwhen mə tromasan nīsun mi. 10 Ro pen Pol rəgkiari asori mīni mə, “Tiko mīskəmter, mərəer ia nīsum mi.” Təkwtəkwi a iərmama nəha rīskəmter, mavən.

11 *Nəpīn nərmama me hənətoni nəfe Pol rīno, həkwein əpwəmwis ia nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni mə, “Kwa, kumwesən me həneiwaiu irapw pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama me.” 12 Irəha həkwein Panapas mə Sus, kumwesən riti səvənraha. Nənə ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien, həkwein pen in mə Heremes, kumwesən riti mwi səvənraha. 13 Nīmwfəwaki səvəi kumwesən nəha Sus, ramərəer iruə ia taon nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikin, ruvehi kau me nepwīn mine tihi nei me nepwīn, muvehi muvehe ti kwəruə səvəi taon nəha. Rokeikei mə in mine nərmama me tuhousi əpune kau me nəha mhə pen nīsiaien mhəfwaki pen m Panapas mine Pol.

14 Mətə nəpīn aposol mi nəha krouregi nəgkiariien nəha, kroueitehi tinari səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurkwai

* 14:2: Wok Me 13:45 * 14:3: Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4 * 14:5:

Wok Me 14:19, 2Tim 3:11 * 14:6-7: Mat 10:23 * 14:8: Jon 9:1, Wok Me 3:2

* 14:9: Wok Me 3:4, Mat 9:28 * 14:11: Wok Me 28:6

nərmama, rouəkwein əpwəmwis, rouni mə, ¹⁵ **“Nərman me, rəfo hiamo iamihhi irə? Kimrau iarouəmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw nəgkiariien amasan m kimiaha mə kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə me, mhərərīg mhəuvehe ti Kumwesən sə ramiru. In əpa rino neiai, mine tiprənə, mine təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nirəhar. ¹⁶ *Fwe kupwən, in rinəseni nərmama me ia tənəmtənə me mə hamesi pen a suatuk me səvənraha mamhəuvən. ¹⁷ *Mətə ia nəpən me in ramo hiamətoni noien amasan səvənhi. In ramərhi irapw pehe nesən, mamə nəmhien ro nīpwran ia nəpən atukwatukw səvənhi. In rauvei pehe nəveginien m kimiaha, mamə rerimiahā ramagien.”* ¹⁸ Pol mine Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə ipaka ko kroupkinise mhə nərmama me mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha ti nəfwakiien minrau.

¹⁹ *Mətə nəkur Isrel me nepwən həuku pen fwe Ikoniam mine Antiok ia profens nəha Pisitia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpik həuvən mhəkwtəmhiri Pol, mhəkwi ia kəruətərei, mhəvkəkini, mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerənraha rirhi mə ruvəmhə. ²⁰ Mətə nəpən nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərer kuraukurau irə, Pol riskəmter, mevən mwi ia taon. Kini rakwakwi irə, irau Panapas krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

Pol mine Panapas krouərīg rouevən fwe Antiok ia profens nəha Siria

²¹ *Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nərmama həpik həuvehe mho irəha nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikin krouərīg rouevən fwe Listra, mine Ikoniam, mine Antiok ia profens nəha Pisitia. ²² *Ia kwopun me nəha irau krauo nətərigien səvəi nərmama me səvəi Iesu ruvehe miskai mwi. Krouəvəhag minraha mə tuhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha, rauni mə, “Saməkeikei mhəkukurau ia nəmisəien me rīpik kurirə səuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” ²³ *Ia kwopun me pam krouvehi utə elta me mə tuhətui amasan ti nakalasia me. Nəpən krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha ia rəgi lərimənu səvənraha sə kamhahatətə irə. ²⁴ Irau krouəpi simwən ia profens nəha Pisitia, roueiwəiu pehe ia profens nəha Pamfilia, ²⁵ rouevən ia taon nəha Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe

* **14:15:** Wok Me 10:26, Sam 146:6   * **14:16:** Wok Me 17:30   * **14:17:** Sam 147:8, Jer 5:24   * **14:19:** Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11   * **14:21:** Mat 28:19   * **14:22:** Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32, Wok Me 18:23, 1Tes 3:3   * **14:23:** Wok Me 13:3

ikin. Nəpɪn krouəvisau irapw pam, kroueiwaiu rouevən fwe taon nəha Atalia.

²⁶ *Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun nəha kupwən nərmama me hənəfwaki ti nirau, mhəmri pen irau ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ *Irau krouapirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar mɪnrau, rouni mə in rɪnəsevər ia təpɪnhə mə nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhahatətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu.

15

Nəmə asori me səvəi nəfwakiien housəsimwin irəha me fwe ia Jerusalem

¹ *Mətə nəkur Isrel me nepwɪn həier fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhahatən nərmama me səvəi Iesu səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə, “Kɪmiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kɪmiaha rəmwhen ia Loa səvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən trɪpkuvehimiru mhə kɪmiaha.” ² *Pol mine Panapas krauousari irəha mɪnraha mamhəgkiari pɪk ti nəgkiariien nəha. Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine nərmama me nepwɪn mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien ti nəgkiariien nəha. ³ Nəpɪn nakalasia me hərhi pen irəha, irəha hənəməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu me ia nɪkare suatuk fwe ia tənə Fonisia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nɪpərhiienien ia Iesu. Nəgkiariien nəha ro piəvtaha me rerɪnraha ragien. ⁴ *Kurirə irə, nəpɪn irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien mine nakalasia me hətoni irəha rerɪnraha ragien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hənəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino mɪnraha.

⁵ Mətə Farisi me nepwɪn səməme kamhəni nɪpərhiienien ia Iesu həskəmter, mhəni mə, “Nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nɪpərhiienien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mɪnraha. Kɪmiaha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa səvəi Moses.”

* 14:26: Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40 * 14:27: Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18 * 15:1: Kal 5:2 * 15:2: Wok Me 11:30, Kal 2:1 * 15:4: Wok Me 14:27

⁶ Aposol me mine elta me sāvai nāfwakiiien housəsīmwin irəha me, mamhəgkiari ti nāresien naha. ⁷ *Nəpīn həkkiari əpwəmwis, Pita riskənter, mini pen ti nirəha i mə, “Piak me, kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen səkītaha, muvei pehe nəpīn miou iakevən minəvisau raka m nərmmama me nepwin rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpīn irəha hāregi nəgkiariien amasan sāvai Iesu ruku pen ia tərhuuk, hāni nīpərhiēnien irə. ⁸ *Nənə Kumwesən sə rukurən amasan nətərigin sāvai nərmmama rahātən amasan tukutaha i minuə rerin ragien ti nuvehien irəha, mo irəha nərmmama me sāvənhi. In ruvei pen Nənīmwin Ikinan minraha rəmwhen a mwi rīməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ *In rīpkopəiti mhə ia nirəha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri nə mə irəha hāni nīpərhiēnien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ *Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokēikēi mə tsəmri pen Loa sāvai Moses ia nurai nərmmama me sāvai Iesu sāməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa naha rəmwhen ia katipə sə rīpam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkītaha ko səpkəvrani mhə. ¹¹ *Mətə kitaha saməni nīpərhiēnien ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkītaha truvehimiru kitaha ia namasanien sāvənhi rəmwhen a mwi in tro ia nirəha.”

¹² *Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmmama me ia nəkureien naha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Irau krauni amasan ti nirəha i nəfe Kumwesən rino nəpīn irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan sāvai Iesu m nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in rīməuvei pen niskaiien minrau, krauo nīmətien me mine narimnari me nərmmama me hətōni, mhərkərinari irə.

¹³ *Nəpīn irau krouəgkiari pam, Jemes rərer mini mə, “Piak me, tihətərig iou. ¹⁴ *Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwin mə irəha nərmmama me sāvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me hāməni mə in tro iamīnha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mə,

¹⁶ *Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nītətə sāvai Kig Təvit sə rīməmwei.

Nītətə sə in rinamərimənu irə kineitehi rəmwhen ia nimwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.

17-18 Tako iamīnhi minuə nərmmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

* **15:7:** Wok Me 10:1-43   * **15:8:** Wok Me 10:44, 11:15   * **15:9:** Wok Me 10:34-35   * **15:10:** Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1   * **15:11:** Kal 2:16, Efes 2:5-8
* **15:12:** Wok Me 14:27   * **15:13:** Kal 2:9   * **15:14:** Wok Me 15:7-9

Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel,
 irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.
 In i nəgkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmama
 həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.’ ”

19 Nənə Jemes rini mə, “Ro iamīnhi irə nəkiriiien səiou
 mə nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə
 kamhərərīg mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mə kitaha
 tso rəknekin ti nirəha. 20 *Mətə pwəh sərāi nəkukuə riti
 revən ti nirəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nirəha i mə
 irəha tuhəpwəh naniien nəveginien i rəmkemik sə kīməuvei
 pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha.
 Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me
 tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman. Irəha tuhəpwəh
 naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə
 raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

21 *Natuakəmien me nəha rīnəmwhen, ti nəri nə mə fwe tui
 muvehe meste pehe ipwet mīne, ia Sapat me pam nərmama
 me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki
 me səvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw
 nəgkiariien səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel

22 Aposol me, mīne elta me səvəi nəfwakiiien, mīne
 nakalasia me pam fwe Jerusalem həni simwīn mə tuhərpwi
 rəginraha ia nərmama nepwīn ia nirəha, mhərhi pen irəha
 həuvən irəha Pol mīne Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha
 ia Saelas mīne Jutas (nəghīn riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi
 nəha, piəvtaha me kamhəsiai pik irau. 23 Irəha həuvei pen
 nəkukuə nəha mīnrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha
 rini mə:

Aposol me mīne elta me səvəi nəfwakiiien, piəvmiaha me fwe
 Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha piəvmaha me səməme
 rīpko mhə kīmīaha nəkur Isrel, hiamarə fwe Antiok
 mīne Siria, mīne Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

24 *Kīmaha iahəregi mə nərmama nepwīn həməier ia kīmaha,
 mhəuvehe tukumiaha, mho kīmīaha hiəregi rərəha ti
 nəgkiariien səvənraha.

Irəha ho nətərigien səkīmīaha rəvsausini pik, mətə kīmaha
 iahəpkuvei pen mhə nəgkiariien riti mə tuhəuvehe
 mhəni pehe tukumiaha i.

* 15:20: Jen 9:4, Eks 34:15-17, Lev 17:10-16 * 15:21: Wok Me 13:15 * 15:24:
 Wok Me 15:1

25 Ro pen kimaha iahousəsimwɪn kimaha me mhəni simwɪn mə tahərpwi rəgimaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmənmi nəha sokeikei pik irau. ²⁶ Ipaka krouemhə ti wok səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha.

27 Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mine Saelas.

Irau trouvehe rouni nəgkiariien kuatia rəmwhen ia nəgkiariien i iahamrai.

28 *Rerimaha ragien ti nesi penien nətərigien i Nənimwɪn Ikinan rinahatən kimaha irə.

In rini mə kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sə ripam ia nuramiaha, mətə natuakəmien me a i:

29 *Kimiaha tihəpwəh nanien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri əpnəpenien nīpran.

Kimiaha nīpran tihəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh nanien nərimeru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh nanien netə.

Trini minuə hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruiien natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nəgkiariien səkimaha sampam.

³⁰ Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpin hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə minraha. ³¹ Irəha həvsini nəkukuə nəha, rerinraha ragien ti nasituien səvənhi.

³² *Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvəhag m piəvtaha me ia nəgkiariien me ripik, rouərpwi əknekin irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mə nəmərinuien səvənhi tramarə ti nirau. Nənə həsəkir minrau, mhərhi pen irau krouərərig rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmana me səməme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mətə Pol mine Panapas irau krouarə pəpim fwe Antiok. Irəha nərmana me nepwɪn mwi kamhahatən nərmana me, mamhəvisau irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu.

Pol mine Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpin nepwɪn rukurau, Pol rini pen ti Panapas i mə, “Pwəh krau krouərərig pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe

* 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Wok Me 15:20 * 15:32: Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22 a 15:34: Niutestamen me nepwɪn sə kupwən kimərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris rani iamɪnhi ia vas toti-fo mə, “Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpim ia kwopun nəha Antiok.”

ia taon me pam naha krouvəvisau raka nəgkiariien səvai İarimənu minraha, rouətoni ro irəha mə kamhəfarə irə.”
³⁷ *Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghin riti mwi nə Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ *mətə Pol rəpwəh nokeikeiien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak rıpkarə mhə irəhar minrau meste wok səvənrahar rino sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mirərig. ³⁹ Nənə Pol mine Panapas krouousari minrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepiras. ⁴⁰ *Mətə Pol rərpwi rəgin ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me həmri pen irau ia rəgi İarimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevən ia kwopun me ia profens mi naha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekın nakalasia me.

16

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

¹ *İa nəpin naha Pol revən fwe taon mi naha Tepe mine Listra. İa Listra İarmama riti səvai İesu nəghin nə Timoti. Mama səvənhi in prən İsrəl. In mwi rani nıpərhienien ia İesu. Mətə tata səvai Timoti in İəmə Kris. ² *Piəvtaha me fwe Listra mine İkoniam kamhəni Timoti mə in İəmə amasan riti. ³ *Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur İsrəl fwe İkin həukurən mə tata səvai Timoti in İəmə Kris riti. ⁴ *Nəpin Pol mine in me nepwın həier pen fwe ia taon me, haməvisau irapw m nərmama me səvai İesu natuakəmien me naha aposol me mine elta me səvai nəfwakiiien fwe Jerusalem həməni. Kamhahatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhesi pen. ⁵ *İa noien naha nakalasia me pam ia kwopun me fwe İkin nahatətəien səvənraha ruvehe miskai. İa nəpin me irəha həuvehe mhəpik mwi.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

⁶ *Pol mine in me nepwın həuvən mhəpi simwın ia profens mi naha Frijiya mine Kalesia, ti nəri nə mə Nənimwın İkinan rinise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens naha Esia. ⁷ *Nəpin irəha həuvehe ipaka ti profens naha Misia, həmwur mə tuhəuvən fwe ia profens naha Pitinia. Mətə Nənimwın səvai İesu rıpkəsəni mhə irəha. ⁸ Ro pen həukurau ia profens naha Misia, mhei-waiu mhəuvehe ia taon naha Troas. ⁹ İa nəpin Pol rətə

* 15:37: Wok Me 12:12,25 * 15:38: Wok Me 13:13, Kol 4:10 * 15:40: Wok

Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26 * 16:1: Wok Me 14:6, 2Tim 1:5 * 16:2: Fil

2:19-22 * 16:3: Kal 2:3-5 * 16:4: Wok Me 15:23-29 * 16:5: Wok Me 2:47

* 16:6: Wok Me 18:23 * 16:7: 2Tim 1:15

nəməkrahaien riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.”¹⁰ Nəpın Pol rınətə pam nəməkrahaien nəha, təkwtəkwuni a mwi kimaha iahənaməpnəpenə mə tahəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia rini nıpərhienien ia Iesu

¹¹ Kimaha iahəputə ia nıtətə riti, mhəier ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis.¹² Iahəier ia kwopun nəha mhavən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia tıprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahapirapw fwe Filipae, mharə ikin nəpın rıpık.

¹³ Nəpın riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia nıkare nui aris ia kwopun riti iahəukurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nıpran me səməme hənousəsımwin raka irəha me fwe ikin.¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghin nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tinari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpın me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rini nıpərhienien ia nəfe Pol rani.¹⁵ *Nəpın kino raka paptəes ia Litia irəha nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi, Litia rini pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatətə pərhien ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nimwə səiou.” In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ *Nəpın riti iahaməuvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənımwin ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərakū in ti niniien narimnari me səməme tuhəpkuvehe.¹⁷ *Kimaha Pol iahamavən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkwein əpwəmwis, mamini mə, “Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha.”¹⁸ *Ia nəpın me rıpık prən nəha ramo iamınhi. Pol rıregi rınəpou irə, ruvsini, mægkiari pen m nənımwin ərəha mə, “Ia nəghı Iesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwtəkwuni a nənımwin ərəha rier.

* 16:15: Wok Me 16:33, 18:8   * 16:16: Wok Me 19:24   * 16:17: Mak 1:24,34

* 16:18: Mak 16:17

19 Nəp̄in nəmə asori me səvəi prən nəha hənamətoni mə tuhəpwəh nuvehien mw̄i mane ia prən nəha, həkw̄təmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəuvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. 20 *Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəm̄ə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəm̄ə asori mi nəha mə, “Iəm̄ənmi irau iəm̄ə Isrel mi. Kraurukwu-men nərəhaien ia taon i səkitaha, 21 rauni irapw narəien me nepw̄in r̄ipkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

22 *Nərmama me ia kwopun nəha irəha mw̄i həskəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iam̄inhi irə iəm̄ə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruağən me nepw̄in mə tuhəuvehi raka tinari səvənrau, mhousi irau. 23 Nənə housi pik irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəm̄ənmi.” 24 Nəp̄in iərmama sə ramətui ti kalapus r̄iregi nəgkiariien nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

25 Ia kurkwai nəp̄in, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni n̄ipu me, rouəgnəḡini Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nirau. 26 Təkw̄təkwuni a n̄imwn̄imwien asori ruvehe. Kalapus rikiukiu pik. Təpinhə me pam həuvehe mhəkwag. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas. 27 *Ia nəp̄in nəha n̄imwn̄imwien rikiu irə, iərmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwag. Rer̄in r̄irhi mə nərmama me ia kalapus hənap. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. 28 Mətə Pol rəkwein asori, m̄ini mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

29 Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepw̄in, maiu, mevən, m̄inimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehek̄ir mətəmm̄imw̄in. 30 *Kurirə irə riskəmter, miri raka irau mhərevən fwe iruə, məres pen irau i mə, “Iəm̄ə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehim̄iru iou?”

31 M̄iregi krouni mə, “Tikaməkeikei m̄ini n̄ipərhiēnien ia Iesu lərimənu, nənə Kumwesən truvehim̄iru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” 32 Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi lərimənu revən tukwe mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. 33 *Ia nəp̄in nəha nəp̄in anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmw̄ki nousien ia n̄ipwranrau. Kurirə irə in

* 16:20: Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11 * 16:22: 2Kor 11:25, Fil 1:30, 1Tes 2:2 * 16:27: Wok Me 12:18-19 * 16:30: Wok Me 2:37 * 16:33: Wok Me 16:15

mine narmama me ia nəkawai nimwə səvənhi ko paptaes ia nirəha. ³⁴ Nəp̄in k̄ino pam paptaes ia nirəha, iarmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien m̄inrau. In mine narmama me pam ia nəkawai nimwə səvənhi rer̄inraha ragien pik, ti nəri nə mə təkwtək̄wuni nəha hənahətətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəp̄in nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepw̄in, rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, m̄ini mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsēni kimirau irouier. Ro pen tirouier rauevən. Pwəh nəm̄arinuien ramarə tukumirau.”

³⁷ *Mətə Pol rini pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri narmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtək̄wuni irau krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol r̄iməni. Nəp̄in irau krouregi mə Pol mine Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhek̄ir.

³⁹ *Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mə trouəpwəh taon səvənraha rauevən. ⁴⁰ Ro iam̄inhi irə Pol mine Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəp̄in krouətə piəvtaha me fwe ik̄in, krouəvəhag m̄inraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mine Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

¹ *Ia nəp̄in nəha Pol mine Saelas krouəpi simw̄in ia taon kəru nəha Amfipolis mine Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel ramərer. ² Pol ruvnimwə rəmwhen ramo ia nəp̄in me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha m̄inraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui pen n̄ipwran, ³ *mam̄ini amasan ti nirəha i m̄inuə Nəkukuə Ikinan rani pər̄hien mə Kristo traməkeikei m̄iregi nəm̄isəien ia n̄ipwran, memhə, marə mətui mwi. Pol r̄ini mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴ *Nəkur Isrel me nepw̄in mine n̄ipran asori me həp̄ik mine nəkur Kris həp̄ik səməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi mə nəgkiariien nəha ro n̄ipər̄hienien. Nənə həuvehe mhəkurirə Pol mine Saelas.

* **16:37:** Wok Me 22:25   * **16:39:** Mat 8:34   * **17:1:** 1Tes 1:1,2   * **17:3:** Luk 24:26, Wok Me 3:18, 9:22   * **17:4:** Wok Me 13:50

5 Mətə nəkur Isrel me nepwɪn rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəiri nərmama nepwɪn kənkəpwənrəha rɪskai. Irəha həuvehe mhəpɪk, mhousəsɪmwɪn irəha me, mamho nurigrigien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpinhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghɪn nə Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mə tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. 6 *Nəpɪn həpkətə mhə irau, həkwətəmhiri Jeson mine piəvtaha me nepwɪn mwɪ, mhəvi irapw irəha, mhəuvən mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Təmənmi nəha Pol mine Saelas krauo pɪk nərəhaien ia kwopun me, rouvəuvehe mwɪ ia taon i səkitaha. 7 *Jeson i rɪməuvehi irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouərui loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwɪ nəha ikin nəghɪn nə Iesu.” 8 Nəpɪn nəmə asori me mine nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. 9 Nəmə asori me həni mə Jeson mine in me nepwɪn tuhaməkeikei mhəuvei pen mane minraha. Nənə nəpɪn həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəginraha ia nirəha.

Pol mine Saelas krouevən fwe Perea

10 Ia nəpɪn nəha ruvəpitəv, piəvtaha me hərhi pen Pol mine Saelas krouevən fwe taon nəha Perea. Nəpɪn krouevən rouapirapw fwe ikin, krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. 11 *Nəkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, tɪ nəri nə mə rerinraha ragien tɪ nɪregiien nəgkiariien səvəi Pol mine Saelas. Ia nəpɪn me kamhəvsini amasan Nəkukuə Ikinan mə tuhətoni mə nəgkiariien səvənrau ro nɪpərhiienien uə rekəm. 12 Ro pen həpɪk ia nirəha həni nɪpərhiienien ia Iesu. Nɪpran Kris me i irəha nɪprən asori me həpɪk həni nɪpərhiienien. Nəmə Kris mwɪ həpɪk.

13 *Mətə nəpɪn nəkur Isrel fwe Tesalonaeka həregi mə Pol revən mwɪ fwe Perea, mamini irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən fwe ikin, həuvən mwɪ fwe Perea, mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni ərəha Pol mine Saelas. 14 Ro pen piəvtaha me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. 15 Nənə nərmama nepwɪn həkurirə Pol, mhəuvən irəha min meste nari fwe taon nəha Atens. Nəpɪn nəha hənəmɾərig irə, Pol rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəuvən mhəni pen tɪ Saelas mine Timoti mə trouvehe akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

* 17:6: Wok Me 16:20   * 17:7: Luk 23:2, Jon 19:12   * 17:11: Jon 5:39

* 17:13: Wok Me 13:50, 14:19

16 Nəpɪn Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, ti nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. 17 *Ro pen ia Sapat me in raumnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari m nəkur Isrel mine nəməfwaki me nepwin mwi, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Ia nəpɪn me ramevən fwe kwopun kamo maket ikin, maməgkiari irəha nərmama əpnəpen me, mamousari mə truvi mwi irəha. 18 Nəpɪn riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwin kani irəha mə Epikurien me mine Stoik me. Nəpɪn irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwin kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ramini?” Nepwin mwi kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha səreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə Pol raməvisau irəpw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamini mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. 19 Irəha həiri Pol, mhəuvən ti nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsımwinien səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen ti Pol i mə, “Kimaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. 20 Narimnari me nepwin ikamini kimaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nɪpwrai nəgkiariien me nəha səim.” 21 Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nəpɪn me nəmə Atens mine nərməpə səməme kamharə fwe ikin, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərig ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari ti nɪpwrən.

22 Ia nəpɪn nəha Pol rərer ia nəmri nəmə asori me nəha kani nousəsımwinien səvənraha mə Areopakus, mini mə, “Nəmə Atens, iakinətə raka mə kimiaha hiaməskai pik ti nəfwakiien m kumwesən me səpəmsəpə. 23 Nəpɪn iakamavən ia taon i səkimiaha, maməspau ia nənimwi nari me səməme hiaməfwaki pen minraha, iakətə mwi nɪfatə riti. Kimərai pen nəgkiariien riti ia nikaren rani mə:

NIFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, takwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kimiaha i.

24 *Kumwesən sə rino tiprənə i mine narimnari me pam irə, in ramərimənu ia neiai mine tiprənə, mɪpkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmama ho ia rəginraha.

25 *Nərmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəginraha rəmwən kamo ia iərmama sə raməres nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nimiruien mine neiahagien mine narimnari me pam m nərmama me. 26 Fwe ia nukune narəien, in rino iərmama kuatia a mə nərmama

* 17:17: Wok Me 18:19

* 17:24: 1King 8:27, Wok Me 7:48

* 17:25: Sam

me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mharə ia tənəmtənə me ia təkure tīprənə i. In əpa rīməkupwən məmri mak səvai tīprənə səvənraha, mīni mwi mə tuharə ikin meste tinesən. 27 *Kumwesən rino iamīnhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rifwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapī in. Mətə pərhien, Kumwesən rīpkarə mhə isipwīn tuku-taha. 28 Rəmwhen ia iərmama riti kupwən rīmāni mə, 'In nukune nīmīruīen səkītaha, mīne nukune navənien səkītaha, mīne nukune narīmīnari me pam samo.' Rəmwhen mwi ia nəgkiariien i nərmama me nepwīn səkīmīaha səməme kamhərai nīpu me həmāni mə, 'Kītaha mwi nīpwnətīn me.'

29 *Trini mīnuə nīpərhienien i kītaha i nīpwnətī Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwhen ia nənīmwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurənien səvənhi ia kol mīne silva mīne kəruətērei? Rekəm! 30 *Fwe kupwən, nəpīn nərmama hərəirei Kumwesən, Kumwesən ramətī karen. Mətə təkwtəkwni, in ramīni pen tī nərmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha. 31 *Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə, tī nəri nə mə in rīnəmri raka nəpīn riti. Ia nəpīn nəha iərmama riti sə in rīnərpwī raka rəgīn irə trəkiri ia natukwatukwīen nərmama me pam ia tīprənə i tī noien me səvənraha. Kumwesən rīnahatən raka nərmama me pam sin nəha iərmama nəha, tī nəri nə mə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi."

32 Nəpīn nəmə Atens hərəgi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwīn haris irə. Mətə nepwīn hənī pen tī Pol i mə, "Kīmaha iahokeikei mə tahəregi mwi nəgkiariien səim." 33 Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən. 34 Mətə nərman me nepwīn həkurirə i, mamhəni nīpərhienien ia Iesu. Nərman me nəha riti nəghīn nə Taionusios. In iəmə asori riti sə raməkure irəha nəmə asori me ia nousəsīmwinien nəha kani mə Areopakus. Pran riti nəghīn nə Tamaris mīne nərmama me nepwīn mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nīpərhienien ia Iesu.

18

Pol revən fwe Korin

1 Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier, mevən fwe taon nəha Korin. 2 *Ia kwopun nəha revən mətōni iəmə Isrel riti nəghīn nə Akwila. Akwila rīnətui fwe profens nəha Pontas. Fwe kupwən, in mīne pran səvənhi Prīsila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon nəha Rom, mətə tī nəri nə mə Klotias, iəmə asori səvai

* 17:27: Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23

* 17:29: Aes 40:18-20, Aes

44:10-17, Wok Me 19:26 * 17:30: Wok Me 14:16

* 17:31: Sam 9:8, 96:13,

Wok Me 10:42 * 18:2: Rom 16:3

nəkur Rom, rini mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krouarə nəpın ouihi a ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³*Nənə ti nəri nə mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar mınrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə tapolen me. ⁴Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol raməgkiari pik, mamousari mə trivi nəkur Isrel mine nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nıpərhiēnien ia Iesu.

⁵*Saelas mine Timoti krouier ia Masetonia, roueiwau pehe ia Korin. Ia nəpın nəha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariēn amasan ia nəpın me pam, mamini irapw ti nəkur Isrel mə Iesu in Kristo.

⁶*Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkini mhə nıpərhiēnien ia nəgkiariēn səvənhi. Nəpın ho iamınhi, Pol rounouini raka niməkwurur ia səvənhi karkahu, mını pen ti nirəha i mə, “Trini minuə Kumwesən rərpwin noien ərəha səkimiaha, ramarə ia kimiaha əpa. Iou iakiwən ia kimiaha. Təkwətəkwuni nəha mamevən takevən ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Titias Jastas. Rıpkə mhə Titias in iəmə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə səvənhi ipaka ti nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ⁸*Iəmə asori səvəi nimwəfwaki nəha nəghin nə Krispas. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni nıpərhiēnien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpik kamhətərig ia nəgkiariēn səvəi Pol, mhəni nıpərhiēnien ia Iesu, nənə ko paptəes ia nirəha.

⁹⁻¹⁰*Ia nəpın riti ia nəpın, Iərimənu rəgkiari pen m Pol ia nəməkrəhaiēn riti, mını mə, “Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekiriēn, mətə tikaməmwur, mamini irapw nəgkiariēn səiou, məpwəh napwisien. Iərmama riti riwən trouraha ik, ti nəri nə mə səiou me nərmama həpik ia taon i.” ¹¹Ro pen Pol rarə ia kwopun nəha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama ia nəgkiariēn səvəi Kumwesən.

Pol rərer ia nəmri Kalio

¹²Nəpın Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsimwin irəha me, mhəkwətəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariēn ikın. ¹³Irəha həni mə, “Iəmə i ramousari mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə raməruī loa səkimaha.”

* **18:3:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12   * **18:5:** Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22

* **18:6:** Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26   * **18:8:** 1Kor 1:14   * **18:9-10:** 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16

¹⁴ Mətə nəp̄in Pol rinaməkwaḡ mə trəḡkiari, Kalio rini pen ti nəkur Isrel i mə, “Kimiaha nəkur Isrel, trini minua iərmama riti ro nari riti ripkatukwatukw mhə, mərui loa səvəi nəkur Rom, takaməkeikei mamətərig ia kimiaha. ¹⁵ *Mətə ti nəri nə mə hiamousari ti nəḡkiariien me mine nahag me ia loa səkimiaha, ramarə a ia kimiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeiien mə takəkiri narimnari me sə ro iaminha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkoui irapw irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri nəḡkiariien ikin. ¹⁷ Nəp̄in həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwətəmhiri Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka ti kwopun nəha Kalio raməkiri nəḡkiariien ikin, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari me nəha kamho.

Pol rirərig pen fwe Antiok ia profens nəha Siria

¹⁸ *Pol rarə nəp̄in ripik fwe Korin irəha piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu pehe ia taon nəha Kegkria. Ia kwopun nəha in rərai nukwənen, mahatən pen mə natuakəmien riti səvənhi sə riməuvehi kwəsuahe tukwe ia nəmri Kumwesən rino sampam. Kurirə irə in rəputə ia nitətə riti irəhar Akwila mine Prisila, mharier, mharevən fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ *Nəp̄in irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən ia nəkwei nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməḡkiari minraha, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Irəha həres pen in mə tuharə kwopti irəha min, mətə Pol ripkəsəni mhə. Nəp̄in nəha rinaməpwəh irəha irə, rini pen ti nirəha i mə, “Mə ratukwatukw ia nətərigien səvəi Kumwesən, iou takrərig pehe mwi tukumi-aha.” Nənə rəputə ia nitətə riti mier fwe Efesas, məpwəh Akwila mine Prisila irau krouarə fwe ikin.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon nəha Sisaria, muvare i mutə pen fwe Jerusalem. Nəp̄in rinətə raka nakalasia me fwe ikin, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol rarə nəp̄in nepw̄in fwe ikin, nənə mier mevən ia kwopun me fwe ia profens mi nəha Kalesia mine Frijia, mamərpwi əknek̄in nərmama me səvəi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

²⁴ Ia nəp̄in nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia Efesas nəḡhin nə Apolos. Rinətui fwe taon riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti səvəi nəḡkiariien, mukurən amasan nəfe Nəkukuə Ikinan rani. ²⁵ *Nərmama nepw̄in hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu Iərimənu. Ia nəp̄in me in riregi rəsanin ti nəvisaiien. Nənə nəp̄in ramahatən nərmama me, nəḡkiariien səvənhi ia nikaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə in rukurən a paptəes

* **18:15:** Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31   * **18:18:** Wok Me 21:24

* **18:19-21:** Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15   * **18:25:** Rom 12:11, Wok Me 19:3

nəha Jon rino fwe kupwən. ²⁶ *Nəpɪn Apolos ruvehe ia Efesas, rɪnaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekiriien. Mətə nəpɪn Prisila mɪne Akwila krouregi nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen amasan Suatuk səvəi Kumwesən tukwe mə in trukurən amasan mwɪ.

²⁷ *Kurirə ikin Apolos rokeikei mə trevən fwe profens Akaea. Ia nəpɪn nəha piəvtaha me fwe Efesas hasitu irə, mhərai nəkukuə riti, mhərhi pen i revən ti nərmama me səvəi Iesu fwe Akaea. Həni pen ti nirəha i mə tuhəuvehi Apolos revən fwe rukwənu me səvənraha. Nəpɪn Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nərmama səməme namasanien səvəi Kumwesən rino irəha həni nɪpərhiienien ia Iesu. ²⁸ *Apolos ramasitu asori ia nirəha, ti nəri nə mə ia nəmri nərmama me in ramousi tərini nəgkiariien səvəi nəkur Isrel, mamahatən ia Nəkukuə Ikinan mə Iesu in Kristo.

19

Pol revən fwe Efesas

¹ *Nəpɪn Apolos ramarə ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mətə nərmama me nepwɪn səvəi Iesu fwe ikin. ² *In rəres pen irəha i mə, “Rəfo? Fwe kupwən, nəpɪn hiəni nɪpərhiienien ia Iesu, hiəuvehi Nənimwɪn Ikinan uə rekəm?”

Miregi həni mə, “Rekəm. Kimaha iahəpkregi raka mhə mə Nənimwɪn Ikinan rarə.”

³ Miregi Pol rini mə, “Ro iamɪnhi nəfe nəha paptas kimiaha hiəuvehi?”

Miregi həni mə, “Kimaha iahəuvehi paptas səvəi Jon.”

⁴ *Miregi Pol rini mə, “Paptas nəha Jon rino səvəi nərmama səməme həuvərərɪg ia noien ərəha me səvənraha. Mətə Jon rini irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhəni nɪpərhiienien ia iərmama sə trɪpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.” ⁵ Nərmama me nəha həregi nəgkiariien nəha, ko paptas ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu.

⁶ *Nəpɪn Pol rəmruətə rəgin mi ia nirəha, Nənimwɪn Ikinan ruvehe ia nirəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mənamhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənimwɪn Ikinan. ⁷ Nərmama me nəha rosi irəha pam twelef.

⁸ Ia taon nəha Efesas, Pol raumnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ia məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariien amasan fwe ikin, məpwəh

* 18:26: Wok Me 19:8 * 18:27: 2Kor 3:1, Kol 4:10 * 18:28: Wok Me 9:22

* 19:1: 1Kor 3:6 * 19:2: Wok Me 2:38, 8:16 * 19:4: Mat 3:11 * 19:6:

Wok Me 8:17, Wok Me 10:44,46

nehekirien. In raməvisau, mamousari mə trivi irəha həuvehe mhəni nīpərhiēnien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.
 9 *Mətə nərmama nepwin kənpəwənrəha riskai. Həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvəhi, mamhəni ərəha suatuk səvəi Iesu ia nəmri nərmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh irəha, muvehi nərmama me səvəi Iesu, mamhəuvən irəha min. Ia nəpīn me pam ramahatən nərmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mə Skur səvəi Tiranas. 10 *Pol ramahatən nərmama me iamīnhi irə meste nuk kəru. Ro pen nərmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mīne nəkur Kris, həregi nəgkiariēn səvəi Iərimənu.

11 *Ia nəpīn me rīpīk Kumwesən rauvei pen nīskaiēn m Pol, nənə Pol ramo nīmətətiēn me nepwin ropəiti. 12 *Nərmama me həpeki raka nīpəri tinari me sə Pol rīrai raka nīseseiēn irə uə tinari me sə rīnarkahu raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen ia nərmama səməme nemhəiēn rarə ia nīrəha. Nənə nemhəiēn me səvənrəha haraka ia nīrəha. Nənīmwin ərəha me həier ia nīrəha.

Tini Skeva me

13-14 *Nəmə Isrel me nepwin irəha pam sefen. Irəha nīpwnəti pris asori anan riti səvəi nəkur Isrel nəghīn nə Skeva. Ia nəpīn me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənīmwin ərəha me ia nərmama. Nəpīn riti hənua tuhəkoui irapw irəha ia nəghī Iesu Iərimənu. Ro iamīnhi irə həuvən mhərer ia nəmri iərmama riti nənīmwin ərəha rarə irə, həni pen ti nənīmwin ərəha i mə, “Kīmaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghī Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia iərmama i.”

15 *Mətə nənīmwin ərəha rīni pen ti nīrəha i mə, “Iakukurən Iesu, mukurən mwi Pol. Mətə kīmīaha nīsīməme i?” 16 Nənə iəmə nəha nənīmwin ərəha ramarə irə rivə pen ia nīrəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenrəha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə nəha. Tinari səvənrəha ruvəiwən. Nīpwrənrəha rəpəruəpəruə.

17 *Nəkur Isrel me pam mīne nəkur Kris me pam səməme kamharə ia Efesas həregi nəvisaiēn səvəi noien nəha. Nəpīn həregi, həhekir asori. Nənə nərmama me həuvehi utə nəghī Iesu Iərimənu rutə mwi. 18 Nərmama səməme həni nīpərhiēnien ia Iesu həpīk həuvehe mamhəni pui noien ərəha me səvənrəha ia nəmri nərmama me. 19 Nepwin ia nīrəha səməme hənamo nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə me səvənrəha səvəi nahak, mhəpeki mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri nərmama me pam. Nənə nərmama me həvsini nəmri

* 19:9: 2Kor 6:14-18 * 19:10: 2Tim 1:15 * 19:11: Wok Me 14:3 * 19:12:

Wok Me 5:15 * 19:13-14: Mak 9:38 * 19:15: Mak 1:24,34 * 19:17: Wok Me 5:5,11

nækukuə me nəha, mhətə mə rutə pik. ²⁰ *Ro iamĩnhi irə nægkiariien səvəi Iərimənu riskai pik muviris mamevən.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹ *Kurirə ia narimnari me nəha, Pol rerin ramrhi mə trəpi simwĩn ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rini mə, “Nəpin takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei məttoni mwi Rom.” ²² *In rərhi pen Timoti mine Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia Esia.

²³ *Ia nəpin nəha krukwomen naruagəniien riti fwe Efesas ti Suatuk səvəi Iesu. ²⁴ *Iərmama riti nəghin nə Temetrius. In iərmama sə ramo narimnari me ia silva. Ia nəpin me ramo nimwə ouihi me ia silva, mauvnhhi nimwəfwaki səvəi kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Atemis. Temetrius mine nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nimwə ouihi me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. ²⁵ Nəpin riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narimnari me ia silva. In rini pen ti nirəha i mə, “Nərman, hiəuvəukurən raka mə kitaha saməuvehi mane asori ia wok i səkitaha. ²⁶ *Kĩmiaha hiəuvəregi raka nægkiariien səvəi iəmə nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha in ramo. Ripko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpik həpwəh nətərigien səvənraha, mhəkurirə in. In rani mə nənĩmwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəginraha ripko mhə irəha kumwesən pərhiien me. ²⁷ Kitaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkitaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nimwəfwaki səvəi kumwesən asori səkitaha Atemis. Nənə pəpim nəpin riti rukurən nuvehi rakaiien nəhag nəha Atemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tiprənə i kamhəfwaki m pran i.”

²⁸ Nəpin nərmama me həregi nægkiariien nəha, niemaha rəpi pik irəha. Həskəmter, mənəmhəkwein asori, mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” ²⁹ *Nərəhaien nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nægkiariien ikin. ³⁰ Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama mægkiari, mətə nərmama me səvəi

* **19:20:** Wok Me 12:24   * **19:21:** Wok Me 23:11, Rom 1:13   * **19:22:** Rom 16:23, 2Tim 4:20   * **19:23:** 2Kor 1:8   * **19:24:** Wok Me 16:16   * **19:26:** Wok Me 17:29, 2Tim 1:15   * **19:29:** Wok Me 20:4, 27:2, Kol 4:10, Flm 24

Iesu hāpkāseni mhā. ³¹ *Nāmā asori me nepwīn mwi sāvai Esia, sāmāme hāukurān amasan Pol, hārhi pen nāgkariien min, mamhase in mā trāpwāh nevānien fwe kwopun nāha kamrai sun ikin.

³² Fwe nākwai kwopun nāha kamrai sun ikin, nurigrigien asori. Nārmama kamhākwein āpwāmwis. Nepwīn kamhāni nāgkariien riti, nepwīn kamhāni āpā. Irāha hāpik hāreirei mā hānōusāsīmwin irāha me ti nāfe. ³³ Ia nāpīn nāha nākur Isrel hārui irapw iārmama riti nāghīn nā Aleksanta. Nārmama nepwīn hātoni, hāni pen tukwe in mā trāgkiari. Nāpīn Aleksanta rīskānter ia nāmri nārmama me pam, ruvehi utā rāgin, mōkeikei mā trīni irapw nāgkariien sāvai nākur Isrel. ³⁴ Mātā nāpīn nārmama me hātā sas Aleksanta mā in iāmō Isrel, irāha pam kamhākwein āpwāmwis, rerīnraha kuatia a, mamhāni mā, “Sāgnāgīni Atēmis, kumwesān sāvai nākur Efesas. Sāgnāgīni Atēmis, kumwesān sāvai nākur Efesas.” Irāha kamhākwein āpwāmwis iāmīnhi mhāuvehi aōa kāru.

³⁵ Kurirā irā iāmō asori riti sāvai Efesas rīskānter mīnise irāha. Nāpīn hāuvehe mhafafa, in rīni mā, “Nāmā Efesas, nārmama me pam hāukurān mā nīmwāfwaki sāvai kumwesān asori nāha Atēmis rāmārer ia taon i sākītaha. Kitaha i nākur Efesas samātui amasan tukwe. Samātui amasan mwi ti kāpwier ikinan nāha rīmōukrutā ia nīmāgouagou meiwaiu pehe. ³⁶ Iārmama riti riwān ko rīpkīni mhā mā iakameikuā. Ro iāmīnhi irā kīmīaha tihāmēkeikei mhafafa, mhāpwāh noien nari riti kurirā tihāmīsā irā. ³⁷ Kīmīaha hīāmōuvehi iāmānmi nāha, mhāuvehe ia kwopun i. Mātā irāu kroupkākres mhā nari riti ia nīmwāfwaki riti sākītaha, rouāpwāh nīni ārāhāien Atēmis, prān nāha in kumwesān sākītaha. ³⁸ Trīni mīnuā Temetrius mīne nārmama sāmāme kamhowok irāha mīn hānātā nārī ārāha riti iārmama riti rīno, pwāh hāuvān fwe nīmwā me nāha kamākiri nāgkariien ikin. Nīmwā me nāha kamhākwag a. Nāmā asori me sāmāme kamhākiri nāgkariien irāha fwe ikin. ³⁹ Mātā trīni mīnuā hīōkeikei nari riti mwi, tihāmēkeikei mheitēnhi nāpīn nāha nāmā asori me kamhōusāsīmwin irāha me irā. Ia nāpīn nāha tihāmri amasan. ⁴⁰ Kitaha tsamāsiari, kamo tukīni mā samāruī loa ipwet, mamhārūkwmēn nārāhāien asori. Nānā tsāfni ia nāmri nāmā asori me? Nāgkariien sākītaha riwān tsāni mā sāfo mamho nurigrigien asori i.” ⁴¹ Nāpīn iāmō asori nāha rīni pam nāgkariien nāha, rārhi pen nārmama me kamhāuvān.

20

Pol revān fwe profens mī nāha Masetonia mīne Akāea

* 19:31: 2Tim 1:15

¹ Nəpɪn nurigrigien asori nəha rineiwaiu, Pol rəkwein nərmama me səvəi Iesu həuvehe rəvəhag minraha. Nəpɪn rəvəhag pam minraha, rəsəkɪr minraha, mier, mamevən fwe Masetonia. ² In ramevən ia kwopun me ia profens nəha, mamɪni nəgkiariien me rɪpɪk, maməvəhag m nərmama me səvəi Iesu fwe ikin. Kurirə irə in ruvehe ia profens nəha Akaea. ³ Pol ruvehi məkwə kahar fwe ikin. Nəpɪn rinaməpnəpenə mə trəputə ia nɪtətə riti, mevən fwe profens nəha Siria, in riregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune in ia nəkwai nɪtətə nəha. Ro pen in rəpwəh, mɪni mə in travən a məpi simwɪn ia profens nəha Masetonia ti nɪrərigien mevən fwe Siria. ⁴ *Nərmama nepwɪn mwi həkurirə in: Sopata, tini Piras iəmə Perea; mɪne Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka mi; mɪne Kaius iəmə Tepe, irau Timoti; mɪne iəmə Esia kəru nəha Tikikas mɪne Trofimas. ⁵ Irəha nəha həkupwən mhəuvən mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Nəpɪn nəvegɪnien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə rukurau, kimaha iahəputə ia nɪtətə riti mhəier ia Filipae. Nəpɪn krirum rukurau, nənə iahəuvən mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikin mhəuvehi nəfwakiien kuatia.

Pol ramo navənien səvənhi sampam fwe Troas

⁷ *Ia Sapat riti, ia nəpɪn, kimaha iahousəsɪmwɪn kimaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Ti nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwis meste kurkwai nəpɪn. ⁸ Kimaha iahousəsɪmwɪn kimaha me ia nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun nəha laet me rɪpɪk rauək. ⁹ Təmaruə riti nəha ikin. Nəghɪn nə Iutikas. Raməkure utə ia ruei winto. Nəpɪn Pol raməgkiari pɪk mamevən, napriien ruvehi təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mɪmwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə, mətə ruvəmhə. ¹⁰ *Mətə Pol reiwaiu irapw, mɪnimwi nukurhun mi ia nikaren, mərəui əmwesi, mɪni mə, “Tihəpwəh nɪregiien rərəha, in ruvəmɪru mwi.” ¹¹ Kurirə ikin, nəpɪn Pol rutə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha minraha. In rəgkiari mwi meste rinamran, məpwəh irəha mamevən. ¹² Nənə irəha həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən fwe ia rukwənu. Rerɪnraha ragien mə in ruvəmɪru mwi.

Irəha həier ia Troas mhəuvən fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mə travən a, mukurau parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro iamɪnhi irə in rərhi pen kimaha iahəputə ia nɪtətə, mhəkupwən irə, mhəuvən, mamheitenhi in fwe ikin.

* 20:4: Wok Me 19:29, 21:29, Efes 6:21
1King 17:21

* 20:7: Wok Me 2:42,46

* 20:10:

¹⁴ Nəp̄in in rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia n̄itətə k̄imaha min, nənə iahəuvən fwe taon nəha Mitulen. ¹⁵ Kini rakwakwi irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe, mhaiu iruə ia tənə əmweris nəha Kios. Nəp̄in kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə əmweris nəha Samos. Nəp̄in kuatia mwi rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas. ¹⁶ *K̄imaha iahaiu iam̄inhi irə ti nəri nə mə Pol riməni mə tahəukurau iruə mhəpwəh nuwareiien fwe Efesas. Rəpwəh nokeikeiien mə trouraha nəp̄in səvənhi fwe profens nəha Esia, ti nəri nə mə in ramevən akwauakw mə trukupwən mapirapw fwe Jerusalem kurirə nəp̄in asori nəha Pentekos.

Pol rəvəhag m elta me səvəi nəfwakiien fwe Efesas

¹⁷ *Nəp̄in k̄imaha iahəuvarei fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariien revən fwe Efesas, məres elta me səvəi nəfwakiien mə tuhəuvehe mhətə in. ¹⁸ *Irəha həuvehe, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, “K̄imiaha hiəuvəukurən raka mə iakinəfarə irə kitaha m k̄imiaha fwe iak̄iməuvehe ia Esia meste iakəpwəh k̄imiaha mamevən. ¹⁹ *Iakamo wok səvəi Iərimənu, m̄ipkəfiutə mhə iou. Ia nəp̄in me n̄ise nənimek ramaiu tukumiaha. Ia nəp̄in me iakamregi ramərəha, ti nəri nə mə nəkur Isrel hənua tuhousi əpune iou. ²⁰ K̄imiaha hiəukurən mə iapkərkwafə mhə ia nəgkiariien me nepw̄in sə tuhasitu ia k̄imiaha. Mətə nəp̄in iakaməvisau uə iakama-hatən k̄imiaha ia nəmri nərmama me uə ia nəkwai nimwə me sək̄imiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mine nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərər̄ig ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, nənə mhahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

²² *Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha iakamevən fwe Jerusalem, ti nəri nə mə Nən̄imw̄in Ikinan raməkeikei miou. Iou iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha. ²³ *Mətə in a i iakukurən. Ia taon me pam sə iakamevən ikin, Nən̄imw̄in Ikinan ramahatən amasan iou, mam̄ini mə tukousi iou, kuvehi puvnimwə iou ia kalapus. ²⁴ *Mətə iou iakətoni mə n̄im̄iruien səiou ro nəri auər a tukw iou. Iapkətər̄ig pik mhə i. Iakokeikei a mə takeste nusvenhi suatuk səiou, mo sampam ia wok nəha Iesu Iərimənu ruvei pehe miou. In rini mə takaməkeikei mini irapw ti nərmama nəgkiariien i sə raməvisau namasanien səvəi Kumwesən.

²⁵ Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha iakukurən mə k̄imiaha pam i səməme iakuvəukurau raka ia n̄imw̄rhen̄im̄iaha,

* 20:16: 2Tim 1:15   * 20:17: Wok Me 18:21   * 20:18: Wok Me 18:19, 19:10

* 20:19: Wok Me 20:3   * 20:22: Wok Me 19:21   * 20:23: Wok Me 9:16, Wok

Me 21:4,11   * 20:24: Wok Me 21:13, 2Tim 4:7

məvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə m kimiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek ia nəp̄in riti. ²⁶ *Ro pen ia nəp̄in i ipwet iakani irapw tukumiaha i mə tr̄ini minuə Kumwesən rərpw̄in noien ərəha me səkimiaha, ramarə ia kimiaha. Iou iakiwən ia kimiaha, ²⁷ ti nəri nə mə iap̄kərkwafə mhə nari riti tukumiaha. Iakuvəni irapw pam narimnari me Kumwesən rokeikei. ²⁸ *Kimiaha tihaməkeikei mhətə amasan kimiaha me, mamhətə amasan mwi sipsip me pam səməme Nən̄imw̄in Ikinan rinəmri pehe ia rəḡimiaha. Tihaməkeikei mhəiri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə in rinərəku raka irəha ia niten. ²⁹ *Iakuvəukurən raka mə nəp̄in takaraka ia kimiaha, nərmama me nepw̄in həmwhen ia kuri əpr̄m̄in me tuhəuvehe ia rer̄imiaha, mhəripwi kimiaha nərmama me səvəi Iesu, rəmwhen mə kimiaha sipsip me. ³⁰ *Nənə kimiaha i nərmama nepw̄in tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkurirə ia nirəha. ³¹ *Ro iam̄inhi irə, kimiaha tihaməkeikei mhəsiari. Rer̄imiaha tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh napw̄isien, mətə ia nəp̄in m̄ine ia ran iakamahatən kimiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaiu tukumiaha.

³² *Təkwtəkuni nəha iakaməmri pen kimiaha ia rəgi Kumwesən. Rer̄imiaha traməkeikei mamrhi nəḡkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəḡkiariien nəha riskai, mukurən nərpwi əknek̄inien kimiaha, muvei pehe narimnari amasan me səməme Kumwesən riməni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. ³³ *Rer̄ik r̄ip̄kakres mhə mane uə tinari səvəi iərmama riti. ³⁴ *Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəḡik mə takuvehi narimnari me səvəi narəien səiou m̄ine səvəi iou me nepw̄in. ³⁵ *Ia noien me pam səiou, iakamahatən kimiaha mə kitaha tsaməkeikei mhəm̄wur iam̄inhi irə, mamhasitu ia nərmama həpkiskai mhə. Rer̄itaha traməkeikei mamrhi nəḡkiariien i səvəi Iesu Iərimənu. In riməni mə, 'Nəriariien nari ramasan p̄ik m̄əpi raka nuvehien a nari.' "

³⁶ *Nəp̄in Pol rəḡkiari pam, rinimwi nukurhun mi, məfwaki irəha minraha. ³⁷ Irəha pam hasək, mhəkwtəm̄hiri Pol, mhakei min. ³⁸ *Rer̄inraha rəpou p̄ik ti nəḡkiariien nəha riməni mə tuhəpkətəni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nitətə.

* 20:26: Wok Me 18:6 * 20:28: 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15, Jon 10:12 * 20:30: 1Jon 2:19 * 20:31: Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11 * 20:32: Wok Me 26:18 * 20:33: 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12 * 20:34: Wok Me 18:3, 1Tes 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Wok Me 21:5 * 20:38: Wok Me 20:25

21

Pol revæn fwe Jerusalem

¹ Kimaha iahəsəkir raka minraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nitətə riti rinamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepras. Nənə iahəukurau ia nikaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mhei-waiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin.

⁴* Kimaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənimwīn Ikinan ro irəha hətoni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha hənī pen ti Pol i mə trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kimaha minraha meste nəfwakiien kuatia. ⁵ Nəpīn səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nīpran me səvənraha mine nəkwərhakwərha me səvənraha havən kimaha minraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nīpəkir. Nənə ia kwopun nəha, iahənīmwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶* Nəpīn iahəsəkir raka m kimaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kimaha minraha nəpīn pekīn. ⁸* Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sis-aria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəginraha ia nīrəha mə tuhasitu ia nīrəha.^a Iaharə kimaha min. ⁹* Səvənhi prən ouihi me kefə. Həpkesi pen mhə ihi iərman. Ia nəpīn me kamhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənimwīn Ikinan.

¹⁰* Kimaha iaharə mheste nəpīn kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghīn nə Akapus ruku pen fwe Jutia mei-waiu pehe ¹¹* mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgin mi mine nisun mi irə, nənə mīni mə, “Nənimwīn Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamīnhi iərmama sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

¹²* Nəpīn iahəregi nəgkiariien nəha, kimaha mine nərmama

* 21:4: Wok Me 20:23 * 21:6: Wok Me 20:36 * 21:8: Wok Me 6:5, 8:40

a 21:8: Wok Me 6:5 * 21:9: Wok Me 2:17 * 21:10: Wok Me 11:28 * 21:11:

Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33 * 21:12: Mat 16:22

ia kwopun naha iahasak, mamhæres Pol mæ træpwæh nutæ penien fwe Jerusalem. ¹³ *Mætæ Pol rini mæ, “Ræfo hiamasak iamînhi iræ, mamho rerik ramærkwæpîr? Iakinæpnæpenæ raka mæ tukærihi iou iamînhi. Mætæ ripko mhæ in æpa naha. Trini minuæ kousi æpune iou fwe Jerusalem ti næghi Iesu Iærimænu sækitaha, iakinæpnæpenæ raka.” ¹⁴ Nænæ næpîn iahætæ mæ ko iahæpkînise mhæ in, iahæpwæh, nænæ mhæni mæ, “Pwæh tuko ræmwhen Iærimænu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharæ ræpwæmwis kwopti ia kwopun naha. Nænæ kuriræ iræ iahæpnæpenæ narimnari me sækimaha, nænæ mhæier mhætæ pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nærmama næpwîn sævæi Iesu fwe Sisaria hæuvæn kimaha minraha, mhæiri pen kimaha iahæuvæn fwe nimwæ sævæi Minason. In iæmæ Sæpras riti. Rimæuvehe mo in iærmama riti sævæi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nækwai nimwæ sævænhi.

¹⁷ Næpîn kimaha iahæuvehe ia Jerusalem, piævtaha me hætæ kimaha. Rerînraha ragien. ¹⁸ *Kini rakwakwi iræ, Pol ruvnimwæ kimaha min mevæn mætæ Jemes. Elta me sævæi næfwakiien iræha mwi fwe ikin. ¹⁹ *Pol rini ramasan ti niræha i, maræ mîni mwi narimnari me kuatia kuatia sæ Kumwesæn rino ia næpîn naha Pol rinamowok fwe kwopun me sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel.

²⁰ *Næpîn iræha hæregi, hægnægîni Kumwesæn, nænæ mhæni pen ti Pol i mæ, “Piævmaha, ikinætæ raka mæ nækur Isrel me taosen m taosen hæuvæni raka nipærhienien ia Iesu. Nænæ iræha pam hæskai ti Loa sævæi Moses. ²¹ *Iræha hæuværegi raka nærmama kamhæni ik mæ ikamevæn ia kwopun me sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel, mamahatæn nækur Isrel me pam ia kwopun me naha mæ tuhæpwæh Loa sævæi Moses. Iræha hæregi mæ ikamîni pen ti niræha i mæ tuhæpwæh nuvehiien ninhum m nækwærhakwærho me sævænraha uæ nesi penien naræien sækitaha nækur Isrel. ²² Iræha tuhæregi mæ ikuvæuvehe raka ia kwopun i. Ro iamînhi iræ, kitaha tsæfo iræha? ²³ Tiko næri kimaha tahæni pehe tukw ik i. Nærman kefæ ia kwopun i. Fwe kupwæn hæuvehi kwæsuahi ia næmri Kumwesæn mamhatuakæm tukwe. ²⁴ *Tikuvehi næmæ me i, mo næfe Loa sævæi Moses rani ti noien kimiaha minraha hiæmher ia næmri Kumwesæn, muvehi tukwini næmri narimnari me sævænraha, mo pam, nænæ iræha tuhærai nukwænenraha rahatæn pen mæ natuakæmien sævænraha hæno pam. Ia noien naha nærmama me tuhætoni mhæukuræn mæ nægkiariien me naha kamîni ia niram ro neikuæien i. Ikamesi pen ihi Loa sævæi Moses.

* **21:13:** Wok Me 20:24   * **21:18:** Wok Me 15:2,13, Kal 1:19   * **21:19:** Wok

Me 15:12   * **21:20:** Wok Me 15:1,5   * **21:21:** Wok Me 16:3, Kal 2:3   * **21:24:**

Nam 6:1-20, Wok Me 18:18

25 *Mətə nərmama me nəha kamhəni nīpərhienien ia Iesu, səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, kīmaha iahənərhi pen raka nəkukuə riti mīnraha, mhəni pen nəkwamaha ti nīrəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien sə kīməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Tuhəpwəh naniien netə. Tuhəpwəh naniien nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.”

26 *Kini rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, mīnamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha mīnraha həmher ia nəmri Kumwesən. In ruvniwə ia niwə səvəi Kumwesən, mīni sas pen ti pris me mə nəpīn sefen trukurau, nənə in mīne nərman me nəha kefə tuhəmher. Ia nəpīn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərimīru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwtəmhiri Pol

27 *Ipaka nəpīn me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwīn səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia niwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpīn hətoni, həkwtəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, 28 *mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamīni ərəha kitaha nəkur Isrel, mamīni ərəha mwī loa səkitaha mīne kwopun i. Təkwtəkwuni nəha riri nəkur Kris me nepwīn həuvniwə pehe i ia nəkwai niwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkekemik ia nəmri Kumwesən.” 29 *(Irəha hənī nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən irau Pol fwe ia taon. Rerīnraha rirhi mə Pol riri in muvniwə pehe ia nəkwai niwə səvəi Kumwesən.)

30 Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem hərəer, mhaiu mhəuvehe. Irəha həkwtəmhiri Pol, mhəvi, mhəier irapw ia niwə səvəi Kumwesən. Təkwtəkwuni a pris me hərəpinhə. 31 Nərmama me nəha kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpīn nəha nəgkiariien rutə mevən ti iaruağən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In rīregi mə nərmama me pam ia Jerusalem kamho nurigrigien asori. 32 Təkwtəkwuni a riri naruagən me nepwīn səvənhi mīne nəmə asori me səvənraha haiu mheiwaiu ti nərmama me. Nəpīn nərmama me hətoni iəmə asori nəha mīne naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousiien Pol.

* 21:25: Wok Me 15:29 * 21:26: 1Kor 9:20 * 21:27: 2Tim 1:5 * 21:28:

Esik 44:7, Wok Me 6:13 * 21:29: Wok Me 20:4, 2Tim 4:20

33 *Iəmә asori sәvәi naruagән me revән ti Pol, mini pen ti naruagән me sәvәнhi мә tuhәkwтәмhiri in, mhәrihi ia jen kәru. Nәнә in rәres pen nәrmama me i мә, “Nәfe i iәrmama? Rino nәfe?” 34 Nәrmama ia nәkuәр nәha nepwin kamhәni nәgkiariien riti, nepwin kamhәni sәpә. Mәtә rәknekin ti iәмә asori sәvәi naruagән me ko ripkregi atukwatukw mhә nari riti ti nәri nә мә nurigrigien rasori. Ro iaminhі irә in rini pen ti naruagән me sәvәнhi мә tuhәuvehi Pol, mhәuvehi, mhәuvmnimwә ia nimwә sәvәi naruagән me. 35 Nәpin Pol reste kwopun nәha kavән kautә ikin, naruagән me hәvrani in mamhәutә. Irәha ho iaminha irә, ti nәri nә мә nәrmama me niemaha ramәpi pik irәha. 36 *Kamhәkurirә ia Pol mine naruagән me, mamhәkwein әpwәмwis мә, “Housi әpune iәмә nәha.”

37 Ipaka naruagән me hәuvehi Pol mhәuvmnimwә ia nimwә sәvәнraha, nәнә Pol rini pen ti iәмә asori sәvәi naruagән me i мә, “Ko iakәgkiari ro mik?”

Miregi iәмә asori sәvәi naruagән me rini мә, “Kwa ikukurән nәgkiariien sәvәi nәkur Kris. 38 *Rosi ik iәмә Ijip nәha fwe kupwән ikrukwumen naruagәнien riti kimiaha nәkur Rom, miri nәrman me sәmәme kamhousi әpune iәrmama, irәha pam fo-taosen, hiәuvән fwe kwopun akwesakwes ikin?”

39 Miregi Pol rini мә, “Rekәм. Iou iәмә Isrel. Iakinәtui fwe profens nәha Silisia ia taon nәha Tasas. Iou sitisen riti sәvәi taon asori nәha. Iakase ik мә ko ikәseni ro iou iakәgkiari m nәrmama me nәha.”

40 Iәмә asori sәvәi naruagән me rәseni Pol. Nәнә Pol rәrer nәha kavән kautә ikin, muvehi utә rәgin, miripwi tete nәrmama me. Nәpin irәha hәuvehe mhafafa, rәgkiari minraha ia nәgkiariien Hipru, mini мә,

22

Pol rini irapw nәgkiariien sәvәнhi ti nәkur Isrel

1 “Tata me mine piak me, hәtәrig ro iou, pwәh iakini irapw nәgkiariien sәiou tukumiaha i.” 2 Nәpin irәha hәregi Pol ramәgkiari minraha ia Hipru, nәgkiariien ihi sәvәнraha, hәuvehe mhafafa mwi.

Nәнә in rinamini мә, 3 * “Iou iәмә Isrel. Iakinәtui fwe Silisia, ia taon nәha Tasas, mәtә iakimәpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur sәvәi iahtән nәha Kamaliel. In rinahatән iou ia loa sәvәi kaha kupwән me sәkitaha мә takesi pen atukwatukw. Ia nәpin nәha iakiskai мә tako narimnari

* 21:33: Wok Me 20:23 * 21:36: Luk 23:18, Wok Me 22:22 * 21:38: Wok

Me 5:36-37 * 22:3: Wok Me 5:34, Rom 10:2

me sãmame Kumwesən rokeikei rəmwhen ia kímiaha i ipwet mine. ⁴ *Fwe kupwən, iakamometə nərmana me nəha sãmame kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu. Iakaməkwtəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nīpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Pris asori anan mine nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhiēn. Nəpīn riti iakiməuvehi nəkukuə me səvənraha həmərāi m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwtəmhiri nərmana me səvəi Iesu, mərihi irəha ia jen, miri irəha mīrəriġ, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpīn nəha iakinauvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpīn ia ran, təkwtəkwni a nukuraanien asori ruku pen ia nimagouagou, məhiəpwīn iou. ⁷ Iakimwei irapw ia tīprənə, mireġi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?’

⁸ Mireġi iakini mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Mireġi rini pehe tukw iou i mə, ‘Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.’ ⁹ Nərmana kímaha mīnraha hətōni nukuraanien nəha, mətə həpkreġi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, ‘Iərimənu, takəfo nəha təkwtəkwni?’

Mireġi Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, ‘Tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trīni pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.’ ¹¹ Ia nəpīn nəha ko iapkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwīn iou raməhiəpw pik. Ro pen nərmana kímaha mīnraha həuvehi rəġik, mhəri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəġhīn nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam sãmame kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. ¹³ In ruvehe mərəp ipaka tukw iou, mīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, piak, tiko mətə nari.’ Təkwtəkwni a mwi irə, iakətə nari, məti pen mətoni in.

¹⁴ Nənə in rini mə, ‘Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rinərpwi raka rəġin ia niram, mīni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətoni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mireġi rerīn atukwatukw rəġkiari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmana me pam narimnari me sə ikinətoni mireġi. ¹⁶ *Təkwtəkwni nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptas. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhaien me səim.’

* 22:4: Wok Me 8:3, 22:19 * 22:16: Wok Me 2:21

17 Nəpɪn iakrərig muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətoni vison riti. 18 *Ia vison nəha iakətə Iərimənu raməgkiari pehe miou mə, “Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkreği mhə nəgkiariien səim nəpɪn ikəvisau irapw iou minraha.”

19 *Miregi iakini mə, “Iərimənu, irəha həukurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmama səməme kəmhəni nɪpərhiəniəniəni ia niram. Iakamouisi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. 20 *Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpɪn niten rɪnəiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvəi nərmama səməme kəmhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kəmhə.”

21 *Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, “Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel.”

22 *Nərmama me kəmhətərig amasan ia Pol, mətə nəpɪn hərəgi nəgkiariien nəha, həkkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka iəmənə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhiəni in rɪmɪru!”

23 Irəha kəmhəkweini əpwəmwis, mamhərarki əpnəpen tinari me səvənraha mamhərarki utə nɪməkwrur. 24 Ro iamɪnhi irə iəmənə asori səvəi naruağən me rini pen ti naruağən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvmimwə ia nimwə səvəi naruağən me. In rini mə tuhaməkeikei mhərisi in pwəh rini irapw mə rəfo nərmama me kəmhəkweini əpwəmwis pen irə iamɪnhi irə. 25 *Naruağən me hərihi tərini Pol mə tuhərisi. Iaruağən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruağən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, “Noien i hiamə ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hiənuə tihərisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kɪpkətə raka mhə nari riti rərəha rino.”

26 Nəpɪn iaruağən nəha rireği nəgkiariien nəha, revən ti iəmənə asori səvənhi, mɪni pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamə? Iəmənə nəha in sitisin riti səvəi Rom.”

27 Ro pen iəmənə asori səvəi naruağən me revən ipaka ti Pol, mɪni pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhiəni ik sitisin riti səvəi Rom?”

Miregi Pol rini mə, “Ouəh.”

28 Miregi iəmənə asori səvəi naruağən me rini mə, “Rəfo? Iou iakɪnərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Miregi Pol rini mə, “Mətə nəpɪn iakɪnətui irə iou sitisin səvəi Rom.”

* 22:18: Wok Me 9:29-30 * 22:19: Wok Me 8:3, 26:9-11 * 22:20: Wok Me 8:1 * 22:21: Wok Me 9:15, 13:2 * 22:22: Wok Me 21:36 * 22:25: Wok Me 16:37

29 *Ia nāpīn a mwi nā naruagān me sāmame hānārer ipaka mā tuhārisi Pol, irāha hāhekīr, mharaka irā. Nānā iāmā asori sāvānraha, in mwi rehekīr, tī nāri nā mā rētā mā Pol in sitisin riti sāvāi Rom, mātā rīnārihi tārini in ia jen.

Pol rārer ia nāmri nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel

30 Mātā iāmā asori sāvāi naruagān me rokeikei mā trīregi atukwatukw nāgkiariien nāha mā nākūr Isrel kāmhāni ārāha Pol tī nāfe. Kīni rakwakwi irā rārhi pen nāgkiariien revān tī pris asori me mīne nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel mā tuhamākeikei mhousāsīmwin irāha me. Kurirā irā rīni pen tī naruagān me sāvānhi mā tuhāfi raka rāginraha ia Pol. Nānā ruvehi Pol, mevān, rārer ia nāmri nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel.

23

1 *Ia nāpīn nāha Pol rāti pen mātoni nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel, mīni mā, “Piak me, fwe kupwān meste pehe ipwet mīne iakamarā, mamousari mā rerīk tramasan māmher ia nāmri Kumwesān.” 2 *Nāpīn Pol rīni iamīnhi, pris asori anan Ananaeas rīni pen tī nārmama sāmame kāmhārer ipaka tī Pol mā riti trāpwi tārhun. 3 *Riti ia nīrāha rō, nānā Pol rīni pen tī pris asori anan i mā, “Kumwesān trāpwi ik. Ikāmwhen ia nīkare nīm wā kuvrhākīn ia prikis. Kahakwi amasan iruā ia prasta, mātā fwe imwā rīmārmāru. Rāfo ikamākure mā tikākiri iou tī nātoniien mā iakamesi pen Loa sāvāi Moses uā rekām, mātā ikamārui loa nāha, mamīni mā riti trāpwi iou?”

4 Mīregi nārmama ipaka tī Pol hāni mā, “Rāfo ikamāsiki pris asori anan sāvāi Kumwesān?”

5 *Mīregi Pol rīni mā, “Piak me, sori. Iapkukurān mhā mā in pris asori anan. Kīmārai pen ia Nākukuā Ikinan mā ‘Tīkāpwāh nīni ārāhaien iāmā asori sākīmīaha.’ ”

6 *Pol ruvāukurān raka mā nārmama ia nousāsīmwinien nāha sāvāi nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel nepwīn Satusi me mīne nepwīn Farisi me. Rō iamīnhi irā rāgkiari asori ia kwopun nāha, mīni mā, “Piak me, iou Farisi riti. Tata sāiou mīne kaha me sāiou irāha mwi Farisi me. Iakamārer ia nāmrimīaha ipwet mā tihākiri nāgkiariien sāiou, tī nāri nā mā iou iakamāmri pen āknekin nātārīgīen sāiou ia nāgkiariien nāha sākītaha ramīni mā nārmama sāmame hāvūmhā tuhātui mwi ia nemhāien.” 7 Nāpīn Pol rīni iamīnhi, nousāsīmwinien sāvānraha reitehi. Farisi me mīne Satusi me hānamāsiki irāha me. 8 *(Irāha kāmhāsiki irāha me tī nāri nā mā Satusi me kāmhāni mā nārmama sāmame hāvūmhā tuhāpwāh nātuiien

* 22:29: Wok Me 16:38 * 23:1: Wok Me 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3:

Mat 23:27 * 23:5: Eks 22:28 * 23:6: Wok Me 4:2, Wok Me 24:15,21, Wok Me

26:5 * 23:8: Mat 22:23

mwi. Kanhəni mwi mə nagelo me mine nənimwi nərmama me həiwən. Mətə Farisi me kanhəni nīpərhiēnien ia nīrəha pam.)

⁹ *Nəmə asori me ia nousəsimwinien nəha nəgkiariien səvənraha rutə pik. Nahatən me nepwin səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həskəmter, mamhəni irapw skai mə, “Kimaha iahətoni mə noien ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənimwin riti uə agelo riti rəgkiari min uə?” ¹⁰ Nəvisəien səvənraha ruvehe masori. Hənamousi irəha me. Nəpin iəmə asori səvəi naruagən me rətoni, rehekir mə irəha tuhousi Pol mheitehi nīpwrən. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu irapw mhəuvehi raka Pol ia rəginraha, mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nimwə səvəi naruagən me.

¹¹ *Nənə ia nəpin Iərimənu rier pen ti Pol, mini mə, “Tikəpwəh nehekirien. Ik ikuvəni irapw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei mini irapw mwi iou fwe Rom iamīnhi.”

Nəkur Isrel me nepwin hərai sun mə tuhousi əpune Pol

¹² Kīni rakwakwi irə nəkur Isrel me nepwin housəsimwin irəha me, mhərai sun mə tuhousi əpune Pol. Həuvehi kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mə təhpwəh naniēn nari, mhəpwəh nənimwiēn nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. ¹³ Nərmama me nəha hərai sun iamīnhi irəha həpi raka foti. ¹⁴ Irəha həuvən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni pen ti nīrəha i mə, “Kimaha iahəuvəuvehi raka kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mə təhpwəh naniēn nari mheste tahousi əpune raka Pol. ¹⁵ *Ro pen kimiaha mine nəmə asori me səməmə kanhəkure ia nousəsimwinien səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel tihərhi pen nəgkiariēn revən ti iəmə asori səvəi naruagən me. Tihəres pen in mə triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumiaha. Tiheikuə irə mə hiokeikei mə tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə kimaha təhərer mwatuk tukwe mə tahousi əpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mətə kənkwənien Pol rīregi nəfe tuho irə. Ro pen revən, muvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me, mini pui pen ti Pol i.

¹⁷ Pol rəkwein iaruaagən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, mini pen tukwe in mə, “Ko ikuvehi iəkunouīhi i mevən ti iəmə asori səim. Nəgkiariēn riti nəha trīni pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iamīnhi irə ruvehi in mevən ti səvənhi iəmə asori, mini mə, “Pol, iəmə nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, məres iou mə takuvehi iəkunouīhi i muvehe tukw ik, nəgkiariēn riti nəha trīni pehe tukw ik i.”

* **23:9:** Wok Me 25:25 * **23:11:** Wok Me 18:9, 19:21, Wok Me 27:24, Wok Me 28:16,23 * **23:15:** Wok Me 25:3

¹⁹ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iəkunouihī nəha, miri raka, mares pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

²⁰ Miregi rini mə, “Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvərai sun raka mə trakwakwi həres ik mə ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsımwiniən səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mə irəha hokeikei mə tuhəregi Pol rəgkiari mwi.

²¹ Mətə tikəpwəh nəseniien irəha, ti nəri nə mə nərman me səvənraha həpi raka foti tuhəkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nəha həuvəvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwuni nəha hənəpnəpenə raka, mamheitenhi a nəgkiariien səim mə tikəfni irə.”

²² Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Tikəpwəh niniien ti iərmama riti mə ikuvəni pehe raka nəgkiariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwəniən Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iəmə asori nəha Filiks

²³ Ia nəpīn nəha iəmə asori səvəi naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru səvənhi, mīni pen ti nirau i mə, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irəha pam fo-hantret-sefenti mə tuhəpnəpenə ti nevəniən fwe Sisaria. Tuhəier ia naen klok ia nəpīn. Hantret kəru tuhavən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəvehi nitei. ²⁴ Pwəh həpnəpenə mwi ia hos me nepwīn səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi in ia namasanien, mhəuvən ti Filiks, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.” ²⁵ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me rīrai nəkukuə riti, mīni iamīnhi irə mīnuə:

²⁶ “Filiks, ik iəmə asori pərhiən. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik. ²⁷ *Kupwən, nəkur Isrel həkwtəmhirī iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kimaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəginraha. Kurirə ikin, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom. ²⁸ *Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha. ²⁹ *Nənə iakətoni mə in ripko mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwīn ia loa səvənraha. ³⁰ *Kurirə ikin, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpīn iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mə truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmana səməme kamhəni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem

* 23:27: Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27 * 23:28: Wok Me 22:30 * 23:29:

Wok Me 18:14-15 * 23:30: Wok Me 24:5-8

nəfe nəha noien iəmə i rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. In i nəgkariien səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəp̄in, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. ³² Kini rakwakwi irə, irəha səməme kamhavən a, hərərig mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kamhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. ³³ Nəp̄in irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rimərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə mares pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”

Miregi Pol rini mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mə, “Nəp̄in nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikini irapw nəgkariien səim.” Nənə Filiks rini pen ti səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərəer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəp̄in krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel mine iərmama riti səvəi nəgkariien nəghin nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rerinraha ripkagien mhə tukwe.

² Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamini mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmwis ia nəmərinuien. Ikinəmri amasan narimnari me ripik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwi. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəp̄in me rərimaha ragien ti narimnari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkokeikei mhə mə takouraha nəp̄in səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha, mətərig ro ia nəgkariien kwakwa səkimaha. ⁵ *Kimaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamə nəkur Isrel kamhəski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. ⁶⁻⁷ *Nəp̄in riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia

^a 23:35: Herot sə rousi əpune nəkwərhakwərha me nəp̄in Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəp̄in Pol revən fwe ikin, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikin. Nipəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus. * 24:5: Wok Me 17:6

* 24:6-7: Wok Me 21:28-30

nəmri Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe. ⁸ Trini minuə ikāres pen iāmə i, ikukurən niregiiēn raməgkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro nīpərhienien.

¹⁰ Ia nəpīn nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk rīpīk ik iāmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerik ragien mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nənīmēm. ¹¹ *Ikukurən nətəien mə rīpkəpi raka mhə ihi nəpīn twelef iou iakīməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² Ia nəpīn nəha nəkur Isrel həkətōni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həkətōni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien me i kāmhəni ia nirak təkwtəkwuni rəknekin ti nīrəha mə tuho ikətōni mə nīpərhienien. ¹⁴ *Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro nīpərhienien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiiēn i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kāmhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani nīpərhienien ia nəgkiariien me pam kīmərai pen ia Loa səvəi Moses mīne nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ *Iakaməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwi ia nəmə me i mə ti nəpīn riti in ro nərmama sāməme həuvamhə hətui mwi, nəkur amasan mīne nəkur ərəha. ¹⁶ *Mo pen ia nəpīn me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rerik mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ *Ia nuk me nepwīn iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikīn mə takuvei pen narimnari me nepwīn m Kumwesən, nənə muvei pen mwi mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸ *Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəpīn iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepwīn hətə iou. Nərmama me həpwəh nīpīkien kīmaha mīnraha, nurigrigien asori riwən. ¹⁹ *Mətə nəkur Isrel me nepwīn sāməme həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai nimwə nəha. Trini minuə irəha hənətə iou iakino noien ərəha ramasan pwəh həuvehe mhərer ia nənīmēm, mhəni irapw. ²⁰ Mə rekəm pwəh nəmə me i həni irapw tukw ik i nəfe iakino rīpkatukwatukw mhə hənətōni ia nəpīn

* **24:11:** Wok Me 21:17   * **24:14:** Wok Me 24:5   * **24:15:** Jon 5:28-29

* **24:16:** Wok Me 23:1   * **24:17:** Rom 15:25-26, Kal 2:10   * **24:18:** Wok

Me 21:26-27   * **24:19:** 2Tim 1:15

nəha iakamərer ia nəmri nəmə asori me səvənraha. ²¹ *Mətə niemaha rəpi irəha ti nəgkiariien kuatia a i iakiməni. Nəpən iakamərer ia nəmri:nraha, iakəgkiari asori, mini mə, 'Ipwet, iakamərer ia nəmri:miaha mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iakani pərhiem mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi.' "

²² *Filiks rukurən amasan suatuk nəha səvəi Iesu. Ro pen ro sampam ia nəgkiariien, mini mə, "Nəpən Lisias, iəmə asori səvəi naruagən me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw nətəri:gien səiou ia nəgkiariien me i səkimiaha."

²³ *Nənə Feliks rini pen ti iaruagən riti səvənhi mə, "Tikətui amasan ti iərmama i, mətə ikukurən nuvehi rakaien jen ia rəgin, məseni in pwəh ravən auər a kwopti. Trini minuə in me nepwən həuvehe mə tuhasitu irə, tikəpwəh nəniseien irəha."

Pol rəgkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Nəpən nepwən rukurau, Feliks ruvehe irau pran səvənhi nəghin nə Trusila. In prən Isrel. Filiks rərhi pen nəgkiariien mə Pol truvehe. Nənə in riregi Pol rəgkiari ia nahatətəien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mətə nəpən Pol raməgkiari ia noien atuk-watukw, mine noien sə iərmama rəsisəg noien ərəha ia nimiruien səvənhi, mine nəpən sə rauvehe Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha, Filiks rehekir, mini pen ti Pol i mə, "Təkwtəkwni nəmwhen. Tiko mevən. Ti nəpən riti, səiou wok riwən, iakəkwein mwi ik." ²⁶ Ia nəpən mwi nəha, Filiks ramətəri:g mə rosi Pol truvei pen mane min mə trəsəni in rier ia kalapus mamevən. Ro pen raməkwein Pol ia nəpən me, maməgkiari irau min.

²⁷ *Nuk kəru rukurau, nənə Filiks rəpwəh wok sə rauvehi, mətə rəpwəh Pol raməmak ia kalapus, ti nəri nə mə rokeikei mə tro nəkur Isrel hərəgi ramasan tukwe. Nənə Posias Festas ruvehi təmwheki Filiks.

25

Pol rinuə trevən mərəer ia nəmri Kig Sisa

¹ Nəpən Festas ruvehe ia profens səvənhi, muvehi nəpən kahar fwe Sisaria, nənə mier mutə pen fwe Jerusalem. ² *Ia kwopun nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kəmhəni ərəha Pol, mamhəres Festas i mə ³ *trasitu ia nirəha mərhi Pol rutə pehe ia Jerusalem. Irəha hənərai sun raka mə tuhərkwafə ia suatuk, mhousi əpune in. ⁴ Mətə Festas rini mə, "Pol fwe Sisaria ia kalapus. Ripko mhə tui, iou iakrəri:g mevən fwe ikin. ⁵ Ramasan mə nəmə asori me ia kimiaha

* 24:21: Wok Me 23:6 * 24:22: Wok Me 23:26 * 24:23: Wok Me 27:3, Wok Me 28:16,30 * 24:27: Wok Me 25:9 * 25:2: Wok Me 24:1, 25:15 * 25:3: Wok Me 23:15

heiwaiu mhəuvən fwe Sisaria kimaha minraha. Nənə mə iəmə nəha rino nari riti rərəha, pwəh irəha həni pehe tukw iou i.”

⁶ Festas rarə nəpın eit uə ten irəha minraha. Kurirə ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kini rakwakwi irə in revən məkure ia kwopun sə kaməkiri nəgkiariien ikin, nənə mini pen ti naruagən me mə tuhəuvehi Pol mhəuvehe. ⁷ *Nəpın Pol ruvehe, nəkur Isrel səməme həier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhərer kuraukurau irə, mənəmhəni irapw narimnari me rıpik rərəha anan Pol rino, mətə rəknekın ti nirəha mə tuho Festas rətə mə nıpərhiēnien.

⁸ Ia nəpın nəha Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi, mini mə, “Iapko mhə nari riti rərəha məruı loa səvəi nəkur Isrel uə loa səvəi nimwə səvəi Kumwesən, uə loa səvəi Kig Sisa.”

⁹ *Mətə Festas rokeikei mə tro nəkur Isrel rerınraha ragien tukwe. Ro pen rini pen ti Pol i mə, “Rəfo? Rerım ragien mə tikutə pen fwe Jerusalem, nənə ia kwopun nəha tikərer ia nənimek mə takəkiri nəgkiariien səim mine nəgkiariien me i kamhəni ərəha ik irə?”

¹⁰ Miregi Pol rini mə, “Kwopun i iakamərer ikin, Kig Sisa rıməni mə tikəkiri nəgkiariien səvəi sitisin me səvəi Rom ikin. Ratukwatukw mə tikəkiri nəgkiariien səiou ia kwopun i. Ikuvəukurən amasan raka mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha nəkur Isrel i. ¹¹ Mə pərhiēn iou iəmə ərəha riti sə iakino narimnari me nepwın loa səvəi nəkur Rom rani mə takemhə tukwe, ramasan. Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien səvənraha kamhəni ia nirak ro neikuəien i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou ia rəginraha. Iou iakokeikei mə takevən mərer ia nəmri Kig Sisa pwəh in rıregi nəgkiariien səiou.”

¹² Nənə Festas rəgkiari irəha nərmama me səvənhi. Nəpın həgkiari pam, rini pen ti Pol i mə, “Ikini mə ikokeikei mə tikətoni Kig Sisa ti nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa.”

Pol rərer ia nəmri Akripa

¹³ Nəpın nepwın rukurau, Kig Akripa mine kitiiriməni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevən rouətə Festas. ¹⁴ *Krouarə ia kwopun nəha nəpın rıpik. Ia nəpın nəha Festas rini irapw ti Kig Akripa narimnari me kino ia Pol, mini mə, “Iərmama riti ia kwopun i nəpın Filiks ramevən, məpwəh rəmak ia kalapus. ¹⁵ Nəpın iakevən fwe Jerusalem, pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune. ¹⁶ Mətə iakini pen ti nirəha i mə narəien səvəi nəkur Rom ropə. Trini minuə kini

* 25:7: Wok Me 24:5-6,13   * 25:9: Wok Me 24:27   * 25:14: Wok Me 24:27

iarmama riti mə rınərui loa, ko iapkəsəni akwauakw mhə in mə tukousi əpune. Takaməkeikei mukupwən mousəsımwın in mine nərmama səməme kəmhəni ərəha in ia kwopun kuatia. İarmama nəha traməkeikei muvehi nəpın səvənhi pwəh in trini irapw nəgkiariien səvənhi ia nıkaren səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kəmhəni ərəha in irə.

¹⁷ Ro iamınhi irə, nəpın irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakevən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikın, nənə mini pen ti naruagən me mə tuhəvən mhəuvehi iəmə nəha mhəuvehi mhəuvehe. ¹⁸ Nəpın nərmama səməme kəmhəni ərəha Pol həskəmter, nətərigien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nepwın sə rərəha anan in rino. Mətə həpko mhə iamınhi. ¹⁹ *İrəha həskəmter, mamhousari irəha min ti nəresien me nepwın ia nıkaren səvəi nəfwakiiien səvənraha, mamhousari mwı ti iarmama riti nəghın nə İesu. Ruvamhə, mətə Pol rini mə rınətui mwı ia nemhəien səvənhi. ²⁰ *Nəpın iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəreirei mə takəfətoni nıpərhiienien irə. Ro pen iakəres pen iəmə i mə ‘Rerım ragien mə tikevən fwe Jerusalem, nənə takəkiri nəgkiariien səim mine nəgkiariien səvənraha fwe ikın?’ ²¹ Mətə Pol rini mə rekəm. In rokeikei mə tramo a ia kalapus pwəh Kig Sisa rıregi nəgkiariien səvənhi, məkiri. Ro pen iakını pen ti nərmama me səiou mə tuhətui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takərhi pen revən ti Kig Sisa.”

²² Nəpın Festas rini pen pam, Akripa rini pen tukwe in mə, “İou mwı iakokeikei mə takregi iəmə nəha rəgkiari.”

Miregi Festas rini mə, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

²³ *Kini rakwakwi irə, nukupwənien asori riri Akripa mine Pernis mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me səvəi taon nəha həuvnimwə ia nəkwai nimwə sə kamregi nəgkiariien ikın. Nənə Festas rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe. ²⁴ *Nəpın Pol ruvnimwə pehe, Festas rini mə, “Kig Akripa mine kitaha pam ia kwopun i. Hiətə iəmə i. Nəkur İsrel me pam fwe Jerusalem kəmhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mə takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwı iamınhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mətə iapkətə mhə nari riti rino rərəha mə tukousi əpune in tukwe. Nənə ti nəri nə mə rınokeikei mə trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səvənhi, iakuə takərhi pen i revən, ²⁶ mətə iou iakreirei mə takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nıkaren səvəi iəmə i, mərhi pen i, revən ti Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iəmə i, muvehe, mərpwi irapw in ia nənimem, Kig Akripa, mine ia nəmrımiaha pam. İakuə nəpın səregi,

* 25:19: Wok Me 18:15   * 25:20: Wok Me 25:9   * 25:23: Mat 10:18, Mak

13:9   * 25:24: Wok Me 25:2,7, Wok Me 22:22

mhəkiri pam nægkiariien səvənhi, tihəuvei pehe nətərigien riti miou pwəh iakrai pen ia nəkukuə. ²⁷ Trini minuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmak ia kalapus revən ti iəmə asori səkitaħa, mətə iapkrai pen atukwatukw mhə nəfe nəha loa in rinərui, tukw iou iakregi ripkatukwatukw mhə.”

26

Akripa rəsəni Pol mə trəgkiari

¹ Akripa rini pen ti Pol i mə, “Takəsəni ik, ikini nægkiariien səim.” Nənə Pol ruvehi utə rəgin minani irapw nægkiariien səvənhi, minamini mə, ² “Kig Akripa. Iakamərer ia nənimem ipwet mə takini irapw nægkiariien səiou ti nægkiariien me pam i nəkur Isrel kəmhəni ərəha iou irə. Rerik ragien, ³ ti nəri nə mə ik ikukurən amasan narəien səvəi nəkur Isrel mine nousariien me səvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərigien səim rəpwəmwis, mətərig ia nirak.

⁴ Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien səiou. Nəpin iakinamouih, iakamarə kimaha minraha fwe imwak ikin. Kurirə ikin iakamavən kimaha minraha fwe ia Jerusalem. ⁵ *Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerinraha ragien ti ninien, tuhəni iou mə pərhiēn iakinarə ia narəien səvəi Farisi me. Farisi me həskai ti Loa səvəi Moses mhəpi raka təmwei nəfwakiēn me nepwin səkimaha nəkur Isrel. ⁶ *Nənə təkwtəkwuni iakamərer ia kwopun i mə tikəkiri nægkiariien səiou, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekīn nətərigien səiou ia promes nəha Kumwesən riməni pen ti kaha kupwən me səkimaha. ⁷ Promes nəha kwənəkwus me twelef səkimaha kəmhəmri pen əknekīn nətərigien səvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpin mine ia ran, mamheitenhi mə tuhəuvehi. Promes əpa nəha, Kig Akripa, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekīn nətərigien səiou irə, nəkur Isrel me i kəmhəni ərəha iou. ⁸ Kimiaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama səməme həuvəmhə hətui mwi. Rəfo rəknekīn tukumiaha ti ninien nipərhiēnien irə?

⁹ *Fwe kupwən, iou mwi rerik ramrhi mə takaməkeikei mo narimnari me nepwin, mouraha nəghi Iesu, iəmə Nasaret. ¹⁰ In nəha noien səiou sə iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe nasoriēn miou, nənə iakəkwtəmhirī nərmama səvəi Iesu həpik, muvehi puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpin kəmhəni mə tukousi əpune irəha, iou mwi iakini mə ratukwatukw, pwəh housi əpune. ¹¹ Nəpin ripik iakamousi irəha fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, mamousari mə tako irəha həni ərəha Iesu. Iakaməmwəki pik

* 26:5: Fil 3:5-6

* 26:6: Wok Me 23:6, 28:20

* 26:9: Wok Me 8:3

irəha. Ro pen iakamevən mwi fwe ia taon me isipwīn mə takometə irəha.

¹² Nəpīn riti pris asori me həuvei pehe nasoriien miou, mhərhi pen iou mə takevən fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai nəpīn ia ran, iakətə nukuraanien ruku pen ia nimagouagou, məhiəpwīn iou mine nərmama me səməme haməkurirə ia nirak. Raməhiapw pīk məpi raka meri. ¹⁴ Ia nəpīn nəha kimaha pam iahəmwei ia tīprənə, nənə iakregi reri iərmama riti rəgkiari pehe miou ia nəgkiariien Hipru, mīni mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou? Ikamo a nəmisəien mik. Ikəmwhen ia kau nəha nəpīn iəmə asori səvənhi raməpi ia nei əhiə, ramerukw kurirə nisun, nei əhiə raməpi.’

¹⁵ Miregi iakini mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Miregi Iərimənu rini mə, ‘Iou i Iesu sə ikamometə. ¹⁶ Mətə tiko miskəmter, mərəer ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamīnhi irə minuə takuvehi utə ik, ikuvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari miou. Tikaməkeikei mīni irapw ti nərmama me narimnari me sə iako ikətoni ipwet mine narimnari me sə tako ikətoni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rəgi nəkur Isrel mine ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi pen ik ti nirəha i. ¹⁸ *Tikaməkeikei mevən mo nənimenraha rukuraan. Pwəh həpwəh nəpitəvien, mhərari, mhəuvehe ti nukuraanien. Pwəh həpwəh niskaiien səvai Setan, mhərari, mhəuvehe ti Kumwesən. Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, nənə irəha tuhəuvehi kwopun riti səvənraha irəha nərmama me i Kumwesən raməmri əpə irəha mə irəha nəkur ikinan me səvənhi, ti nəri nə mə kamhahatətə ia nirak.’

¹⁹ Ro iamīnhi irə, Kig Akripa, iakəpwəh nəruuiien vison nəha ruku pen ia neiai. ²⁰ *Mətə iakukupwən fwe Tamaskes, nənə fwe Jerusalem, mine ia kwopun me nepwīn mwi fwe ia tənə Jutia, mine ia tənə me səvai nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakəvisau irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, mho noien amasan me səməme tuhahatən pen mə irəha həuvərərig pərhiēn ia rerinraha.

²¹ *Nənə ti noien nəha iakamo, nəkur Isrel me i həkwtəmhirī iou fwe ia nimwə səvai Kumwesən, mamhousari mə tuhousi əpune iou. ²² Mətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia nəpīn me. Ro pen iakamərər ia kwopun i ia nəmrīmiaha ipwet, maməvisau m nəmə asori me mine nəmə auər a me. Nəgkiariien i iakani rīpko mhə nəgkiariien əpə riti, mətə iakani a narimnari me səməme profet me mine Moses həməni

* **26:18:** Aes 35:5, Aes 42:7,16, Efes 2:2, Kol 1:13, Wok Me 20:32 * **26:20:** Mat

3:8 * **26:21:** Wok Me 21:30-31

kupwən mə tuko. ²³ *Irəha həməni mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien, memhə, mukupwən ia nərmama me pam mətūi mwi ia nemhəien, nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan sə trəhiəpwīn nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.”

²⁴ Nəpīn Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iamīnhi irə, Festas rəgkiari asori, mīni mə, “Pol ikamarməri. Nukurənien me rīpik kinahātən ik irə hamo ik ikamarməri.”

²⁵ Mətə Pol rini mə, “Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nīpərhiēnien anan.

²⁶ *Kig Akripa, ikukurən narimnari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekīrien. Ia nətəien səiou rosi ikinətə pam raka narimnari me i, tī nəri nə mə həkier irapw mhə ia kwopun afafa. ²⁷ Kig Akripa, rəfo? Ikamīni nīpərhiēnien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nīpərhiēnien ia nīrəha.”

²⁸ Miregi Akripa rini pen tī Pol i mə, “Ikukurən mə ia nəpīn ouīhi kwərha kō ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

²⁹ Miregi Pol rini mə, “Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumiaha pam i hiamətərig ia səiou nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpīn ouīhi uə nəpīn əpwəmwis, kimiaha pam tihəuvehe mhəmwhen ia nīrak. Jen me i a sə kinərihi iou irə, iakəpwəh nokeikeien mə tukərihi kimiaha irə.”

³⁰ Ia nəpīn nəha Kig Akripa mine Festas mine Pernis mine nərmama səməme kāməkure irəha mīnraha həkəmter, ³¹ *mhəier. Nəpīn həier pam, həni pen tī nīrəha me i mə, “Iəmə nəha rīpko mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.” ³² *Nənə Akripa rini pen tī Festas i mə, “Rīpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səseni rier irapw ia kalapus mamevən.”

27

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

¹ *Nəmə asori me həni mə kimaha tahəputə ia nītətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mine nərmama nepwīn səməme kāməmak ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruağən riti nəghīn nə Julias. In rasori ia naruağən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Kig Sisa. ² *Nītətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe mīnamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kimaha min.

* 26:23: Luk 24:44-47, 1Kor 15:20 * 26:26: Jon 18:20 * 26:31: Wok Me 23:29, 25:25 * 26:32: Wok Me 25:11 * 27:1: Wok Me 25:12 * 27:2: Wok Me 19:29, Kol 4:10, Flm 24

Nəghin nə Aristakas. ³ *Kini rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerin rəpou ti Pol, məseni in ruvarei mətoni in me nepwin. Nənə irəha hasitu irə. ⁴ Nəpin iahəputə mwi ia nitətə səkimaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegin nikare tənə əmweris nəha Saepras, ti nəri nə mə nimətagi raməpwi nitətə. ⁵ Iahəpi simwin ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikin iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. ⁶ Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruagən me rətoni nitətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria minamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kimaha irə.

⁷ Nitətə nəha ramaiu məru. Nəpin ripik rukurau, nənə iahaməmwur mhapirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nimətagi riskai. Ko nitətə ripkərer mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhaiu, mhəsi pen nikare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkimaha iahənuraha raka nəpin ripik. Ripko mhə nəpin amasan ti niri pin penien naiuien səkimaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəpin asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəpin Kauvehi Raka Nərhəien Irə^aruvəukurau raka. Nəpin səvəi nimətagi ruvəuvehe ipaka. Ro iamihhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mini mə, ¹⁰ **“Nərman, trini minuə saməsuə mamhəuvən, iakətə mə narimnari me ripik trəmwhenimw. Ripko mhə kago əpa mine nitətə, mətə tukouraha mwi nimiruien me səkitaha.”* ¹¹ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me ripkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nitətə mine iəmə i səvənhi nəha nitətə. ¹² Nənə ti nəri nə mə rəknekin ti nitətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpin səvəi nəkwieien, nərmama me həpik ia nitətə səkimaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mine notwes. Həni mə pwəh nitətə səkimaha rərer afafa fwe ikin meste nəpin səvəi nəkwieien rukurau.

Nimətagi asori rousi nitətə

¹³ Nəpin mətətagi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nitətə səkimaha həregi mə rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwtəmhiri nitətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhesi pen nikare tənə əmweris nəha Krit. ¹⁴ Mətə ripko mhə tui, mətətagi asori riti kani mə Nipərapu riskəmter muku parei, ¹⁵ muəsi nitətə, məkəkini nipəsegin. Iaharkut mə tahəkəkini nitətə, raiu atukwatukw,

* 27:3: Wok Me 24:23 a 27:9: Əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9.

* 27:10: Wok Me 27:22

mətə rəknekin. Ro pen iahəpwəh, mhəmak pen ia nīmətagi, mamhəuvən. ¹⁶ Iahəuvən ipaka ti tənə əmweris ouihi nəha Kaota, mhaiu tegin. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə kwəti bot səvəi nitətə. ¹⁷ Nəpin həuvəuvehi utə raka kwəti bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nitətə mutə pehe ia nikaren. Həvi tərini mə trəkwtəmhiri nīpwrai nitətə. Kurirə ikin həhekir mə nīmətagi trouini ərori pen nitətə ia nīmaha fwe ia kwopun riti kani mə Sirtis. Ro pen həvi əse nivən, mhəmak pen ia nīmətagi mamhəuvən. ¹⁸ Nīmətagi nəha rasori pik, mauəsi pik kimaha. Ro pen rakwakwi irə kru me hənəmərarki irapw kago me. ¹⁹ Kini neis irə, həuvehi nore nitətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰ Ia nəpin me ripik, iahəpkətə mhə meri ia ran mine kəməhau me ia nəpin. Mətagi nəha ramavən a, mamousi kimaha. Ro pen iahəregi mə na tahemhə pam.

²¹ Ia nəpin nəha tui kwopti, kimaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəmrimaha mini mə, “Nərman, hiəpkətərig iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nitətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həpkərəha mhə, mhəmwhenimw iamīnhi. ²² *Mətə təkwtəkwuni iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nehekirien. Kimiaha riti tripkouraha mhə nīmīruien səvənhi, mətə nitətə a trəmwhenimw. ²³ Kumwesən sə iakaməfwaki min in səvənhi iou. Nərineiv ia nəpin agelo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴ *mini mə, ‘Pol tikəpwəh nehekirien. Tikaməkeikei mərəer ia nəmri Kig Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramasan tukw ik. Truehimīru ik kimiaha nərmama me pam ia nitətə i.’ ²⁵ Ro iamīnhi irə, nərman, tihəpwəh nehekirien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou. In truehimīru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rīmāni pehe tukw iou i. ²⁶ *Mətə tsaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekīn nīmaha ia tənə əmweris riti.”

²⁷ Nīmətagi asori nəha rousi kimaha, məpwi irapw kimaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəpin səro fotin irə, ia kurkwai nəpin, kru me rerinraha rirhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhin, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekir mə kamo nitətə səkimaha rouini ərori pen ia nīmaha riti. Ro iamīnhi irə həuvən fwe kurirə ia nitətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nitətə, mamhəfwaki mə trīran akwauakw. ³⁰ Ia nəpin nəha kru me

* 27:22: Wok Me 27:10,31 * 27:24: Wok Me 23:11 * 27:26: Wok Me 28:1

b 27:27: Təsi Atrias nəghin riti mwi Təsi Metiterenian.

hokeikei mā tuhāivā raka ia nitātā mhāp. Harhīr irāpw kwāti bot ia tāsī, mamheikuā mā tuhāvūvān fwe nīpāsegi nitātā, mhosā irāpw aean me nepwīn mwi tuhāvi tārini nitātā. ³¹ *Mātā Pol rini pen ti iāmā asori sāvāi naruagān me mīne naruagān me sāvānhi mā, “Nāmā me nāha tuhāmo a ia nākwai nitātā. Kamo Kumwesān trīpkūvehimīru mhā kīmīaha.” ³² Ro iamīnhi irā naruagān me hāvūvān mhārāi āmwesi nākwus me sāvāi kwāti bot, mhāraka irā ramevān.

³³ Ipaka rīnamran, Pol ramākeikei mīnraha mā tuhāni nari, mamīni mā, “Ipwet sāneste nāpīn fotin, mātā kīmīaha hīāpkani mhā ihi nari. ³⁴ *Ro iamīnhi irā iakani pehe tukumīaha i mā tīhamākeikei mhāni nari, pwāh rasitu ia kīmīaha. Kīmīaha riti trīpkēmhā mhā.” ³⁵ *Pol rini iamīnhi irā, nānā mārer ia nāmīnraha, muvehi bred, māfwaki mīni vivi Kumwesān tukwe, mākwesen, mīnamāni. ³⁶ Nānā irāha hātōni, hānamāpwāh nehekīrien. Irāha pam mwi hānamāni nari. ³⁷ (Kīmāha pam tu-hantret-sefenti-sikis nārmama ia nākwai nitātā nāha.) ³⁸ Nāpīn hāni nari nāmwhēn, hāvūvehi pak flāoa me fwe ia nākwai nitātā, mhārarki irāpw fwe ia tāmwēi tāsī mā tuho nitātā rāvūvārevā.

³⁹ Nāpīn rīnamran, kru me hāti pen mhātōni tānā riti. Hāreirei mā nāfe nāha tānā, mātā hātā pasis riti nīpākīr fwe ikīn. Nānā hānuā ko hāvūvehi nitātā, mhāvūvārei fwe ikīn. ⁴⁰ Ro pen hārāi āmwesi raka nākwus ia aean me sāmāme kāmhāvi tārini nitātā, hāmwhēnimw. Hāfi raka kwānākwus ia nīveiā mī sē krouākākīni nitātā. Hāvi nīvān fwe ia nīpāsegi nitātā, rutā mā nīmātāgi trākure irā. Nānā iahānamūvān mā tāhāvūvārei. ⁴¹ Mātā iahāvūvān ia kwopun rākwātā ikīn, mhāvūvehi pekīn nīmāha. Nīpāsegi nitātā rākākīr pen āknekīn ia nīmāha. Kurirā irā tāsī rīnamāpwi ārori.

⁴² Ia nāpīn nāha naruagān me kāmhārāi sun mā tuhōusi āpūne nārmama me sāmāme hamarā ia kalāpus. Kamo heiai mhāvūvārei mhāp. ⁴³ Mātā iāmā asori sāvāi naruagān me rokeikei mā trūvehimīru Pol. Ro pen rīnise nātārīgīen sāvāi naruagān me, marā mīni pen ti nārmama sāmāme hāukurān neiaīien mā tuhāivā irāpw, mheiai, mhāvūvārei. ⁴⁴ *Sāmāme heiai mhāreirei, irāha tuhākūrirā, mheiai pen ia nīpārāpārī tīmpa mīne nore nitātā me nepwīn.

28

Pol fwe Molta

¹ Nāpīn kīmāha iahāvūvārei amasan a, iahāregi mā tānā nāha nāghīn nē Molta. ² *Nākur Molta hamasitu asori ia

* 27:31: Wok Me 27:22 * 27:34: Mat 10:30 * 27:35: Mat 15:36, 1Tim 4:4-5

* 27:44: Wok Me 27:22-25 * 28:2: 2Kor 11:27

kimaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mə nesən ramauər, nəkwieien rasori. ³ Ia nəpin nəha Pol ruvehi kuse nei mhia, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama riregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpin nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, həni pen ti nirəha me i mə, “Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramosi əpune iərmama. Pərhiən in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəsəni mhə in rimiru.” ⁵ *Mətə Pol rouniatukus pen snek nəha ia napw, miregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol trimwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

⁷ Kwopun nəha iahəuvarei ikin ipaka ti tiprənə səvəi iərmama riti nəghin nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kimaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpin kahar. ⁸ Ia nəpin nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia niməhan səvənhi, miregi rərəha, maməkwiēi fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvniwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanin. ⁹ Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁰ Irəha həsiai kimaha, mhəuvei pehe narimnari me rīpik m kimaha. Nəpin iahənaməpnəpenə irə mə tahəputə ia nitətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghin riwən təni kimaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nitətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

¹¹ Kimaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nitətə riti sə rinərkwafə fwe ikin meste nəpin səvəi nəkwieien ruvehe mukurau. Nitətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kiməsegi pen nəghin nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirmwir mi. ¹² Iahəputə ia nitətə nəha mhəier mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpin kahar fwe ikin. ¹³ Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Rejjam. Kini rakwakwi irə, mətəgi uritogə riskəmter, nənə iahəripin mamhəuvən. Nəpin kəru rukurau, nənə iahəpirapw ia taon nəha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun nəha kimaha iahətoni piəvitaha me nepwin. Həres pehe kimaha i mə tuharə kimaha minraha səvəi nəfwakiiēn kuatia. Kurirə irə iahəvən mənamhəuvən fwe ia Rom. ¹⁵ Piəvtaha me fwe Rom, nəpin həregi mə

* 28:5: Mak 16:18

kimaha iahānamuvehe, hāier, mhāuvehe tukumaha, mheste maket sāvai Apias mine kwopun naha kino nimwə kahar ikin kaməraku pen kamapri irə. Nəpin Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerin ragien. ¹⁶ *Iahəuvən mhapirapw fwe Rom, nənə kāsēni Pol ramarə in əpa irau iaruağən kuatia sə ramətui tukwe.

¹⁷ *Nəpin kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me sāvai nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhousəsimwin irəha me, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwtəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom.

¹⁸ *Nəpin nəkur Rom me naha hənəres raka iou nəresien me ripik, hənə tuhəfi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhousi əpune iou tukwe.

¹⁹ *Mətə nəkur Isrel hənə mə rekəm. Nənə iakregi mə noien naha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres pen iəmə asori sāvai nəkur Rom mə ko in rəsēni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səiou. Iakəres pen iamīnhi, mətə səiou riti nəgkiariien riwən takini muəsi nəkur imwak me i. ²⁰ *Kino iamīnhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə takətə kimiaha ipwet, məkari m kimiaha. Iakuə takini sas pehe tukumiaha i mə hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iəmə naha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekīn nətəriğien səkitaha irə mə truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha hənə pen tukwe in mə, “Kimaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwin sə nəkur Jutia həmərāi, mhərhi pehe i ti niniien ik. Piəvtaha me nepwin həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²² *Mətə kimaha iahokeikei mə tahəregi nətəriğien səim, ti nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me pam kāmənəi ərəha kuse nəfwakien naha kamini mə Suatuk sāvai Iesu.”

²³ Ro iamīnhi irə irəha Pol həkwpəpin. Nənə ia nəpin naha nəkur Isrel həpik həuvehe ti Pol ia nimwə naha ramarə ikin. Nənə in rəgkari mīnraha nəpin pekin. In raməvsini Loa sāvai Moses mine nəkukuə me sāvai profet kupwən me, maməkari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamousari mə tro irəha hətōni mə pərhiien Iesu in Kristo.

²⁴ Irəha me nepwin hənə nīpərhiienien ia nəfe Pol rani, mətə nepwin həkini mhə nīpərhiienien irə. ²⁵ *Nənə ti nəri nə mə nətəriğien səvənraha ripkuvehe mhə mo kuatia, irəha həpwəh mənəmhəuvən. Nəgkiariien sampam Pol rini pen ti nirəha

* 28:16: Wok Me 24:23   * 28:17: Wok Me 25:8   * 28:18: Wok Me 26:31

* 28:19: Wok Me 25:11   * 28:20: Wok Me 24:15, Wok Me 26:6-7   * 28:22:

Wok Me 24:14   * 28:25: Mat 13:14

i, in i mæ, “Nægkiariien sæ Nænimwîn Ikinan rimæuvei pen m Profet Aesea fwe kupwæn mæ trîni irapw ti kaha kupwæn me sækimiahaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesæn rimæni pen ti profet i minuæ:

‘Evæn mini irapw ti nærmama me i,
mæ iou Kumwesæn iakamini mæ,
Tihæregi, mhæregi, mhæregi, mætæ ti næpîn riti tihæpkregi sas
mhæ.

Tihættoni, mhættoni, mhættoni, mætæ ti næpîn riti tihæpkætæ sas
mhæ.

²⁷ Tro iamînhi iræ, ti næri næ mæ reri nærmama me i ruvæskai
raka.

Hænæsisæg raka ia nækwæregînraha mine nænimenraha.

Mætæ trîni minuæ hæpwæh noien iamînha iræ,
næfe næghîn tuhæukuræn nætoniien ia nænimenraha

nænæ mhæregi ia nækwæregînraha,

uæ tuhæukuræn ia rerînraha,

nænæ mhærari mhæuvehe tukw iou, nænæ tako iræha hæuvehe
mhæsanin.’”

²⁸ *Pol raræ mini mwi mæ, “Kîmiaha tihamækeikei
mhæukuræn næri. Kumwesæn rauvehimîru nærmama me
sæmæme kabhæni nîpærhienien ia Iesu. Nægkiariien sæ
ramævisau irapw i ruvavæn raka ti nærmama rîpko mhæ
iræha nækur Isrel. Iræha tuhætærîg iræ.”

²⁹⁻³⁰ *Pol raræ fwe ikîn nuk kæru ia nimwæ riti sæ ramæræku
pen, mamapri iræ, mamæsevær ia nimwæ sævænhi ti nærmama
me pam sæmæme hamæuvehe tukwe. ³¹ *In ramævisau irapw
nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ, mamahatæn nærmama
ia nægkiariien amasan sævæi Iesu Kristo, Iærimænu sækitaha.
Næpîn Pol ramægkiari, in rîpkhekîr mhæ. Iærmama riti riwæn
rinise in.

* **28:28:** Sam 67:2, Luk 3:6, Wok Me 13:46, 18:6

* **28:29-30:** Wok Me 28:16

* **28:31:** Wok Me 28:23

Rom

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navəniən səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navəniən səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwī fwe taon Rom mīne tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpenə ti nuveheien səvənhi. Nægkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini mīnuə səni nīpərhiēniēn ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia nīskaiēn səvəi nərəhaiēn, nənə muvei pehe nīmīruēn vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rīnəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. ² *Nægkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. ³⁻⁴ *Nægkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In rīməuvehe iərmama riti rīməuku pen ia kwənəkwws səvəi Kig Tevīt. In rīmāmhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpīn ro in rətui mwī ia nemhəien səvənhi ia nīskaiēn səvəi Nənimwīn Ikinan. ⁵ *Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kīmaha, muvehi pehe wok amasan m kīmaha mə kīmaha aposol me. Rīməuvei pehe wok i m kīmaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhiēniēn irə, mho nəkwān. Nənə nəpīn irəha kamho iamīnha irə, māmhəuvehi utə nəghi Iesu.

⁶ Wok i rīneste kīmīaha mwī. Kīmīaha nərmama Kumwesən rīnəkwein ia kīmīaha mə kīmīaha səvəi Iesu Kristo. ⁷ *Nəkukuə i rauvehe tukumīaha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kīmīaha, məkwein kīmīaha mə kīmīaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata

* 1:1: Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15   * 1:2: Rom 16:25-26   * 1:3-4: Mat 22:42,

Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8   * 1:5: Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9

* 1:7: Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2

sakitaha, mine Iesu Kristo Iarimānu sakitaha trouariari pehe namasanien mine nāmārinuuien m kīmiaha.

Pol rokeikei mā trevān mātoni nārmama me sāvai Iesu Kristo ia taon nāha Rom

⁸ *Kurirā iakægkiari iakuā ia nāghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesān sēiou tukumiaha pam ti nāri nā mā nārmama ia tēnāmtānā me pam kamhāregi nāvisauien ia nahatātāien sākīmiaha. ⁹ *Kumwesān sē iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nīni irapwien nāgkiariien amasan sāvai Tini, in rinātā raka noien sēiou mukurān mā ia nāpīn me pam iakani kīmiaha ¹⁰ *ia nāfwakīien me sēiou. Iakamāres mā trini minuā nātārigīen pārhien sāvai Kumwesān, in trāsevār ia suatuk riti pwāh iakuvehe mātoni kīmiaha rāmwhen iakīneitenhi tui mā tako.

¹¹ Iakokeikei pik mā takuvehe mātoni kīmiaha muvehi pehe nasituuien riti sāvai Nānimwīn Ikinan pwāh rārpwi āknekin mwi kīmiaha. ¹² Nīpwrai nāgkiariien i mā nahatātāien sākīmiaha rukurān nasituuien ia nīrak nānā sēiou mwi rukurān nasituuien ia kīmiaha. ¹³ *Piak me ramasan mā tihāukurān mā nāpīn rīpik rerik ramrhi mā takuvehe māti pehe ia kīmiaha, mātā nāpīn me pam narimnari me rīpik ramāsisāg iou ti nuveheien. Iakokeikei mā wok sēiou trukūā mo kwānkwan ia nīmīruuien sākīmiaha rāmwhen ia nīmīruuien sāvai nārmama me rīpko mhā irāha nākur Isrel ia kwopun me.

¹⁴ Iou iārmama riti sē takamākeikei māvisau irapw nāgkiariien amasan sāvai Kumwesān m nārmama me pam, nārmama sāmāme hāukurān nāgkiariien sāvai nākur Kris mine noien sāvānraha, mine nārmama sāmāme irāha hāreirei, mine sāmāme irāha hāukurān amasan nari, mine sāmāme hāpwāh nukurān amasanien nari. ¹⁵ Ro iamīnhi irā iakokeikei pik mā takāvisau irapw mwi nāgkiariien amasan sāvai Kumwesān m kīmiaha fwe taon nāha Rom.

¹⁶ *Iakamāgkiari iamīnhi irā iou iapkauris anan mhā ti nāgkiariien amasan nāha ti nāri nā mā nāgkiariien amasan nāha in nīskaiien sāvai Kumwesān ti nuvehimīruuien nārmama me pam sāmāme kamhāni nīpārhiēnien irā, rīmākupwān muvehe ti nākur Isrel, kurirā revān ti nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel. ¹⁷ *Ia nāgkiariien amasan sāvānhi, Kumwesān ramo nārmama kamhātōni suatuk sē in rināmri irāha tuhesi pen tro irāha hatukwatukw ia nānimen. Suatuk nāha in nahatātāien fwe nukunen mamevān meste

* **1:8:** 1Tes 1:8   * **1:9:** Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10   * **1:10:** Wok Me 19:21, Rom 15:23,32   * **1:13:** Wok Me 19:21, Jon 15:16   * **1:16:** Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46   * **1:17:** Rom 3:21-22, Hab 2:4

nəkrəkwerin sampam.^a Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi,
 in truvehi nimiruien.”

Kumwesən niemaha raməpi ti noien ərəha me səvəi nərmama

18 *Kumwesən fwe ia neiai ramo nərmama kamhətoni mə niemaha raməpi pik in. In ramərpwın noien ərəha me pam səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwən mamhərer tukuahag ia nıpərhiēnien səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. 19 *In ramərpwın noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə irəha həukurən nətoni atukwatukwien narimnari me pam səməme nərmama həukurən nətoniēn Kumwesən irə. Kamho iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən atukw rinahatən atukwatukw irəha irə. 20 *Fwe nukune narəien muvehe meste pehe ipwet mine nərmama me pam həukurən nətoniēn ia nənimenraha narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tiprənə, nənə ro iamınhi irə nəri auər a mə irəha ko həpkətoni mhə Kumwesən ia nənimenraha, mətə həukurən nətoniēn ia narimnari me nəha mə niskaiēn səvənhi ramevən a mipko mhə sampam mine nıpərhiēnien mə in Kumwesən. Ro iamınhi irə nəgkiariien riti riwən ko irəha həni.

21 *Irəha həuvəukurən raka Kumwesən, mətə həpwəh nuvehi utəien nəghin mə in Kumwesən, nənə mhəpwəh niniēn tanak tukwe in. Mətə rerinraha ruvehe mipkrhi amasan mhə nari, nənə nətərigien səvənraha ruvehe mireirei nari rəmwhen mə kamharə ia nəpitəvien. 22 *Irəha kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha həreirei nari, 23 *mhənəpwəh nəfwakiēn m Kumwesən asori sə tripkemhə mhə ia nəpin riti, nənə mhəuvən mhəfwaki pen m nənimwi nari me səməme həmwhen ia iərmama sə tremhə, uə menu me, uə nərimiru me səməme kamhavən uə kamhərkou.

24 *Ro iamınhi irə Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho. Ro pen irəha kamho ia nırəha me noien me ia nıpwrənraha sə ro a naurisien. 25 *Irəha hənəpwəh nıpərhiēnien səvəi Kumwesən, mhəkwtəmhiri neikuəien, nənə mamhəfwaki pen m narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tiprənə, mamho tukwini nari minraha,

^a 1:17: Suatuk riti mwi ti niniēn nəgkiariien i ia vas 17 in i mə, “Ia nəgkiariien amasan səvənhi Kumwesən ramo nərmama kamhətoni natukwatukwien səvənhi sə raku pen ti nahatətəien mamevən ia nahatətəien.” * 1:18: Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12 * 1:19: Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28 * 1:20: Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3 * 1:21: Efes 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14, 1Kor 1:20 * 1:23: Dut 4:15-19, Sam 106:20 * 1:24: Wok Me 14:16 * 1:25: Jer 13:25, Jer 16:19, Rom 9:5

mətə həpwəh nəfwakiien m Kumwesən sə rino neiai mine tīprənə, mhəpwəh no tukwiniien nari min. In nə Kumwesən sə kaməgnəgini rerin in. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

²⁶ Tī noien nəha irəha kamho, Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho sə ro a naurisien. Ro iamīnhi irə nīpran me nepwin səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i rīpkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷ *Ia noien a mwi nəha, nərman me nepwin səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rerinraha ramevən pik ia nirəha me. Nərman kamho noien me nepwin ia nirəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwinien mīnraha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ Tī nəri nə mə nərmama həpkokeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwhenien. ²⁹ Rerinraha rukuər ia noien ərəha mine noien ourour me pam. Irəha kamhəpwətiɡ tī nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama. Rerinraha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien, mine nətūiien suatuk tī nourahaien iərmama. Irəha kamhəni nīkare nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kamhəmwəki Kumwesən. Irəha kamhəkwaɡ raka ia nəɡkiariien, mamhəfiəutə ia nirəha, mamhərpwi irəha ia nəpīn me. Irəha kamhətui suatuk tī noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurənien. Irəha kamhərui nəkwai tata mine mama. ³¹ Ia rerinraha irəha hərəirei nari. Irəha kamhətəfi nəɡkiariien me səvənraha. Nəkeikeiien səvənraha riwən tī iərmama. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama tī nasitūien ia nirəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəɡkiariien atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kamho noien me i iamīnha irə tuhaməkeikei mhemhə, mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me nəha. Rīpko mhə noien əpa nəha irəha kamho, mətə kamhəsəni mwi nərmama me səməme kamho noien me nəha mə ramasan a.

2

Kumwesən ramərpwin noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

¹ *Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama, ikamo noien riti rəpwəh nəmwhenien nəpīn ikaməkiri noien səvəi iərməpə.

* 1:27: Lev 18:22, Lev 20:13, 1Kor 6:9 * 2:1: Mat 7:1-2, Jon 8:7

Trini minua ikini pen ti iarmama riti ma savanhi noien rarahā, matā ia nęgiariien naha ikani ikamousi atukw a ik. Ik nę iarmama sę ikamękiri noien savanhi, matā ik mwi ikamo noien araha ramwhen irā. ² Kitaha sęukuręn ma Kumwesęn ramo noien sę ratukwatukw a nępin ramęrpwin noien araha me savai narmama sę ro me iamınha irā. ³ Ik sę ikamękiri noien savai narmapę, natęrigien sęim ręfo? Mę ik mwi ikamo noien araha me naha iraha kamho, nępin Kumwesęn trękiri noien araha me sęim ko ikap raka irā? Rekęm! ⁴ *Uę rosi ikamatę araha noien i sę Kumwesęn ramo ia niram uę? In ramo ramasan pik tukw ik, nęnę mępwęh nęmwęki akwauakwien ik, natęrigien savanhi rępwęmwis tukw ik. Ikukuręn uę rekęm ma ramo noien amasan me mik ma noien naha triri pen ik ikevęn mępwęh noien araha me sęim miręrig ia rerim?

⁵ Męti ti nęri nę ma kęmkapwę riskai, ikępwęh narakaiien ia noien araha me sęim miręrig ia rerim. Nęnę ro iamınhi irę ikamoeite niemaha sę tukuvei pehe mik ia nępin savai niemaha. Ia nępin naha Kumwesęn tro narmama hętoni nękiriien savanhi sę ratukwatukw, ⁶ *ti nęri nę ma in tręręku narmama kuatia kuatia resi pen nęfe noien me hęno. ⁷ *Narmama me sęmęme kamhęrer әknekin ti noien noien amasan ia nępin me ma tuhęuvehi nęgnęginiiien, mine nisaiien, mine nimiruuien i nemhęien riwęn irę, Kumwesęn truvei pen nimiruuien rerin minraha. ⁸ Męti narmama me sęmęme kamho a nari rerınraha rokeikei, nęnę, mamhęuvei pen tękutanraha m nępęrhienien, mamhesi pen a noien araha me, Kumwesęn truvei pen niemaha asori savanhi minraha. ⁹ *Narmama me pam sęmęme kamho noien araha, Kumwesęn tro nęmisęien minraha, mo nęknekinien minraha, trukupwęn ia nękur Isrel kurirę narmama me ripko mhę iręha nękur Isrel. ¹⁰ Męti narmama me pam sęmęme kamho noien amasan, Kumwesęn truvei pen nęgnęginiiien, mine nisaiien, mine nęmęrinuuien minraha, trukupwęn ia nękur Isrel, kurirę narmama me ripko mhę iręha nękur Isrel. ¹¹ *Ro iamınhi irę ti nęri nę ma Kumwesęn tro ręmnęmwhen pam ia narmama me pam.

¹² In tręrpwin noien araha me savai narmama me ripko mhę iręha nękur Isrel nęri auę a hępkuvehi mhę Loa savai Moses. Nęnę nękur Isrel me kamhęuvehi Loa naha, Kumwesęn trękiri noien me savęnraha ia nęgiariien savai Loa naha, nęnę męrpwin noien araha me savęnraha irę. ¹³ *Ro iamınhi irę ti nęri nę ma ripko mhę narmama sęmęme kamhęregi Loa naha iręha nę hatukwatukw ia nęmri

* 2:4: Efes 1:7, 2:9, 2Tes 3:15 * 2:6: Mat 16:27, Jon 5:29, 2Kor 5:10 * 2:7:

2Tes 1:8 * 2:9: Rom 1:16 * 2:11: Efes 6:9, 1Pit 1:17 * 2:13: Mat 7:21, 1Jon 3:7

Kumwesən, mətə nərmama me səməme kamho nəri Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən trini irapw mə irəha hatuk-watukw. ¹⁴ *Nipərhiendien nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehien Loa səvəi Moses, mətə nəpin me nepwin irəha kamhesi pen a nətərigien səvənraha, mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen a ia Loa nəha rani. Irəha həmwhen ia loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a irəha həkpuvehi mhə Loa nəha. ¹⁵ Noien səvənraha ramahatən pen mə nipwrai Loa nəha ikin kimərai pen raməmak ia rerinraha ti nəri nə mə nəpin nepwin irəha həregi pen fwe ia rerinraha mə həno noien ərəha, nəpin nepwin mwi mə həno noien amasan. ¹⁶ *Irəha tuhəregi pen nəri me i iaminha irə fwe ia rerinraha ia nəpin nəha Kumwesən trəsəni Iesu Kristo irə mə trəkiri nətərigien me səvəi nərmama, nətərigien me səməme kamhərkwafə. Nəgkiariien i ramesi pen nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i.

Nəkur Isrel mine Loa səvəi Moses

¹⁷ *Mətə mə ik iərmama riti nə ikani mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik ikətigite ia Loa səvəi Moses, maməfiūtə ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in rukurən ik. ¹⁸ Ik ikani mə ikuvəukurən raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko, nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw amasan ti nəri nə mə Loa nəha rinahatən ik irə. ¹⁹ Ikani mə ik iərmama ikamiri nərmama me səməme nənimenraha rifwə, nənə maməhiəpwin suatuk səvəi nərmama səməme kamhavən ia kwopun rīpitəv ikin, ²⁰ *nənə mamahatən nərmama me səməme hərəirei nari mine nəkwərəkəwərha me. Ik ikani iamihhi irə ti nəri nə mə ikauvehi Loa sə nukurənien mine nipərhiendien me pam kamharə irə. ²¹ *Ik ikamahatən nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə ikamakres uə rekəm? ²² Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, mətə ikamakres ia narimnari me ia nimwəfwaki me səvəi nənimwi nari me nəha uə rekəm? ²³ Ikaməfiūtə ik ia Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha mamouraha nəghi Kumwesən uə rekəm? ²⁴ *Ouəh, ikamo noien ərəha me pam nəha. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni ərəha nəghi Kumwesən ti noien ərəha me səkimiaha.”

* **2:14:** Wok Me 10:35   * **2:16:** 2Tim 2:8   * **2:17:** Jem 2:19   * **2:20:** 2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9
 * **2:21:** Sam 50:16-21, Mat 23:3-4   * **2:24:** Aes 52:5, Esik 36:20

25 *Ik iəmә Isrel, trini minuә ikamesi pen Loa sәvәi Moses, noien nәha kino ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nәha rukurән nasituien ia niram. Mәtә mә ikamәrui Loa nәha, nәnә rәmwhen a mә kәpwәh nuvehien ninhum mik. 26 *Ia noien a mwi nәha, iәrmama riti ripko mhә in iәмә Isrel, kәpwәh nuvehien ninhum min, mәtә ramesi pen narimnari me sәmәme Loa nәha rani, Kumwesән trәtoni mә kuvәuvehi raka ninhum min, nәnә in iәrmama sәvәnhi. 27 Iәrmama sә ripko mhә in iәмә Isrel, kәpwәh nuvehien ninhum min, mәtә ramesi pen Loa nәha, in trәkiri ik mә noien sәim rәrәha. Ro iaminhі irә ti nәri nә mә nәri auәр a mә ik ikauvehi Loa sә kimәrai, nәnә kuvehi ninhum mik, mәtә ikamәrui Loa nәha. 28 *Iәrmama i in iәмә Isrel ia nipwran iruә ripko mhә in iәмә Isrel pәrhien, nәnә, noien pәrhien sәvәi nuvehien ninhum m iәrmama ripko mhә in nari riti sә kamo ia nipwrai iәrmama iruә. 29 *Mәtә iәrmama i in iәмә Isrel pәrhien ia rerin in iәмә Isrel. Nәnә noien pәrhien sәvәi nuvehien ninhum m iәrmama, in nari riti ramәmak ia reri iәrmama Nәnimwın Ikinan ramo, mәtә ripko mhә Loa ramo. Nәnә ripko mhә nәrmama kamhәgnәgini iәrmama nәha, mәtә Kumwesән әpa ramәgnәgini in.

3

Kumwesән ramo noien atukwatukw ia nәpin me

1 Mә ro iaminhі irә, rәfo noien nәha ramasan mә iәrmama riti in iәмә Isrel? Uә rәfo noien nәha ramasan mә kuvehi ninhum min? 2 *Trini minuә iәrmama riti in iәмә Isrel ramasan pik anan. Nәri sә ramasan mukupwән, nәkur Isrel irәha nә nәrmama Kumwesән rinәmri pen nәgkiariien sәvәnhi ia rәginraha mә tuhәtui amasan tukwe.

3 *Nipәrhienien irәha me nepwın hәpwәh ninien nipәrhienien ia nәgkiariien nәha, mәtә noien nәha irәha hәno, mhәpwәh ninien nipәrhienien ia nәgkiariien sәvәnhi, ko ripkinise mhә ia Kumwesән mә trәpwәh noien nәgkiariien sәvәnhi. 4 Rekәm! Nәri auәр a nәrmama me pam ia tiprәnә kamheikuә, mәtә Kumwesән ripkeikuә mhә. Rәmwhen ia nәgkiariien i kimәrai pen ia Nәkukuә Ikinan ramәgkiari ia Kumwesән mani minuә:

“Nәpin ikamәgkiari, nәgkiariien sәim trahatән mә ik ikatukwatukw.

Nәpin nәrmama tuhәkiri noien me sәim, mhәni mә ikino noien әrәha me, mәtә ik tikәsisәg ia tәrhunraha.”

* 2:25: Jer 4:4, 9:25   * 2:26: Kal 5:6   * 2:28: Jon 7:24, 8:39   * 2:29: Dut 30:6, Kol 2:11, 1Kor 4:5, 2Kor 10:18   * 3:2: Sam 147:19-20, Rom 9:4   * 3:3: Rom 9:6, 11:29, 2Tim 2:13

5 Mətə mə noien ərəha səkitaha ramahatən pen mə Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəp̄in me nənə kitaha tsəfni irə? Ripkatukwatukw mhə tr̄ini minuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m kitaha? Iakaməres iam̄inha irə mamesi pen nətərigien səvəi nərmama nepw̄in. 6 Mətə nətərigien nəha ripkatukwatukw mhə. Tr̄ini minuə nətərigien nəha ro n̄ipər̄hienien, nənə Kumwesən trəfəkiri nərmama ia t̄iprənə ti noien me səvənraha? 7 Mətə rəfo iərmama riti rini mə, “Tr̄ini minuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou rahatən pen mə Kumwesən rani a n̄ipər̄hienien, nənə nərmama kamhəuvehi utə nəgh̄in tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri ihi mə iou səiou noien rərəha?” 8 *Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha pwəh rukuə ia namasanien.” N̄ipər̄hienien, nərmama nepw̄in kamhəni ərəha nəgh̄imaha, mamheikuə mə kimaha iahaməgkiari iam̄inha irə. Kumwesən trərpw̄in noien ərəha səvənraha, nənə, ratukwatukw a mə in tro.

Iərmama riti riwən ratukwatukw

9 *Ro pen, rəfo? Kimaha nəkur Isrel ia hatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi raka nərmama nepw̄in? Rekəm! Iakuvəni raka mə n̄iskaiien səvəi noien ərəha ramərimənu ia nərmama me pam, nəkur Isrel mine nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. 10 *Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama riti riwən ratukwatukw, kwatia anan riwən.

11 Iərmama riti riwən rukurən nari.

Iərmama riti riwən ramətui ia Kumwesən.

12 Nərmama me pam anan kamhəuvei pen təkutanraha m Kumwesən,

irəha pam həpkamasan mhə ti nari riti.

Iərmama riti riwən anan ramo noien amasan, kwatia anan riwən.”

13 * “Rukwinau ia nirəha rəmwhen ia n̄ipəgi kəruətəri ramək wag sə kinərkwafə pen n̄ipwrai iərmama remhə ikin,

ia nəp̄in me kamhəni nəgkiariien ia nəram̄inraha, mamheikuə ia nərmama.”

“Ia tər̄hunraha pirapw n̄isəkwai snek, snek sə ramahi əpune iərmama”

14 “N̄ipəgi nəkwānraha rukuər ia nəkunanien iərmama mine nəgkiariien əfiə.”

15 * “N̄isunraha me kamhaiu akwauakw ti nousi əpuneien iərmama.

* 3:8: Rom 6:1,15   * 3:9: Rom 1:18–2:24, Rom 3:23   * 3:10: Sam 53:1-3, Pri

7:20   * 3:13: Sam 140:3   * 3:15: Prov 1:16

16 Ia kwopun me pam kamhəuvən ikin, irəha kamhouraha narimnari, mamho nərmama kamhəreji rərəha.

17 Irəha hərərei anan suatuk səvəi nəməriniuen.”

18 “Irəha həpwəh nehekieren Kumwesən.”

19 Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me nəha səvəi nərmama me nəha Kumwesən riməuvei pen Loa nəha minraha. Loa nəha raməgkiari minraha, maməsisəg ia tərhunraha pam, mamə nərmama pam ia təkure tīprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. 20 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Nərmama səməme kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

21 *Mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino raka nərmama kamhətoni suatuk sə in rinəmri tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha ripko mhə in i tuhesi pen Loa səvəi Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mine nəgkiariien me səvəi profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nīpərhienien. 22 *Suatuk nəha in i nərmama tuhahatətə ia Iesu Kristo. Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe nərmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a.

23 *Nərmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəi Kumwesən sə ramasan mamser,

24 *mətə ia namasanien səvənhi Kumwesən ramasitu ia nirəha, mamə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rinərəku suatuk səvənraha, meivi nari ia nirəha ia nemhəien səvənhi. 25 *Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe niten raiu ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama nəpīn irəha hahatətə ia Kristo mə in rimamhə ti nirəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatən mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvəi nərmama səməme həno fwe kupwən. 26 Kumwesən ro iamīnha irə ipwet mine mə trahatən mə in ratukwatukw, nənə in ramīni nərmama me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

27 *Ro iamīnhi irə nəfe mwī nəha ikin kitaha səukurən nəfiəutəien kitaha tukwe? Nari riti mwī riwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia

* 3:20: Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16

* 3:21: Wok Me 10:43

* 3:22: Rom

1:17, Kal 2:16 * 3:23: Rom 3:9, 5:2

* 3:24: Rom 5:1, Efes 2:8

* 3:25: Efes

1:7 * 3:27: 1Kor 1:31

noien me səkıtaha, mətə ƙıtaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkıtaha. ²⁸ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə ƙıtaha saməni nıpərhiendien ia nəgƙiariien i mə iərmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə rıpkə mhə ia nesi penien Loa. ²⁹ *Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəi nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, ³⁰ *ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trıni irapw mə nərmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mıne nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ³¹ *Rəfo nəha təkwtəkwuni ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpın samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhiendien səvəi Loa.

4

Epraham ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

¹ Epraham kaha kupwən səkımaha nəkur Isrel, ƙıtaha tsəgƙiari irə mhəfni irə? In rınətəni nəfe nari ia nımıruien səvənhi? ² In rətəni mə Kumwesən rıməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rıpkə mhə ia noien me səvəi Epraham. Trıni mınuə Epraham ratukwatukw ia noien me səvənhi, nənə in rukurən nəfiəutəien in tukwe. Mətə ia nəmri Kumwesən Epraham ko rıpkəfiəutə mhə in tukwe. ³ *Nəkukuə Ikinan rani nəfe? “Epraham rıni nıpərhiendien ia Kumwesən, nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamınhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.”

⁴ *Iərmama sə ramo wok ti nərəkuien, nərəkuien nəha səvənhi rıpkə mhə nari riti sə kuvei pen auər a min, mətə nərəkuien nəha sə kuvei pen min in rino wok tukwe. ⁵ Mətə iərmama sə rəpwəh noien wok ti nərəkuien, mətə ramətıgite ia Kumwesən sə rani nəkur ərəha mə irəha hatukwatukw ia nənimen, rəmwhen mə Kumwesən ruvei pen auər a nari riti min. Ti nəri nə mə iərmama nəha ramahatətə iamınhi, Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen. ⁶ Kig Tevit fwe kupwən, in mwi rınəgƙiari ia noien nəha nəpın rınəkwein amasan ia iərmama sə Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rıpkə mhə ia noien me sə iərmama nəha ramo. ⁷ In rıməni mə,

“Nərmama me i səməme Kumwesən rınenouenou noien ərəha
me səvənraha,
nənə mınousəman nərəhaien me səvənraha

* 3:28: Kal 2:16 * 3:29: Rom 10:12 * 3:30: Dut 6:4, Rom 4:11-12, Kal 3:20

* 3:31: Mat 5:17, Rom 8:4 * 4:3: Jen 15:6, Kal 3:6, Jen 2:23 * 4:4: Rom 11:6

irəha rerinraha tragien.

⁸ Iərmama i sə Kumwesən tripkəvsini mhə noien ərəha me səvənhi, in rerin tragien.”

⁹ *Nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein amasan m nərmama irə, in səvəi nəkur Isrel me a, uə nəgkiariien nəha səvəi nərmama me mwi i ripko mhə irəha nəkur Isrel? Ouəh, səvəi nərmama me mwi ripko mhə irəha nəkur Isrel. Kitaha saməni nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan sə rani mə, “Epraham rini nipərhiien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ¹⁰ Mətə Kumwesən riməni nesən mə Epraham in ratukwatukw, nəpīn kuvəuvehi raka ninhum min, uə ia nəpīn kəpwəh ihi nuvehiien ninhum min? Kumwesən riməkupwən mini raka iamīnha irə kurirə kuvehi ninhum min. ¹¹ *Nənə kuvehi ninhum m Epraham ti nəfə? Ro iamīnha irə rahatən pen mə Epraham rinatukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi nəpīn kəpwəh ihi nuvehiien ninhum min. Ro iamīnhi irə in tata səvəi nərmama me pam səməme kəpwəh ihi nuvehiien ninhum mīnraha mətə kamhəni nipərhiien ia Kristo, nənə ia suatuk nəha həuvehe nərmama Kumwesən ramətə irəha mə hatukwatukw ia nənimen. ¹² *Nənə in tata səvəi nərmama nepwīn mwi səməme kuvəuvehi raka ninhum mīnraha, nərmama me nəha irəha nəkur Isrel. Mətə ripko mhə səvənraha tata ti nəri nə mə kiməuvehi ninhum mīnraha, mətə ti nəri nə mə irəha kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien. Fwe kupwən tata səvənraha Epraham ramesi pen suatuk nəha nəpīn kəpwəh ihi nuvehiien ninhum min.

¹³ *Kumwesən rino promes m Epraham mine kwənəkwas me səvənhi mə ti nəpīn riti tiprənə i truvehe mo səvənraha irə. Promes nəha ripkuvehe mhə ti Epraham ti nəri nə mə Epraham ramesi pen Loa, mətə ruvehe tukwe ti nəri nə mə in rahatətə nənə Kumwesən rini mə in ratukwatukw ia nənimen. ¹⁴ *Trīni mīnuə promes nəha ruvehe mo nipərhiienien irə ti nərmama səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuhahatətə ti nəfə? Nahatətəien in nari riti ro a tekīn a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri auər a irə. ¹⁵ *Loa ravi pehe niemaha səvəi Kumwesən, mətə mə loa riwən ko iərmama rəpwəh nətefiien loa.

¹⁶ *Ro iamīnhi irə promes nəha ruvehe ti Epraham ia suatuk səvəi nahatətəien mə promes nəha truvehe ia namasanien sə Kumwesən raməriari pehe irə m kitaha nənə mo nari riti sə nipwnəti Epraham me pam tuhəuvehi səvənraha, ripko

* **4:9:** Rom 4:3 * **4:11:** Jen 17:10-11 * **4:12:** Mat 3:9 * **4:13:** Jen 17:4-6,
Jen 22:17-18, Kal 3:29 * **4:14:** Kal 3:18 * **4:15:** Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8

* **4:16:** Kal 3:7

mhə nɪpwnəti Epraham əpa i Kumwesən rɪməuvei pen Loa minraha, mətə nɪpwnəti Epraham me i səməme kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien səvəi Epraham ti nəri nə mə in tata səkitaha pam. ¹⁷ *Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakino ik tata səvəi kwənəkwas me həpik.” In tata səkitaha ia nəmri Kumwesən i Epraham rɪməni nɪpərhiēnien irə, Kumwesən sə rauvei pen nimiruien m nərmmama səməme həuvamhə, nənə in rukurən noien narinnari me səməme həiwən həuvehe mharə.

¹⁸ *Kumwesən rino promes m Epraham mə in truvehe tata səvəi kwənəkwas me həpik, nənə nɪmwɪpwɪni me tuhəpik mhəpi raka kəməhau me. Nənə Epraham rəmri pen əknekɪn nətərigien səvənhi ia Kumwesən mahatətə əknekɪn irə mə nəgkiariien səvənhi ro nɪpərhiēnien. Nəri auər a rəknekɪn mə promes nəha truvehe mo nɪpərhiēnien irə, ¹⁹ *mətə nahatətəien səvəi Epraham rəpwəh neiwaiuien nəpɪn in rətoni nɪpwrən mə rɪnərgħarə mɪnəmwhen mə tremhə ti nəri nə mə nuk səvənhi wan hantret, uə nəpɪn in rətoni Sera mukurən mə rɪnəprənemə ko rɪpkərəhi mhə iəkunouihi. ²⁰ Epraham rəpwəh nəmkɪəmkiien ti promes nəha Kumwesən rɪməuvei pen min, mətə ruvehe mɪskai ia nahatətəien səvənhi nənə maməgnəgɪni Kumwesən. ²¹ In rukurən amasan ia rerɪn mə Kumwesən rauvehi nɪskaiien ti noien promes səvənhi ruvehe mo nɪpərhiēnien. ²² *Nənə ti nəri nə mə Epraham rahatətə ia Kumwesən iamɪnhi, Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ²³ Nəgkiariien i sə rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen,” kɪnapkrai mhə səvəi Epraham əpa, ²⁴ *mətə kimərai mwi mə səkitaha nərmmama səməme Kumwesən ramətə kitaha mə kitaha satukwatukw ia nənimen. Kitaha nərmmama saməni nɪpərhiēnien ia Kumwesən sə rino Iesu Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁵ *Kɪnəsəni pehe Iesu ruvehe memhə ti noien ərəha me səkitaha, nənə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien mə in tro suatuk mə kitaha satukwatukw ia nənimen.

5

Nəmərɪnuien mɪne nəgɪnien

¹ *Nənə ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhənətukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səkitaha, ro pen təkwtəkɪwuni kitaha min samarə ia nəmərɪnuien, nəmərɪnuien i Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rɪnəmri. ² *Ti nəri

* **4:17:** Jen 17:5, Aes 48:13   * **4:18:** Hip 11:1, Jen 15:5   * **4:19:** Jen 17:17

* **4:22:** Jen 15:6   * **4:24:** Rom 15:4, 1Pit 1:21   * **4:25:** Aes 53:4-5, 1Kor 15:17

* **5:1:** Rom 3:24,28, Rom 4:24   * **5:2:** Efes 2:18, 3:12

nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo, in ripeci puvnimwə pehe kitaha ia namasanien i kitaha samərer irə təkwtəkwuni mine. Nənə ia nəpin me kitaha samagien, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən, mamheitenhi mə nasoriien səvənhi trier pehe tukutaha. ³*Nənə nari riti mwi, kitaha saməregi nəmisəien me, reritaha ramagien a tukwe, ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nəmisəien ramo kitaha samərer əknekin. ⁴Nənə nərer əknekinien iaminha irə ramo Kumwesən rerin ramagien tukutaha. Nənə mə rerin ramagien tukutaha, noien nəha ramo kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. ⁵*Nənə mə nətərigien səkitaha raməmak əknekin ia Kumwesən, reritaha ko ripkərou mhə, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan sə Kumwesən riməuvei pehe m kitaha rərəmin pehe nokeikeien səvəi Kumwesən ia reritaha.

⁶Fwe kupwən, nəpin niskaiien səkitaha ramiwən ihi, nənə ia nəpin atukwatukw səvənhi Kristo remhə ti nəkur ərəha me. ⁷Rəknekin anan mə iərmama riti trəsəni nimiruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi nəri auər a mə iərmama nəha in tremhə tukwe in iərmama atukwatukw. Mətə rosi iərmama riti rukurən nəseni penien nimiruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi sə noien səvənhi ramasan anan ti nərmama. ⁸*Mətə Kumwesən rahatən nokeikeien asori səvənhi m kitaha ia Kristo. Nəpin kitaha samo ihi noien ərəha, nənə in ruvehe memhə tukutaha.

⁹*Nənə ti nəri nə mə təkwtəkwuni mine kitaha sənətukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nite Kristo, ro a nukurənien irə mə Kumwesən niemaha tripkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu Kristo truvehimiru kitaha. ¹⁰*Fwe kupwən nəpin kitaha saməmwəki ihi Kumwesən, in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tini mə kitaha tsəuvehe in me nepwin. Ro pen təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwin ro a nukurənien irə mə in truvehimiru kitaha ia nimiruien səvəi Tini. ¹¹Nənə ripko mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpin me kitaha samagien ti nəfe Kumwesən rino. In rinəriari pehe namasanien i saməuvehi rauku pen ti Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwin i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nimiruien

¹²*Fwe tui anan, noien ərəha riməuvehe ia tiprənə i riməuku pen ti iərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə iərmama nəha rino noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen kwənkwai noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha. ¹³*Nipərhiēnien nərmama ia tiprənə i kamho noien ərəha

* 5:3: Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7 * 5:5: Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19 * 5:8: Jon 3:16, 1Jon 4:10 * 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 * 5:10: Rom 8:7-8 * 5:12: Jen 2:17, Jen 3:6,19, Rom 6:23 * 5:13: Rom 4:15

kurirə Kumwesən ripkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ^{14*}Mətə nemhəien ramərimənu ihi ia nəpən nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwən noien ərəha me səvənraha həpkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi iərmama kuatia i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmama həpik, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mine nəri sə rinəriari pehe auər a i m nərmama həpik, nənə nəri nəha riməuvehe ia namasanien səvəi iərmama kuatia a in i Iesu Kristo. ¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama in ropə iti ia kwəkwai noien ərəha səvəi iərmama kuatia a nəha Atam. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə Atam rino noien ərəha kuatia, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mini mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Mətə kurirə, nəpən nərmama həpik ho noien ərəha rəpik nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsatukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nimiruien. ¹⁷ Nipərhiendien mə noien ərəha səvəi iərmama kuatia a Atam rino nemhəien ramərimənu ia nərmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rino nari riti rasori məpi raka. Nərmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe auər a i m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nimiruien mharə irə mamhərimənu ti nəri i Iesu Kristo rino.

^{18*} Ro iamihhi irə sətoni mə noien ərəha kuatia a səvəi Atam rino mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia a səvəi Kristo rino suatuk mə nərmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmama pam həukurən nuvehien nimiruien. ^{19*} Iərmama kuatia rinəruui nəkwai Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmama həpik həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama kuatia rino nəkwai Kumwesən nənə noien nəha tro nərmama həpik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

^{20*} Kumwesən riməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehe masori, nənə mə nərmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpən noien ərəha riməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka mwi, ^{21*} mə rəmwhen ia noien ərəha rinamərimənu

* 5:14: 1Kor 15:21-22, 1Kor 15:45 * 5:18: 1Kor 15:22 * 5:19: Aes 53:11

* 5:20: Rom 4:15, Kal 3:19 * 5:21: Rom 6:23

ia nǝrmama me pam mavi pehe nemhǝien ia nirǝha fwe kupwǝn, ipwet mine namasanien sǝvǝi Kumwesǝn rukurǝn nǝrimǝnuien, mamo nǝrmama hatukwatukw ia nǝmri Kumwesǝn, nǝnǝ irǝha hǝuvehi nimiruien rerin ruku pen ti Iesu Kristo Iǝrimǝnu sǝkitaha.

6

Ia nikaren sǝvǝi noien ǝrǝha nǝrmama me sǝvǝi Iesu Kristo hǝuvamhǝ raka

¹* Ro pen kitaha tsǝfni irǝ? Ramasan mǝ kitaha tsamǝmwur pen a ia noien ǝrǝha pwǝh namasanien sǝvǝi Kumwesǝn ruvehe masori mwi ia kitaha? ²* Rekǝm! Ia nikaren sǝvǝi noien ǝrǝha kitaha sǝuvamhǝ raka. Tsǝfo mhǝuvǝn mharǝ mwi irǝ? ³* Hiǝukurǝn uǝ rekǝm? Kitaha pam sǝmǝme kino pǝptaes ia kitaha ti nuveheien mho kuatia ia Iesu Kristo, ia pǝptaes nǝha sǝuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhǝien sǝvǝnhi. ⁴* Ro pen ia nǝpin nǝha kino pǝptaes ia kitaha, rǝmwhen mǝ kitaha sǝuvamhǝ kitaha Kristo, nǝnǝ kinimwi kitaha min, mǝ rǝmwhen Kristo rinǝtui mwi ia nemhǝien sǝvǝnhi ia niskaiien sǝvǝi Tata sǝvǝnhi, kitaha mwi sǝukurǝn nuvehien nimiruien vi, mharǝ irǝ, mamhavǝn.

⁵* Ro iamini irǝ ti nǝri nǝ mǝ sǝmǝuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhǝien sǝvǝnhi, nǝnǝ tsǝuvehe mwi mho kuatia kitaha min ia noien sǝ Kumwesǝn rino in rǝtui mwi ia nemhǝien sǝvǝnhi. ⁶* Kitaha sǝukurǝn mǝ nǝpin kinǝrui tǝrini pen Kristo ia nei kamarkuau, kǝrui tǝrini pen irǝha nimiruien akuas me sǝkitaha mǝ trouraha noien akuas ia nipwrataha sǝ rokeikei pik noien ǝrǝha. Nǝnǝ rino mǝ noien ǝrǝha trǝpwǝh mwi nǝrimǝnuien ia kitaha, ⁷* ti nǝri nǝ mǝ iǝrmama sǝ remhǝ, niskaiien sǝvǝi noien ǝrǝha ripkǝrimǝnu mhǝ mwi irǝ.

⁸ Mǝtǝ mǝ kitaha sǝmamhǝ kitaha Kristo, samǝni nipǝrhienien irǝ mǝ tsǝmiru mwi kitaha min. ⁹ Kitaha sǝukurǝn mǝ Kumwesǝn rino Kristo rǝtui mwi ia nemhǝien sǝvǝnhi. Ro pen Kristo tripkemhǝ mhǝ mwi ia nǝpin riti. Nemhǝien ko ripkǝrimǝnu mhǝ mwi irǝ. ¹⁰* In remhǝ m kuatia a mǝ trǝtefi niskaiien sǝvǝi noien ǝrǝha, mǝtǝ ipwet mine in ramiru irau Kumwesǝn.

¹¹* Ia noien a mwi nǝha rerimiahǝ tramǝkeikei mamrhi mǝ ia nikaren sǝvǝi noien ǝrǝha kimiahǝ hiǝuvamhǝ raka, mǝtǝ ia nikaren sǝvǝi Kumwesǝn kimiahǝ hiamǝmiru ti nǝri nǝ mǝ hiǝuvǝuvehe mhǝno kuatia kimiahǝ Iesu Kristo. ¹²* Ro pen noien ǝrǝha trǝpwǝh nǝrimǝnuien ia nipwramiahǝ me sǝmǝme tuhemhǝ. Kimiahǝ tihǝpwǝh noien noien ǝrǝha me

* **6:1:** Rom 3:5-8 * **6:2:** 1Tes 4:1 * **6:3:** Kal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:5:**

Fil 3:10-11 * **6:6:** Kal 5:24 * **6:7:** 1Tes 4:1 * **6:10:** Hip 9:26-28, 1Pit 3:18

* **6:11:** 2Kor 5:15, Kal 2:19, 1Pit 2:24 * **6:12:** Jen 4:7

nəha nɪpwramiaha me hokeikei pik. ¹³ *Tihəpwəh nəseni penien nɪpwramiaha me həuvən ia rəgi noien ərəha mə noien ərəha truvehi mo nərəhaien me ia nɪpwramiaha, mətə tihəsəni pen kimiaha m Kumwesən rəmwhen ia nərmama səməme kiməpeki raka irəha ia nemhəien mhəpeki pen ia nimiruien. Tihəsəni pen nɪpwramiaha me ia rəgin mə in truvehi mo noien atukwatukw ia nɪpwramiaha. ¹⁴ *Noien ərəha trəpwəh nərimənuien ia kimiaha ti nəri nə mə hiəpkarə tegin mhə Loa səvəi Moses mətə hiamarə tegin namasanien səvəi Kumwesən.

Noien atukwatukw ramərimənu ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁵ *Nənə rəfo? Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha ti nəri nə mə səpkarə tegin mhə Loa səvəi Moses mətə samarə tegin namasanien səvəi Kumwesən? Rekəm! ¹⁶ *Hiəukurən uə rekəm? Trini minuə hiəsəni pen kimiaha kərkwi tərini kimiaha mə tihamo nəkwai iərmama riti, nənə, kimiaha nə iotukwininari me səvəi iərmama nəha hiamo nəkwən. Suatuk kəru ti nesi penien. Ia suatuk riti kimiaha iotukwininari me səvəi noien ərəha, nənə suatuk nəha ramevən ti nemhəien. Nənə ia suatuk riti mwi kimiaha iotukwininari me hiamo nəkwai Kumwesən, nənə suatuk nəha ramevən ti natukwatukwien ia nəmri Kumwesən. ¹⁷ Mətə kitaha səni tanak ti Kumwesən mə nəri auər a fwe kupwən noien ərəha rɪnərkwi tərini kimiaha hiamo nəkwən, mətə kurirə hio nəgkiariien pərhiən sə kinahatən kimiaha irə ia rerimiahā pam. ¹⁸ *Kiməfi raka noien ərəha ia kimiaha, hiəuvəuvehe raka mhəno kimiaha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw.

¹⁹ Iakaməgkiari ia noien riti sə nərmama həukurən, in i noien səvəi iotukwininari mine iəmə asori, ti nəri nə mə nətərigien səkimaha rɪpkəmwhen mhə ti nukurənien narinnari me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən hiənəsəni pen nɪpwramiaha me kərkwi tərini irəha kamho nəkwai noien əmkemik mine noien ərəha sə rautə mamasori. Mətə ipwet mine tihəsəni pen nɪpwramiaha me pwəh kərkwi tərini irəha kamho a noien sə ratukwatukw, nənə kimiaha tihəuvehe mhəmher mho nərmama ikinan me səvəi Kumwesən. ²⁰ Fwe kupwən, noien ərəha rɪnərkwi tərini kimiaha hiamo nəkwən. Ia nəpɪn nəha noien atukwatukw rɪpkərimənu mhə ia kimiaha. ²¹ *Namasanien riti riwən hiaməuvehi riməuku pen ti noien ərəha me səməme hiamauris tukwe nəha təkwtəkwni. Kwənkwai noien ərəha me nəha, in nə nemhəien a. ²² Mətə təkwtəkwni, kiməfi raka noien ərəha ia

* **6:13:** Rom 12:1, Efes 2:5, 5:14   * **6:14:** 1Jon 3:6   * **6:15:** Rom 6:1   * **6:16:**

Jon 8:34, 2Pit 2:19   * **6:18:** Jon 8:32   * **6:21:** Rom 7:5, 8:6,13

kimiaha. Kimiaha hiəuvəuvehe mhəno raka iotukwininari me səvəi Kumwesən. Namasanien sə hiaməuvehi ruku pen tukwe in nə kimiaha tihəuvehe mhəmher mho nəkur ikinan me səvənhi. Nənə kwənkwai namasanien nəha in nə nimiruien rerin. ²³ *Ro iaminha irə ti nəri nə mə nərəkuien səvəi noien ərəha in nə nemhəien, mətə nəri sə Kumwesən raməriari pehe auər a i, in nə nimiruien rerin saməuvehi raku pen ti Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

7

Loa ko ripkəkwətəmhiri mhə iərmama sə ruvəmhə raka

¹ Piak me, iakaməgkiari m kimiaha səməme hiəukurən noien səvəi loa. Kimiaha hiəukurən uə rekəm? Loa rəkwi tərini iərmama riti nəpin in ramiru ihi. ² Rəmwhen ia nəri i. Pran riti sə rinerə raka loa rəkwi tərini irau səvənhi iərman nəpin iərman səvənhi ramiru, mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, nənə kifi raka loa nəha irə sə rinərkwi tərini irau səvənhi iərman. ³ Mətə trini minuə in ramesi pen iərman əpə riti nəpin səvənhi iərman ramiru ihi, kani in mə pran sə rinerə raka kamakres i. Mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, kifi raka loa nəha ia prən nəha. Nənə trini minuə in ramesi pen iərman əpə, kəpwəh ninien in mə pran sə rinerə raka kamakres i.

⁴ *Piak me, kimiaha mwi hiəmwhen ia prən nəha nemhəien rifi nari irə. Fwe kupwən iərman səkimiaha in nə Loa səvəi Moses, mətə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəmhə raka ia nipwrai Kristo, təkwtəkwiuni kimiaha hiəukurən nesi penien iərman əpə, iərman əpə nə in nə Kristo sə Kumwesən rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kitaha samesi pen in mə rəmwhen ia nei rukuə kwənkwan kitaha mwi səukurən nukuəien noien amasan me səvəi Kumwesən. ⁵ *Fwe kupwən nəpin kitaha samarə, mamhesi pen a noien ərəha səvəi nipwrataha, noien ərəha me nəha kitaha sokeikei pik Loa nəha raməsəpwiri irəha kamhərimənu ia nipwrataha, mamhəukuə kwənkwan nə nemhəien. ⁶ *Ia nəpin nəha, Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha rəmwhen samarə ia kalapus, mətə ipwet mine nəpwəh nəkwtəmhiriiien kitaha, ti nəri nə mə rəmwhen mə kitaha səuvəmhə raka. Təkwtəkwiuni kitaha samo tukwini nari m Kumwesən, mhəpwəh nesi penien suatuk akuas səvəi Loa nəha kimərai, mətə kitaha samesi pen suatuk vi səvəi Nənimwīn Ikinan.

Loa in ramasan mətə nərmama niskaiien səvənraha riwən

⁷ *Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə Loa səvəi Moses rərəha? Rekəm! Kwa Loa nəha ramahatən iou mə noien ərəha rəfo irə. Mə Loa nəha riwən ko iapkukurən mhə. Trini minuə Loa

* 6:23: Rom 5:12,15   * 7:4: Rom 6:2,11, Kal 2:19   * 7:5: Rom 6:21   * 7:6: Rom 8:2, 6:4   * 7:7: Eks 20:17, Dut 5:21

nəha rɪpkɪni mhə mə, “Rerim trəpwəh nakresien narimnari me səvəi iərməpə,” nənə ko iapkukurən mhə mə noien nəha rəfo irə. ⁸ *Mətə noien ərəha rɪnətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa, mo rerik fwe imwə ramakres narimnari me səpəmsəpə səvəi iərməpə. Mətə trini minuə Loa riwən, noien ərəha ro nəri emhə irə. ⁹ *Fwe kupwən, iakamreirei ihi Loa nəha, iakamiru a. Mətə nəpɪn nəgkiariien səvəi Loa nəha ruvehe, noien ərəha ruvehe mɪmɪru nənə iou iakemhə. ¹⁰ *Nəgkiariien nəha səvəi Loa rɪməuvehe mə tro iərmama rɪmɪru, mətə iou iakətoni mə ro iou iakemhə.

¹¹ *Noien ərəha rɪnətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa reikuə ia nirak, nənə ia noien nəha rousi əpune iou. ¹² *Ro pen Loa in ro ikinan, nənə, nəgkiariien səvənhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³ *Nənə rəfo iərmama riti rɪni mə, “Rəfo mə Loa in nəri amasan riti, mətə ro iou iakemhə?” Mətə rekəm, nəgkiariien nəha rɪpkatukwatukw mhə! Nəpɪn iakukurən nəgkiariien səvəi Loa sə ramasan, noien ərəha sə rerik rokeikei ro iou iakemhə. Nənə təkwtəkwuni iakukurən mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha pərhiən. Nənə nəpɪn iakətoni nəgkiariien səvəi Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha anan.

¹⁴ *Kitaha səukurən mə Loa rɪməuku pen tɪ Kumwesən, mətə iou iərmama a, nɪskaiien səiou riwən. Iou iakəmwhen a ia iərmama riti sə noien ərəha rɪnərki tərini mamərɪmənəu ia nirak. ¹⁵ *Iou iapkukurən mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri amasan me səməme iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkokeikei mhə. ¹⁶ Nənə mə iakamo nəfe iapkokeikei mhə, iakaməsəni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə rɪpko mhə iou pərhiən i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo. ¹⁸ *Iakukurən mə iou iərmama a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nirak. Nəri auər a mə nəpɪn nepwɪn iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹ Nəfe nəghɪn iakamo rɪpko mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkokeikei mhə mə tako. ²⁰ Nənə trini minuə iako nəfe nəghɪn sə iapkokeikei mhə mə tako, rɪpko mhə iou pərhiən i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo.

²¹ Ro pen iakamətoni mə ramo iamɪnhi irə ia nəpɪn me pam. Nəpɪn iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²² Iou iakokeikei pɪk Loa səvəi Kumwesən fwe imwə ia rerik. ²³ *Mətə iakamətoni ia nɪpwɪrak noien riti mwɪ sə ramaruagən irau noien səvəi nətərɪghɪn səiou. Nənə noien

* 7:8: Rom 4:15   * 7:9: Jem 1:15   * 7:10: Lev 18:5, Rom 10:5   * 7:11: Jen 3:13, Hip 3:13   * 7:12: 1Tim 1:8   * 7:13: Rom 5:20   * 7:14: Sam 51:5, Jon 3:6   * 7:15: Kal 5:17   * 7:18: Jen 6:5, 8:21   * 7:23: Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11

nəha rərkwi iou, mamō iou iakamo a nəfe noien ərəha səvəi nīpwra k rokeikei. ²⁴ Eh, iou iəmə iapkreji mhə ramasan! Sin trasitu ia nirak mə nīpwra k i sə tro iou iakemhə trīpkərimənu mhə ia nirak? ²⁵ *Iakini tanak ti Kumwesən. Iesu Kristo Iərimənu səkitaha in tro!

Ro pen noien səiou ro iamīnhi irə: Ia nətərigien səiou iakamo nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə ia nīpwra k iakamo nəkwai noien ərəha.

8

Nimiriuen vi səvəi Nənimwin Ikinan

¹ Mətə təkwtəkwuni nəha, nərmama səməme hāməuvehe mhō kuatia irəha Iesu Kristo nərpwinien riwən sə Kumwesən tro mīnraha ti noien ərəha, ² *ti nəri nə mə ia nəpīn me Nənimwin Ikinan rauvei pen nimiruien mīnraha kamhəuvehi raku pen ti Iesu Kristo. Noien nəha Nənimwin Ikinan ramo rineivinari ia nirak iakināraka raka ia niskaiien səvəi noien ərəha mīne nemhəien. ³ *Loa səvəi Moses rīreirei neivien nari ia nərmama iamīnha irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nīpwrānraha ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə Loa nəha rīreirei noien Kumwesən rino. In i rinərhi pehe Tini atukwatukw mə tremhə ti noien ərəha. Nənə Tini ruvehe iərmama nīpwrān rəmwhen ia nīpwrāi nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən nərpwin noien ərəha me səvənraha ia nīpwrāi Tini. ⁴ *In ro iamīnha irə mə nəgkiariien atukwatukw me ia Loa nəha tuhəuvehe mhō nīpərhiēnien ia kitaha, kitaha nərmama me i samarə mhəpkesi pen mhə noien ərəha səvəi nīpwrataha mətə samarə mamhesi pen Nənimwin Ikinan.

⁵ Nərmama səməme kamharə mamhesi pen noien ərəha səvəi nīpwrānraha, narimnari me nəha noien ərəha səvəi nīpwrānraha rokeikei kamhərimənu ia nətərigien səvənraha, mətə nərmama səməme kamharə mamhesi pen Nənimwin Ikinan, narimnari me nəha Nənimwin Ikinan rokeikei kamhərimənu ia nətərigien səvənraha. ⁶ *Trini mīnuə iərmama riti noien ərəha səvəi nīpwrān ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukua kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trini mīnuə Nənimwin Ikinan ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukua kwənkwan in nə nimiruien mīne nəmərinuien. ⁷ *Trini mīnuə noien ərəha səvəi nīpwrāi iərmama ramərimənu ia nətərigien səvəi iərmama, nətərigien səvəi iərmama trīpkeiwaiu mhə misiai Loa səvəi Kumwesən. Nīpərhiēnien mə in rīreirei anan noien. ⁸ Nənə nərmama me səməme noien ərəha

* **7:25:** 1Kor 15:57   * **8:2:** Rom 7:23-24   * **8:3:** Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7,

Hip 4:15   * **8:4:** Kal 5:16,25   * **8:6:** Rom 6:21   * **8:7:** Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4

səvəi nīpwranraha ramərimənu ia nīrəha ko həpko mhə reri Kumwesən ragien.

9 *Mətə kimiaha i, noien ərəha səvəi nīpwramiaha rīpkərimənu mhə ia kimiaha iamīnha irə, rekəm. Kimiaha nərmama Nənimwīn səvəi Kumwesən ramarə ia rerīmiaha, ro pen hiamarə mamho nəkwān. Trīni mīnuə iərmama riti Nənimwīn səvəi Kristo rīpkarə mhə ia rerīn, iərmama nəha rīpko mhə in iərmama riti səvəi Kristo. 10 *Mətə mə Kristo ramarə ia rerīmiaha, nəri auər a nīpwramiaha traməkeikei memhə ti noien ərəha, mətə nənimwīmiaha ramīru ti noien atukwatukw. 11 Kumwesən rino Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə trīni mīnuə Nənimwīn səvənhi ramarə ia rerīmiaha, Kumwesən sə rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi, in truvei pehe mwi nīmīruien m nīpwramiaha me səməme tuhemhə.

12 Ro pen piak me, nari riti nəha ikin kitaha tsaməkeikei mho. Nəri nəha in i tsamarə mamhesi pen a Nənimwīn Ikinan. Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nīpwrataha. 13 *Trīni mīnuə hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nīpwramiaha, tihaməkeikei mhemhə. Mətə trīni mīnuə ia nīskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me səməme hiamo ia nīpwramiaha, nənə tihəmīru. 14 Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me pam səməme Nənimwīn Ikinan ramīri irəha, irəha nīpwnəti Kumwesən me. 15 *Nənə Nənimwīn Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m kimiaha in rīpko mhə kimiaha hiəhekir Kumwesən rəmwhen ia nərmama me i kinərkwi tərīni irəha kamho nəkwai nəmə asori me səvənraha, mamhəhekir irəha. Mətə Nənimwīn nəha ro kimiaha hiəuvehe nīpwnəti Kumwesən me. Ia nīskaiien səvəi Nənimwīn nəha, kitaha samasək Kumwesən mə, “Rimimaha, Tata!” 16 *Nənimwīn nəha in rani pehe ti nənimwītaha mə nīpərhienien kitaha nīpwnəti Kumwesən me. 17 *Nənə mə kitaha nīpwnəti tata riti, tsaməkeikei mhəuvehi nautə səvəi tata. Nīpərhienien, Kumwesən truvei pehe nautə səvənhi m kitaha, nənə kitaha tsəuvehi pəri nautə nəha kitaha Kristo. Mətə mə kitaha tsəuvehi pəri nautə kitaha Kristo, tsaməkeikei mhəuvehi pəri mwi nəmisəien kitaha min, nənə ro iamīnhi irə Kumwesən truveni utə kitaha, kitaha mwi tsəuvehi nasoriien kitaha Kristo.

Nasoriien sə trier pehe tukətoni ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

* 8:9: 1Kor 3:16, 12:3   * 8:10: Kal 2:20, Efes 3:17, 1Tes 4:6   * 8:13: Kal 6:8,
Kor 3:5   * 8:15: 2Tim 1:7, Mak 14:36   * 8:16: 2Kor 1:22   * 8:17: Kal 4:5-7,
Rev 21:7

18 *Ia nətərigien səiou, nəpɪn reritaha ramrhi nasorien sə trier pehe tukətə ia kitaha, nənə nəmisiəien me i kitaha saməuvehi ipwet mine ho nəri auər a ia nirəha.

19 *Təkwtəkwni neiai mine tiprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhəti pen min mamheitenhi nəpɪn sə tuhətoni nɪpwnətɪ Kumwesən me tuhəier pehe irə.

20 *Iakani iamɪnha irə ti nəri nə mə neiai mine tiprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino həuvəuvehe mhəuvəreirei mə Kumwesən rinəmri irəha ti nəfe. Nənə ro iamɪnha irə ti nəri nə mə rɪpko mhə narimnari me nəha hokeikei mə tuho iamɪnha irə, mətə ti nəri nə mə Kumwesən in rokeikei iamɪnha irə. In ro irəha həuvehe mhəreirei mə in rinəmri irəha ti nəfe mə irəha tuhəti pen min mamheitenhi

21 *nəpɪn sə in trifi nari ia nirəha. Ia nəpɪn nəha irəha tuharaka ia noien i rərkwɪ tərini irəha, noien sə ro mə irəha kamhəmərɪr auər a. Nənə nəpɪn Kumwesən trifi raka nari ia nirəha, tuhagien asori irəha nɪpwnətɪ Kumwesən me səməme kiməfi mwi nari ia nirəha.

22 Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan meste pehe nəha təkwtəkwni, neiai mine tiprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhasək rəmwhen ia pran riti sə ramregi nəmisiəien mə trərəhi tini. 23 *Nənə rɪpko mhə narimnari me əpa nəha səməme Kumwesən rino irəha kamhasək iamɪnha irə. Kitaha i Nənimwɪn Ikinan rɪməkupwən mo səvənhi wok ia kitaha, kitaha mwi saməregi nəmisiəien nəha reritaha fwe imwə ramasək, sameitenhi Kumwesən mə tresi kitaha səuvehe nɪpwnətɪn me. Ia nəpɪn nəha in trifi nari ia nɪpwrataha. 24 *Fwe kupwən, ia nəpɪn nəha Kumwesən rɪməuvehimɪru kitaha irə, kitaha samətɪ pen narimnari me nəha mamheitenhi. Trɪni mɪnuə iərmama riti ruvehi nari riti sə in rameitenhi, nənə treitenhi mwi ti nəfe? 25 Mətə kitaha samətɪ pen nari riti sə səpkətoni mhə ihi, nənə mho nətərigien səkitaha rəpwəmwis mameitenhi mə trier pehe.

26 Ia noien a mwi nəha, Nənimwɪn Ikinan mwi ramasitu ia kitaha nərmama me i nɪskaiien səkitaha riwən, ti nəri nə mə kitaha səreirei mə nəfe noien ratukwatukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə Nənimwɪn Ikinan nəha in əpa raməgkiari m Kumwesən ia nəpɪn me tukutaha, mamasək ia nasəkien me ko kɪpkregi mhə. 27 *Nənə Kumwesən sə ramətə pui reri nərmama, in rukurən nətərigien səvəi Nənimwɪn Ikinan, ti nəri nə mə Nənimwɪn nəha raməgkiari m Kumwesən ti nərmama me səvənhi, mamesi pen nəkwai Kumwesən.

* 8:18: Rom 5:2, 2Kor 4:17   * 8:19: Kol 3:4   * 8:20: Jen 3:17-19   * 8:21: 2Tes 3:13, 1Jon 3:2
 * 8:23: 2Kor 5:2-4, Kal 5:5   * 8:24: 2Kor 5:7   * 8:27: Sam 139:1, 1Kor 4:5

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeien səvəi Iesu Kristo

28 *Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan m nərmama hokeikei in, səməme in rīnəkwein ia nīrəha mesi pen nətərigien səvənhi. 29 *Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə nərmama səməme Kumwesən ruvəukurən raka irəha fwe tui anan, in rəmri əpə irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia Tini. Kumwesən ro iamīnha irə mə Tini truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik. 30 Nənə səməme in rəmri əpə irəha, in rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen. Nənə səməme in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə irəha həuvehi nasoriien.

31 *Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən riskai məpi raka sə trəmwəki kitaha. 32 *In ripkhekir mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam, mətə in rīnəsəni a irə. Nənə in rīməuvei pehe Tini m kitaha, nənə in tripkəkwtəmhiri əknekīn mhə mwi narimnari me nepwīn mwi səvənhi, in truvei pehe a m kitaha. 33 *Kitaha nərmama me i Kumwesən rīmərfi kitaha mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən nīniien nəgkiariien me nepwīn ia kitaha mə kitaha sənə noien ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha satukwatukw ia nənimen. 34 *Iərmama riti riwən rukurən nīniien mə kitaha sənə noien ərəha tsaməkeikei mhəmhə tukwe. Iesu Kristo tripkīni mhə iamīnha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nīkare Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaħa m Kumwesən. 35 Nənə iərmama riti riwən rukurən nuvehi rakaien kitaha ti nokeikeien səvəi Kristo. Nəri auər a mə sərəgi nəmīsəien, uə sarə ia nəpīn əknekīn, uə nərmama hometə kitaha, uə nukumhə rahi, uə nautə səkitaħa riwən, uə ipaka semhə, uə nərmama housi əpune kitaha, mətə narimnari me i ko həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeien səvənhi. 36 *Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune kīmaha ia nəpīn me pam.

Kamətə kīmaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

37 *Nīpərhiēnien, ia narimnari me pam nəha Kristo sə rokeikei pik kitaha ramo kitaha saməskai mhəpi raka. 38 Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə nīmīruien, uə nagelo

* 8:28: Efes 1:11 * 8:29: Kol 1:18, Hip 1:6 * 8:31: Sam 118:6 * 8:32: Jon 3:16 * 8:33: Aes 50:8 * 8:34: Sam 110:1, Wok Me 7:55-56, 1Jon 2:1 * 8:36: 2Kor 4:11 * 8:37: Jon 16:33

me uə nəremhə me, uə narimnari me səməme haməuvehe nəha təkwtəkwni uə narimnari me səməme tuhəpkuvehe, uə niskaiien me, ³⁹ uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari me fwe inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narimnari me səməme Kumwesən rino kamharə ia nei ai mine tīprənə, ko irəha pam həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien sə Kumwesən ramo m kitaha ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

9

Noien sə Kumwesən rarfi nərmama me səvənhi irə

¹ Iakani pərhien ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. Iakamregi Nənimwin Ikinan fwe ia rerik mə nəgkiariien i iakamini ro nīpərhienien. ² Rerik rərkwəpir məmisə pik ia nəpin me pam ³ *ti səiou me nərmama me nəkur Isrel, ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu Kristo. Irəha hāmwhen ia piak me ti nəri nə mə ia nīpwramaha kimaha kwənəkwus kuatia. Trini minuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəgi Kristo, mo suatuk minraha həuvehe mho kuatia irəha min, mətə iou rerik ragien a mə tuko iaminha irə ia nirak. ⁴ *Nəkur Isrel me nəha, Kumwesən rinəkwein irəha mə nīpwnətin me, mo pui pen nasoriien səvənhi minraha, muvei pen nəgkiariien me səvənhi sə rinərihi tərini əknekīn irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi minraha, mine nəfwakiien fwe ia nimwə tapolen, mine promes me səvənhi. ⁵ *Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, mine Jekop. Nənə ia nīpwrān Kristo ruku pen ia kwənəkwus səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam. Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

⁶ *Nīpərhienien nəkur Isrel me həpik həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu Kristo, mətə ia noien nəha rīpko mhə mə nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvəmwei. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Isrel rīpko mhə irəha pam nəha Isrel pərhien. ⁷ *Nənə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Epraham, rīpko mhə irəha pam nəha nīpwnəti Epraham me. Mətə Kumwesən riməni pen ti Epraham i mə, “Kwənəkwus me səim tuhəuku pen ia Aesak.” ⁸ *Nīpwrai nəgkiariien nəha in i mə nəkwərhakwərha me səməme hətui pehe ia nəgse nīpwrai iərmama rīpko mhə irəha nəha nīpwnəti Kumwesən me, mətə nəkwərhakwərha me səməme hətui pehe ia nəgse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənəkwus me səvəi Epraham. ⁹ *Ro

* 9:3: Eks 32:32 * 9:4: Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2 * 9:5: Mat 1:1-16, Jon 1:1,

Rom 1:25 * 9:6: Nam 23:19, Rom 2:28 * 9:7: Jen 21:12 * 9:8: Kal 4:23

* 9:9: Jen 18:14

iamin̄ha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən r̄imāni: “Ia nəp̄in atukwatukw nəha takrərig pehe mwi irə nənə Sera r̄inərəhi raka nər̄im riti iərman.”

10 *Mətə r̄ipko mhə in əpa nəha. Takəgkiari mwi ia Repeka. In rərəhi mw̄irmwir Jekop mine Isau. Tata səvənrau nə Aesak, kaha kupwən sək̄imaha. 11-12 *Mətə nəp̄in mw̄irmwir mi nəha krouəpwəh ihi nətuiien, nənə rouəpwəh ihi noien nari riti ramasan uə rərəha, Kumwesən ruvəni pen raka ti Repeka i mə, “Nər̄im sə rasori tro tukwini nari m nər̄im sə rouihi.” Nənə nəgkiariien nəha ramahatən amasan mə Kumwesən rarfi nər̄mama mamesi pen a nətərigien səvənhi maməkwein irəha, mətə r̄ipko mhə ti noien me irəha kamho. 13 *Rəmwhen ia nəgkiariien i k̄imərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Jekop iakokeikei, mətə Isau iakəmwəki.”

14 Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə noien səvəi Kumwesən r̄ipkatukwatukw mhə? Rekəm! Kitaha ko səpkini mhə iam̄in̄ha irə. 15 Mətə fwe kupwən Kumwesən rəgkiari m Moses, mini mə,

“Tr̄ini minuə iakokeikei mə takapi iər̄mama riti, takapi in, tr̄ini minuə iakokeikei mə tako ramasan m iər̄mama riti, nənə tako ramasan min.”

16 *Ro pen sət̄oni mə noien sə Kumwesən rarfi iər̄mama irə rəpwəh nesi penien nokeikeiien uə n̄iseseien səvəi iər̄mama, mətə ramesi pen a napiien səvəi Kumwesən. 17 *Ia Nəkukuə Ikinan, Kumwesən r̄ini pen ti Fero, kig səvəi nəkur Ijip mə, “Iakiməuvehi utə ik ti nari kuatia a,

mə nər̄mama tuhət̄oni n̄iskaiien s̄aiou ia niram, nənə mhəni irapw nəghik ia tənəmtənə me pam.”

18 *Ro pen sət̄oni mə Kumwesən ramesi pen a nətərigien səvənhi. Tr̄ini minuə rokeikei mə trapi iər̄mama riti, in trapi. Tr̄ini minuə rokeikei mə tro iər̄mama riti kənkapwə ruvehe miskai, in tro kənkapwə ruvehe miskai.

19 Mətə k̄imiaha riti tr̄ini pehe tukw iou i mə: “Mə ro iam̄in̄hi irə, rəfo Kumwesən rani ihi mə noien sək̄itaha rərəha? Iər̄mama riti riwən ko r̄inise nəkwan.” 20 *Mətə ik sin i? Ik iər̄mama a. Rəfo ikaməkwag raka ia nəgkiariien səvəi Kumwesən iam̄in̄hi? Rer̄im tr̄ir̄hi ro tekinari k̄ino ia n̄ise t̄iprənə rərpwu muvehe miskai. Ko r̄ini pen ti iər̄mama r̄ino mə, “Ikinəfo mo iou iam̄in̄hi irə?” Rekəm! 21 *Iər̄mama sə ramo tekinari me ia n̄ise t̄iprənə iam̄in̄hi, in rasori ia n̄ise t̄iprənə, mukurən nuvehien n̄ise t̄iprənə riti mo tekinari kəru irə, riti səvəi nəp̄in amasan, nənə riti mwi səvəi wok auər a me.

* 9:10: Jen 25:21 * 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efes 2:8 * 9:17: Eks 9:16 * 9:18: Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 * 9:20: Aes 29:16, 45:9 * 9:21: Jer 18:6

22 Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwhen ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tīprənə. In rino nərmama nepwīn mə trouraha irəha. Nənə ia nəpīn me in ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəpīn trərpwīn noien ərəha me səvənraha mə nərmama tuhətoni niemaha səvənhi. ²³ *In tro iamīnha irə mo nərmama hətoni nasoriien səvənhi rasori pīk anan, in truvei pen m nərmama me i rīnapi irəha, səməme in rīməkupwən məpnəpenə ia nīrəha mə tuhəuvehi nasoriien. ²⁴ Iakaməgkiari ia kitaha i nərmama səməme in rīnəkwein ia kitaha, rīpko mhə nəkur Isrel əpa mətə nərmama mwi rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien sə Kumwesən rīməni ia nəkukuə səvəi Profet Hosea, rani mə, “Nərmama me i rīpko mhə irəha nərmama me səiου, takəkwein irəha mə, ‘Səiου me nərmama.’

Nənə nərmama me i iakinəpwəh nokeikeiien irəha fwe kupwən, takəkwein irəha mə, ‘Nərmama keikei me səiου.’ ”^a

²⁶ Nənə rani mwi mə:

“Ia kwopun atukwatukw nəha kiməni pen ti nīrəha i mə, ‘Rīpko mhə kimiaha nərmama me səiου,’

tukəkwein irəha mə, ‘Kumwesən sə ramīru nīpwnətīn me nə kimiaha.’ ”

²⁷ Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur Isrel ia nəgkiariien i rani mə,

“Nəri auər a mə nəkur Isrel tuhəpīk rəmwhen ia nīpəkīr ia nīkare təsi, mətə tukuvehimīru a kwənkwan nepwīn,

²⁸ ti nəri nə mə Iərimənu tro pam akwauakw a nəfe nəghīn rīməni mə tro ia təkure tīprənə i.”

²⁹ Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rīməni fwe kupwən mə:

“Iərimənu sə rauvehi nīskaiien me pam rīməuvehimīru kitaha me nepwīn nəkur Isrel.

Mə in rīnapko mhə iamīnhi,

ko kitaha səmwhen ia nəkur Sotom

kitaha səuvəuvehe raka mhənəmwhen ia nəkur Komora.”

Nəkur Isrel me həpīk həpkīni mhə nīpərhienien ia Iesu Kristo

³⁰ *Ro pen kitaha tsəfni irə? Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həpkousari mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ti nəri nə mə irəha həni nīpərhienien ia Iesu Kristo nənə Kumwesən ro irəha hatukwatukw ia nənimen.

³¹ *Mətə nəkur Isrel housari pīk ia suatuk səvəi nesi penien Loa mə irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə irəha

* **9:23:** Rom 8:29, Efes 1:3-12   ^a **9:25:** Uə “Pran i kəpwəh nokeikeiien in fwe kupwən, takəkwein in mə, ‘Pran keikei səiου.’ ” Hos 1:6; 2:23   * **9:30:** Rom 10:20

* **9:31:** Rom 10:2-3

həp wəh natukwatukwien. ³² *Ti nəfe? Ti nəri nə mə irəha kamhousari pik mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənraha, mətə həpkesi pen mhə suatuk səvəi nahatətəien. Irəha hənəpəti raka ia kəruətərei sə nərmama kamhapəti irə. ³³ *Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Hətoni ro! Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon sə nərmama tuhapəti irə,
 kəpwier sə tro irəha həmwei,
 nənə iərmama sə rani nīpərhienien irə, in trīpkauris mhə.”

10

¹ Piak me, ia rerik iakokeikei pik mə Kumwesən truvehimīru nəkur Isrel, nənə ia nəpīn me pam iakaməfwaki tukwe. ² Iakəsəni mə pərhien irəha kamhagian pik ti Kumwesən, mətə noien səvənraha rīpkesi pen mhə nukurənien. ³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həpkukurən amasan mhə mə tuhəfo mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk səvəi natukwatukwien Kumwesən rīnəmri, in i nahatətəien ia Iesu Kristo, irəha həpkisai mhə irə, mətə irəha kamhousari mə tuhəmri atukw səvənraha riti, in i nesi penien Loa. ⁴ *Mətə Kristo in rīno sampam ia noien səvəi nesi penien Loa mə nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien irə həukurən nuveheien mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

⁵ *Moses raməgkiari ia natukwatukwien sə raku pen ti Loa ia nəgkiariien i sə in rīmərai mə, “Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi nīmīruien ia nəgkiariien me nəha.” ⁶ *Mətə natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rani mə, “Rerimīaha trəpwəh nīrhien nəgkiariien i mə, ‘Sin trevən fwe irənhə ia neiai’ ” muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ “uə ‘Sin trevən fwe inhəripw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen rīwən’ ” muvehi raka Kristo ia reri nəkur həuvamhə muvehi mutə pehe? ⁸ Natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rīpkini mhə iamīnha irə, mətə rani mə, “Nəgkiariien nəha ipaka tukw ik. In fwe ia tərhum mīne ia rerim.” In i nəgkiariien i səvəi nahatətəien kimaha ia haməvisau irapw i. ⁹ Trīni mīnuə ikini irapw ia tərhum mə “Iesu in Iərimənu,” nənə mīni nīpərhienien irə fwe imwə ia rerim mə Kumwesən rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə Kumwesən truvehimīru ik. ¹⁰ Nəpīn iərmama riti ruvehi Iesu ia rerin mīni nīpərhienien irə, Kumwesən trini irapw in mə in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in truvehimīru mwi iərmama sə rani irapw ia tərhum mə Iesu in

* 9:32: Aes 8:14 * 9:33: 1Tes 2:6, Rom 10:11 * 10:4: Mat 5:17, Jon 3:18

* 10:5: Rom 7:10, Kal 3:12 * 10:6: Dut 30:12-14

Iærimænu sævænhî. ¹¹ *Ræmwhen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Nærmama me pam sæmæme kabhæni nîpærhienien ia iærmama næha, iræha tuhæpkauris mhæ.” ¹² *Nægkiariien næha sævæi nærmama pam næri auær a mæ ik iæmæ Isrel uæ ripko mhæ ik iæmæ Isrel. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ Iærimænu kuatia a i ramærimænu ia nærmama me pam, mamæriari pen ia namasanien sævænhî m nærmama sæmæme kabhækwein in. ¹³ *Ræmwhen ia nægkiariien i Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Nærmama me pam sæmæme kabhækwein ia næghi Iærimænu, in truvehimîru iræha.”

¹⁴ Mætæ nærmama tuhæfo mhækwein ia Iærimænu trîni minuæ hæpkini mhæ nîpærhienien iræ? Nænæ tuhæfo mhæni nîpærhienien iræ trîni minuæ hæpwæh nîregiiien nævisaiien sæ ramægkiari iræ? Nænæ tuhæfo mhæregi trîni minuæ iærmama riti sævæi nævisaiien riwæn? ¹⁵ *Nænæ nærmama tuhæfo mhævisau trîni minuæ Kumwesæn ræpwæh nærhi penien iræha? Ræmwhen ia nægkiariien i kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Ramasan pik anan næpîn nærmama kabhæuvehe mæ tuhævisau nægkiariien amasan!”

¹⁶ *Mætæ ripko mhæ nækur Isrel me pam hæmæni nîpærhienien ia nægkiariien amasan næha. Ræmwhen ia nægkiariien sævæi Profet Aesea rani mæ, “Iærimænu, nærmama houihi a hæni nîpærhienien ia nægkiariien sækimaha.” ¹⁷ *Ro pen nahatætæien raku pen ia næri kamregi, nænæ næri kamregi raku pen ia nægkiariien sæ kamævisau ia Kristo. ¹⁸ Mætæ iakamæres mæ nækur Isrel hæuværegi raka nægkiariien næha uæ rekæm? Ouæh, hæuværegi. Ræmwhen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Nærmama me pam hæuværegi raka rerînraha, nægkiariien me sævænraha hæuvavæn mhæneste tænæmtænæ me pam.”

¹⁹ Nænæ iakamæres næresien riti mwi mæ nækur Isrel hæuvæukuræn raka uæ rekæm? Ouæh, hæuvæukuræn. Moses rimækupwæn mîni irapw nægkiariien i sævæi Kumwesæn mæ, “Iou tako ramasan m nærmama nepwîn ia tænæ æpæ iti, kimiaha tihætoni mhæmwæki iræha.

Tako ramasan m nærmama nepwîn hæreirei nari, kimiaha tihætoni niemaha ræpi kimiaha.”

²⁰ Nænæ Profet Aesea rini amasan mwi nægkiariien sævæi Kumwesæn mæ,

“Nærmama sæmæme hæpwæh nætuiien iou, hænætoni iou.

Iakino pui pen iou m nærmama sæmæme hæpwæh næresien iou.”

²¹ Mætæ ia nækur Isrel Kumwesæn rani mæ,

* **10:11:** Rom 9:33   * **10:12:** Wok Me 15:9   * **10:13:** Joel 2:32   * **10:15:**

Aes 52:7   * **10:16:** Aes 53:1, Jon 12:38   * **10:17:** Jon 17:20

“Ia nəpɪn mə pam iakavi atukw rəgɪk mə takasitu ia nərmama me i səməme kamhərui nəkwak, mamhəni ərəha iou.”

11

Nəkur Isrel kwənkwan nepwɪn nəha ikin Kumwesən rɪmərɪfi irəha

1 *Ro iamɪnhi irə iakaməres mə pərhiən Kumwesən rɪməuvei pen təkutan m nərmama me səvənhi? Rekəm! Hətoni ro iou. Iou iamə Isrel. Iou iakuku pen ia kwənəkwws səvəi Epraham mɪne kwənəkwws səvəi Penjamin. 2 Kumwesən rɪnəpwəh nuvei penien təkutan m nərmama me səvənhi səməme in ruvəkurən raka irəha fwe tui anan. Hiəkurən uə rekəm nəfe Nəkukuə Ikinan rani ia Profet Elaeja ia nəpɪn nəha raməgkiari m Kumwesən ti noien ərəha me səməme nəkur Isrel kamho? 3 *In rɪni mə, “Iərɪmənəu, irəha hənousi əpune profet me səim, mhousi testesi nɪfatə me səim. Iou əpa iakamarə, nənə irəha haməmwur mwi mə tuhousi əpune iou.”

4 *Mətə Kumwesən rɪməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rɪməni mə, “Iakaməkwtəmhiri əknekɪn nərman me sefen taosen irəha nərmama me səiou. Irəha həkɪnɪmwi mhə nukurhunraha mhəsiai kumwesən eikuə i Paal.”

5 *Nənə rəmwhen a mwi ipwet mɪne nəkur Isrel kwənkwan nepwɪn nəha ikin səməme Kumwesən rɪmərɪfi irəha ia namasanien səvənhi. 6 *In rɪmərɪfi irəha ia namasanien səvənhi, mətə rɪpko mhə mə rɪrɪfi irəha ti noien me səməme irəha kamho. Trɪni mɪnuə rɪrɪfi irəha ti noien me səməme irəha kamho, nənə namasanien sə trərɪari irə mɪnraha riwən rəmwhen mə ramərəkə irəha ti wok səvənraha.

7 *Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətoniien. Mətə nərmama səməme Kumwesən rɪmərɪfi irəha, irəha hətoni mhəuvehi. Səməme nəha nepwɪn səməme həpwəh nətoniien, Kumwesən ro irəha kəkəpwənraha ruvehe mɪskai. 8 Rəmwhen ia nəgkiariien i kɪmərɪai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən ro nətərɪgɪen səvənraha rapri meste pehe ipwet, irəha ko həkətəni mhə mwi nari riti ia nənimenraha, mhəpwəh mwi nɪregiien nari riti ia nəkwəregɪnraha.”

9 *Nənə Kig Tevɪt rani mə,

* 11:1: 1Saml 12:22, Sam 94:14, Fil 3:5 * 11:3: 2King 19:10,14 * 11:4: 1King 19:18 * 11:5: Rom 9:27 * 11:6: Kal 3:18 * 11:7: Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8

“Pwäh tepol sə irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwänkru sə
trousi tərini irəha
mine net sə tuhəvsausini pen irəha irə.

Pwäh ruvehe mo nəri sə tro irəha hāmwei,
mine nəri sə tro irəha həuvehi nərpwinien ti noien ərəha
me səvənraha.

¹⁰ Pwäh nənimenraha rifwə həpwäh mwi nətoniien nari.

Pwäh irəha həregi rərəha ia nəpin me rəmwhen ia
iərmama ramikou ti təkutan.”

Rigi nei Kumwesən riripin pen ia nipwren

¹¹ *Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel hənəpəti mhāmwei
ko həpkərer mhə mwi? Rekəm, irəha həukurən nərərien
mwi. Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien ərəha, Kumwesən
rauvehimiru nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel mə
tro nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha mə
tuhəuvehi səvənraha. ¹² Noien ərəha sə nəkur Isrel həno ro
namasanien revən ia tənəmtənə me. Nimweiiien səvənraha ro
namasanien revən ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.
Mə ro iamihhi irə tukəfo nəpin nəkur Isrel me pam tuhərarig
mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro minraha namasanien
rasori mwi.

¹³ Təkwtəkwuni iakaməgkiari m kimiaha nərmama ripko
mhə kimiaha nəkur Isrel. Iou aposol səvəi nərmama ripko
mhə irəha nəkur Isrel, ro pen iakəgnəgini wok i sə Kumwesən
riməuvei pehe miou. ¹⁴ Iakamo iamihhi irə mə tako iou me
nepwin nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien i kamo
m kimiaha nənə mhokeikei mə tuhəuvehi səvənraha, nənə
ia noien nəha takuvehimiru irəha nepwin. ¹⁵ Mə noien i
Kumwesən rino mərarki nəkur Isrel ro nərmama ia tənəmtənə
me həuvehe mhə in me nepwin, tukəfo nəpin in ripeki pehe
mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukue noien i nərmama tuhətui
mwi ia nemhəien. ¹⁶ *Trini minuə nərmama həmri karen
nikare bred səvəi nəveginien vi mə səvəi Kumwesən, nənə
bred pəpwia səvəi Kumwesən. Nənə ia nəgkiariien səvəi nei,
trini minuə nukune nei səvəi Kumwesən, rəgrəgin me mwi
səvəi Kumwesən.^a

¹⁷ *Mətə kətəftefi raka rəgrəgi nei nəha nepwin, nənə ku-
vehi kimiaha, kimiaha rəgrəgi nei olif sə rəprmin, kripin pen
kimiaha ia təmwhekinraha mə tihəuvehi pəri namasanien
səvəi nukune olif nəha. ¹⁸ *Nənə ro iamihhi irə rərəha mə
kimiaha hiaməfiutə ia kimiaha mamhətə ərəha rəgrəgi olif
nəha. Mə hiaməfiutə ia kimiaha iamihhi, rerimiaha tram-
rhi mə nukune nei raməkwməni kimiaha, mətə ripko mhə

* **11:11:** Wok Me 13:46, Rom 10:19 * **11:16:** Nam 15:17-21, Esik 44:30

^a **11:16:** Nəgkiariien i, nipwran mə trini minuə Epraham mine kaha kupwən
me səvəi nəkur Isrel irəha nərmama me səvəi Kumwesən, nənə nərmama ia
kwənəkwas səvənraha irəha mwi nərmama me səvəi Kumwesən. * **11:17:** Efes

2:11-19 * **11:18:** Jon 4:22

kimiaha rəgrəgi nei tihəkwməni nukune nei. ¹⁹ Rosi kimiaha riti trəfiəutə in mə, “Kinəteftēfi raka rīgi nei me nepwīn ku-vehi iou krīpīn iou ia təmwhekinraha.” ²⁰ *Nīpərhiēnien kinəteftēfi raka irəha, ti nəri nə mə irəha həpwəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik ikamərer ia təmwhekinraha ti nəri nə mə iakamahatətə irə. Ro iamīnhi irə tikəpwəh nəfiəutəien ik, mətə tikaməkeikei mehekīr. ²¹ Trīni mīnuə Kumwesən rīnəteftēfi raka rəgrəgi nei atukwatukw ti nəri nə mə hənəpwəh nahatətəien, in trətēfi raka mwi ik mə ik ikəpwəh nahatətəien.

²² *Ro pen sətōni mə Kumwesən rukurən noien ramasan m nərmama, mətə rukurən noien mwi rəknekin mīnraha. In ramo rəknekin m nərmama səməme haməmwei raka, mətə in ramo ramasan tukumiaha. Nənə trīni mīnuə kimiaha hi-amesi pen noien amasan səvənhī, in trīrīpīn mamō ramasan tukumiaha. Mətə trīni mīnuə kimiaha hiəpwəh noien iamīnha irə, nənə in trətēfi raka mwi kimiaha. ²³ Nənə trīni mīnuə nəkur Isrel hərərig pehe mwi mhəni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo, nənə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunen, ti nəri nə mə in rauvehi nīskaiien ti noien iamīnha irə. ²⁴ Nīpwrai nəgkiariien i mə kimiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel hiəmwhen ia rīgi nei əp̄r̄mīn i olif sə Kumwesən rīnərai raka, nənə mīrīpīn pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhien səvənhī. Noien nəha rīpko mhə noien atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehiien rīgi nei əp̄a riti mīrīpīn pen ia nei əp̄a riti. Mətə nəkur Isrel həmwhen ia rīgi nei nəha olif fwe ia nəmhien. Nənə təkwtəkwuni rīməru mə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunenraha atukwatukw.

Kumwesən truvehimīru nəkur Isrel me pam

²⁵ *Piak me, nəgkiariien pərhiēn riti Kumwesən rīnərkwafə i fwe kupwən iakokeikei mə kimiaha tihəukurən, ti nəri nə mə rərəha kimiaha hiəmfiəutə ia kimiaha mə hiəukurən nari. Kumwesən rīno nəkur Isrel me nepwīn kənkəpwənrəha ruvehe mīskai, mətə noien nəha trəpwəh nəmakien ia nəpīn me. Nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel səməme tuhəuvehe ti Kumwesən tuhaməkeikei mhəuvehe pam, nənə, noien nəha ramo nəkur Isrel kənkəpwənrəha rīskai tro sam-pam. ²⁶ *Nənə kurirə irə, Kumwesən truvehimīru pam nəkur Isrel. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iərmama sə truvehimīru nərmama truku pen fwe Saeon.

In truvehi raka noien ərəha səvəi kwənəkwus me səvəi Jekop.”

* **11:20:** Rom 12:16   * **11:22:** Jon 15:2,4, Hip 3:14   * **11:25:** Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16   * **11:26:** Mat 23:39, Sam 14:7

27 “Nənə in i promes səiou tako mınraha
 ia nəpın nəha takuvehi raka noien ərəha me səvənraha.”
 28 Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu
 Kristo, nənə ro iamınhi irə irəha həmwhen ia nərmama
 kamhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro iamınhi irə trasitu
 ia kimiaha nərmama rıpkə mə kimiaha nəkur Isrel. Mətə ti
 nəri nə mə Kumwesən rımərfi kaha kupwən me səvənraha,
 ro pen in ramokeikei ihi irəha. 29 Ro iamınhi irə ti nəri
 nə mə nəpın Kumwesən ruvərfi raka nərmama, məriari
 auər a narimnari me mınraha, ko rıpkərari mə mwi ia
 nətərigien səvənhi. 30 Kimiaha i nərmama rıpkə mə kimiaha
 nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwai Kumwesən, mətə
 təkwtəkwuni Kumwesən rapi kimiaha ti nəri nə mə nəkur
 Isrel hənərui nəkwan. 31 Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə
 mə Kumwesən rınapi kimiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel
 kamhərui nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən trapi mwi
 irəha. 32 *Nərmama me pam kamhərui nəkwai Kumwesən.
 Rəmwhen mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In
 ro iamınha irə mə in rukurən napiien irəha pam.

Nəgkiariien sampam kəgnəgini Kumwesən irə

33 Hətoni ro, nautə mine nukurənien mine nətərigien səvəi
 Kumwesən harəmwhenimw pik!
 Samətui nəkiriien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko
 səpkətə pam mə!

34 * “Sin rukurən nətə puuien nətərigien səvəi Kumwesən,
 uə sin rukurən nəvəhəgien mın?”

35 “Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti mın ia nəpın riti
 mə Kumwesən traməkeikei mərpwin pen mın?”
 İərmama riti riwən!

36 * Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me
 pam,
 nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien
 səvənhi raməkwtəmhiri irəha,
 narimnari me pam in rino mə səvənhi.
 Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh
 ro iamınhi.

12

Pwəh səuvei pen nimiruien səkitaha m Kumwesən

1 *Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me
 i ia napiien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə
 tihaməkeikei məhəuvei pen nıpwramiaha me mın rəmwhen
 ia nari riti sə ramıru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən

* 11:32: Kal 3:22, 1Tim 2:4 * 11:34: Aes 40:13, 1Kor 2:16 * 11:36: 1Kor

8:6 * 12:1: Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24

ia tækure nifatə rerin ramagien tukwe. In i suatuk atuk-watukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. ²*Tihəpwəh nuvehi-ien noien səvəi nərmama ia tīprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətərigien səkimiaha ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas səkimiaha. Mə hio iamihə irə hiəukurən nəkiriiēn noien me, mhətoni mə sə pəku nəha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan, rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.

³*Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rerimiahə trəpwəh nīrhiiēn mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən rīməuvei pehe mik rasori uə rouihi.

⁴*Nīpwrai iərmama nīpərpərin me həpik, nənə nīpərpərin me nəha səvənraha wok səpəmsəpə. ⁵*Rəmwhen a mwi kitaha səpik, mətə kitaha səmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo. Kitaha kuatia kuatia saməripin pen ia kitaha me rəmwhen ia nīpərpəri nīpwrai iərmama, ⁶*mamhəuvehi nīskaiien me səpəmsəpə resi pen namasanien sə Kumwesən rinəriari irə m kitaha. Ro iamihə irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi nīskaiien me nəha mhasitu ia kitaha me irə. Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkiariien nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. ⁷Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti no tukwiniēn nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti nahatənien, pwəh in rahatən. ⁸*Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruvehi utə. Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti nəriariēn nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti niriēn nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minuə iərmama riti rauvehi nīskaiien ti nasituiēn ia nərmama, pwəh in rasitu ia nīrəha ia rerin agien.

Nokeikeiien

⁹*Pwəh nokeikeiēn səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeiēn pərhien. Tihaməkeikei mhəmwəki noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekīn noien sə ramasan. ¹⁰*Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəsiai kimiaha me. ¹¹*Tihaməkeikei mho wok səvəi Iərimənu səkitaha ia nəpin me pam rəmwhen ia napw rauək ia rerimiahə

* **12:2:** Efes 4:23, Efes 5:10,17 * **12:3:** 1Kor 12:11, Efes 4:7 * **12:4:** 1Kor

12:12 * **12:5:** 1Kor 12:27, Efes 4:25 * **12:6:** 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11

* **12:8:** 2Kor 9:7 * **12:9:** 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15 * **12:10:** 2Tes 1:7,

Fil 2:3 * **12:11:** Wok Me 18:25, Rev 3:15

mhəpwəh nəpouien. ¹² *Rerimiaha traməkeikei magien ia nəpɪn me tɪ nəri nə mə hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minuə hiəuvehi nəmisəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwaki ia nəpɪn me. ¹³ *Trini minuə nərmama nerpwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwispwis me səməme kamhəuvehe imwəmiaha.

¹⁴ *Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərəhəien ia nirəha. ¹⁵ *Nəpɪn nərmama kamhagien, kimiaha mwi tihagien kimiaha minraha. Nənə nəpɪn nərmama rerinraha rəpou, kimiaha mwi tihəsək kimiaha minraha. ¹⁶ *Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truवेहे mo kuatia. Tihəpwəh nəfiutəien ia kimiaha, mətə tihəuvehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimiaha trəpwəh nɪrhien mə kimiaha hiəukurən pik nari.

¹⁷ *Trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan. ¹⁸ *Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuien ia nəpɪn me kimiaha nərmama pam. ¹⁹ *Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi min. Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə kimərai pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nɪpərhiēien iou tako.” ²⁰ *Mətə tiho iamɪnhi irə:

“Trini minuə iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwməni.

Trini minuə rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuvei pen nui min rənimwi.

Ia noien nəha tiko in rauris pik anan.”

²¹ Tihəpwəh nəsenien noien ərəha mə truवेहि irapw nɪskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuvehi irapw nɪskaiien səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərimənu

* **12:12:** 1Tes 5:17 * **12:13:** Hip 13:2 * **12:14:** Mat 5:44, Wok Me 7:60,

1Kor 4:12 * **12:15:** Sam 35:13 * **12:16:** Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21

* **12:17:** 1Tes 5:15 * **12:18:** Mak 9:50, Hip 12:14 * **12:19:** Dut 32:35, Mat

5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30 * **12:20:** Prov 25:21-22, Mat 5:44

1 *Pwəh nərmmama pam həsiai nərmmama asori me səməme kamhərīmənu. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərīmənuien ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə, nərmmama me pam səməme kamhərīmənu Kumwesən rīnəmri irəha. 2 Ro iamīnhi irə trīni mīnuə iərmama riti rərui nəkwai nərmmama kamhərīmənu, in rīnərui nəri sə Kumwesən rīməuvehi utə. Nənə nərmmama səməme kamho iamīnha irə tukərpwīn noien ərəha səvənraha. 3 *Nərmmama səməme kamho noien amasan tuhəhekīr nərmmama kamhərīmənu ti nəfe? Mətə nərmmama səməme kamho noien ərəha irəha nəha tuhekīr. Ikokeikei mə tikəpwəh nehekīrien ia iərmama sə ramərīmənu? Tikaməkeikei mo noien amasan, nənə in trəgnəgīni ik tukwe. 4 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramərīmənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamō nari amasan ramasitu ia niram. Mətə trīni mīnuə ikamo noien ərəha, tikaməkeikei mehekīr ti nəri nə mə nīskaiien sə in rauvehi ti nərpwīnien noien ərəha ro nīpərhiēnien. Iərmama sə ramərīmənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamərpwīn noien ərəha me səvəi nərmmama. Nənə noien nəha ramahatən pen niemaha səvəi Kumwesən. 5 Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nərmmama səməme kamhərīmənu. Tihəpko mhə ti nəri nə mə hiamhekīr əpa niemaha səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi ti nəri nə mə hiəkūrən mə in noien atukwatukw. 6 Ro iamīnhi irə kimiaha hiamərəku pen mwi takis me, ti nəri nə mə nərmmama səməme kamhərīmənu irəha nərmmama kamho tukwini nari m Kumwesən mamho wok səvənhi. 7 *Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen m nərmmama me pam nəfe səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei mhərəku pen takis me nəha min. Iərmama sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə iərmama sə kamo nəkwān, tihaməkeikei mhō nəkwān.

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

8 *Rīpkamasan mhə mə tiho kaon m nərmmama nepwīn. Mətə nari riti nəha ikīn sə rəmwhen ia kaon səkimiaha tihaməkeikei mhō. In i kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani. 9 Loa nəha rani mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama,” “Tikəpwəh nakresien,” “Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iərmama riti,”* nənə Loa me nepwīn mwi nəha ikīn. Mətə nəgkīriien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” 10 *Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei piəvni, ko rīpko mhə

* 13:1: Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11 * 13:3: 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13 * 13:4:

Rom 12:19 * 13:7: Mat 22:21 * 13:8: Mat 22:39-40, Jem 2:8 * 13:9: Eks

20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21 * 13:10: 1Kor 13:4-7

nərahaien min. Ro pen iərmama sə ramokeikei nərmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

¹¹ *Kimiaha tihaməkeikei mho iaminha irə ti nəri nə mə hiəukurən nəp̄in i samarə irə nəha təkwtəkwuni mə rino raka nəp̄in atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi napriien. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nəp̄in sə Kumwesən truvehimiru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwən nəp̄in səpkuvehe vi a mhəni n̄ip̄arhienien ia Iesu Kristo. ¹² *Tripkko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iərmama rarkahu irə mo tukuahag n̄ipwran ti naruagəniien. ¹³ *Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nərmama səməme kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, mhəpwəh nakresien n̄ipran, mhəpwəh noien nəfe nəghin nətərigien ərəha səkitaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh n̄irhi ərhaien kitaha me. ¹⁴ *Mətə tiharkahu Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkimiaha, nənə rerimiaha trəpwəh mwi n̄irhiien suatuk me nepwin səvəi noien ərəha səvəi n̄ipwramiaha mə tiho nəfe rokeikei.

14

Tukəfo ia iərmama nahatətəien səvənhi r̄ipkiskai mhə

¹ *Triini minuə iərmama riti nahatətəien səvənhi r̄ipkiskai mhə ruvehe tukumiaha, nənə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiaha min ti nətərigien me səvənhi. ² *Iərmama riti rini n̄ip̄arhienien mə in rukurən nəniien nəveginien me pam, mətə iərmama riti mwi nahatətəien səvənhi r̄ipkiskai mhə in raməni a nəveginien ia nəmhien. ³ *Pwəh iərmama sə raməni nəveginien me pam rəpwəh nətoni ərhaien iərmama sə r̄ipkəni mhə nəveginien me pam. Nənə pwəh iərmama sə in r̄ipkəni mhə nəveginien me pam rəpwəh n̄iniien mə iərmama sə raməni nəveginien me pam ramo noien ərəha. In trəpwəh n̄iniien iam̄inhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər raka ia rerin ti iərmama nəha, minəsəni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ *Ik nəfe iərmama mə tikini mə iərmama sə ramo tukwini nari səvəi iərmama əpə riti mwi rino noien ərəha? Ia nəmri Iərimənu a səvənhi in trərer uə trimwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə Iərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

* **13:11:** Efes 5:14, 1Tes 5:6-7 * **13:12:** 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11 * **13:13:**

Luk 21:34, Efes 5:18 * **13:14:** Kal 3:27 * **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Jen 1:29,

9:3 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1, Jem 4:11-12

5 *Iərmama riti raməkiri mə nəp̄in kuatia ropə ia nəp̄in me nepw̄in, mətə iərmama riti mwi raməkiri mə nəp̄in me pam həmnəmwhen a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro n̄ipərhiēnien.

6 Iərmama sə rerin ramrhi mə nəp̄in kuatia ropə ia nəp̄in nepw̄in, in ramo noien nəha mə trisiai Iərimənu səkitaha. Nənə iərmama sə raməni nəveginien me pam raməni mə trisiai Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. Nənə iərmama sə ripkəni mhə nəveginien me pam in mwi raməpwəh nəniēn ti nisiaiēn Iərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni.

7 Iərmama riti ripkərimənu atukw mhə ia n̄imiruiēn səvənhi, nəri auər a mə in ram̄iru uə in remhə.

8 *Tr̄ini minuə kitaha saməm̄iru, n̄imiruiēn səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Nənə tr̄ini minuə kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Ro iam̄inhi irə tr̄ini minuə saməm̄iru uə səuvamhə, kitaha səvəi Iərimənu səkitaha.

9 Kristo rimamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in truvehē Iərimənu səvəi nərmama səməme kamhəm̄iru mine səməme həuvamhə raka.

10 *Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piām mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərəha piām? Kitaha pam tsərər ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha.

11 Iakani iam̄inhi irə ti nəri mə nə nəgkiariēn i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Iou Iərimənu iakam̄iru, iakani n̄ipərhiēnien mə nərmama me pam tuhən̄imwi nukurhunraha ia nənimek, nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən.”

12 *Nəgkiariēn nəha n̄ipwran mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

13 Ro iam̄inhi irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriiēn noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəp̄in riti sə tro piəvtaha riti rapəti mimwei.

14 *Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nəniēn həpko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Iesu Iərimənu səkitaha rasitu ia nirak mo iakuvehē m̄ini n̄ipərhiēnien ia nəri nəha. Mətə tr̄ini minuə iərmama riti rerin r̄irhi mə nari riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkemik atukw a tukwe in.

15 *Nəp̄in iko piām riti r̄iregi rərəha ti nəveginien me səməme ikaməni ramahatən pen mə ik̄inəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamō nokeikeiēn. Tikəpwəh noien mə nəri ik̄iməni trouraha piām riti sə Kristo rimamhə tukwe.

16 *Nənə tikəpwəh noien

* 14:5: Kal 4:10   * 14:8: Luk 20:38, Kal 2:20, 1Tes 5:10   * 14:10: Mat 25:31-32, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Fil 2:10-11   * 14:12: Kal 6:5   * 14:14: Wok Me 10:15, Taet 1:15   * 14:15: 1Kor 8:11-13   * 14:16: Taet 2:5

mə nəri ikətōni mə ramasan a tukini ərəha. ¹⁷ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripko mhə in nə nəniiēn nari mine nənimwiiēn nari, mətə nitətə nəha in nə natukwatukwien, mine nəməriniēn, mine nagienien sə Nənimwin Ikinan rau-vei pehe. ¹⁸ Iərmama sə ramo tukwini nari m Kristo ia suatuk iaminha irə Kumwesən rerin ramagien tukwe, nənə nərmama mwi həkurən niniēn mə noien səvənhi ratukwatukw.

¹⁹ *Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmri nəməriniēn mine narimnari me səməme tuhasitu ia kitaha ti nuvrhəkinien kitaha me səuvehe mhəutə. ²⁰ *Tikəpwəh nəsenien nəveginien sənəm rouraha wok səvai Kumwesən. Nəveginien me pam hamasan a həkpo mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə ripkatukwatukw mhə mə tiko piam rimwei ti nəniiēn nari. ²¹ Ro iaminha irə ramasan mə tikəpwəh nəniiēn nusai nari uə ikəpwəh nənimwiiēn nənimwiiēn skai rəmwhen ia waen uə noien nari riti mwi sə tro piam rapəti mīmwei.

²² Nahatətəien səim ti narimnari me nəha ramasan mə tikəkwtəmhiri ramərə a tukw ik mine Kumwesən. Trini minuə iərmama riti ramesi pen noien sə in rukurən mə ramasan a, mīpkregi mhə rərəha tukwe, in rerin tragien.

²³ *Mətə trini minuə iərmama riti nətərigien səvənhi ramo kəru ti nəveginien riti, nənə in raməni, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən, ti nəri nə mə in raməni nəveginien nəha, mətə rəpwəh niniēn nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro iaminhhi irə. Nəfe nəghin iərmama rəpwəh niniēn nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro, trini minuə ramo, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən.

15

¹ Kitaha nərmama nahatətəien səkitaha riskai tsaməkeikei mhasitu ia nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiēn, mhəvrani nari pəmpəm me səvənraha, nənə mhəpwəh nəvraniēn mə reritaha tragien tukwe. ² *Mətə pwəh kitaha sousari mə tso piəvtaha me rerinraha ragien, mho ramasan minraha, mhəuvrhəkin irəha həuvehe mhəutə.

³ *Iakani iaminhhi irə ti nəri nə mə Kristo ripkousari mhə mə tro rerin əpa ragien. Rəmwhen ia nəgkiariēn i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nini ərəhaiēn me nərmama səpəmsəpə kamhəni ia niram, həuvehe mhəmak ia nirak.”

⁴ *Kitaha səukurən mə nəgkiariēn me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe kupwən kimərai pen irəha mə tuhəvəhag m kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha

* 14:19: Rom 12:18, Rom 15:2 * 14:20: 1Kor 8:13 * 14:23: Taet 1:15

* 15:2: Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: Rom 4:23-24, 1Kor 10:11

ia Kumwesən. Kitaha səukurən noien noien nəha ti nəri nə mə samərer əknekin ia nəpın me nənə nəgkiariien me səvəi Nəkukuə İkinan kamhəuvehi utə nətərigien səkitaha.

⁵ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsərer əknekin ia nəpın me, nənə in əpa rauvehi utə nətərigien səkitaha. Nənə təkwtəkwuni iakaməres in mə trasitu ia kimiaha ia nətərigien səkimiaha mə truvehe mo kuatia rəmwhen ia noien səvəi İesu Kristo. ⁶ Nənə iakaməres iamınha irə mə kimiaha pam rerimiaha rukurən nuveheien məmwhen ia reri iərmama kuatia a ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha.

⁷ *Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe tukumiaha tihəsevər ia rerimiaha tukwe rəmwhen ia Kristo rinəsevər ia rerin tukumiaha nəpın hiəuvən tukwe in. Tiho iamınha irə pwəh nərmama həuvehi utə nəghi Kumwesən. ⁸ *İakani pehe tukumiaha i mə Kristo riməuvehe iərmama sə ro tukwini nari m nəkur İsrəla^a mə trahətən mə Kumwesən in nıpərhiienien, nənə mə tro promes me səməme Kumwesən rino m kaha kupwən me səvəi nəkur İsrəl həuvehe mho nıpərhiienien. ⁹ *Nənə in riməuvehe mə tro nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl həuvehi utə nəghi Kumwesən ti napiiien səvənhi. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə İkinan rani mə, “Ro iamınhi irə takəgnəgini ik ia reri nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl, takəni nıpu muvehi utə nəghim.”

¹⁰ Nənə in rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me rıpkə mhə kimiaha nəkur İsrəl tihəgien kimiaha nərmama me səvənhi.”

¹¹ Nənə rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me pam i rıpkə mhə kimiaha nəkur İsrəl tihəgnəgini Kumwesən,^b kimiaha pam ia kwənəkwus me pam tihəuvei pen nəgnəginiien min.”

¹² *Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

“Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe, mutə, mərimənu ia nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl.

Nərmama me nəha tuhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha irə.”

¹³ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nənə təkwtəkwuni iakaməres in mə tro rerimiaha ragien məpwıuən nəpın kimiaha hiəni nıpərhiienien ia İesu Kristo. İakaməres mə in tro iamınha irə mə ia nıskaiien səvəi Nənımwin İkinan kimiaha hiəukurən

* **15:7:** Rom 14:1   * **15:8:** Mat 15:24   ^a **15:8:** Uə nərmama kuvehi ninhum

mınraha   * **15:9:** Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50   ^b **15:11:** Uə İərimənu

* **15:12:** Rev 5:5

nuveheien mhaskai mwi ti nāmri pen əknekinien nətərigien səkimiaha irə.

Pol in aposol riti səvəi Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurən amasan mə nimiruien səkimiaha rukuər ia namasanien, nənə hiaməuvehi nukurəniēn me pam, nənə hiəmwhen ti nəvəhagien m kimiaha me. ¹⁵ Nəgkiariien me nepwīn ia nəkukuə i həknekin kwopti, mətə iakətigase mirai pen m kimiaha mə tako a pwəh rerimiaha ramrhi. Ratukwatukw a mə takəgkiari iamīnha irə ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvei pehe namasanien səvənhi miou, ¹⁶ *muvehi utə iou irə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo^C kərhi pen iou iakamevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iou iakamowok rəmwhen ia pris riti, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən. Rəmwhen ia pris rauvei pen narimnari me m Kumwesən ia təkure nifata, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nəri nəha iakauvei pen m Kumwesən in i nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə iakokeikei mə Nənimwīn Ikinan tro irəha həuvehe mhəmher, mho ikinan i, nənə Kumwesən rerin tragien ti nuvehien irəha.

¹⁷ Ti nəri nə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ro pen iakukurən nəfiəutəien iou ti wok səvəi Kumwesən. ¹⁸ *Mətə rəknekin mə takəgkiari ia nari riti iou atukw iakinō. Takini a nəfe Kristo rino ia nirak ti nuviiēn nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mho nəkwai Kumwesən. Kristo rino wok ia nəgkiariien səiou mine noien me səiou. ¹⁹ Nənə in rino wok ia niskaiien səvəi nīmətəien me mine narimnari me kamətoni kamərkərinari irə. In rino irəha pam ia niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan. Ro pen iakini irapw pam nəgkiariien amasan səvəi Kristo, iakiməkupwən fwe Jerusalem mevən ia kwopun me pam meste pen tənə nəha Ilirikam. ²⁰ *Nənə ia nəpīn me iakokeikei mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ia kwopun me nepwīn səməme kīpkregi raka mhə nəghi Kristo ikin. Iakəpwəh nokeikeiēn mə takuvrhəkin nari ia təkure nəri sə iərməpə rīnəmri irapw. ²¹ Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama səməme kīpkini irapw mhə iərmama nəha mīnraha, irəha tuhətoni in
nənə nərmama səməme həkregi raka mhə, irəha tuhəukurən.”

²² *Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəmsəpə nəpīn rīpik raməsisəg iou ti nuveheien mətoni kimiaha.

Pol rokeikei mə trətoni nakalasia me fwe taon nəha Rom

* **15:16:** Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17   ^C **15:16:** Uə iərmama sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo   * **15:18:** 2Kor 3:5   * **15:20:** 2Kor 10:15-16

* **15:22:** Rom 1:10-13

23 Mətə təkwtəkwuni wok səiou ia kwopun i rino sam-pam. Ia nuk me ripik iakokeikei mə takuvehe mətoni kimiaha. 24 *Ro iamihni irə rerik rirhi mə takuvehe mətoni kimiaha nəpin takevən ia tənə i Spen. Nəpin takuvehe tsarə nəpin kwakwa a, nənə iakokeikei mə tihāsitu ia nirak ia navənien səiou. 25 *Mətə təkwtəkwuni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. 26 *Nakalasia me fwe ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea rerinraha ragien həuvei pehe mane me nepwin trasi-tu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. 27 *Rerinraha ragien a ti noien nəha. Nənə nipərhiēnien səvənraha kaon rarə ti nəkur Isrel ti nəri nə mə irəha həuvehe mamhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənimwinraha. Ro iamihni irə ratukwatukw mə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nipwranraha. 28 Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen minraha. Nənə nəpin iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kimiaha. 29 *Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiaha irə, trukuər ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kimiaha tihəregi ramasan.

30 *Piak me, ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə Nənimwin Ikinan ramo kitaha samokeikei kitaha me, iakaməres kimiaha mə tihəfwaki əknekən m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. 31 Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həpkini mhə nipərhiēnien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpin takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin rerinraha tragien ti nasituien səiou. 32 Nənə ia noien nəha, trini minuə nəkwai Kumwesən pərhiēn, takuvehe mətoni kimiaha ia nagienien, nənə kitaha pam reritaha tragien. 33 Pwəh Kumwesən i in nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamihni.

16

Pol rani ramasan revən ti nərmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

1 Iou iakani pehe tukumiaha i mə kitirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakien fwe Kegkria, in prən amasan riti. 2 Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuatia kimiaha

* 15:24: 1Kor 16:6   * 15:25: Wok Me 19:21   * 15:26: 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17   * 15:27: Rom 9:4, 1Kor 9:11   * 15:29: Rom 1:11
* 15:30: 2Kor 1:11, Kol 4:3, 2Tes 3:1

min ia nəghi Iərimənu səkitaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmama me səvəi Kumwesən tuho. Trini minuə nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tihasiu irə, ti nəri nə mə in rinasiu ia nərmama həpik, masitu mwi ia nirak.

³ *Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Prisila mine Akwila, kimrahar minrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo.

⁴ Irau krinouərer irapw mə trouemhə ti nasituien ia nirak. Ripko mhə iou əpa, mətə iou mine nakalasia me pam səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel kimaha iahaməni tanak ti nirau.

⁵ *Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti nakalasia me səməme kamhousəsimwin irəha me fwe ia nimwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti iərmama keikei səiou Epainetas, in riməkupwən mini nipərhiēnien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

⁶ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Meri, in raməmwur pik ti nasituien ia kimiaha.

⁷ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Antronikas mine Junias kimrahar nəkur Isrel kimrahar minrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau kriməkupwən ia nirak rouni nipərhiēnien ia Kristo.

⁸ Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Ampliatas keikei səiou.

⁹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Urpanas, kitaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti Stakis keikei səiou.

¹⁰ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Apeles, in rinahatən pen raka mə in iərmama pərhiēn səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Aristopolas mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Narkisos mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹² Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Trifaena mine Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Persis keikei, pran riti sə ramo pik wok səvəi Iərimənu səkitaha.

¹³ *Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Rufas, iərmama riti sə raməmwur pik ti noien wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti mama səvənhi. In rino ramasan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiou.

¹⁴ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine Heremas mine piəvtaha me nepwin səməme kamharə irəha minraha.

¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Filolokas, mine Julia

* 16:3: Wok Me 18:2,18,26 * 16:5: 1Kor 16:15,19, 2Tim 1:15 * 16:13: Mak 15:21

mine Nereas irau kitirimāni, mine Olimpas, mine nārmama me nepwīn sāvai Kumwesān sāmame kamharə irəha minraha.

16 *Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher. Nakalasia me pam sāvai Kristo kamhəni ramasan tukumiaha.

17 *Piak me, iakaməgkiari skai m kimiaha mə tihaməsiari ti nārmama nepwīn nəha ikin. Irəha kamhərukwwumen nəvisəien me, mamhouraha nahatətəien sāvai nārmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kinahatən raka kimiaha irə. Tihəpwəh nevənien ipaka ti nirəha, 18 *ti nəri nə mə nārmama sāmame kamho iamīnha irə, irəha həpko tukwini mhə nari m Kristo Iərimənu səkitaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tipwīnraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mine nəgkiariien me həpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nārmama me sāmame həpkukurən amasan mhə nari. 19 *Nārmama həuvəregi raka nəvisaiuen mə kimiaha hiamo nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəukurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nevənien ia noien ərəha me.

20 *Kumwesān in nukune nəmərīnuien tripkə mhə tui in trəsēni kimiaha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasanien sāvai Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

21 *Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

22 Iou Tertius i iakmərāi tukwini nəgkiariien sāvai Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

23 *Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə sāvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwīn irəha me ia nimwə sāvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərīmənu ia mane me sāvai taon nəha mine piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha. 24 a

25 *Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesān revən fwe irənhə ia nəpīn me. In əpa rukurən noien kimiaha hiərer əknekīn ia nahatətəien səkimiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisaiuen ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien sāvai Kumwesān sə nipwran rīnərkwafə fwe

* 16:16: 1Kor 16:20, 1Tes 5:14 * 16:17: Mat 7:15, Taet 3:10 * 16:18: Fil 3:19, Kol 2:4, 2Tes 2:3 * 16:19: Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20 * 16:20: Rom 15:33, Jen 3:15 * 16:21: Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4 * 16:23: 1Kor 1:14 a 16:24: Niutestamen me nepwīn kimərāi pen ia nəgkiariien sāvai nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iamīnhi irə minua: "Pwəh namasanien sāvai Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam." * 16:25: Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5

tui, ²⁶ mətə təkwtəkwuni mine Kumwesən rino pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerin. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmərai pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rini mə nəgkiariien nəha traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam mə irəha tuhahətətə irə mho nəkwan. ²⁷ *Kumwesən əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i Iesu Kristo rino. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

---

* **16:27:** 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rımərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti nıripwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nıkare təsi Metitere-nian. In taon așori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia İesu Kristo, rəknekin ti nıərəha ti noien noien amasan. İrəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mınraha me. İrəha nepwın kamho noien ərəha anan. Pol rırai nəkukuə i mægkiari skai mınraha mamahatən irəha mə irəha tuhfərə irə. In rırai nəgkiariien me nepwın ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trıni mınuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhfəukurən noien amasan mıne noien ərəha.

¹ İou Pol, iou aposol riti səvəi İesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rıno rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mıne piəvtaha Sostenes.

² *Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kımiaha nərmmama me i İesu Kristo rınəpərhi kımiaha hiəmher, nənə Kumwesən rınəkwein kımiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kımiaha mıne nərmmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m İesu Kristo İərimənu səkitaha sə in İərimənu səkitaha pam.

³ *Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mıne İesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mıne nəmərinuıen m kımiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

⁴ Ia nəpın me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rınəriari pehe namasanien səvənhi m kımiaha ia İesu Kristo, ⁵ mo hiəuvehe mhəmwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha nınıien me pam mıne nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti İesu Kristo. ⁶ Kumwesən rınəriari namasanien nəha m kımiaha iamınha irə ti nəri nə mə kımiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nıpərhiienien. ⁷ *Ro pen kımiaha hiəuvəuvehi raka nıskaiien me pam səməme Nənimwın İkinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpın nəha tukətoni İərimənu səkitaha İesu Kristo trier pehe. ⁸ *In tro kımiaha hiərer əknekin meste nəpın sampam mə tukəpwəh

* **1:2:** 1Kor 6:11, Wok Me 9:14   * **1:3:** Rom 1:7   * **1:7:** Luk 17:30, 2Tes 1:7, Taet 2:13   * **1:8:** Fil 1:6, 1Tes 3:13, 5:23

nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpɪn nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe mwi irə. ^{9*}Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpɪn me. In rinəkwein kimiaha, mo kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha tini, Iesu Kristo, sə in Iərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi kusen səvənraha

¹⁰ *Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha iakaməres skai tukumiaha mə kimiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərigien riti truvehe meitehi kimiaha. Mətə nəpɪn me nətərigien səkimiaha mine rerimiahə trouvehe rouo kuatia. ¹¹ Iakani iamɪnhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwɪn haməni pehe tukw iou i mə kimiaha hiaməvisə. ¹² *Nɪpwrai nəgkiariien sə iakani ro iamɪnhi irə. Kimiaha kuatia kuatia hiaməgkiari. Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pol.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Apolos.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pita.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Kristo.”

¹³ Hiənuə ko hieitehieitehi Kristo iamɪnha irə? Rəfo? Kɪnərui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuau i tukumiaha? Uə kɪno baptaes ia kimiaha ia nəghi Pol? ¹⁴ *Iou iakamini tanak ti Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kimiaha riti, mətə iakino a paptaes ia Krispas mine Kaius. ¹⁵ Rerik ragien iamɪnha irə ti nəri nə mə iərmama riti ko rɪpkɪni mhə mə kɪno baptaes irə ia nəghik. ¹⁶ * (Nɪpərhienien iakino mwi paptaes ia Stefanas mine nərmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakino mwi baptaes ia iərmama riti uə rekəm.) ¹⁷ *Kimiaha hiəukurən mə Kristo rɪpkərhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmama, mətə rərhi pehe iou mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha mɪpkesi pen mhə nukurənien səvəi iərmama kamo nei kamarkuau səvəi Kristo ruvehe nɪskaiien səvənhi riwən.

Kristo in nukurənien mine nɪskaiien səvəi Kumwesən

¹⁸ *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəvisaiuen Kristo ia nei kamarkuau ro narisien i ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə, mətə tukutaha i nərmama səməme Kumwesən rauvehimiru kitaha, nəvisaiuen nəha in nɪskaiien səvəi Kumwesən. ¹⁹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Iou takouraha nukurənien səvəi nərmama səməme
həukurən amasan nari,
nənə mo nəri auər a ia nukurənien səvəi nahatən me.”

* **1:9:** 1Jon 1:3, 1Kor 10:13, 1Tes 5:24   * **1:10:** Fil 2:2   * **1:12:** 1Kor 3:4, Wok Me 18:24-28, Jon 1:42   * **1:14:** Wok Me 18:8, Rom 16:23   * **1:16:** 1Kor 16:15
* **1:17:** Mat 28:19, Jon 4:2   * **1:18:** 2Kor 4:3, Rom 1:16

20 *Iərmama sə rukurən amasan nari in pəku? Iahatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə raripwen nəresien me ia tiprənə i in pəku? Həiwən! Kumwesən rino nukurənien səvəi nərmama ia tiprənə i ruvehe mo narisien irə. 21 *Ro iamihhi irə ti nəri nə mə ia nukurənien səvəi Kumwesən in rino mə nərmama səvəi tiprənə i tuhəpwəh nukurənien in ia nukurənien səvənraha. Mətə Kumwesən rerin ragien mə truvehimiru nərmama səməme kamhəni nipərhiēnien ia nəgkiariien i kitaha saməvisau irə, nəgkiariien sə nərmama haməni mə ro narisien irə. 22 *Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni nīmətien me. Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhətui nukurənien, 23 *mətə kitaha saməvisau Kristo kinərui tərini pen in ia nei kamarkuau. Nəgkiariien nəha nəkur Isrel kamhapəti irə mamhəmwei, nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni mə nəgkiariien nəha ro narisien i. 24 *Mətə nərmama səməme Kumwesən rinəkwein irəha, nəkur Isrel nepwīn mine nərmama nepwīn ripko mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə Kristo in niskaiien səvəi Kumwesən mine nukurənien səvəi Kumwesən. 25 *Noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə ro narisien i rukurən nari məpi raka nukurənien səvəi nərmama pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə niskaiien səvənhi riwən riskai məpi raka noien səvəi nərmama pam.

26 *Piak me, rerimīaha tramrhi nəpīn Kumwesən rinəkwein kimīaha irə fwe kupwən. Ia nəpīn nəha kimīaha hiəpik hiəpkukurən mhə nari ia nəmri nərmama. Kimīaha hiəpik hiəpkuvehi mhə niskaiien, ripko mhə kimīaha hiəpik nipwnəti nəmə asori me nepwīn. 27 Mətə Kumwesən rīmərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə ro narisien i, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme həkurən nari. In rīmərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə niskaiien səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme niskaiien səvənraha rarə. 28 In rīmərfi narimnari auər a me, mine narimnari me kamətə ərəha irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama me kamətə irəha mə irəha nərmama anan me nepwīn tuhəuvehe mho nərmama auər a ia nirəha. 29 *Kumwesən rino iamihhi irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi ia nənimen. 30 *Mətə in rino kimīaha hiəuvehe mho kuatia kimīaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukurənien səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha

* 1:20: Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17 * 1:21: Mat 11:25 * 1:22:

Mat 12:38, Wok Me 17:28,32 * 1:23: Rom 9:32, 1Kor 2:14 * 1:24: Kol 2:3

* 1:25: 2Kor 13:4 * 1:26: Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5 * 1:29: Rom 3:27,

Efes 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6, Jon 17:19, 2Kor 5:21

səuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi. In rīnərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ *Ro iamīnhi irə, rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukua Ikinan rani mā, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me sāməme Iərimənu səkitaha rino.”

2

¹ *Piak me, nəpīn iakiməuvehe tukumiaha, iakuvehe mini irapw tukumiaha nəgkiariien i Kumwesən rīnərkwafə irə fwe kupwən, mətə iapkīni irapw mhə nəgkiariien uə nukurənien sə rutə pik, rekəm. ² *Nəpīn iakinamarə kitaha m kīmiaha, rerik riskai mā tapkīni irapw mhə mwī nari riti, mətə Iesu Kristo a mīne nemhəien səvənhi ia nei kamarkuauī. ³ *Nəpīn iakiməuvehe mətōni kīmiaha, nīskaiien səiou riwən anan, mamhekīr ia nəpīn me, mamətəmnīmwin. ⁴ *Nənə nəgkiariien səiou mīne nəvisaiuen səiou, iapkīni irapw mhə mesi pen nukurənien səvəi nərmama tī nuvi peheien kīmiaha. Mətə nəpīn iakinəgkiari, hiətōni nīskaiien səvəi Kumwesən mīne wok səvəi Nənīmwin Ikinan. ⁵ Iakiŋo iamīnha irə mā nahatətəien səkīmiaha trəpwəh nərər penien ia nukurənien səvəi nərmama, mətə trərər pen ia nīskaiien səvəi Kumwesən.

Nukurənien sə rauku pen tī Nənīmwin səvəi Kumwesən

⁶ *Mətə nīpərhiēnien, nərmama me i həuvəskai raka ia nīmīruēn səvənraha, kīmaha iahaməvəhag mīnraha ia nukurənien. Mətə nukurənien nəha ripkuku pehe mhə tī tīprənə i uə ia nəmə asori me sāməme kamhərimənu ia tīprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe mho nəmə auər a ia nīrəha. ⁷ *Mətə kīmaha iahaməgkiari ia nukurənien səvəi Kumwesən sə rīnamərkwafə fwe kupwən nərmama me həpkətōni mhə. Nukurənien nəha Kumwesən rīnəmri raka fwe tui anan mā truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nasoriēn. ⁸ *Nərmama sāməme kamhərimənu ia tīprənə i irəha pam həpkukurən mhə nəgkiariien nəha. Ko həpkukurən həpkərui tərini pen mhə Iərimənu asori səkitaha ia nei kamarkuauī. ⁹ Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukua Ikinan rani mā, “Iərmama riti riwən rīnətə raka ia nənimen, uə ruvəregi raka ia nəkwəregin, uə rerin ruvərhi raka nəfe Kumwesən rīnəpnəpenə irə mā truvei pen m nərmama sāməme hokeikei in.” ¹⁰ *Mətə Kumwesən rino pui pehe narimnari me nəha m kitaha ia Nənīmwin səvənhi.

* 1:31: Jer 9:24, 2Kor 10:17 * 2:1: 1Kor 1:17 * 2:2: Kal 6:14 * 2:3: Wok Me 18:9, 2Kor 10:1 * 2:4: 1Tes 1:5 * 2:6: Efes 4:13, Fil 3:15 * 2:7: Rom 16:25 * 2:8: Luk 23:34, Jem 2:1 * 2:10: Mat 13:11

Nənimwɪn səvənhi rukurən noien iaminha irə ti nəri nə mə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwi nətərigien səvəi Kumwesən sə rəmwhenimw. ¹¹*Narimnari me səməme iərmama rerin ramrhi, nənimwɪn əpa səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwi nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rerin ramrhi, Nənimwɪn əpa səvənhi rukurən. ¹²*Nənimwɪn i kiməuvei pehe m kitaha ripko mhə Nənimwɪn səvəi tiprənə i, mətə Nənimwɪn sə raku pen ti Kumwesən. Kiməuvei pehe m kitaha mə tsəukurən nəfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. ¹³*In i nəgkiariien i kimaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien səvəi nərmama ripkahatən mhə kimaha ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənimwɪn nəha rinahatən kimaha irə. Nənə iahaməni irapw nəgkiariien pərhiien me səvənhi ia nəgkiariien me səməme in rauvei pehe. ¹⁴*Iərmama sə Nənimwɪn səvəi Kumwesən riwən irə ko ripkuvehi mhə narimnari me Nənimwɪn nəha raməriari pehe i. In rətoni narimnari me nəha ho a narisien irə. Ko ripkukurən mhə irəha ti nəri nə mə kaukurən narimnari me nəha ia Nənimwɪn səvəi Kumwesən. ¹⁵*Iərmama Nənimwɪn səvəi Kumwesən ramarə irə raməkiri mamətə sas narimnari me pam, mətə iərmama riti riwən ko rəkiri noien səvəi iərmama nəha. ¹⁶*Ro iaminhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Sin rukurən nətərigien səvəi Iərimənu səkitaha mə trahatən in?”
 Mətə kitaha saməuvehi nətərigien səvəi Kristo.

3

Kumwesən əpa trəkiri wok səvəi nərmama me səvənhi

¹*Piak me, fwe kupwən, nəpɪn iakinamarə kitaha m kimiaha, ko iapkəgkiari mhə m kimiaha rəmwhen iakaməgkiari m nərmama Nənimwɪn səvəi Kumwesən rinərə raka ia nirəha, mətə iakinəgkiari m kimiaha rəmwhen mə kimiaha nərmama me a səvəi tiprənə, uə kimiaha nəkwərthakwərha me a ia nimiruien vi səkimiaha ia Kristo. ²*Nəpɪn iakinamahatən kimiaha rəmwhen iakauvei pehe a nəveginien mərməru m kimiaha. Iapkuvei pehe mhə nəveginien sikai m kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkəmwhen mhə ti nəniien nəveginien sikai. Nənə nɪpərhiienien təkwtəkwihi hiəpwəh ihi nəmwhenien ti nəniien nəveginien sikai. ³*Noien səkimiaha rəmwhen a ia noien səvəi nərmama səvəi tiprənə i. Kimiaha hiamətərig ərəha ia

* **2:11:** Prov 20:27   * **2:12:** Jon 16:13-14   * **2:13:** 1Kor 2:4   * **2:14:** Jon 8:47, 14:17, 1Kor 1:23
 * **2:15:** 1Jon 2:20   * **2:16:** Rom 11:34   * **3:1:** Jon 16:12
 * **3:2:** Hip 5:12-13, 1Tes 2:2   * **3:3:** 1Kor 1:10-11, 1Kor 11:18

kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me. Noien nəha hiamō ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha rəmwhen a ia nərmama nepwin səvəi tīprənə i. ⁴ *Nəpīn iərmama riti rīni mə, “Iou iərmama səvəi Pol,” nənə riti mwi rīni mə, “Iou iərmama səvəi Apolos,” noien nəha ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a səvəi tīprənə.

⁵ Hətoni ro. Apolos in nəfe iərmama? Pol in nəfe iərmama? Kimrau iotukwininari mi a iarīnouasitu ia kimiaha mə tihəni nīpərhienien ia Iesu. Kimrau iarauo wok sə Iərimənu səkitaha rīməuvei pehe m kimrau kuatia kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhen mə iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in rīnəfwī ia nui, mətə Kumwesən rīno rutə. ⁷ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwī ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune wok nəha, tī nəri nə mə in ramo narimnari haməmīru mamhəutə. ⁸ Iərmama sə raməpwei nuni nari mīne iərmama sə raməfwī ia nui irau krouəmnəmwhen a. Kumwesən trərəku irau mesi pen atukwatukw wok sə irau kro. ⁹ *Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə kimrau iotukwininari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kimiaha hiamwhen ia nəmhiən səvəi Kumwesən uə nīmwə səvəi Kumwesən.

¹⁰ *Ia namasanien səvəi Kumwesən sə rīnəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien nīmwə, məmri irapw nəri skai riti tukuvrhəkin pen nīmwə ia təkuren, nənə təkwtəkwuni iərməpə rauvrhəkin pen nīmwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri irapw. Pwəh nərmama hətui amasan mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nīmwə irə. ¹¹ *Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə iərmama riti ko rīpkəmri irapw mhə nəri skai riti sə tukuvrhəkin pen nīmwə irə ropə ia nəri skai nəha kinəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nərmama nepwin haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nīmwə irə rərər kīni tui rəmwhen ia aean mi nəha kol mīne silva mīne kəpwier amasan me səməme nənimenraha rəknekīn. Nərmama me nepwin mwi haməuvehi narimnari me səməme ko həkərər əpwəmwis mhə rəmwhen ia nei mīne nig mīne nīmwai nari. ¹³ *Tukətoni wok səvəi nərmama kuatia kuatia tī nəri nə mə nəpīn səvəi Kristo tro pui irəha. Ia nəpīn nəha napw trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia mahatən pen wok səvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Trīni mīnuə napw rəpwəh nahi əmwesiien wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kinəmri irapw, iərmama nəha truvehi nərəkuien riti. ¹⁵ Mətə trīni mīnuə napw rahi əmwesi wok səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfaī ia nərəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən

* 3:4: 1Kor 1:12 * 3:9: Mat 13:3-9, Efes 2:20-22 * 3:10: 1Kor 15:10, 2Tes

3:15 * 3:11: Aes 28:16, 1Tes 2:4-6 * 3:13: 1Kor 4:5, 2Tes 1:7-10

truvehimiru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw rinahi nimwə səvənhi mine narimnari me səvənhi nənə in əpa ramiru.

16 *Hiəukurən uə rekəm? Nimwə səvəi Kumwesən in nə kimiaha. Nənimwin Ikinan ramarə ia kimiaha. 17 Trini minuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi Kumwesən, Kumwesən trouraha in. Iakani iaminha irə ti nəri nə mə nimwə səvəi Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha in nə kimiaha.

18 Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Trini minuə kimiaha riti rerin ramrhi mə in rukurən nari nəha təkwtəkwuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk nəha in truvehe mukurən nari. 19 *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nukurənien səvəi nərmama ia tiprənə i ro narisien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən ramo mə nərmama səməme həukurən nari noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

20 *Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

“Iərimənu rukurən mə nətərigien səvəi nərmama səməme həukurən nari

ho a nəri auər a ia nirəha.”

21 Ro iamınhi irə tihəpwəh niniiien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha. 22 Pol uə Apolos uə Pita uə təkure tiprənə uə nimiruien uə nemhəien uə nəpin ipwet mine uə nəpin sə tripkuvehe, mətə irəha pam səkimiaha, 23 kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

4

Aposol me səvəi Kristo

1 *Ro iamınhi iərmama riti trəfətə kimaha irə? In trətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukwininari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən hənəmərkafe fwe kupwən, Kumwesən rinəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgimaha mə tahətui amasan tukwe. 2 *Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme iəmə asori riti rəmri pen narimnari me səvənhi ia rəginraha hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramasan mə nəpin iəmə asori rətoni wok səvənraha nənə rini nipərhiienien ia nirəha. 3 Mətə tukw iou, ro a nəri ouihi riti trini minuə kimiaha uə nərmama əpə me nepwin hənua tuhəkiri noien səiou. Iou mwi ko iapkəkiri atukw mhə noien səiou iamınhi irə. 4 *Ia nətərigien səiou, iou

* 3:16: 1Kor 6:19, 2Kor 6:16 * 3:19: Job 5:13 * 3:20: Sam 94:11 * 4:1:

Taet 1:7 * 4:2: Luk 12:42 * 4:4: Sam 143:2

iakino a sə ramasan, mətə ripko mhə iakani mə iakatuk-watukw. Iərimənu səkitaha in əpa ratukwatukw ti nəkiriien noien səiou. ⁵ *Ro iaminihri irə tihəpwəh nəkiri akwauak-wien noien səvəi nərmama ia nəpin sə ripkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama irə. Tihəfwini meste nəpin Iərimənu səkitaha truvehe irə. In truvehe mipeki irapw narimnari səməme hamərkwafə ia nəpitəvien, mipeki pehe ia nukuraanien, nənə mini irapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəpin nəha Kumwesən trəgnəgini nərmama kuatia kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan me səməme həno.

⁶ *Piak me, iakiməni nəgkiariien me i ia kimrau Apolos mə trasitu ia kimiaha. Iakokeikei mə tihəuvehi nukurəniien ia kimrau nənə mhəukurən nipwrai nəgkiariien i sə rani mə, “Tikamevən məpwəh nəpi rakaien nəfe kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan.” Rəhə mə tihərpwi kimiaha ti iərmama riti mamhəni ərəha riti. ⁷ *Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpi raka nərmama me pam? Rekəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narimnari me pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe auər a m kimiaha. Ro pen ripkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwi.

⁸ *Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəuvəukuər raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe minasori raka uə? Rosi kimiaha hiənəvtənhi raka kimaha mhəuvehe mho kig me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhien kimaha iahokeikei pwəh sərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ *Kimaha aposol me, mətə iakamətoni mə Kumwesən ruvehi irapw kimaha inhəripw anan. Kimaha iahəmwhen ia nərmama səməme kinəkiri raka irəha mə tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen mə iahamərer ia nəmri nagelo me mine nərmama me pam səvəi tiprənə mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien səkimaha.

¹⁰ *Kimaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kimaha mə kimaha iahəreirei nari. Mətə rəfo? Rosi kimiaha hiəukurən nari ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Kristo uə? Kimaha niskaiien səkimaha riwən. Mətə rəfo? Rosi niskaiien səkimiaha rarə uə? Nərmama kamhəni ərəha kimaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiai kimiaha uə? ¹¹ *Meste pehe ipwet mine nukumhə ramahi kimaha, kimaha iahaməkwakwa, mamharkahu ia tinari eit-ehi me, nərmama hamousi kimaha, nimwə səkimaha riwən. ¹² *Kimaha iahaməsese mamhowok ia rəgimiahə ti nuvehien nəveginien sənəmaha. Nəpin nərmama həni ərəha kimaha, kimaha iahəkwein amasan ia nirəha. Nəpin nərmama homətə

* 4:5: 1Kor 3:8 * 4:6: Rom 12:3 * 4:7: Rom 12:6 * 4:8: Rev 3:17,21

* 4:9: Rom 8:36, Hip 10:33 * 4:10: 1Kor 3:18 * 4:11: 2Kor 11:23-27

* 4:12: Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44

kimaha, kimaha iahāsēni a mhārer āknekīn. ¹³ *Nāpīn nārmama houraha nāghimaha ia neikuāien, mātā kimaha iahāgkiari pen amasan a mīnraha. Meste pehe ipwet mīne ia nāmri nārmama kamātā kimaha rāmwhēn ia nāri āmkēmīk me sāmāme kamārarki mīne nīpware narimnari me pam ia tākure tīprānā i.

¹⁴ Iapkraī mhā nāgkiariien me i mā tako kimiaha hiauris, rekām. Kimiaha hiāmwhēn ia nīpwnātik keikei me sōiou ro pen iakamāvāhag m kimiaha. ¹⁵ *Nahātān me sākimiaha hāpīk sāmāme tuhahātān kimiaha ia Kristo. Rosi irāha hāmwhēn ia tata karen i sākimiaha irāha pam ten taosen, mātā tata atukwatukw sākimiaha kuatia a, in i iou, tī nāri nā mā iou iakimāuvehe mō tata sākimiaha ia Iesu Kristo nāpīn iakināmāvisau pehe nāgkiariien amasan sāvānhi m kimiaha fwe kupwān. ¹⁶ *Ro pen iakani pehe tukumiaha i mā ramasan mā tihāvunhi iou. ¹⁷ *Ro iamīnhi irā iakārhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nārīk keikei riti ia Iārimānu sākītaha. Iou iakukurān nāgiteien irā. In trahātān mwi kimiaha ia suatuk me sōiou ia Iesu Kristo, suatuk me nāha iakamahātān nakalasia me irā ia kwopun me pam.

¹⁸ Kimiaha me nepwīn hiamārpwi kimiaha tī nāri nā mā rerīmiaha ramrhi mā tapkuvehe mhā mātoni kimiaha. ¹⁹ *Mātā tīpko mhā tui iakuvehe mātoni kimiaha trīni mīnuā Iārimānu sākītaha rāsēni iou. Nānā iou tapkregi mhā nāgkiariien me sāvāi nārmama sāmāme hamārpwi irāha, mātā takuvehe mātā sas ia nīskaiien sāvānraha. ²⁰ *Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā rīpko mhā nītātā sāvāi nāgkiariien, mātā nītātā sāvāi nīskaiien. ²¹ Nānā hiokeikei nāfe? Takuvehe mātoni kimiaha mārisi kimiaha uā takuvehe masitu ia kimiaha ia noien māru tī nāri nā mā iakokeikei kimiaha?

5

Kimiaha tihārhi irapw iārmama sā ramo noien ārāha ia nīmwrhenīmiaha

¹ *Kimāni pehe tukw iou i mā kimiaha riti ramo noien riti rārāha anan. Kīpkātōni mhā nārmama sāmāme hāreirei Kumwesān kamho noien ārāha nāha. Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā iāрман riti rīmāiri pran kurirā sāvāi tata sāvānhi krauarā pāri nāha tākwtākwunī. ² Nānā kimiaha hiamārpwi kimiaha tukwe mā ramasan a! Mātā rāfo kimiaha hiāpkregi mhā rārāha mhasāk tukwe? Iāmā sā rino noien nāha, kimiaha tihāmākeikei mhārhi irapw in ia nīmwrhenīmiaha.

* 4:13: Krae 3:45 * 4:15: Kal 4:19 * 4:16: Fil 3:17, 1Tes 1:6 * 4:17: Wok Me 19:22 * 4:19: Wok Me 18:21 * 4:20: 1Kor 2:4 * 5:1: Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20

3 *Təkwtək wuni iapkarə mhə kitaha m kimiaha ia nīpwra, mətə ia nənīmwi iakamarə kitaha m kimiaha. Trini minuə iakamarə kitaha m kimiaha, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha nəfe tso ia iəmə nəha. 4 *Nəpīn hiouəsīmwin kimiaha me, nənə ia nənīmwi iou mwi iakamarə kitaha m kimiaha, nənə ia niskaiien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha, 5 *kimiaha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nīpwan. Tiho iaminha irə mə tukuehimiru nənīmwi iəmə nəha ia nəpīn nəha Iərimənu səkitaha Iesu truvehe irə.

6 *Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kimiaha irə rīpkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihi raməse bred pəpwia. 7 *Tihəuvehī raka yis akuas mə kimiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nīpərhienien kimiaha hiamwhen ia bred nəha ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvəi nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. 8 *Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkiiēn kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha hāmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

9 *Iakuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mini mə tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərman mine nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, 10 mamhəpwəti ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənīmwi nari me. Rīpko mhə nīpwrai nəgkiariēn nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərmama me səvəi tīprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknekin ko hiəpkaraka mhə ia nīrəha ti nəri nə mə kitaha minraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tīprənə i. 11 *Mətə nəkukuə sə iakimərai m kimiaha, nīpwan ro iaminhi irə mə tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərman mine nīpran səməme kamhəni mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnəpen irəha me, mamhəpwəti ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənīmwi nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənīmwi pīk nənīmwiēn skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriēn kimiaha nərmama me nəha mhani nari kimiaha minraha.

12-13 *Rīpko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvəi nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmama me i nəkwai

* 5:3: Kol 2:5 * 5:4: Mat 16:19, 2Kor 13:10 * 5:5: 1Tim 1:20, 1Tes 4:6

* 5:6: Kal 5:9 * 5:7: Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19 * 5:8: Dut 16:3

* 5:9: Mat 18:17, 2Tes 3:14 * 5:11: 2Tes 3:6, Taet 3:10, 2Jon 10 * 5:12-13: Dut 13:5, 17:7, Dut 22:24, Mak 4:11

nimwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimiaha.”

6

Nakalasia me mine nəvisəien me səvənraha

¹ Nəpin kimiaha mi kəru krouəski irau me, nənə ro naurisien mə irau trouvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səməme həreirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkeikei rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səvəi Kumwesən pwəh irəha həkiri. ² *Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpin sə tripkuvehe nərmama me səvəi Kumwesən tuhəkiri nərmama ia təkure ti prənə i ti noien me səvənraha. Trini minuə kimiaha tihəkiri nərmama ia təkure ti prənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərəkəwərha me səkimiaha? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nagelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamihhi irə, noien me səvəi ti prənə i haməru a ti nəkiriien. ⁴ Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmama me nəha səməme nakalasia me həpkisiai mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamihha irə? ⁵ Iakani nəgkiariien nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwən sə nukurəniən səvənhi rəmwhen mə trəmri amasan nəvisəien səvəi piəvtaha mi kəru? ⁶ Mətə piəvtaha mi krouəvisə minrau me rouuvehi rouevən ti nərmama səməme həpkini mhə ni pərhiēniēn ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

⁷ *Noien nəha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahatən pen me hiənarfai raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia nimiruiēn səkimiaha. Rəfo, trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia niram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trini minuə rameikuə ia niram, mamakres mik, ikenouenou a mwi irə. ⁸ Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiaha me a, mətə hiamo rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

⁹ *Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. Nərmama səməme həpkatukwatukw mhə irəha ko həpkuvimwə mhə ia nitatə sə Kumwesən ramərimənu irə. Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nərman mine ni prən səməme kamhəiri əpnəpən irəha me, mine nərmama səməme kamhəfwaki m nənimwi nari me, mine nərman mine ni prən səməme kamhakres ia nirəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, ¹⁰ mine rakres me, mine nərmama səməme kamhəpwitig ti nautə səvənraha, mine nərmama səməme kamhənimwi pik nənimwiēn skai mamhakonə, mine nərmama səməme kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə,

* **6:2:** Dan 7:22, Mat 19:28, Rev 2:26, 3:21, 20:4   * **6:7:** Mat 5:39, 1Tes 5:15, 1Tes

3:9   * **6:9:** Kal 5:19-21, Efes 5:5, Rev 22:15

mine narmama samame kamheikuə mamhakres, irəha ko həkuvnimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.
 11 *Fwe kupwən kimiaha me nepwin hianamo iaminha irə. Mətə təkwtəkwuni nəha, ia nəghi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, Kumwesən rinəpərhi raka kimiaha hiəmher. In rino hiəuvehe nəkur ikinan me səvənhi, muvəni raka mə kimiaha hiatukwatukw ia nənimen.

Nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me rərəha ia nəmri Kumwesən

12 *Kamini mə, “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” nīpərhiēnien, mətə ripko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” mətə iou ko iapkəseni mhə mə nari riti trərkwi iou, mamərimənu ia nirak. 13 *Kamini mə, “Nəveginien kīno səvəi tīpwi iərmama, nənə tīpwi iərmama kīno səvəi nəveginien.” Nīpərhiēnien, mətə Kumwesən trouraha irau pəri. Nīpwrai iərmama komhə kīno mə iərman triri əpnəpen nīpran irə, mətə kīno nīpwrai iərmama mə trəgnəgini Iərimənu irə, nənə Iərimənu ramarə ti nīpwrai iərmama. 14 *Kumwesən rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, nənə ia niskaiien səvənhi in tro mwi kitaha sətui mwi. 15 *Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrataha irəha nīpəri nīpwrai Kristo. Nənə rerimīaha rirhi mə ko iakuvehi nīpwrak i sə in nīpəri nīpwrai Kristo mevən mo kuatia irə irau pran ia suatuk? Rekəm! Ko ripko mhə iamīnhi irə mine. 16 *Hiəukurən uə rekəm? Iərmama sə ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia.” 17 *Mətə iərmama sə rauvehe mamō kuatia irau Iərimənu səkitaha, in ruvehe mo kuatia irau min ia nənimwin.

18 Tiharaka mhəpwəh nəvənien ipaka ti noien i sə iərman ramiri əpnəpen nīpran. Noien ərəha me nepwin samame iərmama ramo, irəha fwe iruə ko həkuvnimwə mhə ia nīpwrai iərmama. Mətə iərman sə ramiri əpnəpen nīpran ramo noien ərəha riti ia nīpwran atukw. 19 *Hiəukurən uə rekəm? Nīpwramīaha rəmwhen ia nimwə riti səvəi Nənimwin Ikinan fwe ia rerimīaha. Kumwesən ruvei pehe Nənimwin nəha m kimiaha. Nənə ripko mhə səkimīaha atukw a nə nīpwramīaha. 20 *Kumwesən rinərəku raka kimiaha ia

* 6:11: Taet 3:3-7 * 6:12: 1Kor 10:23 * 6:13: 1Tes 4:3-5 * 6:14: Rom

8:11, 1Kor 15:20, 2Kor 4:14 * 6:15: Rom 12:5, Efes 5:30 * 6:16: Mat 19:5

* 6:17: Jon 17:21-23, Rom 8:9-11 * 6:19: 1Kor 3:16 * 6:20: 1Kor 7:23, 1Pit 1:18-19, Fil 1:20

nərəkuien riti rəknekīn. Ro pen tihaməkeikei mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəfe hiamo ia nīpwramiaha.

7

Nerəien

¹ Ia nīkaren səvəi nəresien me nəha hiəmərari mhərhi pehe miou. Ramasan mə iərman riti trəpwəh niriien pran. ² Mətə nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen pik irəha me ro pen ramasan mə iərman riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti səvənhi. ³ Iərman traməkeikei mapri irau pran səvənhi trīni minuə pran rokeikei, nənə pran traməkeikei mapri irau iərman səvənhi trīni minuə iərman rokeikei. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə pran rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə iərman səvənhi ramərimənu irə. Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə pran səvənhi ramərimənu irə. ⁵ Ripkamasan mhə mə pran uə iərman rehekīr ti nīpwrān trīni minuə riti rokeikei. Mətə trīni minuə irau pəri krouəsēni mə trouəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri pəri mwi kamo rīməru ti Setan mə tro irau kroumwei ia nərahāien ti nəri nə mə irau kroupkiskai mhə. ⁶ Nəgkiariien nəha iakīni mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien,” ramarə a ia kīmiaha mə tiho uə tihəpwəh noien, ripko mhə loa riti. ⁷ *Iakregi mə ko nərmama me pam həmwhen a ia nirak, səiou pran riwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien nīskaiien m nərmama me pam mə tuharə əpa. Riti rauvehi nīskaiien mə tro iamīnhi irə, riti mwi mə tro iamīnha irə.

⁸ Nərmama səməme həpkarə pəri mhə mine səməme nərman uə nīpran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhen a ia nirak. ⁹ *Mətə trīni minuə rəknekīn ti nirəha mə tuhavən ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tihaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.

¹⁰ *Nərmama me səməme kamharə pəri, iakani pehe tuku-miaha i, ripko mhə nəgkiariien səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trīni minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pəriien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trirərig pen a mwi ti iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi.

¹² Trīni minuə piəvtaha riti pran səvənhi ripkahatətə mhə ia Kristo, mətə rəsēni mə trouarə irau iərman nəha, iərman

* 7:7: Mat 19:12

* 7:9: 1Tim 5:14

* 7:10: Mat 5:32, 19:9

trəpwəh nəpwəhien prən nəha. Nəgkiariien i iakani rīpko mhə səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha. ¹³ Trini minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau prən nəha, prən nəha trəpwəh nəpwəhien in. ¹⁴ Kimiaha hiəukurən. Iərman sə rīpkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi rino raka iərman nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kīnəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Nənə pran sə rīpkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman səvənhi rino raka pran nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kīnəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Mə rīpko mhə iamīnhi irə nəkwərhakwərha me səvənrau tuhəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə təkwtəkwwuni irəha həuvəuvehe mhəno ikinan i.

¹⁵ *Mətə trini minuə sə nəha rīpkahatətə mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh irau me, pwəh ro iamīnhi irə. Piəvtaha riti uə kītirimətaha riti nari riti mwī riwən rərihi irau pran uə iərman sə rīnəpwəh in iamīnha irə. Mətə Kumwesən rīnəkwein kītaha mə tsarə ia nəmərīnuien. ¹⁶ *Ik pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimīru iərman səim uə? Nənə ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimīru pran səim uə?

¹⁷ *Mətə nəri kuatia i mə pwəh kimiaha kuatia kuatia tihamarə ia narəien sə Iərimənu səkitaha rīməuvei pehe m kimiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia nəpīn nəha in rīnəkwein ia kimiaha. In i nəvəhagien səiou iakauvei pen m nakalasia me pam. ¹⁸ Kimiaha səməme kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein ia kimiaha, rərəha mə ipwet mīne hiaməmwur mə tihamərkwafə noien nəha kīno m kimiaha. Kimiaha səməme kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein kimiaha, rərəha mə ipwet mīne tihəuvən mə tukuvehi ninhum m kimiaha. ¹⁹ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m iərmama uə kəpwəh nuvehien, mətə nəri anan riti in i tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. ²⁰ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mharə a ia narəien sə hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rīnəkwein ia kimiaha. ²¹ Trini minuə ik slef riti nəpīn Kumwesən rəkwein ik, tikəpwəh nətəriḡ pikien. Mətə trini minuə ikukurən suatuk sə tukifi nari ia niram, ikesi pen. ²² *Kimiaha hiəukurən. Trini minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama riti sə in slef, iərmama nəha rəmwhen ia iərmama riti kuvəfi raka raka nari irə in səvəi Iərimənu. Ia noien a mwī nəha, trini minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama riti sə rīpko mhə in slef, iərmama nəha in slef riti

* 7:15: Rom 14:19   * 7:16: 1Tes 3:1   * 7:17: 1Kor 7:20,24   * 7:19: Rom 2:25, Kal 5:6, 6:15   * 7:22: Flm 16, Efes 6:6, 1Tes 2:16

səvəi Kristo. ²³ Kumwesən rinəṛəku raka kimiaha ia nərəkuien riti nənimen rəknekin. Ro pen tihəpwəh nuveheien mho kimiaha slef me səvəi nərmama. ²⁴ Piak me, nəfe narəien kimiaha kuatia kuatia hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpɪn nəha Kumwesən rinəkwein ia kimiaha, ramasan mə tihamarə a irə kimiaha Kumwesən.

²⁵ *Ia nɪkaren səvəi nəresien nəha mə rəfo ia nəkur vi me səməme həpkarə pəri mhə ihi, iou iapkuvehi atuk-watukw mhə nəgkiariien riti ti Iərimənu səkitaha. Mətə takini nətərigien səiou, nənə ti nəri nə mə Iərimənu səkitaha rinapi pik tukw iou, ro pen hiəukurən niniien nɪpərhienien ia nəfe takini. ²⁶ Ia nətəien səiou, ti nəri nə mə kitaha samarə ia nəpɪn əknekin ipwet mine, ramasan mə iərmama riti tramarə a iamɪnhi irə mamevən. ²⁷ Ik iərmama sə ikinarə pəri raka kimirau pran, tikəpwəh neitehien narəien səim. Nənə ik iərmama sə ikəpwəh ihi narə pəriien kimirau pran, tikəpwəh nətuiien pran riti səim. ²⁸ *Mətə trini minua ikuə tikarə pəri kimirau pran, ipko mhə noien ərəha. Nənə trini minua pran vi riti rinua trarə pəri irau iərman, in rɪpko mhə noien ərəha. Mətə nərmama səməme kamho iamɪnha irə tuhəregi nəmisiəien ia təkure tɪprənə i, nənə iakəpwəh nokeikeien mə tihəregi nəmisiəien me nəha.

²⁹ *Piak me, in i nɪpwrai nəgkiariien səiou. Nəpɪn səvəi tɪprənə i ruvəuvehe muvəkwa. Ro pen ipwet mine muvehe mamevən nərman me səvənraha me fwe nɪpran me tuhamarə rəmwhen mə nɪpran me səvənraha me həiwən. ³⁰ Nərmama səməme rerinraha rəpou, irəha tuhamarə rəmwhen mə rerinraha rəpwəh nəpouien. Nərmama səməme rerinraha ragien, irəha tuhamarə rəmwhen mə rerinraha rəpwəh nagienien. Nərmama səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me, irəha tuhamarə rəmwhen mə rɪpko mhə səvənraha. ³¹ *Nərmama səməme kamho narimnari me səvəi tɪprənə i, irəha tuhamarə rəmwhen mə narimnari me nəha rɪpko mhə nɪmɪruien ihi səvənraha. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə tɪprənə i səvəi təkwtəkwuni mine rinauvehe triwən.

³² Nənə iakokeikei mə tihəpwəh nətərig pikien ti nari riti səvəi tɪprənə i. Iərman səvənhi pran riwən, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi Iərimənu mə trəfo mo reri Iərimənu ragien. ³³ Mətə iərman səvənhi fwe pran in ramətərig pik ti narimnari me səvəi tɪprənə mə trəfo mo reri pran səvənhi ragien. ³⁴ Nənə nətərigien səvənhi ro kəru. Rəmwhen a mwɪ pran səvənhi iərman riwən, uə pran vi, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi Iərimənu mə in trəfo marei ti Iərimənu səkitaha ia nɪpwrən mine nənɪmwɪn. Mətə pran

* 7:25: 1Tim 1:12-13 * 7:28: Luk 21:33 * 7:29: Rom 13:11 * 7:31: 1Jon 2:17

səvənhi fwe iərman, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi tīprənə mə trəfo mo reri iərman səvənhi ragien. ³⁵ Iapkini pehe mhə nəgkiariien me i mə takərkouani pehe nəkwus ia kimiaha, mətə iakani ti namasanien səkimiaha. Iakokeikei mə tiharə ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari m Iərimənu səkitaha, mho a nətərigien səkimiaha irə kuatia.

³⁶ Mətə trini minuə iərman riti mine pran vi riti kimərfi irau mə trouarə pəri, nənə iərman rini mə trouəpwəh pəpim, mətə rerin rirhi mə ripko mhə noien atukwatukw ia prən nəha, nənə trini minuə prən nəha rarə amasan a meste nuk me nepwin, nənə iərman rerin rirhi mə traməkeikei miri prən nəha, nənə ramasan a, in rukurən niriiien. In ripko mhə noien ərəha. Ramasan mə irau trouarə pəri.^a ³⁷ Mətə mə iərman nəha rəpwəh nokeikeiien mə trarə pəri irau prən vi nəha kimərfi mə səvənhi, iərmama riti riwən sə raməkeikei min mə trəpwəh niriiien prən nəha, mətə in nə nətərigien atukw a səvənhi, iərman nəha in mwi ro noien amasan. ³⁸ Ro iaminihi irə iərman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə ripkiri mhə pran in ramo noien amasan məpi raka.

³⁹ *Pran sə rinerə raka kinərkwi tərini irau iərman səvənhi nəpın iərman səvənhi ramiru. Mətə trini minuə iərman səvənhi ruvamhə, kifi nari irə rukurən nesi penien iərman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti sə ramahatətə ia Iərimənu səkitaha. ⁴⁰ Mətə ia nətərigien səiou trini minuə in ramarə a iaminihi irə mine məpwəh nesi penien iərman riti mwi rerin tragien. Rerik rirhi mə Nənimwin səvəi Kumwesən ruvei pehe nətərigien nəha miou.

8

Nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha

¹ *Ia nikaren səvəi nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, kitaha səukurən mə kitaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti

a 7:36: Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien i ia vas 36-38 ro iaminihi irə: “Trini minuə iərman riti ia nətərigien səvənhi rətə mə ripkatukwatukw mhə mə trəkwtəmhiri əknekın prən ouihi vi səvənhi, nənə mətə mə nuk səvəi prən ouihi vi nəha rinəmwhen raka, nənə iərman nəha riregi rəmwhen mə in trevən merə, ramasan mə tro rəmwhen sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianha irə ripko mhə noien ərəha. Mətə iərman sə nətərigien səvənhi riskai, nari riti ripkəkeikei mhə min, rinətərig raka irə fwe ia rerin mə trəkwtəmhiri əknekın prən ouihi vi nəha səvənhi məpwəh naseniien mə trevən merə, iərmama nəha in mwi ramo noien amasan. Ro iaminihi irə, iərman sə ruvei pen prən ouihi vi səvənhi mə trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rəkwtəmhiri əknekın prən ouihi vi səvənhi mə trəpwəh nevənien merə, in ramo noien amasan məpi raka.

* **7:39:** Rom 7:2-3 * **8:1:** Wok Me 15:29

sə iərmama raməfiutə in tukwe, mətə nokeikeiien raurvhəkin iərmama ruvehe mautə. ² *Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə rukurən pik nari, in ripkukurən anan mhə narimnari me səməme in traməkeikei mukurən. ³ *Mətə trini minuə iərmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

⁴ *Rəfo ia nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha? Ko sani nəveginien me nəha uə rekəm? Kitaha səukurən mə nənimwi nari sə kaməfwaki pen min ramahatən pen nipwrai nari riti sə ripkimiru mhə. Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi riwən mətə kuatia a. ⁵ Mətə kumwesən eikuə me i kamini mə kamharə ia neiai mine ia təkure tiprənə i ko kamharə pərhien ko rəfo? Nipərhienien i mə kamini mə “kumwesən me” mine “iərimənu me” irəha həpik, ⁶ *mətə tukutaha i, səkitaha Kumwesən kuatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iamihni irə nimiruien səkitaha səvənhi. Iərimənu səkitaha kuatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iamihni irə nimiruien səkitaha ruku pen tukwe.

⁷ Mətə nərmama pam həpkukurən amasan mhə nəri nəha. Nərmama nepwin nəha ikin irəha hənaməfwaki pik m nənimwi nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mine nəpin hani nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, rerinraha rirhi mə haməsiai ihi nənimwi nari me nəha. Irəha həregi pen ia nirəha mə həno noien ərəha ti nəri nəmə nahatətəien səvənraha ripkiskai mhə. ⁸ *Mətə nəveginien ko ripkuvehi mhə kitaha səuvehe ipaka ti Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri auər a irə.

⁹ *Kuvəfi raka nari ia kimiaha hiəukurən nəniien nəveginien me nəha, mətə tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien səkimiaha tro nərmama səməme nahatətəien səvənraha ripkiskai mhə həmwēi ia noien ərəha. ¹⁰ Ik sə ikukurən mə ikukurən nəniien nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari sə kaməfwaki pen min. Trini minuə iərmama riti nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə rətoni ikaməni nəveginien me nəha, truvi mwi in rəni rino noien ərəha. ¹¹ *Trini minuə iko iaminha irə, nukurənien nəha səim trouraha iərmama i nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo rimamhə tukwe. ¹² Ia suatuk nəha kimiaha hiamo noien ərəha ia Kristo ti nəri nəmə hiamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hiamo noien riti mamhəuəsi irəha irə nəpin nahatətəien səvənraha ripkiskai mhə. ¹³ *Ro iamihni irə trini minuə nəveginien riti sə iakaməni ramo piak

* **8:2:** Kal 6:3 * **8:3:** Kal 4:9 * **8:4:** 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4 * **8:6:** Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3 * **8:8:** Rom 14:17 * **8:9:** Rom 14:13-15, Kal 5:13 * **8:11:** Rom 14:15,20 * **8:13:** Rom 14:21

mə trimwei ia nərəhaien, ramasan mə takəpwəh nəniēn mwi nəveginien nəha nəpɪn riti mə in trəpwəh nīmweiien.

9

Pol raməgkiari m nərmama me səməme kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

¹ *Iou iərmama riti sə iakukurən noien nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakinətoni Iesu Iərimənu səkitaha ia nənimek uə rekəm? Ouəh! Kimiaha nə kwənkwai wok me səiou sə iakamo tukwini m Iərimənu səkitaha uə rekəm? Ouəh! ² *Rosi nərmama nepwɪn kamhətoni iou mə ko mhə iou aposol, mətə kimiaha ko hiəpkətə mhə iamɪnha irə. Nimiruiēn səkimiaha sə hiaməuvehe mhə kuatia kimiaha Iərimənu səkitaha ramahatən pen mə iou aposol pərhiēn riti.

³ In i nəgkiariēn səiou takini pen ti nərmama me i səməme kamhəkiri noien səiou mə rəpwəh nəmwhenien.

⁴ *Kimiaha hiaməni mə rɪpkatukwatukw mhə mə tihəuvei pehe nəveginien mɪne nəri kamənimwi m kimaha ti wok səkimaha, mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe narimnari me nəha. ⁵ *Kimiaha hiaməni mə rɪpkatukwatukw mhə mə ia nəvəniēn səkimaha tahəiri nɪpran me səkimaha həkurirə ia kimaha rəmwhen ia aposol me nepwɪn mwi mɪne piəvi Iərimənu səkitaha me mɪne Pita kamho, mətə ratukwatukw a mə kimaha taho iamɪnha irə. ⁶ Uə rəfo, rosi rerimiahaha rirhi mə iou mɪne Panapas kimrau əpa trouəkeikei rauo atukw wok ti narəiēn səkimrau? Nətərigiēn nəha rɪpkatukwatukw mhə.

⁷ Sin ramo iaruaɡən in mətə rəpwəh nokeikeiēn mə tukəraku in irə? Uə sin raməmhə mətə rɪpkuvehi mhə nəveginien riti sənəni ia nəmhien nəha? Uə sin raməkwməni nərimiru me mətə rəpwəh ihi nəniēn riti? ⁸ Rerimiahaha rirhi mə narimnari me səməme iakaməgkiari irə haməuku pen a ia nətərigiēn səvəi iərmama? Rekəm! Loa rani a nəri kuatia. ⁹ *Kimərai pen nəgkiariēn i ia Loa səvəi Moses rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniēn tərhuī kau nəpɪn rameivə testesi kwənuni wit mə tekɪn trier raka.” Rəfo, Kumwesən rerin ramrhi a kau me, ¹⁰ *uə in rini nəgkiariēn nəha rerin ramrhi mwi kitaha? Ouəh, kimərai nəgkiariēn nəha tukutaha. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmama səməme haməkupwən mhəmhə ia nəmhien, nənə səməme həkurirə mhavən ia nəmhien nəha, nətərigiēn səvənraha kuatia a mə tuhəuvehi nəveginien ia nəmhien nəha. ¹¹ *Ia wok səkimaha

* 9:1: Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8 * 9:2: 2Kor 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8, 1Kor 9:13-14 * 9:5: Jon 1:42 * 9:9: Dut 25:4, 1Tim 5:18 * 9:10: 2Tim 2:6 * 9:11: Rom 15:27

kimaha iahəmwhen ia iərmama riti rinəpwei nuni nari ia nəmhiən. Nəmhiən nəha in nə kimiaha. Nəri sə iahənəpwei in nə narimnari me səməme tuhasitu ia nənimwimiahaha. Ro iamihhi irə ratukwatukw mə kimiaha tihəuvei pehe narimnari me tuhasitu ia nipwramaha. Noien nəha rəmwhen ia iərmama sə ramesi kwənkwai nari ia nəmhiən sə rīməsese tukwe. ¹² *Rosi nərmama əpə me nepwin həukurən nəresien nəveginien tukumiahaha nənə ratukwatukw a ti nəri nə mə irəha kamhasitu ia kimiaha, mamho wok səvəi Kumwesən. Mətə rəfo ia kimaha? Nəresien səkimaha ratukwatukw anan məpi raka irəha.

Mətə kimaha iahəpko mhə ia kimiaha rəmwhen mə kimaha iahəukurən noien. Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə taho nari riti rəsisəg ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ro pen nəfe nari sə ripam rauvehe tukumaha mətə iahaməvrani. ¹³ *Hiəukurən uə rekəm? Nərmama səməme kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən haməuvehi nəveginien sənənraha ia nimwə nəha. Nənə səməme kamhəvi netə ia nifatə, irəha kamhani nipərpəri nərimiru me i səməme kamhousi əpune irəha mamhəuvei pen m Kumwesən. ¹⁴ *Ia suatuk kua-tia Iərimənu səkitaha rīməni nəkwən mə nərmama səməme kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi, nərmama me nəha səməme kamhəregi irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen narimnari me səvəi narəien səvənraha.

¹⁵ *Mətə iou iapko anan mhə narimnari me nəha ratukwatukw a mə tako. Nənə nəkukuə i iakamrai təkwtəkwuni iapkra i mhə mə takəres nərəkuien sə ro iamihha irə. Iakaməgkiari ərpwi kwopti mə iakani irapw nəgkiariien amasan kīpkərəku mhə iou irə. Nənə iakəpwəh nokeikei ananien mə takesi pen suatuk əpə. Nemhəien ramasan məpi raka suatuk əpə. ¹⁶ *Trini minuə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, takəgkiari ərpwi ti nəfe? Kinəmri pehe wok nəha ia rəgik takaməkeikei mo. Aueh nəmisəien asori truvehe tukw iou trini minuə iakəpwəh nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha! ¹⁷ *Trini minuə iou iakimərfi wok i mə tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə rīmərfi iou məmri wok i ia rəgik, nənə ro pen takaməkeikei mo. ¹⁸ Nənə nəfe nəha nərəkuien səiou? In i mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mauvei pen auər a m nərmama irəha həpwəh nərəkuien iou irə. Ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə, mətə iou iakəpwəh.

¹⁹ *Nipərhienien iərmama riti ripkərimənu mhə ia nirak,

* 9:12: Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7 * 9:13: Nam 18:8,31, Dut 18:1-3

* 9:14: Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6 * 9:15: Wok Me 18:3 * 9:16: Jer 20:9

* 9:17: 1Kor 4:1 * 9:19: Mat 20:26-27

mətə iou iakiməuvehi irapw atukw iou mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m nərmama me pam mə takuvi pehe nərmama həpik həuvehe ti Kristo. ²⁰ *Nəp̄in iakavən kimaha nəkur Isrel, iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Irəha kamharə tegin Loa səvəi Moses, ro pen nəp̄in iakavən kimaha m̄inraha iakuvehe məmwhen ia nirəha. Nip̄ərhiēnien i iou iapkarə tegin mhə Loa səvəi Moses, mətə iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²¹ *Nəp̄in iakavən kimaha nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha, iakuvehe məmwhen ia nirəha. Mətə iakəpwəh nərarkiēn Loa səvəi Kumwesən, rekəm. Iakamarə tegin Loa səvəi Kristo. Iakamo iam̄inhi irə mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo.

²² *Nəp̄in iakavən kimaha nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiēn, iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Nərmama me pam noien səvənraha səp̄əmsəp̄ə, mətə nəp̄in iakavən kimaha m̄inraha iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə ia suatuk me pam takuvi pehe nep̄w̄in həuvehe ti Kristo. ²³ Iakamo iam̄inhi irə ti nəgkiariēn amasan səvəi Kristo, mə iou mw̄i takuvehi namasaniēn me səməme həuku pen ia nəgkiariēn amasan nəha.

²⁴ Hiəukurən uə rekəm? Ia naiuiēn, nərmama me pam hamaiu, mətə kuatia a trəvtənhi nərmama me pam kuvei pen nərəkuēn min. Nənə ramasan mə tihaiu ia noien səvəi naiuiēn mə tihəuvehi nərəkuēn nəha.

²⁵ *Nərmama me pam səməme kamhaiu, ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei mhare i tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi nərəkuēn sə triwən, mətə kitaha samo mə tsəuvehi nərəkuēn sə ramarə rerin. ²⁶ Ro iam̄inhi irə, rəmwhen ia naiuiēn, iou iapkaiu əpnəpen mhə. Nənə rəmwhen ia iərmama sə ramərui iərmama, iou iaparkuai mhə rəmwhen ia iərmama sə ramərui kwənmahān. ²⁷ *Mətə iakamo nəmisəien m̄ nipwrak mə nipwrak truvehe miskai mo rəmwhen sə iakokeikei. Iakamo iam̄inhi irə kamo nəp̄in iakinəvisau raka m̄ nərmama mə tuhəuvehe mhəiu ia naiuiēn nəha, mətə kurirə irə iakərui natuakəmien me səvəi naiuiēn nəha nənə kərarki iou ia naiuiēn.

10

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən trəsəpwiri kitaha

¹ *Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə nəp̄in kaha kupwən me səkimaha həməier fwe Ijip, irəha pam havən tegin

* 9:20: Wok Me 21:20-26 * 9:21: Kal 2:3 * 9:22: 2Kor 11:29, Rom 11:14

* 9:25: Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4 * 9:27: Rom 8:13,

13:14 * 10:1: Eks 13:21-22, Eks 14:22-29

nəpuə riti.* Irəha pam həpi simwɪn ia təsi əruerəv. ² Ia nəpuə nəha mɪne təsi Kumwesən ro paptaes ia nirəha pam mə irəha nərmama me səvəi Moses. ³ *Irəha pam hani nəveginien kuatia a sə Kumwesən ruvei pen mɪnraha. ⁴ *Irəha pam hənɪmwi nui kuatia a sə Kumwesən ruvei pen mɪnraha. Irəha hamənɪmwi nui ia kəpwier səvənhi sə rakurirə ia nirəha,* nənə kəpwier nəha in Kristo. ⁵ *Irəha pam həno iamɪnha irə, mətə Kumwesən rerɪn rɪpkagien mhə ti nirəha həpɪk, ro pen irəha hemhə əpnapen a fwe ia kwopun akwesakwes.

⁶ *Narimnari me nəha həmwhen ia nɪmtətien me səməme tuhəsuepwiri kitaha. Rərəha mə kitaha tsokeikei noien ərəha me rəmwhen irəha hənamo fwe kupwən. ⁷ *Rərəha mə kitaha tsəfwaki m nənɪmwi nari me rəmwhen irəha nepwɪn hənamo fwe kupwən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me nəha irəha həkure mhani nari, mhənɪmwi, kurirə irə həskəmter mamhotanis.” ⁸ *Rərəha mə kitaha tsəiri əpnapen nɪpran rəmwhen irəha nepwɪn hənamo fwe kupwən, nənə irəha pam twenti-tri-taosen həmamhə ia nəpɪn kuatia a. ⁹ *Rərəha mə kitaha tseipweipwi Iərimənu səkitaha^a rəmwhen irəha me nepwɪn hənamo fwe kupwən, nənə snek me hahi əpune irəha. ¹⁰ *Rərəha mə kitaha tsəgkiari əgkiari mhəni ərəha Kumwesən rəmwhen irəha me nepwɪn hənamo fwe kupwən, nənə agelo sə ramosi əpune iərmama rousi əpune irəha.

¹¹ *Narimnari me nəha həier pehe ia nərmama me nəha fwe kupwən mhəmwhen ia nɪmtətien riti tukunraha, mətə kɪmərəi pen ia nəkukuə mə trəvəhag m kitaha nərmama me i səməme samarə təkwtəkwuni nəpɪn sampam rinauvehe ipaka. ¹² Ro iamɪnhi irə iərmama sə rerɪn ramrhi mə ramərə əknekɪn traməkeikei maməsiari kamo in mwi rɪmwei ia noien ərəha me nəha. ¹³ *Narimnari me nəha səməme kamhəuvehe ia nɪmɪruien səkimiaha mə tuhətə sas ia nahatətəien səkimiaha kamhəuvən ti nərmama me pam. Mətə nəpɪn me pam Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi, nənə in trɪpkəsəni mhə narimnari me nəha həuvehe mhəskai ia nɪmɪruien səkimiaha mhəpi raka nɪskaiien səkimiaha. Mətə nəpɪn narimnari me nəha tuhəuvehe ia nɪmɪruien səkimiaha, Kumwesən tro suatuk riti mə hiəukurən nuvehien nərerien səkimiaha mə narimnari me nəha tuhəpwəh noien kɪmiaha hiəmwei ia noien ərəha.

* **10:1:** Eks 13:20-21, Sam 105:39   * **10:3:** Eks 16:35   * **10:4:** Eks 17:6, Nam 20:11   * **10:4:** Nam 20:2-17   * **10:5:** Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5   * **10:6:** 1Kor 10:11, Nam 11:4,34   * **10:7:** Eks 32:6   * **10:8:** Nam 25:1-9   * **10:9:** Nam 21:5-6   ^a **10:9:** Uə “Rərəha mə kitaha tseipweipwi Kristo.”   * **10:10:** Nam 16:41-49, Hip 3:11,17   * **10:11:** 1Kor 10:6, 1Tes 4:7   * **10:13:** 1Kor 1:9

Nakalasia me tuhəpwəh nuveheien mho kuatia irəha nərəmhə me

¹⁴ *Ro iaminih i irə nərmama keikei me səiou, tiharaka mhəpwəh nevənien ipaka mə tihəfwaki m nənimwi nari me. ¹⁵ Kimiaha nərmama səməme hiəukurən nari, tihəkiri ro nəgkariien səiou mə ramasan uə rərəha. ¹⁶ *Kap amasan nəha saməgnəgini Kumwesən tukwe, nəpin kitaha sənimwi irə, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia niten. Bred nəha saməkwsen, nəpin sani, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia nipwran. ¹⁷ *Kitaha səpik, mətə səmwhen a ia nipwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə bred kuatia a, nənə kitaha pam sani bred nəha.

¹⁸ *Rerimiahaha tramrhi ro nəkur Isrel. Irəha kamhani nusai nərimiru me nəha səməme kinousi əpune irəha kauvei pen m Kumwesən ia təkure nifatə. Ro pen irəha həuvehe mho kuatia ia noien nəha ho ia nifatə. ¹⁹ *Nipwrai nəgkariien səiou rəfo irə? Ripko mhə nipwran i mə nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha in nari riti uə nənimwi nari sə kaməfwaki pen min in nari riti, rekəm. ²⁰ *Mətə nəgkariien səiou nipwran in i mə nəpin nərmama kamhousi əpune nərimiru me mamhəuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, irəha kamhəuvei pen m nərəmhə me mhəpkuvei pen mhə m Kumwesən. Nənə iakəpwəh nokeikeien mə tihəuvehe mho kuatia kimiaha nərəmhə me. ²¹ *Kimiaha ko hiəpkənimwi mhə ia kap səvəi Iərimənu səkitaha irau kap səvəi nərəmhə me. Kimiaha ko hiəpkəkure mhə mhani nari ia tepol səvəi Iərimənu səkitaha irau tepol səvəi nərəmhə me. ²² *Rərəha mə kitaha tsəkurirə nərəmhə me mho Iərimənu səkitaha niemaha rəpi rəmwhen ia iərman pran səvənhi revən ti iərməpə. Rərəha mə reritaha rirhi mə kitaha səskai mhəpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhəuvehi utə nəghi Kumwesən

²³ *Kamini mə, “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən noien,” nipərhiēnien, mətə ripko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən noien,” mətə ripko mhə irəha pam tuhəuvrhəkin iərmama ruvehe mutə. ²⁴ *Rərəha mə kimiaha riti trətui suatuk ti nasituien ia in əpa, mətə traməkeikei mətui mwi suatuk ti nasituien ia nərmama nepwin mwi.

²⁵ Nusai nərimiru me pam səməme kauvehi nənimen ia kwopun kauvehi nəmri nusai nərimiru me ikin kimiaha

* 10:14: 1Jon 5:21 * 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Rom 12:5, Efes 4:16

* 10:18: Lev 7:6 * 10:19: 1Kor 8:4 * 10:20: Dut 32:17, Rev 9:20 * 10:21:

2Kor 6:15-16 * 10:22: Dut 32:21 * 10:23: 1Kor 6:12 * 10:24: Rom 15:2

hiäukurän naniiën. Tihani mhəpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səkimiaha mə hiamō noien ərəha uə rekəm. 26 *Tihəpwəh nəresien tukwe ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tɪprənə i mine narimnari me pam irə səvəi Iərimənu səkitaha.”

27 *Trini minuə iərmama riti sə ripkahatətə mhə ia Kristo rəres ik mə tikevən məni nari kimirau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rerim ragien mə tikevən, ikevən məni a nəfe nəveginien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səim mə ikamo noien ərəha uə rekəm. 28 *Mətə tikəfo trini minuə kimirau iərmama nəha irauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərimiru riti mik, mini pehe tukw ik i ianhi mə, “Nusai nərimiru i kiməuvei pen m nənimwi nari riti sə kaməfwaki pen min”? Trini minuə iərmama nəha rini pui pehe nəri nəha mik iamihhi irə, ramasan mə rerim tramrhi iərmama nəha, mamrhi mwi nətərigien səvənhi. 29 Trini minuə nətərigien səvənhi rətə mə ikaməni nusai nərimiru nəha mamsiai nənimwi nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nəniiën, mətə rerim a trukurən mə ramasan a. Rosi iərmama riti trəres iamihhi irə mə, “Kuvəfi raka raka nari ia nirak, mətə rəfo nətərigien səvəi iərməpə rəsisəg iou mə takəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei? 30 *Trini minuə iakani tanak m Kumwesən ti nəveginien, rəfo kani ərəha iou ti nari riti sə iakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?”

31 *Nukune nəgkiariien me pam nəha ro iamihhi irə. Nəfe tiho, uə nəfe nəveginien tihani, uə nəfe nari tihənimwi, tihaməkeikei mho ia noien sə rauvehi utə nəghi Kumwesən.

32 *Tihəpwəh noien mə nəkur Isrel, uə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, uə nakalasia me səvəi Kumwesən ho rəmwhen ia iərmama riti sə rapəti mimwei. 33 *Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səiou sə iakaməmwur mə tako reri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme iakamo. Iakamo iamihhi irə ti nəri nə mə iapkətui atukw mhə namasanien səiou, mətə iakamətui namasanien səvəi nərmama həpik mə Kumwesən truvehimiru irəha.

11

1 *Kimiha tihaməkeikei mhəuvnhi iou rəmwhen ia iou iakauvnhi Kristo.

Nipran me tuhəfo irə nəpin nakalasia me housəsimwin irəha me ti nəfwakiien

* 10:26: Sam 24:1 * 10:27: Luk 10:8 * 10:28: 1Kor 8:7 * 10:30: 1Tim 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Rom 14:13 * 10:33: 1Kor 9:20-22 * 11:1: 1Kor 4:16

² Iakaməgnəgini kيمياha ti nəri nə mə hiəpkenouenou mhə iou ia nəp̄in me, nənə mamhəkwtəmhiri noien me səməme iakinahatən kيمياha irə.

³ *Mətə iakoikei mə kيمياha tihəukurən mə kənkəpwə nərman me pam nə in nə Kristo, kənkəpwə pran nə in nə iərman səvənhi, nənə kənkəpwə Kristo nə in nə Kumwesən. ⁴ Trini minuə iərman riti ruvegi kənkəpwə maməfwaki uə mani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rīməuvei pen min, ramo auris Kristo. ⁵ Mətə pran sə rəpwəh nuvegiiien kənkəpwə maməfwaki uə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rīməuvei pen min, in ramo auris iərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mə kinəkihi nukwəne prən nəha rīpwīə. ⁶ Trini minuə pran riti rəpwəh nokeikeiiien mə truvegi kənkəpwə iamīnha irə ramasan mə trərai a nukwənen. Mətə ti nəri nə mə ro a naurisien mə pran trəkihi nīmwai nukwənen uə tro kīpwīə ia kənkəpwə, nənə ramasan mə trauvegi a kənkəpwə. ⁷ *Rərəha mə iərman riti truvegi kənkəpwə ti nəri nə mə iərman in rəmwhen ia nənimwi nari riti kamətə pen Kumwesən irə mine noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan səvəi iərman irə. ⁸ *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rīpkuvehi mhə pran mo iərman irə, mətə in ruvehi iərman mo pran irə. ⁹ *Nənə Kumwesən rəpwəh noien iərman mə in iasitu səvəi pran mətə rino pran mə in iasitu səvəi iərman. ¹⁰ Ro pen pran traməkeikei muvegi kənkəpwə mə nagelo me tuhətoni mə in ramsiai iərman səvənhi.

¹¹ Mətə tukutaha i səməuvehe mho kuatia kitaha Iərimənu səkitaha, pran ko rīpko əpa mhə narimnari, nənə iərman mwi ko rīpko əpa mhə narimnari, irau trouo pəri wok. ¹² Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən ruvehi iərman mo pran irə, mətə təkwtəkwuni iərman rətui pehe ia pran. Nənə narimnari me pam haməuku pen ti Kumwesən. ¹³ Həkiri ro nəri i mə pran sə raməfwaki m Kumwesən, məpwəh nuvegiiien kənkəpwə, noien nəha ratukwatukw uə rekəm? ¹⁴ Noien səkitaha nərmana ramahatən kيمياha ia nəri i takini uə rekəm? Iərman sə nukwənen rəpwəmwis ramo auris in, ¹⁵ mətə trini minuə pran riti nukwənen rəpwəmwis, rerin tragien tukwe, ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvei pen nīmwai nukwənen min mə trauvegi kənkəpwə. ¹⁶ Mətə trini minuə iərmana riti rokeikei mə trəvisə ia noien nəha iakani, nənə iou takini iamīnhi irə mə noien riti mwi riwən nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me hamo, mətə həmnəmwhen a.

Nəveginien ikinan

* **11:3:** Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23

* **11:7:** Jen 1:26-27, Jem 3:9

* **11:8:**

Jen 2:21-23, 1Tim 2:13

* **11:9:** Jen 2:18

17 Ia nægkiariien me i takini pehe tukumiaha naha takwtakwuni, tapkəgnəgini mhə kimiaha ti nəri nə mə nousəsımwinien səkimiaha rıpkasitu mhə ia kimiaha mətə ramouraha a kimiaha. 18 *Nəri kiməkupwən kini pehe tukw iou i iakregi mə nəpın kimiaha nakalasia me hiamousəsımwin kimiaha me, nənə mamheitehieitehi kimiaha me. Nənə rerik rirhi mə nægkiariien me naha nepwin ho nıpərhiienien, 19 *ti nəri nə mə tihaməkeikei meitehieitehi kimiaha me nənə tukətə mə nisımə naha ia kimiaha kamho noien atukwatukw. 20 Nəpın hiamousəsımwin kimiaha me mə tihani nəveginien ikinan səvəi İərimənu səkitaha, rıpkə mhə nəveginien naha hiamani. 21 İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha kuatia kuatia hiaməmwur ia nənien nari. Kimiaha nepwin nukumhə ramahi irəha. Nepwin kamhənimwi nənimwiien skai mamhakonə. 22 *Rəfo, rosi nimwə me səkimiaha riwən mə tihəkupwən mhəuvən mhəvegin mhənimwi fwe ikin uə? Uə rəfo, rosi hiamətə ərəha a nakalasia me səvəi Kumwesən, nənə hiokeikei mə tiho auris nərmama nautə səvənraha riwən uə? Takəfni pehe m kimiaha? Takəgnəgini kimiaha ti noien naha? Rekəm, ko iapkəgnəgini mhə kimiaha!

23 İou iakinahatən raka kimiaha ia nægkiariien sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe miou. İakini mə ia nəpın kurirə kəsəni pen İesu İərimənu səkitaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in ruvehi bred, 24 məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, mini mə, “In i nıpwra k sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihaməkeikei mamho iamınhi irə mə rerimiaha ramrhi iou.” 25 *Rəmwhen a mwi nəpın irəha hani raka nari, in ruvehi kap waen, mini mə, “Kap i in i nægkiariien vi səvəi Kumwesən nitek trərihi tərini əknekın nægkiariien naha. Tihamarə mamhəuvən nəpın tihamənimwi ia kap i tihaməkeikei mamho iamınhi irə rerimiaha tramrhi iou.” 26 Ro iamınhi irə nəpın hiani bred i, uə hiamənimwi kap waen i, hiaməni irapw nemhəien səvəi İərimənu səkitaha. Tihamo iamınhi irə mamhəuvən mhəste in truvehe mwi.

27 *Ro iamınhi irə iərmama sə raməni bred uə ramənimwi kap waen i səvəi İərimənu səkitaha ia noien riti sə rəpwəh natukwatukwien, in ramo noien ərəha, mamə nəri auər a ia nıpwrai İərimənu səkitaha sə ro ikinan i, mamə mwi nəri auər a ia niten sə ro ikinan i. 28 *Ro pen iərmama riti traməkeikei mukupwən məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni bred naha, mənənimwi kap waen naha. 29 In traməkeikei mo iamınha irə ti nəri nə mə iərmama sə raməni bred naha, mamənimwi

* 11:18: 1Kor 1:10-12, 1Kor 3:3 * 11:19: Dut 13:3, 1Jon 2:19 * 11:22: Jem

2:5-6 * 11:25: Eks 24:6-8, Sek 9:11, Hip 8:8-13 * 11:27: Hip 10:29 * 11:28:

Mat 26:22, 2Kor 13:5

kap waen naha, matə ripkatə sas mhə nipwrai Iərimənu səkitaha, in ravi pehe atukw a nərpwiniēn sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvəhi. ³⁰ Nəri naha rino mə təkwtəkwuni naha kimiaha hiəpik hiaməpou mamhemhə irə, nənə kimiaha nepwin həuvamhə raka. ³¹ Mətə trini minuə kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien səkitaha kurirə sani nəveginien ikinan, Iərimənu səkitaha ko rəpwəh nərpwiniēn noien ərəha səkitaha. ³² *Nəpin Iərimənu səkitaha rərpwin noien ərəha səkitaha, in ramo mə trəkoui atukwatukw kitaha irə, mə nəpin trərpwin noien ərəha me səvai nərmama ia tiprənə i, nənə kitaha tsəpkuvehi mhə nərpwiniēn naha kitaha minraha.

³³ Ro pen piak me, nəpin hiūsəsimin kimiaha me mə tihani nəveginien ikinan, tiheitenhi kimiaha me. ³⁴ Trini minuə kimiaha riti nukumhə rahi, ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəpin hiūsəsimwin kimiaha me, Kumwesən trəpwəh nərpwiniēn noien ərəha səkimiaha.

Narimnari me nepwin mwi naha ikin ia noien naha, mətə takuvei pehe nəgkariien tukwe nəpin takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nənimwin səvai Kumwesən rauvei pehe

¹ Ia nikaren səvai niskaiien me səməme Nənimwin səvai Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. ² *Kimiaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəpin hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti ruvi pen kimiaha mə tihəfwaki m nənimwi nari me səməme həkəgkiari mhə, mətə hiaməuvən a. ³ *Ro pen iakokeikei mə kimiaha tihəukurən. Iərmama sə Nənimwin səvai Kumwesən ramiri in ko ripkini mhə mə “Iesu in rərəha.” Nənə iərmama sə Nənimwin Ikinan rəpwəh niriiēn in, ko in rəpwəh niniiēn mə “Iesu in Iərimənu.”

⁴ *Kitaha saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənimwin i səvai Kumwesən sə rauvei pehe niskaiien me naha in kuatia a. ⁵ *Kitaha samo tukwini nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə Iərimənu i samo tukwini nari min in kuatia a. ⁶ Kitaha samo wok me ripik səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuatia a ramo wok ia nimiruiēn səvai nərmama me pam mə irəha tuho pam wok me naha.

⁷ *Nənimwin səvai Kumwesən rauvei pehe niskaiien me səvəhi m kitaha kuatia kuatia, mauvei pehe mə niskaiien me naha tuhasitu ia kitaha pam. ⁸ Iərmama riti, Nənimwin rauvei pen niskaiien min mə trini irapw nəgkariien sə nukurəniēn rarə irə. Riti mwi, Nənimwin kuatia a rauvei pen niskaiien

* 11:32: Hip 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jon 4:2-3 * 12:4: Rom

12:6, Efes 4:4 * 12:5: Efes 4:11 * 12:7: 1Kor 14:26

min mə trini irapw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənimwın kuatia a rauvei pen niskaiien min mə trahatətə əknekın ia Kumwesən. Riti mwi, Nənimwın kuatia a rauvei pen niskaiien min ti noien nərmama səməme hamemhə həuvehe mhəsanin. ¹⁰ *Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti noien nımtətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nəkiriien nənimwın me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəməpə, nənə mauvei pen m iərmama riti mwi niskaiien ti niniien nıpwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ *Niskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia Nənimwın kuatia a, nənə in rauvei pehe m kitaha kuatia kuatia mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² *Nıpwrai iərmama kuatia a, mətə nourenouren me rıpik. Nənə nəri auər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə haməripin ia nıpwrai iərmama kuatia a. Nənə ro iamınhi irə rəmwhen a ia Kristo. ¹³ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nənimwın kuatia a rino paptəes ia kitaha pam ia nıpwrai Kristo kuatia, nəkur Isrel uə nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rino mə kitaha pam səuvehi Nənimwın kuatia a rarə ia kitaha rəmwhen ia nui kamənimwi.

¹⁴ Nıpwrai iərmama komhə nouren kuatia a, mətə nourenouren me rıpik. ¹⁵ Trini minuə nisun rini mə, “Rıpkə mhə iou rəgin nənə ro pen rıpkə mhə iou nıpəri nıpwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nisun komhə in nıpəri nıpwrai iərmama. ¹⁶ Nənə trini minuə nıfregin rini mə, “Rıpkə mhə iou nənimen nənə ro pen rıpkə mhə iou nıpəri nıpwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nıfregin komhə in nıpəri nıpwrai iərmama. ¹⁷ Trini minuə nıpwrai iərmama riti in nənimen me pam, nənə trəfo miregi nari? Nənə trini minuə nıpwrai iərmama riti in nıfregin me pam, in trəfo miregi nari? ¹⁸ Mətə rekəm, Kumwesən rino nıpwrai iərmama nourenouren me rarə rəmwhen in rokeikei. ¹⁹ Trini minuə nourenoure nıpwrai iərmama nə kuatia a, nənə nıpwran pəku? In riwən. ²⁰ Mətə nıpərhiien nourenouren me rıpik, mətə nıpwran kuatia a.

²¹ Nənimen ko rıpkini pen mhə ti rəgin mə, “Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen raka.” Nənə kənkəpwə ko rıpkini pen mhə ti nisun mi mə, “Iou iakəpwəh kimirau, iou iakinəmwhen raka.” ²² Rıpkə mhə iamınhi irə. Nourenoure nıpwratəha me səməme reritəha ramrhi mə həpou

* **12:10:** Wok Me 2:4, 1Kor 14:5 * **12:11:** Rom 12:3, 1Kor 7:7 * **12:12:** 1Kor

10:17 * **12:13:** Kal 3:28

anan, mətə irəha tuhaməkeikei mharə. ²³ Nənə nourenoure nīpwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen minraha. Nənə nourenoure nīpwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. ²⁴ Mətə nourenoure nīpwrataha me səməme həkko mhə naurisien, səpwəh a iamīnhi irə. Mətə Kumwesən rinousəsīmwin nourenoure nīpwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenoure nīpwrataha nepwin. ²⁵ Nənə ia noien nəha, nourenoure nīpwrataha me ko həkpwəh neitehieitehien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. ²⁶ Trini minuə nouren riti ramregi nəmisiēn, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisiēn irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisaiien m nouren riti nouren me pam tuhəgien irəha min.

²⁷ *Nīpwrai nəgkiariien i mə kimiaha pam nīpwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenoure nīpwrān me. ²⁸ *Nənə ia nousəsīmwinien səvəi nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kamhəkuriə pen irəha, nənə nahatən me kamhəkuriə pen mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama kamho nīmətien me, nənə nərmama kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə nərmama kamhəkəkini nakalasia me ia nəfe wok kamho, nənə nərmama kamhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. ²⁹ Ripko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam nərmama səvəi noien nīmətien me, ³⁰ uə kamhəuvehi nīskaiien ti noien nərmama kamhemhə həuvehe mhəsanin. Irəha pam həkpuvehi mhə nīskaiien ti nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə nīskaiien ti nini irapwien nīpwrai nəgkiariien əpə me nəha. ³¹ *Mətə tihousari əknekin mə tihəuvehi nīskaiien me nəha Nənīmwin rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka nīskaiien me nepwin.

Mətə təkwtəkwni takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

13

Noien səvəi nokeikeien

¹ Trini minuə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me səvəi nərmama mine nagelo me, mətə nokeikeien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. ² *Trini minuə iakəuvehi nīskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam nīpwrai narimnari me səməme kamhərkwafə

* 12:27: Rom 12:5, Efes 5:30

* 12:28: Efes 4:11-12

* 12:31: 1Kor 14:1

* 13:2: Mat 17:20

mine nukurənien me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai məmwhen mə takuvehi raka təkuear me irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia nəri auər a. ³ *Trini minuə iakipeki pen pam narimnari me səiou m nərmmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni nīpwrak mə napw trahi, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien nəha iakino ko ripkasitu mhə ia nirak.

⁴ Noien səvəi nokeikeiien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamō ramasan m nərmmama, ik rerim rəpwəh nīrhi ərəhaien nərmmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵ *Noien səvəi nokeikeiien ikəpwəh no penien nərmmama, mīpkəmwur mhə ti tīpwim, mīpko akwauakw mhə niemaha, uə ikəpwəh nəkwətəmhirī əknəkiniēn nərəhaien sə iərmama riti rino mik ia rerim. ⁶ *Rerim ripkagien mhə ti noien sə ripkatukwatukw mhə, mətə rerim ramagien a ti nīpərhienien. ⁷ *Noien səvəi nokeikeiien ikəvrani nəfə nəghin kamo mik, ia nəpīn me ikani nīpərhienien ia Kumwesən, maməmri pen əknəkīn nətərigien səim irə. Nəpīn nərəhaien reste ik, mətə ikamərer əknəkīn.

⁸ Noien səvəi nokeikeiien ko ripkiwən mhə ia nəpīn riti. Mətə noien səvəi nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvəi nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvəi nukurənien nəri, noien mirəhar nəha tuhariwən. ⁹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə ipwet mine nukurənien səkitaha ro nīpərpərin, nənə nəgkiariien me i Kumwesən rauvei pehe saməni irapw ro nīpərpərin. ¹⁰ Mətə nəpīn sə pekin trier pehe, sə ro nīpərpərin triwən. ¹¹ Nəpīn iakīnamouihi, iakaməgkiari rəmwhen ia iakunouihi, nukurənien səiou rəmwhen səvəi iakunouihi, nənə noien səvəi nətərigien səiou rəmwhen səvəi iakunouihi. Mətə nəpīn iakuvehe masori, iakəmri noien me səvəi iakunouihi ia təkutak. ¹² *Ipwet mine kitaha samətoni rəmwhen saməti pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpīn nəha tsətoni rəmwhen saməti pen ia nəmrītaha atukwatukw. Ipwet mine iakukurən a nīpərin, mətə ia nəpīn nəha takukurən amasan pam rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan pam iou nəha təkwtəkwuni. ¹³ *Nənə təkwtəkwuni noien mirəhar i kahar hamarərer: noien səvəi nahatətəien, noien səvəi neitenhiien nəri amasan mə truvehe, mine noien səvəi nokeikeiien. Mətə noien sə ramasan pik anan ia nīrəhar in i noien səvəi nokeikeiien.

14

* 13:3: Mat 6:2   * 13:5: Fil 2:4   * 13:6: Rom 12:9   * 13:7: Rom 15:1, 1Tes

4:8, 1Kor 9:12   * 13:12: 2Kor 5:7, Jem 1:23   * 13:13: 1Tes 1:3, 1Jon 4:16

Nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe mine nægkiariien əpə me

¹ *Pwəh nokeikeiien nəri hiamousari tukwe ia nimiruien səkimiaha. Niskaiien me səməme Nənimwin Ikinan rauvei pehe, ramasan mə rerimiaha tramevən ia nirəha, mətə sə ramasan pik anan rerimiaha tramevən irə in i nini irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. ² Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, in ripkəgkiari mhə m nərmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhien iərmama riti riwən sə rukurən nægkiariien sə in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, in rani irapw nægkiariien me nepwin nīpwrən rərkwafə. ³ Mətə iərmama sə ramini irapw nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkīn irəha, mamərpwi əknekīn irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. ⁴ Iərmama sə raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, in ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama sə rani irapw nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. ⁵ *Iakokeikei mə kimiaha pam anan tihəgkiari ia nægkiariien əpə me, mətə ramasan pik mə tihəni irapw nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Iərmama sə rani irapw nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pik ia nakalasia me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia nægkiariien əpə me. Mətə nīpərhienien trini minuə iərmama riti rini irapw nīpwrāi nægkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

⁶ Piak me, trini minuə iakuvehe mətoni kimiaha, nənə maməgkiari m kimiaha ia nægkiariien əpə me iamīnha irə, takəfo masitu ia kimiaha? Hiəukurən mə takaməkeikei muvehe mīni pui pehe nari vi riti m kimiaha, uə nukurənien riti, uə nægkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatənien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kimiaha. ⁷ Rerimiaha tramrhi ro narimnari me i həpkimīru mhə mətə rerinraha fwe ikīn rəmwhen ia tərhe nau uə kitar. Trini minuə rerinraha ripkatukwatukw mhə, nənə iərmama riti trəfo mukurən nəfe nīpu kamhani? ⁸ Uə kisipw i kaməse ti nəsuəpwirien nərmama ti naruagənien trini minuə rerin rəpwəh nasək amasanien mo nukurənien i m nərmama, nənə sin trəpnəpenə ti naruagənien? ⁹ Rəmwhen a ia kimiaha. Trini minuə hiaməgkiari ia nægkiariien sə nərmama həreirei, tuhəfo mhəukurən nīpwrāi nægkiariien sə hiaməni? Kimiaha hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmama həpkukurən mhə nīpwrən. ¹⁰ Pərhien, nægkiariien me ripik ia təkure tīprənə i, nənə irəha pam nīpwrənraha fwe ikīn. ¹¹ Mətə trini minuə iapkukurən mhə nīpwrāi nægkiariien sə iərmama riti rani pehe tukwe iou, iou iəpwispwis tukwe in, nənə in iəpwispwis

* 14:1: 1Kor 12:31, 1Kor 14:39 * 14:5: Nam 11:29

tukw iou. ¹² Rəmwhen a ia kimiaha. Rerimiahamevən pik ia niskaiien me səməme Nənimwīn Ikinan rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə tihəuvrhəkin nakalasia me ia niskaiien me səməme tuhasitu pik ia nirəha.

¹³ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in traməkeikei məfwaki mərəs niskaiien ti nini irapwien nīpwran. ¹⁴ Trīni minuə iakaməfwaki mani irapw nəgkiariien əpə me, nənimwīk fwe imwə raməfwaki, mətə ia nətərigien səiou iapkukurən mhə nīpwrai nəgkiariien me i iakani. ¹⁵ *Ro iamīnhi takəfo irə? Takəfwaki ia nənimwīn, məfwaki mwi ia nətərigien səiou. Takani nīpu ia nənimwīn, mənī mwi nīpu ia nətərigien səiou. ¹⁶ Mə rekəm, trīni minuə ikəfwaki ia nənimwīn ia nəgkiariien əpə məgnəgini Kumwesən, iərmama auər a riti ia kwopun nəha, in trəfo mini “Ouəh” ia nəfwakiien səim? Rəknekin ti nəri nə mə in rīreirei nəri ikani. ¹⁷ Nīpərhienien nəfwakiien səim səvəi niniien tanak m Kumwesən ramasan pik, mətə ko rīpkasitu anan mhə ia iərmama nəha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwesən mə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me məpi raka kimiaha pam. ¹⁹ Mətə ia nousəsīmwinien səvəi nakalasia me, trīni minuə iakahatən nərmama ia kwopi nəgkiariien me krirum a səməme həukurən ramasan məpi raka mə iakini kwopi nəgkiariien me ten-taosen ia nəgkiariien əpə sə hərəirei.

²⁰ *Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia nəkwərhakwərha ia nətərigien səkimiaha. Ramasan mə tihərəirei noien ərəha rəmwhen ia nəkwərhakwərha me, mətə ia nətərigien səkimiaha tihəmwhen ia nərmama həuvəpwinari raka. ²¹ Kimərai pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Loa rani mə,

“Iou takəgkiari m nərmama me i.

Nəgkiariien səiou trier ia nərmama səməme kamhəni
nəgkiariien əpə me,
mier mwi ia tərhui iəpwīspwīs me.

Nəri auər a mə takəgkiari mīnraha iamīnhi irə,
mətə irəha tuhəpkətərig mhə iou.

Iou Iərimənu iakani iamīnhi irə.”

²² Ro iamīnhi irə sətoni mə niskaiien ti niniien nəgkiariien əpə me ro nīmətien riti ramevən ti nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien ia Kristo. Rīpkəvən mhə ti nərmama səməme haməni nīpərhienien irə. Mətə niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe ro nīmətien riti ramevən ti nərmama səməme haməni nīpərhienien ia Kristo. Rīpkəvən mhə ti nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien

* 14:15: Efes 5:19   * 14:20: Efes 4:14, Fil 3:15

irə. ²³ *Ro iam̄inhi irə, tr̄ini minuə nərmama iruə me uə səməme hək̄k̄ini mhə n̄ipər̄hienien ia Kristo həuvnimwə pehe ia kwopun k̄imiaha nakalasia me hiamousəs̄imw̄in ik̄in, nənə mhətoni k̄imiaha pam hiaməgkiari ia nəgkiariien əpə me, rəfo? Irəha tuhəni mə k̄imiaha hiamərməri. ²⁴ *Mətə tr̄ini minuə k̄imiaha pam hiaməni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, nənə iərmama riti sə r̄ipk̄ini mhə n̄ipər̄hienien ia Kristo uə iərmama iruə riti ruvnimwə pehe, nəgkiariien sək̄imiaha pam tro in rukurən mə in iərmama riti sə ramo noien ərəha, nənə in trək̄iri noien səvənhi. ²⁵ *Nəgkiariien me nəha sək̄imiaha tr̄ini pui nətər̄igien səvənhi in ramərkwafə irə fwe ia rer̄in, nənə ro iam̄inhi irə iərmama nəha treiwaiu nənimen tr̄irapi t̄iprənə, in truvei pen n̄isiaiien səvənhi m Kumwesən, mani irapw mə Kumwesən ramarə pər̄hien tuku-miaha.

Tihousəs̄imw̄in k̄imiaha me ti nəfwak̄iien, mhəfwaki, mhesi pen suatuk tukwe

²⁶ *Ro iam̄inhi irə, piak me, rəfo? Nəp̄in hiamousəs̄imw̄in k̄imiaha me ti nəfwak̄iien, k̄imiaha kuatia kuatia, riti rəni n̄ipu, riti ramahatən, riti rani irapw nari riti Kumwesən r̄ino pui pen min, riti raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, riti mwi rani irapw n̄ipwrai nəgkiariien nəha. Tihaməkeikei mho narimnari me nəha mhasitu ia k̄imiaha me irə. ²⁷ Tr̄ini minuə nərmama me nepw̄in haməgkiari ia nəgkiariien əpə me, ramasan mə iərmama kəru a uə kahar həgkiari. Nəp̄in iərmama riti rəgkiari, in əpa rəgkiari meste ro sampam, kurirə riti rəgkiari. Nənə iərmama riti traməkeikei m̄ini irapw n̄ipwrai nəgkiariien me nəha. ²⁸ Mətə tr̄ini minuə iərmama riwən ti n̄ini irapwien n̄ipwrai nəgkiariien me nəha, iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə, in trəpwəh nəgkiari asor̄iien ia nəmri nakalasia me, in trəgkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən krouregi.

²⁹ *Nərmama səməme kamhəuvehi n̄iskaiien ti n̄ini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmama nepw̄in hək̄iri amasan nəgkiariien sə haməni. ³⁰ Mətə tr̄ini minuə iərmama riti sə raməkure k̄imiaha min r̄iregi mə Kumwesən ro pui nəgkiariien riti min, nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh nəgkiariien. ³¹ Ro iam̄inhi irə, k̄imiaha pam hiəukurən n̄ini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən məgkiari raka nənə riti. Tiho iam̄inhi irə mə nərmama me pam tuhəuvehi nukurənien, nənə trasitu ia

* 14:23: Wok Me 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:25: Aes 45:14, Sek 8:23, Jon

4:19 * 14:26: 1Kor 12:8-10, Efes 4:12 * 14:29: Wok Me 17:11, 1Tes 5:21

nərmama me pam. ³² Kìmiaha hiəukurən. Nərmama səməme kamhəuvehi nìskaiien tì nini irapwien nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənimwinraha me, mhəukurən nəgkariien, mhəukurən mwi nafafaien. ³³ Iakani iamìnhi irə tì nəri nə mə Kumwesən ripko mhə in Kumwesən səvəi noien nireireiien ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəmərinuien.

Rəmwhen ia nakalasia me pam, nəpìn kamhousəsimwin irəha me, ³⁴* nìpran tuhəpwəh nəgkariien ia nousəsimwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhəgkari, mətə tuhaməkeikei mheiwaiu mho nìsaiien rəmwhen Loa səvəi Mōses rani. ³⁵ Trini minuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres tì səvənraha me nərman fwe ia rukwənu. Iakani iamìnhi irə tì nəri nə mə ro naurisien mə pran trəgkari ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerìmiaha rìrhi mə nəgkariien səvəi Kumwesən rìməkupwən ia kìmiaha muvehe? Uə rerìmiaha rìrhi mə nəgkariien səvəi Kumwesən rìməuvehe a tukumiaha? ³⁷* Trini minuə kìmiaha riti rerìn rìrhi mə in profet riti, uə Nənimwin Ikinan rìməuvei pen nìskaiien riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nəgkariien i iakamrai m kìmiaha in nəkwai lərimənu səkitaha. ³⁸ Trini minuə rəpwəh niniien nìpərhienien ia nəgkariien i, tukəpwəh mwi niniien nìpərhienien ia nəgkariien səvənhi.

³⁹ Ro iamìnhi irə, piak me, nìskaiien sə tihokeikei pik, in i nini irapwien nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh nìniseien nìskaiien i sə nərmama haməgkari ia nəgkariien əpə me. ⁴⁰* Narimnari me pam səməme hiamo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhesi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Piak me, iakokeikei mə tako kìmiaha hiəukurən nəgkariien amasan sə iakinəvisau irə m kìmiaha fwe kupwən. Nəgkariien amasan i kìmiaha hiəuvəni raka nìpərhienien irə mamhərer irə. ² Trini minuə hiaməkwtəmhirì əknekìn nəgkariien amasan i iakinəvisau raka m kìmiaha, Kumwesən truvéhimìru kìmiaha irə. Mətə trini minuə hiaraka ia nəgkariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a nìpərhienien irə.

³* Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumiaha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rìmamhə tì noien ərəha me səkitaha ramesi pen nəgkariien me kìmərai pen ia Nəkukuə Ikinan.

* **14:34:** 1Kor 11:3, 1Tim 2:12, Taet 2:5   * **14:37:** 1Jon 4:6   * **14:40:** Kol 2:5

* **15:3:** Aes 53:8-9

4 * *Kimənimwi nənə rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nəpɪn sə ro kahar irə ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan.* 5 * *Nənə in rıməkupwən mier irapw ti Pita, marə mier irapw mwi ti nərmama səvənhi twelef.* 6 *Kurirə irə in rier irapw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpɪn kuatia a. Irəha həpik haməmiru ihi, mətə nepwɪn həuvamhə raka.* 7 * *Nəpɪn in rier irapw raka ti nirəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam.* 8 * *Kurirə ia nirəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia iəkunouihi əmtəmetə riti rɪpkətui mhə ia nəpɪn atukwatukw səvənhi.*

9 * *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nərmama tuhəkwein iou mə iou aposol riti, ti nəri nə mə iakinamometə nakalasia me səvəi Kumwesən fwe kupwən.* 10 * *Mətə Kumwesən rɪnasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, mo iakuvehe mo iamɪnhi irə nəha təkwtəkwi. Nənə namasanien səvənhi sə rino miou rəpwəh nuvehe əpnəpənien, mətə rukuə kwənkwan. Nɪpərhiēnien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə rɪpko mhə ia niskaiien atukw səiou, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou.* 11 *Ro iamɪnhi irə nəri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha, uə irəha haməni irapw m kimiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkimaha pam iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka nɪpərhiēnien irə.*

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien

12 *Kimiaha hiəkurən mə ia nəgkiariien səkimaha, kimaha iahaməni irapw mə Kristo rɪnətui mwi ia nemhəien. Mə iahaməvisau iamɪnha irə, rəfo kimiaha nepwɪn hiaməni mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi?* 13 *Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi rəpwəh nətuiien ia nemhəien.* 14 *Nənə trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkimaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkimiaha.* 15 * *Nari riti mwi, trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kimaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti nəri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien. Trini minuə nəgkiariien nəha ro nɪpərhiēnien mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwi Kristo rətui*

* 15:4: Mat 12:40, Wok Me 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34, Mat 28:16-17 * 15:7:

Luk 24:50 * 15:8: Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1 * 15:9: Efes 3:8, 1Tim 1:15

* 15:10: Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23 * 15:15: Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32

ia nemhæien. ¹⁶ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka ko həpkətui mhə mwi ia nemhæien, nənə ko Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhæien. ¹⁷ Trini minuə Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhæien, nənə nahatətæien səkimiaha nīpwran riwən, kimiaha hiamarə ihi ia noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Nənə trini minuə nəgkiariien nəha ro nīpərhienien, nərmama səməme haməni nīpərhienien ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həpkətui mhə mwi. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknekīn nətəriġien səkitaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvəi nīmīruien a i səvəi tīprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nərmama me nepwīn.

²⁰ *Mətə nəgkiariien sə ro nīpərhienien ro iamīnhi irə. Kristo rīnətui mwi ia nemhæien səvənhi. In rukupwən mətui mwi rəmwhen ia nukwai nei kukupwən kesi. Nərmama səməme həuvamhə raka irəha tuhətui mwi ia nemhæien kurirə. ²¹ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nemhæien rīməuvehe ia iərmama riti, nənə ia suatuk kuatia a, nətuiien mwi ia nemhæien rīməuvehe ia iərmama riti. ²² Nərmama me pam tuhemhə ti nəri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha, nərmama me pam səməme haməuvehe mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia nemhæien. ²³ *Mətə irəha nəha tuhətui mwi ia nəpīn atukwatukw səvənraha. Kristo in rīməkupwən mətui mwi. Nəpīn in truvehe mwi irə, nərmama me səvənhi tuhətui mwi. ²⁴ Nənə nəpīn sampam truvehe, Kristo trouraha nənimwīn me pam səməme kamhəuvehi nərimənuien mīne nasoriien. In trouraha nīskaiien me pam. Kurirə irə in raraka ia nītətə sə in ramərimənu irə revən ia rəġi Tata Kumwesən. ²⁵ *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo traməkeikei mamərimənu meste Kumwesən trəmri narimnari me pam səməme in raməmwəki irəha kamharə inhəripw ia tīpage nīsui Kristo mi. ²⁶ *Sə trouraha sampam ia nīrəha nemhæien. Nənə nemhæien triwən mwi. ²⁷ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rīnəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nīsun mi.” Mətə ro nukurəniēn i mə nəgkiariien nəha sə rani mə “narimnari me pam,” kīpkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In rīnəmri pen narimnari me nəha kamharə inhəripw ia tīpage nīsui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərimənu ia nīrəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə Tīni Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə tēġin nərimənuiēn səvəi Tata səvənhi sə rīnəmri irapw narimnari me pam ia tīpage nīsun mi. Ro iamīnhi irə mīne Kumwesən trərimənu ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nərmama səməme kamo paptæs ia nīrəha ti

* 15:20: Kol 1:18

* 15:21: Rom 5:12,18

* 15:23: 1Tes 4:16, Rev 20:5

* 15:25: Mat 22:44

* 15:26: Rev 20:14, 21:4

* 15:27: Sam 8:6

nərmama səməme həuvamhə raka? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka tuhəpkətui mhə mwi ia nəp̄in riti, nənə rəfo kamo paptaes ia nərmama ti nirəha? ³⁰ *Rəmwhen a ia kimaha. Rəfo iahaməuvehi pekin nəp̄in sikai me ia nimiruien səkimaha ia nəp̄in me pam? ³¹ Iakani kwəsuaahi piak me mə nəp̄in ripik nərmama haməmwur mə tuhousi əpune iou! Rerik ragien pik tukumiaha ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Nənə mo pen nəgkiariien i iakani ro nipərhiēnien.

³² *Ia kwopun i Efesas, rəmwhen mə iakaruagən kimaha nəri əprmin me. Mətə rəfo? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, iakinaruagən ti nəfe? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəgkiariien i sə rani mə,

“Pwəh sani nari mhənimwi,
ti nəri nə mə trakwakwi semhə.”
³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nəgkiariien i kamini ro nipərhiēnien. “Nəp̄in nərmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nərmama səməme noien səvənraha rərəha, səməme noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ *Hərərig pehe mwi mhəuvehi atukwatukw nətərigien səkimiaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien ərəha me. Iakani iamini irə ti nəri nə mə kimiaha nepwin hiəmreirei ihi Kumwesən, nənə ro naurisien asori m kimiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə nipwranraha trəfo irə?

³⁵ *Mətə iərmama riti trəres nəresien i mə, “Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? Nipwranraha trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəpwei ropə ia nipwran sə trutə. Sə ikəpwei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ *Mətə Kumwesən rauvei pen nipwran rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen nipwranraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəmnəmwhenien, mətə nusai nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nərimiru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia nimagouagou ho nipwranraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure tiprənə i ho nipwranraha. Mətə narimnari me nəha kamətə fwe ia nimagouagou kamhəser ropə ia nipwrai narimnari me nəha kamətə ia təkure tiprənə. ⁴¹ Nukuraanien səvəi meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə mine nəhiapwien səvəi kəməhau

* 15:30: Rom 8:36 * 15:32: 2Kor 4:10-11, Luk 12:19-20 * 15:34: Rom

13:11, Wok Me 26:8, 1Kor 6:5 * 15:35: Jon 12:24 * 15:38: Jen 1:11

me. Nəhiapwien səvəi kəməhau me nepwɪn hopə ia səvəi nepwɪn mwi.

⁴² Tro mwi iamɪnhi irə ia nəpɪn nəha nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Iərmama sə kimənɪmwi nɪpwran trɪmərɪr, mətə nəpɪn in trətui mwi nɪpwran trɪpkɪmərɪr mhə mwi. ⁴³ *Iərmama sə kimənɪmwi nɪpwran rɪpkamasan mhə, mətə nəpɪn in trətui mwi nɪpwran tramasan. Iərmama sə kimənɪmwi nɪpwran nɪskaiien səvənhi riwən, mətə nəpɪn in trətui mwi nɪpwran trɪskai. ⁴⁴ Nəpɪn kimənɪmwi iərmama nɪpwran ro nusan, mətə nəpɪn in trətui mwi nɪpwran tro nənɪmwɪn.

Trɪni mɪnuə nɪpwrai iərmama sə ro nusan, nənə nɪpwrai iərmama sə ro nənɪmwɪn in mwi fwe ikɪn. ⁴⁵ *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimərɪi pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə rɪməkupwən, Atam, in rɪməuvehe iərmama riti sə ramɪru.” Atam sampam, in i Kristo, rɪməuvehe mo in nənɪmwɪn i rauvei pehe nɪmɪruien. ⁴⁶ Mətə rɪpko mhə nɪpwrataha i sə ro nənɪmwɪn trukupwən, mətə nɪpwrataha sə ro nusan, nənə kurirə irə nɪpwrataha sə ro nənɪmwɪn. ⁴⁷ *Iərmama sə rɪməkupwən in səvəi tɪprənə i. Kumwesən rɪno in ia tɪprənə. Mətə iərmama sə rɪməkurirə rɪməuku pen ia neiai. ⁴⁸ Nərmama me pam səvəi tɪprənə, nɪpwranraha rəmwhen ia nɪpwrai iərmama nəha Kumwesən rɪno ia tɪprənə. Nərmama səməme tuhəuvən ia neiai, nɪpwranraha trəmwhen ia nɪpwrai iərmama sə rɪməuku pen ia neiai. ⁴⁹ Təkwtəkɪwuni kitaha səmwhen ia iərmama nəha sə Kumwesən rɪno ia tɪprənə. Ia noien a mwi nəha kitaha tsəmwhen a mwi ia iərmama nəha sə rɪməuku pen fwe ia neiai muvehe.

⁵⁰ *Iakani irapw tukumiaha, piak me, nɪpwrai iərmama sə ro nusan mo nɪten ko rɪpkuvnɪmwə mhə ia nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənɪ irə. Rəmwhen a mwi nəri mərɪr ko rɪpkuvehi mhə nəri sə ramarə rerɪn. ⁵¹⁻⁵² *Həregi ro. Nəgkiariien i iakani pehe tukumiaha i nəha təkwtəkɪwuni in nəgkiariien riti sə rɪnamərkɪwafə fwe kupwən. Rɪpko mhə kitaha pam tsemhə, mətə nəpɪn kɪsɪpw sampam trasək kitaha pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama riti rapri m kuatia ia nənimen, mətə nəri nəha rɪno sampam akwauakw a. Nəpɪn kɪsɪpw sampam trasək, nənə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh mwi nemhəien, nənə kitaha tsəuvehe mhərməvi. ⁵³ *Nɪpwrataha sə ro nəri mərɪr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rɪpkɪmərɪr mhə. Nɪpwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri

* 15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6,17 * 15:47: Jen 2:7

* 15:50: 1Kor 6:13 * 15:51-52: Mat 24:31, 1Tes 4:15-17 * 15:53: 2Kor 5:4

sə ramarə rerin. ⁵⁴ *Nipərhienien, nipwrataha sə ro nəri mərir i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko ripkimərir mhə. Nipwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rerin. Nəpın nəri nəha truvehe mo sampam, nənə nəgkiariien sə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mo nipərhienien, rani mə, “Nemhəien ruvəiwən. Kuvəuvehi irapw in ia naruagəniien.”

⁵⁵ “Eh, nemhəien, tikəfo masori ia kimaha?”

Eh, nemhəien, tikəfo mo nəmisəien m kimaha?”

⁵⁶ *Nəri sə nemhəien rauvehi niskaiien səvənhi irə ti noien nəmisəien m iərmama in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha rauvehi niskaiien səvənhi irə in nə Loa. ⁵⁷ Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə rauvei pehe m kitaha noien i saməuvehi raku pen ti Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, noien sə ramo kitaha səskai mhəpi raka nemhəien.

⁵⁸ *Ro pen piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekın, mhəpwəh nəseniien nari riti rikiukiu ia kimiaha. Nəpın me tihamo wok səvəi Iərimənu səkitaha ia rerimiaha pam, ti nəri nə mə hiəukurən mə wok səvəi Iərimənu səkitaha sə hiamo hiəpko auər a mhə.

16

Mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən

¹ *Ia nikaren səvəi mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, tihaməkeikei mho rəmwhen sə iakiməni pen ti nakalasia me fwe ia profens nəha Kalesia.

² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihaməkeikei mhəmri karen mane me nepwın. Iərmama sə rauvehi mane asori trəmri karen ripik. Iərmama sə rauvehi mane ouihi trəmri karen ouihi a. Ro iamınhi irə nəpın iakuvehe ko hiəpkəmwur mhə mwi mə tiho pam nəri nəha ia nəpın kuatia.

³ Tihərui irapw kimiaha me nepwın mə tuhəuvehi mane mhəuvən. Nənə nəpın iakuvehe, iakrai nəkukuə mini irapw irəha ti nəkur Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki mane mhəuvən fwe ikın. ⁴ Trini minuə iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən, nənə irəha tuhəkurirə iou.

Pol raməres narimnari me nepwın mə nəkur Korin tuhaməkeikei mho

⁵ *Kurirə iakuvehe məti pehe kimiaha, takevən raka fwe profens nəha Masetonia, ti nəri nə mə takaməkeikei mukupwən mevən fwe Masetonia. ⁶ *Rosi takarə kwopti kitaha m kimiaha mə rəfo sarə a meste nəpın səvəi nəkwieiiien

* 15:54: Aes 25:8 * 15:56: Rom 6:14, 7:13 * 15:58: 2Kron 15:7, Rev 14:13

* 16:1: Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10 * 16:5: Wok Me 19:21 * 16:6:

Rom 15:24, Taet 3:12

tro sampam. Nənə hiəukurən nasituien ia nirak ia navəniēn səiou sə iakamevən pen me ikin. ⁷ *Iapkokeikei mhə mə takuvehe mətoni kimiaha nənə mier mwi, mətə iakokeikei mə takuvehe sarə kwopti trini minuə lərimənu səkitaha rəsēni iou. ⁸ Mətə takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəpīn səvəi Pentekos, ⁹ *ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər ia suatuk tukw iou mə tako wok amasan sə trukua kwənkwan rīpik, nəri auər a mə nərmama həpik haməmwur mə tuhəsisəg iou ti noien wok.

¹⁰ *Trini minuə Timoti ruvehe mətoni kimiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen nisaiien min, ti nəri nə mə in ramo wok səvəi lərimənu səkitaha rəmwhēn a ia nirak. ¹¹ *Rərəha mə tihamətoni in rəmwhēn mə in iərmama auər a riti. Mətə tihaməkeikei mhasitu irə ia navəniēn səvənhi nəpīn in rīrərig muvehe mətoni iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.

¹² *Ia nikaren səvəi piəvtaha Apolos, iakiməni pen tukwe in mə in traməkeikei mukurirə piəvtaha me muvehe mətoni kimiaha. Mətə in rəpwəh nokeikeiien mə truvehe nəha təkwtəkwuni, mətə in truvehe ia nəpīn sə ratukwatukw tukwe.

¹³ *Hətui mhəpwəh napriien, nənə mhərər əknekīn ia nahatətəiēn səkimiaha, mhəpwəh nehekiriēn, mho mə hiəskai. ¹⁴ Narimnari me pam səməme hiamo, tiho ia nokeikeiien.

¹⁵ *Kimiaha hiəukurən mə Stefanas mine nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi, irəha haməkupwən mhəni nīpərhiēniēn ia Iesu fwe profens nəha Akaea, nənə irəha həmwur pik ti nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən. Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə ¹⁶ *tihəuvei pen nisaiien m nərmama sə ro me iamīnha irə, mine nərmama me pam səməme kamhowok mamhəsese pəri irəha mīnraha. ¹⁷ Nəpīn Stefanas, Fotunatas, mine Akækas harier pehe rerik ragiēn, ti nəri nə mə nari auər a mə kimiaha hiəiwən, mətə nəpīn iakətoni irəhar rəmwhēn mə iakinətoni kimiaha. ¹⁸ *Irəhar haro iou iakuvehi napwisien ia rerik rəmwhēn irəhar haro mwi ia kimiaha. Nərmama me iamīnha irə, ramasan mə tihəgnəgini irəha pwəh nərmama hətoni mhəukurən irəha.

Nəgkariien sampam

¹⁹ *Nakalasia me ia profens fwe Esia haməni ramasan tukumiaha. Akwila mine Prisila krouokeikei pik mə trouni

* **16:7:** Wok Me 18:21   * **16:9:** Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8

* **16:10:** 1Kor 4:17   * **16:11:** 1Tim 4:12   * **16:12:** 1Kor 1:12, 3:6   * **16:13:**

Sam 31:24, Efes 6:10   * **16:15:** Rom 16:5, 1Kor 1:16   * **16:16:** 1Tes 5:12

* **16:18:** Fil 2:29   * **16:19:** 2Tim 1:15, Wok Me 18:2,18,26, Rom 16:5

ramasan tukumiaha ia nēghi Iērimānu sākītaha irēha nakalasia me sēmēme hamousēsīmwin irēha me ia nimwə səvənrau. ²⁰ *Piəvtaha me pam ia kwopun i hamēni ramasan tukumiaha. Tihēni ramasan tukumiaha me mhakei m kīmiaha me ia nakeiien sə rəmher.

²¹ *Iou Pol, iakamrai nēgkiariien i səvəi nīniien ramasan tukumiaha, mamrai ia rəgik atukwatukw.

²² *Trini minuə iərmama riti rəpwəh nokeikeiien Iērimānu sākītaha, pwəh Kumwesən rəkwein ərəha irə. Iērimānu sākītaha, uvehe rə!

²³ Pwəh namasanien səvəi Iesu Iērimānu sākītaha ramarə tukumiaha.

²⁴ Pwəh nokeikeiien səiou ramarə tukumiaha pam sēmēme hiəuvəuvehe mhəno kuatia kīmiaha Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

---

* **16:20:** Rom 16:16, 2Kor 13:12
1:8-9

* **16:21:** Kol 4:18, 2Tes 3:17

* **16:22:** Kal

Seken Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwın həukurau nənə in rırai mwı sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouihi a ti nəri nə mə irəha həpkrərig mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwın həpkini mhə nıpərhiendien ia Pol mə in aposol pərhiien riti səvəi Kumwesən. Nəpın Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerin ragien pik nəpın Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərıg ia noien ərəha me səvənraha. Nəpın Pol rıregi nəgkiariien nəha, in rırai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nəkur Korin. Ia nıpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rini pen ti nəkur Korin mə rerin ragien ti nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nıpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mine nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mine piəvtaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mine nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akaea.

² *Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha, krouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien

³ *Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İərimənu səkitaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune napiien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien me pam. ⁴ In ramasitu ia kimaha ia nəmisəien me pam səkimaha, mə kimaha iahəukurən nasituien ia nərmama ia nəmisəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kimaha taha-situ ia nırəha ia noien səvəi nasituien sə Kumwesən rino m kimaha. ⁵ *Rəmwhen a ia nəmisəien sə Kristo rıməuvehi, nəmisəien nəha rauvehe pik mwı ia nımıruien səkimaha. Ia noien a mwı nəha, ti nəri nə mə kimaha iahaməuvehe mho kuatia kimaha Kristo, Kumwesən ramasitu pik ia kimaha, nənə noien nəha ramevən mwı ti nərmama nepwın. ⁶ *Trini

* **1:1:** 1Kor 1:1   * **1:2:** 1Kor 1:3   * **1:3:** Efes 1:3, 1Tes 1:3, Rom 15:5   * **1:5:** Sam 34:19, Sam 94:19   * **1:6:** 2Kor 4:15

minuə kimaha iahamregi nəmisəien, mətə in nə trasitu ia kimiaha muvehimiru kimiaha. Trini minuə Kumwesən rasi-
 situ ia kimaha ramo mə kimaha iahəukurən nasituien ia
 kimiaha. Nənə kwənkwai nasituien nəha raukuə ia nimiruien
 səkimiaha, nənə nəpən hiarə ia nəmisəien kuatia a tsarə irə
 trasitu ia kimiaha mə tihərer əknekin ia nəpən me. ⁷ Kimaha
 iahənəmri pen əknekin nətərigien səkimaha ia Kumwesən
 tukumaha mə tihərer əknekin. Ro iamınhi irə ti nəri nə
 mə kitaha pam samarə ia narəien kuatia a mə kimiaha
 tihəregi nəmisəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha
 Kumwesən trasitu ia kimiaha rəmwhen ramasitu ia kimaha.

⁸*Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən amasan nəpən
 sikai sə iahənarə irə ia profens nəha Esia. Nəpən nəha riskai
 pik tukumaha, mo rerimaha rirhi mə ko iahəpkimiru mhə
 mamhəuvən. ⁹ Kimaha iahamregi rəmwhen kinəkiri raka
 kimaha mə tahemhə. Mətə narimnari me nəha haməuvehe
 mə kimaha tahəpwəh nətigiteien ia niskaiien atukw səkimaha,
 mətə tahətigite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui
 mwi. ¹⁰*Ia nəpən nəha ipaka kimaha iahemhə, mətə
 in riməuvehimiru kimaha. Nənə in trauevehimiru kimaha
 iamınhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknekin nətərigien
 səkimaha irə mə in truvehimiru mwi kimaha. ¹¹Mətə kimiaha
 tihəməkeikei mhasitu ia kimaha mhəfwaki tukumaha. Tiho
 iamınha irə mə nərmama həpik tuhəni tanak m Kumwesən ti
 narimnari amasan me səməme in tro m kimaha ti nəri nə mə
 nərmama həpik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətərigien səvənhi mine nəfe tro

¹²*Nari riti kimaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kimaha ia-
 hamregi fwe ia rerimaha mə ro nıpərhiendien. In i mə
 noien səkimaha ia təkure tıprənə iahəno m nərmama nepwın,
 mhəno mwi m kimiaha rəpi raka, in noien sə raməmak
 irapw ia kwopun ukuraan. Iahəməni a nəgkiariien pərhiēn
 rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Iahəpkəgkiari mhə ia
 nukurəniēn səkimaha səvəi tıprənə, mətə iahaməgkiari ia
 namasanien səvəi Kumwesən. ¹³⁻¹⁴*Iakani iamınhi irə ti
 nəri nə mə iahəpkrai mhə nəgkiariien riti sə riskai tukumi-
 aha ti nəvsiniien, uə ti nukurəniēn nıpwrən. Təkwtəkwuni
 hiəuvəukurən nətərigien səkimaha kwopti, mətə iakoikeikei
 pik mə nəpən riti tihəukurən pam. Nənə ia noien nəha,
 nəpən Iesu Iərimənu səkitaha truvehe mwi, kimiaha tihagien
 tukumaha rəmwhen a mwi mə kimaha iahaməgien tukumi-
 aha.

* **1:8:** Wok Me 19:23, 1Kor 15:32 * **1:10:** 2Tim 4:18 * **1:12:** Hip 13:18, 2Kor
 2:17, 1Kor 1:17 * **1:13-14:** 2Kor 5:12, Fil 2:16

15-16 *Ti nəri nə mə iakukurən mə hiamagian tukumaha, nətərigien kupwən səiou mə takevən fwe profens nəha Masetonia, mukupwən muvehe mətoni kimiaha, nənə nəpın takrərig takuvehe mwi mətoni kimiaha. Ro pen tihəuvehi namasanien m kəru, nənə kurirə irə tihəsitu ia nirak ia suatuk səiou ti nevənien fwe ia tənə Jutia. 17 Mətə iakinəpwəh. Ro pen rosi rerimiahə rırhi mə nəpın iakamətərig mə tako iamınha irə nətərigien səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhen a ia nərmama nepwin səvəi tıprənə kəmhəni nəgkiariien mi nəha “Ouəh” mine “Rekəm” ia nəgkiariien kuatia a?

18 Kimiaha hiəukurən mə Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpın me. Nənə kimaha mwi nəgkiariien səkimaha tukumiahə ripko mhə “Ouəh” mine “Rekəm.” 19 *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Tini Kumwesən i Iesu Kristo sə iahamarəvisau irəpw tukumiahə kimrahar Saelas mine Timoti, ripko mhə “Ouəh” mine “Rekəm,” mətə ia Kristo, nəpın me pam nəgkiariien səkimaha in nə “Ouəh.” 20 *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə promes me pam səvəi Kumwesən həuvehe mho nıpərhienien i ia Iesu Kristo. Kitaha səuvəuvehe mhəno kuatia kitaha min, ro pen səukurən niniien “Ouəh” ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən. 21 Kumwesən a ramo kimaha iahamərer əknekın ia Kristo kitaha m kimiaha. In rımərfi kitaha, 22 *məmri Nənimwin səvənhi ia reritaha rahatən pen mə kitaha nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Nənimwin nəha ramarə ia reritaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narımnari amasan me səməme rınəmri karen mə səkitaha.

23 *Təkwtəkwuni iakaməkwein Kumwesən mə trıregi nəgkiariien i səiou. Trini minuə iapkini mhə nıpərhienien, pwəh in rərpwin noien ərəha səiou. Iou iakinəpkuvehe mhə fwe Korin ti nəri nə mə iapkokeikei mhə mə takini nəgkiariien sikai riti tukumiahə. 24 *Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə tahərimənu ia nahatətəien səkimiahə, rekəm. Mətə taho wok kitaha m kimiaha ti nagienien səkimiahə, ti nəri nə mə hianərer əknekın raka ia nahatətəien səkimiahə.

2

1 *Ro pen iakuvəni raka ia rerik mə ko iapkuvehe mhə mwi mətoni kimiaha mə rerimiahə rəmisə. 2 Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha a hiamo rerik ramagian, mətə trini minuə iako rerimiahə rəmisə, nənə iərmama riti riwən sə tro rerik ragien. 3 Nənə iakimərai nəkukuə nəha mə nəpın iakuvehe mətoni kimiaha tapkregi mhə rerik rəmisə. Iakəpwəh

* 1:15-16: 1Kor 16:5-6 * 1:19: Wok Me 18:5 * 1:20: Rev 3:14 * 1:22:

1Jon 2:27, Efes 1:13-14, 2Kor 5:5, Rom 8:16-17 * 1:23: Rom 1:9, 2Kor 11:31

* 1:24: 1Tes 5:3 * 2:1: 1Kor 4:21, 2Kor 12:21

nokeikeien mə nərmama səməme tuhaməkeikei mho rerik ragien, tuho rerik rəmisə. Iou iakuvəukurən raka mə kitaha kuatia a, nənə nəpın rerik ragien, kimiaha mwı rerimiaha tragien. ⁴ *Ro pen nəpın iakımərai nəkukuə nəha m kimiaha rerik rəmisə pik tukumiaha, mərkwəpır, nise nənimek raiu tukumiaha. Iapkraı mhə nəkukuə nəha mə tro rerimiaha rəmisə, mətə iakımərai mə tihəukurən nokeikeien i səiou rasori tukumiaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhaməkeikei mhenouenou noien ərəha sə iərmama nəha rino

⁵ *Mətə iərmama nəha rino noien ərəha, in rıpkə mhə rerik rəmisə, mətə rino mə kimiaha pam rerimiaha rəmisə kwopti. Iakani nəgkiariien i məpwəh nokeikeien mə trıskai pik ti iərmama nəha, ⁶ ti nəri nə mə nərpwinien nəha kimiaha hiəpik hiəno min ti noien ərəha səvənhi rınəmwhen raka. ⁷ Təkwtəkwni nəha tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha səvənhi nənə mhomasan rerin, mə rerin trəpwəh nəmisə pikien muvehi irapw nətərigien səvənhi. ⁸ Iakaməres kimiaha mə tiho pwəh in rukurən nokeikeien səkimiaha tukwe. ⁹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə in nə nəri iakımərai nəkukuə nəha tukwe, mə takətoni ro kimiaha mə tiho nəkwak ia narımnari me pam uə rekəm. ¹⁰ Trini minuə hiənenouenou noien ərəha səvəi iərmama riti, iou mwı takenouenou irə. Trini minuə iərmama nəha rino nəri ərəha me nepwin mə iou takaməkeikei menouenou noien səvənhi, mətə iou iakinouenou raka noien səvənhi ia nəmri Kristo ti nasituien ia kimiaha. ¹¹ *Iakamo noien nəha kamo Setan rouraha kitaha ia neikuəien me səvənhi. Iakani iamınhi ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nətərigien me səvənhi səməme in ramesi pen.

Kumwesən ramo nərmama kamhəukurən Kristo ia aposol me səvənhi

¹² *Nəpın iakevən fwe ia taon nəha Troas mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, iakətoni mə İərimənu səkitaha rınəsevər ia təpınhə miou mə tako wok fwe ikin. ¹³ *Mətə iakamətərig pik mıpkapwis mhə, ti nəri nə mə iapkətoni mhə piak Taetas ia kwopun nəha. Nənə iakəsəkir minraha mier mevən fwe ia profens nəha Masetonia.

¹⁴ Mətə iakaməgnəgini Kumwesən ti nəri nə mə ia nəpın me in ramiri kimaha ia Kristo, mamə kimaha iahəmwhen ia nərmama me i kamhəkurirə ia kig riti sə rınaruagən pam, mamrərig pen fwe imwəni. Ia nəpın me Kumwesən ramo nukurənien ia Kristo rauku pen ia kimaha mamevən

* 2:4: Wok Me 20:31 * 2:5: 1Kor 5:1 * 2:9: 2Kor 7:15, 10:6 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Wok Me 14:27, 1Kor 16:9 * 2:13: Wok Me 20:1

ia kwopun me. Nərmama kamhəregi nukurəniēn nəha rəmwhen ia nari riti kamregi nipekin. ¹⁵* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahəmwhen ia nīmwəkmwəki nari nipekin rapein amasan Kristo rauvani ti nəgnəginiiēn Kumwesən nise napw irə ramevən ti nərmama səməme Kumwesən rauvehimiru irəha, mamevən mwi ti səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ¹⁶* Səməme kamhəuvən mə tuhemhə həregi kimaha iahəmwhen ia nipeki nise napw nəha sə rauku pen ia nemhəien mamevən ti nemhəien. Səməme Kumwesən rauvehimiru irəha həregi kimaha iahəmwhen ia nise napw nəha sə rauku pen ia nimiruiēn mamevən ti nimiruiēn. Wok nəha wok asori. Sin rukurən noien? ¹⁷* Kimaha iahəpkəmwhen mhə ia nərmama me nəha həpik kamhəni irapw nəgkiariēn səvəi Kumwesən ti nuvehiiēn a mane, rekəm. Mətə Kumwesən rinərhi pehe kimaha. Ia Kristo kimaha iahəmənī irapw nəgkiariēn amasan səvənhi ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariēn səkimaha rauku pen a ia rerimaha sə ratukwatukw.

3

Nəkukuə riti kimərai rani sas ia Pol mine in me nepwin

¹* Rosi rerimīaha rirhi mə iahənaməfiutə mwi kimaha ia nəmrimīaha, mətə ripko mhə iamīnhi irə. Nəpīn nərmama pwispwis me həuvehe imwəmiāha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukuə riti kimīaha me nepwin həmərai ti nini irapwien irəha tukumīaha, ti nəri nə mə hiəreirei irəha. Nənə nəpīn həier mhəpwəh kimīaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukuə səkimīaha ti noien kimīaha me nepwin həukurən irəha. Kimīaha hiənuə tiho iamīnhi irə ia kimaha? Rekəm! ²* Kimīaha atukwatukw hiəmwhen ia nəkukuə səkimaha rani sas ia kimaha. Nəkukuə nəha kimərai pen ia rerimaha, nərmama pam tuhəvsini mhəukurən. ³* Ro nukurəniēn i tukunraha hətoni mə Kristo əpa rīmərai nəkukuə nəha, məmri pehe ia rəgimaha mə tahərhi pen i ramevən. In ripkrai mhə nəkukuə nəha ia nəri kamrai nari irə, mətə rīmərai nəkukuə nəha ia Nənimwin i in səvəi Kumwesən sə ramiru. Nənə ripkrai pen mhə ia kəruətərei sə ripwiəpwīə, mətə rīmərai pen ia reri nərmama.

⁴* Kimaha iahəpkehekir mhə mə tahəni iamīnhi irə, ti nəri nə mə kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nənə mamhahətətə əknekin ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mətə ko iahəpkini mhə mə nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen

* 2:15: 1Kor 1:18 * 2:16: Luk 2:34, 2Kor 3:5-6 * 2:17: 2Kor 1:12, 1Tes 4:11

* 3:1: 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1 * 3:2: 1Kor 9:2 * 3:3: Eks 24:12,

Jer 31:33, Esik 36:26-27 * 3:4: 2Kor 2:16

ti nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia kimaha. ⁶ *In rino kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwinihari me səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rinərihi tərini əknekın. Nəgkiariien vi nəha rıpkuku pen mhə ia Loa sə kimərai, mətə rıməuku pen ia Nənımwın səvəi Kumwesən. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Loa sə kimərai ramousi əpune iərmama, mətə Nənımwın səvəi Kumwesən rauvei pehe nımıruien.

Nəgkiariien vi kınərihi tərini əknekın ramser pik anan rinəpi raka Loa

⁷ *Fwe kupwən, nəpın Loa sə kimərai pen ia kəruətərei kəru rıməuvehe vi a, rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwın nənime Moses ramser pik. Nəkur Isrel ko həpkəti əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rinameiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama remhə, mətə rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən.

⁸ *Mə ro iamınhi irə rəfo ia noien səvəi Nənımwın İkinan? Tukətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ⁹ *Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhemhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamınhi irə nəgkiariien vi kınərihi tərini əknekın sə ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, tukətoni mwi nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ¹⁰ *Nıpərhiien, nəgkiariien akuas səvəi Loa sə kamətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə, təkwtəkwuni nəha kəpwəh nətoniien nukuraanien nəha irə, ti nəri nə mə nəgkiariien vi kınərihi tərini əknekın ramser pik anan rinəpi raka Loa nəha. ¹¹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən, mətə triwən mwi rəmwhen ia nukuraanien sə rıməser ia nəmri Moses. Mətə nəgkiariien vi Kumwesən rinərihi tərini əknekın trarə rerin, mıser pik məpi raka.

¹² Ti nəri nə mə kimaha iahəukurən amasan nəri nəha mə ro iamınhi irə, ro pen kimaha iahamətigase, ¹³ *mhəpkəmwhen mhə ia Moses. In rinousəman nənimen ia tinari əgeigei mə nəkur Isrel tuhəpwəh nətoniien mə nukuraanien sə raməhiəpwın nənimen rınamiwən. ¹⁴ *Mətə nətərigien səvəi nəkur Isrel me nəha fwe kupwən kınərəpınhə i. Nənə meste pehe nəha ipwet mıne nəpın irəha həvsini nəgkiariien akuas səvəi Loa, irəha həpkregi sas mhə nəfe rani, ti nəri nə mə nari riti ramərəpınhə nətərigien səvənraha rəmwhen ia tinari əgeigei sə rinousəman nənime Moses. Mətə Kristo əpa rukurən nuvehi rakaien nəri nəha ia nətərigien səvəi iərmama nəpın

* **3:6:** Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6   * **3:7:** Eks 34:30   * **3:8:** Kal 3:2,5   * **3:9:** Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21   * **3:10:** Eks 34:29   * **3:13:** Eks 34:33-35   * **3:14:** Rom 11:25

iərmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouəh meste pehe nəha ipwet mine, nəpɪn həvsini Loa səvəi Moses, nari riti raməsisəg ia nətəriɡien səvənraha rəmwhen ia tɪnari əgeigei nəha sə rɪnəusəman nənime Moses fwe kupwən. ¹⁶ *Mətə trɪni minuə iərmama riti ruvsini in muvehe ti Iərimənu səkitaha, tɪnari nəha trier raka. ¹⁷ *Iərimənu nəha səkitaha in Nənɪmwɪn Ikinan. Nənə kwopun Nənɪmwɪn Ikinan ramarə ikin, in rafi nari ia nərmama. ¹⁸ *Kitaha pam i səpkuvegi mhə nəmrɪtaha rəmwhen ia Moses, mətə nəmrɪtaha ramser kamətə nukuraanien səvəi Iərimənu ia kitaha. Ia nəpɪn me in rauvsini nɪmɪruien səkitaha mə tsəuvehe mhəmwhen irə sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwi ia riti. Noien i rauku pen ti Iərimənu səkitaha in nə Nənɪmwɪn Ikinan.

4

Kumwesən ruvei pen wok m aposol me

¹ *Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kɪmaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. ² *Kɪmaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mine noien me səməme ho naurisien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuəien, uə iahəpkuvsini mhə nəɡkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kɪmaha iahaməni irapw nəɡkiariien pərɪhien ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkɪmaha mhəukurən ia rerɪnraha mə kɪmaha iahamə noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. ³ Rosi nəɡkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə ti nərmama nepwɪn, mətə ramərkwafə a ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ⁴ *Irəha ko həpkini mhə nɪpərɪhienien ia nəɡkiariien amasan nəha, ti nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərimənu ia tiprənə i, rɪnəusəman nətəriɡien səvənraha, mamə irəha həpwəh nətoniiien nukuraanien sə raməhiəpwɪn irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəɡkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhen atukwatukw ia Kumwesən. ⁵ *Kɪmaha iahəpkəvisau atukw mhə kɪmaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iərimənu, nənə kɪmaha nərmama iahamə tukwini nari m kɪmiaha ia nəghi Iesu. ⁶ *Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən nəha rɪməni mə, “Pwəh nukuraanien ruək məhiəpwɪn kwopun rɪpitəv ikin,” in raməhiəpw ia rerɪmaha, mə kɪmaha iahəukurən nətoniiien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həpkiskai mhə ia nɪskaiien atukw səvənraha

* **3:16:** Rom 11:23,26   * **3:17:** Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1   * **3:18:** Eks 16:7, 24:17   * **4:1:** 2Kor 3:6   * **4:2:** 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18   * **4:4:** Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3   * **4:5:** 2Kor 1:24   * **4:6:** Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18

7 *Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nīpwramaha me i kīno ia tīprənə həpkiskai mhə. Ro iamīnhi irə mə trahatən pen mə nīskaiien amasan nəha rəpi raka rīməuku pen ti Kūmwesən, rīpkuku pehe mhə tukumaha.

8 *Ia nəpīn me kimaha iahamregi rərəha ia narimnari me rīpik, mətə iahəpkimwei mhə. Nəpīn me nepwīn iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəpwəh nəpwəhien. 9 Nərmama hamo nərhaiien m kimaha, mətə Kūmwesən rīpkəpwəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həpkouraha mhə kimaha.

10 *Ia nəpīn me rəmwhen mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia nīpwramaha, ro iamīnhi irə mə nərmama həkurən nətoniien mwi nīmīruien səvəi Iesu ia nīpwramaha.

11 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahamarə, nəpīn me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iamīnhi irə mə nərmama tuhətoni nīmīruien səvənhi ia nīpwramaha sə tīpkemhə ia nəpīn riti. 12 Noien nəha nīpwrən mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nīmīruien ramowok ia kimiaha.

13 *Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakinahatətə ro pen iakani.” Ia noien kuatia a səvəi nahatətəien kimaha mwi iahənahatətə ro pen iahaməni. 14 *Kimaha iahəkurən amasan mə Kūmwesən sə rīno Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, in tro kimaha mīne kimiaha, kitaha pam sətui mwi ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpiw irəpw kitaha ia nənimen.

15 *Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimiaha mə nəpīn namasanien səvəi Kūmwesən rivi pehe nərmama həpik mwi həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həpik mwi tuhəni tanak ti Kūmwesən, mhəuvehi utə nəghin irənhə anan.

16 *Narimnari me nəha ho kimaha iahəpwəh nəpouien i. Nəri auər a mə nīpwramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kūmwesən ramo mə ramərməvi ia nəpīn me. 17 *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəmīsəien me i saməregi ia təkure tīprənə i irəha nəri auər a, həpkərə əpwəmwis mhə, mətə haməpnəpenə ia kitaha ti narəien rerin sə raməhiəpw mamasan pik məpi raka. 18 *Nənə ro iamīnhi irə, nənimemaha həpkərəer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərəer pen ia narimnari me kīpkətoni mhə. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwwuni a, tuhəpkiwən, mətə narimnari me kīpkətoni mhə irəha tuharə rerin.

5

* 4:7: 2Kor 5:1 * 4:8: 2Kor 1:8, 7:5 * 4:10: 1Kor 15:31 * 4:11: Rom

8:36 * 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Kor 6:14 * 4:15: 2Kor 1:3-6 * 4:16:

Efes 3:16 * 4:17: Rom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16, Hip 11:1-3

Nipwrataha sə vi fwe ia neiai

1 *Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nipwrataha rəmwhen ia nimwə tapolen samarə irə səvəi nəp̄in ouihi a ia tiprənə i. Nənə kitaha səukurən mə tr̄ini minuə nipwrataha i ruvehe memhə mərəha, mətə fwe ia neiai nipwrataha vi fwe ikin sə rəmwhen ia nimwə riti r̄ipko mhə iərmama r̄ino mətə Kumwesən a r̄ino nənə in trarə rerin. 2 *Nəp̄in samarə ia nipwrataha i, saməregi rərəha, mamhəvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan mə tsəuvən mharə ia nimwə vi nəha fwe ia neiai. 3 Kitaha tsarkahu nipwrataha vi nəha rəmwhen ia karkahu, tipkətə mhə mə samavən auər a. 4 *Nəp̄in samarə ihi ia nimwə tapolen i səkitaha ia tiprənə i, saməregi rərəha p̄ik, mamhəvi neiahagien tukwe, mhəpwəh nokeikeien mə tukuvehi raka nipwrataha i rəmwhen ia karkahu. Mətə sokeikei mə tukarkahu pehe nipwrataha sə fwe ia neiai mə nipwrataha i sə ko r̄ipkarə rerin mhə truvehe mərməvi marə rerin. 5 *Kumwesən əpa r̄ino kitaha ti narimnari me nəha. In riməuvei pehe Nənimw̄in Ikinan m kitaha. Ti nəri nə mə Nənimw̄in nəha ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me səməme r̄inəmri karen mə səkitaha. 6 *Ro iam̄inhi irə kitaha samətigase ia nəp̄in me, mamhəukurən mə nəp̄in samo imwətaha ia nipwrataha i, səpkarə mhə fwe imwei Iərimənu. 7 *Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kitaha samarə ia nahatətəien, səpkarə mhə ia nəfe samətōni. 8 *Kitaha samətigase mamhəregi mə ko səpwəh nipwrataha i mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kitaha Iərimənu səkitaha sə nəha ramasan p̄ik məpi raka. 9 *Ro iam̄inhi irə mine nəri auər a mə samarə kitaha min uə səpkarə mhə kitaha min, mətə saməmwur mə rerin tragien tukutaha. 10 *Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kitaha pam tsaməkeikei mhərer kupwən ia nəmri Kristo mə in trəkiri noien me səkitaha. Kitaha kuatia kuatia tsəuvehi nərəkuien resi pen noien me səno ia narəien i samarə irə ia nipwrataha i, noien amasan uə noien ərəha.

Kumwesən r̄ino suatuk ia Kristo mə kitaha səukurən nuveheien mho in me nepw̄in

11 *Nənə təkwtəkwwuni kimaha iahəuvəukurən amasan mamhəhek̄ir Iərimənu səkitaha. Ro pen iahaməmwur mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən rukurən amasan kimaha. Rerik r̄irhi mə kimiaha mwi hiəukurən amasan kimaha. 12 *Kimaha iahəpwəh nokeikeien mə tahəuvehi utə kimaha

* 5:1: 2Kor 4:7, 2Pit 1:13-14 * 5:2: Rom 8:23 * 5:4: 1Kor 15:53-54 * 5:5:

Rom 8:16,23 * 5:6: Hip 11:13-16 * 5:7: 1Kor 13:12 * 5:8: Fil 1:23

* 5:9: Kol 1:10, 1Tes 4:1 * 5:10: Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10 * 5:11: 2Kor

4:2 * 5:12: 2Kor 3:1, 1:14

ia nanimemiaha, mətə tahəuvei pehe nətərigien səkimaha mə rəfo rerimiaha tragien tukumaha. Nənə təkwtəkwuni hiəukurən niriḡwenien nəḡkiariien səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha ti noien sə nərmama kamhətoni, mətə rerinraha riḡkrihi mhə nəri sə ramarə ia reri iərmama. ¹³ Trini minuə rerimiaha riḡhi mə iahamarməri, mətə kwa iahamo wok səvəi Kumwesən. Nənə trini minuə rerimiaha riḡhi mə iahəukurən nari, mətə kwa iahamasitu ia kimiaha. ¹⁴ Ro iamihni irə ti nəri nə mə nokeikeiien səvəi Kristo ramərimənu ia kimaha. Kimaha iahəukurən amasan mə iərmama kuatia a rimamhə ti nərmama pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama me pam həuvamhə. ¹⁵ *Nənə rimamhə ti nərmama pam mə səməme kamhəmiru tuhəpwəh noien narimnari me səməme irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei mho noien me səməme Iesu rokeikei. In rimamhə ti nirəha, nənə mətui mwi ia nemhəien.

¹⁶ Ro pen ipwet mine kimaha iahəpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tiḡrənə haməkiri nərmama irə. Niḡərhienien kimaha iahənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəḡin riti, mətə təkwtəkwuni iahəḡko mhə mwi. ¹⁷ *Ro iamihni irə trini minuə iərmama riti ruvehe mo kuatia irau Kristo, in riməuvehe mo in iərmama vi. Noien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəuvehe. ¹⁸ *Narimnari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kimaha tahəpwəh mwi nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwin. Nənə in rinəmri pehe wok i ia rəḡimiahaha, mə kimaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in me nepwin. ¹⁹ *Nəḡkiariien sə iahaməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tiḡrənə i həuvehe in me nepwin, nənə məpwəh nəvsiniien noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəḡkiariien i m kimaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in me nepwin. ²⁰ Ro pen kimaha nərmama səməme iahaməḡkiari tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəḡkiariien səkimaha. Nənə iahaməres kimiaha ia nəḡhi Kristo mə tiḡpwəh nəmwəkiiien Kumwesən nənə mhəuvehe in me nepwin. ²¹ *Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamihni irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

* 5:15: 1Tim 2:6, Rom 14:7-8 * 5:17: Rom 8:1,10, Kal 6:15, Aes 43:18, Rev 21:5

* 5:18: Rom 5:10 * 5:19: Rom 3:23-25, Kol 1:19-20 * 5:21: Jon 8:46, Hip 4:15, Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9

6

¹ *Kimaha iahamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen iahaməres kimiaha mə nəpın Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha, tihəpwəh nuvehien rəmwhen ia nəri auər a, ² *ti nəri nə mə Kumwesən rani mə, “Ia nəpın səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimiaha.

Ia nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama, iakasitu ia kimiaha.” Hətə ro. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama.

Pol mine in me nepwin kamhəregi rərəha ia narimnari me ripik

³ Kimaha iahəpko mhə nari riti mə iərmama riti trimwei irə, ti nəri nə mə iahəpwəh nokeikeiien mə tukini ərəha wok səkimaha. ⁴ *Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha iahamo iahamahatən pen mə kimaha iotukwininari me pərhiən səvəi Kumwesən, mamhərer əknekın ia nəpın səvəi nəmisəien, mine nəpın skai me, mine nəpın iahamregi rərəha. ⁵ *Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karipwi kimaha mə tukousi kimaha. Iahəno pik wok, mhəpwəh napriien ia nəpın, nukumhə rahi kimaha. ⁶ *Ro nukurənien i mə kimaha iotukwininari me pərhiən səvəi Kumwesən ti nəri nə mə iahamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha iahəukurən nari, nətərigien səkimaha rəpwəmwis, iahamo ramasan m nərmama, Nənimwin Ikinan rukuər ia rerimaha, kimaha iahokeikei nərmama ia nokeikeiien pərhiən, ⁷ *mamhəni a nipərhienien, nənə niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha iahamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naruagənien iahaməuvehi ia rəgimaha mwatuk mine mour. ⁸ Nərmama nepwin haməsiai kimaha, nepwin hamo auris kimaha. Nepwin haməni ərəha kimaha, nepwin haməni amasan kimaha. Nepwin haməni mə kimaha ieikuə me, mətə kimaha iahaməni a nəgkiariien pərhiən. ⁹ *Kamo m kimaha rəmwhen mə kimaha nərmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhen mə iahəuvamhə raka, mətə hətə ro iahaməmiru ihi. Kamousi kimaha, mətə kipkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ *Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpın me rerimaha ramagien. Nautə səkimaha riwən, mətə iaho

* 6:1: 2Kor 5:20   * 6:2: Luk 4:19-21   * 6:4: 2Kor 4:2   * 6:5: 2Kor 11:23-27

* 6:6: 1Tim 4:12   * 6:7: 1Kor 2:4   * 6:9: 2Kor 4:10, Sam 118:18   * 6:10:

2Kor 7:4, Fil 2:17, Kol 1:24

nərmama həpik nautə səvənraha rıpik. Nari riti səkimaha riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiariien me m kimiaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahamokeikei kimiaha ia rerimaha pam. ¹² Kimaha iahəpkəsisəg mhə nokeikeiien səkimaha tukumiaha, mətə kimiaha hiaməsisəg səkimiaha tukumaha. ¹³ *Təkwtəkwwuni nəha iakaməgkiari m kimiaha rəmwhen mə nıpwənətik atukwatukw me nə kimiaha. Ratukwatukw a mə kimiaha mwi tihokeikei kimaha ia rerimaha pam.

Kumwesən sə ramıru nimwə səvənhi nə kitaha

¹⁴ *Kimiaha tihəpwəh nuvehien rəgimiahə me kimiaha nərmama səməme həpkini mhə nıpərhienien ia Kristo mho pəri wok. İakani iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəukurən. Noien amasan mine noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraanien mine nəpitəvien trouəfo rouavən pəri? ¹⁵ Kristo mine Setan trouəfo rouni nəgkiariien kuatia? Uə iərmama sə rani nıpərhienien ia Kristo mine iərmama sə rıpkini mhə nıpərhienien irə trouəfo ro nari ia nətərigien kuatia? ¹⁶ *Nimwə səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənimwi nari me ikin? Kumwesən sə ramıru nimwə səvənhi nə kitaha. Rəmwhen Kumwesən rıməni mə,

“Takarə kimaha nərmama me səiου,
nənə mavən kimaha mınraha,
ıou takuvehe Kumwesən səvənraha,
irəha tuhəuvehe nərmama me səiου.”

¹⁷ *Nənə İərimənu səkitaha rıməni mə,
“Ro iamınhi irə, tiharaka ia nırəha,
mhavən isıpwın ti nırəha,
mhəpwəh nırapiiien nəri sə rəmkekik ia nənimek,
rerik ragien mə takuvehi kimiaha,

¹⁸ *ıou takuvehe tata səkimiaha,
nənə kimiaha tihəuvehe nıpwənətik me.

ıou İərimənu sə iakauvehi nıskaiien me pam,
iakani nəgkiariien nəha.”

7

¹ Nərmama keikei me səiου, promes me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narimnari me pam səməme hamo nıpwərataha mine nənimwitaha həmkemik ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mə kitaha samhekır Kumwesən.

* **6:13:** 1Kor 4:14   * **6:14:** Efes 5:7,11   * **6:16:** 1Kor 3:16, Lev 26:12, Esik 37:27
* **6:17:** Rev 18:4   * **6:18:** 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8

Naɣienien sɔvɔi Pol

² *Tihəsevər ia rerimiahaha tukumaha. Kimaha ia həpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkivi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə mə tahəuvehi nari riti sɔvɔi iərmama riti ia noien ikou. ³ *Iou iapkini mhə nəgkiariien i, mini mə hiəno noien ərəha, rekəm. Iakuvəni raka tukumiahaha i mə nəri auər a mə tsəmīru pəri uə tsemhə pəri, mətə kimiahaha hiamarə ia nətərigien səkimaha ia nəpin me. ⁴ Iou iakamahatətə əknekīn ia kimiahaha. Ia nəpin me rerik ramagien tukumiahaha. Ia nəmisəien me pam səkimaha, kimiahaha hiamo rerik raməpwuən, mamagien pik.

⁵ *Nəpin iahaməuvehe ia profens Masetonia ia həpkapwis mhə, mətə ia nəpin me nərhəien rauvehi kimaha, nərmama hənua tuhəvisə m kimaha, nənə kimaha iahekir. ⁶ *Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien sɔvɔi iərmama sə rerin rəpou, ruvehi utə nətərigien səkimaha ia nuveheien sɔvɔi Taetas. ⁷ Ripko mhə nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien səkimaha, mətə rerimaha ragien mwi ti nəgkiariien səkimiahaha sə hiəməni pen tukwe in riməuvehi utə mwi nətərigien səvənhi. In riməni pehe tukumaha mə hiokeikei pik mə tihətəni iou, nənə mini mə rerimiahaha rəpou pik, hiamərer mwatuk mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamini ia nirak. Nəpin iakregi narimnari me nəha rerik ragien pik.

⁸ *Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kimiahaha hiəregi rərəha, mətə iou iapkregei mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətəni mə nəkukuə nəha rino kimiahaha hiəregi rərəha, mətə sɔvɔi nəpin ouihi a. ⁹ Mətə təkwtəkwuni rerik ramagien, mətə ripko mhə rerik ramagien mə iakino kimiahaha hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha səkimiahaha. Kimiahaha hiəpkouraha mhə kimiahaha, ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, mətə hiaməti pen ia Kumwesən. ¹⁰ *Nəpin səregi rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkītaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimīru kitaha. Nənə reritaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpin səregi rərəha rəmwhen nərmama sɔvɔi tiprənə kamhəregi trukua kwənkwan in i kitaha tsemhə. ¹¹ Kimiahaha hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiahaha. Hiamo akwauakw mə tukətəni kimiahaha mə nərhəien riwən ia kimiahaha, niemaha raməpi kimiahaha ti noien ərəha sɔvɔi iərmama nəha, kimiahaha hiaməhekir, mamhokeikei pik mə tihətə iou,

* 7:2: Wok Me 20:33, 2Kor 12:17   * 7:3: 2Kor 6:11-12   * 7:5: 2Kor 2:13

* 7:6: 2Kor 1:3-4   * 7:8: 2Kor 2:4   * 7:10: Mat 27:3-5, Hip 12:16-17

rerimiahā raməreuən, mamhərer mwatuk ti nəkouī atuk-watukwien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkimiahā hiənahatən mə hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. ¹² Iakimərai nəkukuə nəha m kimiahā, mətə iapkraī mhə m iərmama i sə rino noien ərəha. Nənə iapkraī mhə mwi m iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhiēn kimaha. ¹³ Ro iamīnhi irə narimnari me pam nəha haməuvehi utə nətərigiēn səkimaha. Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigiēn səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragiēn pik nəpīn iahətoni nagiēnien səvənhi, ti nəri nə mə kimiahā hiō nətərigiēn səvənhi rapwis. ¹⁴ Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiahā, nənə kimiahā hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəmāni tukumiahā ho nīpərhiēnien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiahā iahəmāni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nīpərhiēnien. ¹⁵ *Taetas rerin ramrhi ihi mə kimiahā pam anan hiəno nəkwan, nənə mhehekir mhətəmnimwin nəpīn hiəsēni in mə truvehe mətōni kimiahā. Nəpīn rerin rirhi narimnari me nəha, nokeikeiēn səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiahā. ¹⁶ Rerik ramagiēn pik tukumiahā ti nəri nə mə iakani nīpərhiēnien ia kimiahā mə kimiahā hiamō noien atukwatukw.

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə hənō vi a ia nuk kurirə

¹ *Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən namasanien səvəi Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həukurən nasituiēn ia nərmama nepwin mwi. ² Irəha hənərə ia nəpīn sikai riti rəknekīn ti nirəha, mətə rerinraha ramagiēn a ia nəpīn me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsīmwīn mane asori mhəuvei pen m nakalasia me ia kwopun me. ³ Iakani nīpərhiēnien tukumiahā i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhēn a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerinraha ragiēn a mə pwəh ho. ⁴ *Irəha hənərəs kimaha nəpīn rīpik mə tahəsēni pwəh irəha hasitu ia wok səvəi nuvei peniēn mane m nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha rīpkrhi mhə mə irəha tuho rasori iamīnha irə, mətə hənō. Irəha haməkupwən mhəuvei pen nīmīruēn səvənraha m Iərimənu səkitaha, kurirə həuvei pehe mwi nīmīruēn səvənraha m kimaha ia noien sə Kumwesən

* 7:15: 2Kor 2:9 * 8:1: Rom 15:26 * 8:4: 2Kor 9:1-2

rokeikei. ⁶ Nəp̄in hiəno vi a wok nəha ti nousəs̄imw̄inien mane nəha, rer̄im̄iaha raḡien a tukwe. Ti nəri nə mə Tae-tas ramiri k̄im̄iaha irə, iahaməni pen tukwe in mə tro wok k̄im̄iaha min meste wok nəha ro sampam. ⁷ *Ia narimnari me pam k̄im̄iaha hiaməuvehi raməpi raka anan. Ia noien səv̄ai nahatət̄aien, noien səv̄ai nəḡkiariien, mine noien səv̄ai nukurənien, k̄im̄iaha hiəuvehi rəpi raka. Kim̄iaha hiəskai mwi ti nasituien, nənə mhokeikei pik mwi k̄im̄aha. Ro iam̄inhi irə k̄im̄aha iahokeikei mə ia nokeikeiien sək̄im̄iaha t̄ihasitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iap̄kini mhə mə t̄ihaməkeikei mho. Mətə iakamahatən m k̄im̄iaha mə nərmama əpə me rer̄inraha raḡien ti nasituien ia wok nəha. Nənə təkwtək̄wuni nəha iakuə takətə sas ia nokeikeiien sək̄im̄iaha mə ro n̄ip̄arhienien rəmwhen ia nokeikeiien səv̄ənraha uə rekəm. ⁹ *K̄im̄iaha hiəukurən amasan namašanien səv̄ai Iesu Kristo Iər̄im̄ənu sək̄itaha sə rinəriari pehe irə m k̄im̄iaha. Nautə səv̄ənhi rasori, mətə r̄ino tukum̄iaha mə nautə səv̄ənhi riwən. Nənə ti nəri nə mə in r̄ino mə nautə səv̄ənhi riwən, nənə mo k̄im̄iaha nautə sək̄im̄iaha rasori.

¹⁰ In i nət̄əriḡien səiou sə trasitu ia k̄im̄iaha ia narimnari me i. Ramasan mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a ia nukurirə. Rer̄im̄iaha r̄im̄əkupwən m̄irhi mə tiho wok nəha, nənə k̄im̄iaha hiaməkupwən mho. ¹¹ Ramasan mə təkwtək̄wuni t̄ihaməm̄wur ia noien wok nəha mho sampam irə. Ramasan mə t̄iəskai mwi ti noien sampam irə rəmwhen ia nət̄əriḡien sək̄im̄iaha r̄im̄əskai fwe kupwən ti noien. Nənə ramasan mə tiho ia mane me sək̄im̄iaha. ¹² *Tr̄ini m̄inuə rer̄im̄iaha raḡien ti nuvei penien, Kumwesən rer̄in traḡien ti nuvehien a narimnari me səməme hiaməuvehi mamhəuvei pen min. In rip̄k̄əres mhə narimnari me səməme həiwən tukum̄iaha.

¹³ Iakəpwəh nokeikeiien mə n̄im̄iruien səv̄ai nərmama nepw̄in tr̄im̄əru ti nəri nə mə haməuvehi mane me sək̄im̄iaha, mətə n̄im̄iruien sək̄im̄iaha tr̄iskai ti nəri nə mə hiənasitu ia nirəha, rekəm. Iakokeikei mə tr̄əmnəmwhen a tukum̄iaha pam. ¹⁴ *Təkwtək̄wuni, ti nəri nə mə narimnari me sək̄im̄iaha ruv̄əpik, ramasan mə t̄ihasitu ia nərmama nepw̄in səməme narimnari me səv̄ənraha riwən. Nənə tr̄ini m̄inuə nəp̄in nepw̄in sək̄im̄iaha riwən nənə səv̄ənraha rasori, irəha tuhasitu mwi ia k̄im̄iaha. In i suatuk nərmama tuhəuvehi rəm̄nəmwhen a. ¹⁵ *Rəmwhen ia nəḡkiariien i k̄im̄ərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rousəs̄imw̄in nəveginien rip̄ik, mətə rəmwhen a rip̄k̄əpi raka mhə.

* **8:7:** 1Kor 1:5, 1Kor 16:1-2   * **8:9:** Mat 8:20, Fil 2:6-7   * **8:12:** Mak 12:43

* **8:14:** 2Kor 9:12   * **8:15:** Eks 16:18

Nənə iərmama sə rousəsımwın nəveginien rouihi, mətə rəmwhen a rıpkıwən mhə.”

Kərhi pen Taetas revən fwe Korin

¹⁶ İakani tanak m Kumwesən ti Taetas, ti nəri nə mə Kumwesən rıno in rerın rokeikei pik mə trasıtu ia kımıaha rəmwhen iakokeikei. ¹⁷ Nənə Taetas rerın ragien mə tro narımnari me nəha səməme iahaməni pen tukwe, mətə nari riti mwi, rerın ragien pik mə trasıtu ia kımıaha. Nənə nətərigien a səvənhi mə truvehe mətoni kımıaha. ¹⁸ Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti mwi ruvehe irau min. İərmama nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nakalasia me pam haməgnəgini in tukwe. ¹⁹ Rıpkı mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəgınraha ia iərmama nəha mə truvehe kımıaha min iahəuvehi mane sə rerımıaha ragien hiəuvei pehe. Kımıaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi İərimənu səkitaha irə, nənə mamhahatən mə rerımıaha ragien pik ti nasıtuıen. ²⁰ Kımıaha iahamətui amasan ti mane asori i kamo iərmama riti rini ərəha kımıaha mə iahənəfo irə ia mane. ²¹ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kımıaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə rıpkı mhə ia nəmri İərimənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.

²² Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənmi i. İərmama nəha, kımıaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpın rıpkı. Nənə ia nəpın me kımıaha iahətoni mə rerın ragien pik mə trasıtu. Nənə təkwtəkwuni nəha rerın ragien pik mwi mə trasıtu ia nırau, ti nəri nə mə in rini nıpərhiendien ia kımıaha. ²³ Kımıaha hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kımırau min ti nasıtuıen ia kımıaha. Nənə piəvtaha mi səməmi kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakalasia me hənərhi irapw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴ *Ramasan mə tiho ramasan ia nırəhar pweh irəhar mine nakalasia me pam hətoni nokeikeiien səkımıaha mə ro nəri pərhiien riti. Pweh irəha hətoni mə nəgkiariien səkımıaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghımıaha irə ro nıpərhiendien.

9

¹ *Trıni mınuə iapkraı mhə nəkukuə i m kımıaha, ramasan a ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasıtuıen ia nakalasia me fwe Jerusalem. ² İou iakukurən mə hiökeikei mə tihasıtu. İakauvehi utə noien amasan səkımıaha ia nəmri nəkur Masetonia, manı pen ti nırəha mə ia nuk kurirə kımıaha fwe Akaea hiənərer mwatuk ti nasıtuıen. Nəpın hətoni rerımıaha ragien pik ti nasıtuıen, ro mwi irəha həpık

* 8:24: 2Kor 7:13-14 * 9:1: 2Kor 8:1-7

hokeikei mæ tuhasitu mwi. ³ Mætə təkwtəkwuni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mæ irəhar tuharuvehe mharətoni kimiaha mæ kimiaha tihəuvei pen mane me nəha minraha rəmwhen iakuvəni raka tukumiaha. Ro iamınhi irə nəgkiariien səkimaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkimiaha ripko mhə nəri auər. ⁴ Mætə trini minuə hiəpko mhə, nəpın iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwın, tuhətoni mæ hiəpko mhə ihi. Noien nəha tro kimaha iahauris ti nəri nə mæ iahəuvəuvehi utə raka kimiaha. Tro kimiaha hiauris mwi mæpi raka. ⁵ Ro pen rerik rırhi mæ takaməkeikei mæres piəvtaha mirəhar mæ irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiaha nənə mharo sampam ia wok ti nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mæ tihəuvei pen. Mætə iakokeikei mæ mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerimiaha mæ tihəuvei pen ripko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiaha mæ tihəuvei pen.

Kumwesən ramokeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerin agien

⁶ *Tihəpwəh nenouenouien nəri i. Iərmama sə rəpwei ouihi nuni nari tresi ouihi. Iərmama sə rəpwei ripik tresi ripik. ⁷ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerimiaha mæ tihəuvei pen. Trini minuə rerim ripkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mæ tikuvei pen. Trini minuə ikuvei pen ti nəri nə mæ iərmama riti raməkeikei mik mæ tikuvei pen, ripkamasan mhə mwi. Iakini iamınhi irə ti nəri nə mæ Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerin agien. ⁸ Kumwesən rukurən nəriari peheien namasanien me pam anan m kimiaha mæ ia nəpın me ia narimnari me pam tihəuvehi narimnari me pam səməme hatukwatukw mæ tihaməkeikei mhəuvehi, nənə mhəuvehi ripik mwi mæ tihauai m nərmama. ⁹ *Rəmwhen ia nəgkiariien i kımərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mæ,

“In ruai narimnari me səvənhi ripik m nərmama nautə səvənraha riwən,
nənə noien amasan səvənhi ramarə rerin.”

¹⁰ *Kumwesən in rauvei pen nuni nari m iərmama sə raməmhu, mauvei pen nəveginien ti nəniien. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari ripik m kimiaha mo rasori mwi mæ kimiaha hiəukurən nasituien ia nərmama nepwın mwi. In tro kwənkwan ripik sə ruku pen ia noien atukwatukw səkimiaha. ¹¹ *Ia narimnari me pam ia nimiruien səkimiaha, Kumwesən truvei pehe namasanien səvənhi m kimiaha mæ kimiaha hiəukurən nəriariien ia nəpın me. Nəpın

* 9:6: Prov 11:24, 22:9, Rom 12:8   * 9:9: Sam 112:9   * 9:10: Aes 55:10, Hos

10:12   * 9:11: 2Kor 1:11, 4:15

kimaha tahəuvehi nasituien səkimiaha, mhəuai, mhəuvei pen m nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən tukwe.

12 *Wok amasan i sə hiamo tripkasitu əpa mhə ia nakalasia me səməme narimnari me səvənraha riwən, mətə tro nərmama həpik rerinraha ragien, nənə həni tanak m Kumwesən tukwe. 13 Ti nəri nə mə kimiaha hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui noien səkimiaha m nərmama həpik. Irəha tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe ti nəri nə mə kimiaha hiamo pərhien noien səvəi nərmama səməme haməni nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo, rerimiaha ragien hiəuvei pen mane asori səkimiaha minraha mine nərmama me. 14 Irəha tuhəfwaki tukumiaha, nənə mhokeikei kimiaha, ti nəri nə mə hətoni mə Kumwesən rinəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha rəpi raka anan mə tihasitu ia nīrəha. 15 Pwəh səni tanak m Kumwesən ti nəfe in riməuvei pehe m kitaha ramasan pik məpi raka.

10

Pol raməgkiari m nərmama nepwin kamhəni ərəha in

1 *Nərmama nepwin haməni mə nəpin kitaha m kimiaha nətərigien səiou reiwaiu, mətə nəpin iakier məpwəh kimiaha, noien sə iakamo m kimiaha riskai pik. Mətə iou Pol, iakokeikei mə takini nari riti tukumiaha i. Kristo, in nətərigien səvənhi reiwaiu. In iərmama riti noien səvənhi ramasan miməru. Ia noien a mwi nəha 2 *iakaməres kimiaha mə tiho noien səkimiaha ratukwatukw mə nəpin iakuvehe, iakəpwəh nəgkiari skaiien m kimiaha. Mətə iakukurən amasan mə takəgkiari skai m nərmama me nepwin səməme haməni mə iahamesi pen noien səvəi tiprənə i. 3 Nīpərhienien, kimaha iahamarə ia tiprənə i, mətə iahamaruagən, mhəpkesi pen mhə noien kamaruagən irə səvəi tiprənə i. 4 *Iakani iamnhi irə ti nəri nə mə narimnari me səkimaha iahamərer irə mamharuagən ripko mhə narimnari me səvəi tiprənə i, mətə həskai ia niskaiien səvəi Kumwesən. Ia narimnari me nəha kimaha iahaməuvehi irapw kwopun skai me kamərkwafə ikin. Iahaməuvehi irapw mwi nəgkiariien eikuə me 5 mine nəgkiariien ərpwi me səməme hamənise nərmama ti nukurəniien Kumwesən. Iahamaruagən ia nətərigien me pam səvəi nərmama, mamho irəha həuvehe mho nəkwai Kristo. 6 *Nəpin kimiaha tihamo nəkwai Kristo ia narimnari me pam, kimaha tahamərer mwatuk ti nəkoui atukwatukwien kimiaha trini minuə hio mwi noien ərəha me.

7 Kimiaha hiaməkiri nari mamhesi pen a nəfe hiamətoni iruə, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Trini minuə

* 9:12: 2Kor 8:14   * 10:1: 1Kor 2:3   * 10:2: 1Kor 4:21   * 10:4: Efes 6:13-17
* 10:6: 2Kor 2:9

iærmama riti rukuræn pærhien mæ in iærmama sævai Kristo, nænæ in trætærig amasan mwi mæ kimaha mwi nærmama sævai Kristo iahæmwhen iræ. ⁸ *Næri auær a mæ iakamægkiari mamærpwi iou kwopti ti nasorriien sæ Iærimænu sækitaha rimæuvei pehe miou, mætæ ko iapkauris mhæ tukwe. Rimæuvei pehe nasorriien næha miou mæ takuvrhækîn kimiaha hiæuvehe mhætæ, mætæ ripkuvei pehe mhæ nasorriien næha miou mæ takuvehi irapw kimiaha. ⁹ Iakæpwæh nokeikeiien mæ kimiaha tihætæ mæ iakamrai nækukuæ me i mæ kimiaha tihæhekîr. ¹⁰ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ nærmama nepwîn hamæni iou mæ, “Nækukuæ sævænhi riskai mîpam, mætæ næpîn ramavæn kitaha min, ripko mhæ in iæmæ sikai riti, nænæ nægkiariien sævænhi ro næri auær a iræ.” ¹¹ *Pwæh nærmama sæ ro me iamînha iræ hæukuræn næri i. Næfe kimaha iahamærai ia nækukuæ næpîn iahamaræ isipwîn, tahamo ræmwhen næpîn samaræ pæri.

¹² *Ræknekin tukumaha ko iahæpkærer mhæ kimaha nærmama me næha sæmæme hamægnægîni atukw a iræha. Ræknekin mwi tukumaha ko iahæpkætæ æmwhen mhæ kimaha minraha. Nærmama me næha hamætæ æmwhen iræha me mamhækiri iræha me mæ sin in iæmæ asori mine sin ripko mhæ in iæmæ asori. Mætæ næpîn kamho iamînha iræ ramahatæn pen mæ hæpkukuræn mhæ nari. ¹³ *Mætæ kimaha tahæpkægkiari ærpwi mhæ mæpi raka nari. Kimaha tahægkiari ærpwi æpa ti wok sæ Kumwesæn rimæuvei pehe m kimaha. Wok i kimaha iahamo rineste raka mwi kimiaha. ¹⁴ Ro pen kimaha iahæukuræn nægkiari ærpwiien. Næpîn iahamo iamînhi iræ, iahæpwæh næpi rakaien wok sækimaha, ti næri næ mæ kimaha næ nærmama iahamækupwæn mhæuvehi nægkiariien amasan sævai Kristo mhæuvehe tukumiaha. ¹⁵ *Kimaha iahæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sæ iærmæpæ rino, mætæ iahamægkiari ærpwi a ia wok sæ Kumwesæn rinæmri pehe m kimaha. Kimaha iahokeikei mæ nahatætæien sækimiaha truvehe masori, ro pen wok sækimaha ia rerimiaha truvehe masori mwi, ¹⁶ *mo kimaha iahæukuræn nævisauien nægkiariien amasan sævai Kristo ia tænæ me ia kwopun sækimiaha mevæn evæn mwi. Ia noien næha kimaha iahæpko mhæ wok ia kwopun riti sæ iærmama riti rino raka wok ikîn, nænæ mhæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sævai iærmæpæ. ¹⁷ *Mætæ Nækukuæ Ikinan rani mæ,

“Pwæh iærmama sæ ramægkiari ærpwi,
trægkiari ærpwi a ia narimnari me sæmæme Iærimænu sækitaha rino.”

* **10:8:** 2Kor 13:10, 2Kor 12:6   * **10:11:** 2Kor 13:2,10   * **10:12:** 2Kor 3:1, 5:12

* **10:13:** Rom 12:3   * **10:15:** Rom 15:20   * **10:16:** Wok Me 19:21   * **10:17:**

1Kor 1:31

18 * Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kipkəsəni mhə iərmama sə raməgnəgini atukw a in, mətə kaməsəni iərmama sə Iərimənu səkitaha raməgnəgini in.

11

Pol raməgkiari ia nərmama nepw̄in komhə irəha aposol pərhien me səvəi Kristo

1 Iakokeikei mə tihəpwəh nəpouien iou pwəh iakini narməriien səiou kwopti m kimiaha. Hətərig iou mhəpwəh nəpouien. 2 * Rerik ramevən pik ia kimiaha məpwəh nokeikeien mə tihəkurirə iərməpə. Noien nəha səiou raku pen ti Kumwesən. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə iakimər̄fi kimiaha mə tihesi pen iərman kuatia a in nə Kristo. Iakino iam̄inha irə mə takuvei pen kimiaha min hiamw̄hen ia prən vi riti rəmher ramreirei ihi iərman. 3 * Mətə iakamhek̄ir kimiaha kamo hiamw̄hen ia If, prən nəha sə snek rineikuə irə ia nəgkiariien əsien səvənhi. Iakamhek̄ir mə kamo iərmama riti rivi pen nətərigien səkimiaha ia kwopun əpə nənə hiəpwəh nokeikeien i ratukwatukw məmher sə hiamo m Kristo. 4 * Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə rerimiaha ragien a hiaməsəni nərmama nepw̄in kamhəuvehe mamhəvisau m kimiaha Iesu riti sə ropə ia Iesu i kimaha iahaməni irapw. Rerimiaha ragien a hiaməsəni irəha kamhəuvei pehe m kimiaha nənimw̄in riti uə nəgkiariien amasan riti sə ropə ia Nənimw̄in i mine nəgkiariien amasan i kimiaha hiəuvəuvehi raka tukumaha. 5 * Nərmama me nəha kamhəuvehe tukumiaha, kimiaha hiaməni mə irəha “aposol asori me,” mətə ia nətərigien səiou iapkətoni mhə mə irəha hasori mhəpi raka iou. 6 * Rosi kipkahatən amasan mhə iou ia nəgkiariien, mətə iakukurən amasan nukune nəgkiariien amasan. Kimaha iahənahatən kimiaha ia nəri nəha ia noien me pam nəpin ripik.

7 * Nəpin iakinani irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha, iapko mhə mə tihərəku iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utəien kimiaha. Nənə rəfo? Noien nəha in noien ərəha riti? Rekəm! 8 * Nəpin iakinamo wok̄itaha m kimiaha, nakalasia me ia kwopun əpə me kamhərəku iou. Ipaka rəmwhen mə iakamakres m̄inraha ti nasituien ia kimiaha. 9 * Nənə nəpin iakamarə kitaha m kimiaha, nari riti səiou riwən, iapkəres mhə iərmama riti ti nasituien ti nəri nə mə piəvtaha me səməme haməuku pen

* 10:18: 1Kor 4:4-5 * 11:2: Efes 5:26-27 * 11:3: Jen 3:4,13 * 11:4: Kal 1:8-9 * 11:5: 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6 * 11:6: 1Kor 2:1,13, Efes 3:4 * 11:7: 1Kor 9:12,18 * 11:8: Fil 4:15-18 * 11:9: 2Kor 12:13

ia Masetonia haməpeki pehe səiou me narimnari səməme həiwən. Ro pen iapkəres mhə nari riti tukumiaha, nənə mīpkuvei pehe mhə wok sikai m kimiaha ti nətoniien iou, nənə takamo iamīnha irə ia nəpīn me. ¹⁰ *Iou iakamərpwi iou ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan kīpkərəku mhə iou irə. Rəmwhen ia nīpərhienien səvəi Kristo ramarə ia nirak, iakani pərhien mə iou tapko əpəiti mhə mwi ia kwopun riti ia profens Akaea. ¹¹ Rəfo iakəpwəh nəresien nari riti tukumiaha? Ti nəri nə mə iapkokeikei mhə kimiaha? Rekəm! Kumwesən rukurən mə iakokeikei kimiaha. ¹² Ia noien i sə iakamo takarīpīn mamō nəha təkwtəkwuni mə trīnise nəgkiariien səvəi nərmama me nəha səməme haməfiutə ia nīrəha mə irəha aposol me. Iakokeikei mə tako rəknekīn ti nīrəha ti nīnīien mə kamho wok ia noien i kīmaha iahamo wok irə. ¹³ *Nərmama me iamīnha irə, irəha aposol eikuə me. Hameikuə ia nərmama ia wok səvənraha, mamhəuvsini noien səvənraha ti noien mə nərmama tuhətoni mə irəha həmwhen ia aposol me səvəi Kristo. ¹⁴ Mətə nənimetaha trəpwəh nīerīen ia noien nəha. Nəri auər a mə Setan, mətə rukurən nuvsiniien noien səvənhi ti noien mə nərmama tuhətoni mə in rəmwhen ia agelo riti səvəi nukuraanien. ¹⁵ Ro pen rīpko mhə nari riti sə nənimetaha trier tukwe trīni mīnuə iotukwininari me səvəi Setan həuvsini noien səvənraha mə tuho nərmama hətoni irəha rəmwhen mə irəha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw. Nəpīn sampam səvənraha tuhəuvehi nərpwinien tresi pen a noien me səvənraha.

Pol raməgkiari ərpwi ti nəmīsəien me səvənhi

¹⁶ *Iakmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti riwən rerīn rīrhi mə iou iakamarməri. Mətə trīni mīnuə rerīmiaha rīrhi iamīnha irə, nənə hīəsēni iou pwəh iako noien səvəi narməriien kwopti, nənə məgkiari ərpwi kwopti. ¹⁷ Nəgkiariien i səiou, Iərimənu səkitaha rīpkīni pehe mhə miou mə takīni. Mətə iakaməgkiari a rəmwhen ia iarməri riti. ¹⁸ Nərmama həpīk haməfiutə ia nīrəha ti noien me səvəi tīprənə, nənə ro iamīnhi irə, iou mwi takəgkiari ərpwi. ¹⁹ Rerīmiaha rīrhi mə hīəukurən amasan nari, nənə ro pen hīaməsēni a nərmama me səməme hamarməri. ²⁰ Nəri auər a mə nərmama me nəha həkwi kimiaha mə tiho nəkwanraha, uə hamakres m kimiaha, uə haməuəsi kimiaha rəmwhen ia kwənkru, uə haməuvehi utə irəha ia nənīmēmīaaha, uə haməpwi nənīmēmīaaha, mətə rerīmiaha ragien a ti nəsēniien irəha ho iamīnha irə. ²¹ *Iou iakamaurīs ti nīnīien mə kīmaha nīskaiien səkimaha riwən ko iahəpko mhə noien me nəha ia kimiaha.

* **11:10:** 1Kor 9:15   * **11:13:** 2Kor 2:17, Fil 3:2   * **11:16:** 2Kor 12:6   * **11:21:** Fil 3:5

Iakamægkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə nəfe nəghin sə nərmama me nəha hokeikei mə tuhəfiəutə irəha tukwe, iou mwi takægkiari ərpwi tukwe. ²² Irəha nəkur Hipru? Iou mwi. Irəha nəkur Isrel? Iou mwi. Irəha kwənəkwus me səvəi Epraham? Iou mwi. ²³ *Irəha iotukwininari me səvəi Kristo? Iou mwi, mətə iou iakəpi raka irəha. Rosi iakamægkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə iakino pik wok məpi raka irəha. Nənə kuvei pen iou ia kalapus nəpin ripik rəpi raka irəha. Kərisi iou rəpi raka irəha. Nənə ipaka iakemhə nəpin ripik. ²⁴ *Nəpin krirum nəkur Isrel hərisi iou m toti-naen. ²⁵ *Nəpin kahar nəkur Rom həuəsi iou ia kwərgi nei. Nəpin riti kəkwi iou ia kəruətərei. Nəpin kahar iakevən ia nitətə nənə nitətə rəmwhenimw. Nəpin riti iakeiai fwe ia təmwei təsi nəpin pekin riti ia nəpin mine ia ran. ²⁶ *Nəpin me pam iakamavən ti noien wok səiou, maməsiari ti iapiwən asori me ia nəkwətənə me, nənə mamarə ia kwopun ərəha ikin imwei rakres me, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nəkur imwak me nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin ia taon asori, mine ia kwopun ərəha ikin ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia kwopun ərəha ikin fwe ia təsi, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmama səməme haməni mə iou me nepwin nəha irəha, mətə hameikuə. ²⁷ *Iakinowok pik misese, nənə nəpin ripik iapkapri mhə ia nəpin. Nəpin me nepwin nukumhə rahi iou, nənə iakəkwa. Nəpin ripik nəveginien sənək riwən. Nənə nəpin ripik iakaməkure tinari me səiou ripkəmwhen mhə ti nəkwieien. ²⁸ *Narimnari nepwin mwi səməme iapkini mhə, mətə riti ia nīrəha in i ia nəpin me rerik ramrhi pik nakalasia me ia kwopun me, iakamregi rəmwhen ia nəri pam riti iakaməvrani. ²⁹ *Nəpin iərmama riti ripkiskai mhə, nənə iou mwi iakamregi mə iapkiskai mhə. Nəpin ko iərmama riti rimwei ia nərəhaien, nənə rerik raməmisə pik tukwe.

³⁰ *Iou takaməkeikei mægkiari ərpwi, mətə takægkiari ərpwi a ti narimnari me səməme kamhahatən pen mə nīskaiien səiou riwən. ³¹ *Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iesu Iərimənu səkitaha sə kaməgnəgini in ia nəpin me ia nuk nuk me, in rukurən mə iou iapkeikuə mhə. ³² *Fwe taon nəha Tamaskes iəmə asori sə ramarə tegin Kig Aretas rokeikei mə trəkwtəmhiri iou. Rəmri naruagən me səvənhi ia kwəruə asori səvəi taon mə tuhəkwtəmhiri iou mhəuvehi puvnimwə iou ia kalapus. ³³ Mətə kiməvai pen iou ia tənəripw asori riti krukwi

* **11:23:** Wok Me 16:23, 1Kor 15:10   * **11:24:** Dut 25:3   * **11:25:** Wok Me 16:22, 14:19   * **11:26:** Wok Me 9:23, 14:5   * **11:27:** 1Kor 4:11, 2Kor 6:5
 * **11:28:** Wok Me 20:18-21,31   * **11:29:** 1Kor 9:22   * **11:30:** 2Kor 12:5
 * **11:31:** 2Kor 1:23   * **11:32:** Wok Me 9:23-25

pen nəkʷus irə kuvei pen ia ruei nəpai riti, nəpai sə ramərer kuraukurau ia taon nəha, karaka mərməru ia nəkʷus rei-waiu, nənə iakap iəmə asori nəha rəpwəh nəkʷtəmhiriiēn iou.

12

Pol raməgkiari ia vison me səməme Kumwesən rinəriari pen min

¹ Takaməkeikei məgkiari ərpwi nəri auər a mə noien nəha ko rīpko mhə nari riti ramasan. Mətə takaməkeikei mevən mini vison me nepwīn mīne narimnari me nepwīn Iərimənu səkitaha rino pui miou. ² Iakukurən iərman riti sə rīmāni nīpərhienien ia Kristo.^a Nuk fotin rukurau raka, Kumwesən rīməuvehi in mevən fwe irənhə ia neiai nəha sə ro kahar irə. Iakreirei mə revən ia nīpwran uə nənimwīn rier ia nīpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. ³ Iakini mwi mə iakreirei mə revən ia nīpwran uə nənimwīn rier ia nīpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. Mətə iakukurən mə iəmə nəha, ⁴ Kumwesən rīməuvehi utə revən fwe kwopun nəha Parataes, nənə in rīməregi nəgkiariien afafa me səməme iərmama rireirei niniien. ⁵ *Iou takəgkiari ərpwi ti sə ro iamīnha irə, mətə tapkəgkiari ərpwi mhə tukw iou atukw. Narimnari me səməme kamhahatən pen mə nīskaiien səiou riwən, irəha əpa nə takəgkiari ərpwi tukwe. ⁶ *Mətə rəfo? Trini minuə iakokeikei mə takəgkiari ərpwi, komhə iou iərmama riti iakamarməri, ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakani ro nīpərhienien. Mətə iapkəgkiari ərpwi mhə iamīnha irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien mə iərmama riti truvehi utə iou irənhə məpi raka nəri sə ratukwatukw. Iakokeikei mə trətoni iou rəmwhen ia nəfe tako uə takini.

⁷ *Vison me nəha Iərimənu rino pui miou rīpik.^b Ti nīniseien iou mə takəpwəh nəfiūtəien iou ia vison me nəha iakinətoni, kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia təsi nīmīrhi riti raməpi nīpwrak, məmwhen mwi ia iəremhə riti ruku pen ti Setan mamō nəmisəien miou. Kuvei pehe nəri nəha miou mə takəpwəh nəfiūtəien iou ia narimnari me nəha Iərimənu səkitaha rino pui miou. ⁸ Iakinəres Iərimənu səkitaha m kahar mə truvehi raka nəri nəha pwəh rəpwəh noien nəmisəien miou. ⁹ *Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, “Namasanien səiou rinəmwhen raka trasitu ia niram. Nəpīn nīskaiien səim riwən, nīskaiien səiou truvehe masori ia niram.” Ro pen rerik ramagien mə takəgkiari ərpwi ia nīmīruien səiou sə nīskaiien

^a 12:2: Ia kwopun i Pol raməgkiari ia iərman riti, mətə iərman nə in nə Pol.

* 12:5: 2Kor 11:30 * 12:6: 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 * 12:7: Job 2:6 ^b 12:7: Narimnari me i Pol raməgkiari irə Kumwesən rino pui pen min ia vison me rətoni

fwe ia neiai sə ro kahar irə. * 12:9: Fil 4:11-13

riwən irə, mə niskaiien səvəi Kristo trarə ia nimiruien səiou.
 10 Ro pen iou rerik ramagien a ia nəpouiien me, nini ərəhaiien
 me, nəpın skai me, nometəien me, mine nərəhaiien me nepwın
 mwı səməme kamo ia nırak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi
 Kristo. Rerik ramagien a ti nəri nə mə nəpın niskaiien səiou
 riwən, nənə nəpın nəha in nəha iakauvehi niskaiien.

Pol raməgkiari skai m nəkur Korin

11 *Təkwtəkwni iakaməgkiari iakəmwhen ia iərmama riti
 ramarməri, mətə kimiaha hiənəkeikei miou ti noien iamınhi
 irə ti nəri nə mə ratukwatukw mə tihəgnəgini iou, mətə
 hiənəpwəh noien. Rosi iou iəmə auər a, mətə aposol me nəha
 səməme hiəməni mə irəha hasori, iou iapkətoni anan mhə mə
 irəha hasori anan ia nırak. 12 *Nəpın iakinamarə kitaha m
 kimiaha, iakamo nımtətien me səməme kamhahatən mə iou
 aposol pərhiien riti. Iakinamo nımtətien me, mine narimnari
 me səməme nərmama hətoni nənimenraha rier. Iakinamo
 narimnari me nepwın mwı ia niskaiien səvəi Kumwesən ia
 rerimiaha, nənə mo nətərigien səiou rəpwəmwis. 13 *Noien
 amasan sə iakino m kimiaha rəmwhen a iakino m nakalasia
 me pam, mətə nari kuatia ropə in nə iapkəres mhə mane
 tukumiaha. Mə noien nəha rərəha enouenou ia nərəhaiien
 səiou.

14 *Təkwtəkwni iakamərer mwatuk mə takuvehe məti
 pehe kimiaha səro kahar irə. Nənə tapkəres mhə mane tuku-
 miaha, ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien nautə səkimiaha,
 mətə iakokeikei a kimiaha. Həregi ro. Ripko mhə wok
 səvəi nəkwərhakwərha me mə tuhəmri karen mane sə trasitu
 ia tata mine mama səvənraha kurirə. Mətə wok səvəi tata
 mine mama irau tro iamınha irə rasitu ia nəkwərhakwərha
 me səvənrau. 15 *Ro pen rerik ramagien mə takuvei pehe
 pam narimnari me səiou m kimiaha, nənə muvei pen mwı
 nimiruien səiou tukumiaha. Nokeikeiien səiou rasori tuku-
 miaha, mətə səkimiaha rouihi a tukw iou. Noien nəha rəpwəh
 natukwatukwien! 16 Kimiaha hiəukurən mə nipərhiienien
 iou iapkəres mhə mane m kimiaha, mətə rosi kimiaha
 nepwın hiəməni mə iakino noien ikou me, muvehi kimiaha
 ia neikuəien me rəmwhen ia kwənkru. 17 Rəfo? Iakakres m
 kimiaha ia nərmama me nəha iakinərhi pehe irəha həuvehe
 tukumiaha? Rekəm! 18 *Iakinəres Taetas mə truvehe mətoni
 kimiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau min. Mətə Taetas
 nəha in ripkakres mhə m kimiaha. Kimiaha hiəukurən mə
 kimrau min irauavən pəri nətərigien səkimrau mine noien
 kuatia.

* 12:11: 2Kor 11:5 * 12:12: Rom 15:19 * 12:13: 2Kor 11:9 * 12:14:

2Kor 13:1 * 12:15: Fil 2:17 * 12:18: 2Kor 8:6,16-18

19 Rosi rerimiahā rirhi mā ia nægkiariien me pam nāha kimaha iahamægkiari m kimiahā, mamhānise nægkiariien arāha me nepwīn sāmame kamini ia kimaha, mātā rekām. Ia nāmri Kumwesān kimaha iahamægkiari, mamhāni rāmwhen sē Kristo rokeikei. Nārmama keikei me, narimnari me pam sāmame iahamo, mātā iahamo mā tahāvvrhākin kimiahā hiāuvehe mhātā. ²⁰ *Iakani iamīnhi irā ti nāri nā mā iakamhekir mā kamo nāpīn takuvehe, takātoni mā hiopā, hiāpko mhā noien sē iakokeikei. Nānā kimiahā mwi tihātoni mā iakopā, iāpko mhā noien sē hiokeikei. Iakamhekir mā takātoni kimiahā nepwīn hiamāvisā, nepwīn rerīnraha ramrhi arāha irāha me, nepwīn niemaha ramāpi irāha, nepwīn kamhātārig āpa ti nirāha, nepwīn kamhāni neikuāien mamhouraha nāghi iārmama irā, nepwīn kamhāni nīkare iārmama, nepwīn kamhārpwi irāha, mamho āpnāpen noien me. ²¹ *Iakamhekir mā kamo nāpīn takuvehe mwi Kumwesān sēiou ro iou iakauris ia nāmrimiahā. Nānā rerik trārkwāpīr iakasāk tukumiahā me nepwīn sāmame hānamo noien arāha fwe kupwān, nānā mhāpwāh nīrārigien ia noien arāha me sāvānraha sāmame kamho ia nāpīn me. Irāha kamho noien me sāmame hāmkeimik, irāha nārman mīne nīpran kamhāiri āpnāpen irāha me, mamho mwi noien arāha nepwīn mwi.

13

Nægkiariien sē Pol rani ti nāsūpwirīien nakalasia me fwe Korin

¹ *In i navānien sēiou sēro kahar irā takuvehe mātoni kimiahā. Nākukuā Ikinan rani mā, “Nāpīn iārmama riti rarukwi pen nægkiariien ia iārmama riti, iārmama kāru uā kahar tuhamākeikei mhāni nægkiariien kuatia, nānā nārmama tuhāukurān mā nægkiariien nāha karukwi pen ia iārmama nāha ro nīpārhiēnien.”

² Iakokeikei mā takāni nægkiariien riti tukumiahā sāmame fwe kupwān hiamo noien arāha, iakokeikei mā takāni mwi tukumiahā pam. Iakuvāni raka nægkiariien i tukumiahā kupwān nāpīn iakimāuvehe tukumiahā sē ro kāru irā, nānā tākwātākwuni iakamarā isipwīn tukumiahā, mātā iakokeikei mā takāni mwi. Trini mīnuā iakuvehe mātoni mwi kimiahā, mātā kimiahā nepwīn hiamo ihi noien arāha, tako riskai mīnraha mākouī atukwatukw irāha irā. ³ Tako iamīnhi irā ti nāri nā mā hiamātui nari riti sē tako trahātān pen mā nīpārhiēnien i Kristo ramægkiari ramier ia nægkiariien sēiou. Nāfe Kristo ramo m kimiahā rīpkāpou mhā tukwe, mātā in ramo kamātā nīskaiēn sāvānhi ia kimiahā. ⁴ *Nīpārhiēnien,

* 12:20: 2Kor 2:1-4 * 12:21: 2Kor 13:2 * 13:1: 2Kor 12:14, Mat 18:16, 1Tim

5:19 * 13:4: Fil 2:7-8

nəpɪn kɪnərui tərini pen in ia nei kamarkuau, nɪskaiien səvənhɪ riwən. Mətə ipwet mɪne in ramɪru ia nɪskaiien səvəi Kumwesən. Kɪmaha nɪskaiien səkɪmaha riwən rəmwhen mwɪ ia Kristo fwe kupwən. Mətə nəpɪn tahəuvehe mhətɔni kɪmiaha, tihətɔni mə kɪmaha iahaməmɪru ia nɪskaiien səvəi Kumwesən rəmwhen a ia Kristo ipwet mɪne.

⁵ *Ramasan mə kɪmiaha atukw tihətə amasan kɪmiaha me, mhəkiri noien səkɪmiaha, mhətə sas mə hiəməkwtəmhirɪ pərhiɛn noien səvəi nahatətəien uə rekəm. Tihaməkeikei mhəkurən mə Iesu Kristo in fwe ia rerɪmiaha, mətə mə nahatətəien səkɪmiaha ro neikuəien i, Kristo in riwən fwe ia rerɪmiaha. ⁶ Nənə rerik ramrhi mə tihətə sas ia kɪmaha mə nahatətəien səkɪmaha rɪpko mhə neikuəien i. ⁷ Mətə kɪmaha iahaməfwaki m Kumwesən mə kɪmiaha riti trɪpko mhə nari riti rərəha. Kɪmaha iahəpkəfwaki mhə iamɪnhɪ irə mə tuko kəgnəgɪni kɪmaha mə wok səkɪmaha ramasan, rekəm. Mətə iahokeikei mə kɪmiaha tiho noien sə ratukwatukw nəri auər a mə ia nətəien səvəi nərmama nepwɪn həni mə wok səkɪmaha rərəha. ⁸ *Ro iamɪnhɪ irə ti nəri nə mə ko iahəpko mhə nari riti sə rəsɪsəg nɪpərhiɛnien, mətə iahəkurən a noien nəri sə rauvehi utə nɪpərhiɛnien. ⁹ Nəri auər a mə kamətə kɪmaha mə nɪskaiien səkɪmaha riwən, mətə mə kɪmiaha hiəskai rerɪmaha ragien. Ro iamɪnhɪ irə iahaməfwaki mə tihəuvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ *Iakamarə isipwɪn tukumiaha mɪrai nəkukuə i mərhi pehe i tukumiaha. Iako iamɪnha irə mə nəpɪn takuvehe tapko mhə rɪskai m kɪmiaha. Iou aposol riti, Kumwesən ruvei pehe nasoriien nəha miou mə takuvrhəkɪn kɪmiaha hiəuvehe mhəutə, mətə in rɪpkuvei pehe nasoriien nəha miou mə takouraha kɪmiaha hiewaiu.

Nəgkiariien sampam

¹¹ *Piak me, in i nəgkiariien sampam səiou iakɪni məsəkɪr m kɪmiaha. Kɪmiaha tihaməkeikei mheipeni suatuk me səkɪmiaha, mhəregi nəgkiariien səiou, mho nətərigien səkɪmiaha pwəh ruvehe mo kuatia, mharə ia nəmərɪnuien, nənə Kumwesən səvəi nokeikeiien mɪne nəmərɪnuien tramarə tukumiaha.

¹² *Həni ramasan tukumiaha me mhakei m kɪmiaha me ia nakeiien sə rəmher. ¹³ Nərmama me pam səvəi Kumwesən kamhəni pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərɪmənɪ səkɪtaha mɪne nokeikeiien səvəi Kumwesən mɪne no pəriien nari səvəi Nənɪmwɪn Ikinan tramarə tukumiaha pam.

* 13:5: 1Kor 11:28 * 13:8: 1Kor 13:6 * 13:10: 2Kor 2:3, 10:8 * 13:11:

Rom 15:33 * 13:12: Rom 16:16

Kalesia

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərigien səvənraha raməvsausini pik ti nahatən eikuə me nəghinraha mə Juteiaisa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen ti nərmama rıpkə məhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəpwəh nuvehimiriuen irəha. Irəha həni mə nərmama rıpkə məhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mınraha, mine nəniien nari, mine nousəsimwinien ia nəpin səvəi nəveginien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwi mə Pol rıpkuvehi məhə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamınhi irə tuhəpwəh nətərigien in. Ia nukune nəkukuə i Pol rıməni pen ti nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwi mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kıpkuvehimıru məhə kitaha trini minuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimıru kitaha nəpin səni nıpərhiienien ia Iesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk ti nuvehien nimiruien vi. Pol rini mə tsahatətə ia Iesu Kristo, mho nokeikeien, nənə mharə ia Nənimwin Ikinan.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmama me həpkəkwein məhə iou mə takowok i. İərmama riti rəpwəh nuvehi utəien iou, mətə Iesu Kristo mine səvənhi Tata Kumwesən sə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. ² Iou mine piəvmiaha me nepwin kimaha mınraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. ³ *Nəfwakiiien səiou mə Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha. ⁴ *Iesu rinəsəni nimiruien səvənhi memhə ti noien ərəha me səkitaha. In rino iamınha irə mə truvehi raka kitaha ia nitətə ərəha i samarə irə ipwet mine. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkitaha. ⁵ Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

Nəgkiariien amasan sə ro nıpərhiienien kuatia a

⁶ Iou iəkərkərinari ia kimiaha ti nəri nə mə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə tihəuvehe mharə tegin namasanien səvəi Kristo, mətə nəpin ouihi a rukurau, nənə kimiaha hiəuvei pen təkutamiaha min, mamhəuvən ti nəgkiariien amasan riti mwi. ⁷ *İakini iamınhi irə mətə nəgkiariien amasan riti

* **1:1:** Kal 1:11-12   * **1:3:** Rom 1:7, Fil 1:2   * **1:4:** Kal 2:20, 1Tim 2:6, Taet 2:14, 1Jon 5:19   * **1:7:** Wok Me 15:1,24

mwi riwən. Nəgkiariien amasan sə ro nīpərhiēnien kuatia a. Mətə nərmama nepwīn nəha ikin kamho kīmiaha hiamhekīr pīk. Irəha hokeikei mə tuhəuvsini nəgkiariien amasan səvāi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. ⁸ *Mətə iakani pehe tukumiaha i trīni mīnuə kīmaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kīmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kīmiaha i, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ⁹ Kīmaha iahəuveni raka nəgkiariien i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni takīni mwi. Trīni mīnuə iərmama riti raməvisau m kīmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuəuvehī raka, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ¹⁰ *Kīmiaha hiaməfətərig irə? Ipwet mīne iakaməmwur mə sin trəkwein amasan ia nīrak, iərmama uə Kumwesən? Rerīmiaha ramrhi mə iakaməmwur ti nəfe, mə tako nərmama rerīnraha ragien tukw iou uə? Trīni mīnuə iakaməmwur ihi mə tako nərmama rerīnraha ragien tukw iou rīpko mhə iou pərhiēn iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramini irapw mə kinəfo irə ruvehe mo aposol riti

¹¹ *Piak me, iakokeikei mə kīmiaha tihəukurən nəri. Nəgkiariien amasan i iakinəvisau m kīmiaha rīpko mhə nəvisaiuen səvāi iərmama. ¹² *Iapkuvehi mhə ruku pen ti iərmama riti. Iərmama riti rīpkahātən mhə iou irə. Mətə iakiməuvehī ia nəpīn nəha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. ¹³ *Kīmiaha hiəuəregi raka noien səiou sə iakinəfo irə kupwən ia nəpīn nəha iakinaməfwaki ihi ia nəfwakīien səvāi nəkur Isrel. Iakinamometə pīk nakalasia me səvāi Kumwesən, mamousari mə takouraha irəha. ¹⁴ *Ia nəpīn nəha iakinauvehe mamskai ia nəfwakīien səvāi nəkur Isrel məpī raka iou me nepwīn ti nəri nə mə iakamousari pīk mamesi pen narəien nəha kaha kupwən me səiou həməuvei pehe. ¹⁵ *Mətə Kumwesən sə ruvərfi raka iou fwe ia tīpwi mama səiou, in rəkwein iou, ti nəri nə mə rerīn ramasan tukw iou. ¹⁶ *Nəpīn rəkwein iou irə, rerīn ragien ti nəseniien iou iakətə Tini mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi m nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə nəpīn iakətoni Tini, təkwtəkwuni a iapkevən mhə ti iərmama riti mə trahātən iou. ¹⁷ Iapkevən mhə fwe Jerusalem mə takətoni nərmama me nəha haməkupwən ia nīrak mho irəha aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə nəha Arepia. Kurirə irə iakrərig mwi mevən fwe Tamaskes. ¹⁸ *Nəpīn nuk kahar rukurau,

* 1:8: 1Kor 16:22 * 1:10: 1Tes 2:4 * 1:11: Mat 16:17 * 1:12: Kal 1:1

* 1:13: Wok Me 8:3 * 1:14: Wok Me 22:3 * 1:15: Aes 49:1, Jer 1:5, Rom 1:1

* 1:16: Wok Me 9:3-6, Kal 2:7 * 1:18: Jon 1:42, Wok Me 9:26

nənə iakutə pen fwe Jerusalem mə takətoni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru fwe ikin kimrau min. ¹⁹ *Mətə iapkətoni mhə aposol me nepwīn mwi, Jemes əpa, piəvi Iərimənu səkitaha. ²⁰ (Nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha ia nəmri Kumwesən iakəpwəh neikuəien irə.) ²¹ *Nəpīn iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia. ²² Ia nəpīn nəha, nakalasia me səvəi Kristo ia tənə Jutia həkətə raka mhə iou, mhəreirei ihi iou. ²³ Kamhəregi a nərmama me kamhəvisau iamīnhi mə, “Iəmə i kupwən ramometə kitaha, təkwtəkwuni raməvisau irapw nahatətəien səkitaha sə kupwən rəmousari mə trouaha.” ²⁴ Nənə irəha həgnəgini Kumwesən tukwe iou.

2

Pol revən məgkiari irəha aposol me nepwīn fwe Jerusalem

¹ *Nəpīn nuk fotin rukurau, iakutə pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. ² Iakutə pen iamīnhi ti nəri nə mə Kumwesən rīnahatən raka iou iakinətoni mə takaməkeikei mevən. Nənə iakevən mətoni nəmə asori me səvəi nakalasia me. Nəpīn kimaha əpa, iakini pen amasan ti nirəha i nəgkiariien amasan səiou sə iakamini irapw ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamo iamīnhi irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien mə narimnari me səməme iakamo mine iakino raka, iakamo auər a. ³ *Ia nəpīn nəha Taetas kimrau min. Nipərhiēnien in iəmə Kris, mətə irəha həpwəh niniēn mə tukaməkeikei kuvehi ninhum min. ⁴ *Mətə noien səvəi nuvehiiēn ninhum m iərmama kimaha iahəgkiari irə ti nəri nə mə nərmama me nepwīn kamhəkuri rə afafa kitaha, mamheikuə mə irəha piəvtaha me. Irəha həuvehe mamhətə afafa kitaha, ti nəri nə mə Iesu Kristo rīneivinari ia kitaha. Nənə hokeikei mə tuhətoni mə saməfarə irə. Irəha hənua tuhəsisəg mwi kitaha ia natuakəmien me səvənraha. ⁵ Mətə kimaha iahəpwəh nəseni ananien irəha mə tuhasori ia kimaha, ti nəri nə mə iahokeikei mə nəgkiariien amasan i sə ro nipərhiēnien trarə amasan tukumiaha mamevən.

⁶ *Ia nəpīn nəha, nərmama nepwīn fwe ikin kani irəha mə nəmə asori me. (Mə irəha hasori mhəfo pen irə, mətə iakəpwəh nətərig penien irə. Iou iakukurən mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen a ia nərmama me pam.) Nəmə asori me nəha həpwəh niniēn nəgkiariien riti mhəripin pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i. ⁷ *Irəha həkpo

* 1:19: Mat 13:55 * 1:21: Wok Me 9:30 * 2:1: Wok Me 15:2 * 2:3: Wok Me 16:3 * 2:4: Kal 1:7, Kal 5:1,13 * 2:6: Wok Me 10:34 * 2:7: Wok Me 22:21

mhə iam̄inhi irə, mətə hətə sas mə Kumwesən rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tɪpage rəgik mə takəvisau irapw irə ramevən ti nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhen a mwi sə rino raka m Pita. Pita nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ramevən ti nəkur Isrel. ⁸ Nəmə asori me nəha hətə sas mə Kumwesən ramasitu ia kimrau pəri ia wok mi nəha iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel, mamasitu mwi ia nirak ia wok səiou sə iakamo iou aposol riti səvəi nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁹ *Nənə Jemes, mine Pita, mine Jon, iəmə mirəhar nəha kani irəhar mə pos me səvəi nimwəfwaki, nəpɪn irəhar harənətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, harosə pehe rəgɪnrahar mwatuk m kimrau Panapas rəmwhen mə kimaha kusen kuatia. Nənə kimaha pam iahəsəni mə tahəuai kimaha me. Kimrau Panapas tarouevən rouəvisau m nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha tuhəuvən mhəvisau m nəkur Isrel. ¹⁰ *Mətə nəgkiariien kuatia a həməni pehe tukumrau i mə rerimrau tramrhi nərmama me nautə səvənraha riwən, iarouasitu ia nirəha. Mətə nəri nəha iakinətə raka takaməkeikei mo. Rerik ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

¹¹ Mətə nəpɪn Pita ruvehe ia Antiok, iakərer ia nənimen, məgkiari skai min, ti nəri nə mə ramo noien riti rəpwəh nəmwhenien. ¹² *Nəpɪn rɪməuvehe vi a ia Antiok, raməni pəri nari irəha piəvtaha me səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmama nepwɪn həuvehe. Nəpɪn hapirapw, Pita rɪnaməpwəh nəni pəriien nari irəha nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə minamərer əpə ia nirəha. In ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə rehekɪr nəkur Isrel me nəha səməme kamhəni mə nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha ti Loa səvəi Moses. ¹³ Nənə piəvtaha me nepwɪn səməme irəha nəkur Isrel həhekɪr mwi, mhəkurirə ia Pita ia noien nəha ramo. Panapas mwi in rehekɪr, mukurirə irəha. ¹⁴ Mətə nəpɪn iakətoni mə irəha həpkesi pen mhə nəgkiariien amasan sə ro nɪpərhiienien, iakəgkiari skai m Pita ia nəmriinraha pam. Iakini pen tukwe in mə, “Pita. Ik iəmə Isrel, mətə ikinəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel, mamarə ia narəien səvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iam̄inhi irə rəfə təkwtəkwuni ikamərhiərhi nərmama me i rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? ¹⁵ Ia nətuiien səkrau krɪnouətui pehe iəmə Isrel mi. Rɪpko mhə krau iərmama mi səvəi kwənəkwus əpə riti sə nəkur Isrel

* 2:9: Jon 1:42   * 2:10: Wok Me 11:29-30   * 2:12: Wok Me 11:3

kamhəni mə kwənəkwus səvəi nəkur ərəha me. ¹⁶ *Mətə krau krouukurən mə iərmama sə ramesi pen Loa səvəi nəkur Isrel rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən, mətə iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo, in əpa nə ratukwatukw ia nənimen.^a Nətərigien nəha rino mə kitaha mwi nəkur Isrel səni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Kitaha samahatətə ia Kristo ti nəri nə mə noien iamīnha irə tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə səpkətīgite mhə ia nesi penien Loa, ti nəri nə mə iərmama riti riwən ko ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən nəpin ramesi pen Loa. ¹⁷ Kitaha i nəkur Isrel səuvəuvehe raka ti Iesu mə in tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə mə kitaha sətōni mə kitaha nəkur ərəha rəmwhen ia nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, rəfo irə? Kristo ro kitaha səuvehe nərmama kamho noien ərəha? Rekəm! ¹⁸ Mətə trīni mīnuə iakuvrhəkin mwi Loa nəha sə fwe kupwən iakineitehi, noien nəha iakamo ramahatən pen mə pərhien iou iərmama sə iakamərui Loa. ¹⁹ *Ia nīkaren səvəi Loa, iakuvamhə raka. Loa nəha rousi əpune iou. Nənə ti nəri nə mə iakuvamhə raka ia nīkaren səvəi Loa, iakukurən nīmīruien ia nīkaren səvəi Kumwesən. Rəmwhen mə kīnərui tərini pen iou ia nei kamarkuauī kīmrau Kristo. ²⁰ *Rīpko mhə iou iakamīru təkwtəkwi, mətə Kristo ramīru ia nīrak. Nīmīruien sə iakamarə irə təkwtəkwi ia tīprənə i, iakamarə irə, mamahatətə ia Tini Kumwesən. In rokeikei iou memhə tukw iou. ²¹ Ko iapkərarki mhə namasanien i səvəi Kumwesən sə ruvei pehe miou. Trīni mīnuə Loa in suatuk iərmama tresi pen ti nuveheien matukwatukw ia nəmri Kumwesən, ro iamīnhi irə Kristo remhə auər a.”

3

Sin ro nifeifeien ro nəkur Kalesia hətə wau ia nəgkiariien pərhien?

¹ Nəkur Kalesia, kīmīaha hiamarməri! Kīnəvisau raka Iesu Kristo m kīmīaha rəmwhen hiənətōni ia nəmri mīaha mə remhə ia nei kamarkuauī. Mətə nīsīmə nəha həno nifeifeien mhəuvehi raka kīmīaha? ² Iakuə takəres nəresien riti tukumīaha i. Fwe kupwən, nəpin hiəuvehe vi a mhəuvehi Nənīmwi n Ikinan, hiamo nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe Nənīmwi nəha m kīmīaha? Rosi hiamesi pen Loa səvənhi uə? Kīmīaha hiəukurən mə rīpko mhə iamīnhi. Mətə kīmīaha hiəregi nəgkiariien amasan səvənhi, mhəni nīpərhienien irə, ro pen Kumwesən ruvei pehe Nənīmwi səvənhi m kīmīaha. ³ Rəfo kīmīaha hiamarməri iamīnhi irə? Fwe kupwən, nəpin

* **2:16:** Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11   **a 2:16:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien nəha ia vas 16 in i mə “Mətə krau krouukurən mə iərmama rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa, mətə nahatətəien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nənimen.” * **2:19:** Rom 7:6

* **2:20:** Jon 13:1, Kal 1:4

hiäuvehe vi a mhahatətə ia Iesu, hiamətigite ia niskaiien səvəi Nənimwɪn Ikinan. Mətə rəfo nəha təkwtəkwuni, ko hiäuvehe mhatukwatukw ia niskaiien atukw səkimiaha? ⁴ Mətə rəfo ia nəmisəien me həpik hiävəregi raka ti Iesu? Hiaməregi auər a uə? ⁵ Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwɪn Ikinan m kimiaha, nənə mamə nɪmtətien me ia nəmrɪmiaha, in ramo noien me nəha ti nəfe? Ti nəri nə mə hiamesi pen Loa? Rekəm! Mətə in ramo noien me nəha ti nəri nə mə nəpɪn hiəregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu, hiəni nɪpərhiəniəni irə. ⁶ *Rerimiahā tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə Ikinan rani mə Epraham “rini nɪpərhiəniəni ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamɪnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ⁷ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəukurən mə nərmama səməme kamhahatətə, irəha nəha nɪpwnətɪ Epraham me. ⁸ Nəkukuə Ikinan ruvəni raka fwe kupwən mə Kumwesən trɪni nərmama i rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə kamhahatətə irə. Nəpɪn noien nəha rɪpkuvehe mhə ihi, Nəkukuə Ikinan rɪnəvisau pen nəgkiariien amasan i m Epraham. Rini mə, “Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehi namasanien səiou truku pen ia kwənəkwus səim.” ⁹ Ro iamɪnhi irə sətɔni mə Kumwesən raməkwein amasan ia nərmama səməme kamhahatətə irə rəmwhen raməkwein amasan ia Epraham ti nəri nə mə Epraham ramahatətə irə. ¹⁰ *Mətə nərmama me pam səməme kamhətigite ia nesi penien Loa mə tro irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha ia nɪrəha. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i sə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rəuiui irəha. Rini mə, “Kumwesən trəkwein ərəha ia nərmama me pam həpko mhə narimnari me pam kimərai pen ia nəkukuə səvəi Loa.” ¹¹ *Nənə ruvehe mɪno nukurəniəni i ti nərmama mə iərmama riti riwən ko resi pen Loa nənə muvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rino nukurəniəni i ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvəni, in truvehi nɪmɪruien.” ¹² *Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Loa rani mə, “Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha Loa rani truvehi nɪmɪruien irə.” ¹³ *Mətə Kristo ruvəfi raka nari ia kitaha. Loa nəha ko rɪpkəkwein ərəha mhə mwi ia kitaha, ti nəri nə mə Iesu rɪməuvehi təmwkitaha, muvehe mɔ in iərmama sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Trini mɪnuə kousi əpune iərmama riti nɪpwrən rəgher ia nei, ramahatən pen mə Kumwesən raməkwein ərəha

* **3:6:** Rom 4:3   * **3:10:** Dut 27:26   * **3:11:** Rom 1:17, Kal 2:16   * **3:12:** Rom 10:5   * **3:13:** Rom 8:3, 2Kor 5:21, Kal 4:5, Dut 21:23

irə.” ¹⁴ Mətə təkwtəkwuni, ti nəri nə mə Iesu Kristo remhə iam̄nhi, namasanien sə Kumwesən r̄iməuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel. Ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu, səukurən nuvehien Nənimw̄in nəha Kumwesən ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha.

Promes mine Loa

¹⁵ Piak me, iakuə takini noien riti səkitaha nərmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari irə. Nəp̄in iərmama kəru krourai sun nəgkiariien riti nənə rouərihi n̄ipekə tukwe, rəknekin ti iərmama riti mə trifi n̄ipekə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi riti. ¹⁶ *Fwe kupwən, Kumwesən r̄ino promes me səvənhi m Epraham mine mwipw̄ini. Kumwesən rəpwəh n̄iniien mə ramo promes me səvənhi m Epraham mine “n̄imwipw̄ini me.” Nəgkiariien i mə “N̄imwipw̄ini me” ram̄ini nərmama h̄epik. Mətə Kumwesən r̄ini mə ramo promes me səvənhi m Epraham “mine mwipw̄ini.” Nəgkiariien i “mwipw̄ini” ram̄ini iərmama kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən rəgkiari irə in nə Kristo. ¹⁷ *N̄ipwrai nəgkiariien səiou ro iam̄nhi: Fwe kupwən, Kumwesən r̄ino promes riti səvənhi m Epraham, marə m̄ini mwi mə nəgkiariien nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəp̄in nuk fo-hantret-toti ruku-rau, nənə Loa ruvehe. Mətə Loa nəha ko r̄ipkousi ərəgrəgi mhə promes nəha Kumwesən r̄inəmri raka m Epraham fwe kupwən. ¹⁸ *Trini m̄inuə kitaha saməuvehi narimnari me sə Kumwesən rauvei pehe ti nəri nə mə samesi pen Loa, noien nəha ramahatən pen mə promes nəha səvəi Kumwesən ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə narimnari me nəha ruku pen ti promes nəha. Mətə Epraham ruvehi narimnari me nəha Kumwesən r̄iməuvei pen min ti nəri nə mə Kumwesən r̄ino promes mə tro iam̄nhi.

Kumwesən r̄iməuvei pehe Loa ti nəfe?

¹⁹ *Ro iam̄nhi irə Kumwesən r̄iməuvei pehe Loa ti nəfe? Ti nəri nə mə nərmama kamho noien ərəha me, ro pen in r̄ir̄ip̄in pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa traməmak meste mwipwi Epraham sə promes səvənhi r̄inəgkiari irə truvehe. Nəp̄in Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei pen m Moses, nənə kimaha iahəuvehi ia rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia n̄imwrhenhi Kumwesən mine kimaha. ²⁰ Mətə iərmama sə ramərer ia n̄imwrhenhi iərmama kəru iam̄nha irə mə truvi simw̄in irau, r̄ipko mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə Kumwesən in kuatia a.

²¹ *Ro iam̄nhi irə kitaha tsəgkiari ia narimnari me i mhəfni irə? Loa səvəi Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi

* 3:16: Wok Me 7:5 * 3:17: Eks 12:40 * 3:18: Rom 4:14, 11:6 * 3:19:

Rom 5:20, Wok Me 7:38 * 3:21: Rom 8:2-4

Kumwesən hamasan? Rekəm, kitaha ko səpkini mhə iamīnhi irə. Trīni mīnuə Kumwesən rīməuvei pehe loa riti sə rukurən nuvei peheien nīmīruien, kitaha tsesi pen loa nəha nənə mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²² *Mətə rīpko mhə iamīnhi irə. Nəkukuə Ikinan rani mə noien ərəha rəuiui nərmama me pam, mərihi tərini irəha. Ro iamīnhi irə narimnari me pam Kumwesən rino promes mə truvei pehe m kitaha, kitaha səukurən nuvehien ti nəri nə mə səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. ²³ *Fwe kupwən, nəpīn Kristo rīpkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə, kitaha samarə tegin Loa səvəi Moses. Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha. Rəmwhen mə samarə ia kalapus mamheitenhi mheste Kristo trīpkier pehe tukutaha mə tsahatətə irə. ²⁴ *Fwe kupwən, Loa nəha rasori ia kitaha, mamətui tukutaha. Sənamarə tegin Loa nəha meste Kristo ruvehe. Nənə nəpīn Kristo ruvehe, kitaha sahatətə irə mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²⁵ Mətə təkwtəkuni nəha, ti nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə samahatətə irə, səpkarə tegin mhə Loa. ²⁶ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmiaha pam nə nīpwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo. ²⁷ *Kīmiaha pam sə hiəno raka paptas mə tihəuvehe mho kuatia kīmiaha Kristo, hiəuvəuvehi raka Kristo rəmwhen hiamarkahu karkahu. ²⁸ *Nənə təkwtəkuni rīpko mhə kīmiaha nepwīn nəkur Isrel mīne nepwīn rīpko mhə nəkur Isrel. Rīpko mhə kīmiaha nepwīn nərmama səməme hiamo slef mīne nepwīn hiəpko mhə slef. Rīpko mhə kīmiaha nepwīn nīpran mīne nepwīn nərman. Iakini iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmiaha pam kuatia a ia Iesu Kristo. ²⁹ *Trīni mīnuə səvəi Kristo nə kīmiaha, nīpwnəti Epraham me nə kīmiaha. Kīmiaha nə nəkwərhakwərha me tihəuvehi narimnari amasan me nəha Kumwesən rino raka promes mə truvei pen m Epraham.

4

Kīmiaha nə nīpwnəti Kumwesən me

¹ Nīpwrāi nəgkīariēn səiou ro iamīnhi irə. Nəpīn iərmama remhə, nautə me pam səvənhi səvəi tīni. Mətə trīni mīnuə tīni ramouihi ihi, ko in rīpkasori mhə ia nautə me nəha, mətə in rəmwhen a ia slef. ² Nəpīn ramouihi ihi trarə tegin nəmə asori me nepwīn. Irəha tuhətui amasan ti nautə səvənhi meste nəpīn nəha tata səvənhi rīmāni. ³ *Rəmwhen a mwi ia kitaha. Nəpīn sənaməkwrhakwərha ihi samarə tegin nənimwīn me i irəha nukune noien me səvəi tiprənə i. Irəha kamhərimənu

* **3:22:** Rom 3:9-19, Rom 11:32   * **3:23:** Kal 4:3   * **3:24:** Rom 10:4   * **3:26:**

Jon 1:12   * **3:27:** Rom 6:3, 13:14   * **3:28:** Rom 10:12, 1Kor 12:13   * **3:29:**

Rom 4:13   * **4:3:** Kal 3:23, Kol 2:20

ia kitaha sāmwhen ia slef me. ⁴ Mətə nəp̄in atukwatukw nəha Kumwesən rīmāni ruvehe, nənə in rərhi pehe Tini. Pran riti rərāhi. Rətui pehe, marə tegin Loa səvāi Moses, ⁵* mə in trərəku raka sāməme kamharə tegin Loa nəha. Kumwesən ro iam̄inhi irə mə tresi kitaha səuvehe mho n̄ipwnət̄in me. ⁶* T̄i nəri nə mə n̄ipwnət̄in me i kitaha, rərhi pehe Nənimwin səvāi Tini ruvehe mamarə ia reritaha. Ia Nənimwin nəha kitaha saməkwein Kumwesən mə, “Rimimaha, Tata!” ⁷* Ro iam̄inhi irə r̄ipko mhə kimiaha hiamō ihi slef ia kimiaha, mətə kimiaha n̄ipwnət̄i Kumwesən me. T̄i nəri nə mə kimiaha n̄ipwnət̄i Kumwesən me, ro pen Kumwesən truvei pehe m kimiaha narimnari me nəha rīmāni mə truvei pen m n̄ipwnət̄in me.

Pol rerin rəpou ti nəkur Kalesia

⁸* Fwe kupwən, nəp̄in kimiaha hiamreirei Kumwesən, hiamwhen ia slef me səvāi kumwesən eikuə me. ⁹ Mətə təkwtək̄wuni nəha hiəuvəuvehe mhəuvəukurən raka Kumwesən, uə ramasan mwi iak̄ini mə təkwtək̄wuni Kumwesən ruvəukurən raka kimiaha. Mətə rəfo hiamrərig mwi t̄i nənimwin me i irəha nukune narəien kupwən sək̄imiaha. Irəha nəgsenraha riwən. Ho nəri auər a. Hiōkeikei mə tihāmwhen mwi ia slef me səvənraha uə? ¹⁰* Hiaməsiai nəp̄in ikinan me, m̄ine mək̄wə me, m̄ine nuk me. ¹¹ Iakamhek̄ir tukumiaha. Rosi iak̄inəmwur auər a ia kimiaha uə? ¹²⁻¹³* Piak me, iakase kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi noien səiou. Hətə ro. Iakuvəuvehi raka noien sək̄imiaha. Kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən iak̄iməuvehe tukumiaha t̄i nəri nə mə nemhəien riti rarə ia n̄ipwrak. Ia nəp̄in nəha iak̄iməkupwən məvisau irapw nəgk̄iar̄ien amasan səvāi Iesu m kimiaha. Mətə kimiaha hiəpko mhə nəmisəien miou. ¹⁴ N̄ipər̄hienien nemhəien səiou riskai, hiamarkut pik irə, mətə hiəpwəh nəmwək̄iien iou tukwe, uə hiəpkər̄hi irapw mhə iou, rekəm. Hiəuvehi puvnimwə pehe iou rəmwhen ia iou agelo riti səvāi Kumwesən, uə iou nəha Iesu Kristo. ¹⁵ Ia nəp̄in nəha rerim̄iaha ragien pik. Mətə nagienien nəha sək̄imiaha ruvəwəku? Iakani pehe tukumiaha i mə pər̄hien fwe kupwən tr̄ini m̄inuə rīməru tukumiaha, hiəpkukumwiri raka a nənimemiaha mhəuvei pehe miou iakomasan səiou irə. ¹⁶* Mətə rəfo nəha təkwtək̄wuni? Rosi t̄i nəri nə mə iakam̄ini pehe tukumiaha i nəgk̄iar̄ien pər̄hien hiaməmwək̄i iou tukwe uə? ¹⁷ Nərmama me nəha kamhəmwur pik tukumiaha, mətə həpko mhə t̄i nəri amasan riti. Irəha hōkeikei mə tuhəvi raka kimiaha mə tihaməmwur əpa t̄i n̄irəha. ¹⁸ Ramasan mə hiaməmwur t̄i

* 4:5: Kal 3:13 * 4:6: Rom 8:15-16 * 4:7: Rom 8:17, Kal 3:29 * 4:8:

1Kor 8:4-6 * 4:10: Rom 14:5, Kol 2:16 * 4:12-13: 1Kor 2:3 * 4:16: Amos 5:10

noien narimnari me, mətə tihaməkeikei mhəmwur ti noien amasan. Nəgkiariien nəha ro nipərhiien ia nəpın me, nəri auər a mə samarə kitaha miou uə səpkarə mhə kitaha miou. ¹⁹ Nəkwərhakwərha me səiou. Iakregi iakaməmisə pik mwi tukumiaha rəmwhen ia pran təkutan raməmisə mə trərəhi iəkunouihi. Takregi iamınhi meste kimiaha tihəuvehi noien atukwatukw səvəi Kristo ia nimiruien səkimiaha. ²⁰ Ko ramo kitaha m kimiaha nəha təkwtəkwuni, nənə ko iapkəgkiari skai mhə m kimiaha. Mətə iou iakamarə isipwın, iakreirei mə takəfo masitu ia kimiaha.

Pol rusipekin ia Heka mine Sera

²¹ Kimiaha səməme hiokēikei mə tiharə tegin Loa səvəi Moses, tiho mhəni pehe ro tukw iou i. Hiəuvəregi raka nəfe Loa nəha rani uə rekəm? ²² *Kimərai pen iamınhi mə Epraham tini kəru iərman. Pran sə in slef rərəhi riti, nənə pran sə ripko mhə in slef rərəhi riti. ²³ *Tini slef rətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me nepwın a. Mətə tini prən nəha ripko mhə in slef rətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes iamınha irə ia prən nəha. ²⁴ *Nəgkiariien nəha ro nipərhiien irə, mətə ramasan mə iakusipekin irə. Prən mi nəha kəru krouəmwhen ia nəgkiariien kəru Kumwesən rinərihi tərini əknekin. Prən nəha Heka rəmwhen ia Loa səvəi Moses sə Kumwesən riməuvei pen fwe təkuaer Sinae. Loa nəha ramərəhi nəkwərhakwərha, mətə irəha slef me. ²⁵ Heka rəmwhen ia təkuaer Sinae fwe Arepia, məmwhen mwi ia taon nəha Jerusalem ipwet mine, ti nəri nə mə taon nəha ro slef irə, nənə nəkwərhakwərha me səvənhi irəha mwi slef me. ²⁶ *Mətə Jerusalem nəha fwe ia neiai rəmwhen ia prən nəha ripko mhə in slef. Nənə in nə mama səkitaha. ²⁷ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Agien, pran sə ipkəkəwəhakwen mhə! Əkwein əpwəmwis, magien, pran sə ipkəmisə raka mhə ti nərəhiien iəkunouihi! Nəkwərhakwərha me səvəi prən nəha kinəpwəh in, tuhəpik mhəpi raka nəkwərhakwərha me səvəi prən sə səvənhi fwe iərman.” ²⁸ *Piak me, kimiaha nə nipwnəti Kumwesən me. Hiəmwhen ia Aesak, iəkunouihi sə rinətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iamınhi. ²⁹ Mətə fwe kupwən, iəkunouihi nəha Ismael sə rinətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me nepwın, ramometə iəkunouihi nəha Aesak sə rinətui ia niskaiien səvəi Nənimwın səvəi Kumwesən. Rəmwhen a mwi ipwet mine. ³⁰ *Mətə Nəkukuə Ikinan raməfni irə? Rani mə, “Ərhi irapw prən nəha in slef irau tini, ti

* 4:22: Jen 16:15, 21:2 * 4:23: Rom 9:7-9 * 4:24: Rom 8:15, Kal 5:1 * 4:26:

Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2,10 * 4:28: Rom 9:7, Kal 3:29 * 4:30: Jen 21:10, Jon 8:35

nəri nə mə tini slef nəha ko ripkipeki pəri mhə nautə səvəi tata səvənhi irau tini prən nəha ripko mhə in slef.” ³¹ *Ro pen, piak me, ripko mhə kitaha nipwnəti prən nəha in slef, mətə kitaha nipwnəti prən nəha ripko mhə in slef.

5

¹ *Kristo rineivi raka nəri ia kitaha. In rino noien nəha mə nəri riti trəpwəh nəsisəgien mwi kitaha. Ro iamnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekın, mhəpwəh nəsenien Loa nəha rəkwətəmhiri kimiaha hiəuvehe mwi mho slef ia kimiaha.

² Həregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trini minuə hiəsəni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa nəha, nemhəien səvəi Kristo tripkasitu anan mhə ia kimiaha. ³ Iakuə takini irapw mwi tukumiaha i. Trini minuə iərman riti rəsəni kuvehi ninhum min ti Loa nəha, in traməkeikei mesi pen pam nəfe Loa nəha rani. ⁴ Ik sə ikuə tikesi pen Loa nəha mə tikuvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən, kinərai raka ik. Ikinəpwəh noien kuatia kimirau Kristo, minəpwəh namasanien səvəi Kumwesən. ⁵ Mətə kitaha i saməmri pen əknekın nətərigien səkitaha ia Kumwesən mə in tro kitaha satukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə samahatətə ia Kristo. Nənimwin Ikinan ramo kitaha saməskai mə tsameitenhi meste nəri nəha trier irapw. ⁶ *Nəpin səuvehe mho kua-tia kitaha Iesu Kristo, nəri auər a mə iərmama riti kuvehi ninhum min uə kipkuvehi mhə ninhum min. Mətə nəri asori kitaha tsaməkeikei mhahatətə ia Iesu, nənə mhokeikei Kumwesən mine nərmama me. ⁷ *Fwe kupwən, kimiaha hiamaui amasan. Sin rərer tukuahəg kimiaha minise kimiaha mə tihəpwəh nesi penien nəgkiariien sə ro nipərhiēnien?

⁸ Noien nəha ripkuku pen mhə ti Kumwesən sə raməkwein kimiaha. ⁹ *Kimiaha tihaməsiari. “Yis ouihi trəsə bred asori rəsisi.” ¹⁰ *Mətə iou iakətigite ia Iərimənu səkitaha mə nətərigien səkimiaha tripkuvehe mhə mopə ia nətərigien səiou. Iərmama nəha rameikuə ia kimiaha, iou iakreirei mə in sin, mətə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. ¹¹ *Piak me, hətərig ro, trini minuə iakaməvisau ihi mə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə ihi iou? Trini minuə iakaməvisau ihi nəgkiariien nəha, ko niemaha ripkəpi mhə irəha. Mətə niemaha raməpi irəha ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nemhəien səvəi Iesu ia nei kamarkuau. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhəni mə tihaməkeikei mhəuvən kuvehi

* 4:31: Kal 3:29 * 5:1: Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10 * 5:6: 1Kor

7:19, Kal 6:15 * 5:7: Kal 1:6 * 5:9: 1Kor 5:6 * 5:10: Kal 1:7, 2Kor 11:15

* 5:11: 1Kor 1:23

ninum m kimiaha ti Loa, iakregi mā ko irəha hərəi raka mwatuk səvənraha, rerik ragien!

13 *Piak me, Kumwesən rinəkwein raka kimiaha, mineivi raka nari ia kimiaha. Mətə tihəpwəh niniien iamini irə mā, “Loa nəha rəpwəh nəkwətəmhiriien iou, ro pen iakukurən noien narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrak rokeikei.” Kimiaha tihəpwəh niniien iamini irə, mətə tihaməkeikei mho tukwini nari m kimiaha me, ti nəri nə mā hiokeikei kimiaha me. 14 *Nəgkariien riti nəha ia Loa səvəi Moses rəuiui loa me pam. In i nəgkariien i rani mā, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” 15 Mətə trini minuə hiamahiahi kimiaha me rəmwhen ia kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam kimiaha me.

Nənimwin Ikinan mine noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama

16 *Mətə iakani pehe tukumiaha i mā tihaməkeikei mhəuvehi niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan mharə irə. Nəpin hiamo iamini irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwramiaha rokeikei. 17 *Iakani iamini irə ti nəri nə mā noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənimwin Ikinan rəpwəh nokeikeiien. Rəmwhen a mwi Nənimwin Ikinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rəpwəh nokeikeiien. Noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama mine Nənimwin Ikinan irau krouəmwəki irau me. Ro pen rəknekən tukumiaha mā tiho narimnari me hiokeikei mā tiho. 18 *Mətə trini minuə Nənimwin Ikinan ramiri kimiaha, Loa nəha ko ripkəkwtəmhiri mhə mwi kimiaha. 19 *Nərmama me i noien ərəha səvəi nīpwrənraha ramiri irəha riməru a ti nətoniien. Irəha nərman mine nīpran kamhəri əpnəpən irəha me. Irəha kamho noien me nepwin həkemik mine nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. 20 Irəha kamhəfwaki m nənimwi nari me, mamho nahak, mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə. Rerənraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiutə ia nirəha me, mamho nərmama həmwəki irəha me mhəri narəien səvənraha. 21 Rerənraha ramakres. Irəha kamhənimwi nənimwiien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwi narimnari me nepwin iamini. Iou takini pehe tukumiaha i nəgkariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iaminiha irə tuhəpwəh nuvniwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 22 *Mətə nərmama səməme Nənimwin Ikinan ramiri irəha həkua kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerənraha ragien.

* 5:13: 1Tes 2:16 * 5:14: Mat 5:43, Rom 13:9 * 5:16: Rom 8:4, Kal 5:25

* 5:17: Rom 7:15-23, 1Tes 2:11 * 5:18: Rom 6:14, 8:14 * 5:19: 1Kor 6:9-10

* 5:22: Efes 5:9

Irəha kamharə ia nəməriniuen, mamho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. Rerinraha ramasan ti nərmama. Irəha kamho noien amasan. Ia nəpin me irəha kamhəkwtəmhiri əknekīn nəgkiariien səvənraha mine nəfe həni mə tuho. ²³ *Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti riwən raməsisəg kimiaha mə tihəpwəh noien iamīnha irə. ²⁴ *Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwhen mə hənərui tərini pen raka noien ərəha səvəi nīpwrānraha mine narimnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pīk ia nei kamarkuau. ²⁵ *Nənīmwin Ikinan rauvei pehe nīmīruien vi m kitaha. Ro iamīnhi irə pwəh səkurirə Nənīmwin nəha. ²⁶ *Rərəha mə saməfiutə ia kitaha me, uə samo niemaha m kitaha me, uə reritaha ramakres narimnari me səkitaha me.

6

Kimiaha tiasitu ia kimiaha me

¹ *Piak me, trīni minuə kimiaha riti rīmwei ia nərəhaien, kimiaha səməme hiəuvəskai ia Nənīmwin Ikinan tihaməkeikei mhəiri mərui in, pwəh rirərig mwi ti suatuk amasan. Mətə tihaməsiari kamo kimiaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərigien səkimiaha mo kimiaha hiəmwei. ² *Tiasitu ia kimiaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkimiaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai Kristo. ³ Rərəha mə iərmama auər a riti rerin tramrhi atukw a in, mamini iamīnhi irə mə, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə. ⁴ *Iərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiutə atukwien in ti səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiutə atukw a in ti wok səvəi iərməpə. ⁵ *Iakini iamīnhi ti nəri nə mə nərmama kuatia kuatia tuhaməkeikei mhətui amasan ti səvənraha wok. ⁶ *Iərmama sə kamahatən in ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, nəpin ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi pen nīpərīn m iahatən səvənhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷ Kimiaha tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Hiəukurən mə ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸ Trīni minuə iərmama rəpwei noien ərəha sə nīpwrān rokeikei, noien nəha səvənhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trīni minuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nənīmwin

* 5:23: 1Tim 1:9 * 5:24: Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11 * 5:25: Rom 8:4

* 5:26: Fil 2:3 * 6:1: Mat 18:15, Jem 5:19 * 6:2: Rom 15:1 * 6:4: 1Kor

11:28 * 6:5: Rom 14:12 * 6:6: 1Kor 9:11,14

Ikinan rokeikei, Nənimwɪn Ikinan truvei pen nukwan min, in nə nimiruien rerin. ⁹*Kitaha tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh nəpouien irə, ti nəri nə mə tsesi nukwai noien nəha samo ia nəpɪn atukwatukw səvənhi. ¹⁰ Ro iamɪnhi irə, rino nəpɪn səvənhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei mho iamɪnhi irə ia nərmama me nəha irəha piəvtaha me mine kitirimətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkariien sampam

¹¹ Hətoni ro nukwai nəkukuə me i həpwinari. Iakrai atukw ia rəgik ia nəkukuə səkimiaha. ¹²*Nərmama me nəha səməme kamhərhiərhi kimiaha mə tihəuvən kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa səvəi Moses, irəha kamho noien nəha mə nəkur Isrel tuhəgnəgini irəha. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nəkur Isrel tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisaiien nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me nəha səməme kuvəvehi raka ninhum minraha ti Loa səvəi Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa nəha. Mətə hokeikei mə tuhəvehi ninhum m kimiaha, nənə kurirə irə tuhəfiətə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel ti noien nəha kino ia nɪpwramiaha. ¹⁴*Mətə iou takəpwəh nəfiətəien ia nirak. Takəfiətə a ia nei kamarkuau səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau nəha iakuvamhə raka minəpwəh raka noien me səvəi ti prənə i. ¹⁵*Ro nəri auər a mə iərman kuvehi ninhum min uə kɪpkuvehi mhə ninhum min, mətə nari pərhiien in i mə Kumwesən ro nimiruien səvəi iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhəkurirə nəgkariien nəha pwəh nəməriniuen mine napiien trouarə ti nirəha, pwəh trouarə mwi ti Isrel səvəi Kumwesən.

¹⁷*Iakəpwəh nokeikeiien mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəvehi raka təmwki nousiien ia nɪpwrak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

* **6:9:** 1Tes 3:13   * **6:12:** Kal 5:11, Fil 3:18   * **6:14:** 1Kor 1:31, 2:2   * **6:15:**

Kal 5:6, 2Kor 5:17   * **6:17:** 2Kor 4:10

Efesas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

İa nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mirai nəkukuə i revən ti nakalasia me rukurau ia taon nəha Efesas. Efesas in taon asori riti. Nægkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel tuhəuvehe mhəmwhen nıpwrai iərmama kuation ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien sə Kumwesən rınamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rini mə səuvehe mho kuation ia İesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Pol ramahatən kitaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mine tata mine mama krouokeikei səvənrau iəkunouihi, mine slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rıpkə mhə nousəsımwinien əpa səvənraha fwe Efesas, mətə nərmama səməme hahatətə ia İesu Kristo rukurau ia tıprənə i. Pol rini mə İesu rokeikei kitaha rəmwhen kitaha sokeikei nıpwrataha mine rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. İa nəkukuə i rusipekin ia nakalasia me mini mə irəha həmwhen ia nıpwrai Kristo, mhəmwhen ia nimwə riti sə Kumwesən raurhəkin, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *İou Pol. İou aposol riti səvəi İesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efesas kimiaha hiamahatətə pərhiien ia İesu Kristo.

² *Nəfwakiien səiου mə Kumwesən tata səkitaha mine İesu Kristo İərimənu səkitaha, trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Kumwesən rəkwein amasan ia kitaha səməme səməuvehe mho kuation kitaha Kristo

³ *Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo. In rınəkwein amasan ia kitaha nərmama səməme səməuvehe mho kuation kitaha Kristo, məriari pehe ia nənimwıtaha mine narimnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nitətə ia neiai. ⁴ *In ruvərfi raka kitaha fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi, mə tsəuvehe mho kuation kitaha Kristo, nənə mhəuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi, tsatukwatukw pam ia nənimen. Ti nəri nə mə in

* **1:1:** Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1   * **1:2:** 2Kor 1:2, Kol 1:2   * **1:3:** Efes 2:6   * **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22

rokeikei kitaha, ⁵* in rinəmri əpə raka kitaha fwe tui anan, mə kitaha tsəuvehe mho nīpwnətīn me ia Iesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətəriġien amasan səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ⁶* Kumwesən ro iamīnhi irə mə tsaməgnəġini in ti namasanien səvənhi sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kitaha saməuvehi raku pen ti Tini keikei. ⁷* Ti nəri nə mə kitaha saməuvehe mho kuation kitaha min, niten rīfi nari ia kitaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səkitaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pik anan. ⁸ In rətəġi irapw namasanien nəha m kitaha rəpi raka, mo kitaha səukurən mhətə sas ia narimnari me pam. ⁹* In ro pui pehe m kitaha nəfe in rinamərkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri nəha ramesi pen nətəriġien amasan səvənhi sə in tro kini nəġhi Kristo irə. ¹⁰* Kumwesən tro nəri nəha ia nəpīn atukwatukw səvənhi, mousəsīmwin narimnari me pam ia neiai mine ia tiprənə həuvehe Kristo trasori ia nirəha.

¹¹* Kumwesən rīmərfi kimaha mwi mə kimaha tahəuvehe nərmama səvənhi, mho kuation kimaha Kristo. In ro iamīnha irə mesi pen nətəriġien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narimnari me pam mamesi pen nətəriġien səvənhi mine nəfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kimaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekīn nətəriġien səkimaha ia Kristo tahaməkeikei mhəgnəġini in ti nasorīien səvənhi. ¹³* Nənə kimiaha mwi hiəməuvehe mho kuation kimiaha min nəpīn hiəreġi nəġkīariien pərhiēn, nəġkīariien amasan sə Kumwesən rauvehimīru kimiaha irə. Ti nəri nə mə kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kimiaha rahatən pen mə kimiaha nərmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənīmwin Ikinan sə Kumwesən rīməni mə truvei pehe. ¹⁴* Ti nəri nə mə Nənīmwin Ikinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me nəha in rinəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narimnari amasan me nəha nəpīn Kumwesən trifi anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəġini in ti nasorīien səvənhi!

Nəfwakīien mine nini vivīien

15-16 *Ro pen, ia nəpīn me pam iakani vivi Kumwesən tukumiaha, məpwəh nəpwəhiēn, ti nəri nə mə iakuvəreġi raka kamīni nahatətəien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu,

* **1:5:** Jon 1:12   * **1:6:** Mat 3:17, Kol 1:13   * **1:7:** Efeas 2:7, Kol 1:14,20   * **1:9:** Rom 16:25   * **1:10:** Kal 4:4, Kol 1:16,20   * **1:11:** Rom 8:28-29   * **1:13:** Kol 1:4-6, Efeas 4:30   * **1:14:** 2Kor 1:22   * **1:15-16:** Kol 1:3-4, 1Tes 1:2

mine nokeikeien səkimiaha sə ramevən ti nərmama me pam səvənhi. Ia nəpın me pam iakani kimiaha ia nəfwakiien me səiou, ¹⁷* maməres Kumwesən səvəi Iərimənu səkıtaha Iesu Kristo, Tata sə ramasan pik, mə in truvei pehe Nənimwın səvənhi m kimiaha. Nənimwın nəha trə kimiaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kimiaha mə tihəukurən amasan in. ¹⁸* Iakaməres mə fwe imwə ia rerimiaha nəmrimiaha trukuraan mə tihətə sas nəri nəha Kumwesən rinəkwein kimiaha tukwe mini mə tihəmri pen əknekın nətərigien səkimiaha irə. Tihətə sas mwi ia narimnari amasan me ripik səməme in truvei pen m nərmama me səvənhi, ¹⁹* mine niskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərmama saməni nıpərhienien ia Kristo. Niskaiien nəha rəmwhen ia niskaiien asori səvənhi ²⁰* sə in rino Kristo irə rətui mwi ia nemhəien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nikaren mwatuk ia nitətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikın in fwe irənhə anan məpi raka pam nənimwın me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərımənuien, məpi raka pam nəmə skai me mine nərımənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən riməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nahag me pam səməme kamini. Ripko mhə nəhag me əpa i səməme kamini ia nəpın i ipwet mine mətə nəhag me nəha mwi səməme tukini ia nəpın sə tripkuvehe. ²²* Kumwesən rinəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narimnari me pam. Ro iamınhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. ²³* Nakalasia me nəha irəha nə nıpwrari Kristo, Kristo rukuər ia nirəha, nənə ia noien a mwi nəha in rukuər ia narimnari me pam.

2

Kumwesən riməuvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi

¹* Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiamərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. ²* Fwe kupwən hiamavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi tıprənə i, mamhəkurirə iəremhə asori sə ramərımənu ia nənimwın ərəha me ia nimagouagou. In nəha nənimwın sə ramowok nəha təkwtəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən. ³* Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nirəha. Noien ərəha me reritaha rokeikei pik kamhəiri kitaha samo nəfe nəghın nıpwrataha mine nətərigien səkıtaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkıtaha kitaha səmwhen a ia nərmama me

* **1:17:** Kol 1:9   * **1:18:** Efes 4:4, Kol 1:12   * **1:19:** Kol 1:11   * **1:20:** 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10   * **1:22:** Sam 8:6, Mat 28:18   * **1:23:** Efes 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18   * **2:1:** Kol 1:21, 2:13   * **2:2:** Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12   * **2:3:** Kol 3:6

pam sāmame hamo niemaha raməpi pik Kumwesən. ⁴ Mətə Kumwesən napiien səvənhi rasori. Nokeikeien rokeikei kitaha irə rasori pik anan, ⁵ mo in ruvei pehe nimiruien m kitaha nəpın səmwhen ia nərmama həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimiru kimiaha.) ⁶ *Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha sāməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nitətə ia neiai. ⁷ *In rokeikei mə ia nəpın me sāmame kamhəuvehe in trukurən noien nərmama hətoni namasanien i səvənhi rasori pik anan irau nokeikeien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. ⁸ *Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha, ti nəri nə mə hiaməni nıpərhienien ia Kristo. Narimnari me nəha rıpkə m hə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən rıməuvei pehe auər a m kimiaha. ⁹ *Ro pen ko iərmama riti rıpkəfiətə atukw m hə in tukwe, ti nəri nə mə rıpkə m hə kimiaha hiəno narimnari me nəha. ¹⁰ *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha nərmama Kumwesən rino wok ia nimiruien səkıtaha, mo kitaha səuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo mə kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesən rınəpnəpenə raka ia noien amasan me nəha fwe kupwən mə kitaha tsamarə mamho.

Nəkur Isrel mine nərmama rıpkə m hə irəha nəkur Isrel

¹¹ *Ro iamınhi irə kimiaha nərmama rıpkə m hə kimiaha nəkur Isrel ia nıpwramiaha rerımiaha tramrhi narəien kupwən səkımiaha. Nəkur Isrel kamini irəha mə nərmama kauvehi ninhum mınraha irəha kamhəni ərəha kimiaha ti nəri nə mə kıpkuvehi m hə ninhum m kimiaha. Nuvehien ninhum nəha iakani kamo ia nıpwrai iərmama, nərmama kamho ia rəginraha. ¹² *Kimiaha rerımiaha tramrhi mə fwe kupwən kimiaha hiamarə Kristo riwən tukumiaha, kimiaha nəkur iruə me, rıpkə m hə kimiaha nəkur Isrel, kimiaha nəkur pwıspwı me, ko hiəpkuvehi m hə narimnari me sāmame Kumwesən rino promes fwe kupwən mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən narəien səkımiaha ia təkure tıprənə i nari amasan riti riwən irə sə tihameitenhi mə truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən. ¹³ *Fwe kupwən kimiaha hiaməuvən isıpwın ti Kumwesən, mətə təkwtəkwuni hiaməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo, nənə m həuvehe ipaka ti Kumwesən ia nite Kristo.

* **2:6:** Kol 2:12   * **2:7:** Efes 1:7   * **2:8:** Jon 4:10, Hip 6:4   * **2:9:** 1Kor
1:29-31, 2Tim 1:9   * **2:10:** Taet 2:14   * **2:11:** Efes 5:8   * **2:12:** Kol 1:21,
Rom 9:4, 1Tes 4:13   * **2:13:** Kol 1:20

14 *Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəməriniuen səkitaḥa in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuation. Nəpai kino ia kəruətərei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha me, rərpifi kitaha səpkuvehe mhə mho kuation, Kristo rinousi ətestesi nəpai nəha rīmwei ia nemhəien səvənhi. 15 *In ruvehi raka Loa səvəi nəkur Isrel irəḥa natuakəmien me irə, mə in rukurən nuvi simw̄inien ia nīpwran nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəḥa nəkur Isrel krouvehe iərmama vi riti ia nirau. Ia noien nəha in rəmri nəməriniuen. 16 *Ia nei kamarkuau in rousəs̄imw̄in kitaha pəri ia nīpwran kuation, mipeki kitaha səuvehe ti Kumwesən, mousi əpune noien i saməmwəki kitaha me. 17 *In rīməuvehe məvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen revən ti nərmama isipw̄in ti Kumwesən, nənə məvisau mw̄i nəgkiariien nəha revən ti nərmama ipaka tukwe. 18 *Nənə ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuation kitaha min, kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel kitaha pam səkurən nuvniw̄ien ia Nənimw̄in kuation mhəuvən ti Tata Kumwesən.

19 *Ro iam̄nhi irə rīpko mhə kimiaḥa nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən, rīpko mhə kimiaḥa nərmama pwispwis me, mətə kimiaḥa hiəuvəuvehe mhəno kuation kimiaḥa nərmama ikinan me səvəi Kumwesən, kimiaḥa nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi. 20 *Kuvrhəkin nimwə nəha ia təkure nəri sə aposol me mine profet me hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia kəruətərei nəha kukupwən kukurei pen ia kona kostat kuvrhəkin nimwə irə. 21 *In raməkwtəmhiri pam nimwə nəha, mamō nimwə nəha rautə muvehe mo nimwə ikinan irə səvəi lərimənu. 22 *Ti nəri nə mə kimiaḥa hiəməuvehe mho kuation kimiaḥa min, in rauvehi mw̄i kimiaḥa, mauvrhəkin pen kimiaḥa ia nimwə nəha, mə tihəuvehe mhəmwhen ia nimwə sə Kumwesən ramarə irə ia Nənimw̄in.

3

Pol in iərmama sə raməvisau m nərmama rīpko mhə irəḥa nəkur Isrel

1 *Ro iam̄nhi irə, iou Pol, iərmama səvəi Iesu Kristo sə iakamarə ia kalapus tukumiaḥa nərmama rīpko mhə kimiaḥa nəkur Isrel, iakaməfwaki tukumiaḥa.

* **2:14:** Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14   * **2:15:** 2Kor 5:17, Kol 1:20,22   * **2:16:** Sek 9:10   * **2:17:** Aes 57:19   * **2:18:** Efes 3:12   * **2:19:** Efes 3:6, Hip 12:22-23
* **2:20:** Mat 16:18, 1Kor 3:11   * **2:21:** Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16   * **2:22:** 1Tes 2:5   * **3:1:** Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9

2 *Rosi kímiaha hiəuvəregi raka mə Kumwesən rino raman miou, muvei pehe wok i miou mə takasitu ia kímiaha. 3 *Rəmwhen ia nəgkiariien sə iakuvrai raka, məgkiari ouihi a irə, iakani mə Kumwesən rino pui pehe nari riti miou nari sə fwe kupwən ramərkwafə. 4 Nəp̄in hiəvsini nəgkiariien nəha, nənə tihəukurən n̄ipwrai nəgkiariien səiou ia nəgkiariien i raməgkiari ia Kristo, nəgkiariien sə ramərkwafə 5 k̄ipkini irapw mhə ti n̄ipwnəti nərmama me fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino pui nəgkiariien nəha m aposol ikinan me mine profet me səvənhi. In rino pui pen m̄inraha ia Nənimwin səvənhi. 6 *Nəgkiariien nəha ro iam̄inhi irə. Nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel həuvəuvehe mhəno kuatia irəha nəkur Isrel nənə tuhəuvehi pəri nautə amasan me səməme Kumwesən r̄inəmri karen mə səvəi nərmama me səvənhi. Irəha tuhəuvehi pəri nəfe Kumwesən rino promes irə ia nəgkiariien amasan səvənhi truku pen ia Iesu Kristo.

7 *Iou iasitu riti sə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha. Noien nəha ramesi pen namasanien i Kumwesən ruvei pehe auər a miou ia n̄iskaiien səvənhi. 8 *Nəri auər a mə iou inhəripw anan ia nərmama me pam səvəi Kumwesən, mətə in ruvei pehe namasanien nəha miou mə takəvisau m nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel nautə me səvəi Kristo ko səpkətə pam mhə. 9 *Takaməkeikei mamō nərmama me pam hətə mhəukurən mə Kumwesən rəfo mo nətərigien səvənhi sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən sə rino narimnari me pam r̄inərkwafə nətərigien nəha. 10 *Kumwesən ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə təkwtəkwuni rokeikei mə tro nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nər̄imənuien ia n̄imagouagou hətoni nukurənien səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi sutuk me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha tuhətoni nukurənien səvənhi nəp̄in irəha tuhətoni nakalasia me səvənhi. 11 In i ramesi pen nətərigien səvənhi sə rinarə raka fwe tui nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi, nənə r̄iməuvehe mo n̄ipər̄hienien irə ia Iesu Kristo Iər̄imənu səkitaha. 12 *Ti nəri nə mə kitaha samahatətə irə, kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, nənə ro iam̄inhi irə kitaha səukurən nuveheien mhərer ia nəmri Kumwesən mhəpwəh nehek̄irien. 13 *Ro pen iakaməres kímiaha mə tihəpwəh noien nətərigien səkímiaha r̄imwei ia nəm̄isəien sə iakamarə irə ia kwopun i. Iakamregi nəm̄isəien tukumiaha, nənə nəm̄isəien sə iakamarə irə truvehi utə kímiaha.

* 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Efes 1:9-10, Kol 1:26 * 3:6: Efes 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:23,25 * 3:8: 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7 * 3:9: Rom 16:25 * 3:10: Rom 11:33, 1Pit 1:12 * 3:12: Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16 * 3:13: Kol 1:24

Pol raməfwaki ti nərmama me səvəi Iesu fwe Efasas

¹⁴ Mətə ia narimnari me nəha səməme iakuvəni raka, iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri Tata Kumwesən, ¹⁵ sə in əpa in nukune nahag me səvəi nərmama me pam ia neiai mine təkure tiprənə. ¹⁶ *In rauvehi nasorijen sə rasori pik. Iakaməres in mə truvei pehe niskaiien m kimiaha tihəuvehi ruku pen ti Nənimwin səvənhi, nənə tro rerimiahā riskai tihərer əknekīn. ¹⁷ *Iakaməres in mə Kristo tramarə ia rerimiahā ti nəri nə mə kimiaha hiamahatətə irə. Iakaməres in mə tro nimiruien səkimiahā rərer pen ia noien i səvəi Kristo sə ramokeikei nərmama, rəmwhen mə nuai nei raməkwtəmhirī tiprənə, rəmwhen mə nimwə rəpwit pen əknekīn ia tiprənə sə ramərer ikīn. ¹⁸ *Ro iamīnhi irə kimiaha nərmama me pam səvəi Kumwesən tihəukurən amasan nokeikeiien səvəi Kristo, rəmwhenimw pik, məpwəmwis pik, masori pik, mutə pik. ¹⁹ *Nokeikeiien nəha səvəi Kristo iərmama ko ripkukurən pam mhə ti nəri nə mə rəpi raka nukurənien səvəi iərmama. Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan nokeikeiien nəha mə Kumwesən rukuər ia rerimiahā ia noien amasan me pam səvənhi.

²⁰ *Təkwtəkuni pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən! Ia niskaiien səvənhi sə ramo wok ia reritaha, in rukurən noien narimnari rəpi raka anan narimnari me pam səməme reritaha ramrhi uə səməres in tukwe. ²¹ Pwəh nəgnəginien revən tukwe in ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti namasanien səvənhi kamətə ia nakalasia me mine Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

4*Nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvəuvehe mhəno kuatia*

¹ *Ro pen iou iərmama sə iakamarə ia kalapus ti Iərimənu səkitaha, iakamase kimiaha mə tihaməkeikei mharə ia narəien sə ratukwatukw rəmwhen sə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə tiho. ² *Tihamarə mamhəuvehi irapw nətərigien səkimiahā ia nəpīn me, mhəpwəh nəfiutəien kimiaha. Ia nəpīn me pam tiho nətərigien səkimiahā rəpwəmwis, mhokeikei kimiaha me, nənə, mhəpwəh nəsenien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. ³ *Nənimwin Ikinan rino kimiaha hiəuvehe mho kuatia, ro pen tihəmwur mharə ia nəmərinuien nəha sə rukurən noien kimiaha hiəuvehe mho kuatia ia nəpīn me. ⁴ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nīpwrai Kristo kuatia a, Nənimwin kuatia a, rəmwhen a mwī nəri kuatia a ramasan hiameitenhi mə truvehe sə Kumwesən

* **3:16:** Kol 1:11   * **3:17:** Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7   * **3:18:** Kol 2:2   * **3:19:**

Kol 2:10   * **3:20:** Kol 1:29   * **4:1:** Efes 3:1, Kol 1:10   * **4:2:** Kol 3:12-13

* **4:3:** Kol 3:14-15   * **4:4:** Rom 12:5, Efes 2:16,18

rinəkwein kímiaha tukwe. ⁵ *Nənə Iərimənu kuation a, nahatətəien kuation a, paptas kuation a, ⁶ *Kumwesən səkitaha pam kuation a, in Tata səkitaha pam. In ramərimənu ia kitaha pam, mamə wok ia nimiruien səkitaha pam, nənə mamərə ia reritaha pam. ⁷ *Mətə kitaha kuation kuation saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə ramesi pen namasanien sə Kristo rinəriari irə m kitaha. ⁸ *Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nəpən in rutə mevən fwe irənhə anan,

nənə miri nərmama səməme ruvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruagəniien,
miri irəha mevən kamho kalapus fwe imwəni,
nənə məriari pen narimnari amasan me m nərmama.”

⁹ *Mətə nəgkiariien i sə rani mə, “In rutə,” nīpwrən rani mə in rineiwaiu pehe ia tīprənə i inhəripw anan. ¹⁰ Iərmama i sə rineiwaiu pehe, in iərmama kuation sə riməutə mwi fwe irənhə anan məpi raka neiai mə in trukuar ia narimnari me pam. ¹¹ *Nənə in riməuvei pen niskaiien me səpəmsəpə m nərmama mə nepwīn tuhəuvehe mho aposol ia nirəha, nepwīn tuhəuvehe mho profet ia nirəha, nepwīn tuhəuvehe mho irəha nərmama səvəi nini irapwien nəgkiariien amasan, nepwīn tuhəuvehe mho pasta ia nirəha mine nahatən me. ¹² *Kuvei pen niskaiien me nəha minraha mə irəha tuhasitu mhəpnəpenə ia nərmama me səvəi Kumwesən həkurən noien wok səvənhi. Wok nəha in nəha wok səvəi nuvrhəkinien nīpwrai Kristo. ¹³ *Irəha tuho wok irə meste kitaha pam səuvehe mho kuation ia nahatətəien səkitaha mine nukurəniien səkitaha ramo nukurəniien ti Tini Kumwesən, nənə kitaha səmwhen ia iərmama sə ruvəpwinari mhəmwhen a mwi ia Kristo.

¹⁴ *Nənə ro iamīnhi irə kitaha tsəpkəmwhen mhə mwi ia nəkwərhakwəra, nahatəniien eikuə me səvəi nərmama səməme kamho ikouikou ti niriien nərmama ia mour ko həkko mhə kitaha səmwhen ia kinu riti sə təsi rauvsiniuvsini nənə nīmətagi raməpwi irapw mamevən. ¹⁵ Mətə kitaha tsaməkeikei mamhəni irapw nəgkiariien pərhien, mamhəni irapw ia nokeikeiien, nənə mhəuvehe mhəpwinari ia narimnari me pam mhəmwhen ia Kristo. Kristo in kənkapwə, ¹⁶ nənə kitaha səmwhen ia nīpwrən. In ramo kitaha səuvehe mho kuation mhəmwhen ia nīpwrai iərmama kuvi tərini nīpərpərin me ia kwopun nīkəkrin me kamhəripin ikin, nənə nəpən nīpərpəri nīpwrən nəha kamho wok me səvənraha

* 4:5: Jon 10:16   * 4:6: 1Kor 12:6   * 4:7: Rom 12:3,6   * 4:8: Kol 2:15

* 4:9: Jon 3:13   * 4:11: 1Kor 12:28   * 4:12: 2Tim 3:17   * 4:13: Kol 1:28

* 4:14: 1Kor 14:20

kuatia kuatia, nīpwran pam ruvehe nīpwinari, nənə mamō in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeien.

Kitaha tsaməkeikei mharə mhəmwhen ia nīpwnəti nukuraanien me

17 *Ro pen ia nəghi Iərimənu səkitaha iakani pehe skai tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh mwi narəien rəmwhen ia nərmama səməme həreirei Kumwesən. Irəha kamharə mamhesi pen nətərigien səvənraha sə ro nəri auər a irə. 18 *Nətərigien səvənraha raməmak ia nəpitəvien. Irəha isipwin ti nimiruien səvəi Kumwesən ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai, həreirei nari. 19 *Irəha hənəpwəh naurisien, mhəsəni pen atukw a irəha ia noien ərəha mamho noien əmkemik me səpəmsəpə, ko kīpkuvi raka mhə irəha irə ti nəri nə mə hokeikei pik.

20 Mətə nəpin kinahatən kimiaha ia Kristo, nahatənien nəha ropə anan ia sə nəha! 21 Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkariien səvənhi. Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənhi, nərmama hənahatən raka kimiaha ia nəgkariien pərhiən sə ruku pen ti Iesu, 22 *mhahatən kimiaha mə tihaməkeikei mharaka ia noien akuas me səkimiaha səməme hiənəmo ia narəien səkimiaha fwe kupwən. Noien me nəha hiamokeikei pik kamheikuə ia kimiaha mamhouraha kimiaha. 23 *Nimiruien mine nətərigien səkimiaha tuhaməkeikei mhəuvehe mhərməvi mwi. 24 *Nənə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia nimiruien vi. Nimiruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino mə trəmwhen irə. In rino iərmama nəha mə tratukwatukw pərhiən, məmher.

25 *Kimiaha pam tihaməkeikei mhəpwəh noien səvəi neikuəien, nənə mamhəni a nīpərhiənien m kimiaha me, ti nəri nə mə kitaha pam kuatia ia nīpwrai Kristo. 26 *Trini minuə niemaha raməpi kimiaha, rərəha mə hio noien ərəha riti. Tihəpwəh nuvehien niemaha meste meri rivə, 27 kamo hiəuvei pen kwənmahan m Setan. 28 *Iərmama sə ramakres traməkeikei məpwəh noien nəha. In traməkeikei mamsese, mamowok sə ramasan ia rəgin mə in rukurən nasituien ia nərmama nautə səvənraha riwən.

29 *Tihəpwəh niniiən nəgkariien ərəha ia tərhumiaha, mətə tihəni a nəgkariien amasan sə rukurən nasituien ia nərmama səməme həpou həuvehe mhəskai mwi. Nəgkariien nəha rukurən nasituien ia nərmama səməme

* 4:17: 1Pit 1:14, Rom 1:21 * 4:18: Efes 2:12 * 4:19: Kol 3:5 * 4:22: Rom 8:13, Kol 3:9 * 4:23: Rom 12:2 * 4:24: Jen 1:26, Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9, Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4, Jem 1:19-20 * 4:28: 1Tes 4:11 * 4:29: Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6

kamhæregi. ³⁰ *Tihæpwæh noien Nænimwîn Ikinan rîregi ræ̀ræha tukumiaha, ti næri næ mæ Nænimwîn næha ræmw̄hen ia mak riti sæ Kumwesæn rînæmri raka ia kimiaha ramahatæn pen mæ ia næpîn sampam in treivinari ia kimiaha. ³¹ *Kimiaha tihamækeikei mhæpwæh nægkiariien æfiæ me pam, mine niemaha, mine nætæpaharien, mine niniiien nikare iærmama iræha næmwækiien me pam. ³² *Kimiaha tihamækeikei mho ramasan m kimiaha me, nænæ mho rerimiahaha rîmæru tukumiaha me. Trîni minuæ kimiaha riti ro ræ̀ræha m kimiaha riti mwî, tihenouenou iræ ræmw̄hen ia Kumwesæn rinenouenou ia noien æræha me sækimiaha ti næri næ mæ hiæuvæuvehe mhæno kuatia kimiaha Kristo.

5

¹ *Ro pen tihousari mæ tihæmw̄hen ia Kumwesæn ti næri næ mæ kimiaha nîpw̄nætîn me in rokeikei pik kimiaha. ² *Tihamaræ mamho nokeikeiien ræmw̄hen ia Kristo rokeikei kitaha nænæ muvehe memhæ tukutaha. Nemhæien sævænhî ræmw̄hen ia næri kauvani ia tækure nifatæ nîpekîn rapein amasan kauvei pen m Kumwesæn.

³ *Ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sævæi Kumwesæn nænæ tihæpwæh anan noien nari riti mæ tukîni æræha kimiaha tukwe. Iakani noien æræha me ræmw̄hen ia nærman mine nîpran kamhæiri æpnâpen iræha me, mine noien æræha me pam sæmæme ro a naurisîen, mine noien i iærmama rerîn ramakres. ⁴ *Rîpkamasan mhæ mæ tihæni nægkiariien sæ ro naurisîen ti niniiien, uæ nægkiariien æræha, uæ næfkæmanæien æræha, uæ naien. Nægkiariien me iamînha iræ rîpkatukwatukw mhæ mæ tihæni. Mætæ tihæni tanak m Kumwesæn ti narimnari sæmæme in ramo m kimiaha. ⁵ *Tihamækeikei mhæukuræn næri i mæ pran uæ iærman sæ ramo æpnâpen nari, uæ iærmama sæ ramo noien æræha sæ ro a naurisîen, uæ iærmama sæ rerîn ramakres, (iærmama næha ræmw̄hen mæ ramæfwaki pen m nænimwi nari), kwopun riti sævænhî riwæn mæ trevæn muvehi ia nitætæ sæ Kristo mine Kumwesæn krauærimænu iræ. ⁶ *Tihæpwæh næseniiien mæ iærmama riti truvei pen kimiaha ia nægkiariien eikuæ me sævænhî sæmæme nîpærhienien riwæn iræ. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ noien æræha me næha kamho Kumwesæn niemaha ramæpi, nænæ in trærpwîn noien æræha me sævæi nærmama sæmæme kamhæruî nækwân. ⁷ Ro iamînhi iræ kimiaha tihæpwæh navæn pæriien kimiaha nærmama me sæmæme ho iamînha iræ.

* **4:30:** Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efes 1:13-14 * **4:31:** Kol 3:8 * **4:32:** Mat 6:14,

Mat 18:22-35, Kol 3:12-13 * **5:1:** Mat 5:48 * **5:2:** Rom 14:15, Kal 2:20, Hip

10:10, Eks 29:18 * **5:3:** Kol 3:5 * **5:4:** Efes 4:29 * **5:5:** 1Kor 6:9-10, Kol

3:5 * **5:6:** Kol 2:4,8, Rom 1:18

8 *Fwe kupwæn kimiaha hiamarə ia nəpitəvien, mətə təkwtəkwuni ti nəri nə mə hiəuvəuvehe ti Iərimənu səkitaha, hiənarə ia nukuraanien. Ro iamīnhi kimiaha tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nīpwənəti nukuraanien me, 9 ti nəri nə mə nukwai nukuraanien kamətoni ia noien me pam səməme hamasan, mhatukwatukw, mho nīpərhienien. 10 *Nənə ti-housari mhətui ia noien me səməme Iərimənu səkitaha rerin ragien tukwe. 11 *Tihəpwəh nukurirəien nərmama me səvəi nəpitəvien mhəpwəh noien noien ərəha kimiaha mīnraha. Nəri amasan riwən ia noien me nəha. Mətə tihəuvehi noien me nəha mhəuvehe ia nukuraanien. 12 Nīpərhienien ro a naurisien mə tikini narimnari me səməme irəha kamho afafa, 13 *mətə narimnari me pam nukuraanien raməhiəpwīn həuvehe mho nīpwran kamətoni. 14 *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn nukuraanien raməhiəpwīn nari riti, nəri nəha ruvehe mo nukuraanien irə. Ro iamīnhi irə kani mə, “Ik sə ikamapri, ikətui rə,

mətui mwi ia nemhəien səim,
pwəh Kristo rəhiəpwīn ik.”

15 Ro pen tihətui amasan ti narəien səkimiaha mə hiaməfarə irə. Rərəha hiamarə mhəmwhen nərmama həreirei nari, mətə tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nərmama səməme həukurən nari. 16 Nənə trīni mīnuə hiətoni suatuk səvəi namasanien, hiesi pen ti nəri nə mə ipwet mīne samarə ia nəpīn ərəha. 17 *Həpwəh nireireien nari, mətə tihəmwur mhəukurən nəri sə Iərimənu səkitaha rokeikei. 18 *Tihəpwəh nakonəien nənīmwiien skai rəmwhen ia waen ti nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau miri pen kimiaha ia noien ərəha. Mətə pwəh Nənīmwiin Ikinan rukuər ia kimiaha. 19 *Tihəgkiari m kimiaha me ia nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mīne nīpu me səvəi nəfwakien, mīne nīpu me səməme kamhəuku pen ia Nənīmwiin Ikinan. Nənə tihani nīpu me ia rerimīaha ti nəgnəginien Iərimənu. 20 *Ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən ti narimnari me pam ia nəpīn me.

21 *Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai kimiaha me ti nəri nə mə kimiaha hiaməsiai Kristo.

Nīpran me mīne nərman me səvənraha

22 *Kimiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkimiaha rəmwhen hiaməsiai Iərimənu səkitaha. 23 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kəmkapwə rasori ia pran

* 5:8: Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36 * 5:10: Rom 12:2 * 5:11: 2Jon 10-11 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11 * 5:17: Rom 12:2, Kol 1:9 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16, Sam 33:2-3 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Tes 5:5 * 5:22: Kol 3:18, 1Tes 3:1 * 5:23: 1Kor 11:3, Efes 1:22

səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənkəpwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, nənə in rauvehimīru irəha. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kəmhəsiai Kristo, pwəh nīpran mwi kəmhəsiai nərman me səvənraha ia narimnari me pam.

²⁵ *Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkimiaha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məseni nīmīruien səvənhi ti nīrəha. ²⁶ *In rīmāmhə ti nīrəha mə trəmri karen irəha mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəha ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ *In rino iamīnha irə mə in trukurən nərpwi irapwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəha tuhəmwhen ia pran riti tīnari səvənhi ramasan pīk, nəmkemīkien uə nəri pītəv uə nari riti iamīnhi riwən, mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nīpran me səvənraha rəmwhen mə irəha kəmhokeikei atukw a nīpwranraha. Iərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmana riti riwən sə raməmwəki atukw ia nīpwran, mətə in raməni amasan nari mə tro nīpwran ruvehe mīskai, nənə mamətui amasan ti nīpwran rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ *ti nəri nə mə kitaha səmwhen ia nīpərpəri nīpwran. ³¹ *Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mīne mama səvənhi, mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmana kuatia.” ³² *Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori nīpwran rərkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mīne nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kimiaha kuatia kuatia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei mīsiai iərman səvənhi.

6

Nəkwerhəkwerha me irəha tata me mīne mama me səvənraha

¹ *Kimiaha nəkwərhəkwerha me səvəi Iərīmənū, tihaməkeikei mho nəkwai tata mīne mama me səkimiaha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kimiaha tiho. ² *“Tikīsiai səim tata mīne mama.” In i loa kiməkupwən kini irau promes riti. ³ *Promes nəha rani mə, “Trini mīnuə ikamo iamīnha irə, narimnari me ia nīmīruien səim tuhaiu amasan, nənə

* 5:25: Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4 * 5:26: Taet 3:5, Hip 10:10 * 5:27: 2Kor 11:2, Kol 1:22 * 5:30: 1Kor 6:15, Efes 1:22-23 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: Rev 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Mat 15:4 * 6:3: Dut 5:16

nimiriuien səim ia tiprənə i trəpwəmwis.”⁴ *Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, mətə tihətoni amasan irəha, mhəkoui amasan irəha, nənə mhahatən irəha ia suatuk səvəi İərimənu.

Slef me mine nəmə asori me səvənraha

⁵ *Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia təkure tiprənə i mhehekir mhətəmnimwin, nənə tiho ia rerimiaha pam rəmwhen a mə iəmə asori səkimiaha in Kristo. ⁶ Tihəpwəh noien nəpin kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia nərmama səməme kamhəmwur mə tuho nərmama rerinraha ragien, mətə tiho nəkwənraha rəmwhen mə kimiaha slef me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerimiaha pam. ⁷ Tiho wok səkimiaha ia nətərigien amasan rəmwhen a mə İərimənu in iəmə asori səkimiaha, rıpkə mhə iərmama a riti in iəmə asori səkimiaha. ⁸ *Kimiaha hiəukurən mə İərimənu truvei pen nəəkuien m nərmama me pam ti noien amasan me səməme həno, nəri auər a mə in slef uə rıpkə mhə in slef.

⁹ *Nənə kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mhətoni amasan mwı slef me səkimiaha iamınha irə, mhəpwəh nəgkiari skaiien mınraha mə tuho nəkwamiaha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori səkimiaha mınraha kuatia a fwe ia neiai, nənə in tro rəmnəmwhen m nərmama me pam.

Narimnari me səvəi naruagənien Kumwesən ripeki pehe m kitaha

¹⁰ *Səiou nəgkiariien sampam ro iamınhi irə. Tihərer əknekın ia İərimənu səkitaha mine nıskaiien asori səvənhi. ¹¹ *Tihaməkeikei mharkahu narimnari me pam səvəi naruagənien səməme Kumwesən ripeki pehe m kimiaha, mə hiəukurən nərerien mhənise neikuəien me səvəi Setan. ¹² *İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama, mətə samaruagən kitaha nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien. Irəha i nənimwin skai me səməme kamhərimənu ia noien me səvəi nəpitəvien ia təkure tiprənə i mine nənimwin ərəha me ia nımagouagou. ¹³ Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia narimnari me pam səvəi naruagənien səməme Kumwesən ripeki pehe m kimiaha, mə nəpin nərəhaien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien mhənise nərəhaien nəha. Nənə nəpin hiənaruagən pam, tihərer əknekın. ¹⁴ *Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhərer mwatuk ti naruagənien.

* **6:4:** Kol 3:21, Dut 6:7,20-25, Sam 78:4, Prov 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23, Taet

2:9-10, 1Tes 2:18 * **6:8:** 2Kor 5:10, Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1, Rom 2:11

* **6:10:** 1Kor 16:13 * **6:11:** Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14 * **6:12:** Jon

14:30, 1Tes 5:8-9 * **6:14:** Aes 11:5, 59:17, 1Tes 5:8

Tihəkwtəmhiri əknekın nəgkiariien pərhiən rəmwhen kətoti sə hiərihi tərini kurkwamıaha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aean sə ramo tukuahag kwənpwenhimiaha. ¹⁵ *Tihəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen rəmwhen ia put skai sə rauvegi nisumiaha. ¹⁶ Tihahatətə ia Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai nıfagə me napw rauək ia nirəha səməme iəremhə asori ramerukw ia nirəha. ¹⁷ *Tihəni nıpərhiēnien ia Kumwesən mə in rauvehimıru kimiaha rəmwhen ia kəfəfau kınə ia aean sə ramo tukuahag kəmkapwəmiaha. Tihəkwtəmhiri nəgkiariien me səvəi Kumwesən rəmwhen ia nau səvəi naruagənien sə Nənimwın İkinan rauvei pehe m kimiaha. ¹⁸ *Tihəfwaki ia nəpın me ia nıskaiien səvəi Nənimwın İkinan, mamhəfwaki mamhəres narımnari me səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki ti nərmama me pam səvəi Kumwesən.

¹⁹ *Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəpın iakuə takəgkiari Kumwesən in truvei pehe nəgkiariien miou mə takini irapw nəgkiariien nəha məpwəh nehekıriēn. Nənə takini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo sə rınamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ *Təkwtəkwni ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mə takarıpın mamini irapw nəgkiariien amasan nəha məpwəh nehekıriēn rəmwhen sə ratukwatukw mə tako.

Nəgkiariien sampam

²¹ *Iou iakokeikei mə kimiaha tihəregi nəgkiariien səiou mine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas ruvehe. In piəvtaha keikei riti sə kimaha ia həkurən nətigiteien irə, ramasitu mamə tukwini nari m İərimənu səkitaha. In trıni pehe tukumiaha narımnari me pam. ²² Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mını irapw tukumiaha mə kimaha ia haməfarə irə.

²³ Pwəh Tata Kumwesən mine İesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe nəməriniuen mine nokeikeiien m kimiaha, rauə nahatətəien səkimiaha riskai. ²⁴ *Pwəh Kumwesən trəriari pen namasanien səvənhi m nərmama me pam səməme hokeikei İesu Kristo İərimənu səkitaha ia nokeikeiien sə trıpkıwən mhə.

* **6:15:** Aes 40:9, Neham 1:15, Rom 10:15   * **6:17:** 1Tes 5:8, Aes 49:2, Hip 4:12

* **6:18:** Luk 18:1, Kol 4:2, 1Tes 5:17   * **6:19:** Wok Me 4:29, Kol 4:3-4, 2Tes 3:1

* **6:20:** 2Kor 5:20, Flm 9   * **6:21:** Wok Me 20:4, Kol 4:7-8, 2Tim 4:12   * **6:24:** 1Tes 1:8

Filipae

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mirai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpin Epafrotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerinraha rəpou tukwe. Nəpin in rəsanin, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari minraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak minraha ti nokeikeijen mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nagienien. Nəpin ripik nəkukuə i raməgkiari ia “nagienien” mine “nəgnəginien.” Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nikaren səvəi nimiruien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tiprənə i. In rini mə, “Trini minuə iakimiru, nimiruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi” (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag minraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹* Iou Pol mine Timoti, kimrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi Iesu Kristo səməme hiamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwi ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

²* Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

³* Nəpin me, nəpin rerik ramrhi kimiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. ⁴ Nənə nəpin me pam, nəpin iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerik ramagien ⁵ ti nəri nə mə fwe iakinərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgitaha me tukwe. ⁶* Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kimiaha, in traməkeikei mamə noien

* **1:1:** Wok Me 16:12-40   * **1:2:** Rom 1:7, Kal 1:3, Flm 3   * **1:3:** Rom 1:8, 1Kor 1:4   * **1:6:** 1Kor 1:8, Fil 2:13

nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəp̄in sə Iesu Kristo truvehē irə.

⁷ Nəp̄in me rerik ramrhi k̄imiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iam̄inhi irə, ti nəri nə mə k̄imiaha pam hiamasitu ia nirak ia wok i Kumwesən r̄iməuvei pehe miou ia namasanien s̄əvənhi mə tako. Nənə nəp̄in iakamarə ia kalapus, mine nəp̄in iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro n̄ipərhiēnien i, k̄imiaha hiamasitu ia nirak ia wok i. ⁸ *Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro n̄ipərhiēnien. Iakokeikei mə takətoni k̄imiaha ti nəri nə mə iakokeikei p̄ik k̄imiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei k̄imiaha.

⁹ Nənə in i nəfwakiiēn s̄əiou mə nokeikeiēn s̄ək̄imiaha truvehē masori mwi irəhar nukurənien mine nək̄iri amasanien nari tuharuvehē mharasori ia k̄imiaha ¹⁰ *mə k̄imiaha hiəukurən nətə sasiēn nəfe noien ramasan p̄ik mə tiho. Nənə ia noien nəha k̄imiaha tihəmher, tukəpwəh nətōniiēn noien ərəha riti ia k̄imiaha ia nəp̄in sə Kristo truvehē irə, ¹¹ *k̄imiaha tihəukuər ia noien atukwatukw me s̄əməme Iesu Kristo r̄ino həukuə ia k̄imiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəḡini in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

¹² *Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə iakamarə ia kalapus, mətə noien i r̄inasitu p̄ik mo nəgkiariien amasan s̄əvəi Kristo ruviris mwi mamevən. ¹³ *Ro pen naruagən me s̄əməme kamhətui ti nimwə s̄əvəi Kig Sisa mine nərmama h̄əp̄ik mwi h̄əuvəukurən raka mə iakamarə ia kalapus ti nəri nə mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. ¹⁴ Nəriēn s̄əiou ia kalapus r̄amasitu ia piəvtaha me h̄əp̄ik, mamō irəha hahatətə əknek̄in mwi ia Iərimənu s̄ək̄itaha, nənə mamō nətəriēn s̄əvənraha r̄iskai ti n̄ini irapwien nəgkiariien s̄əvəi Kumwesən mhəpwəh nehekiriēn.

¹⁵ N̄ipərhiēnien nepw̄in kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə irəha kamhəmwəki iou nənə mhokeikei mə irəha tuhasori ia nirak. Mətə nepw̄in kamhəni irapw Kristo ia nətəriēn amasan. ¹⁶ Nərmama me i nətəriēn s̄əvənraha ramasan irəha kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə hokeikei iou, nənə mhəukurən mə k̄inəmri iou iakamarə ia kalapus mə takərer irapw ti nəgkiariien amasan s̄əvəi Kristo mə ro n̄ipərhiēnien i. ¹⁷ Mətə nepw̄in s̄əməme kamhəmwəki iou h̄əpk̄ini irapw mhə Kristo ia rer̄inraha pərhiēn. Irəha kamho iam̄inhi irə mamhokeikei mə tuhəuvehi utə atukw a irəha, nənə rer̄inraha ramrhi mə tuho nərəhaiēn miou nəp̄in iakamarə ia kalapus.

* **1:8:** Rom 1:9, 2Kor 1:23 * **1:10:** Hip 5:14, Fil 1:6, 2:16, 1Tes 5:23 * **1:11:**

Jon 15:8 * **1:12:** 2Tim 2:9 * **1:13:** Wok Me 28:30, Efes 3:1

18 Mətə nəri auər a mə kamho ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə kamhəni irapw Kristo nənə ro iam̄nhi irə iou rerik ramagien.

Pərhiən, nənə takagien mwi 19 *ti nəri nə mə iakukurən amasan mə nəri i tro Kumwesən ruvehim̄iru iou ia nəfwakiien me səkimiaha mine nasituien səvəi Nənimwin səvəi Iesu Kristo. 20 *Iou iakukurən amasan, maməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən, mə in trəpwəh nəseniien iou iako nari riti takauris tukwe. Iakokeikei mə ia nəp̄in me takətigase rəmwhen iakamo təkwtəkwwuni, nənə nəri auər a mə tukini mə takim̄iru uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia n̄ipwrak truvehi utə nəghi Kristo. 21 *Trini minuə iakim̄iru, nimiruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan p̄ik anan mwi. 22 *Trini minuə iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok me nepwin sə trukwə kwənkwan. Mətə iakreirei mə sə pəku nəha iakokeikei. 23 *Təkwtəkwwuni nəha nətərigien səiou ro kəru. Iakokeikei p̄ik mə takemhə, məpwəh n̄ipwrak, nənə marə kimrau Kristo. Iakregi mə sə nəha ramasan p̄ik məpi raka. 24 Mətə iakətoni mə narimnari me nepwin nəha takaməkeikei mo masitu ia kimiaha, ro pen iakukurən amasan mə tapkemhə mhə. 25 Ti nəri nə mə iakukurən mə nəri i ro n̄ipərhiēnien, nənə iakukurən mə takam̄iru a marip̄in mamarə kitaha m kimiaha pam, nənə mamasitu ia kimiaha mə tihəuverə mwi, nənə rerimiaha tragien mwi ia nahatətəien səkitaaha. 26 Ro iam̄nhi irə kimiaha tihəukurən nəgnəgini p̄ikien mwi Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mə takuvehe mwi tukumiaha.

27 *Mətə nəri kuatia i mə pwəh narəien səkimiaha hiamarə irə ratukwatukw amasan mesi pen nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Nənə nəri auər a mə takuvehe mətoni kimiaha uə takəpwəh nuveheien, mətə pwəh iakregi mə hiamərer əknekin ia Nənimwin kuatia, nətərigien səkimiaha kuatia, hiamousari pəri mə tihasitu ia nərmama mə tuhahatətə ia nəgkiariien amasan, 28 nənə mhəpwəh nehek̄irien ia nərmama səməme haməmwəki kimiaha. Noien nəha tiho ro n̄imtətien i irəha tuhətoni mhəukurən mə tukouraha irəha, mətə tukuvehim̄iru kimiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. 29 *Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə kinəsəni pehe m kimiaha mə kimiaha nərmama hiaməni n̄ipərhiēnien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kinəsəni pehe mə kimiaha mwi tihəuvehi nəmisəien tukwe. 30 *Kimiaha hiamregi nəmisəien sə hiənətoni k̄ino miou fwe kupwən, nənə

* 1:19: 2Kor 1:11 * 1:20: 1Tes 4:16 * 1:21: Kal 2:20 * 1:22: Rom 1:13

* 1:23: 2Kor 5:8 * 1:27: Efes 4:1, 1Tes 2:12, Fil 4:3 * 1:29: Wok Me 16:19-40

* 1:30: Fil 1:13

təkwtəkʷuni hiamregi mə kamo ihi nəmisəien nəha miou.
Rəmwhen mə kitaha samaruagən pəri ia naruagənien riti.

2

Nətərigien səkitaha traməkeikei məmwhen ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

¹ Rerimaha riskai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeien səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənimwīn Ikinan ramarə ia kimiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m kimiaha me nənə mamhapi tukumiaha me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamīnhi irə iakokeikei mə tiho rerik pwəh ragien mwi. Kimiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mho kuatia ia nətərigien səkimiaha, mho nokeikeien m kimiaha me, mho pəri nari ia nətərigien kuatia rəmwhen mə kimiaha iərmama kuatia. ³ *Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigien səkimiaha əpa, uə mho mhəuvehi utə kimiaha irə, mətə ti-heiwaiu nənə mhətərig ia kimiaha me nepwīn rəpi raka kimiaha atukw. ⁴ *Nənə tihasitu ia kimiaha me ti nimiruien me səkimiaha. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nimiruien əpa səvənhi.

⁵ Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmwhen ia nətərigien səvəi Iesu Kristo:

- ⁶ *Nipərhiēnien in Kumwesən pərhiēn,
mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwtəmhiri əknekin noien
nəha sə in mine Kumwesən krouəmnəmwhen a,
⁷ *in rəmri karen nasorien səvənhi,
muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari,
mətui pehe ia tiprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrai
nərmama.
⁸ *Nənə nəpīn kamətə in mə ramarə ia narəien səvəi iərmama,
in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste
memhə, nipərhiēnien remhə ia nei kamarkuau.
⁹ *Ro iamīnhi irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə
anan,
muvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me,
¹⁰ *mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmiru
ia kwopun me pam ia neiai, mine tiprənə, mine Imwei
Nəkur Həuvamhə,
tuhənimwi nukurhunraha mhəuvei pen nisaiēn min,
¹¹ *nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,
nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

* 2:3: Kal 5:26, Rom 12:10 * 2:4: 1Kor 10:24,33 * 2:6: Jon 1:1-2, 17:5

* 2:7: 2Kor 8:9, Jon 1:14 * 2:8: Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2 * 2:9:

Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4 * 2:10: Rom 14:11 * 2:11: Rom 10:9

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəser rəmwhen ia kəməhau me

¹² *Nərmama keikei me səiου. Nəp̄in iakamarə ihi k̄itaha m̄ k̄imiaha, hiamō nəkwak ia nəp̄in me. Nənə təkwtək̄wuni nəha iakamarə isipw̄in tukumiaha, k̄imiaha tihəmək̄eikei mhousari mho nəkwak mamhəuvən. Tihəhek̄ir mhətəm̄n̄m̄w̄in mamho narimnari me nəha Kumwesən r̄iməuvehim̄iru k̄imiaha tukwe. ¹³ *Iakani iam̄n̄hi irə ti nəri nə mə in nə Kumwesən fwe ia rer̄im̄iaha ramo k̄imiaha hiokeikei noien narimnari me kamhesi pen nətərigien amasan səvənhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam səməme hiamō, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien tukwe mhəpwəh nəvisəien m̄ k̄imiaha me tukwe. ¹⁵ Ia noien nəha k̄imiaha n̄ipwn̄ti Kumwesən me tihatukwatukw, mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti sək̄imiaha nəp̄in hiamarə ia kurkwai nərmama ikou me səməme kamho noien ərəha. Ia rer̄inraha k̄imiaha hiaməser mhəmwhen ia kəməhau me ia n̄imagouagou, ¹⁶ mamhəuvei pen nəgkiariien səvəi n̄im̄iruien m̄n̄raha. K̄imiaha tiho iam̄n̄hi irə mə nəp̄in sə Kristo truvehe irə iou rer̄ik tragien tukumiaha, nənə iakukurən mə iap̄kaiu auər a mhə uə iap̄kise a uər a mhə. ¹⁷ *Nahatətəien sək̄imiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei pen m̄ Kumwesən kauvani ia təkure n̄ifatə. Tr̄ini m̄inuə kousi əpune iou n̄itek raiu rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia nəri nəha, mətə iou iakokeikei a mamagien k̄itaha m̄ k̄imiaha. ¹⁸ *Nənə ia noien kuatia k̄imiaha tihəmək̄eikei mhokeikei a mamhagien k̄itaha miou.

Timoti mine Epafrotaetas

¹⁹ Tr̄ini m̄inuə Iesu Iərimənu sək̄itaha rəsəni, iakokeikei mə tr̄ipko mhə tui iakərhi pehe Timoti ruvehe mətoni k̄imiaha mə nəp̄in in r̄ir̄er̄ig muvehe məvisau pehe k̄imiaha miou, nənə iou mwi rer̄ik tragien. ²⁰ Iərmama riti mwi riwən ia kwopun i nətərigien səvənhi rəmwhen ia səvəi Timoti, in rer̄in ramrhi p̄ik k̄imiaha. ²¹ *Nərmama əpə me kamhətərig a ia wok me səvənraha, mhəpwəh nətərigien ia wok səvəi Iesu Kristo. ²² Mətə Timoti noien səvənhi ramasan p̄ik. K̄imiaha hiəuvək̄urən raka mə in ramasitu ia nirak ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi Kristo rəmwhen iəkunouihi ramo wok irau tata səvənhi. ²³ Ro iam̄n̄hi irə rer̄ik ramrhi mə nəp̄in iakukurən mə nari riti tro iou, iakərhi pehe in ruvehe mətoni k̄imiaha. ²⁴ Nənə iakətigite ia Iərimənu sək̄itaha mə tr̄ipko mhə tui iou mwi iakuvehe mətoni k̄imiaha.

* **2:12:** Sam 2:11, 1Pit 1:17   * **2:13:** Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13   * **2:17:** Rom 15:16, 2Tim 4:6   * **2:18:** Fil 3:1, 4:4   * **2:21:** 2Tim 4:10

25 * Mətə rerik ramrhi mə takaməkeikei mərhi pehe Epafrotaetas rirərig muvehe mətoni kimiaha. In piak sə kimrau min iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe kupwən hiənərhi pehe in ruvehe muvei pehe narimnari me nepwin masitu ia nirak irə ia nəghimiaha. 26 In rokeikei pik mə trətoni pam kimiaha. In ramregi rərəha anan ti nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə. 27 Pərhiem nemhəien riti rīməuvehi ipaka remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi. Mətə trini minuə rīmamhə pərhiem iou takregi rərəha pik anan mwi. 28 Ro iamınhi irə iakokeikei pik mə takərhi pehe in nəpın hiətoni rerimiaha tragien mwi, nənə iou mwi nətərigien sə iakamregi rərəha irə tukumiaha truvehe miwən. 29 * Ro iamınhi irə nəpın in truvehe tukumiaha, kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe ia nəghi İərimənu səkitaha mhagien asori. Nənə tihəuvei pen nisaiem m nərmama sə ro me iamınha irə, 30 ti nəri nə mə ipaka in remhə ti wok səvəi Kristo. In rıpkhekır mhə ti nimiruien səvənhi ia nəpın skai me mə trasitu ia nirak nəpın suatuk səkimiaha riwən ti nasituien.

3

Kitaha saməfiutə kitaha ti İesu Kristo əpa

1 * Piak me, iakuə takəgkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti İərimənu səkitaha. Iou iakuvəni raka nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni iakamrai pen mwi ia nəkukuə i. Rıpkiskai mhə tukw iou ti noien ti nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia kimiaha.

2 * Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nərmama me nəha irəha həmwən ia kuri me. Tihaməkeikei mhəsiari ti nirəha ti nəri nə mə noien səvənraha rərəha. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən.^a 3 * Mətə kitaha i nərmama pərhiem me səvəi Kumwesən səməme Nənimwin səvənhi ramarə ia reritaha mamə kitaha saməfwaki ia nıpərhiemien. Kitaha saməfiutə kitaha ti İesu Kristo əpa, səpwəh nətigite ananien ia noien me kınə ia nıpwratəha iruə.

4 * Nıpərhiemien iou iakukurən nəfiutəien iou ti narimnari me iamınha irə.

Trini minuə iərmama riti nəha rerin ramrhi mə in rukurən nəfiutəien in ti nıpwran, iou iakukurən nəfiutəien iou məpi

* 2:25: Fil 4:18   * 2:29: 1Kor 16:16,18, 1Tim 5:17   * 3:1: Fil 2:18

* 3:2: Sam 22:16,20, Rev 22:15   a 3:2: Nərmama nepwin nəha irəha kamhəuvehi ninhum m nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl mə trahatən pen mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me həni me rekəm, nahatətəien ia İesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən.   * 3:3: Rom

2:29   * 3:4: 2Kor 11:18,21

raka. ⁵ *Kaha me səiou irəha nəkur Isrel atukwatukw, nənə iakiməuku pen ia kwənəkwws səvəi Penjamin. Nəp̄in iakinətui muvehi nəp̄in eit, nənə kuvehi ninhum miou. Trini minuə kani nəkur Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses. ⁶ *Iakinokeikei pik nəfwakiien səvənraha mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo. Ia nikaren səvəi natukwatukwien nəha kauvehi raku pen ti Loa səvəi Moses kipkətə mhə noien ərəha riti səiou.

⁷ *Mətə narimnari me pam nəha səməme iakinamətigite ia nirəha fwe kupwən nənə rerik rirhi mə hamasan pik anan, mətə təkwtəkwwni nəha iakətoni mə ho a nəri auər a me ia nirəha ti nəri nə mə iakukurən narimnari me Kristo rino. ⁸ Mətə r̄ipko mhə sampam ia kwopun nəha. Təkwtəkwwni iakətoni mə narimnari me pam ho a nəri auər a ia nirəha ti nəri nə mə iakətoni nari riti sə in ramasan pik anan in i mə iakukurən Iesu Kristo Iərimənu səiou. Iakinəpwəh narimnari me pam nəha ti Iesu. Iakətoni narimnari me pam nəha həmwəhən ia nəri pein. Iakinaraka ia nirəha mə iou iakukurən nuvehiiən Kristo, ⁹ *nənə tukətoni iou mə iou iərmama riti sə iakiməuvehe mo kuation kimrau min, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia niskaiien atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakamahatətə ia Kristo. Nərmama səməme kamhahatətə iamihhi Kumwesən ramo irəha həuvehe mhatukwatukw ia nənimen. ¹⁰ *Iakokeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mine niskaiien sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmisəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iakuvehe məmwəhən irə ia nemhəien səvənhi ¹¹ *mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

Naiuien səvəi Pol

¹² *Iou iapkini mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekəm. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi, iakamousari mə tako noien səvənhi ruvehe noien səiou. ¹³ Piak me, tukwe iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuation i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi niseseien ti nəri sə raməmak kupwən ia nirak. ¹⁴ *Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien səiou ikin mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan nəha in

* 3:5: Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6 * 3:6: Wok Me 8:3 * 3:7:

Mat 13:44,46 * 3:9: Rom 3:21-22 * 3:10: Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17

* 3:11: Wok Me 4:2, Rev 20:5-6 * 3:12: 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6 * 3:14: 1Kor 9:24

i nimiruien rerin sə Kumwesən rinəkwein kitaha tukwe mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

15 *Nənə kitaha pam nərmama səməme səuvəskai raka ia nimiruien səkitaha tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me nəha. Mətə trini minuə kimiaha nepwin nətərigien səkimiaha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri nəha m kimiaha hiətoni.

16 *Mətə nəri kuatia i mə pwəh səkwətəmhiri əknekin nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaien irə.

17 *Piak me, kimiaha tihəuvehe mho kuatia mhesi pen təmwki nisuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nisumaha. 18 *Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i tukumiaha nəpən rīpik, nənə təkwətəkwuni iakani pehe mwi nise nənimek ramaiu. Nərmama həpik nəha irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi kaməvisau nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau.

19 *Ia nəpən sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tipwinraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tiprənə i.

20 *Mətə kitaha nərmama imwətaha fwe ia neiai. Kitaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikin muvehimiru kitaha.

Iərmama nəha in i Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. 21 *In truvsini nipwrataha i sə rəpou, mo rəmwhen ia nipwrən sə riskai mamser. In tro iamnhi irə ia niskaiien səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tiprənə i kamhəsiai in mamho nəkwan.

4

1 *Ro pen piak keikei me kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekin iamnhi irə ia Iərimənu səkitaha. Kimiaha nərmama keikei me səiou iakaməkeikei pik mə takətoni kimiaha. Hiamo rerik ramagien. Iakamregi ramasan tukumiaha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien irə.

Pol raməvəhag m nəkur Filipae

2 Iuotia mine Sintike, iakaməgkiari vivi m kimirau mə tirouəmwur mə nətərigien səkimirau truvehe mo kuatia ti nəri nə mə kimirau pəri irouahətətə ia Iərimənu səkitaha.

3 *Iakaməres ik mwi, iərmama sə ikino pəri wok krau mik,^a tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mə iakino pik wok kimrahar minrau, krinouasitu ia nirak rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo kimaha Klemen mine piak me nepwin mwi

* 3:15: 1Kor 2:6 * 3:16: Kal 6:16 * 3:17: 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3

* 3:18: 1Kor 1:23, Kal 6:12 * 3:19: Rom 16:18, Rom 8:5-6 * 3:20: Efes

2:6,19 * 3:21: Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53 * 4:1: 1Tes 2:19-20

* 4:3: Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12 ^a 4:3: Kipkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krinouwok irau min fwe taon nəha Filipae.

səmame hənasiu ia wok, nəghinraha fwe ia nəkukuə səvəi nimiruien.

4 *Tihagien ia nəpɪn me ti Iərimənu səkitaha. Iakini mwi mə tihagien. 5 *Pwəh nərmama hətoni noien səkimiaha mə ramasan məpou. Tripko mhə tui Iərimənu səkitaha rirərig pehe mwi. 6 *Rerimiaha trəpwəh nirihi pikien narimnari me. Nəri auər a mə nəri ouih i uə nəri asori, mətə narimnari me pam səməme hiokeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe in. 7 *Nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha nəmərinuien sə rasori pik məpi raka nukurəniēn me pam səvəi nərmama. Nəmərinuien nəha trərimənu amasan ia rerimiaha mine nətərigien səkimiaha ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo.

8 *Piak me, nəfe nəghin ro niperhienien, nəfe nəghin ro nisaiēn, nəfe nəghin ratukwatukw, nəfe nəghin rəmher, nəfe nəghin kamini mə ramasan musəpə kamokeikei, trini minuə nari riti nəha ikɪn ratukwatukw mə tukəgnəgini irə, tihətərig ia narimnari me nəha. 9 *Nəfe nəghin hiəuvəregi mhətoni iakinahatən kimiaha irə ia nəgkiariēn mine noien səiou kimiaha tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha.

Pol rəgnəgini nəkur Filipae ti nasituēn səvənraha

10 Iərimənu səkitaha ro iou iakamagien pik ti nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu mhə ia nirak, mətə təkwtəkwni nəha rerimiaha ramrhi mwi iou. Ripko mhə nɪpwrai nəgkiariēn səiou mə kimiaha hiənənouenou iou, mətə suatuk riwən mə tihasitu ia nirak. 11 *Iapkini mhə iamɪnhi irə ti nəri nə mə narimnari me səiou riwən, rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk rerik ramagien a ia nəpɪn me pam nəri auər a mə narəien səiou ramasan uə rərəha. 12 Iou iakinərə raka ia narəien i narimnari me səiou riwən irə mukurən, nənə mukurən raka mwi narəien i narimnari me səiou ripik irə məpi raka iou. Nəfe narəien iakamarə irə, nəri auər a mə nəveginiēn sənək rasori uə rouih i, uə nautə səiou rasori uə rouih i, mətə iakukurən pam raka narəien tukwe mamagien a. 13 *Ti nəri nə mə Kristo rɪməuvei pehe niskaiēn səvənhi miou, nənə iakukurən narəien ia narəien me pam.^b

14 Mətə kimiaha hiəno noien amasan nəpɪn hiənasiu ia nirak ia nərəhaiēn sə iakinərə irə. 15 *Nɪperhienien, kimiaha nəkur Filipae hiəuvəukurən raka mə nəpɪn hiənamregi vi a

* 4:4: Fil 3:1 * 4:5: Hip 10:25,37, Jem 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34, Kol 4:2

* 4:7: Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15 * 4:8: Rom 12:17 * 4:9: Rom 16:20, 1Kor

14:33, 1Tes 5:23 * 4:11: 1Tim 6:6 * 4:13: 2Kor 12:10, 2Tim 4:17 b 4:13:

Uə "Iakukurən noien narimnari me pam." * 4:15: 2Kor 11:9

nægkiariien amasan səvəi Kristo, nəpɪn iakiməier ia profens Masetonia, kimiaha əpa hiənasitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwɪn ia kwopun riti mwi həiwən sə hasitu ia nirak. ¹⁶ Nəpɪn iakamarə ia taon nəha Tesalonaeka ripko mhə nəpɪn kuatia a hiamərhi pehe mane miou. ¹⁷ Ripko mhə iakamətui mane mə tihəuvei pehe miou, mətə iakokeikei mə nasituien i səkimiaha trukua kwənkwan, in nə Kumwesən trəgnəgini kimiaha tukwe. ¹⁸ *Iakiməuvehi pam narimnari me səməme hiənərhi pehe miou, nənə rəmwhen məpi raka. Nəpɪn Epafrotaetas riməuvehi narimnari me muvehe muvei pehe miou, təkwtəkwuni nəha narimnari me səiou həuvəpik. Narimnari me nəha hiəməuvei pehe miou rəmwhen ia nəri kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən in ruvehi rerin ramagien tukwe. ¹⁹ Nənə Kumwesən səiou sə nautə səvənhi rasori, mauvehi niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kimiaha nəfe nəghin riwən təni kimiaha ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwəh nəgnəginiien revən ti Kumwesən Tata səkitaha ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

Nəgkiariien sampam

²¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti nərmama me pam səvəi Iesu Kristo. Pləvtaha me i kimaha mɪnraha, irəha mwi həni ramasan tukumiaha. ²² *Nərmama me pam səvəi Kumwesən ia kwopun i kamhəni ramasan tukumiaha, nənə nərmama nepwɪn mwi səməme kamhəni nɪpərhiienien ia Kristo fwe ia nimwə səvəi Kig Sisa kamhəni ramasan tukumiaha. ²³ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha.

* 4:18: Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2

* 4:22: Fil 1:13

Kolosi

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rimərai nəpɪn in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpɪn riti ipaka ti nuk 59 uə 60. Epafras revən fwe Rom mini pen ti Pol mə nahatən eikuə me nepwɪn fwe Kolosi kamhahatən nərmmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo ripkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhəfwaki m nagelo me, mhesi pen natuakəmien me nepwɪn, mhəsiai mwi nəpɪn ikinan me nepwɪn. Pol rirai nəkukuə i revən ti nirəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekɪn, mhəpwəh nətəriɡien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narimnari me pam. Nemhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimɪru kitaha ti noien ərəha me səkɪtaha. Iesu rifi nari ia kitaha tsəpwəh mwi nisiaiiien natuakəmien me səvəi iərmama.

1 * Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən riməni nəkwan mə tako, mine piəvtaha Timoti. 2 * Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmmama me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kimiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiamahatətə pərhiən irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkɪtaha trəriari pehe namasanien mine nəmərɪnuien m kimiaha.

Nəgnəɡiniien mine nəfwakiien

3 Nəpɪn me pam, nəpɪn kimaha iahaməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak ti Kumwesən i in Tata səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkɪtaha. 4 Iahaməni tanak tukwe in ti nəri nə mə iahəuvəregi raka mə kimiaha hiamahatətə əknekɪn ia Iesu Kristo nənə mamhokeikei pik nərmmama me səvəi Kumwesən.

5 Nahatətəien mine nokeikeiien səkɪmiaha ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə hiəukurən amasan ia rərɪmiaha mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə rɪnəpnəpenə irə m kimiaha fwe ia neiai.

Hiəuvəregi raka narimnari me nəha ia nəɡkiariien pərhiən, in i nəɡkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. 6 Ia kwopun me pam ia təkure tiprənə nərmmama kamhəni irapw nəɡkiariien amasan səvəi Kristo, nənə raukuə mamə kwənkwan mauverə mamə amasan nɪmɪruien səvəi nərmmama me həpik. Rəmwhen a mwi ia kimiaha nəpɪn hiamregi mhəukurən nɪpərhienien nəha ia namasanien səvəi Kumwesən, nənə rauverə mwi mukuə ia nɪmɪruien səkɪmiaha. 7 Epafras rɪnahatən kimiaha ia nəɡkiariien nəha. In iərmama riti səkɪmaha iahokeikei pik in, iahamo tukwini pəri nari kimaha min. Kimaha iahəukurən

* 1:1: Efes 1:1   * 1:2: Rom 1:7

nətigiteien irə, ramasitu ia wok səvəi Kristo maməgkiari tukwini səkimaha. ⁸ In rīməni pehe tukumaha i mə nokeikeien səkimiaha rasori raku pen ti Nənimwin Ikinan.

⁹ *Ro iamihni irə nəpīn iahəregi nəvisauien nəha, nənə iahaməfwaki tukumiaha ia nəpīn me pam, mamhəres mə kimiaha tihəuvehe mhəukurən amasan pam nəkwai Kumwesən ia nukurənien sə raku pen ti Nənimwin səvənhi.

¹⁰ *Ro iamihni irə mine kimiaha tihamarə ia narəien atukwatukw sə ramo Iərimənu səkitaha rerin ramagien, mamhəkuə kwənkwiamiaha ia noien amasan me pam, nənə ia nəpīn me nukurənien səkimiaha truvehe masori mwi hiəukurən amasan mwi Kumwesən. ¹¹ *Iahaməfwaki mə niskaiien asori səvəi Kumwesən tro kimiaha hiəskai nəpīn nərəhaien truvehe, pwəh hiərer əknekin ia nəpīn me pam, nənə mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mamho kimiaha hiamagien ¹² *mamhəni tanak ti Tata Kumwesən ti nəri nə mə in rino kimiaha mə hiəukurən nuvehi pəriien nautə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. In rinəmri karen nautə nəha ia kwopun rukuraan ikin. ¹³ *Iakani iamihni irə ti nəri nə mə in ripeki raka kitaha ia niskaiien səvəi nəpitəvien, mipeki pen kitaha ia nitətə sə Tini keikei ramərimənu irə. ¹⁴ *Tini rifi nari ia kitaha, mo mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkitaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

¹⁵ *Tini Kumwesən in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə. In nəmritaik sə in rasori ia neiai mine tīprənə mine narimnari me pam. ¹⁶ *In rasori ti nəri nə mə in rino pam narimnari me nəha, narimnari me səməme samətoni mine səməme səpkətoni mhə, kig me, uə ieni mə, uə nənimwin me səməme kamhəuvehi nasorien mine nərimənuien. Narimnari me pam nəha, Tini Kumwesən rino irəha mə səvənhi. ¹⁷ *In rīməkupwən marə ia narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha. ¹⁸ *In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha həmwhen ia nīpwran in kənkəpwə. In nukunen, iərmama sə rīməkupwən mətui mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ramasan ia narimnari me pam mukupwən. ¹⁹ *Kumwesən ramarə pam ia reri Tini mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien pwəh ro iamihni irə. ²⁰ *Rerin ragien

* **1:9:** Efes 1:9,16,17, Fil 1:9   * **1:10:** Fil 1:27, Efes 2:10   * **1:11:** Efes 1:19, 3:16   * **1:12:** Efes 1:11,18   * **1:13:** Luk 22:53, Efes 2:2   * **1:14:** Efes 1:6,7
* **1:15:** 2Kor 4:4, Jon 1:18   * **1:16:** Jon 1:3,10   * **1:17:** Jon 1:1, 8:58   * **1:18:** Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5   * **1:19:** Jon 1:16, Kol 2:9   * **1:20:** Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2

ripeki narimnari me pam ia təkure tīprənə mine ia neiai hənəvisə irəha min, muvi simwīn pehe irəha ia tīni, nənə məmri nəmərīnuien ia nīten sə rīnaiu ia nei kamarkuauī.

21 *Fwe kupwən kimiaha hiamarə isipwīn tī Kumwesən. Hiaməmwəki in tī nəri nə mə rerīmīaha ramrhi ərəha in, nənə mamho noien ərəha me. 22 *Mətə təkwtəkwni, tī nəri nə mə Tini ruvehe iərmama məmwhen ia kitaha, memhə, ro pen Kumwesən ro kimiaha hiəuvehe in me nepwīn. In ro iamīnhi irə mə trərpwi irapw kimiaha ia nənimen hiatukwatukw pam,^a mhəmher, kəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkīmīaha. 23 *Mətə tihaməkeikei mhəmwwur pen ia nahatətəien səkīmīaha, mamhərer əknekīn irə, mhəpwəh nīkiukiuien, mhəpwəh narakaien ia noien sə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkīmīaha ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka mine nəfe rani. Kīnəvisau irapw raka nəgkiariien amasan nəha ia kwopun me ia tīprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese tī nakalasia me səvəi Iesu Kristo

24 *Təkwtəkwni rerik rəgien a mə kamo nəmīsəien miou tukumīaha.^b Ia nəmīsəien me i iakamregi ia nīpwrak, iakamrīpīn pen a mamō sampam ia nəmīsəien me səvəi Kristo səməme in rīməregi tī nīpwrān. Nīpwrān nə in nə nakalasia me səvənhi. 25 *Iou iərmama riti sə iakamasitu ia nakalasia me nəha. Kumwesən rīnəmri pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia kimiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien səvənhi m kimiaha. 26 *Nəgkiariien nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən rīnərkwafə tī nərmama fwe kupwən, mətə təkwtəkwni nəha Kumwesən rīno pui m nərmama me səvənhi. 27 *Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətōni mhəukurən mə nəgkiariien nəha in rīnərkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerīmīaha, iəmə sə hiamətīgite irə truvei pehe nasoriien m kimiaha ia neiai.

28 *Kristo nəha, kimaha iahaməni irapw in, mamhəvəhag m nərmama me pam, mamhahatən nərmama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. 29 *Ia noien nəha iakaməmwwur mamsese tukwe

* 1:21: Rom 5:10, Efes 2:12, 4:18 * 1:22: Efes 2:14-16, Efes 5:27 a 1:22:

Uə “kimiaha nəkur ikinan me səvənhi.” * 1:23: Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15,

1Tim 3:16 * 1:24: Efes 3:13 b 1:24: Pol raməmak fwe ia kalapus nəpīn rīrai nəkukūə i. Kalapus nəha in nəha nəmīsəien sə Pol raməgkiari irə ia vas 24.

* 1:25: Efes 3:2,7-8 * 1:26: Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10 * 1:27: Efes 1:18,

1Tim 1:1 * 1:28: Efes 4:13 * 1:29: Efes 3:7,20, Fil 4:13

mamesi pen niskaiien asori sǝvǝi Kristo sǝ ramo wok ia nimiruien sǝiou.

2

¹ Iakokeikei mǝ tihǝukurǝn mǝ iou iakamsese pik tuku-miaha nǝkur Kolosi, mine nǝkur Laotisia, mine nakalasia me pam sǝmǝme hǝpkǝtoni raka mhǝ nǝnimek ia nǝpǝn riti.

² *Iakokeikei mǝ takasitu ia nirǝha pǝwǝh hǝregi ramasan fwe ia rerǝnraha, mhǝuvehe mhǝ kuatia mhokeikei irǝha me, mhǝukurǝn amasan nǝpǝwrai nǝgkiariien pǝrhien nǝnǝ mhǝuvehi namasanien me pam sǝvǝi noien i. Ro iamǝnhi irǝ irǝha tuhǝukurǝn nǝpǝwrai nǝgkiariien sǝ Kumwesǝn rinǝrkwafǝ i fwe kupwǝn. Nǝgkiariien nǝha in Kristo,

³ *iǝmǝ sǝ Kumwesǝn rinǝrkwafǝ pen nukurǝnien amasan me pam sǝvǝnhi irǝ. ⁴ *Iakamǝgkiari iamǝnhi irǝ m kǝmiaha ti nǝsisǝgien ia nǝgkiariien eikuǝ me sǝvǝi nǝrmama sǝ rǝsien mavi raka nǝtǝrigien sǝkǝmiaha. ⁵ *Nǝpǝrhienien, nǝpǝwrak rǝpkarǝ mhǝ kǝmiaha min, mǝtǝ iakamarǝ kǝtaha m kǝmiaha ia nǝnimwǝk. Nǝnǝ rerǝk ragien pik ti nǝri nǝ mǝ iakamǝtoni mǝ nǝtǝrigien sǝkǝmiaha kuatia a, nǝnǝ hǝmahatǝtǝ ǝknekǝn ia Kristo.

Nǝrmama me sǝvǝi Kristo nimiruien sǝvǝnraha ruvǝuvehe muvǝukuǝr raka

⁶ Ti nǝri nǝ mǝ kǝmiaha hǝmǝuvehi Iesu Kristo mǝ in Iǝrimǝnu sǝkǝmiaha, nǝnǝ tihǝmǝkeikei mharǝ ia narǝien kuatia kǝmiaha min. ⁷ *Tihǝkwtǝmhirǝ ǝknekǝn in rǝmwhen ia nuai nei ramǝkwtǝmhirǝ ǝknekǝn tǝpǝrǝnǝ. Nimiruien sǝkǝmiaha tramǝkeikei mǝrer ǝknekǝn irǝ rǝmwhen ia nimwǝ sǝ ramǝrer ǝknekǝn ia tǝpǝrǝnǝ. Nahatǝtǝien sǝkǝmiaha tramǝkeikei miskai ia nǝpǝn me pam rǝmwhen kǝnahatǝn raka kǝmiaha irǝ. Nǝnǝ ia nǝpǝn me pam tihǝmǝkeikei mhǝni tanak m Kumwesǝn.

⁸ *Nǝrmama nepwǝn nǝha irǝha kǝmhǝni mǝ hokeikei pik nukurǝnien. Mǝtǝ nǝgkiariien sǝvǝnraha ro neikuǝien i, nǝpǝwran riwǝn, ti nǝri nǝ mǝ ramesi pen a nahatǝnien sǝvǝi nǝrmama mine nǝnimwǝn me i irǝha nukune noien me sǝvǝi tǝpǝrǝnǝ i. Nǝgkiariien sǝvǝnraha rǝpkesi pen mhǝ nǝvisauien ia Kristo. Tihǝmǝtui amasan mǝ nǝrmama me nǝha tuhǝpǝwǝh nǝrkwǝien kǝmiaha ia nǝgkiariien me sǝvǝnraha.

⁹ *Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ iǝrmama nǝha Kristo, Kumwesǝn ramarǝ pam ia nǝpǝwran mukuǝr irǝ. ¹⁰ *Nǝnǝ ti nǝri nǝ mǝ kǝmiaha hǝmǝuvehe mhǝ kuatia kǝmiaha min nimiruien sǝkǝmiaha ruvǝukuǝr raka nǝri riti mwǝ riwǝn

* 2:2: Efes 3:4,18, Kol 1:26   * 2:3: Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19   * 2:4: Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8   * 2:5: 1Kor 5:3   * 2:7: Efes 3:17, Efes 2:20-22
* 2:8: Kol 2:3   * 2:9: Jon 1:14,16   * 2:10: Efes 1:21-22

tihamækeikei mhætui. Kristo in rasori ia nənīmwi in me pam səmame kāmhəuvehi nasoriien mine nərīmənuien. ¹¹*Nənə ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuation kimiaha min, kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha. Mətə nuvehien ninhum nəha iakani ripko mhə sə nəha iərmama riti ro ia rəgin, rekəm. Iakani nuvehien ninhum nəha Kristo rino mərəi raka noien ərəha səvəi nipwramiaha. ¹²*Nənə nəp in kino paptas ia kimiaha, kinimwi kimiaha kimiaha min. Ia paptas nəha kiməuvehi utə mwi kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha min, ti nəri nə mə hiamahatətə ia niskaiien səvəi Kumwesən. Ia niskaiien nəha in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Ia nei kamarkuau i Kumwesən rifi nari ia nərmama me səvənhi

¹³*Kimiaha nərmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha ia nipwramiaha, fwe kupwən rəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiənamo noien ərəha me, mətə Kumwesən ruvei pehe nimiruien vi m kimiaha nəp in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rinenouenou raka noien ərəha me pam səkita. ¹⁴*Nəkukuə nəha rərəha ia kitaha kimərəi pen noien ərəha me irə səkita mə tukərpwin pehe m kitaha, Kumwesən ruvəuvehi raka raka nəkukuə nəha irau nəgkiariien me səvəi Loa səmame kāmħarkwi kitaha, mərui tərini pen ia nei kamarkuau. Ro pen in rifi nari ia kitaha. ¹⁵*Ia nei kamarkuau Kumwesən rətəfi niskaiien səvəi nənīmwi in me səmame kāmhəuvehi nasoriien mine nərīmənuien. Rəmwhen mə rərihi tərini rəginraha, miri irapw irəha ia nəmri nərmama, mahatən pen mə ruvəuvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruaɡənien.

¹⁶*Ro pen tihəpwəh nəseniien iərmama riti rəkiri noien səkimiaha ia nikaren səvəi nəfe hiamani uə hiamənimwi, uə ia nikaren səvəi nəfe hiamo ia nəp in ikinan me, uə nəp in səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷*Narimnari me nəha həmwhen a ia nənimwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə nipwran in Kristo. ¹⁸Nərmama nepwin nəha irəha kāmħani mə nərmama tuhamækeikei mhəuvehi irapw nətərigien səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kāmħani nəgkiariien nəha mamħerer ia nəməkrəhaien me səvənraha səmame hənətoni. Kimiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu tukwe. Nərmama me nəha kāmħəfiutə ia nirəha ti nəri nipwran riwən, mamħani nəfe ruku pen ti nətərigien atukw səvənraha. ¹⁹*Irəha həkəkwtəmhir i əknek in mhə Kristo, mətə in rəmwhen ia kənkəpwə iərmama.

* **2:11:** Rom 2:29

* **2:12:** Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1

* **2:13:** Efes

2:1,4-5

* **2:14:** Efes 2:14-16, 1Pit 2:24

* **2:15:** Kol 1:13

* **2:16:** Rom

14:1-12

* **2:17:** Hip 8:5, 10:1

* **2:19:** Efes 2:21, Efes 4:15-16

Kitaha sɛmwhen ia nɪpwrai iɛrmama nɛha kwɛnɛkwus me hɛrkwi tɛrini kwopun nɪkɛkrin me rɪrɪpɪn ikɪn. Nɛpɪn Kristo ramɛkwmani kitaha nɛnɛ kitaha pam sɛuverɛ ia nuverɛien sɛ ruku pen tɪ Kumwesɛn.

²⁰ Kimiaha hiɛuvamhɛ raka kimiaha Kristo. Hiɛnaraka raka raka ia nɛnimwɪn me i irɛha nukune noien me sɛvɛi tɪprɛnɛ i. Mɛ ro iamɪnhi irɛ rɛfo kimiaha hiamarɛ ihi rɛmwhen kimiaha nɛrmama me sɛvɛi tɪprɛnɛ? Rɛfo kimiaha hiamɛsiai natuakɛmien me i kamhɛni iamɪnhi irɛ mɛ, ²¹ “Tikɛpwɛh nuvehien, mɛpwɛh nɛni ɛghanien, mɛpwɛh nɪrapiien”? ²² *Natuakɛmien me nɛha kamhɛni nɛveginien mine narimnari me hiani uɛ hiɛuvehi nɛnɛ triwɛn mwi. Kamhesi pen nɛtɛrigien mine nahatɛnien sɛvɛi iɛrmama. ²³ Nɪpɛrhienien, rosi nɛrmama me nɛpwɪn kamhɛtɛ mɛ natuakɛmien me nɛha ho nukurɛnien i tɪ nɛri nɛ mɛ ikamesi pen mamɛmwur mɛ tikɛfwaki skai m Kumwesɛn, mauvehi irapw nɛtɛrigien sɛim, nɪpwrɛm ramɛmisɛ i. Mɛtɛ natuakɛmien me nɛha ko hɛpkasitu mhɛ mhɛsisɛg noien ɛrɛha sɛvɛi nɪpwrataha.

3

Nɛrmama me sɛvɛi Iesu Kristo tuhamɛkeikei mharkahu ia nɪmiruien vi

¹ *Tɪ nɛri nɛ mɛ Kumwesɛn rɪno kimiaha hiɛtui mwi ia nemhɛien kimiaha Kristo, ro pen tɛkwɛkwuni nɛha tihamɛkeikei mhɛtui narimnari me fwe irɛnhɛ ia kwopun nɛha Iesu ramɛkure ikɪn ia nɪkare Kumwesɛn mwatuk.

² *Nɛtɛrigien sɛkimiaha tramɛkeikei mɛmak ia narimnari me fwe irɛnhɛ, mɛtɛ trɛpwɛh nɛmakien ia narimnari me ia tɛkure tɪprɛnɛ i. ³ *Iakani iamɪnhi irɛ tɪ nɛri nɛ mɛ kimiaha hiɛuvamhɛ raka, nɪmiruien sɛkimiaha kɪnɛrkwafɛ pen ia Kumwesɛn kimiaha Kristo. ⁴ *Nɪmiruien pɛrhien sɛkitaha in nɛ Kristo. Nɛnɛ nɛpɪn Kristo trɪrɛrɪg pehe mwi, Kumwesɛn tro nɛrmama pam hɛtoni Kristo mine kitaha, nɛnɛ irɛha tuhɛtoni namasanien mine nɪskaiien sɛvɛnhi.

⁵ Ro pen kimiaha tihamɛkeikei mhɛpwɛh anan noien ɛrɛha sɛvɛi tɪprɛnɛ me i: nɪpran mine nɛrman kamhɛiri ɛpnɛpɛn irɛha me, irɛha kamho noien ɛrɛha sɛ ro a naurɪsien, mamhokeikei pɪk irɛha me tɪ noien ɛrɛha, nɛtɛrigien sɛvɛnrɛha rukuɛr ia noien ɛrɛha, rɛrɪnrɛha ramakres (noien nɛha rɛmwhen mɛ kamhɛfwaki pen m nɛnimwi nari me). ⁶ Noien me nɛha kamho niemaha ramɛpi Kumwesɛn. Trɪpkɛ mhɛ tui in ruvehe mɛrpwɪn noien ɛrɛha me sɛvɛi nɛrmama me nɛha sɛmɛme kamhɛrui nɛkwɛn. ⁷ Fwe kupwɛn

* 2:22: Aes 29:13, Mat 15:9 * 3:1: Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20 * 3:2:

Mat 6:33 * 3:3: Rom 6:2, 2Kor 5:14 * 3:4: Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2

kimiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəp̄in noien ərəha me nəha kamhərimənu ia kimiaha. ⁸ *Mətə təkwtəkwni nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nirəha: niemaha, nətəpaharien, nəmwəkiiien iərmama, niniiien nikare iərmə, mine nəgkariien əmkemik sə raku pen ia tərhui iərmə. ⁹ *Tihəpwəh neikuəien ia kimiaha me, ti nəri nə mə hiənpwəh raka nimiruien akuas səkimiaha mine noien ərəha me səvəhi, ¹⁰ *nənə mharkahu ia nimiruien vi. Nimiruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino, mamərməvi ia nətərigien səvəhi mə truvehe məmwhen irə. ¹¹ *Ti nəri nə mə kitaha səuvəvehe mhəno nərmama vi me ia kitaha nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə ripko mhə ik iəmə Isrel, kuvəhi ninhum mik uə kipkuvəhi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə ripko mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

¹² *Kimiaha nərmama Kumwesən rimərfi kimiaha. Kimiaha nərmama ikinan mine nərmama keikei me səvəhi. Ro iam̄hi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nimiruien vi nəha səkimiaha rəmwhen ia karkahu səkimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhəpi ti nərmama, mho ramasan minraha, mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəpkəfiəutə mhə ia kimiaha, mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, ¹³ *mhəpwəh nəsenien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. Trini minuə iərmama riti ro rərəha ia kimiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənu səkimiaha rinouenou noien ərəha me səkimiaha. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha me səkimiaha me. ¹⁴ *Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu nokeikeien sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mho kuatia.

¹⁵ *Nənə pwəh nəməriniuen səvəi Kristo rərimənu ia rerimiaha, ti nəri nə mə Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə tihəuvehe mhousəsimwin rəmwhen nīpwrai iərmama kuatia mharə ia nəməriniuen nəha. Nənə ia nəp̄in me kimiaha tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. ¹⁶ *Pwəh nəgkariien səvəi Kristo ramarə pəpwə ia rerimiaha, hiamahatən mamhəvəhag m kimiaha me ia nukurəniien me pam. Tihani nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nīpu me səvəi nəfwakiiien, mine nīpu me səməme kamhəuku pen ti Nənimwin Ikinan, mhəgnəgini Kumwesən mə rerimiaha ragien tukwe. ¹⁷ *Narimnari me pam səməme hiamo, mine nəgkariien me pam səməme hiaməni, tihamo mamhəni

* **3:8:** Efes 4:25-31, 5:4   * **3:9:** Efes 4:22,25   * **3:10:** Efes 4:24   * **3:11:**

Kal 3:28   * **3:12:** 1Tes 2:9, Efes 4:2,32   * **3:13:** Efes 4:32, 5:2   * **3:14:** Rom

13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3   * **3:15:** Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4   * **3:16:**

Efes 5:19   * **3:17:** 1Kor 10:31, Efes 5:20

ia nēghi Iesu Iərimənu səkītaha, mamhəni tanak m Tata Kumwesən tukwe.

Nəvəhagien revən ti nakalasia me ia nimwə me səvənraha

18 *Kimiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkimiaha. In nə noien atukwatukw nīpran me kamhahatətə ia Iərimənu tuho.

19 *Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkimiaha, mhəpwəh nometəien irəha.

20 *Kimiaha nəkwərhakwərha me, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ia narimnari me pam, ti nəri nə mə noien i ramo Iərimənu səkītaha rerin ramagien.

21 *Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, kamo nətərigien səvənraha rimwei.

22 *Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia tīprənə i ia narimnari me pam, mətə tihəpwəh noien nəpin kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia nərmana səməme kamhəmwur mə tuho nərmana rerinraha ragien, mətə tiho ia rerimiaha pam mhehekir Iərimənu səkītaha.

23 Nəfe nəghin hiamo, tiho ia rerimiaha pam rəmwhen hiamo tukwini nari m Iərimənu səkītaha, rīpko mhə hiamo tukwini nari m nərmana. 24 Kimiaha hiəukurən mə Iərimənu səkītaha truvei pehe nəəkuien atukwatukw səvəi narimnari me səməme hiamo. Nəəkuien nəha in rinəmri karen raka mə səvəi nərmana me səvənhi. Iərimənu pərhiən sə hiamo tukwini nari min in nə Kristo. 25 *Mətə iərmana sə ramo rərəha truvehi atukwatukw mwi nəəkuien səvəi noien ərəha səvənhi, ti nəri nə mə Kumwesən ramo raməmnəmwhen m nərmana me pam.

4

1 *Kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mho ratukwatukw m slef me səkimiaha pwəh rəmənəmwhen a. Tiho iamini irə ti nəri nə mə hiəukurən mə kimiaha mwi hiamarə tegin iəmə asori riti. Iəmə asori nəha in fwe ia neiiai.

Nəvəhagien me nepwin mwi

2 *Kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ia nəpin me. Nəpin tihəfwaki irə, tihəpwəh napriien, mamhəni tanak m Kumwesən. 3 *Tihaməfwaki mwi tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia təpinhə tukumaha pwəh iahəni irapw nəvisauien ia Kristo sə fwe kupwən ramərkwafə. Nəgkariien i in i iakinani irapw nənə kuvehi puvnimwə iou ia kalapus

* 3:18: Efes 5:22   * 3:19: Efes 5:25   * 3:20: Efes 6:1   * 3:21: Efes 6:4

* 3:22: Efes 6:5-8   * 3:25: Rom 2:11   * 4:1: Lev 25:43,53, Efes 6:9   * 4:2:

Efes 6:18, Fil 4:6   * 4:3: Rom 15:30, Efes 6:19, 1Kor 16:9

tukwe. ⁴ *Tihəfwaki mə takini irapw nəgkariien nəha trəmher amasan rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamini irə. ⁵ *Kimiaha tihaməkeikei mho nari ia nukurəniēn ia nəmri nəmmama iruə me mhəpwəh nətə wuien ia nəpin riti səkimiaha ti nuvi peheien irəha. ⁶ *Pwəh nəgkariien səkimiaha ramasan ia nəpin me məsien rəmwhen ia nəveginiēn kuvei pen sol irə, nənə tihaməkeikei mhəukurən amasan mə tihəfo irə mhəripwen nəgkariien səvənraha kuatia kuatia.

Nəgkariien sampam

⁷ *Tikikas trəvisau irapw pam noien me səiou ia kwopun i m kimiaha. In piəvtaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m Iərimənu səkitaha kimaha min. ⁸ *Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə iahaməfarə irə. ⁹ *In truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei i kimaha iahəukurən nətigiteien irə, in iərmama riti səkimiaha. Irau trouəvisau narimnari me pam ia kwopun i m kimiaha.

¹⁰ *Aristakas in ramarə ia kalapus kimrau min, in rani ramasan tukumiaha. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumiaha. Mak nəha, kimaha iahəuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahaha tukwe trini minuə ruvehe tukumiaha. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu, iəmənmirəhar i irəhar əpa kamharowok kimaha minraha ia nikaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nīrak. ¹² Epafras, iərmama riti səkimiaha sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpin me rerin ramrhi kimiaha ia nəfwakiēn me səvənhi, maməres Kumwesən mə kimiaha tihərər əknekīn mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməme Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsəni mə nīpərhiēnien in ramo wok skai ti nasituien ia kimiaha, mine nəkur Laotisia, mine nəkur Hierapolis. ¹⁴ Luk, tokta keikei səkitaha, mine Temas, irau krauni ramasan tukumiaha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti piəvtaha me fwe Laotisia, mine prən nəha Nimfa, mine nakalasia me səməme kamhousəsimwīn irəha me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁶ Nəpin tihəvsini raka nəkukuə i səiou, nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən ti nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m nakalasia me fwe ikin. Ia noien a mwi nəha, kimiaha tihaməkeikei mhəvsini mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

* 4:4: Efes 6:20 * 4:5: Efes 5:15-16, 1Tes 4:11-12 * 4:6: Efes 4:29, 1Pit 3:15

* 4:7: Efes 6:21 * 4:8: Efes 6:22 * 4:9: Flm 10-12 * 4:10: Wok Me 19:29, 12:12, Wok Me 13:13, Flm 24

17 *Nənə tihaməkeikei mhəni pen ti Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə Iərimənu səkitaha rıməuvei pen min.

18 *Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgik nəgkiariien səvəi niniien ramasan m kımiaha. Tihəpwəh nenouenouien jen me i kınərihi iou irə. Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

---

* 4:17: Flm 2   * 4:18: 1Kor 16:21

Fas Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikin nəfwakiien kahar nənə mier ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpən in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rirai nəkukuə i. Pol rīnaməgnəgini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekīn ia nahatətəien səvənraha nəpən nərmmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpən. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

¹ * Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

Pwəh namasanien mine nəmərīnuien krauarə tukumiaha.

Kini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

² * Nəpən me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiien me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam,

³ * ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwurien səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeien, mine nərerien səkimiaha sə hiamərər əknekīn irə ti nəri nə mə hiəmri pen əknekīn nətərigien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

⁴ Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nīpərhiēnien ⁵ * ti nəri nə mə nəpən nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i rīməuvehe tukumiaha fwe kupwən, rīpkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənīmwin Ikinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhiēn irə. Nənə nəpən iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənəfarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha. ⁶ * Nənə ia nəpən nəha hiəuvehe mhəmwhen a

* **1:1:** Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1   * **1:2:** Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11   * **1:3:**

1Kor 13:13, Kol 1:4-6   * **1:5:** 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20   * **1:6:** 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9

ia kímaha míne Iárimánu sákítaha, tí nári ná má nápín kuvei pehe nágkiariien sávái Kumwesán m kímiaha náná hiáuvehi narmama ho námisáien asori m kímiaha, mətə Nánimwín Ikinan ro rerímiaha ragien a. ^{7*} Ia noien náha hiánahatən su-atuk amasan riti m narmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi náha Masetonia míne Akaea mə tuhesi pen noien səkímiaha. ^{8*} Iakani iamínhi irə tí nári ná má kímiaha hiánəvisau irapw raka nágkiariien sávái Iárimánu kuvəregi ia kwopun me rəmwhen ia kisipw rasək. Ripko mhə fwe Masetonia əpa míne Akaea, mətə narmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamíni mə hiánəfo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesán. Ro iamínhi irə kímaha tahəni nágkiariien riti tí nəfe. ^{9*} Narmama me pam náha kamhəgkiari ia kítaha, mamhəni mə nápín iahəuvehe mhətə kímiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerímiaha tukumaha, nánə mharaka ia nánimwi nari me səkímiaha səməme hiaməfwaki pen minraha, mhəuvehe mhəkurirə Kumwesán səkímaha. Irəha kamhəni mə ipwet míne hiamo tukwini nari m Kumwesán pərhién sə ramíru, ^{10*} mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini náha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kítaha tí niemaha sávái Kumwesán ia nápín rauvehe.

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

^{1*} Piak me, kímiaha hiəukurən mə nápín iahəuvehe mhətoni kímiaha fwe kupwən, nuveheien səkímaha ripko mhə nári auər a irə. ^{2*} Hiəukurən mə nápín iahamarə ihi fwe Filipae, narmama ho námisáien m kímaha, mhəni ərəha kímaha. Mətə Kumwesán sákítaha rino nətərigien səkímaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nágkiariien amasan sávənhi tukumiaha ia nəmri narmama həpík səməme həmwəki nágkiariien náha. ^{3*} Nánə hiəukurən mə nágkiariien səkímaha iahənəvisau irapw m kímiaha rier ia tərhumaha tí nəfe? Tí nári ná má iahəkwafə nətərigien ərəha riti ia rerímaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia kímiaha, uə taho nifeifeien m kímiaha? Rekəm! ^{4*} Iahəpwəh noien iamínha irə, mətə ia nápín me iahaməni nágkiariien sə Kumwesán rokeikei, tí nári ná má in rínətə raka kímaha mə iahəmwhen, rəmri pehe nágkiariien amasan sávənhi ia tıpəge rəgímaha. Ro iamínhi irə iahəpkəmwur mhə mə narmama rerínraha tragien tukumaha, mətə iahəməmwur mə Kumwesán sə ramətə nətərigien səkímaha

* **1:7:** 1Tes 5:3   * **1:8:** Rom 1:8   * **1:9:** Wok Me 14:15   * **1:10:** Taet 2:13,

Wok Me 17:31, 1Tes 5:9   * **2:1:** 1Tes 1:5,9   * **2:2:** Wok Me 16:19-24, Wok Me

17:1-9   * **2:4:** 1Tim 1:11, Kal 1:10, Jer 11:20

rerin tragien tukumaha. ⁵* Rəmwhen kımiaha hiəuvəukurən raka kımaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi kımiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kımaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro nıpərhienien! ⁶* Nənə iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama həgnəgini kımaha. Iahəpwəh noien iamınhi irə ia kımiaha uə ia nərmama nepwın mwi.

⁷ Nənə nari riti ti nəri nə mə kımaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən nınıien mə tihaməkeikei mhəsiai kımaha rəmwhen ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə iamınhi irə. Nəpın iahamarə kıtaha m kımiaha fwe kupwən, noien səkımaha rıməru rəmwhen ia mama riti sə ramətui amasan ti nıpwınətın me. ⁸ Iahokeikei pik kımiaha, ro pen ia nəpın me nəha rerımaha ragien ti nını irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə rıpkə mhə in əpa i, rerımaha ragien a mwi ti nuvei peheien nımıruien səkımiaha m kımiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kımiaha.

⁹* Piak me, rerımiaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəpın iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamo wok ia rəgımaha ia nəpın mıne ia ran mə tahəpwəh nəres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰ Kımiaha mıne Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro nıpərhienien! Nəpın iahamarə kıtaha m kımiaha nərmama hiamahatətə ia Kumwesən, noien səkımaha ro ikinan, matukwatukw, məmher. ¹¹ Hiəukurən mə iahəno m kımiaha rəmwhen ia tata riti ramo m nıpwınətın me. ¹² Iahamərpwi əknekın kımiaha, mamhəuvehi utə nətərigien səkımiaha, nənə mamhəgkiari skai m kımiaha mə tiharə ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. In raməkwein kımiaha mə tihəuvehe ia nəkwai nıtətə sə in ramərimənu irə mamhəhiarpw.

¹³* Nari riti mwi nəha ikın ia nəpın me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe. Nəpın iahəni pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha, kımiaha hiəregi, mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni nıpərhienien irə. Hiəpkuvehi mhə nəgkiariien nəha rəmwhen ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atukwatukw mhəukurən mə nəgkiariien i in pərhien nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəgkiariien nəha rauverə ia kımiaha səməme hiaməni nıpərhienien irə. ¹⁴* Piak me, hiəukurən nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə Jutia kamhəni nıpərhienien ia Iesu Kristo. Kımiaha hiəuvəuvehe mhənəmwhen raka ia nırəha. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəmısəien me nəha nəkur Isrel həno mınraha nəkur

* 2:5: Wok Me 20:33, 2Tes 2:3, Rom 1:9, 1Tes 2:10   * 2:6: Jon 5:41,44   * 2:9:

Wok Me 20:34, 1Kor 4:12   * 2:13: 1Tes 1:2, 2Tes 2:13, Kal 1:11-12   * 2:14: Wok Me 17:5

imwəmiaha me həno rəmwhen a mwi ia kimiaha. ¹⁵* Nəkur Isrel me nəha irəha hənousi əpune Iesu lərimənu səkitaha, mine profet kupwən me, nənə mhəkoui irapw kimaha iahəier. Kumwesən rerin ripkagien anan mhə ti nirəha. Irəha kamhəmwəki nərmama me pam, ¹⁶* mamhəmwur mə tuhənise kimaha iahəpwəh nəgkiariien m nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ruvehimiru irəha. Ia noien nəha kamhakutan pen noien ərəha səvənraha meste trukuər. Mətə təkwtəkwuni nəha niemaha səvəi Kumwesən ruvəuvehe mineste irəha.

Pol rokeikei pik mə trətoni mwi nəkur Tesalonaeka

¹⁷* Piak me, fwe kupwən kimaha iahənəpwəh kimiaha ia nipwramaha mhəuvən isipwın tukumiaha səvəi nəpin ouihi, mətə nətərigien səkimaha raməmak ihi ia kimiaha. Ia nəpin nəha iahaməmwur pik mə tahərərig mhətoni mwi kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha. ¹⁸ Iahənokeikei mə tahəuvehe mhətoni kimiaha, iou, Pol, iakani pərhiien mə iakinəmwur nəpin ripik, mətə Setan rəsīsəg kimaha. ¹⁹* Nəfe nəha iahaməmri pen əknekın nətərigien səkimaha irə, uə nəfe nəha nəgienien səkimaha mine kəfəfau səvəi nisaiien sə tahərpwi kimaha tukwe ia nəmri lərimənu səkitaha Iesu nəpin in truvehe irə? Rosi kimiaha nə uə? ²⁰ Ouəh nipərhiienien, kimiaha nə nərmama iahamərpwi kimaha tukumiaha, nənə rerimaha ramağien tukumiaha.

3

¹* Nəpin kimaha iahəuvavən isipwın tukumiaha, rerimaha rəpou pik ti nəri nə mə iahəreirei mə hiamarə amasan uə rekəm. Ro iamınhi irə iahəni simwın mə iou mine Saelas trauarə kimrau əpa ia taon nəha Atens, ²* mətə Timoti truvehe mətəni kimiaha. In piəvtaha riti sə ramo wok səvəi Kumwesən kimaha min, iahaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Kimaha iahərhi pehe in tukumiaha mə trasitu ia kimiaha muvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mərpwi əknekın kimiaha ia nahatətəien səkimiaha, ³* mə nəmisəien me i kamo m kimiaha tuhəpwəh noien kimiaha riti rımwei. Hiəuvəukurən raka mə nəri in i kimərfi raka mə tuko m kitaha iamınhi irə. ⁴* Nəpin iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən iahaməni pehe tukumiaha mə tuko nəmisəien m kitaha. Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe mino nipərhiienien irə rəmwhen iahəməni tukumiaha i. ⁵* Ro iamınhi irə nəpin rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei

* **2:15:** Wok Me 2:23, 7:52   * **2:16:** Mat 23:32-33   * **2:17:** 1Tes 3:10   * **2:19:** Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4   * **3:1:** Wok Me 17:15   * **3:2:** Wok Me 16:1-3   * **3:3:** Efes 3:13, 2Tim 3:12   * **3:4:** Wok Me 14:22   * **3:5:** Fil 2:16

mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətoni ro nahatətəien səkimiaha mə ramskai ihi uə rekəm. Iakamhekir mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwēi ia nərəhaien rino raka kimiaha hiəmwei ia nərəhaien, nənə wok səkimaha tro nəri auər a irə.

Timoti rirərīg pehe məvisau nəgkiariien amasan riti m Pol mine Saelas

⁶ *Təkwtəkwni nəha Timoti ruvərərīg pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mine nokeikeien səkimiaha. In rīmāni pehe tukumaha i mə rerimiaha ramrhi ihi kimaha ia nagienien, nənə mhokeikei mə tihətoni kimaha rəmwhen a ia kimaha iahokeikei mə tahətoni kimiaha. ⁷ *Ro iamīnhi irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmīsēien me i kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkimiaha rīməuvehi utə nətərīgien səkimaha tukumiaha. ⁸ Nəpīn kimaha iahəregi mə kimiaha hiāmərər əknekīn ti Iərimənu səkitaha iahəregi mə iahəuvehi mwi nīmīruien. ⁹ Ia nəmri Kumwesən səkitaha rerimaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamō kimaha iahamāni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰ Ia nəpīn me pam ia nəpīn mine ia ran iahaməfwaki skai mə tahətoni mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe hiəreirei ihi mə nahatətəien səkimiaha triskai mwi.

¹¹ *Nənə pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Iərimənu səkitaha, trouo suatuk riti səkimaha ti nuveheien mhətoni kimiaha. ¹² Pwəh Iərimənu səkitaha tro nokeikeien i hiāmo m kimiaha me mine nərmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhen ia nokeikeien səkimaha rasori tukumiaha. ¹³ *Ia noien i in tro rerimiaha riskai. Nənə ia nəpīn nəha Iesu Iərimənu səkitaha truvehe irə irəha nərmama ikinan me səvənhi, tihərər ia nəmri Kumwesən tata səkitaha, mhatuk-watukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerin ragien ti nīrəha

¹ *Piak me, takaməkeikei məgkiari ia narimnari nepwīn. Iahənahatən raka kimiaha ia nəfe noien sə tiho mə Kumwesən rerin ragien tukumiaha. Nipərhiēien i hiəno raka. Nənə təkwtəkwni iahaməres kimiaha nənə mamhəres skai ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha mə tihāmo a iamīnhi irə mamhəuvən. ² Hiəuvəkurən raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha.

* 3:6: Wok Me 18:5 * 3:7: 2Tes 1:4 * 3:11: 2Tes 2:16 * 3:13: Fil 1:10, 2Tes 1:7,10 * 4:1: 2Tes 3:6

3 *Nəri in i nəkwaï Kumwesən mə kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nīpran mine nərman səməme kamhəiri əpnəpen irəha me. 4 Kurirə kimiaha kuatia kuatia hiəiri pran tihəkupwən mhəukurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisaiien kamiri pran irə. 5 Tihəpwəh niriien pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nīpwramiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. 6 *Ia narimnari me nəha, kimiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tini. Iərimənu səkitaħa trərpwin noien ərəha səvəi nərmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. 7 *Kumwesən ripkəkwein mhə kitaha mə tsamesi pen noien sə rəmkekik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. 8 *Ro pen iərmama sə ruvei pen təkutan m nəvəhagien i, ripko mhə ruvei pen təkutan m iərmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwin Ikinan səvənhi m kimiaha.

9 *Mətə ia nīkaren səvəi nokeikeien sə hiamo m piəvtaha me kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. Kumwesən rinahatən raka kimiaha mə tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. 10 *Nənə pərhiēn hiokeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mə tihamo a iamīnhi irə mamhəuvən.

11 *Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien afafa, mamhətui atukw a ti narimnari me səkimiaha, nənə mamho wok ia rəgimiaha rəmwhen a iahəuvəni raka tukumiaha i. 12 *Ia noien nəha nərmama iruə me tuhətoni noien sə hiamo ia nəpīn me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətigiteien ia nərməpə me mə tuhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

Nuveheien səvəi Iərimənu səkitaħa

13 *Piak me, kimaha iahokeikei mə tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia nərmama me i səməme həuvamhə mə tihəpwəh nasəkien ti nīrəha rəmwhen ia nərmama səməme nari amasan riti riwən kamheitenhi mə truvehē. 14 *Kitaha saməni nīpərhiēnien mə Iesu rīmamhə marə mətui mwī ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən mə tuko mwī iamīnhi irə ia nərmama me i səməme həməni nīpərhiēnien ia Iesu meste hemhə. Kumwesən tripeki irəha hərərig mwī irəha Iesu. 15 *Nəgkiariien i iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwuni in nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaħa. Kitaha i nərmama səməme saməmīru ihi meste nuveheien səvəi Iərimənu

* 4:3: 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16 * 4:6: Sam 94:1 * 4:7: 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:10: 2Tes 3:4 * 4:11: Efes 4:28, 2Tes 3:8,12 * 4:12: 1Kor 5:12-13, Kol 4:5 * 4:13: Efes 2:12 * 4:14: Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12 * 4:15: 1Kor 15:51

sakitaha, kitaha ko səpkukupwən mhə ia nərmama səməme həuvamhə raka. ¹⁶* Iərimənu sakitaha truku pen fwe ia neiai mameiwaiu pehe. Ia nəpən nəha in trini nəkwən, agelo sə in rasori ia nagelo me trəkwein, kisipw səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmama səməme həməni nīpərhiēnien ia Kristo meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui mwi ia nemhəien səvənraha. ¹⁷ Kurirə irə kitaha i səməme saməmīru ihi tukuvehi kitaha sətə kitaha mīnraha. Tsətə i nəpuə me tsətoni Iərimənu sakitaha ia nīmagouagou. Nənə tsarə rerin kitaha Iərimənu sakitaha. ¹⁸ Ro pen tihəni nəgkiariēn me i tukumiaha me mhəuvehi utə nətərigien səkimiaha me irə.

5

¹* Mətə piak me, ia nīkaren səvəi nəpən atukwatukw narimnari me nəha tuhəier pehe irə kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. ²* Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpən i kani mə Nəpən səvəi Iərimənu truvehe rəmwhen ia rakres sə rauvehe ia nəpən. ³* Nəpən nərmama kamhəni mə, “Narimnari me pam həmərinu, nari riti tro nehekiriēn i riwən,” nənə, nərhəien truvehe akwauakw ti nīrəha rəmwhen ia pran sə təkutan rīnaməmīsə ti nərhəien tīni. Nənə ko irəha həkəp mhə.

⁴ Mətə piak me, kimiaha hiəpkarə mhə ia nəpitəvien rəmwhen ia nīrəha. Ripkatukwatukw mhə mə nəpən nəha tro kimiaha hiərkərinari rəmwhen ia rakres riti. ⁵* Kimiaha nīpwnəti nukuraanien me mīne nīranien. Ripko mhə kitaha nīpwnəti nəpitəvien me mīne nəpən. ⁶ Ro iamīnhi pwəh səpwəh nəmwhenien ia nərmama me i kamhapri, mətə pwəh samətui a, mhəpwəh noien rəmwhen ia nərmama me i kamhənimwi nənimwiēn skai mamhakonə irə. ⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me i kamhapri, irəha kamhapri ia nəpən. Nənə nərmama səməme kamhənimwi nənimwiēn skai mamhakonə irə, irəha kamho noien nəha ia nəpən. ⁸ Mətə kitaha i nīpwnəti nukuraanien me. Pwəh sətui mhəpwəh nakonəien nənimwiēn skai. Pwəh səkwətəmhirī noien səvəi nahatətəien mīne nokeikeiēn. Noien nəha rəmwhen ia tīnari kino ia aean ramo tukuahag kwənpwenhi iərmama ti naruağəniēn. Pwəh səmri pen əknekīn nətərigien sakitaha ia Kumwesən mamheitenhi in mə truvehimīru kitaha. Noien nəha rəmwhen ia kəfəfau kino ia aean ramo tukuahag kənkəpwə iərmama ti naruağəniēn. ⁹* Kumwesən ripkrfi mhə kitaha mə niemaha səvənhi truvehe tukutaha,

* **4:16:** 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52 * **5:1:** Mat 24:36 * **5:2:** Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3 * **5:3:** Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22 * **5:5:** Rom 13:12, Efes 5:9 * **5:9:** 1Tes 1:10, 2Tes 2:14

mətə rīmərfi kitaha mə Iesu Kristo Iərimənu səkītaha truve-
himīru kitaha. ¹⁰ *In rīmamhə tukutaha mə saməmīru uə
səuvamhə raka tsəukurən narəien kitaha min.^a ¹¹ *Ro iamīnhi
irə tihəuvehi utə nətərigien səkīmīaha me, nənə mhərpwi
əknekīn kīmīaha me rəmwhen sə hiamo ipwet mīne.

Nəvəhagien me sampam

¹² *Piak me, iahaməres pehe m kīmīaha mə tihəsiai
nərmama me nəha kamhəsese kīmīaha mīnraha, səməme
Iərimənu səkītaha rīməuvehi utə irəha hasori ia kīmīaha,
nənə mamhəvəhag m kīmīaha. ¹³ Tihəsiai amasan irəha
mhokeikei irəha ti wok sə kamho. Kīmīaha tihaməkeikei
mharə ia nəmərīnuīen, mhəpwəh nəvisəien m kīmīaha me.
¹⁴ *Nənə piak me iahaməni pehe tukumīaha i mə tihaməkeikei
mhəgkiari skai m nərmama səməme kamharpaha. Nərmama
səməme rerīnraha rəpou tihəgkiari vivi mīnraha mhəuvehi
utə nətərigien səvənraha. Hasitu ia nərmama səməme
niskaiien səvənraha riwən. Niemaha trəpwəh nəpi akwauak-
wien kīmīaha, mətə tiho nətərigien səkīmīaha rəpwəmwis
ti nīrəha pam. ¹⁵ *Trīni mīnuə nərmama kamho rərəha
ia kīmīaha, mətə tihəpwəh nərpwīnien tai noien səvənraha.
Nəpīn me pam tihaməkeikei mhousari mə tiho ramasan m
kīmīaha me mīne nərmama me pam.

¹⁶ *Rerīmīaha traməkeikei mamagien ia nəpīn me pam,
¹⁷ *nənə, mhəgkiari m Kumwesən ia nəfwakiien ia nəpīn me
pam. ¹⁸ *Nəpīn me pam tihəni tanak ti Kumwesən nəri auər
a mə hiamarə ia namasanien uə nərəhaien. Tiho iamīnhi ti
nəri nə mə in i nəkwai Kumwesən sə in rokeikei mə kīmīaha
nərmama səvəi Iesu Kristo tiho.

¹⁹ *Tihəpwəh nīniseien Nənīmwin Ikinan. ²⁰ *Tihəpwəh nətə
ərəhaien nəgkiariien səvəi iərmama riti sə rīni mə Kumwesən
rīməuvei pen nəgkiariien nəha min. ²¹ Hətoni amasan nənə
mhəkiri amasan narimnari me pam, nənə, mhəkwtəmhirī
əknekīn nəri amasan, ²² nənə, mhəpwəh narimnari me pam
səməme hərəha.

²³ *Pwəh Kumwesən əpa i Kumwesən səvəi nəmərīnuīen
ro kīmīaha hiəuvehe mhəmher pam. Pwəh in ro nənīmwin
me pam səkīmīaha, mīne nīmīruīen me pam səkīmīaha, mīne
nīpwramīaha me pam tuhatukwatukw ia nəpīn Iərimənu
səkītaha Iesu Kristo truvehe irə. ²⁴ Kumwesən rīnəkwein raka

* **5:10:** Rom 14:8-9, 1Tes 4:14   **a 5:10:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien i
ia vas 10 in i mə: “In rīmamhə tukutaha mə samapri uə samətui tsəukurən narəien
kitaha min.” * **5:11:** Jut 20   * **5:12:** 1Kor 16:18, 1Tim 5:17   * **5:14:** 2Tes
3:6,11,15   * **5:15:** Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9   * **5:16:** Fil 4:4   * **5:17:**
Luk 18:1   * **5:18:** Efes 5:20   * **5:19:** Efes 4:30   * **5:20:** 1Kor 14:1,39   * **5:23:**
1Kor 1:9, 2Tes 3:3

kímiaha, nənə, kímiaha hiəukurən nətigiteien irə mə in tro narimnari me nəha.

²⁵ *Piak me, tihəfwaki tukumaha. ²⁶ *Tihəni ramanan ti piəvtaha me, mhakei minraha ia nakeien sə rəmher. ²⁷ Ia nəghi Iərimənu səkitaha iakani skai tukumiaha i mə tihəvsini irapw nəkukuə i m piəvtaha me pam.

²⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramərə tukumiaha.

---

* 5:25: Kol 4:3, 2Tes 3:1   * 5:26: Rom 16:16

Seken Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Seken Tesalonaeka Pol rimərai. In ramarə fwe Korin muvərai raka Fas Tesalonaeka, məkwə me nepwɪn həukurau, nənə in rərhi pen sə i revən. Nərmama nepwɪn həpkukurən amasan mhə nəgkiariien səvəi Pol. Rerɪnraha rirhi mə Iesu truvehə akwauakw. Nənə irəha həpwəh wok səvənraha mheitənhi Iesu. Pol rirai nəkukuə i mə irəha tuhəukurən mə nuveheien səvəi Iesu trəfo irə. In rini mə tuhaməmwur ia noien wok meste Iesu truvehə.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ *Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehə tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

² *Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trouəriari pehe namasanien mine nəmərɪnuien m kimiaha.

Nəgnəginiien mine nəfwakiien

³ *Piak me, nəpɪn me pam kimaha iahaməregi mə tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam. Ratukwatukw mə tahamo iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn me pam nahatətəien səkimiaha ruvehə mamskai mwɪ, nənə nəpɪn me pam nokeikeiien səkimiaha kuatia kuatia hiamo m kimiaha me ruvehə mamasori mwɪ. ⁴ *Ro pen iahaməni irapw ti nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me pam mə rerimaha ragien pik tukumiaha. Kimaha iahaməni iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn me pam hiamərer əknekɪn ia nahatətəien səkimiaha, nəri auər a mə nərmama me kamhometə kimiaha, nənə, mamho nəmisəien me rɪpik m kimiaha.

⁵ *Narimnari me i ramahatən pen mə nəkiriien səvəi Kumwesən ratukwatukw a nənə ro pen tukətə kimiaha mə hiamwən tihəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Kamə nəmisəien m kimiaha nəha təkwtəkwuni ti nitətə nəha. ⁶ *Mətə Kumwesən in ratukwatukw. Nərmama me i kamho nəmisəien m kimiaha, in trərpwɪn pen mwɪ nəmisəien mɪnraha, ⁷ *nənə, muvei pehe napwɪsien m kitaha m kimiaha səməme hiamregi rərəha. Kitaha tsəuvehi napwɪsien nəha

* **1:1:** 1Tes 1:1   * **1:2:** Rom 1:7   * **1:3:** 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13   * **1:4:** 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9   * **1:5:** Fil 1:28   * **1:6:** Rom 12:19, Rev 18:6-7   * **1:7:** Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16

nəpɪn tukətɔni Iesu Kristo rier pehe irə irəha nagelo skai me səvənhi ⁸*ia napw sə nəgsen rasori. In trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama səməme hərəirei Kumwesən mine nərmama səməme həpwəh nesi penien nəgkiariien amasan səvəi Iesu Iərimənu səkitaha. ⁹*Irəha tuhəuvehi nərpwɪnien riti sə trouraha irəha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tɪpkətə mhə nəmri Iərimənu səkitaha ikɪn mine nukuraanien ia nəsanɪnien asori səvənhi. ¹⁰*Irəha tuhəuvehi nərpwɪnien nəha nəpɪn in truvehe irə. Ia nəpɪn nəha nərmama ikɪnan me səvənhi tuhəgnəgɪni in. Nərmama me pam səməme hənɪ nɪpərhiɪnien irə tuhətɔni in, nənə nənimenraha trier. Kimiaha mwi tiho mwi iamɪnha irə ti nəri nə mə hiəuvəni raka nɪpərhiɪnien ia nəgkiariien səkimaha.

¹¹*Nəpɪn me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkitaha trəvsɪni kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətərigɪen amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokeikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia nɪskaiien səvənhi. ¹²*Ia noien nəha nərmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəghimɪaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

¹*Piak me, ia nɪkaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpɪn tukousəsɪmwɪn kitaha irə səuvən mhətɔni in, kimaha iahaməres kimiaha ²mə tihəpwəh nehekɪr akwauakwien, mhəpwəh nɪregɪien rərəha trɪni mɪnuə hiəregɪ kani mə nəpɪn səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregɪ nəgkiariien nəha ruku pen ti nənimwɪn riti uə nəvisaiien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kimaha iahərhi pehe i tukumiaha. ³*Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha ia suatuk riti iamɪnha irə ti nəri nə mə nəpɪn nəha trɪpkuvehe mhə meste nəpɪn nəha kamɪni trukupwən muvehe nərmama tuhəskəmter mhənɪ ərəha Kumwesən, nənə iərmama nəha kani mə Iəmə sə Ramərui Loa tukətɔni trier pehe, in nəha iərmama sə tukouraha in. ⁴*Nəpɪn trier pehe irə, in trɪni ərəha pam narɪmnari me səməme kaməfwaki pen mɪnraha mine narɪmnari me pam səməme kamɪni kumwesən ia nɪrəha. In truvehi utə atukw a in irənhə ia narɪmnari me nəha, muvnmwə məkure ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən, nənə mɪni mə in Kumwesən.

* **1:8:** Sam 79:6, Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17 * **1:9:** Aes 2:10,19,21 * **1:10:**

Kol 3:4, 1Tes 3:13 * **1:11:** Kol 1:9, 1Tes 1:2-3 * **1:12:** Aes 24:15, Mal 1:11

* **2:1:** 1Tes 4:13-17 * **2:3:** 1Tim 4:1, 1Jon 2:18, 4:3, Jon 17:12 * **2:4:** Dan 11:36, Esik 28:2

⁵ Rəfo? Hiənenouenou mə nəp̄in iakinamarə kitaha m kimiaha, iakam̄ini pehe narimnari me i tukumiaha? ⁶ Nənə hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag iərmama nəha təkwtəkwuni mə ia nəp̄in atukwatukw səvənhi tukətoni in trier pehe. ⁷ Ipwet mine nərmama kamhərui afafa raka Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan ikin, in tro iam̄inhi irə meste Kumwesən ruvehi raka in. ⁸ *Ia nəp̄in nəha tukətoni Iəmə sə Ramərui Loa trier pehe. Mətə Iərimənu səkitaha Iesu trəse əpune in ia nimətəgi truku pen ia tərhun. Nəp̄in Iesu trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha iərmama nəha. ⁹ *Iəmə sə Ramərui Loa truvehe mo narimnari me ia niskaiien səvəi Setan. In tro nimtətien eikuə me, mine narimnari me səməme kamərkərinari irə, ¹⁰ mine nifeifeiien me səpəmsəpə səməme həkpatukwatukw mhə. Ia noien nəha in treikuə ia nərmama səməme kamhesi pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən trouraha irəha ti nəri nə mə kamhəni mə həpwəh nokeikeiien nəgkiariien pərhien sə rukurən nuvehimiruien irəha. ¹¹ *Ti noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi pen nifeifeiien skai riti ti nirəha mə tro irəha həni nipərhienien ia neikuəien. ¹² Ro iam̄inhi irə nərmama me pam səməme həkini mhə nipərhienien ia nəgkiariien pərhien, mətə rerinraha ragien ti noien sə ripkatukwatukw mhə, Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha.

Nəkur Tesalonaeka tuhaməkeikei mhərər əknek̄in

¹³ *Mətə piak me, Iərimənu səkitaha rokeikei kimiaha. Ia nəp̄in me pam kimaha tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha ti nəri nə mə in rimər̄fi kimiaha fwe tui mə truvehimiru kimiaha. Nənə in ruvehimiru kimiaha ia niskaiien səvəi Nənimwin səvənhi sə ro hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəni nipərhienien ia nəgkiariien pərhien səvənhi. ¹⁴ Kumwesən rinəkwein ia kimiaha ti narimnari me nəha ia nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw mə tihəuvehi pəri nasoriien sə Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iam̄inhi irə, piak me, tihərər əknek̄in, mhəkwtəmhiri əknek̄in nəgkiariien me səməme hiəuvəregi raka iahamahatən kimiaha irə ia tərhumaha mine ia nəkukuə. ¹⁶ Kumwesən Tata səkitaha rokeikei kitaha, maməriari pehe namasanien səvənhi m kitaha. Ia nəp̄in me pam in rauvehi utə nətərigien səkitaha, nənə mamō kitaha saməregi ramasan ti nəri nə mə saməmri pen əknek̄in nətərigien səkitaha irə. Iakəfwaki pen min mine Iesu Kristo Iərimənu

* 2:8: Job 4:9, Aes 11:4, Rev 19:15   * 2:9: Mat 24:13, Rev 13:11-13   * 2:11:

2Tim 4:4   * 2:13: 2Tes 1:3, Jon 15:16, Efes 1:4, 1Tes 4:7, 5:9

sakitaha mamares mə irau ¹⁷* trouvehi utə rerimiahaha nənə rauo kimiahaha hiəskai ti noien noien amasan mine ninien nəgkariien amasan me pam.

3

Kaməres nəfwakiiē

¹*Piak me, in i nəgkariien sampam. Tihəfwaki tukumaha mə nəgkariien səvəi Iərimənu sakitaha trevən akwauakw ia kwopun me pam, nənə, nərmama tuhəsiai mhesi pen rəmwhen a ia kimiahaha hiaməsiai mamhesi pen. ²Tihəfwaki tukumaha mə Kumwesən truvehi raka kimaha ti nəkur ərəha me, ti nəri nə mə komhə nərmama pam kamhahatətə ia Kumwesən. ³*Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Iərimənu sakitaha. In tro kimiahaha hiəskai, nənə mətui amasan tukumiahaha ti Setan mə trəpwəh nourahaiē kimiahaha. ⁴*Nənə kimaha iahəukurən amasan ia nəmri Iərimənu sakitaha mə təkwtəkwuni nəha kimiahaha hiamo nəfe iahaməni, nənə, tihamo iamīnhi irə mamhəuvən. ⁵Pwəh Iərimənu sakitaha triri rerimiahaha ia nokeikeiē səvəi Kumwesən, mo hiərer əknekīn ia nərerien səvəi Kristo.

Kinise narpahaiē

⁶*Nənə təkwtəkwuni piak me, iahəni pehe nəkwamaha tukumiahaha i ia nəghi Iərimənu sakitaha Iesu Kristo mə tihaməkeikei mhərer isipwīn ti piəvtaha me səməme kamharpaha, mhəpwəh nesi penien nəgkariien sə iahənəvəhag raka m kimiahaha irə. ⁷*Kimiahaha hiəuvəukurən raka mə tihamo rəmwhen a ia kimaha. Nəpīn iahənamarə kitaha m kimiahaha fwe kupwən, iahəpkarpaha mhə. ⁸*Kimaha iahəpkani mhə nəveginien sə iərmama riti ruvei pehe auər a m kimaha. Mətə ia nəpīn mine ia ran iahaməsese mamhowok. Iahəpwəh nokeikeiē mə tahəuvei pehe wok skai m kimiahaha ti nəkwəmāniē kimaha. ⁹*Hiəukurən mə ramasan a ko iahəres pehe nasituiē iamīnhi, mətə iahəpko mhə. Iahəuvei pehe noien səkimaha m kimiahaha rəmwhen ia noien riti sə tihəuvnhi. ¹⁰*Nənə nəpīn iahənamarə kitaha m kimiahaha, iahəuvei pehe nəgkariien i m kimiahaha mə, “Trini minuə iərmama rəpwəh noien wok, kəpwəh nuvehi penien nəveginien min.”

¹¹*Iahaməni iamīnhi irə ti nəri nə mə iahamregi mə nərmama nepwīn nəha irəha kamharə kimiahaha mīnraha mamharpaha, mamhəgkari piak, mhəpko mhə wok. ¹²*Ro

* **2:17:** 1Tes 3:13 * **3:1:** 1Tes 5:25 * **3:3:** 1Tes 5:24 * **3:4:** 2Kor 7:16, Kal

5:10, 1Tes 4:10 * **3:6:** Mat 18:17, Rom 16:17 * **3:7:** Fil 3:17, 1Tes 1:6 * **3:8:**

1Tes 2:9 * **3:9:** 1Kor 9:4, 1Tes 1:6 * **3:10:** 1Tes 4:11 * **3:11:** 1Tim 5:13

* **3:12:** 1Tes 4:11

pen nǝrmama sǝmǝme kamho iamĩnhi irǝ, kimaha iahamǝni pen ti nirǝha i, nǝnǝ mamhǝgkiari skai minraha ia nǝghi Iǝrimǝnu sǝkitaha Iesu Kristo mǝ tuhamǝkeikei mharǝ afafa, mamho wok ti nuvehien nǝveginien sǝnǝnraha. ¹³ *Nǝnǝ kimiaha piak me tiho noien sǝ ratukwatukw mhǝpwǝh nǝpouien i.

¹⁴ *Trini minuǝ iǝrmama riti rǝpwǝh nesi penien nǝgkiariien sǝkimaha ia nǝkukuǝ i, nǝnǝ, tihamǝkeikei mho pwǝh nǝrmama hǝukurǝn mǝ in sin. Nǝnǝ mhǝpwǝh nevǝnien ipaka tukwe pwǝh rauris ti noien sǝvǝnhi. ¹⁵ *Mǝtǝ tihǝpwǝh nǝmwǝkiien i ti nǝri nǝ mǝ in piǝvmiaha riti, nǝnǝ ramasan mǝ tihǝrpwi atukwatukw in.

Nǝgkiariien sampam

¹⁶ *Pwǝh Iǝrimǝnu sǝvǝi nǝmǝrinuuen in ǝpa truvei pehe nǝmǝrinuuen m kimiaha ia nǝpin me pam ia noien me pam. Pwǝh Iǝrimǝnu sǝkitaha tramarǝ tukumiaha pam. ¹⁷ *Iou Pol iakamrai nǝgkiariien i ia rǝgik mamini ramasan tukumiaha. Ia nǝkukuǝ me pam iakamrai iamĩnhi irǝ mǝ tihǝukurǝn niraiien sǝiou. In i niraiien sǝiou iakamrai iamĩnhi irǝ. ¹⁸ Pwǝh namasanien sǝvǝi Iǝrimǝnu sǝkitaha Iesu Kristo tramarǝ tukumiaha pam.

---

* **3:13:** Kal 6:9   * **3:14:** 1Kor 5:9,11   * **3:15:** 1Tes 5:14   * **3:16:** 1Tes 5:23

* **3:17:** 1Kor 16:21

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rımərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rınətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpin Pol rımərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in tamaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriiən nakalasia me. Ro pen Pol rırai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.

² *Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhiən. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

³ *Fwe kupwən, ia nəpin iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpim ia taon nəha Efesas. Nərmama nepwin nəha ikin hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. ⁴ *Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətəriɡ pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. ⁵ Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerinraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhiən ia Kumwesən. ⁶ Nərmama nepwin hənəpwəh noien me i, mhənəti karen,

* 1:1: Kol 1:27

* 1:2: Wok Me 16:1-3, Taet 1:4

* 1:3: Fil 2:24

* 1:4:

1Tim 4:7, Taet 1:14

mhəuvavən ti nəgkiariien sə nīpwran riwən. ⁷* Irəha hokeikei pik nahatənien Loa, mətə həreirei nīpwrai nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

⁸* Kitaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mhahatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. ⁹ Kitaha səukurən mwi mə kīpkəmri mhə Loa raməmāk ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmāk ti nəkur kamhərui loa, mine nəkur kənkəpwənraha riskai, mine nəkur həkəhatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həkko mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune nərmama. ¹⁰* Kəmri Loa raməmāk ti nərman mine nīpran səməme kamhəri əpnəpen irəha me, mine nərman səməme kamhəri atukw a irəha me, mine nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin, mine nəkur kamho noien ərəha me nēpwīn mwi. Ouəh, nīpərhiēnien kəmri Loa raməmāk ti nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. ¹¹* Kumwesən in rasori mukuraan nərmama kamhəgnəgini in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmāk ia nəgkiariien amasan səvənhi. In rīnəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rīnapi Pol

¹²* Iesu Krišto Iərimənu səkitaha sə ramo iakiskai ti noien wok səvənhi, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rīnəkiri iou mə iakəmwhen, mətigite ia nirak, məmri iou iakamo tukwini nari min. ¹³ Fwe kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha nəghin, nənə mamometə nərmama me səvənhi, məmousi pik irəha. Mətə in rāpi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nīpərhiēnien irə, nənə, mīreirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ Iərimənu səkitaha rətəgi irapw namasanien səvənhi ia nirak rasori pik irəhar nahatətəien mine nokeikeiien sə ruku pen ti Iesu Krišto.

¹⁵* In i nəgkiariien pərhiēn, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhiēnien irə. Iesu Krišto rīməuvehe ia tīprənə i mə truvehimiru nərmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Krišto rīnapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nīmətəien riti sə ramahatən mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis mīpko mhə sampam ramevən ti nərmama ərəha me, pwəh nərmama nēpwīn hətōni mho rəmwhen sə iakino həni nīpərhiēnien irə, nənə in truvei pen

* **1:7:** 1Tim 6:4,20, Taet 1:10   * **1:8:** Rom 7:12,16   * **1:10:** Taet 1:9   * **1:11:** 1Tim 6:15   * **1:12:** Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13   * **1:15:** Luk 15:2, 19:10

nimiriuen rerin minraha. ¹⁷* Kumwesən in Iərimənu rerin. In ripkəmhə mhə. Ko səpkətoni mhə. Nənə in əpa in Kumwesən. Pwəh nisaien mine nəgnəginien krauevən tukwe in ia nuk me. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

¹⁸* Nəgkiariien i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərik Timoti, rəmwhen a ia nəgkiariien me nəha profet me nepwin həməni ia niram fwe kupwən. Tikuvehi nəgkiariien me i pwəh hasitu ia niram ia naruağanien amasan sə ikamaruağan irə. ¹⁹* Tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekən nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tro ik ikregi fwe ia rerim mə ikino nərahaien. Nərmama nepwin ho noien me nepwin sə həukurən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien səvənraha rəmwhen ia nitətə sə rəpəruə ia nimaha. ²⁰* Iəmə mi nəha Hameneus mine Aleksanta irau mwi nəha irəha minraha. Iou iakinəsəni raka irau mə krouəmak ia rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh nini ərahaien Kumwesən.

2

Nəvəhagien me ia nikaren səvəi nəfwakien

¹ Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mini ro iamihhi irə. Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nirəha, muvei pen nəfe riwən ti nirəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak ramevən ti Kumwesən ti nirəha. ²* Irəha tuhəfwaki ti kig me mine nərmama me pam səməme kamhəuvehi nasoriien mə kitaha tsarə ia nəmərinuien mine narəien afafa, mharə irə, mhəsiai Kumwesən, nənə mhəsi pen noien atukwatukw me. ³ Noien i ramasan nənə nəpən Kumwesən səkitaha sə rauvehimiru kitaha trətəni rerin ragien. ⁴* In rokeikei mə truvehimiru nərmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien səvənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a ramərer ia nimwrhenhi Kumwesən mine nərmama mavi simwin irəha. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo ⁶* sə riməuvei pehe atukw a in ia nəpən atukwatukw ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me pam mə trifi irəha ia noien ərəha me səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimiru nərmama me pam. ⁷* Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mine ia hatən səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə takəvisau

* **1:17:** Rom 16:27   * **1:18:** 1Tim 6:12, Jut 3   * **1:19:** 1Tim 3:9   * **1:20:** 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor 5:5   * **2:2:** Efes 6:18, Fil 4:6   * **2:4:** Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24   * **2:6:** Kal 1:4   * **2:7:** Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11

irapw nægkiariien amasan minraha sə ramægkiari ia nahatətəien mine nīpərhienien. (Iakani pərhien iapkeikuə mhə.)

⁸ Ro iamīnhi irə iakokeikei mə ia kwopun me pam nərman me tuhəuvehi utə rəginraha rəmher, mo ikinan i, nənə mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho iamīnha irə mhəpwəh niemaha mine nəvisəien.

⁹ *Nənə iakokeikei mə nīpran me tuharkahu ia tinari sə ratukwatukw a, rīpko mhə tinari kavi nətərigien səvəi nərman irə, uə tinari kamarkahu i kamərpwi tukwe. Rərəha mə ho nīmwai nukwənenraha mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen marəmarə me kino ia kol mine perel me, uə harkahu tinari nənimen rutə pik. ¹⁰ *Irəha tuhaməkeikei mharkahu ia noien amasan me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri nə mə in i noien atukwatukw sə nīpran me səməme kamhəni mə irəha hokeikei Kumwesən tuho.

¹¹ Nəpīn kamahatən nakalasia me, pwəh nīpran me hafafa mhəpwəh nægkiariien, mhəsiai nahatən me, mhəuvehi nukurənien. ¹² *Iou iapkəsəni mhə mə nīpran tuhahatən uə hərīmənu ia nərman. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, ¹³ *ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rīməkupwən mo Atam kurirə ro If. ¹⁴ *Nənə rīpko mhə Atam nə Setan rīməkupwən meikuə irə nənə ro nəkwən, mətə If rino nəkwai Setan nənə mərui nægkiariien səvəi Kumwesən. ¹⁵ Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəien, mine nokeikeien, mine noien sə rəmher mo ikinan i, nənə in prən afafa, nəpīn raməmīsə ti tini mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimīru in.

3

Noien səvəi elta me mine tikon me

¹ *In i nægkiariien pərhien. Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei mə truvehe iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rinokeikei wok riti sə ramasan. ² *Iəmə asori sə rauvehi wok nəha noien səvənhi traməkeikei mo iamīnhi irə. Kəpwəh nətəien noien ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Rīpko mhə in iərmama sə ramənīmwi pik, mətə in nətərigien səvənhi raməmak amasan ia nəpīn me. In iərmama sə kamsiai in. In iərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmana pwispwis me. In iahatən amasan riti. ³ Iərmama sə ramənīmwi pik uə ramousi iərmama ko rīpkuvehi mhə wok i. Mətə iərmama sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpwəh nəvisəien, mīpkokeikei pik mhə mane, in rukurən nuvehien wok i. ⁴ In traməkeikei miri amasan nərmana kamharə ia nəkwai nīmwə səvənhi, nənə mo nīpwnətīn me tuhəsiai in

* **2:9:** 1Tes 3:3-5
2:7,22, 1Kor 11:8-9
1:6-9

* **2:10:** 1Tim 5:10
* **2:14:** 2Kor 11:3

* **2:12:** 1Kor 14:34
* **3:1:** Wok Me 20:28

* **2:13:** Jen
* **3:2:** Taet

mho nægkiariien səvənhi. ⁵ Trini minuə iərmama riti rireirei niri amasanien nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə, trəfo miri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən? In rireirei noien. ⁶ Iərmama rahatətə vi a ia Iesu ripkəmwhen mhə mə truvehi wok i kamo rərpwi tukwe mīmwei pen ia nərəhaien sə Setan rino nənə Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənhi. ^{7*} Rəmwhen a mwi iərmama sə rauvehi wok iamīnhi nərmama me fwe iruə tuhaməkeikei mhəni amasan in kamo in rīmwei pen ia kwənkru səvəi Setan nənə kīni ərəha in.

⁸ Ia noien a mwi nəha tikon me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nərmama səməme kamsiai irəha. Nægkiariien səvənraha ripko mhə kəru. Həpkənimwi pik mhə nənīmwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha həpkəkeikei pik mhə mane. ⁹ Irəha tuhaməkeikei mhəkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien Kumwesən rino pui pehe ia nətərigien səvənraha sə rəmher. ¹⁰ Nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvehi wok səvəi tikon, nakalasia me tuhaməkeikei mhəkupwən mhətə amasan irəha. Trini minuə həpkətə mhə noien ərəha riti ia nirəha, nənə, irəha həukurən nuvehien wok nəha.

^{11*} Ia noien a mwi nəha nīpran me səvəi tikon me^a noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvəi nīnīien nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənīmwiien, mətə irəha nīpran me səməme nərmama həukurən nətīgiteien ia nirəha ia narimnari me pam.

¹² Iərmama riti sə rauvehi wok səvəi tikon traməkeikei miri pran kuatia a, nənə, miri amasan nīpwnətīn me mīne nərmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹³ Nərmama səməme kamho amasan wok səvəi tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekīr anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Təkwtəkwuni nəha, nəpīn iakamrai nəkukuə i mik, reri k ramrhi mə tripkə mhə tui iakuvehe mətōni ik. ^{15*} Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratukwatukw nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən tuho. Nərmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvəi Kumwesən sə ramīru, irəha həmwhen ia pos asori mīne nəri skai kavvrhəkin nimwə ia təkuren, mamhīrhan nægkiariien

* **3:7:** 2Kor 8:21   * **3:11:** Taet 2:3   ^a **3:11:** Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nægkiariien i ro iamīnhi irə. “Ia noien a mwi nəha, tikon nīpran me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvəi nīnīien nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənīmwiien, mətə irəha nīpran səməme nərmama həukurən nətīgiteien ia nirəha ia narimnari me pam.”   * **3:15:** Efes 2:19-22

pərhien. ¹⁶* Nənə nīpərhienien nəgkiariien i kino pui pehe in nukune nahatətəien səkitaha rani nari riti rasori, mani mə, “In rīmāier pehe tukutaha nīpwrān rāmwhēn ia nīpwrātaha.

Nənīmwin Ikinan rahatən amasan mə in iəmə atuk-watukw.

Nagelo me hətoni in.

Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia tənəmtənə me.

Nərmama me i ia təkure tīprənə i həni nīpərhienien irə.

Kuvehi utə in revən fwe ia neiai.”

4

Pol raməvəhag m Timoti

¹* Nənīmwin Ikinan rani irapw amasan mə tramevən ipaka ti nəpīn sampam nənə nərmama nepwin tuharaka ia nahatətəien səvənraha, mhəuvən mhətərig pik ia nənīmwin me səməme kamheikuə mine nəgkiariien me səməme nəremhə me kamhahatən. ² Nəgkiariien me nəha ieikuə me nepwin tuhəni irapw. Nətərigien səvəi ieikuə me nəha rīnərəha anan ro pen həpkregi sas mhə fwe ia rerīnraha noien ərəha me səməme irəha kamho. ³* Irəha tuhənise iərman ti niriien pran, nənə, mhənise mwi irəha ti nəniien nəveginien me nepwin. Mətə Kumwesən rino nəveginien me nəha mə tukəni. Nənə nərmama səməme kamhəukurən nəgkiariien pərhien, həni nīpərhienien irə, həukurən nuvehien, mhəfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe, mhani. ⁴* Nəveginien me pam Kumwesən rino ramasan a. Nari riti riwən nərmama tuhəpwəh nənien. Nərmama həukurən nənien nəveginien me pam trīni minuə həfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe. ⁵ Nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəfwakiien iamīnhi krauo nəveginien me pam hamasan a ti nəniien.

⁶ Trīni minuə ikani irapw nəgkiariien i m piəvtaha me, ik iərmama riti sə ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nənə ramahatən mə ikimruə ia nəgkiariien pərhien me səvəi nahatətəien səkitaha mine nəgkiariien amasan kamahatən nərmama irə sə ikinesi pen raka. ⁷* Tikəpwəh nətərigien ia kwənagei eikuə me səməme nərmama həpkisiai mhə ia Kumwesən kamhəni. Nəpīn me pam tikaməkeikei mamarkut mamō noien me səməme Kumwesən rokeikei. ⁸* Ikukurən trīni minuə ikamarkut mə nīpwrām trīskai, noien nəha ramasan. Mətə trīni minuə ikamarkut nəpīn me pam mə tiko noien me səməme Kumwesən rokeikei, noien nəha ramasan

* **3:16:** Jon 1:14, Mak 16:19 * **4:1:** 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18 * **4:3:**

Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31 * **4:4:** Jen 1:31, Wok Me 10:15 * **4:7:** 1Tim

1:4, 6:20, 2Tim 2:16 * **4:8:** 1Tim 6:6

məpi raka. Trasitu ia niram ia nimiruien səvəi ipwet mine mine nimiruien sə truvehe kurirə.

⁹* In i nəgkiariien pərhien nənə kitaha pam tsaməkeikei mhəni niperhienien irə. ¹⁰* Kitaha samarkut mamhəsese ti nəgkiariien i mə sənəmri pen əknekın raka nətərigien səkitaha ia Kumwesən sə ramiru. In rauvehimiru nərmama pam, mətə in rauvehimiru pərhien irəha səməme kamhəni niperhienien irə.

¹¹ Tikəvəhag m nərmama mahatən narimnari me i. ¹²* Pwəh nərmama tuhəpwəh nətə puuien ik ti nəri nə mə ik tamaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpin me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me həukurən nukurirəien təmwki nisum ia nəgkiariien, ia noien, ia nokeikeien, ia nahatətəien, mine ia noien sə ratukwatukw məmher. ¹³ Tikaməkeikei mo wok i səvəi nəvsiniien Nəkukuə Ikinan m nərmama. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariien pərhien. Pwəh ruvehe mo səim wok tramərer kupwən ia nimiruien səim meste takuvehe.

¹⁴* Timoti, Kumwesən riməuvei pehe nasituien səvənhi mik ti noien wok səvənhi. In riməuvei pehe nasituien nəha nəpin elta me səvəi nəfwakiiien hənəmri utə rəginraha ia niram. Ia nəpin nəha profet me nepwin irəha mwi həməni irapw nəgkiariien sə Kumwesən riməni ia niram. Tikəpwəh nəpwəhien nasituien nəha raməmak auər a.

¹⁵* Tikaməkeikei mo narimnari me nəha iakani. Tikamarə mamə wok me nəha pwəh nərmama pam hətoni nimiruien səim mine wok səim rautə amasan. ¹⁶ Tikətui amasan tukw ik mine nəgkiariien sə ikamahatən nərmama me irə. Nəpin me pam tiko iamınhi irə. Trini minuə iko, nənə, tikuvehimiru ik mine nərmama səməme kamhətərig ik.

5

Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

¹* Tikəpwəh nəgkiari skaiien m nərgharə me, mətə tikəgkiari amasan minraha rəmwhen mə irəha tata me səim. Tikəgkiari m ntəmaruə me rəmwhen mə irəha piām me, ² məgkiari m nipranemə me rəmwhen mə irəha mama me səim. Tikəgkiari m nipran vi me rəmwhen mə irəha kitirimam me. Nəgkiariien sə tikini pen ti nirəha i traməkeikei matukwatukw pam məmher.

³ Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu ia nirəha. ⁴ Mətə mə nipwnəti nipran me nəha fwe uə nimwipwinraha me, tikahatən irəha i pwəh həukurən mə

* **4:9:** 1Tim 1:15   * **4:10:** 1Tim 2:3-4   * **4:12:** Taet 2:15   * **4:14:** 2Tim 1:6,

Wok Me 6:6, 8:17   * **4:15:** 1Tim 5:22   * **5:1:** Lev 19:32

nəri sə irəha tuhəkupwən mho mhəsiai Kumwesən irə, in i tuhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai nimwə me səvənraha. Noien nəha rəmwhen mə kamhərpwin tai nasituien m tata me səvənraha mine mama me mine kaha me. (Noien nəha ramasan ia nəmri Kumwesən mamō rerin ragien.) ⁵ *Mətə pran sə iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa anan ramarə, in raməmri pen əknekīn nətərigien səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpīn me pam ia nəpīn mine ia ran raməfwaki m Kumwesən mə trasitu irə. ⁶ Mətə pran sə ro iamīnhi, trīni minuə ramətərig pik ti narimnari me səvəi nipwran ti niregiien ramasan irə, in ramiru, mətə ia nənimwin rəmwhen mə ruvamhə raka. ⁷ Tikuvei pen nəvəhagien me i minraha mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh kəpwəh nətōnien nərəhaien riti ia nirəha. ⁸ Iərmana riti traməkeikei mətui amasan ti nəkur imwəni me, nənə mukupwən mətui amasan ti səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. Mətə trīni minuə ripko mhə, ramahatən pen mə in ripkahatətə pərhiēn mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi raka iərmana sə ripkahatətə mhə.

⁹ Trīni minuə pran riti səvənhi iərman remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi ripkeste mhə ihi sikisti, tikəpwəh nīrai penien nəghin ia nəkukuə səvəi nasituien. Ikukurən nīrai penien nəghin trīni minuə fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, ¹⁰ *nənə nəghin ramasan ia noien amasan me səvənhi, rəmwhen mə rinətui amasan ti nipwnətīn me mamevən meste həpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmana pwispwis me, mamaikuas ia nisui nərmana me səvəi Kumwesən, mamasitu ia iavən ərəha me. Trīni minuə ramo noien amasan me pam iamīnhi, ikukurən nīrai penien nəghin ia nəkukuə nəha.

¹¹ Mətə tikəpwəh nīrai penien səməme həkəprənemə mhə. Kurirə trīni minuə nətərigien səvəi nesi penien mwi iərman ruvehe mīskai ia rerinraha məpi raka nətərigien səvənraha ia Kristo, nənə irəha hənūə tuhesi pen mwi nərman, ¹² nənə tukəkiri irəha minuə hənō noien ərəha mhərui nəgkariien səvənraha mine nəfē həmāni fwe kupwən mə tuho. ¹³ *Nənə rərəha mwi ti nəri nə mə tuhəuvehe mho irəha rarpaha me, mhəuvən ia nimwə riti mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəpkuvehe əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə tuhəuvehe mwi mho irəha nipran me kamhəni nīkare iərmana, nənə mhəpwəh noien wok, mamhəni nəgkariien me ripkatukwatukw mhə mə tuhəni. ¹⁴ *Ro iamīnhi irə iakani pen ti nipran me nəha səməme həkəprənemə mhə mə ramasan tuhesi pen mwi nərman, mhərəhi nipwnətīnraha me, mhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai

* 5:5: Luk 2:37, 18:7 * 5:10: Hip 13:2 * 5:13: 2Tes 3:11 * 5:14: 1Kor 7:9

nimwə me səvənraha. Nənə trīni minuə ho iamīnha irə, nənə nərmana səməme haməmwəki kitaha ko həpkīni mhə nəgkiariien ərəha riti mhəuəsi kitaha irə. ¹⁵ Mətə nīpərhiēnien nīpran me nepwīn hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə mamhəkuriə Setan təkwtəkwuni.

¹⁶ Nīpran me i səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu tuhaməkeikei mhətui amasan ti nīpran me i ia kwənəkwus səvənraha səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m nakalasia me mə tuhamətui amasan ti nīrəha. Nənə ro iamīnhi irə nakalasia me tuhəukurən nasituien ia nīpran me i səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ *Nəmə asori me səvəi nəfwakiien səməme kamhəiri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiai irəha, nənə mhərəku irəha. Tuhəkupwən mho iamīnhi irə ia elta me səməme kamhəsese mamhəvisau mamhahātən.

¹⁸ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniēn tərhuī kau nəpīn rameivə testesi kwənuni wit mə tekin trier raka.” Nənə Nəkukuə Ikinan rani mwi mə, “Iərmama sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku in.” ¹⁹ *Tikəpwəh nətəriēnien nəgkiariien səvəi iərmama kuatia a sə rani mə elta riti səvəi nəfwakiien ramo noien ərəha, mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətəriēn ia səvənrahar nəgkiariien. ²⁰ *Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikinise irəha ia nəmri nərmana pam mə elta me nepwīn mwi tuhəhekīr noien noien ərəha.

²¹ Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rīmərfi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei mamesi pen nəgkiariien me səiου ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko rəmnəmwhen ia nīrəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmama riti məfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Trīni minuə in iərmama riti səvənhi fwe ikīn nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə ia niram rəmwhen mə ik mwi ikīməuvehi nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpīn me pam tikəmher.

²³ (Ripkamasan mhə mə tikamənimwi a nui, mətə ramasan mə tikənimwi ouihi waen kwopti pwəh rasitu ia tipwim mine nemhəien me sə ramo ik ia nəpīn me.) ²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmana nepwīn həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpīn sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha irə ripkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmana nepwīn tuhəpkier irapw

* 5:17: 1Kor 16:18 * 5:18: 1Kor 9:9, Mat 10:10 * 5:19: 2Kor 13:1 * 5:20: Kal 2:14, Efes 5:11

kurirā. ²⁵ Rəmwhen a mwi noien amasan me sāvai nərmama nepwīn hāvvaier irapw raka nənə səməme kamhərkwafə ihi təkwtəkwuni, irəha mwi tuhaməkeikei mhəier irapw.

6

Slef me tuhaməkeikei mhəsiai nəmə asori me sāvənraha

¹ *Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me sāvənraha kamo nərmama nepwīn həni ərəha nəghi Kumwesən mine nəgkiariien səkitaha samahatən nərmama irə. ² *Slef me səməme nəmə asori me sāvənraha kamhəni nīpərhienien ia Iesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni mə, “Eh, iəmə asori nəha in piəvtaha a riti,” nənə, irəha tuhəpkisiai amasan mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mho pik mwi wok ia rerinraha pərhien, ti nəri nə mə sāvənraha iəmə asori in iərmama riti sə rani nīpərhienien ia Iesu, nənə irəha hokeikei in. Tikahatən narimnari me i, mīni pen ti nərmama mə tuhaməkeikei mamho.

Noien sāvai nokeikei pikien mane

³ *Trini mīnuə iərmama riti ramahatən nərmama, nəgkiariien sāvənhi traməkeikei mesi pen nəgkiariien atukwatukw sāvai Iesu Kristo Iərimənu səkitaha mine nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ro ikinan i. Mə in ramahatən nəgkiariien me nepwīn ropə ia nəgkiariien nəha, ⁴ in ramərpwi in, mīpkukurən anan mhə nari. Nətərigien sāvənhi ramemhə rokeikei pik nəgkiariien ti nəresien me səməme kamhəvi pehe nəmwəkiiien mine nəvisəien. Noien nəha ro nərmama kamhəni ərəha nəghinraha me, nənə, mamhətərig ərəha ia nirəha me, ⁵ *ia nəpīn me pam kamhousari. Noien nəha sāvai nərmama səməme nətərigien sāvənraha rərəha. Irəha kamhəruēi ia nəgkiariien pərhien, mamhəni mə noien nəkwai Kumwesən in suatuk riti sāvai nuvehien mane mine nautə.

⁶ *Nīpərhienien, trini mīnuə kitaha samo nəkwai Kumwesən, noien nəha trasitu asori ia kitaha, mətə tsaməkeikei mamhəgien a, nəri auər a mə səkitaha nautə rouihi a uə rasori. ⁷ *Səukurən mə nəpīn sənətui pehe ia tīprənə i, nənə, mhəpkuvehi mə nari riti mhəuvehe. Nənə nəpīn tsemhə irə, ko səpkuvehi mhə mwi nari riti mhəərig. ⁸ *Mətə trini mīnuə sənətaha nəveginien mine tinari səkitaha rəmwhen a, nənə kitaha tsəgien. ⁹ *Nərmama səməme hokeikei pik mə nautə sāvənraha trasori, nənə rīməru a ti nirəha mə tuho noien ərəha me rīpik. Rəmwhen ia kwənkru

* **6:1:** Efes 6:5   * **6:2:** Flm 16   * **6:3:** 2Tim 1:13, Kal 1:6-9   * **6:5:** 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14
 * **6:6:** 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5   * **6:7:** Job 1:21, Pri 5:15
 * **6:8:** Prov 30:8   * **6:9:** Prov 23:4, 28:22

riti rækure tərini irəha ia təpuapəg səvəi nərəhaien, nənə, irəha hokeikei mə tuho narimnari me rīpik sāməme həpkamasan mhə ti nirəha mamhouraha irəha. Nənə nokeikeien səvəi narimnari ərəha me nəha trouraha nimiruien səvənraha. ¹⁰* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə noien səvəi nokeikei pikien mane in nukune noien ərəha me səpəmsəpə. Noien nəha ruvəiri raka raka nərmama nepwīn ia nahatətəien səkitaha, mo irəha ho noien me rīpik təkwtəkwuni rerīnraha raməmisə tukwe rəmwhen mə həpi atukw a irəha ia nau.

Pol raməvəhag m Timoti

¹¹* Mətə ik iərmama səvəi Kumwesən tīkaraka məpwəh nevəniēn ipaka ti noien ərəha me nəha. Tikamarə mamō natukwatukwien, mamō nəkwai Kumwesən, mamahatətə ia Kristo, mamō nokeikeien, mamərer əknekin, mamō ik iəmə noien səim ramasan məpou. ¹²* Naruagəniēn amasan səvəi nahatətəien, tikaruagən irə, muvehi əknekin nimiruien rerin sə Kumwesən rīnəkwein ik tukwe fwe kupwən nəpīn ikiməni irapw amasan nahatətəien səim ia nəmri nərmama həpik. ¹³* Kumwesən in nukune nimiruien. Iesu Kristo in iərmama sə rīməni irapw amasan nəgkiariēn pərhien ia nəmri Ponjes Paelat. Ia nənimenrau iakani pehe tukw ik i mə ¹⁴ tikaməkeikei mo nəgkiariēn i kuvei pehe mik. Tiko ia su-atuk sə rəmher. Pwəh nərmama həpwəh nətoniēn nərəhaien riti ia niram. Tiko iamīnhi irə mamevən meste Iərimənu səkitaha Iesu Kristo truvehe mwi. ¹⁵* Nuveheien səvənhi Kumwesən tro rier pehe ia nəpīn atukwatukw səvənhi. In Kumwesən sə kaməgnəgini in. In əpa ramərimənu ia narimnari me pam. In Kig sə rasori ia kig me. Nənə in Iərimənu sə rasori ia nərimənu me. ¹⁶* In əpa rīpkemhə mhə mamərə rerin ia kwopun riti rukuraan ikīn, nənə, iərmama riti ko rīpkevēn mhə ipaka. Iərmama riti rīpkətoni raka mhə in, nənə, tīpkətoni mhə mwi. Pwəh nisīaiēn mīne nərimənuēn sə trīpkiwən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

¹⁷* Tikəgkiari m nərmama me nautə səvənraha rasori ia nitətə səvəi ipwet mīne, mīni pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pikien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekinien nətərigien səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwuni a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me rīpik m kitaha mə reritaha tragien.

¹⁸ Tikini pen ti nirəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori

* **6:10:** Efes 5:5   * **6:11:** 2Tim 2:22   * **6:12:** 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7   * **6:13:** Jon 18:36-37, Jon 19:11   * **6:15:** Dut 10:17, Rev 17:14   * **6:16:** Eks 33:20   * **6:17:** Sam 62:10, Luk 12:20

mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nərmama. ¹⁹ *Noien nəha rəmwhen mə hənoeite nautə me rīpik sə trasitu ia nīrəha kurirə. Nənə irəha həukurən nuvehien nīmīruien i nīmīruien pərhiēn.

²⁰ *Timoti, Kumwesən rīnəmri pehe raka nəgkiariēn amasan səvənhi ia rəgim. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərigien ia nəgkiariēn auər a me səvəi tīprənə i uə nəgkiariēn me kanī mə nəgkiariēn sə kauvehi nukurənien irə, mətə rekəm neikuəien. ²¹ *Nərmama nēpwīn kamhəkurirə ia nukurənien nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

---

* **6:19:** Mat 6:20   * **6:20:** 1Tim 4:7, 2Tim 1:14   * **6:21:** 1Tim 1:6, 2Tim 2:18

Seken Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpın Pol ruvərai raka Fas Timoti mine Taetas kətoni mə kəkwtəmhiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rirai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpın səvənhi ruvəkwa kwa mə tremhə ro pen rirai nəkukuə i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəpın tremhə Timoti truvehi təmwhəkın ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwın ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwətəmhiri əknekın nəgkiariien sə ro nıpərhiendien i kamahatən nakalasia me səvəi Kristo irə.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwan mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nımıruien sə in rıməni mə truvei pehe m kitaha ruku pen ti Iesu Kristo.

² *Nəkukuə i rauvehe tukw ik, Timoti, nərik keikei.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərınuien mik.

Pol raməvəhag m Timoti

³ *Ia nəpın mine ia ran, nəpın iakaməfwaki, rerik ramrhi rerin ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw ik. Iakamo tukwini nəri min, mamə a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səiou hənəmo. ⁴ Nəpın rerik ramrhi nise nənimem sə rınaiu, iakokeikei pık mə takətoni ik, nənə rerik ragien. ⁵ *Rerik ramrhi nahatətəien pərhiendien səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes mine mama səim Iunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwuni iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. ⁶ *Ro iamınhi irə iakuə tako pwəh rerim ramrhi nəri fwe ia rerim ramo ikamskai ti noien wok səvəi Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpın iakəmri utə rəgik mi ia niram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. ⁷ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkuvei pehe mhə m kitaha nənimwın riti sə ramo kitaha samhekır, mətə in ruvei pehe m kitaha nənimwın riti sə

* **1:1:** Efes 1:1   * **1:2:** 1Tim 1:2   * **1:3:** Fil 3:5, Wok Me 23:1   * **1:5:** Wok Me 16:1
* **1:6:** 1Tim 4:14   * **1:7:** Rom 8:15

ramo kitaha saməskai, mamhokeikei kitaha me, mamhəkoui atukw kitaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

8 *Ro iamınhi irə tikəpwəh naurisien ti nini irapwien İərimənu səkitaha, məpwəh naurisien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhı sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri krouregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan səvənhı. Kumwesən truvei pehe niskaiien mik mə tiko iamınhi. 9 *In rıməuvehimıru kitaha, nənə, məkwein kitaha ia nəkweinien sə ro ikinan i. In rıpkə mhə iamınhi irə ia kitaha ti noien me səkitaha, mətə in ro iamınhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw səvənhı sə in ruvəkurən raka fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi. Ia nəpın nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhı m kitaha truku pen ti İesu Kristo. 10 *Nənə təkwtəkwuni sətoni namasanien nəha ro m kitaha, ti nəri nə mə İəmə sə rauvehimıru kitaha rıməier pehe. İəmə nəha in nə İesu Kristo sə rino sampam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhı ramo nərmama me hətoni mə tuhəfo mhəuvehi nımıruien rerin. 11 *Kumwesən rınərpwi rəgin ia nırak, mını mə iou aposol riti sə takaməkeikei məvisau nəgkiariien amasan nəha, mahatən nərmama me irə. 12 Nənə ti nəri nə mə iakamo iamınhi irə, iakamregi rərəha i ia kalapus. Mətə iapkauris mhə, ti nəri nə mə iakukurən İəmə sə iakani nıpərhienien irə. In rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhı ia rəgik, nənə iakukurən amasan mə trətui amasan tukwe mamevən meste nəpın səvənhı.

13 *Timoti, tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekın nəgkiariien me i səməme ikuvəregi raka iakini pehe tukw ik i. Nəgkiariien me nəha hatukwatukw, mamhahatən suatuk sə tikesi pen. Tikaməmwur pen ia noien mi nəha nahatətəien mıne nokeikeiien sə krauku pen ti İesu Kristo. 14 *İa nıskaiien səvəi Nənimwın İkinan sə ramarə ia reritaha tikaməkeikei mətui amasan ti nəri amasan sə kəmri pehe ia rəgin.

15 İkuvəkurən raka mə nərmama pam fwe profens Esia hənəpwəh iou mhəuvavən. İəmə mi nəha Fukelas mıne Hemokenes irəha mınraha.

16 *Mətə iakaməfwaki mə İərimənu səkitaha trapi nərmama me ia nəkwai nımwə səvəi Onesiforas, ti nəri nə mə nəpın rıpk in ramomasan iou, nənə nıpkauris mhə iou mıne jen me kınərihi iou irə. 17 Mətə nəpın rapırapw ia Rom, ramətui əmisə iou mamevən meste mətə iou. 18 *İakəfwaki mə Kumwesən trəsəni in rətoni İərimənu səkitaha trapi in ia nəpın səvənhı. Nənə ikukurən amasan mə rasitu pik ia nırak fwe ia Efesas.

* 1:8: Rom 1:16 * 1:9: Efes 2:8-9, Taet 3:5 * 1:10: 1Kor 15:55-57, Hip 2:14
 * 1:11: 1Tim 2:7 * 1:13: 1Tim 1:10, 1Tim 4:6, 6:3, Taet 1:9, 2:1 * 1:14: 1Tim 6:20 * 1:16: 2Tim 4:16 * 1:18: İut 21

2

¹ Ro iam̄nhi irə, nər̄ik, ik tikaməkeikei muvehi namasanien i raku pen ti Iesu Kristo pwəh ro ikiskai. ² Nənə nəgkariien sə ikuvəregi raka iakinahatən kimiaha irə ia nəmri nərmama me həpik, tikaməkeikei məmri pen ia rəgi nəmə me nepwin ikukurən nətigiteien ia nirəha mə tuhahatən nepwin mwi. ³ *Tikəmisə krau mik rəmwhen ik iaruağən amasan riti səvəi Iesu Kristo. ⁴ Ikukurən noien səvəi iaruağən. Nəpin ramaruagən, ko rəpwəh nuvehien mwi wok me nepwin, ti nəri nə mə raməmwur mə iəmə asori səvənhi rerin tragien. ⁵ *Iərmama səvəi naiuien traməkeikei mesi pen natuakəmien me səvəi naiuien. Mə rəpwəh ko kīpkəfəfau pen mhə kəfəfau səvəi nisaiien irə. ⁶ *Nənə iərmama sə raməmhū pīk ratukwatukw mə in trukupwən mesi kwənkwai nari sə rutə ia nəm̄hien səvənhi. ⁷ Rerim tramrhi nəfe iakamini pehe tukw ik i. Iərimənu səkitaḥa truei pehe nukurənien mik, nənə tikukurən narimnari me pam.

⁸ *Rerim tramrhi Iesu Kristo. In iəmə sə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. In kwənək̄wus səvəi Kig Tevit. In i nəgkariien amasan sə iakaməvisau irapw. ⁹ *Iou iakamregi nəm̄isəien ti nəgkariien amasan i. Kinərihi iou ia jen rəmwhen ia iou iəmə iakamərui loa, mətə nəgkariien səvəi Kumwesən ko kīpkərihi mhə ia jen. ¹⁰ *Ro iam̄nhi irə, nəri auər a mə kamo nəm̄isəien me ia nirak, mətə takaməkeikei mamərər əknek̄in ia nəpin me ti nəri nə mə rerik ramrhi nərmama me nəha səməme Kumwesən ruvər̄fi raka irəha. Ikokeikei mə irəha mwi tuhəuvehi nīm̄iruien vi sə raku pen ti Iesu Kristo, nənə mharə rerin irəha min ia nukuraanien asori səvənhi.

¹¹ *In i nəgkariien pər̄hien:

Trini m̄inuə səm̄amhə kitaha Iesu,
nənə t̄saməkeikei mwi mhəm̄iru pəri kitaha min.

¹² *Trini m̄inuə samərər əknek̄in ia nahatətəien səkitaḥa,
nənə t̄saməkeikei mwi mhər̄imənu pəri kitaha min.

Trini m̄inuə səni mə səreirei in,
nənə in mwi traməkeikei m̄ini mə in r̄ireirei kitaha.

¹³ *Trini m̄inuə kitaha səm̄wei ia nahatətəien səkitaḥa,
in tramək̄wtəm̄hiri ihi kitaha,
ti nəri nə mə in ko ripkətēfi mhə nəgkariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwini amasan nari m Kumwesən

* **2:3:** 2Tim 1:8, 4:5   * **2:5:** 2Tim 4:8   * **2:6:** 1Kor 9:7,10   * **2:8:** 1Kor 15:4,20, Rom 1:3   * **2:9:** Efes 3:1,13, Fil 1:12-14   * **2:10:** Kol 1:24   * **2:11:** 2Kor 4:11   * **2:12:** Mat 10:33   * **2:13:** Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2

14 *Tiko narmama me saim pwah rerinraha ramrhi narim-nari me i ikani. Tikini pen ti niraha i ia namri Kumwesan ma tuhəpwah nousariien ti nəgkiariien me. Noien naha ko ripko mhə nari amasan riti, mətə ramouraha a narmama səməme kamhətərig. 15 *Tikəmwur mə ik iərmama riti səvəi wok sə nəpən Kumwesan ramətə wok saim ko rini mə “Wok saim ramasan.” Nənə tikəpwah niregiien ikauris ti wok saim, ti nəri nə mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien sə ro nipərhienien. 16 *Mətə nəgkiariien auər a me səvəi tivrənə i, ik tikəpwah niniiien. Nəgkiariien me naha tuhəiri pen narmama həuvən isipwən ti Kumwesan. 17 *Nəgkiariien səvəi narmama səməme kamhəgkiari iamihhi truviris rəmwhen ia nimwapw ruvehe masori. Nəgkiariien səvəi iəmə mi naha Hameneus mine Faelitas ro iamihhi. 18 Irau krinouəpwah raka nəgkiariien pərhien rauni mə nəpən sə Kumwesan tro narmama me pam hətui mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia nəgkiariien naha səvənrau kraouraha nahatətəien səvəi narmama me nepwən. 19 *Mətə nəri əknekən Kumwesan rinəmri kauvrhəkin nimwə ia təkuren rəpwəh nikiuiien. Nənə kimərai pen nəgkiariien me i ia nikaren: Riti mə, “Iərimənu ruvəukurən raka mə narmama əfo me naha səvənhi.” Nənə riti mwi mə, “Pwəh narmama pam səməme kamhəni nipərhienien ia nəghi Iərimənu həpwəh noien ərəha.”

20 *Ia nəkwai nimwə asori riti nəri kaməni pen nari me irə səpəmsəpə. Ripko mhə səməme naha əpa kino ia aean mi naha kol mine silva, mətə nepwən mwi naha ikin kinərai ia nipəri nei, nepwən mwi kino ia nise tivrənə rərpwu muvehe miskai. Nepwən kaməni nari irə ia nəpən ikinan me. Nepwən kaməni nari irə ia nəpən auər a me. 21 *Ro iamihhi irə trini minuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kaməni pen nari irə sə kinəmri əpə mə səvəi nəpən ikinan me. Kinəpnəpenə raka irə mə iəmə asori səvəi nimwə nə rukurən nuvehien mo noien amasan me pam irə.

22 *Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pik, ik tikaraka məpwəh nevənien ipaka ti nirəha. Ia nəpən me pam tikaməkeikei mamə noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesan, maməkeikei narmama, mamərə ia nəmərinuiien. Tikamarə mamə noien me naha kimiaha narmama me naha səməme kamhəkwein Iərimənu ia rerinraha sə ratukwatukw məmher. 23 *Tikərer isipwən ti nəresien me naha narmama həreirei nari kamhəni. Ikukurən mə nəresien me naha

* 2:14: 1Tim 6:4, Taet 3:9 * 2:15: 1Tim 4:6, Taet 2:7-8 * 2:16: 1Tim 4:7

* 2:17: 1Tim 1:20 * 2:19: Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11 * 2:20:

1Kor 3:12 * 2:21: 2Tim 3:17 * 2:22: 1Tim 6:11 * 2:23: 1Tim 4:7

kamhævi pehe nævisæien me. ²⁴ *Mætə noien sævæi iærmama sə ramo tukwini nari m Iærimənu tramækeikei mopə. Ripko mhə in iærmama sævæi nævisæien, mætə in iærmama sə ramasan ti nærmama pam. In iærmama sə rukurən nahatænien nærmama, nənə niemaha ripkəpi akwauakw mhə in. ²⁵ *In iærmama sə ramægkiari mæru ti næmri atukwatukwien nærmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəsəni irəha hærərig ia noien ərəha, mhəuvehe mhəukurən nægkiariien pərhiēn. ²⁶ Ia noien nəha irəha ko hæier irapw ia kwənkru sævæi Setan in riməuvehi irəha irə mamə irəha hamə nəkwān.

3

Tramevən ipaka ti nəpīn sampam

¹ *Mætə tikamækeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəpīn sampam narəien ia tiprənə i truvehe məknekīn. ² *Nærmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pik mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pik irəha me. Irəha tuhəni nægkiariien ərəha mhəuəsi nærmama me i. Irəha tuhərui nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəpīn tukuvei pen nari amasan riti minraha, irəha tuhəpkini mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpkə mhə nəkur ikinan me ia nirəha. ³ Irəha tuhəpkəpi mhə ti nærmama, mætə tuhərpwīn a tai nərəhaiēn səvənraha. Irəha tuhəni nikare nærmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəpīn me, mhəpkəkeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəvsini təkutanraha m piəvnraha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətərig mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerīnraha trukuwər ia nægnəgīniēn atukw irəha me, mhokeikei pik narimnari me nipwranraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkəkeikei mhə Kumwesən. ⁵ *Ia næmri nærmama tukətəni irəha həmwən ia nəkur əfwaki me, mætə nægse Nənimwīn sævæi nəfwakiēn riwən ia nirəha. Nənə ik tikamækeikei mærer isipwīn ti nærmama səməme hamə iamīnhi irə.

⁶ *Irəha me nepwīn kamhəuvnimwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia nipran me. Nipran me nəha nægsenraha riwən, həuvəpəmpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə hokeikei pik ramiri irəha. ⁷ Kamahatən irəha ia nukurənien ia nəpīn me, mætə ko irəha həpkukurən amasan mhə nægkiariien pərhiēn ia nəpīn riti. ⁸ *Ikukurən klepa mi nəha Janes mine Jampres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nærmama me i iakani, irəha həmwən ia nirau, mamhəni ərəha nægkiariien pərhiēn. Irəha nærmama me nətərigiēn səvənraha rikou, həpkahatətə pərhiēn mhə ia Kumwesən.

* 2:24: 1Tim 3:3, Taet 1:7 * 2:25: 1Tim 2:4 * 3:1: 1Tim 4:1 * 3:2: Rom 1:29-31 * 3:5: Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16 * 3:6: Taet 1:11 * 3:8: 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5

⁹ Mətə irəha tuhəpkarə əpwəmwis mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha rəmwhen ia nərmama me hənətə sas noien ikou səvəi Janes mine Jampres fwe kupwən.

Nəvəhagien sampam

¹⁰ Mətə ik, Timoti, nəpən ikinakurirə ia nirak fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatəniən səiou, minətə raka noien səiou sə iakamarə mamə. Ikinətə raka nəfe iakaməmwur tukwe ia nimiruien səiou. Ikinətə raka nahatətəniən səiou, mine nətərigien səiou sə iakaməfo mo raməpwəmwis. Ikinətə raka nokeikeien səiou, mukurən mwi nərerien səiou sə iakamərer əknekən irə ia nəpən me. ¹¹ *Ikinətə raka nomətəniən me mine nəmisəniən me kino ia nirak fwe ia taon me nəha Antiok mine Ikoniam mine Listra. Kinamometə iou iaminihi irə, mətə Iərimənu səkitaha ruvehi raka iou ti nəmisəniən me pam nəha. ¹² *Nipərhiəniən, nərmama me pam səməmə hokeikei mə tuhəuvehe mho kuatia irəha Iesu Kristo, nənə mamharə ia narəien sə Kumwesən rokeikei, tukaməkeikei komətə irəha. ¹³ Mətə nərmama ərəha me mine nərmama eikuə me narəien səvənraha sə rinərəha raka tripkuvehe mərəha mwi. Irəha tuhameikuə ia nərmama me, nənə mamheikuə atukw a mwi ia nirəha. ¹⁴ *Mətə ik tikaməkeikei məkwətəmhiri əknekən nəgkiariien sə kinahatən raka ik irə. Ikuvəni raka nipərhiəniən ia nəgkiariien nəha, mamahatətə əknekən irə, mukurən amasan nərmama səməmə hənahatən ik irə. ¹⁵ *Fwe ia nouihien səim ikuvəukurən raka nəgkiariien me səvəi Nəkukuə Ikinan. Nəgkiariien me nəha kamhəuvei pehe nukurəniən mik. Nukurəniən nəha ramiri pen ik ikəvən mahatətə ia Iesu Kristo mə Kumwesən truvehimiru ik. ¹⁶ *Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan haməuku pen ti Nənimwin səvəi Kumwesən.^a Nəgkiariien me nəha hamasitu ia kitaha. Kitaha səukurən ninien nəgkiariien me nəha mhahatən nərmama, mhəni pui noien ərəha me səvənraha, mhəkoui atukwatukw irəha, mhəvəhag minraha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nəpən samo iaminiha irə tro iərmama səvəi Kumwesən ruvehe məmwhen ti noien wok amasan me pam.

4

Timoti traməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan

¹ *Timoti, təkwətəkwuni iakaməgkiari pehe mik rəmwhen krau krouərer ia nəmri Kumwesən mine Iesu Kristo.

* **3:11:** Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19 * **3:12:** Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22 * **3:14:** 2Tim 2:2 * **3:15:** Jon 5:39, 2Pit 1:20-21 * **3:16:** Rom 15:4, 2Tim 2:21 a **3:16:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien i ia vas 16 ro iaminihi irə: Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan Kumwesən rineiahag pehe irə. * **4:1:** Wok Me 10:42, Rom 14:9-10

Ikukurən Iesu Kristo in iərmama sə trəkiri nərmama me pam ti noien me səvənraha, nərmama səməme kamhəmiru mine səməme həuvəmhə raka. In trier pehe mwi mərimənu ia nitətə səvənhi. Ti nəri nə mə tro iamınhi irə, ro pen iakani pehe tukw ik i mə ²*tikaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien səvənhi, mamərer mwatuk tukwe ia nəpın me pam, nəpın nərmama hokeikei mə tuhəregi mine nəpın nərmama həpwəh nokeikeien mə tuhəregi. Tikini pui noien ərəha me səvənraha, minise pen əknekin ti nərəha mə tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu ia nərəha, mo iamınhi irə səim nətərigien rəpwəmwis, nənə, mahatən amasan irəha. ³*Tikaməkeikei mamə iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın riti tripkuvehe nərmama me tuhəpkətərig mhə nəgkiariien sə ro nıpərhienien, mətə irəha tuhesi pen nətərigien atukw səvənraha, nənə mhətui nahatən me səməme tuhəni nəgkiariien sə nəkwəreginraha rəfiəfiə ti nıregien. ⁴*Irəha tuhəpwəh nəgkiariien sə ro nıpərhienien, nənə mhəuvən mhəkurirə kwənagei eikuə me. ⁵Mətə ik, tikaməkeikei mo nətərigien səim pwəh raməmak amasan ia nəpın me. Tikərer əknekin ia nəmisəien me sə kamo ia niram, nənə mo wok i səvəi nəvisaiuen nəgkiariien amasan, nənə mo pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe mik mə tiko.

⁶*Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə tripkə mhə tui nitək raiu rəmwhen ia waen i kətəgi pen ia təkure nıfatə kuvei pen m Kumwesən. Səiou nəpın takier irə ruvəuvehe ipaka. ⁷*Ia nimiruien səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia naruagənien amasan riti. Rəmwhen mə iakamaiu ia naiuien əknekin riti. Nənə təkwtəkwuni iakino sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸*Təkwtəkwuni kinəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. Iərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpın səvənhi. Tripkuvei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməme hokeikei in nənə mamheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

⁹*Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰*ti nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mine səvəi tiprənə i, nənə minəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹*Təkwtəkwuni Luk əpa ramarə kimrau min. Nəpın tikauvehe irə tikiri Mak kimirau min, ti nəri nə mə in rukurən

* 4:2: Wok Me 20:20,31 * 4:3: 1Tim 4:1, 2Tim 1:13 * 4:4: 1Tim 4:7 * 4:6: Fil 2:17 * 4:7: 1Tim 6:12 * 4:8: 1Kor 9:24-25, Rev 2:10 * 4:9: 2Tim 1:4 * 4:10: Kol 4:14, Taet 1:4 * 4:11: Kol 4:14, Wok Me 15:37-39

nasituien mo tukwini nari miou. ¹² *Iakinərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³ *Nənə nəpın tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieien iakinəpwəh raməmak ia nimwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pik mə tikuvehi səməme nəha kimərai pen ia teki nani.

¹⁴ *Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trərpwin noien ərəha me nəha rino miou. ¹⁵ Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, ti nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trinise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶ *Nəpın iakinərer vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nikaren səvəi nəgkiariien me nəha kamini ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərəer ia nikarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien nəha minraha.) ¹⁷ *Mətə ia nəpın nəha Iərimənu səkitaha ramərer ipaka tukw iou, mauvei pehe niskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme həreirei Kumwesən həukurən niregiiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərhəhaien nəha rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸ Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənəuə tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nitətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ *Tikini pen ti Prisila mine Akwila mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakini ramasan ti nirəha i.

²⁰ *Erastas ripkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakinəpwəh Trofimas fwe Maelitas, ti nəri nə mə in raməmhə. ²¹ Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpın səvəi nəkwieien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mine piəvtaha me pam ia kwopun i hənəi ramasan tukw ik.

²² Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kimiaha pam.

* **4:12:** Efes 6:21-22   * **4:13:** Wok Me 20:6   * **4:14:** 1Tim 1:20, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6   * **4:16:** 2Tim 1:15   * **4:17:** Wok Me 23:11, 27:23, Dan 6:22   * **4:19:** Wok Me 18:2, 2Tim 1:16-17   * **4:20:** Wok Me 19:22, 20:4

Taetas

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəpɪn nepwɪn in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikin mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia nɪpərhiēnien. In rahatən mwi Taetas ia niriiēn nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

¹ Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwi ia nirəha mə tuhəukurən nəgkiariien pərhiēn sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ²* In rərhi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekɪn nətərɪgɪēn səvənraha ia nɪmɪruēn rerin. Fwe tui, nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, Kumwesən sə rɪpkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen nɪmɪruēn rerin nəha mɪnrəha, ³* nənə ia nəpɪn atukwatukw səvənhi in ro pui nɪmɪruēn nəha ia nəgkiariien səvənhi. Kumwesən sə rauvehimɪru kɪtəha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgɪk mɪni nəkwən mə takəvisau irəpw irə.

⁴* Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhiēn. Pwəh Kumwesən Tata səkɪtəha mine Iesu Kristo sə rauvehimɪru kɪtəha trouəriari pehe namanian mine nəmərinuēn mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakinəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kɪpko mhə sampam irə. Rəmwhen iakiməni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. ⁶* Ikukurən nuvehi utəien iərmama riti trini mɪnuə noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuatia, nɪpwnətɪn me kəmhəni nɪpərhiēnien ia Iesu, kɪpkɪni mhə irəha mə kənkəpwənraha riskai, uə həpwəh nisiiāien tata mine mama

* **1:2:** Kol 1:27   * **1:3:** Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1,11   * **1:4:** 2Kor

8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7   * **1:6:** 1Tim 3:2-7, 2Tim 2:24-26

səvənraha. ⁷ *Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iamīnhi irə noien səvənhi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkəpwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramənimwi pik, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iamīnhi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwispwis me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ *In traməkeikei məkwətəmhiri əknekīn nəgkiariien pərhiēn sə kinahātən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituēn ia nərmama, mahātən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwi nəmri atukwatukwien nərmama səməme kəmhəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

¹⁰ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kənkəpwənraha riskai. Irəha kəmhəni nəgkiariien me nepwīn nīpwran riwən, mamheikuə ia nərmama. Pərhiēn nəkur Isrel me nepwīn nəha irəha kəmhə iamīnhi irə mhəpi raka nərmama me nepwīn. Irəha kəmhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhūm m nərmama ti nahātən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. ¹¹ *Tikərəpinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə irəha kəmhənraha nərmama pam ia nəkwai nimwə nepwīn, mamhahātən nərmama ia nəgkiariien sə ripkatukwatukw mhə mə tuka-hātən. Irəha kəmhə mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. ¹² Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi rīməni iamīnhi mə, “Nəkur Krit irəha nərmama səvəi neikuəien ia nəpin me pam. Irəha həmwən ia nəri əprmin me. Irəha rarpaha me. Nəpin me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” ¹³ *Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a nīpərhiēnien. Ro iamīnhi irə tikəgkiari skai mīnraha pwəh irəha həuvehe mhahātətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, ¹⁴ *mhəpwəh nesi penien kwənəgei me səvəi nəkur Isrel mine natuakəmien me səvəi nərmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhiēn. ¹⁵ *Nərmama səməme həmher ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuvehe mhəmkemik. Mətə nərmama səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmher. Ro iamīnhi irə nətərīgien səvənraha ramevən əpa ti nərhəaiēn, hərəirei nəkiriēn noien me. ¹⁶ *Irəha həni mə həkurən Kumwesən, mətə noien səvənraha ramahātən pen mə rekəm irəha hərəirei in. Nərmama me nəha hərəha

* **1:7:** 1Kor 4:1   * **1:9:** 2Tim 4:3, Taet 2:1   * **1:10:** 1Tim 4:7   * **1:11:** Jon 10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6   * **1:13:** 2Tim 4:2   * **1:14:** 1Tim 4:7   * **1:15:** Mat 15:11, Rom 14:20   * **1:16:** 2Tim 3:5, 1Jon 1:6, 2:4

anan, mamhərui nəkwai Kumwesən. Irəha ko həpko mhə nari amasan riti.

2

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariien sə ratukwatukw

¹ *Mətə ik Taetas nəgkiariien səim traməkeikei mesi pen nəgkiariien kamahatən nərmana irə sə ratukwatukw.

² Tikahatən nərgharə me mə rərəha irəha nərmana səvai nənimwiien. Irəha tuhaməkeikei mhəukurən nari, pwəh nərmana həsiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahətətə pərhiien, mamhokeikei nərmana, mamhərer əknekin ia nəpən me.

³ *Ia noien kuatia a, tikahatən nīprənemə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kamhəni nīkare nərmana, uə kamhənimwi pik nənimwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahatən nəgkiariien sə ramasan,

⁴ mamhəvəhag m nīpran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənraha me nərman me mine nīpwnətīnraha me. ⁵ *Irəha tuhaməkeikei mhəvəhag m nīpran me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nīpran me səməme həukurən nari, mhəmher, mamhətui amasan ti narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənraha. Nəpən kamho noien sə ro iamīnhi, nənə, tuhərəpinhə ia nərmana me mə tuhəpwəh nini ərəhaien nəgkiariien səvai Kumwesən.

⁶ Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahatən pen mə irəha həukurən nari. ⁷ *Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfə ikamo. Nəpən tikahatən, nīmīruien səim traməkeikei matukwatukw mo nəgkiariien səim rīpam mo nərmana həsiai irə.

⁸ *Tikaməkeikei mamīni a nəgkiariien pərhiien mə nərmana tuhəpwəh nətoniien təkutai nəgkiariien səim mhəni ərəha. Pwəh in tro nərmana səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nini ərəhaien kitaha.

⁹ *Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rerīnraha ragien ti wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh nīniien tai nəgkiariien səvai nəmə asori me səvənraha,

¹⁰ *nənə, mhəpwəh nakresien mīnraha. Mətə nəpən me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan nari pwəh nəmə asori me

* 2:1: Taet 1:9 * 2:3: 1Tim 3:11 * 2:5: Efes 5:22 * 2:7: 1Tim 4:12, 1Tes 5:3 * 2:8: 1Tes 2:15 * 2:9: 1Tim 6:1 * 2:10: Taet 1:3

səvənraha tuhəni nīpərhiēnien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwanī pen tihinari me ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimīru kitaha.

¹¹ Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimīru nərmama irə. ¹² *Namasanien nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mine noien ərəha me səvəi tiprənə i nərmama hokeikei pik. Ia nītətə i ipwet mine kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəukurən nari, mamho noien atukwatukw mine noien me səməme Kumwesən rokeikei, ¹³ *nənə, mamhəfwini nəpīn amasan nəha kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nəpīn amasan nəha in nə nəpīn sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkitaha rauvehimīru kitaha. ¹⁴ *In rīnəsēni nīmīruvīen səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuvehe mho kitaha nərmama səvənhi əpa səskai ti noien amasan me.

¹⁵ *Narimnari me i ik tikamahatən nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, məgkiari mīnraha ti nīniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauehi nasorīien ti noien nəri i. Pwəh iərmama riti rīpko mhə nəri auər a ia nīram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

3

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə

¹ *Taetas. Tiko a pwəh rerīnraha ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mine nərmama səməme kamhərimənu ia nīrəha. Tuhaməkeikei mho nəkwanraha, nənə mhərer mwatuk ia nəpīn me ti noien amasan me pam. ² *Irəha tuhəpwəh nīni ərəhaien iərmama riti. Ia nəpīn me tuhaməkeikei mharə ia nəmərīnuvīen, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərmama me pam.

³ *Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi səreirei nari, mamhərui nəkwai Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nepwīn sokeikei pik mhəregi ramasan irə kamhərimənu ia kitaha. Ia narəien səkitaha samo pik nərəhaien. Rerītaha ramakres narimnari me səvəi nərmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkitaha ro iamīnha irə, ⁴ *mətə

* **2:12:** 1Jon 2:16, Efes 1:4   * **2:13:** 1Kor 1:7, Fil 3:20   * **2:14:** Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23, 1Tes 2:9   * **2:15:** 1Tim 4:12   * **3:1:** Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14   * **3:2:** Fil 4:5   * **3:3:** 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8   * **3:4:** Taet 1:3

Kumwesən sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha rərhi pehe namasanien mine nokeikeiien səvənhi rier pehe tukutaha. ⁵ *Ia nəpın nəha Kumwesən ruvehimiru kitaha. Mətə in rıpkuvehimiru mhə kitaha ti nəri nə mə samo noien amasan me, rekəm. In ruvehimiru kitaha ti nəri nə mə rapi kitaha. In ruvehimiru kitaha nəpın Nənimwın İkinan raikuas raka noien ərəha me səkitaha, sətui mwı, mhəuvehe mhərməvi mwı. ⁶ *Kumwesən rətəgi irapw Nənimwın nəha ruvehe mukuər ia kitaha muku pen ti İesu Kristo. İesu nəha in iərmama sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha. ⁷ *In rasitu ia kitaha ia namasanien səvənhi, mo kitaha satuk-watukw ia nəmri Kumwesən mə kitaha tsəuvehi nimiruien rerin sə sənəmri pen əknekin raka nətərigien səkitaha irə. ⁸ Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhiən. Nənə iakokeikei mə tikahətən amasan nərmama me ia narımnari me i. Pwəh nərmama səməme həməni nıpərhiənien ia Kumwesən tuhamarə mamho noien amasan me. Narımnari me i hamasan pik mamhasitu ia nərmama.

⁹ *Mətə nəresien me nərmama həreirei nari kəmhəni, mine nəgkiariien me kəmhəni ia kwənəkwws səvəi kaha kupwən me, mine nəvisəien me kəmhəvisə mınraha me ti nıpwrai Loa səvəi Moses, tikaməkeikei mərer isıpwın ti nırəha, ti nəri nə mə ko həpkasitu mhə, namasanien səvənraha riwən. ¹⁰ *Trini mınuə iərmama riti rini nəgkiariien iamınhi meitehi kimiaha irə, tikevən mınise. Mə ro mwı iamınhi, nənə, tikevən mınise mwı. Trini mınuə ikınise m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi, nənə, tikərer pen isıpwın tukwe, məpwəh. ¹¹ *İkukurən mə iərmama sə ramo iamınhi irə, in iəmə rərəha, mamho noien ərəha. Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in iərmama riti Kumwesən trərpwın noien ərəha səvənhi.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

¹² *Takərhi pehe iərman mi i riti Atemas uə Tikikas truvehe mətoni ik. Nəpın truvehe irə, tikaməkeikei mətoni akwauakw a suatuk mə tikuvehe mətoni iou fwe taon nəha Nikopolis, ti nəri nə mə iou iakokeikei mə takevən marə fwe ikın ia nəpın səvəi nəkwieiiən. ¹³ *İərmama mi kəru nəghınrau nə Apolos mine Sinas, Sinas in iərmama riti sə ramowok ia nıkaren səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən ia nəvənien səvənrau, mətə tikasitu ia nırau mə nari riti trəpwəh niwən təniiən ia nırau. ¹⁴ *Ramasan mə ikahətən nərmama me səkitaha mə irəha tuharə mamhəmwur mamho noien

* 3:5: 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5   * 3:6: Wok Me 2:17-18   * 3:7: Rom 3:24

* 3:9: 2Tim 2:14,16,23   * 3:10: Mat 18:15-17, 2Jon 10   * 3:11: 1Tim 6:3-5

* 3:12: Efes 6:21-22   * 3:13: Wok Me 18:24, 1Kor 3:5-6, 1Kor 16:12   * 3:14: Efes 4:28, Taet 2:14, Mat 7:19

amasan me mamhasitu ia nərmama nepwin səməme narimnari me səvənraha ripkəmwhen mhə. Rərəha mə nərmama me səkitaha tuhamarə auər a.

¹⁵ Nərmama me pam səməme kamharə kimaha minraha həni ramasan tukw ik. Nənə ik tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti nərmama me səməme hokeikei kimaha mamhahatətə ia Iesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Filimon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəp̄in in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, m̄ini n̄ip̄ərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rəres skai m Filimon mə trəpwəh n̄ərpw̄inien noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhen ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, m̄ine Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus ti n̄əri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 m̄irai nəkukuə me i.

¹ *Iou Pol iakamarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kimrau piəvtaha Timoti iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik iərmama i kitahar mik samaro pəri wok. Kimrau iarouokeikei ik. ² *Nənə iarouni mwi ramasan ti kitirimətaha Apia, m̄ine piəvtaha Akipas, iəmə sə kitaha min səmwhen ia naruagən me. Iarouni ramasan ti nakalasia me pam nəha səməme kamhousəsimw̄in irəha me ia nəkwai nimwə səim. ³ *Iarouəfwaki mə Kumwesən tata səkitaha m̄ine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien m̄ine nəməriniuen pwəh irau krauarə tukumiaha.

Pol raməkwein amasan ia Filimon

⁴ *Filimon. Ia nəp̄in me, nəp̄in rerik ramrhi ik ia nəfwakiien me səiou, iakani vivi Kumwesən, ⁵ ti n̄əri nə mə iakamregi kamini nokeikeiien səim sə ikamo m n̄ərmama me pam səvənhi m̄ine nahatətəien səim ikauvehi ia Iesu Iərimənu səkitaha. ⁶ *Iakamregi mwi mə ikaməriari ia rerim pam ti n̄əri nə mə ikamahatətə. Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurən amasan mwi narimnari amasan me pam kauvei pehe saməuvehi rauku pen ti Kristo. ⁷ *Piak, iakaməfwaki iam̄inhi irə ti n̄əri nə mə nokeikeiien səim ro n̄ərmama me səvəi Kumwesən rerinraha ragien. Nənə nəp̄in iakregi, iou mwi rerik ragien. Ruvehi utə mwi nətərigien səiou.

Nəresien səvəi Pol

⁸ Filimon, iakuə takəres nari riti mik. Iakukurən n̄iniien nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, ⁹ *mətə nokeikeiien səkrau, ko iapko mhə iam̄inhi. Iakuə takəres a ik. Təkwətəkwuni iou Pol iakinərgharə, nənə

* 1:1: Efes 3:1   * 1:2: Kol 4:17, 2Tim 2:3   * 1:3: Kal 1:3   * 1:4: Rom 1:8-9
* 1:6: Fil 1:9, Kol 1:9   * 1:7: 2Kor 7:4   * 1:9: Flm 1

rəmwhen iakuvəni raka iakamarə ia kalapus ti Iesu Kristo, ¹⁰ *iakaməres nari riti mik ia nīkaren səvəi Onesimas,^a in i səim slef. In ruvehe mətoni iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhen ia tata səvənhi, in ruvehe nərik. ¹¹ (Fwe kupwən in rīpkasitu mhə ia niram, mətə təkwtəkwuni nəha in rukurən nasituien ia krau pəri.)

¹² Təkwtəkwuni iakamərhi pehe iəmə i, iəmə sə iakokeikei pīk, rīrərig muvehe tukw ik. ¹³ *Iakokeikei mə takəkwtəmhirī əknekīn ramarə kīmrau min mə truvehi təmwhəkīm, mamō tukwini nari miou nəpīn iakamarə ia kalapus ti nəgkiariien amasan. ¹⁴ *Mətə iapkoikeikei mhə mə tako nari riti sə ipkəsēni mhə irə. Trīni mīnuə ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerīm agien, mətə rīpko mhə nəri iakaməkeikei mik tukwe mə tiko. ¹⁵ Rosi Onesimas rīnap məpwəh ik nəpīn ouihi a mə tikuvehi mwi rouarə rerīn kīmirau min. ¹⁶ *Nənə təkwtəkwuni in rīpko mhə slef əpa riti səim, mətə in rəpi raka slef. In piəvtaha keikei riti. Iou iakokeikei pīk in, mətə ik tikokeikei pīk in rəpi raka ti nəri nə mə in slef səim, mətə irənhə mwi irə in piām, ti nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia Iərimənu səkitaha.

¹⁷ Ro pen trīni mīnuə ikamətə iou rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok, tikuvehi in ia rerīm pam rəmwhen a mə ikauvehi iou. ¹⁸ Trīni mīnuə rīno nari riti rərəha ia niram, uə rīməuvehi nari riti mīpkuvehi mhə nənimen, tikəmri pen ia kaon səiou. ¹⁹ *Iou, Pol, iakamrai nəgkiariien i ia rəgik, iou tapkərəku. (Mətə tikəpwəh nenouenouiēn mə səim kaon rarə ti nəri nə mə iou iakīnasitu ia niram ikuvehi nīmīruēn vi.) ²⁰ Ouəh, piak, iakokeikei mə tikasitu ia nirak, mo rərīk ragien, ti nəri nə mə krau pəri krauahatətə ia Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ Iakamrai nəkukuə i mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak. Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghīn iakaməres i.

²² *Nənə tikəpnəpenə mwi kwopun riti səiou takapri ikin. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iakameitenhi Kumwəsən mə trəsēni nəfwakiēn me səkimiaha, mo suatuk miou iakrərig pehe tukumiaha.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

²³ *Epafra i iou riti sə kīmrau min iarouarə ia kalapus ti nəghī Iesu Kristo in rīni ramasan tukw ik. ²⁴ *Nənə Mak mīne Aristakas, mīne Temas, mīne Luk iou me nepwīn səməme iahamo pəri wok, irəha mwi hənī ramasan tukw ik. ²⁵ Iakəfwaki

* **1:10:** Kol 4:9, 1Kor 4:15   ^a **1:10:** Nīpwrai nəhag nəha Onesimas in i mə Iəmə sə Ramasitu.   * **1:13:** Fil 2:30   * **1:14:** 2Kor 9:7, 1Tes 5:2   * **1:16:** 1Tim 6:2
* **1:19:** 1Kor 16:21, Kal 6:11   * **1:22:** Fil 1:25, 2:24   * **1:23:** Kol 1:7   * **1:24:** Kol 4:10,14, 1Tim 4:10-11

mə namasanien səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha tramarə
tukumiaha.

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. Iərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpın nəha nərmama kamhometə nakalasia me fwe Rom. Kimərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhiendien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisəien mınraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərərıg mhesi pen mwi Loa səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pik məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. Iesu in rımamhə m kuatia a rınəmwhen ti nuvehi rakaien noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpın səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpın nəkur Isrel səməme haməni nıpərhiendien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərıgien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə həni nıpərhiendien ia Kumwesən ia nəpın səvəi nəmisəien.

¹ Fwe kupwən, nəpın rıpkik mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, ²* mətə nəpın kurirə rinauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia Tini sə rımərfi mə trərımənu ia narımnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rıno neiai mine tıprənə mine narımnari me pam. ³* Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narımnari me pam, maməkwtəmhiri narımnari me pam ia nəgkiariien əsanın səvənhi. Nəpın rınaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

⁴* Tini Kumwesən ruvehe mınasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. ⁵* İakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti səvənhi mə, “İk nərik,

* **1:2:** Sam 2:8, Mat 21:38, Jon 1:3   * **1:3:** 2Kor 4:4, Wok Me 2:33-34, Kol 1:20,

Hip 8:1   * **1:4:** Fil 2:9   * **1:5:** Wok Me 13:33, Hip 5:5, 1Kron 17:13

təkwtək wuni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”

Kumwesən rīpkīni anan mhə ti agelo riti mə,

“Iou takuvehe tata səim,
nənə ik tikuvehe nərīk.”

6 *Mətə nəpīn Kumwesən rīnərhi pehe tīni sə rīməkupwən
mətui ruvehe ia tīprənə i, nənə mīni mə,

“Pwəh nagelo me pam səiou hənīmwi nukurhunraha, mhəsiai
in.”

7 Mətə in rəgkiari ia nagelo me mīni mə,

“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nīmətagi me,
mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərāmi
nəpw me.”

8 Mətə rīnaməgkiari ia tīni nənə mani mə,

“Kumwesən nərīmənūien səim tramarə rerīn ia nuk nuk me.
Ik ikamərīmənu ia nərāmama me səim ia noien atuk-
wātukw.”

9 Ik ikokeikei a natukwātukwien
nənə məm wəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rīnəmri kupwən ik,
nənə ik ikasori ia ik me nepwīn.

Nənə rīno pen oel ia kəmkapwə ramahātən pen mə ik kīg,
mamō rerīm ramāgien məpī raka ik me nepwīn.”

10 Nənə Kumwesən rīni pen mwi ti tīni mə,

“Iərīmənu, fwe nukune narəien ikīnəmri tīprənə i,
nənə narīm nari me ia nīmāgouagou ikīno irəha ia rəgim
mī.

11 Narīm nari me pam i tuhəpkiwən,

irəha tuhakuas mhəmwhen ia tīnari sə rīmərīr,

mətə ik ikamarə rerīn a.

12 Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tīnari,

tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iamīnhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkēm hə mhə nəpīn riti.”

13 Kumwesən rīpkīni pen anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Əkure ia nīkarek mwātuk
meste tako nərāmama səməme haməm wəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tīpage nīsum mī ia nīrəha.”

14 *Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənīm wīn me kamho

tukwīni nari m Kumwesən. In rərhi pehe irəha mə tuhəuvehe
mhasitu ia nərāmama səməme in truvehimīru irəha.

2

Kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan ti nəfe səuvəregi raka

1 Ro iamīnhi irə kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan mwi
ti nəfe səuvəregi raka, kamo kitaha saraka mər mərū irə.

2 *Kitaha sənətə raka mə nəgkiariien səvəi Loa nagelo me

həuvei pen m kaha kupwən me səkitaha ro nīpərhiēnien. Nərmama me pam səməme həno noien ərəha uə hənərui nəgkiariien nəha, kuvei pen nərpwiniēn sə ratukwatukw minraha. ^{3*}Ro pen tsəfo mhəp ti nərpwiniēn sə Kumwesən tro m kitaha trini minuə so nəri auər a ia nəgkiariien i ramasan pīk maməvisau suatuk sə in rauvehimīru nərmama irə? Iərimənu səkitaha rīməkupwən mīni irapw nəgkiariien nəha. Kurirə irə nərmama me i səməme həməregi, irəha hahātən kitaha ia nəgkiariien nəha mə ro nīpərhiēnien. ^{4*}Kumwesən in mwi ro kitaha sətōni mə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien i. In ro nīmətēn me mīne narimnari me nərmama hətōni nənimenraha rier tukwe, nənə muvei pen nīskaiien me səvəi Nənimwīn Ikinan m nərmama resi pen nətərīgien səvənhi.

Iesu rīməuvehe iərmama nīpwran rəmwhen ia nīpwrataha

⁵Ripko mhə nagelo me Kumwesən rīməuvehi utə irəha mə tuhərimənu ia tīprənə vi sə tīrpkuvehe, tīprənə nəha saməgkiari irə. ⁶Nəgkiariien riti sə raməmak ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iərmama in nəri auər a,
mətə rerim tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,

nənə ik ikamətui amasan ti iəməti iərmama.

⁷Ia nəpīn kwakwa a ik ikiməuvehi irapw in reiwaiu inhəripw anan ia nagelo me,

nənə məfəfau pen nasoriēn mīne nīsiaien ia kənkəpwə,

^{8*}məmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nīsun mi.”

Nəgkiariien i sə rani mə Kumwesən rəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nīsui iərmama nīpwran mə Kumwesən rīpkəpwəh mhə kuatia mə iərmama trəpwəh nərimənuiēn irə. Mətə kitaha səpkətōni mhə ihi iərmama ramərimənu ia narimnari me pam. ^{9*}Mətə nari kuatia sənətōni in i Iesu sə Kumwesən rīməuvehi irapw in reiwaiu anan ia nagelo me səvəi nəpīn kwakwa a. Nənə təkwtəkwi nənə kīnəfəfau pen nasoriēn mīne nīsiaien ia kənkəpwə ti nəri nə mə rīməuvehi nəmisəien memhə. Ouəh, ia namasanien səvəi Kumwesən in remhə muvei təmwi nərmama pam.

^{10*}Kumwesən sə rino narimnari me pam mə narimnari me nəha səvənhi, in ro noien riti ramasan pīk in i ro Iesu rīregi nəmisəien me. Nəmisəien me nəha həno Iesu ruvehe matukwatukw məmwhen. In iərmama sə rukupwən mousi əmwesi nəkwus ti nuvehimīruēn nīpwnti Kumwesən me

* 2:3: Hip 10:29, 12:25 * 2:4: Mak 16:20, 1Kor 12:4,11 * 2:8: 1Kor 15:27

* 2:9: Fil 2:8-9 * 2:10: Rom 11:36

həpik. Kumwesən truvehi utə irəha tuhəuvən mharə ia kwopun ramser. ¹¹ *Iesu ramo nərmama me səvənhi həuvehe mho nəkur ikinan me mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən noien ərəha səvənraha riwən. Nənə Iesu mine nərmama me səvənhi səvənraha tata kuatia a. Ro pen Iesu ripkauris mhə mə trəkwein irəha mə piəvni me ¹² nəpən raməgkiari iamīnhi irə minuə,

“Iou takini irapw nəghim ti piak me.

    Ia nimwrhenhi nousəsīmwinien səvənraha takəgnəgini ik.”

¹³ In rani mwi mə,

“Iou takəmri pen nahatətəien səiou ia Kumwesən.”

Nənə mani mwi mə,

“Ətə ro. Iou i kimaha nəkwərhakwərha me səməme Kumwesən riməuvei pehe irəha miou.”

¹⁴ *Ti nəri nə mə nəkwərhakwərha me nəha nusanraha mine nitenraha rarə, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iərmama rəmwhen a ia nirəha nusan mine niten rarə. In ro iamīnha irə mə tremhə, nənə ia nemhəien səvənhi trouraha iəremhə sə rauvehi niskaiien səvəi noien iərmama remhə. Iəremhə nəha Setan. ¹⁵ Ti nəri nə mə nərmama haməhekir nemhəien, nehekiriien səvənraha raməkwtəmhiri tərini irəha nəpən me pam ia nimiruien səvənraha. Rəmwhen a mə irəha slef me. Mətə Iesu rimamhə mə truvei raka irəha, tuhəpwəh mwi noien irəha slef me. In ruvəfi nari ia nirəha. ¹⁶ *Rino nukurənien irə mə Iesu ripkasitu mhə ia nagelo me, mətə rinasitu ia kwənəkwus me səvəi Epraham. ¹⁷ *Ro pen in riməuvehe məmwhen a ia piəvni me ia noien me pam, mə ia nikaren səvəi wok səvəi Kumwesən, in rukurən nuveheien pris asori anan riti sə trapi ti nərmama me səvənhi, nənə irəha həukurən nətigiteien irə traikuas raka noien ərəha me səvənraha. ¹⁸ Ti nəri nə mə in ruvəregi raka nəmisəien ia nəpən nəha kinameipweipwi in ia noien ərəha ro pen in rukurən nasituien ia səməme kameipweipwi irəha ia noien ərəha ipwet mine.

3

Iesu in rasori məpi raka Moses

¹ Ro pen, piak ikinan me, nərmama me Kumwesən ia neiai rinəkwein pəri ia kitaha m kimiaha, hətərig ro ia Iesu, aposol mine pris asori anan səvəi nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw. ² Kumwesən riməuvehi utə in mə tro wok i, nənə in ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam, rəmwhen ia Moses fwe kupwən in rino nəkwai Kumwesən ia wok me pam

* **2:11:** Mat 25:40, Mak 3:35, Jon 20:17   * **2:14:** Jon 12:31, 1Jon 3:8, Rev 12:10

* **2:16:** Aes 41:8-9   * **2:17:** Fil 2:7, Hip 2:14, 1Jon 2:2, 4:10

səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. ³ Mətə Iesu in rasori məpi raka Moses rəmwhen iəmə sə ruvrhəkin nimwə riti in rasori məpi raka nimwə nəha. ⁴ Ouəh nīpərhiēnien, nimwə me pam kuatia kuatia iərmama ruvrhəkin, mətə Iəmə sə rīməuvrhəkin narimnari me pam in nəha Kumwesən. ⁵ *Moses in iotukwininari riti sə ro nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mukupwən mini irapw narimnari me səməme Kumwesən trəgkiari mwi irə kurirə ikin. ⁶ *Kristo, in mwi ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə rīpko mhə in iotukwininari a riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tini Kumwesən sə ramərimənu ia nimwə nəha. Nənə trini minuə kitaha saməkwtəmhiri noien i samo, noien sə samahatətə əknekīn ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə, in i rahatən pen mə kitaha nimwə səvənhi.

Tihəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai

⁷ Ro pen rəmwhen ia Nənīmwin Ikinan rani,
‘Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

⁸ *hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,
rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui
nəkwai Kumwesən,
nəpin irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesak-
wes.

⁹ Kwopun nəha, ia nəpin me meste nuk foti, kaha kupwən
me səkimiaha hamətoni narimnari me səməme iakamo
minraha,
mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətoni
mwi niskaiien səiou.

¹⁰ Ro pen niemaha rəpi iou ti nərmama me nəha,
nənə iakini mə, ‘Ia nəpin me pam irəha kamhəuvən
mamharikou ia rerinraha.
Irəha həpkesi pen mhə suatuk me səiou.’

¹¹ *Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaahi mini mə,
‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpin riti mhəuvehi
napwisien səiou.’ ”

¹² Piak me, tihətui amasan, kamo kimiaha riti rerin ruvehe
mərəha, məpwəh niniien nīpərhiēnien ia nəgkiariien pərhiēn,
miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramiru, mevən isipwin
tukwe. ¹³ Mətə nəgkiariien nəha Nənīmwin Ikinan rīmāni
mə “ipwet” ramarə ihi, ramasan mə kimiaha tihaməkeikei
mamhəgkiari m kimiaha me mamhərpwi əknekīn kimiaha
me ia nəpin me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kimiaha
riti mo kənkapwə riskai. ¹⁴ *Iakani iaminha irə ti nəri nə

* 3:5: Nam 12:7 * 3:6: Kol 1:23, Hip 3:14 * 3:8: Eks 17:7, Nam 20:2-5

* 3:11: Nam 14:21-23 * 3:14: Hip 3:6

mə kitaha tsaməkeikei mhahatətə əknekɪn ia Kristo rəmwhen səno fwe kupwən nəpɪn səuvehe vi a mhahatətə irə. Trini minuə səkwətəmhiri noien nəha səkitaha meste nimiruien səkitaha ro sampam, rahatən pen mə nipərhiendien kitaha nərmama me səvəi Kristo, saməuvehi pəri narimnari me kitaha min. ¹⁵* Nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan rani iamɪnhi irə:

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən, hiəpwəh noien kəmkarwəmiaha riskai, rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən.”

¹⁶* Nisimə me nəha həməregi reri Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwən? Irəha pam səməme Moses rɪməri irəpw irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh, irəha nəha. ¹⁷* Nisimə me nəha həno Kumwesən niemaha rəpi nuk foti? Irəha səməme həno noien ərəha, nənə nipwranraha rɪmwei pen ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm? Ouəh, irəha nəha. ¹⁸* Nisimə me nəha Kumwesən raməgkiari mɪnraha mauvehi kwəsuaahi mə irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpɪn riti mhəuvehi napwɪsien səvənhi? In raməgkiari m nərmama səməme hənərui nəkwən. ¹⁹ Ro iamɪnhi irə sətoni mə kinise irəha həpkuvnimwə mhə ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nipərhiendien ia Kumwesən.

4

Napwɪsien riti nəha ikin nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvehiien ipwet

¹ Mətə kitaha i, Kumwesən ruvəni raka tukutaha mə kitaha səukurən nuvnimwəien mhəuvehi napwɪsien səvənhi, nənə nəgkiariien nəha ramərer maməsevər tukutaha. Ro pen pwəh səhekir. Rərəha mə tukəkiri kimiaha riti kətə mə rəpwəh nesteien napwɪsien nəha. ² Kitaha səuvəregi raka nəgkiariien amasan riti rəmwhen nərmama me nəha fwe kupwən həməregi. Mətə nəgkiariien nəha irəha həməregi rɪpkasitu mhə ia nirəha, ti nəri nə mə irəha həməregi a mətə həpwəh nahatətəien irə. ³* Mətə kitaha səməme səuvəni raka nipərhiendien ia nəgkiariien nəha saməuvnimwə mamhəuvehi napwɪsien nəha Kumwesən raməgkiari irə mamini mə,

“Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaahi, mɪni mə, ‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpɪn riti mhəuvehi napwɪsien səiou.’”

In rini iamɪnhi irə nəri auər a mə rino pam wok me səvənhi ia nəpɪn rɪnəmri tiprənə irə. ⁴* Kitaha səukurən mə rino pam

* 3:15: Hip 3:7-8 * 3:16: Nam 14:1-35 * 3:17: 1Kor 10:10 * 3:18: Hip 3:11 * 4:3: Hip 3:11 * 4:4: Jen 2:2

raka wok me naha iaminha irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nəpin sə ro sefen irə, mani mə, “Ia nəpin səro sefen, Kumwesən rapwis ia wok me pam səvənhi.” ⁵ *Nənə rani mwi ia kwopun i mə, “Irəha tihəpkuvnimwə mhə ia nəpin riti mhəuvehi napwisien səiou.”

⁶ Nərmama səməme haməkupwən mhəregi nəgkiariien amasan, irəha həkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə napwisien naha ti nəri nə mə irəha hənərui nəkwai Kumwesən. Mətə napwisien naha raməmak ihi mə nərmama nepwin mwi irəha həkurən nuvnimwəien mhəuvehi. ⁷ Ro nukurənien i mə ro iaminha irə ti nəri nə mə nuk ripik rukurau nənə Kumwesən rəmri mwi nəpin riti mwi kani mə “Ipwet.” Kig Tevit riməni irapw nəri naha ia nəgkiariien i iakuvəni raka, rani mə,

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,
hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai.”

⁸ *Fwe kupwən, Josua ripkuvei pen mhə napwisien minraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen minraha Kumwesən ko ripkini mhə mwi nəpin əpə riti mwi kurirə. ⁹ Mətə Kumwesən rini nəpin əpə riti mwi. Ro iaminhi irə napwisien riti naha ikin raməmak ihi nərmama me səvəi Kumwesən həkurən nuvnimwəien mhəuvehi. Napwisien naha rəmwhen ia sapat, ¹⁰ *ti nəri nə mə iərmama sə truvnimwə muvehi napwisien naha səvəi Kumwesən, in mwi trapwis ia wok səvənhi rəmwhen ia Kumwesən rinapwis ia wok səvənhi fwe kupwən. ¹¹ Ro pen pwəh kitaha sousari əknekin mə tsəuvnimwə mhəuvehi napwisien naha. Rərəha mə kitaha riti tresi pen noien səvəi nəkur kupwən me səməme hənərui nəkwai Kumwesən mhəmwei.

¹² *Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə Nəgkiariien səvəi Kumwesən ramiru mamə nipwran, məhia məpi raka nau səvəi naruagənien sə rəhia ia nikaren pəri mi, mamərai ərori iərmama meste fwe imwə anan ia kwopun nimiruien mine nənimwin krauarə ikin, meste kwopun nikəkrin me həripin ikin mine nui fwe imwə ia nikəkrin me, maməkiri nətərigien me mine noien afafa me ia reri iərmama. ¹³ Nari riti riwən sə Kumwesən rino ko rərkwafə ia nənimen, mətə in ramətə pam irəha. Nənə in naha trəres kitaha mə sənəfarə irə ia nimiruien səkitaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴ *Ro pen pwəh səkwətəmhiri əknekin nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw ti nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti səkitaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesən sə rutə

* **4:5:** Sam 95:11   * **4:8:** Dut 31:7, Jos 22:4   * **4:10:** Hip 4:4   * **4:12:** 1Pit 1:23, Efes 6:17, Rev 1:16, 19:15, Jon 12:48   * **4:14:** Hip 3:1, 10:23

mæpi raka nimagouagou mevæn fwe ia neiai. ¹⁵ Pris asori anan naha sækitaha rukuræn amasan mæ niskaiien sækitaha riwæn, nənə ramapi tukutaha, ti nəri nə mæ narimnari me pam haneipweipwi raka in. Mætə nari kuatia in ripko mhə noien ərəha. ¹⁶ *Ro pen pwəh səpwəh nehekiriien. Pwəh səuvən ipaka ti jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, jea sə namasanien raku pen ikin. Ia kwopun naha in trapi kitaha, muvei pehe namasanien m kitaha nəpin samətui in mæ trasitu ia kitaha.

5

¹ Kitaha səukuræn mæ ia narəien səvəi nəkur Isrel nəpin me pam Kumwesən rarfi iərmama riti ia reri nərmama mauvehi utə in mæ truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan naha tro suatuk səvəi nərmama həuvən ti Kumwesən. In rauvei pen tukwini narimnari me səvənraha m Kumwesən ia təkure nifata, nənə mavi netə ti nuvehi rakaiien noien ərəha me səvənraha. ² *Nərmama səməme hamreirei nari mamhəuvən ia mour, pris asori anan naha rukuræn noien rimeru ti nirəha ti nəri nə mæ in mwi ripkiskai mhə mamə noien ərəha nəpin ripik. ³ *Ro iamihhi irə in traməkeikei muvi netə ti nuvehi rakaiien noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo mwi səvəi nərmama.

⁴ *Nənə iərmama riti ko ripkuvehi utə atukw mhə in mæ tro wok səvəi pris asori anan, mətə Kumwesən rəkwein in mæ tro rəmwhen rinəkwein ia Eron fwe kupwən. ⁵ *Rəmwhen a mwi Kristo ripkuvehi utə atukw mhə in mæ in pris asori anan, mətə Kumwesən rimerfi, nənə mini pen tukwe in mæ, “Ik nərək.

Təkwtəkwi iakuvehe tata atukwatukw səim.”

⁶ *Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukuə Ikinan in rani mæ, “Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, tikauvehi wok i ia nəpin me mine ia nuk nuk me.”

⁷ *Ia nimiruien səvənhi ia təkure tiprənə i Iesu raməfwaki m Kumwesən maməres nari, mamasək əpwəmwis nise nənimem ramaiu. Kumwesən rauvehi niskaiien ti nuvehimiruien in mæ trəpwəh nemhəien. Nənə in ramsiai Kumwesən mamə nəkwan, ro pen Kumwesən riregi in. ⁸ Nipərhiienien Iesu in Tini Kumwesən, mətə rimerəgi nəmisiəien. Ro pen nəmisiəien səvənhi ro in rukuræn amasan nipwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹ Nənə nəpin ruvehe minatukwatukw pam, in ruvehe nukune nimiruien rerin kauvehimiru nərmama me pam irə səməme kamho nəkwan. ¹⁰ *Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mæ in pris asori

* 4:16: Hip 10:19 * 5:2: Hip 4:15 * 5:3: Lev 9:7, 16:6 * 5:4: Eks 28:1

* 5:5: Hip 1:5 * 5:6: Hip 6:20, 7:1, 17 * 5:7: Mat 26:39-46, Fil 2:6-8 * 5:10:

Hip 5:6

anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nəgkiariien kani kaməsuaṗwiri irəha irə

¹¹ Kimaha iahaməuvehi nəgkiariien riṗik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, mətə rəknekin ti nini amasan pamien tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiarpaha niregiien nari riti nənə mhəukurən. ¹² *Kinahatən raka kimiaha tui ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Təkwtəkṗuni ratukwatukw a mə kimiaha tihahatən nərmama me irə, mətə kimiaha ko hiṗko mhə. Təkwtəkṗuni nəha tukaməkeikei kahatən mwi kimiaha ia nukune nəgkiariien səvəi Kumwesən. Kimiaha hiamesis a ko hiṗkani mhə nəveginien skai. ¹³ Mətə iərmama sə ramesis ihi iamīnha irə trəfo mukurən nəgkiariien səvəi natukwatukwien? Rəknekin ti nəri nə mə in iəkunouihi. ¹⁴ *Mətə nəveginien sikai sənəi nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəṗin me, nətərigien səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mine sə rərəha.

6

¹ Ro pen ramasan mə tsəpkahatən mhə mwi nukune nahatəniien səvəi nahatətəien ia Kristo, mətə ṗwəh səuvən atukwatukw ti nəgkiariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərəig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəṗərhi raka təmwki nimwə. Nəṗin nəha təkwtəkṗuni səvəi niriṗesuien nimwə. ² *Kitaha səuvəukurən raka nahatəniien me səvəi noien me səṗəmsəṗə səvəi paptəes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvəi nəmri penien rəgi iərmama ia kənkapwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama, nənə muvei pen nəṗṗwīnien rerin m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Riṗkamasan mhə mə tsəsmwatuk mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəṗin me. ³ Ro iamīnhi irə trini minuə Kumwesən rəsni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmruə raka.

⁴ Hiəukurən mə nərmama nəṗwīn nəha irəha həuvəuvehe raka ia nukuraanien, mhənənimwi əghan raka namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi ṗəri raka Nənīmwin Ikinan kitaha minraha, ⁵ *mhənənimwi əghan raka nəgkiariien səvəi Kumwesən mə ramasan, mhəuvəregi raka niskaiien səvəi nitətə sə triṗko mhə tui ruvehe, ⁶ *mətə təkwtəkṗuni hənəṗwəh nahatətəien

* 5:12: 1Kor 3:1-3   * 5:14: Rom 16:19, Fil 1:10   * 6:2: Hip 9:14   * 6:5:

1Tes 2:3   * 6:6: Mat 12:31, Hip 10:26-27, 1Jon 5:16

səvənraha mhəuvərarig. Irəha tuhəfo mhərərīg mwi ia noien ərəha səvənraha mhəuvehe mwi ti Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənərui tərini pen mwi Tini Kumwesən ia nei kamarkuau, mhəuvehi utə mwi in, mho auris in ia nəmri nərmama.

⁷ Tīprənə sə rauvehi amasan nui səvəi nesən sə rətəgətəg irapw irə nəpīn rīpīk, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ *Mətə mə tīprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro rīrevīn, rīpkamasan mhə mwi ti nari riti, rīnamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpīn sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam narimnari səməme kamharə irə.

⁹ Nərmama keikei me, kimaha iahaməgkiari iamīnhi irə, mətə iahəukurən amasan ia kimiaha mə noien səkimiaha ramasan mwi məpi raka tīprənə ərəha nəha. Kimiaha hiamo narimnari me səməme kamhahatən pen mə Kumwesən ruvəuehimīru pərhiēn kimiaha. ¹⁰ *Kumwesən ko rīpkenouenou mhə narimnari me səməme hiəno ti nəri nə mə noien səvənhi ratukwatukw a ia nəpīn me pam. Nənə in ko rīpko mhə nəri auər a ia noien amasan səvəi nokeikeiēn sə hiəno min, nənə mamho ihi, nəpīn hiənasitu ia nərmama me səvənhi. ¹¹ *Nənə kimaha iahokeikei mə kimiaha kuatia kuatia rerīmiaha tragien ti noien iamīnha irə mamhəuvən meste tihəuvehi nəfe hiaməmri pen əknekīn nətərīgīēn səkimiaha irə. ¹² Kimaha iahəpwəh nokeikeiēn mə tiharpaha, mətə iahokeikei mə tihəmwhen ia nərmama səməme hamahatətə, nənə nətərīgīēn səvənraha rəpwəmwis, nənə həukurən nuvehiēn narimnari me səməme Kumwesən rīno promes mə truvei pen mīnraha.

Promes səvəi Kumwesən traməkeikei muvehe mukuə

¹³ Nəpīn Kumwesən rīno promes m Epraham fwe kupwən, nahag riti mwi riwən mə in truvehi mo nəgkiariēn səvənhi rīpam, ti nəri nə mə nəghi Kumwesən rasori məpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesən ruvehi atukw a kwəsuahe ia nəghīn, ¹⁴ *mani mə, “Takani nīpərhiēn mə iou takəkwein amasan ia niram, mo nərmama ia kwənəkwas səim tuhəpīk.” ¹⁵ Ti nəri nə mə nətərīgīēn səvəi Epraham rəpwəmwis, in reitenhi meste ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rīno promes mə truvei pen min.

¹⁶ *Nəpīn iərmama ruvehi kwəsuahe ia nəghi iəmə asori riti səvənhi, nənə kwəsuahe nəha səvənhi rərihi nəgkiariēn səvənhi rīpam. Nənə nərmama tuhaməkeikei mhəni nīpərhiēn ia nəgkiariēn səvənhi, ko həpkəvisə mhə

* 6:8: Jen 3:17-18 * 6:10: Hip 10:32-34 * 6:11: Hip 3:14 * 6:14: Jen

22:16-17 * 6:16: Eks 22:10-11

mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi ia nəghin iamīnhi irə, ti nəri nə mə in rokeikei mə tro nərmmama me i səməme tuhəuvehi nəfe in rino promes həukurən amasan mə nətərigien səvənhi ko kīpkuvsiini mhə nəpīn riti. ¹⁸ *Nəgkiariien mi nəha promes mine kwəsuaahi ko kīpkuvsiini mhə ia nəpīn riti. Ia nəgkiariien mi nəha Kumwesən ko rīpkeikuə mhə. Kitaha nərmmama me i sənəp raka mhəuvən mamhərkwafə ipaka ti Kumwesən, nəgkiariien mi nəha krouasitu asori ia kitaha, rauo mə kitaha tsəkwtəmhiri əknekīn noien i samo, noien sə sameitenhi nəri amasan i Kumwesən rīnəmri kupwən ia kitaha. ¹⁹ Nəri amasan nəha sameitenhi raməkwtəmhiri nīmīruvien səkitaha rəmwhen ia aean sə ravi tərini nitətə. Kitaha sameitenhi nəri amasan nəha rəmwhen mə kitaha səuvəuvnimwə raka ia kwopun ikinan anan sə tīnari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nimwə səvəi Kumwesən. ²⁰ *Iesu ruvəuvnimwə raka ia kwopun nəha. In ruvnimwə tukwini səkitaha mə trəsevər ia suatuk səkitaha. In ruvəuvehe raka mīno pris asori anan irə rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, nənə in trauvehi ia nəpīn me ia nuk nuk me.

7

Pris asori anan nəha Melkisetek

¹ *Fwe kupwən, iəmə i Melkisetek, in kig səvəi Salem, nənə in pris səvəi Kumwesən i in rasori pik anan. Nəpīn Epraham rīmavən ia naruagənien irəha kig me, nənə in ruvehi irəpw irəha, nənə in rīrərig mīnauvehe, Melkisetek ramevən mətōni ia suatuk, nənə rəfwaki mərəs Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham. ² Nənə Epraham roueite nautə me pam ia kusen ten nənə muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nīpwran i mə Kig səvəi Natukwatukwien. Nənə nəghin riti mwi kaməkwein in irə mə kig səvəi Salem. Nīpwran mə Kig səvəi Nəmərīnuvien. ³ *Nəkukuə Ikinan rīpkəgkiari mhə ia tata səvənhi mine mama səvənhi mine kwənəkwas me səvənhi, nənə mīpkīni mhə nəpīn rīnətui irə mine nəpīn rīmāmhə irə. Rəmwhen mə in rīpkemhə mhə, in ramo ihī wok səvəi pris. Ro iamīnhi irə ikətōni mə in rəmwhen ia Tīni Kumwesən, in pris rerīn riti.

⁴ Rerīmīaha trīrhi ro Melkisetek mə in nəfe iəmə asori. Epraham kaha kupwən səkitaha rīnoeite nautə me səvəi kig me səməme rīməuvehi irəpw irəha ia naruagənien, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. ⁵ *Kitaha səukurən mə ia nuk me pam nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuai

* **6:18:** Nam 23:19, 1Saml 15:29   * **6:20:** Lev 16:2-3, Lev 16:12,15, Hip 5:6

* **7:1:** Jen 14:17-20   * **7:3:** Sam 110:4   * **7:5:** Nam 18:21

nautə me səvənraha ia kusen ten mhəuvei pen kusen kuation m kwənəkwus me səvai Livae səməme irəha pris me rəmwhen ia Loa səvai Kumwesən rani. Nəri auər a mə pris me nəha irəha kwənəkwus me səvai Epraham, mətə piəvnraha me tuhaməkeikei mhəuvei pen nautə me nəha minraha. ⁶ Melkisetek, ripko mhə in kwənəkwus riti səvai Livae, mətə Epraham riməuai nautə me nəha ia kusen ten muvei pen kuation min. Nənə Melkisetek rəfwaki m Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham i Kumwesən rino promes me min. ⁷ Nənə nərmama pam həukurən. Iərmama sə rauvehi nahag asori trəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia iərmama sə in inhəripw irə. ⁸ Nənə pris me i ipwet mine səməme kauai nautə me kusen ten kauvei pen kuation minraha, irəha nərmama me a səməme tuhəpkemhə. Mətə Melkisetek i kuai nautə me kusen ten kuvei pen kuation min, Nəkukuə Ikinan rani mə in ramiru. ⁹ Rosi kitaha səukurən ninien mə Livae, iəmə i nəkur Isrel ipwet mine kamhəuai nautə me səvənraha kusen ten mamhəuvei pen kusen kuation m kwənəkwus me səvənhi, rəmwhen mə Livae atukwatukw nəha fwe kupwən riməuai nautə nəha səvai Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. ¹⁰ Iakani iaminha irə ti nəri nə mə nipərhiēnien Livae rinəpwəh ihi nətuiien ia nəpin nəha Melkisetek rinətoni Epraham ia suatuk, mətə in rinəmak raka ia nite^a kaha nəha səvənhi Epraham.

Iesu Kristo in rəmwhen ia Melkisetek

¹¹ Wok səvai pris me nəha kamhəuku pen ia kwənəkwus səvai Livae in nukune Loa sə Kumwesən riməuvei pen m nəkur Isrel. Mətə wok səvai pris me nəha rəpwəh nəmwhenien, ko irəha həpkəmri atukwatukw pam mhə nari. Ro pen pris əpə riti traməkeikei muvehe, mipkəmwhen mhə ia Eron, mətə in rəmwhen ia Melkisetek. ¹² Nənə hiəukurən nəpin kuvsini noien səvai nifien pris, nənə tukaməkeikei kuvsini mwi Loa. ¹³ Traməkeikei mo iamihhi irə ti nəri nə mə kitaha saməgkiari ia lərimənu səkitaha sə riməuku pen ia kwənəkwus əpə riti. Iərmama riti riwən ia kwənəkwus nəha rino raka wok səvai pris ia nifatə. ¹⁴ *Nərmama həuvəukurən raka mə in riməuku pen ia kwənəkwus səvai Juta. Nəpin Loa səvai Moses raməgkiari ia wok səvai pris me, ripkəgkiari anan mhə ia kwənəkwus nəha. ¹⁵ Ruvehe mo mwi nukurənien irə mə kuvsini noien səvai nifien pris ti nəri nə mə pris riti mwi ruvəuvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In riməuvehe pris mipkesi pen mhə loa nəha sə rani kwənəkwus səvai pris me, mətə resi pen niskaiien səvai nimiruien i ko ripkiwən mhə

^a **7:10:** Uə “in fwe ia nipwrai kaha səvənhi”

* **7:14:** Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5

ia nāpīn riti. ¹⁷ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə,

“Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən,
nənə tiko wok səvəi pris ia nāpīn me ia nuk nuk me.”

¹⁸ Nəgkiariien naha rīnəmri karen loa kupwən, ti nəri nə mə nīskaiien səvənhi riwən, in rīpkasitu mhə, ko rīpko mhə nari riti. ¹⁹ *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa səvəi Moses rīreirei nəmri atukwatukwien nari riti. Nənə təkwtəkwwuni naha, noien əpə riti sə in ramasan məpi raka ruvəuvehi təmwhəkīn mə kitaha tsəmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə. Noien naha in suatuk səkitaha ti nevənien ipaka ti Kumwesən.

²⁰ Nari riti mwi Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi muvehi utə noien naha. Nāpīn nərmama me naha fwe kupwən həuvehe mho irəha pris me, nuvehien kwəsuaahi riwən. ²¹ *Mətə nāpīn Iesu rīməuvehe mo in pris, Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi mīni mə:

“Iərimənu rīməuvehi kwəsuaahi riti,
nənə ko rīpkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi.
Ik tiko wok səvəi pris ia nāpīn me ia nuk nuk me.”

²² *Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi iamīnhi irə, mo Iesu ruvehe iərmama sə rəmri nəgkiariien i kīnərihi tərini əknekīn irə ramasan məpi raka.

²³ Nari riti mwi, pris kupwən me həpīk, ti nəri nə mə kuation tro wok mamevən memhə nənə riti ruvehi təmwhəkīn. Irəha həpkuvehi mhə wok rəpwəmwis. ²⁴ Mətə Iesu, in truvehi wok səvəi pris ia nuk nuk me mīpko mhə sampam, ti nəri nə mə in ramarə rerin. ²⁵ *Ro iamīnhi irə in rukurən nuvehimīruien nərmama me səməme kamhəuvən ti Kumwesən ia suatuk sə in rino. In rukurən nuvehimīruien irəha ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti nəri nə mə in ramarə rerin, maməgkiari tukwini səvənraha m Kumwesən.

²⁶ *Pris asori anan riti sə ro iamīnhi in rəmwhen ti nasituien ia kitaha ti nəri nə mə in iəmə ikinan, in rīpko mhə noien ərəha uə noien əmkemik. In ropə ia nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə kīməuvehi utə in, in rasori məpi raka irəha fwe ia neiai. ²⁷ *In ropə ia pris asori anan me naha. Nāpīn me pam irəha tuhaməkeikei mhəkupwən mhəvi netə ti naikuas rakaien ia noien ərəha me səvənraha kurirə həpko səvəi nərmama ti naikuas rakaien noien ərəha me səvənraha. Mətə Iesu rīməvi netə m kuation a rīnəmwhen ko rīpko mhə mwi ia nāpīn riti mwi. In rino noien naha nāpīn rīnəsēni nīmīruien səvənhi memhə. ²⁸ *Loa rauvehi utə pris asori anan me səməme həpkiskai mhə. Mətə kwəsuaahi səvəi Kumwesən,

* 7:17: Hip 5:6   * 7:19: Hip 9:9   * 7:21: Hip 5:6   * 7:22: Hip 8:6, 12:24

* 7:25: Rom 8:34   * 7:26: Hip 3:1   * 7:27: Hip 5:3   * 7:28: Hip 5:1-2

sə rukurirə ia Loa, in ruvehi utə Tini sə ramasan məmwhen ti noien wok nəha ia nuk nuk me mipko mhə sampam.

8

Iesu in pris asori anan səkitaha

¹ *Kimaha iahaməgkiari ia nəri i, mətə nukunen ro iam̄inhi irə. Səkitaha riti pris asori anan rəmwhen a ia sə i iahaməni. In fwe ia neiai. Jea nəha Kumwesən asori raməkure irə mamərimənu, pris asori anan nəha səkitaha rinəkure ia n̄ikare jea nəha mwatuk. ² In ramo wok ia nəkwai kwopun ikinan, in i nimwə tapolen pərhiən sə Kumwesən r̄iməvi fwe ia neiai. Ripko mhə iərmama r̄iməvi nimwə tapolen nəha.

³ Pris asori anan me pam səməme Loa r̄iməuvehi utə irəha wok səvənraha fwe ikin. Irəha haməuvei pen narimnari me m Kumwesən, mamhəvi netə ia n̄ifatə səvənhi. Ia suatuk kuatia a, pris asori anan səkitaha, in mwi traməkeikei muvei pen nari riti m Kumwesən. ⁴ Tr̄ini m̄inuə in ramarə ihi ia t̄iprənə i, ko ripkuvehe mhə mo in pris riti, ti nəri nə mə pris me hənarə raka mə tuhəuvei pen narimnari m Kumwesən rəmwhen Loa rani. ⁵ *Pris me nəha, irəha kamho wok səvənraha ia nəkwai nimwə sə rauvni a narimnari me səməme kamharə ia neiai. Ro pen nəp̄in Kumwesən r̄iməni pen ti Moses fwe kupwən mə tr̄ivi nimwə tapolen, m̄ini mə,

“Tikaməkeikei mətui amasan mə tiko narimnari me i səvəi nimwə tapolen

resi pen atukwatukw nəfe iakinahatən raka ik irə fwe ia təkuār.”

⁶ *Mətə təkwtəkwuni Kristo r̄iməuvehi wok səvəi pris sə ramasan məpi raka wok səvəi pris kupwən me. Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə in rinərihi tərini əknek̄in ramasan məpi raka nəgkiariien kupwən, ti nəri nə mə ramərer utə ia promes me səməme hamasan mhəpi raka.

⁷ Nəgkiariien sə kiməkupwən kərihi tərini əknek̄in ripkatukwatukw pam mhə. Ko ratukwatukw pam tukərihi tərini əknek̄in nəgkiariien vi riti ti nəfe? ⁸ Mətə Kumwesən rinətoni mə irəha həkpatukwatukw mhə nəp̄in rani mə,

“Nəp̄in nəha ikin rauvehe

sə takərihi tərini əknek̄in nəgkiariien vi riti
nəkur Isrel m̄ine nəkur Juta tuharə irə.

⁹ Nəgkiariien nəha ripkəmhwen mhə ia nəgkiariien nəha iakinərihi tərini əknek̄in
mə kaha me səvənraha tuharə irə,
ia nəp̄in nəha iakiməuvehi rəḡinraha
miri irapw irəha fwe tənə Ijip.

* 8:1: Hip 1:3, 3:1, Hip 10:12, 12:2
Hip 7:22, 9:15, 12:24

* 8:5: Kol 2:17, Hip 9:23, Eks 25:40

* 8:6:

Irəha həpkəkwtəmhiri mhə nəgkiariien səiou,
nənə ro pen iakenouenou irəha. Iou Iərimənu iakani
iamin̄ha irə.

10 *Nənə iou Iərimənu iakani mə nəgkiariien səiou takərihi
təriini əknekin ia nəpin sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə
ro iam̄inhi irə:

Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha,
nənə mirai pen ia rerinraha.

Iou takuvehe mo iou Kumwesən səvənraha,
nənə irəha tuhəuvehe mho irəha nərmama me səiou.

¹¹ Ko irəha riti ripkevən mhə mahatən nəkur imwəni me
uə piəvni mə, 'Ik tikaməkeikei mukurən Iərimənu i.'

Ko ripkahatən mhə irəha iam̄inhi ti nəri nə mə irəha pam
tuhəukurən iou,
iərmama sə in inhəripw anan ia nirəha, mevən meste
iərmama sə in rasori ia nirəha.

12 *Iou takapi irəha ti noien me səvənraha səməme
həpkatukwatukw mhə,
nənə rerik tripkrihi mhə mwi noien ərəha me səvənraha ia
nəpin riti."

¹³ Nəpin Kumwesən raməgkiari ia nəgkiariien nəha in
trərihi təriini əknekin mə in nəgkiariien vi, nipwran i mə
nəgkiariien riməkupwən mərihi təriini əknekin rinakuas.
Nənə nəri sə rinakuas, rinəpwəh nəmwhenien, nənə tripko
mhə tui riwən.

9

Nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tīprənə i

1 *Nəgkiariien nəha Kumwesən riməkupwən mərihi təriini
əknekin fwe kupwən səvənhi me fwe ikin loa kamhahatən
mə tukəfwaki irə, nənə səvənhi riti nimwə tapolen kaməfwaki
irə ia tīprənə i. ² *Nimwə tapolen nəha kiməvi kərpifi
nəkwan kəru. Nəkwan sə kukupwən kuvnimwə ikin kani
mə Kwopun Ikinan. Ia kwopun nəha nəri kamhiai pen
napw irə raməhiarpw mine tepol kaməmri utə bred ikinan
irə. ³ *Nəkwan sə ro kəru irə, kiməvi tukuahag tinar̄i irə, kani
mə Kwopun ikinan anan. ⁴ *Kwopun nəha, nifatə riti fwe
ikin k̄ino ia kol, kauvani nimwəkmwəki nari nipekin rapein
amasan ia təkuren. Pokis riti fwe ikin kiməvegi nikarkaren
me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha t̄ikinari riti k̄ino ia kol
nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə. Rigi nei nəha r̄ino
tihin mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis

* 8:10: Hip 10:16   * 8:12: Hip 10:17   * 9:1: Eks 26:1-30   * 9:2: Eks
25:23-40   * 9:3: Eks 26:31-33   * 9:4: Eks 16:33, Eks 25:10-16, Eks 30:1-6, Nam
17:8-11, Dut 10:3-5

nəha. Kəruətərei mi kəru nəha kimərai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin.

⁵* Ia təkure pokis nəha nənimwi Jerupim kəru nəha ikin səmami krouahatən pen mə Kumwesən raməmak fwe ikin. Təəginrau krouvi atukw i rəuiui kwopun nəha Kumwesən rauvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama ikin. Mətə təkwtəkwuni nəha nəpin riwən ti niniien narimnari me i mərəi kwərhakwərha. ⁶* Nəpin hənəmri amasan pam narimnari me nəha, ia nəpin me pam pris me kamhəuvnimwə mamhəier ia kwopun ikinan, mamho wok səvənraha. ⁷* Mətə kwopun ikinan anan, pris asori anan in əpa rauvnimwə ikin. Mətə ko ripkevən mhə ia nəpin me. In rauvnimwə ia kwopun nəha nəpin kuatia ia nuk me. Nənə nəpin in rauvnimwə traməkeikei muvehi netə, mevən muvei pen m Kumwesən ti noien ərəha səvənhi mine noien ərəha səvəi nərmama həno mhəirei. ⁸* Ia narimnari me nəha, Nənimwin Ikinan ramahatən mə suatuk ti nuvnimwəien ia kwopun ikinan anan ripkəsevər mhə ihi nəpin nimwə tapolen rinamərer ihi fwe kupwən. ⁹* In rəmwhen ia nənimwi nari riti sə ramahatən pen nəpin i samarə irə təkwtəkwuni. Nipwran mə narimnari me səmame pris me kamhəuvei pen m Kumwesən mine narimru me səmame kamhousi əpune irəha kavi nitenraha ti noien ərəha həreirei nəmri atukwatukwien nətərigien səvəi nərmama səmame kamhəuvehe ti nəfwakiiien. ¹⁰* Ro iaminihi irə ti nəri nə mə noien səvəi narimnari me nəha raməgkiari a ia nəveginien mine nənimwien mine naikuasien me səpəmsəpə. Narimnari me nəha səvəi nipwrai iərmama a. Kinəmri narimnari me nəha mə tuharə mheste Kumwesən tro narimnari me pam həuvehe mhərməvi mwi.

Nite Iesu Kristo

¹¹* Mətə təkwtəkwuni nəha Kristo ruvəuvehe raka. In pris asori anan sə riməpeki narimnari amasan me muvehe. In riməuvnimwə ia nimwə tapolen sə ramasan anan mwi məpi raka sə kupwən. Nimwə tapolen nəha ripko mhə nari riti sə nərmama həno ia rəginraha, nənə ripko mhə nari riti səvəi tiprənə i sə Kumwesən rino. ¹² Nəpin Kristo riməuvnimwə ia kwopun ikinan anan, in rino m kuatia a nəmwhen ko ripkuvnimwə mhə mwi, ti nəri nə mə in ripkuvehi mhə nite nəni mine nite kwəti kau muvnimwə, mətə in riməuvehi atukw a niten muvnimwə, mo suatuk ti nifi rakaien kitaha ia noien ərəha me səkita, nənə suatuk nəha trarə rerin. ¹³* Kimiaha hiəukurən. Nite nəni mine

* 9:5: Eks 25:18-22 * 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Eks 16:2-34 * 9:8: Hip 10:19

* 9:9: Hip 10:1-2 * 9:10: Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13 * 9:11: Hip

3:1, 10:1 * 9:13: Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19

nite kau mine nimwrakw ia kwæti kau kiməuvani əmwesi ia nifata, trini minuə pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sə riməuvehe məmkekik ia nəmri Kumwesən, nənə ia noien nəha in ruvehe məmher mwi. ¹⁴ *Mə ro nīpərhiēnien i rəfo ia nite Kristo? In rukurən noien məpi raka. Ia niskaiien səvəi Nənimwīn sə ramarə rerin, Kristo riməuvei pen atukw a in m Kumwesən rəmwhen ia nərīmiru nərəhaien riwən irə kousi əpune kuvei pen m Kumwesən. Nite Kristo traikuas ia rerimīaha ti noien emhə me mə kimīaha hiəukurən no tukwiniien nari m Kumwesən sə ramīru.

¹⁵ *Ro pen Kristo in iəmə sə ravi simwīn nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi sə kīnərihi tərini əknekīn. In ravi simwīn irəha iamīnha irə mə səməme Kumwesən raməkwein ia nīrəha həukurən nuvehien narimnari me nəha tuhəpkiwən mhə səməme Kumwesən ruvəni raka mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Kristo rimamhə, ro pen nemhəien səvənhi rīneivinari ia nīrəha, tukəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səməme həno nəpīn nəgkiariien kiməkupwən kərihi tərini əknekīn fwe kupwən raiui ihi irəha.

¹⁶ Kimīaha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti rərihi tərini əknekīn nəgkiariien riti mə tukəfuai nautə me səvənhi nəpīn tremhə irə, iərmama nəha traməkeikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariien sə rīnərihi tərini əknekīn. ¹⁷ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə ro iamīnhi ro nəri auər a irə nəpīn iərmama nəha ramīru ihi. ¹⁸ Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə Kumwesən rīməkupwən mərihi tərini əknekīn ruvehe mo nəgkiariien riti tukaməkeikei ko, matə mə netə rīpkaiu mhə nəgkiariien nəha ro nəri auər a irə. ¹⁹ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn Moses rīni irapw pam raka nəgkiariien me səvəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nimwheri sipsip sə kīno rərueəv mine rīgi nei nəha hisop, meitesi pen ia nite kwæti kau mine nite nənī sə rīnərapī ia nui, nənə mīvi rərəgi pen netə ia nəkukuə səvəi Loa mine ia nərmama me pam, ²⁰ *nənə mīni pen ti nīrəha mə, “In i netə trərihi tərini əknekīn nəgkiariien i Kumwesən rīməni pehe tukumīaha i mə tiho.” ²¹ *Ia noien a mwi nəha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nimwə tapolen mine narimnari me pam ikin səvəi nəfwakīien. ²² *Nīpərhiēnien i, ia noien səvəi Loa nəha, ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi irəha həuvehe məmher. Nənə trini minuə netə rəpwəh naiuien, Kumwesən ko rīpkenouenou mhə noien ərəha me.

²³ *Ro pen netə raiu ti nəpərhiēn narimnari me nəha

* 9:14: 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1 * 9:15: 1Tim 2:5, Hip 8:6 * 9:19: Eks 24:3,6-8, Lev 14:4,6 * 9:20: Eks 24:8 * 9:21: Lev 8:15,19 * 9:22: Lev 17:11, Efes 1:7 * 9:23: Hip 8:5, 10:1

häuvehe mhämher. Mätə nimwə tapolen nəha mine narimnari me səvənhi irəha häuvnhi a narimnari me fwe ia neiai. Mätə narimnari me səvəi nəfwakiien fwe ia neiai, nite nərımıru riti rıpkəmwhen mhə ti nəpərhiien irəha häuvehe mhämher. Tukaməkeikei kuvehi netə riti sə ramasan məpi raka. ²⁴ *Kristo rıpkuvnimwə mhə ia nimwə tapolen ia tıprənə i sə nərmama həno ia rəginraha mhäuvnhi a nimwə tapolen pərhiien irə, mätə Kristo ruvnimwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwuni nəha in ramərer ia nəmri Kumwesən maməgkiari tukwini səkitaha. ²⁵ Pris asori anan səvəi nəkur Isrel rauvnimwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərımıru me, mätə Iesu rıpkə mhə iamınha irə. In ruvnimwə m kuatia a muvei pen nımıruien səvənhi m Kumwesən. ²⁶ Ko rauvnimwə nəpın me nıpwran mə in trauvehi nəmisəien ia nei kamarkuauı ia nəpın me fwe kınəmri vi a tıprənə muvehe meste pehe təkwtəkwuni. Mätə təkwtəkwuni nəha, tıpkə mhə tui tıprənə i ro sampam, in rier pehe m kuatia a muvei pen nımıruien səvənhi ti nuvehi rakaien noien ərəha, nənə ko rıpkuvei pen mhə mwi ia nəpın riti. ²⁷ *Kumwesən rınəmri raka mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə m kuatia a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha ti noien me səvənraha. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, Kristo rıməuvei pen nımıruien səvənhi m kuatia a ti nuvehi rakaien noien ərəha səvəi nərmama həpık. Nənə in trier pehe mwi ia nuveheien sə ro kəru irə, rıpkə mhə ti nuvehi rakaien noien ərəha, mätə in truvehe mwi ti nuvehi mıruien nərmama səməme hameitenhi in.

10

¹ *Narimnari me səvəi Loa həmwhen a ia nənimwi nari m nari amasan me səməme tıpkə mhə tui häuvehe, rıpkə mhə nıpwrai narimnari me. Ia nuk me pam pris me nəha səvəi nəkur Isrel kamho a nari kuatia, mamhəvi netə ti noien ərəha. Mätə nite nərımıru me nəha rıreirei noien nərmama səməme kamhäuvehe ti Kumwesən hatukwatukw ia nənimen. ² Ko ro nərmama me i səməme kamhəfwaki häuvehe mhatukwatukw pərhiien, tukaikuas irəha m kuatia a ia netə nəha, nənə kurirə irə irəha tuhəpkregi mhə mwi mə noien ərəha raməmak ia nırəha, nənə tukousi əpune mwi nərımıru me kuvi nıtenraha ti nəfe. Kukurən nəpwəhiien noien nəha. ³ Ro iamınhi irə, ia nuk me pam, irəha kamhəvi auər a netə, mätə ko həpkenouenou mhə noien ərəha me səvənraha, ⁴ *ti nəri nə mə nite nəni mine kau ko rıpkuvehi raka anan mhə noien ərəha.

⁵ Ro pen, nəpın Kristo rınəuvehe ia tıprənə i, rini pen ti Kumwesən mə,

* 9:24: 1Jon 2:1

* 9:27: Fil 3:20, Hip 10:10, 1Pit 2:24

* 10:1: Hip 8:5

* 10:4: Hip 9:13

“Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimiru me kauvei pehe mik, uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwɪn mwi mik, mətə ikinəpnəpenə ia nɪpwɹak.

⁶ Nərimiru me nəha kauvani əmwesi nɪpwɹanraha pam ia təkure nifatə mine nərimiru me nəha kavi nitenraha ti noien ərəha, ik rerim rɪpkagien mhə ti nɪrəha.

⁷ Nənə iakini mə, ‘Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam rəmwhen atukwatukw ia nəgkiariien kɪmərai pen ia nəkukuə səvəi Loa səim sə raməgkiari ia nɪrak.’ ”

⁸ Ia nəgkiariien nəha irənhə, Kristo rɪməkupwən mini mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimiru me kauvei pehe mik, uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwɪn mwi mik. Nərimiru me nəha kauvani əmwesi nɪpwɹanraha pam ia təkure nifatə, mine nərimiru me nəha kavi nitenraha ti noien ərəha, ik rerim rɪpkagien mhə ti nɪrəha.” (In rɪni nəgkiariien nəha nəri auər a mə nuvei penien narimnari me nəha m Kumwesən ramesi pen nəfe Loa rani.) ⁹ Mətə Kristo rani mwi mə, “Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam.” Ia nəgkiariien nəha səvənhi ramousi raka nəkwai Kumwesən sə kupwən, mə in trəmri nəkwai Kumwesən sə kurirə. ¹⁰ *Nənə nəkwai Kumwesən sə nəha sə kurirə rɪnaikuas raka noien ərəha me səkitaha nəpɪn Iesu Kristo rɪməuvei pen nɪpwɹan m Kumwesən m kuation a, nənə ko rɪpkuvei pen mhə mwi nəpɪn riti mwi.

¹¹ *Nəpɪn me pam pris me kəmhərər mamho wok səvənraha, mamho a nəri kuation ia nəpɪn me, mamhəvi nite nərimiru me, netə sə rɪreirei naikuas rakaien noien ərəha me ia nəpɪn riti. ¹² Mətə Kristo rɪnəsəni nɪmɪruvien səvənhi memhə m kuation a ti naikuas rakaien noien ərəha me səvəi nərmama ia nuk nuk me nɪpkə mhə sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk. ¹³ *Ia kwopun nəha in treitenhi meste Kumwesən tro nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in trərpwi utə tɪpage nɪsun mi ia nɪrəha. ¹⁴ Iakani iamɪnhi irə mine ti nəri nə mə Kristo niten rɪnaiu m kuation a mo nərmama me səvənhi hatukwatukw ia nənimen ia nuk nuk me. Nərmama me nəha irəha nəha rɪno irəha ho ikinan.

¹⁵ Nənə Nənɪmwɪn Ikinan mwi rani pehe tukutaha mə nəri nəha ro nɪpərɪhienien. Rani mə,

¹⁶ *“Tərimənu rani mə, ‘Nəgkiariien səiou takərɪhi tərini əknəkin ia nəpɪn sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iamɪnhi irə:

* 10:10: Hip 9:12,28 * 10:11: Eks 29:38 * 10:13: Hip 1:3, Sam 110:1

* 10:16: Hip 8:10

Takəmri pen loa me səiου ia nətərigien səvənraha,
nənə mirai pen ia rerinraha.’ ”

17 *Nənə in rani mwi mə,

“Iou rerik tripkrihi mhə mwi ia nəp̄in riti

noien ərəha me mine noien ourour me səvənraha.”

18 Mə Kumwesən rinenouenou raka nərəhaien me nəha, nənə tukvi mwi netə ti noien ərəha ti nəfe. Tukəpwəh a noien

nəha. 19 *Piak me, təkwtəkwwuni nəha ia nite Iesu kitaha səukurən nuvnimwəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehek̄irien, 20 *mhesi pen suatuk vi sə ramiru Iesu rinəsevər

irə tukutaha ia nipwran mə tsəukurau ia tinari nəha raməgher tukuahag kwopun ikinan anan. 21 Kitaha səuvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mamərimənu ia nimwə səvəi Kumwesən.

22 *Narimnari me nəha ho nipərhiēnien. Ro pen pwəh səuvən ipaka ti Kumwesən mhəpwəh nərkwafəien neikuəien ia reritaha, mhahatətə əknek̄in irə, nənə reritaha sə fwe kupwən ramrhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia nite Kristo, nənə nipwrataha mwi rəmher, ti nəri nə mə

sənaru raka ia nui əmher. 23 *Pwəh səkwətəmhiri əknek̄in nini irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh nikiukiuien, ti nəri nə mə Kumwesən sə riməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kitaha ramo nəgkiariien səvənhi ia nəp̄in me.

24 Pwəh sətərig mə tsəfo mhasitu ia kitaha me mho nokeikeien mine noien amasan me. 25 *Ripkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəs̄imw̄inien kitaha me rəmwhen ia nərmama nepw̄in kamho, mətə pwəh sər̄pwi əknek̄in kitaha me, mamho ia nəp̄in me ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu ruvəuvehe ipaka.

26 *Iakani iam̄in̄ha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nipərhiēnien. Trini minuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi riwən anan mə

traiu maikuas raka noien ərəha səkitaha. 27 *Trini minuə kitaha saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuatia a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehek̄irien i. In nə nəp̄in Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me irə mine napw̄ i raməpnəpan pik trahi nərmama səməme haməmwəki in.

28 *Kimiəha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti raməruī Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharni irapw̄ in, nənə in traməkeikei memhə. Ko kipkapi mhə tukwe.

29 *Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tini Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariien vi səvənhi tukutaha, nənə nite Tini rərihi tərini əknek̄in nəgkiariien nəha. Mətə rəfo

* 10:17: Hip 8:12 * 10:19: Hip 4:16 * 10:20: Mat 27:51, Hip 9:8 * 10:22:

Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26 * 10:23: Hip 4:14 * 10:25: Hip 3:13 * 10:26:

Hip 6:4-8 * 10:27: Aes 26:11 * 10:28: Dut 17:6, 19:15 * 10:29: Eks 24:8,

Hip 13:20

ia iærmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rino in ruvehe mæmher mo ikinan i? Nənimwɪn Ikinan rauai namasanien səvənhi m nærmama, mətə rəfo ia iærmama sə rani ərəha Nənimwɪn nəha? Iærmama nəha nærpwɪnien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi triskai mæpi raka nærpwɪnien səvəi iærmama sə ramərui Loa səvəi Moses. ³⁰ *Takani iamɪnha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka mə Kumwesən rɪmɪni mə, “Iou takərpwɪn noien ərəha səvəi nærmama, nɪpərhiɪnien iou tako.”* Nənə in rɪmɪni mwɪ mə “Iærimənu in trəkiri noien me səvəi nærmama me səvənhi.” ³¹ Kumwesən in ramɪru. Trɪni mɪnuə səməmək ia rəgɪn mə in trərpwɪn noien ərəha me səkɪtaha, nari nəha in nari riti səvəi nehekɪrien.

³² Mətə rerɪmɪaha tramrhi nəpɪn kupwən, nəpɪn hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpɪn nəha nəpɪn skai. Kamo nəmɪsəien me m kimiaha, mətə hiəpwəh nɪmweiiɪn. ³³ *Nəpɪn me nəpwɪn nærmama kamhəni ərəha kimiaha ia nəmri nærmama, nənə mamho rərəha ia kimiaha. Nəpɪn me nəpwɪn kimiaha hiamərər kimiaha nærmama səməme kamho rərəha ia nɪrəha iamɪnhi irə. ³⁴ *Kimiaha hiaməuvehi pəri nəmɪsəien kimiaha nærmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpɪn nærmama hənakres narɪmnari me səkɪmɪaha, mətə rerɪmɪaha rəgɪn a tukwe, ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka mə narɪmnari nəpwɪn nəha ikɪn səkɪmɪaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narɪmnari me nəha tuharə rerɪn.

³⁵ Ro iamɪnhi irə tɪhaməkeikei mhərər əknekɪn, ti nəri nə mə nərəkuiɪn fwe ikɪn səkɪmɪaha ramarə sə tɪhəuvehi. ³⁶ *Tɪhaməkeikei mho nətərɪgɪen səkɪmɪaha rəpwəmwiɪs mə tɪho narɪmnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tɪhəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m kɪtaha. ³⁷ Ro iamɪnhi irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə trɪpko mhə tui,

“Iærmama i kamɪni mə truvehe, truvehe, in trɪpko mhə tɪpwə.

³⁸ *Mətə iærmama atukwatukw səiou trɪmɪru ia nahatətəien səvənhi,
nənə trɪni mɪnuə ramavən rərɪg rərɪg,
nənə rerɪk trɪpkagɪen mhə tukwe.”

³⁹ Mətə kɪtaha i səpko mhə iamɪnha irə. Ko səpkavən rərɪg rərɪg mhə mə Kumwesən trouraha kɪtaha, rekəm. Kɪtaha nærmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nɪmɪruɪen.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

¹ *Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narɪmnari amasan me ikameitenhi, mani nɪpərhiɪnien ia

* **10:30:** Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14   * **10:30:** Dut 32:35   * **10:33:** 1Kor 4:9
* **10:34:** Mat 6:20, Mat 19:21,29   * **10:36:** Luk 21:19, Hip 6:12
* **10:38:** Rom 1:17, Kal 3:11   * **11:1:** Rom 4:18, 2Kor 5:7

narimnari me ipkətə mhə ia nənimem. ² Nahatətəien iamīnhi in nəha nəfe kaha kupwən me həno ro Kumwesən rəgnəgini irəha.

³ *Nahatətəien ro kitaha səukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam ia nəgkiariien səvənhi, mo narimnari me nəha kamətoni həuku pen ia narimnari me kipkətoni mhə. ⁴ *Epel in rinahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə ti nəri nə mə in rinahatətə ia Kumwesən iamīnhi irə, nənə Kumwesən rini irapw mə in iəmə atukwatukw riti, nənə rerin ragien ti nuvehien narimnari me səvənhi. Nīpərhiēnien iəmə nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi nahatətəien səvənhi raməgkiari ihi m kitaha.

⁵ *Inok rinahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə tīpkemhə mhə, nənə kipkətoni mhə mwī in ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvehi raka in ia tīprənə i revən fwe ia neiai. Mətə nəpin kipkuvehi raka mhə ihi in, Nəkukuə Ikinan rani mə Kumwesən rerin ragien tukwe. ⁶ Mətə trini minuə iərmama rīpkahatətə mhə ia Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerin ragien tukwe? In rīreirei anan noien, ti nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe ti Kumwesən, in traməkeikei minī nīpərhiēnien mə Kumwesən ramarə nənə mamō ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhətoni in.

⁷ *Noa rinahatətə ia Kumwesən. Ro iamīnhi irə nəpin Kumwesən rīnani pen narimnari me min fwe kupwən səməme nərmama həpwəh ihi nətoniēn, Noa ramsiai, mamō nəkwān, nənə muvrhəkin nītətə asori riti mə truvehimīru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me səvəi nərmama ia tīprənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə ramahatətə irə.

⁸ *Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin Kumwesən rəkwein in mə trevən ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwān, mier, mīreirei mə rauəku. ⁹ *In rinahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen min. Mətə rīnamarə ia kwopun nəha ia nimwə tapolen rəmwhen a iəpwispwis riti. Nənə Aesak mine Jekop irau nəha Kumwesən rino promes mīnrakar pəri, irau mwī krauarə a ia nimwə tapolen. ¹⁰ Epraham rino iamīnha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nəha, Kumwesən rino mak irə, nənə mīno raka ramarə.

* **11:3:** Jen 1:1, Sam 33:6, 2Tes 3:5   * **11:4:** Jen 4:3-10   * **11:5:** Jen 5:24

* **11:7:** Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13   * **11:8:** Jen 12:1-5, Wok

Me 7:2-4   * **11:9:** Jen 26:3, Jen 35:12,17

11 *Sera rinahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen niskaiien min mə tro tipwın. Nəri auər a mə Sera in rinəprənemə anan, mətə rərəhi tini ti nəri nə mə in rinətigite ia Kumwesən sə rino promes min. 12 *Ro pen sətöni mə iərmama kuatia a i Epraham rinərgħarə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouihi riti, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpik mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nipəkir ia nıkare təsi ko kıpəkəvsini pam mhə irəha.

13 *Nərmama me i irəha pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpın irəha hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehiiien narimnari me nəha səməme Kumwesən rino promes mə truvei pen minraha. Irəha hamətöni mə narimnari me nəha haməmak isipwın ihi ti nirəha, mətə rerinraha ramagien pik mə tuhətöni. Nənə irəha haməni irapw mə hamarə ia tiprənə i mətə irəha həmwhen a iəpwispwis me. Tiprənə i ripko mhə imwənraha pərhiien. 14 Nəpın nərmama haməgkiari iamınha irə ramahatən pen mə irəha hamətui imwənraha atukwatukw. 15 Kamo rerinraha ramrhi tənə nəha həməier irə mə in nəha imwənraha atukwatukw ko hərərig mwi. 16 *Mətə irəha həpkrərig mhə ti nəri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka, in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən ripkauris mhə mə irəha tuhəkwein in mə Kumwesən səvənraha, ti nəri nə mə in rinəpnəpenə raka ia taon riti səvənraha.

17 Epraham rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın Kumwesən raməkiri nahatətəien səvənhi, rəmrutə Aesak ia təkure nıfatə. Ia nəpın nəha Epraham i Kumwesən rino promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tini anan kuatia. 18 Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Epraham, nımwipwım me səməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim.” 19 *Mətə Epraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tini, ti nəri nə mə rerin rarhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpın ruvehi raka tini ia nıfatə rəmwhen mə in rinətui mwi ia nemhəien.

20 *Aesak rinahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mine Isau, mamini irapw narimnari me səməme tuhəpkuvehe ia nəpın riti.

21 *Jekop rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tini Josef mi. In rinərpwi kaskin mərəer əmakəmak, nənə maməgnəgini Kumwesən.

* 11:11: Jen 18:11-14, Jen 21:2 * 11:12: Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22

* 11:13: Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11 * 11:16: Eks 3:6,15, Mak

12:26 * 11:19: Rom 4:17 * 11:20: Jen 27:27-29, Jen 27:39-40 * 11:21: Jen 48:15-16

22 *Josef rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in ipaka remhə, in rægkiari ia nəp̄in nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, mini mə tuhəfo ia nikəkrin me.

23 *Tata mine mama səvəi Moses krinouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in Moses rətui, irau krouətoni mə in iəkunouih i amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhek̄ir mhə nəruien nəgkiariien səvəi kig.

24 *Moses rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in in rupwinari, rəpwəh nəsenien mə tukəkwein in tini prən ouih i səvəi Fero, kig səvəi nəkur Ijip. 25 In revən marə irəha nərmana me səvəi Kumwesən muvehi pəri nəmisəien irəha minraha. In rokeikei sə nəha məpi raka mə in tramregi ramasan ia nagienien i kamregi ramasan irə nəp̄in ouih i a, nagienien səvəi noien ərəha. 26 *Ia nətəien səvənhi, kamo naurisien min ti Kristo sə tripkuvehe ramasan məpi raka nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien səvənhi ro iaminha irə ti nəri nə mə in raməti pen ia nərəkuien sə Kumwesən truvei pen min. 27 *Moses rinahatətə ia Kumwesən, ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh nehek̄irien ia kig nəha sə niemaha raməpi pik. In ripkəti ərari mhə mə trirərig, mətə ramərer əknek̄in rəmwhen mə in ramətoni Kumwesən i iərmama ripkətoni mhə ia nənimen. 28 *In rinahatətə ia Kumwesən, ro pen rəmri nəveḡinien asori nəha Pasova, məmri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə ia təpinhə ia nimwə me səvənraha kamo agelo sə trouaha nəmritaik me rirapi irəha hemhə.

29 *Nəkur Isrel me nəha hənahatətə ia Kumwesən, ro pen irəha həpi simw̄in ia təsi əruerəv. Irəha hənəvən mhəpi simw̄in rəmwhen haməvən ia t̄iprənə əvəhak. Mətə nəp̄in nəkur Ijip haməmwur mə tuhək̄urirə irəha, təsi rirərig muvehe mousəman irəha həmwhenimw.

30 *Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən, ro pen havən mhək̄uraukurau ia nəpai səvəi taon Jeriko meste nəp̄in sefen, nənə nəpai nəha rərkwəpir məsas.

31 *Rehap pran səvəi suatuk in rinahatətə ia Kumwesən, ro pen in ripkemhə mhə irəha nəkur Jeriko səməme hənərui nəkwai Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi əpuneien prən nəha ti nəri nə mə rer̄in ragien mə truvehi iəmə Isrel mi nəha səməmi kriməuvehe mə trouətoni afafa taon nəha. Irau krauevən fwe ia nimwə səvənhi.

* 11:22: Jen 50:24-25, Eks 13:19 * 11:23: Eks 1:22, 2:2 * 11:24: Eks 2:10-12

* 11:26: Hip 10:34-35 * 11:27: Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17,

Hip 11:1 * 11:28: Eks 12:21-30 * 11:29: Eks 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21

* 11:31: Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25

³² Mætə ko iapkægkiari mhə mwi rəpwəmwis. Səiou nəpɪn riwən mə takægkiari ia Kiteon, Parak, Samson, Jefta, Kig Tevit, Samuel, mine profet me. ³³ *Nərmama kupwən me nəha hamahatətə ia Kumwesən, nənə ro pen həuvehɪ irapw kig me ia naruagənien, mho noien atukwatukw me, mhəuvehɪ nəfe Kumwesən rino promes mɪnraha, mhəsisəg ia tərhui laeon me, ³⁴ *mhousi əfi napw asori sə rauək, mhəp mhəvtənhi nərmama səməme hənuə tuhərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Irəha nərmama niskaiien səvənraha riwən, mətə Kumwesən ruvei pen niskaiien mɪnraha, nənə irəha həuvehɪ mhəskai ti naruagənien, mho naruagən me səvəi tənə əpə me hap. ³⁵ *Nɪpran nepwɪn nəha ikɪn səməme hənahatətə ia Kumwesən, Kumwesən ro nɪpwnətɪnraha me hətui mwi ia nemhəien. Nərmama nepwɪn mwi səməme hənahatətə ia Kumwesən, irəha hənəsənɪ nərmama səməme haməmwəki irəha ho nəmisəien asori ia nɪpwrənraha. Irəha həpkəpwəh mhə nahatətəien səvənraha mə nərmama səməme haməmwəki irəha heivi nari ia nɪrəha. Irəha hamahatətə ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi ia nemhəien səvənraha ia nɪmɪruien riti sə ramasan məpi raka. ³⁶ *Nənə irəha me nepwɪn, nərmama haməfkəmanə ia nɪrəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me nepwɪn, nərmama hərihi irəha ia jen, nənə mhəuvehɪ puvnimwə irəha ia kalapus. ³⁷ *Irəha me nepwɪn kɪnəkwi əpune irəha ia kəruətərei. Nənə kərai əmwesi irəha nepwɪn ia so ro nɪpəriɪn kəru. Nənə irəha me nepwɪn, kɪnərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Nənə irəha me nepwɪn hənamarə mamharkahu ia teki nəni mine sipsip, nautə səvənraha riwən anan. Nəpɪn me nərmama hamouraha irəha, mamho rərəha anan ia nɪrəha. ³⁸ Irəha nərmama amasan me. Tɪprənə i rɪpkəmhwen mhə mə irəha tuharə ikɪn. Irəha hamarə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes ikɪn, mine ia təkueɾ me, mine ia nɪpəgi kəpwier me, mine ia nɪpəgi tənə me.

³⁹ Nɪpərhiɪnien i nərmama kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghɪnraha ipwet mine ti nahatətəien səvənraha, mətə nəpɪn hənamarə irə həpkuvehi mhə nəfe kɪno promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rɪnətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətəriɪgɪen səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha mɪnraha səuvehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha mɪnraha səuvehe mhatukwatukw pam.

12

* **11:33:** Dan 6:22   * **11:34:** Dan 3:23-27   * **11:35:** 1King 17:17-24, 2King 4:18-37   * **11:36:** 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6   * **11:37:** 2Kron 24:21

Kumwesən raməkoui atukwatukw nipwnətīn me

1 *Nərmama me nəha hənahatətə ia Kumwesən irəha həmwhen ia iərmama riti sə rani irapw nəfe rīnətoni ia nənimen mə kitaha səukurən nīniien nīpərhiēnien irə. Irəha həpik kamhərer kuraukurau ia kitaha. Ro iamīnhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtəmhiri əknekin kitaha, nənə mhaiu ia naiuien nəha Kumwesən rīnəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. 2* Ia nəpīn me tsaməti pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətəien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rəti ərgarig pen ia nei kamarkuau mətōni naġienien sə in tragien irə kurirə. Ro iamīnhi irə in revən ia nei kamarkuau mo nəri auər a ia naurisien tuko min. Nənə təkwtəkwni nəha in raməkure ia nīkare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu.

3 Ramasan mə rerimīaha tramrhi Iesu mə rīnəfərer əknekin nəpīn nərmama ərəha me kamhəmwwəki in, mamho noien ərəha irə, kamo kimīaha hiəregi hīənəpou ia nīmīruien səkimīaha mhəpwəh. 4 Nərmama me səməme kamho noien ərəha kamho nəmisəien m kimīaha. Rəmwhen mə hiamərer ia naruagənien riti. Mətə kimīaha riti rīpkemhə mhə ihi ia naruagənien nəha. 5 Kimīaha tihəpwəh nenouenouien nəġkīariien i raməkwein tīni ia kimīaha. Rani mə, “Nərik, nəpīn Iərimənu raməkoui atukwatukw ik, tikəpwəh noien nəri auər a irə.

Rerim trəpwəh nəpouien nəpīn ranise skai noien ərəha səim.

6 *Trīni mīnuə Iərimənu rokeikei pīk iərmama riti, nənə traməkēikei məkoui atukwatukw.

Nənə in traməkēikei mo nəmisəien m iərmama sə raməkwein i mə tīni mə trəpwəh noien ərəha səvənhi.”

7* Ro pen tihərer əknekin ia nəpīn sikai me. Kumwesən rauvei pehe nəpīn sikai me nəha ti nəkoui atukwatukwien kimīaha. Noien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ramo kimīaha rəmwhen mə kimīaha nīpwnətīn me. Iəkunouihi riti riwən sə tata səvənhi rīpkəkoui atukwatukw mhə in. 8 Kumwesən raməkoui atukwatukw pam nīpwnətīn atukwatukw me. Trīni mīnuə Kumwesən rəpwəh noien iamīnha irə ia kimīaha nənə nīpwrən nə mə rīpko mhə nīpwnətīn atukwatukw me nə kimīaha. 9 Ia nīkaren səkitaha nərmama, səkitaha me fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha fwe kupwən, nənə səsiai irəha. Mətə rəfo ia Tata səvəi nənimwītaha? Ramasan mə kitaha tseiwaiu mhəsiai mwi in mhəpi raka nənə mhəmīru. 10 Tata me səkitaha fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha nəpīn kwakwa a ia nətərigien a səvənraha. Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha

* 12:1: Rom 7:21, 1Kor 9:24-25   * 12:2: Hip 1:3   * 12:6: Rev 3:19   * 12:7: Dut 8:5, 2Saml 7:14

səuvehe mho nəkur ikinan me rəmwhen irə. ¹¹ *Kimiaha hiəukurən. Noien i nəkoui atukwatukwien iərmama nəp̄in kamo ro nəmisəien i. Ripko mhə nari riti kamregi ramasan irə, mətə kurirə irə trukua kwənkwan ia nimiruien səvəi nərmama səməme kinəkoui irəha irə mheste həpwinari. Kwənkwan nə in i nəməriniuēn mine natukwatukwien.

¹² *Ro iam̄inhi irə kimiaha hiənəpou rəgimīaha remhə tihaməkeikei mhəuvehi utə rəgimīaha. Mə nukurhumīaha rinəpou həvi atukw i pwəh riskai. ¹³ *Tiho suatuk atukwatukw me nisumīaha travən irə mə sin ia kimiaha nisun rərəha nisun ko ripkərəha anan mhə mier raka mətə tripkamasan mwi.

Tihaməsiari kamo hiameikuə a niregiēn Kumwesən raməgkiari

¹⁴ *Tihəmwur mə tiharə amasan ia nəməriniuēn kimiaha nərmama me pam, nənə mhəmwur mə tiho nimiruien səkimīaha ro ikinan. Iərmama sə ripko mhə ikinan, ko ripkətoni mhə nəmri Iərimənu nəp̄in riti. ¹⁵ *Tihətui amasan kamo kimiaha riti rarfai ia namasanien səvəi Kumwesən. Tihətui amasan kamo kimiaha riti ruvehe məmwhen ia nuai nei akonə riti sə rukwesər mutə mukua kwənkwan rərəha. Iərmama sə ro iam̄inha irə tro nərmama həpik həuvehe mhəmkemik ia noien ərəha. ¹⁶ *Tihətui amasan kamo kimiaha nərmān mine nīpran hiəri əpnāpen kimiaha me. Tihətui amasan kamo kimiaha riti ro nəri auər a ia narimnari ikinan me rəmwhen Isau rino. In rəmri pen nəmri nari ia nasoriēn səvəi nəmritāik kuvehi nənimen ia nəveginien plet kuatia. ¹⁷ *Kimiaha hiəukurən mə kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriēn nəha, nənə markut pik mə tata səvənhi trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri auər a mə Isau rināsək pik tukwe, mətə ko ripkrərig mhə ia noien nəha sə rino.

¹⁸ *Kimiaha hiəpkuvehe mhə ia təkua riti rəmwhen təkua Sinae. Fwe kupwən nəkur Isrel həuvən ia təkua nəha, mhətoni napw rauək. Nəpitəvien reiwaiu mahakwi nari. Həregi nīmətāgi asori, ¹⁹ *mine nasəkien səvəi kisipw. Həregi mwi reri Kumwesən raməgkiari mīnraha. Nəp̄in həregi nəgkiariēn səvənhi, həni mə irəha həpwəh nokeikeiēn mə tuhəregi mwi nəgkiariēn nəha. ²⁰ *Irəha həhekir mətəmnimwin ti nəgkiariēn nəha riməni mə,
 “Trini minuə nari riti rirāpi təkua i, nəri auər mə nərimiru a riti,
 mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia kəruətərei.”

* 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Aes 35:3 * 12:13: Prov 4:26 * 12:14: Sam 34:14, Rom 12:18 * 12:15: Wok Me 8:23 * 12:16: Jen 25:33-34 * 12:17: Jen 27:30-40 * 12:18: Eks 19:16-20, Dut 4:11-12 * 12:19: Eks 20:18-21, Dut 5:22-27 * 12:20: Eks 19:12-13

21 *Nəpɪn Moses rətoni narimnari me nəha, in mwi riregi rərəha nənə mini mə, “Iou iakinehekɪr iakinehekɪr, minamətəmnimwin.”

22 *Mətə kimiaha hiəuvəuvehe ia təkuer i Saeon, mine taon i imwei Kumwesən sə ramiru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me həpik hamousəsımwin irəha me ikin mamhagien ia nəpɪn me. 23 *Hiəuvəuvehe ia nousəsımwinien asori səvəi nərmama me səvəi Kumwesən səməme həmwhen ia nəmritaik me səvənhi, kimərai pen nəghinraha fwe ia neiai. Hiəuvəuvehe ti Kumwesən sə tripkəkiri noien səvəi nərmama me pam. Hiəuvəuvehe ti nənimwi nərmama amasan me kino həuvehe mhatukwatukw pam. 24 *Hiəuvəuvehe ti Iesu sə ravi simwin nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekɪn. Nənə hiəuvəuvehe ti netə sə kiməvi ti noien ərəha raməgkiari mani nəri amasan məpi raka nəfe nite Epel rani.

25 *Ro iamɪnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan kamo hieikuə a niregiien Kumwesən nəha raməgkiari m kimiaha. Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a niregiien nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure tiprənə rani ti nəsuəpwiriien irəha, mətə ko həpkap mhə nəpɪn Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənraha. Nənə trini minuə kitaha seikuə a niregiien nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəpwiri kitaha, tsəfo map nəpɪn trərpwin noien ərəha səkitaha? 26 *Ia nəpɪn nəha fwe kupwən reri Kumwesən riməkiuku ia tiprənə, mətə təkwtəkwuni nəha in rəgkiari m kitaha mini mə, “Nəpɪn riti mwi nəha ikin, iou takikiuku mwi ia tiprənə. Ia nəpɪn nəha ripko mhə tiprənə əpa trikiuku, neiai mwi trikiuku.” 27 Nəgkiariien nəha Kumwesən riməni mə, “Nəpɪn riti mwi,” nipwran i mə in trikiuku ia narimnari me ia tiprənə i səməme in rino mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nikiukuuien irəha tuharə rerin.

28 Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rikiuku ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nitətə nəha m kitaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerin ragien tukwe ia nisaiien mine nehekɪrien, 29 *ti nəri nəmə “Kumwesən səkitaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam.”

13

Nəvəhagien sampam

* 12:21: Dut 9:19 * 12:22: Kal 4:26, Rev 5:11 * 12:23: Luk 10:20 * 12:24:

Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10 * 12:25: Hip 2:1-3, Hip 10:26-29 * 12:26:

Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6 * 12:29: Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14

1 *Nokeikeien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iam̄nhi irə. 2 *Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni amasan ti iəpw̄is̄pw̄is̄ me səməme haməuvehe imwəmiaha. Nərmama nepw̄in fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi puvnimwə nagelo me nepw̄in ia nəkwai nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. 3 *Rerimiaha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kimiaha mwi hiamarə ia kalapus kimiaha minraha. Rerimiaha tramrhi nərmama səməme nərmama əpə me hamo irəha həregi rərəha anan ia nipwranraha. Rerimiaha tramrhi irəha ti nəri nə mə kimiaha mwi hiamregi rərəha ia nipwramiaha rəmwhen ia nirəha.

4 *Pwəh nərmama pam həsiai narəien səvəi pran mine iərman səməmi krouarə pəri. Iərman mine pran səməmi krauarə pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau ia nəp̄in me. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trəpw̄in noien ərəha səvəi nərmman mine nipran səməme kamhəri əpnəpen irəha me uə səməme kamhakres irəha me. 5 *Tihamarə mhəpwəh nokeikei pikien mane. Rerimiaha traməkeikei magien a ti narimnari me nəha hiaməuvehi rəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ruvəni raka mə,
 “Ko iəpkəpwəh mhə ik,
 məpwəh nap rakaien ia niram nəp̄in riti.”

6 *Ro iam̄nhi irə kitaha səukurən n̄inien nəgkiariien i, mhəpwəh nəmkiamkiien mə,
 “Iərimənu in iasitu səiou,
 ro pen iou iəkwəpwəh nehek̄irien.
 Nəfe iərmama rukurən noien miou?”

7 *Rerimiaha tramrhi nəmə asori me səkimiaha səməme haməkupwən mhahatən kimiaha ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Hətərig ro mə hənəfarə irə mheste hemhə. Hətərig irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. 8 *Iesu Kristo in ramo a iam̄nhi irə mine ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iam̄nhi irə mine ia nuk nuk me mipko mhə sampam.

9 *Tihəpwəh nəseniien nahatənien vi me səpəmsəpə həvi raka kimiaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iam̄nha irə ti nəri nə mə ramasan mə reri iərmama fwe imwə namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe miskai. Rərəha mə truvehe miskai ia natuakəmien me səvəi nəveḡinien. Natuakəmien me nəha həreirei nasituien ia nərmama səməme kamhesi pen. 10 Nifatə səkitaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə

* 13:1: Jon 13:34 * 13:2: Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3 * 13:3:

Mat 25:36, Hip 10:34 * 13:4: Kal 5:19,21, Efes 5:5 * 13:5: 1Tim 6:8, Jos 1:5

* 13:6: Sam 27:3, 146:5 * 13:7: 1Kor 4:16, Hip 6:12 * 13:8: Efes 4:14

* 13:9: Rom 14:17

tapolen, kɪpkəsəni mhə irəha mə tuhani nəvegɪnien riti ia nɪfatə nəha səkitaha.

11 *Ia noien səvəi pris asori anan səvəi nəkur Isrel, nəpɪn rousi əpune raka nərimɪru, nənə muvehi nɪten, muvniwə fwe kwopun ikinan anan, nənə muvei pen m Kumwesən ti naikuas rakaien noien ərəha səvəi nərmama. Mətə kurirə irə həuvehi raka nɪpwrai nərimɪru nəha mhəuvehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nərmama həpkarə mhə ikin. 12 *Ia noien a mwi nəha, Iesu rɪməregi nəmisəien ia taon fwe iruə, mə ia nɪten atukwatukw in trəpərhi nərmama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. 13 *Ro iamɪnhi irə pwəh kitaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kitaha min ia noien i nərmama həno auris in. 14 *Kɪmiaha hiəukurən. Ia təkure tɪpɪrənə i taon atukwatukw riti səkitaha riwən sə tramarə rerin. Mətə kitaha samətui ia taon səkitaha sə tɪpkuvehe.

15 *Ro iamɪnhi irə ia nəpɪn me pam pwəh kitaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərimənu səkitaha. Noien nəha rəmwhen ia nɪmwək mwəki nari kauvani ia təkure nɪfatə nɪpekɪn rapɛin amasan kauvei pen m Kumwesən ti nəgnəgɪniien in. 16 *Tihəpwəh nenouenouien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkɪmiaha me narimnari. Noien nəha mwi rəmwhen ia nɪmwək mwəki nari kauvani ia təkure nɪfatə nɪpekɪn rapɛin amasan kauvei pen m Kumwesən rerin ramagien tukwe. 17 *Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkɪmiaha nənə mhəsiai irəha. Irəha nəha hamətui amasan ti nɪmɪruvien səkɪmiaha mhəpwəh napwɪsien, ti nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok nəha. Trɪni minuə hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok nəha, noien nəha ko rɪpkasitu anan mhə ia kɪmiaha.

18 *Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kɪmaha iahəukurən amasan mə noien səkɪmaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpɪn me. 19 Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrəriɡ pehe akwauakw a tukumiaha.

20 Kumwesən in nukune nəmərinuian. In rɪno Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Nɪten kɪnərihi tərini əknekɪn nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerin. 21 Təkwtəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kɪmiaha səməme tuho

* 13:11: Lev 16:27 * 13:12: Mat 21:39, Jon 19:17 * 13:13: Hip 11:26, 12:2

* 13:14: Hip 11:10,16, Hip 12:22 * 13:15: 2Kron 29:31, Sam 50:14,23, Hos 14:2

* 13:16: Fil 4:18 * 13:17: Esik 3:17, 1Tes 5:12 * 13:18: Wok Me 24:16, 2Kor

kímiaha hiəmwhen ti noien nəkwan. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reŕitaha mamə nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəginien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamihhi.

²² Piak me, iakaməres kímiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregiiien nəgkiariien səiou iakamərpwi əknekɪn kímiaha irə, nəkukuə i iakimərai m kímiaha rəpwəh nəpwəmwiisien.

²³ Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəsəni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehe akwauakw nənə kímrau min tarouvehe.

²⁴ Kímiaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimiaha mine nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.

²⁵ Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Jemes

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

İa nuk 48 Jemes rıməkupwən mirai nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. Jemes in piəvi İesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvəi nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam rıpkəvən mhə ti nousəsımwınien səvənraha kuatia. Jemes rımərai nəkukuə i mə trahətən nakalasia me ia noien səvəi nərmama səməme kamhahətətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvəi iərmama riti ro nıperhienien, tukətoni ia noien səvənhi. Jemes ramahətən nərmama ia narimnari me mini mə niemaha trəpwəh nəpiien irəha. Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien irəha me. Irəha tuho rəmnəmwhen a ia nırəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nəramınraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiütəien irəha. Irəha tuho nətəriğien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ *İou Jemes. İou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mine İesu Kristo İərimənu səkitaha. İakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwus twelef səvəi nəkur İsrəl hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. İakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mine nukurənien

² *Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha. Nəpın tihətoni, rerimiaha traməkeikei magien. ³ *Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpın nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərer əknekınien ia nahatətəien səkimiaha. ⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekın ia nahatətəien səkimiaha ia nəpın me mheste pen nəpın sə tihəuvehe mhatukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko rıpkıwən təni mhə kimiaha. ⁵ *Trini minuə kimiaha riti nukurənien səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam nıpkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənien səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. ⁶ *Mətə nəpın iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkıəmkiien, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkıəmki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nımətəği raməpwi raməsəsau əpnəpen. ⁷ İərmama iamınhi ko rəpwəh

* 1:1: Kal 1:19, Wok Me 15:23, 1Tes 1:1   * 1:2: Rom 5:3-5   * 1:3: 1Tes 1:7

* 1:5: Prov 2:3-6   * 1:6: Mak 11:24

nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti İərimənu, ⁸ ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko rıpkərer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramo.

İərmama auər a mine iərmama sə nautə səvənhi rasori

⁹ *Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi utə in.

¹⁰ *Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi irapw in. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihi nurhi. ¹¹ Nəpin meri rutə məpnəpan pik mənhi nurhi, nurhi trimhiə, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. İa noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpin ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko rıpkə mhə iərmama rimwei ia nərhəien

¹² *Nəpin nəmisəien truvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trini minuə iərmama nəha ramərer əknekın ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpin nəmisəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rino raka promes mə truvei pen nimiruien rerin nəha m nərmama me səməme hokeikei in. ¹³ Trini minuə iərmama riti rıregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh niniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mə takimwei.” In trəpwəh niniien nəgkiariien nəha ti nəri nə mə noien ərəha ko rıpkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə rıpkə mhə noien səvəi Kumwesən mə trivi nətərigien səvəi iərmama irə.

¹⁴ *Mətə iərmama trıregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi nəpin rerin atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. ¹⁵ Nəpin iərmama rerin rınamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mə tro, noien ərəha nəha truvi nətərigien səvənhi mo in rimwei. Nənə noien ərəha truvehe masori ia nimiruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama nəha tremhə. ¹⁶ Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha.

¹⁷ *Narimnari me pam səməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari me nəha. In rino meri, mine məkwə, mine kəməhau me ia nimagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia nəpitəvien. ¹⁸ *Ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə

* 1:9: Jem 2:5   * 1:10: Aes 40:6-7, 1Pit 1:24   * 1:12: 2Tim 4:8   * 1:14:

Rom 7:7-10   * 1:17: Mat 7:11   * 1:18: Jon 1:13

ro nīpərhiēnien. Nəgkiariien nəha ro kitaha səuvehe mhəno nəkwərhakwərha me səvənhi. Kumwesən ro iamīnhi irə mə ia narimnari me pam in rino kitaha tsəmwhen ia kwənkwaī nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

¹⁹ Piak keikei me, rerimīaha tramrhi nəgkiariien i. Nəpīn kimiaha hiaməgkiari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh nəgkiari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəsenien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, ²⁰ *ti nəri nə mə niemaha səvəi iərmama ko rīpkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. ²¹ *Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam sāməme hāmkekīk mīne noien ərəha me nəha həpīk ia nīmīruien səkīmiaha. Tiheiwaīu mhətərig amasan ti nəgkiariien nəha kīnəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimīaha. Nəgkiariien nəha rukurən nuvehīmīruien kimiaha. ²² *Mətə tihaməkeikei mho nəfe nəgkiariien nəha rani. Trīni mīnuə kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. ²³ Trīni mīnuə iərmama riti ramətərig a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas. ²⁴ Nənə nəpīn rətə raka nənimen, məpwəh mevən, təkwtəkwiuni a mwi renouenou mə nənimen rīnəfo irə. ²⁵ *Mətə iərmama sə ramətī pen ia loa atukwatukw nəha sə rameivinari ia nərmama, nənə ramətī pen mamətə ia nəpīn me, mīpko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iamīnhi Kumwesən trəkwein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ *Trīni mīnuə iərmama riti rerīn ramrhi mə in iərmama səvəi nəfwakiien, mətə rīpkətə amasan mhə ti nəfe nəramīn ramīni, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata səkītaha. Noien i nəkur əfwaki me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia nīpran me sāməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia nəkwərhakwərha kemhə tənī irəha, nənə mhətui amasan mwi ti nīmīruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi tīprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehe mhāmkekīk.

2

Kimiaha tiho rəmnəmwhen a ia kimiaha me

¹ *Piak me, kimiaha hiənahatətə raka ia Iərimənu asori səkītaha Iesu Kristo. Ro pen kimiaha tihəpkoṗəiti mhə ia

* **1:20:** Pri 7:9 * **1:21:** Kol 3:8, 1Tes 2:1 * **1:22:** Mat 7:26, Rom 2:13 * **1:25:** Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17 * **1:26:** Sam 34:13, Sam 141:3 * **2:1:** Wok Me 10:34, Jem 2:9

kimiaha me, mətə tiho rəmnəmwhen a. ² Trini minuə kimiaha hiousəsimwɪn kimiaha me, nənə iəmə kəru krouuvnimwə pehe, riti tinari səvənhi ramasan, ruvei pen rig kɪno ia kol, riti nautə səvənhi riwən, tinari səvənhi rəpəruəpəruə, kimiaha tihaməkeikei mho rəmnəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiəsiai iəmə tinari səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, məkure i ia kwopun amasan ikin,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəpɪn kimiaha hiamo noien me iamɪnhi, hiətoni mə kimiaha nepwɪn hiasori mhəpi raka kimiaha nepwɪn. Nənə hiaməkiri nərmama ia nətərigien ərəha səkimiaha. ⁵ *Piak keikei me, hətərig ro. Kumwesən ruvərfi raka nərmama nautə səvənraha riwən ia təkure tɪprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvərfi raka mwɪ irəha mə tuhəuvnimwə pen ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nitətə nəha Kumwesən rɪməni mə nərmama səməme hokeikei in tuhəuvnimwə pen irə. ⁶ Mətə kimiaha hiamətə ərəha a nərmama me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho nəmisəien m kimiaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaha ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin? Kwa nərmama me nəha nautə səvənraha rasori kamho iamɪnhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nəhag sə Kumwesən rɪnəkwein kimiaha irə. ⁸ *Mətə loa asori səvəi Iərimənu səkɪtaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Trini minuə kimiaha hiamesi pen pərhiən nəgkiariien nəha, hiamo noien amasan. ⁹ *Mətə trini minuə hiamopəiti ia nərmama nepwɪn, hiamo noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaha, mɪni mə kimiaha nərmama sə hiamərui Loa. ¹⁰ *Trini minuə iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapəti ia nəgkiariien kuatia a, rəmwhen mə in rɪnərui nəgkiariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ *Kumwesən nəha sə rɪməni mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha rɪməni mwɪ mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama.” Trini minuə ikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamousi əpune iərmama, ik iərmama ikamərui ihi Loa səvəi Kumwesən. ¹² *Nəgkiariien me səkimiaha mɪne noien me səkimiaha tuhaməkeikei mhəsi pen loa sə rameivinari ia kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mho iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Kumwesən trəkiri kimiaha ia loa nəha. ¹³ *Trini minuə iərmama riti rəpwəh napiien nərmama nəpɪn raməkiri irəha tɪ noien me səvənraha, Kumwesən trəpwəh napiien in nəpɪn trəkiri in tɪ noien me səvənhi. Napiien tɪ iərmama ramasan

* 2:5: 1Kor 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19, Kal 5:14 * 2:9: Dut 1:17 * 2:10:

Mat 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14, Rom 13:9 * 2:12: Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16

* 2:13: Mat 5:7, Mat 18:32-35

məpi raka nəkiriiien in ti noien me səvənhi.

Nahatətəien sə ripko mhə nari riti ro nəri auər a i

14 *Piak me, trəfo masitu ia iərmama riti trini minuə rani mə ramahatətə ia Iesu Kristo mətə in ripko mhə nari riti, ko nahatətəien sə ro iamihhi irə ruvehimiru in? Rekəm!
 15 *Trini minuə piəvtaha riti uə kitirimətaha riti ramarə ərəha tinari səvənhi riwən nəveginien sənəni rəpwəh nəmwhenien, 16 tihaməkeikei mhəuvei pen tinari uə nəveginien min. Trini minuə hiəpwəh nuvehi penien nari riti min, mhəni pen a tukwe in mə, “Evən ia nəmərinuien, məpwəh nəkwieiiien, məni amasan nari,” nəgkiariien nəha trəfasitu irə? Ro nəri auər a i. 17 *Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa trini minuə ripko mhə nari riti remhə. 18 *Mətə iərmama riti trəgkiari iamihhi irə mini mə, “Ik səim nə nahatətəien, mətə iou səiou nə noien me.” Itə. Ko iko ro iakətoni nahatətəien səim mətə ipko mhə nari riti? Rəknekīn. Mətə iou iakukurən noien ikətoni ia noien me səiou mə iakamahatətə pərhiien. 19 *Ik ikani nīpərhiienien ia Kumwesən mə in kuation a. Ramasan. Nəremhə me irəha mwi kamhəni nīpərhiienien irə, nənə kamhəhekīr mamhətəmnimwin. 20 Ik iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə ripko mhə nari riti ro nəri auər a i. Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha ro nīpərhiienien i? 21 *Rerim trirhi ro kaha kupwən səkitaha Epraham. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn rīnaməmrutə tini, Aesak, ia təkure nīfatə. 22 *Ikətoni mə nahatətəien səvəi Epraham mine noien me səvənhi krauo nari kuation. Noien me səvənhi hənə nahatətəien səvənhi ruvehe matukwatukw məmwhen. 23 *Nənə nəgkiariien i səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rini mə, “Epraham rini nīpərhiienien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamihhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” Kurirə irə kəkwein Epraham mə in riti nə Kumwesən. 24 Ro iamihhi irə hiamətoni mə iərmama in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me, ripko mhə ia nahatətəien əpa.

25 *Rəmwhen a mwi rerimīaha trirhi ro prən nəha Rehap, pran səvəi suatuk. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn prən nəha rīnəsevər ia nimwə səvənhi ti iəmə kəru sə kīnərhi pen irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen suatuk

* 2:14: Mat 7:21   * 2:15: 1Jon 3:17   * 2:17: Jem 2:20,26   * 2:18: Kal 5:6

* 2:19: Mat 8:29   * 2:21: Jen 22:9-12   * 2:22: Hip 11:17-18   * 2:23: Rom

4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8   * 2:25: Hip 11:31

əpə iti rauevən. ²⁶ *Nipwrai iərmama neiahagian riwən irə ruvamhə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə ripko mhə nari riti remhə.

3

Ik tikətui amasan ti nəfe nəramim rani

¹ *Piak me, rərəha mə kimiaha hiəpik hiəuvehe mho nahatən me ia kimiaha. Kimiaha hiəukurən mə nəpən Kumwesən trəkiri kimaha nahatən me tro riskai mwi m kimaha məpi raka nərmama me nepwin. ² Nəpən ripik kitaha pam samapəti, mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw pərhiən. Iərmama sə raməkoui amasan nəramin riməru tukwe in ti nəkouijen mwi nipwran me pam. ³ Kitaha saməuvei pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui nipwrai hos me pam. ⁴ Hətə ro mwi nitətə me. Nipwranraha rasori. Nīmətagi asori me kamhəpwi irapw irəha. Mətə nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a. Kamhəuvən ia kwopun pəku iəmə sə raməkəkini nitətə rokeikei. ⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəramitaha rouihi ia nipwrataha, mətə raməfiutə pik nari. Rerimiahaha tramrhi nəri. Nukumheəv ouihi rukurən nurkwumenien napw asori sə ramahi əmwesi nei mhiə me ripik. ⁶ *Nənə nəramitaha rəmwhen ia napw. Rərəha anan ia nipwrataha me pam, mamə nipwrataha me pam ruvehe məmkekik. Kwopun napw asori rauək ikin ramhia i pehe napw ia nəramitaha. Nənə nəramitaha ramhia i pen napw ia nimiruien pam səkitaha. ⁷ Nəri əprmin me pam həkukurən nuveheien mhəmweimwei. Nərmama me həno raka noien nəha ia nirəha me pam, menu me, uə snek me, uə nəmu me. ⁸ *Mətə iərmama riti riwən ko ro nəramin ruvehe mīmweimwei. Nərami iərmama nəri ərəha riti ko ripkarwis mhə. Rukuər ia nəri akonə sə ramousi əpune iərmama. ⁹ *Ia nəramitaha saməgnəgini Kumwesən Tata səkitaha.^a Nənə ia nəramitaha mwi saməkwein ərəha ia nərmama Kumwesən rino irəha həmwhen irə. ¹⁰ Nəkwataha kuatia, krouəgnəgini Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien me nəha mə tripkə mhə iamīnhi. ¹¹ Rəfo, ia nəmri nui kuatia ko nui mine təsi irau pəri krouapour? ¹² Rəfo, piak me, ko niemis rukuə nukwai olif, uə nei nəha krep rukuə nukwai niemis? Rekəm! Rəmwhen mwi kwopun kakwəhi təsi ikin ko kipkukwəhi mhə mwi nui ikin.

Nukurənien sə ruku pen ia neiai

* **2:26:** Jem 2:17   * **3:1:** Luk 12:47   * **3:6:** Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19
 * **3:8:** Rom 3:13   * **3:9:** 1Kor 11:7   ^a **3:9:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini iamīnhi irə minuə 'Iərimənu Tata səkitaha.'

¹³ Sin ia kimiaha rukurən nari, uə nukurənien səvənhi rəpwəmwis? Iərmama nəha traməkeikei mo noien amasan, məpwəh nəfiəutəien in. Noien nəha trahātən pen mə in rukurən pərhiēn nari. ¹⁴ Mətə trini minuə rerimiahā ramrhi ərəha kimiaha me uə hiamətərig atukw a ia kimiaha me mə tihəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwin, kimiaha tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha me mə hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien nəha hiameikuə a mhəpwəh ninien nipərhiēnien. ¹⁵ *Iərmama sə ramo noien nəha ripkuvehi mhə nukurənien sə ruku pen ia neiāi, mətə in ruvehi nukurənien sə ruku pen ia tiprənə i. Nənimwin Ikinan ripkuvei pen mhə nukurənien nəha min, mətə ruku pen ia nəremhə me. ¹⁶ Nəpin nərmama rerinraha ramrhi ərəha irəha me uə irəha kamhətərig atukw a ia nirəha mə tuhəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwin, ia kwopun kamharə ikin tihətoni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien ərəha me pam. ¹⁷ Mətə iərmama sə ruvehi nukurənien nəha ruku pen ia neiāi noien səvənhi ropə. Nəri sə rakupwən nətərigien səvənhi rəmher. In iərmama sə raməmri nəmərinuien. Noien səvənhi ramasan məpou. In ramsiai nətərigien səvəi nərmama me səpəmsəpə. In ramapi pik ti nərmama. Nukurənien səvəi iərmama nəha rukuə nukwan ripik sə ramasan ia nimiruien səvənhi. In ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam, məpwəh neikuəien. ¹⁸ *Nəpin nərmama səməme kamhəmri nəmərinuien kamharə ia nəmərinuien rəmwhen mə kamhəpwei nuni nari riti. Nuni nari nəha trutə mukuə kwənkwan nə narəien sə ratukwatukw.

4

Iərmama sə rokeikei pik noien səvəi tiprənə i

¹ *Nəfe nəha nukune naruagənien me mine nukune nəvisəien me səkimiaha? Rosi in i uə rekəm? Ia rerimiahā kimiaha hiokeikei pik mə tihəregi ramasan ia narimnari me pam, nənə noien nəha ramo kimiaha hiaməvisə ia nəpin me. ² Hiokeikei nari riti, mətə rəknekīn ti nuvehien, ro pen hiōusi əpune iərmama tukwe. Rerimiahā rakres nari riti səvəi iərməpə, mətə rəknekīn ti nuvehien, ro pen hiəvisə, mamharuagən tukwe. Kimiaha hiəpwəh nuvehien nəfe hiokeikei, ti nəri nə mə hiəpkəres pen mhə Kumwesən i. ³ Trini minuə kimiaha hiəres pen i, hiəpwəh nuvehien, ti nəri nə mə hiaməres, mətə nətərigien səkimiaha ripkatukwatukw mhə. Narimnari me nəha hiaməres pen Kumwesən mə truvei pehe m kimiaha, hiokeikei mə tihəuvehi nənə mhəuvehi nəmri nari sə nətərigien ərəha səkimiaha rokeikei. ⁴ *Kimiaha

* **3:15:** Jem 1:5,17   * **3:18:** Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11   * **4:1:** Rom 7:23

* **4:4:** Rom 8:7, 1Jon 2:15

hiəmwhen prən i sə raməpwəh səvənhi iərman mamesi pen iərman əpə. Rəfo? Rosi kīmiaha hiəreirei mə iərmama sə rokeikei pik noien me səvəi tiprənə i truvehe iərmama sə raməmwəki Kumwesən? Ro iamīnhi irə trīni minuə iərmama riti ia kīmiaha rīnuə trokeikei pik noien me səvəi tiprənə i in trəmwəki Kumwesən. ⁵ *Rəfo? Rosi kīmiaha hiəreirei nəgkariien i raməmak ia Nəkukuə Ikinan? Rani mə,

“Nənimwin nəha Kumwesən rīnəmri raməmak ia reritaha rokeikei pik

mə kitaha səvəi Kumwesən əpa.”

Nənə nəgkariien nəha ripko mhə nəri auər a i. ⁶ *Mətə Kumwesən raməriari pehe namasanien m kitaha rasori pik. Ro pen Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nərmama səməme kāmhfīūtə ia nīrəha,

mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kāmhəuvehi irapw irəha.”

⁷ *Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mheiwiū, mharə tejin Kumwesən, mhəni rekəm ti Setan, nənə in trəpwəh kīmiaha map. ⁸ *Kīmiaha tihəuvehe ipaka ti Kumwesən, nənə in truvehe ipaka tukūmiaha. Kīmiaha nəkur ərəha me tihaməkeikei mhərkwērig. Kīmiaha nətərigien səkīmiaha ro kəru tihaməkeikei mhō rerimīiaha rəmher. ⁹ Ramasan mə tihəregi rərəha, mhasək, mhəkwein əpwəmwis. Pwəh narisien səkīmiaha ruvehe mo nasəkien irə. Pwəh nagienien səkīmiaha ruvehe mo nəpouien irə. ¹⁰ *Kīmiaha tihaməkeikei mheiwiū mhənīmwi nukurhumīiaha ia nəmri Kumwesən, nənə in truvehi utə kīmiaha.

Kīmiaha tihəpwəh nīni ərəhaien kīmiaha me

¹¹ Piak me, kīmiaha tihəpwəh nīni ərəhaien kīmiaha me. Iərmama sə rani ərəha piəvni uə rani piəvni mə ramo noien ərəha, iərmama nəha ramīni ərəha Loa səvəi Kumwesən, mamīni mə Loa nəha rəpwəh nəmwhenien. Mətə nəpīn ikani loa nəha mə rəpwəh nəmwhenien, ikəpwəh noien nəfe Loa nəha rani, mətə ikamo ik iəmə sə ikasori ia Loa nəha. ¹² *Iərmama kuatia in əpa rauvehi nasoriien mə trəmri Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə mərpwin tai noien me səvənraha. Iərmama nəha in nəha rauvehimīru nərmama, mamouraha mwi irəha. Mətə ik sin i? Rəfo ikaməkiri noien me səvəi piām?

Ik tikətigite ia Kumwesən ia nəfe tiko trakwakwi tīneis mīne

* 4:5: Eks 20:3,5   * 4:6: 1Tes 5:5   * 4:7: Efes 6:12   * 4:8: Sek 1:3, Mal 3:7, Aes 1:16   * 4:10: Job 5:11, 1Tes 5:6   * 4:12: Rom 2:1, 14:4

13 *Tihətərig ia nirak kimiaha səməme hiaməni mə, “Ipwet uə trakwakwi tsəuvən ia taon i uə taon nəha, mharə nuk kuatia, mho pisnes fwe ikin, mhəuvehi mane.” 14 *Kimiaha tihəfukurən nəfe trimwei irapw trakwakwi? Nəfe nəha nimiruien səkimiaha? Kimiaha hiəmwhen ia nise napw sə ruvehe nəpin ouihi a nənə marə miwən mwi. 15 *Mətə nəgkiariien sə ratukwatukw mə kimiaha tihəni ro iamihhi irə, “Trini minuə nəkwai Kumwesən pərhiēn, tsarə mho narimnari me i uə narimnari me nəha.” 16 Mətə ipwet mine kimiaha hiaməgkiari mamhəfiutə ia kimiaha. Nəgkiariien sə raməfiutə nərmama iamihhi rərəha. 17 *Iərmama sə rukurən nəfe noien ratukwatukw mə tro, mətə in rəpwəh noien, in ramo nərəhaien.

5

Nəvəhagien ramevən ti nərmama nautə səvənraha rasori

1 *Kimiaha nərmama nautə səkimiaha rasori tihətərig ia nirak. Ramasan mə kimiaha tihəsək mhəkwein əpwəmwis ti nəmisiēn me nəha səməme kamhəuvehe tuheste kimiaha. 2 *Nautə səkimiaha ruvəmərir. Uvnə me hənani raka tinari me səkimiaha. 3 Kol mine silva səkimiaha rinopwei raka. Nopweiiēn nəha səvənraha trahatən pen mə nipərhiēnien kimiaha hiəno noien ərəha, nənə trahi nipwramiaha rəmwhen ia napw. Ipaka nəpin sampam i, mətə kimiaha hiamoeite ihi nautə me səkimiaha. 4 *Hətə ro! Nərmama me səməme kamhowok hənə raka wok fwe ia nəmhiēn me səkimiaha, mətə kimiaha hiəpwəh nərəkuiēn irəha. Nərəkuiēn nəha səvənraha ramasək mani mə kimiaha hiəno noien ərəha. Iərimənu sə rauvehi niskaiēn me pam ruvəregi raka ia nəkwəregin nasəkien səvəi nərmama səməme kamhesi nəveginien sə ruvəmruə fwe ia nəmhiēn me səkimiaha. 5 *Ia tiprənə i kimiaha hiəpwəh niseseien. Nəfe nautə me kimiaha hiəkeikei mə tihəuvehi hiaməuvehi. Hiaməkwməni atukw a kimiaha hiaməsisī mhəmwhen ia kau me səməme ripko mhə tui kousi əpune irəha. 6 Kimiaha hiaməkiri nəmə atukwatukw me mə tuhaməkeikei mhemhə. Hiamousi əpune irəha, nənə həpwəh nəsisəgien kimiaha.

Nətərigien səkimiaha trəpwəmwis

7 *Piak me, kimiaha tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, mamheitenhi mheste nuveheien səvəi Iərimənu səkitaħa. Hətoni ro iərmama sə raməmhū raməfo mamə nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəveginien

* 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Prov 27:1, Sam 39:5,11 * 4:15: Wok Me 18:21

* 4:17: Luk 12:47 * 5:1: Luk 6:24 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Dut 24:14-15,

Mal 3:5 * 5:5: Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34 * 5:7: Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23

amasan sə rutə pehe ia tıprənə. Ko rıpkesi akwauakw mhə, mətə tro nətərigien səvənhi rəpwəmwis meste nesən kupwən rauər nənə məkwə me nepwın həuvehe mhəukurau nənə nesən sə ro kəru irə rauər mwi. ⁸* Kimiaha mwi tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis miskai ti nəri nə mə nuveheien səvəi İərimənu səkitaha ruvəuvehe ipaka. ⁹* Piak me, kimiaha tihəpwəh nini ərəhaien kimiaha me kamo Kumwesən rərpwın noien ərəha me səkimiaha. Hətə ro! İəmə sə trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama ruvəuvehe ipaka. Ramərer a ia kwəruə. ¹⁰ Piak me, rərimiaha tramrhi profet me nəha fwe kupwən haməgkiari ia nəghi İərimənu. Nəpın kamo nəmisəien minraha, ho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. ¹¹* İa nətəien səkitaha nərmama səməme kamhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia nəpın me Kumwesən ramo irəha hamagien. Kimiaha hiəvəregi raka noien səvəi Jop. Nəpın ramarə ia nəmisəien me rıpik, rərer əknekin ia nahatətəien səvənhi. Nənə hiənətə raka nəfe İərimənu rino min kurirə ikın. İərimənu rerin ramərkwəpır pik ti nərmama. In ramapi ti nirəha.

Kimiaha tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien me

¹²* Mətə piak me, irənhə ia narımnari me pam, trini minuə kimiaha hiəni promes riti tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien səkimiaha mə tiho nərmama hətoni kimiaha hiaməni pərhien. Tihəpwəh niniien nitətə ia neiai uə tıprənə i uə nari riti mwi mə tiho noien nəha. Mətə trini minuə hiəsəni nari riti, tihəni a mhəsəni mə “Ouəh.” Trini minuə hiəpkəsəni mhə nari riti, tihəni a mə “Rekəm.” Mə kimiaha hiaməgkiari əpnəpen, Kumwesən trərpwın noien ərəha səkimiaha.

Nəfwakiien sə ramo nıpwran

¹³* Rəfo? Riti ia kimiaha raməmisə? Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kimiaha rerin ramagien? Ramasan mə rəni nıpu, məgnəgini Kumwesən. ¹⁴* Riti ia kimiaha raməmhə? Ramasan mə rəkwein elta me səvəi nəfwakiien pwəh irəha hətəgi pen oel irə ia nəghi İərimənu mhəfwaki tukwe. ¹⁵* Nənə nəfwakiien səvəi nərmama səməme kamhəhatətə ia Kumwesən truvehimıru iərmama sə raməmhə. İərimənu tromasan iərmama nəha. Trini minuə iərmama nəha rino noien ərəha me, İərimənu trenouenou noien ərəha me nəha məpwəh nərpwınien. ¹⁶ Ro iamınhi irə kimiaha tihəni pen tukumiaha me i noien ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki tukumiaha me mə Kumwesən tro kimiaha hiəuvehe mhəsənin. Nəpın iərmama sə ramo noien

* 5:8: Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7 * 5:9: Mat 24:33 * 5:11: Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:13: Kol 3:16 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18

atukwatukw raməfwaki, nəfwakiien səvənhi nəgsen rasori mamō nīpwran. ¹⁷ *Profet Elaeja in iərmama rəmwhen a ia kitaha. Rəfwaki skai mə nesən trəpwəh nauərien. Nənə nesən rīpkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar məkwə sikis. ¹⁸ *Nənə kurirə ikin rəfwaki mwi, nənə nesən rukrutə ia nīmagouagou, kwənkwai narimnari me həutə mwi ia tīprənə.

Iərmama sə rəruēi

¹⁹ *Piak me, trīni mīnuə kīmiaha riti rəpwəh nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien məruei, nənə kīmiaha riti mwi riri in mīrəriġ, ²⁰ *iakokeikei mə reriimiaha tramrhi nəri i. Iərmama sə ramiri raka iəmə ərəha ia suatuk sə raməruei irə mīrəriġ, in rauvehimīru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh nemhəien. Kumwesən trenouenou noien ərəha me həpik səvəi iəmə ərəha nəha, məpwəh nəripwīnien.

---

* **5:17:** 1King 17:1, Luk 4:25   * **5:18:** 1King 18:42-45   * **5:19:** Kal 6:1   * **5:20:** Sam 51:13, Prov 10:12, 1Tes 4:8

Fas Pita

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Pita rımərai. Pita in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi İesu. In rımərai nəkukuə i mərhi pen i revən ti nakalasia me səməme kamharə parei fwe profens riti səvəi Rom kani mə Esia Maenor. Pita rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvənraha ti nəri nə mə nərmama me nepwın kamhometə irəha ti nahatətəien səvənraha. Pita rokeikei mə rerınraha tramrhi mə İesu rokeikei pik irəha, nənə muvehi nəmisəien ti nirəha. Irəha tuhəkürirə noien səvəi İesu. Irəha tuho iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rımərfi irəha mə irəha nərmama me səvənhi nənə İesu remhə ti nirəha. Pita rini pen ti nirəha mə tuhaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan. In rini pen mwi ti nirəha mə ia tıprənə i nərhəien rasori, mətə tuhaməkeikei mhərer əknekın, mho nətərigien səvənraha rəpwəmwis, mhəmri pen əknekın nətərigien səvənraha ia Kumwesən, nənə mheitenhi narımnari amasan me səməme tuhəpkuvehe kürirə.

1 * İou Pita, iou aposol riti səvəi İesu Kristo.

İakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama pwıspwis me səməme hıamarə kirkiri ia profens me i Pontas, mine Kalesia, mine Kapatosia, mine Esia, mine Pitinia.

2 * Kimiaha i nərmama Kumwesən rımərfi kimiaha resi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe kupwən. In rımərfi kimiaha mə Nənimwın səvənhi tro kimiaha hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə, tihəuvehe mho nəkwai İesu Kristo, tukəfwıəfwı kimiaha ia nıten.

Nəfwakiien səiou mə Kumwesən trəriari pehe namasanien mine nəmərinuıen rasori mwi m kimiaha.

Pwəh səgnəgini Kumwesən ti nimiruıen vi

3 * Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo! Napiien səvənhi rasori tukutaha. In ro kitaha sətui mwi ia nimiruıen vi, nənə, mo kitaha səmri pen əknekın nətərigien səkitaha irə. In ro iamınha irə nəpın ro İesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. 4 * Kumwesən ro kitaha sətui mwi mə tsəuvehi nautə amasan me in truvei pen m nərmama me səvənhi. Nautə amasan me nəha ko həpkımərır mhə, mhəpkəmkemik mhə, nənə nukuraanien səvənraha ko rıpkıwən mhə. Kınəmri amasan nautə me nəha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha.

5 * Kimiaha nərmama səməme Kumwesən ro tukuahag

* 1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15 * 1:2: Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24 * 1:3: 2Kor

1:3 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28, 17:11

kimiaha ia niskaiien sǝvǝnhi ti nǝri nǝ mǝ hiamahatǝtǝ irǝ. In trǝtui amasan tukumiaha mǝste tihǝuvehi nimiruien vi sǝ kinǝpnǝpenǝ raka irǝ tukǝtoni rier pehe ia nǝpin sampam.

⁶ *Ramasan mǝ rerimiaha ragien ti narimnari me i. Mǝtǝ tǝkwtǝkwuni rosi narimnari me sǝpǝmsǝpǝ tuhǝuvehe mho nǝmisǝien m kimiaha ia nǝpin ouihi a. ⁷ *Narimnari me i kamhǝuvehe trahatǝn pen mǝ kimiaha hiamahatǝtǝ pǝrhien. Aean i kol, nǝri auǝr a mǝ tripkiwǝn mwi nǝpin riti, mǝtǝ nǝrmama tuhamǝkeikei mhǝuvani ia napw ti nǝtǝ sasien mǝ in kol pǝrhien uǝ rekǝm. Ia noien nǝha rǝmwhen a mwi nahatǝtǝien sǝkimiaha sǝ ramasan mǝpi raka kol, tukamǝkeikei ko kimiaha hǝregi nǝmisǝien me ti nǝtǝ sasien mǝ hiamahatǝtǝ pǝrhien uǝ rekǝm. Nǝnǝ mǝ hiamahatǝtǝ pǝrhien, nǝpin tukǝtoni Iesu Kristo rier pehe irǝ, Kumwesǝn trǝgnǝgin kimiaha, muvehi utǝ nǝghimiaha, nǝnǝ, muvei pehe nisaiien m kimiaha. ⁸ *Nǝri auǝr a mǝ hiǝpkǝtoni mhǝ Iesu Kristo, mǝtǝ hiokeikei in. Nǝnǝ nǝri auǝr a hiǝpkǝtoni mhǝ nǝha tǝkwtǝkwuni, mǝtǝ hiamǝni ni pǝrhienien irǝ, nǝnǝ, mamhagien. Nagienien nǝha hiamregi rasori pik anan iǝrmama riti ko ripkini mhǝ ia nǝgkiariien. ⁹ *Rerimiaha ramagien iamǝnha irǝ ti nǝri nǝ mǝ hiamǝuvehi nǝri i sǝ hiamahatǝtǝ irǝ, in i mǝ Kumwesǝn truvehimiru kimiaha.

¹⁰ *Profet kupwǝn me hamǝtui ia suatuk i Kumwesǝn truvehimiru nǝrmama irǝ, nǝnǝ mamhǝres mǝ tukǝfo irǝ. Ia nǝgkiariien sǝ Kumwesǝn rimǝuvei pen mǝnraha, irǝha hǝni irapw mǝ Kumwesǝn trasitu ia kimiaha ia namasanien sǝvǝnhi. ¹¹ *Nǝpin Nǝnimwǝn sǝvǝi Kristo sǝ ramarǝ ia nirǝha rimǝkupwǝn mini irapw nǝmisǝien me sǝmǝme Kristo triregi ia ni pwrǝn mine nasoriien sǝ tukuvei pen min truvehe kurirǝ, profet me hamǝmwur mǝ tuhǝukurǝn mǝ nǝfe suatuk mine nǝfe nǝpin narimnari me nǝha tuhǝier pehe. ¹² *Kumwesǝn rino pui pen m profet me nǝha mǝ nǝgkiariien me sǝmǝme irǝha kamhǝni hǝpkǝgkiari mhǝ ia nǝpin sǝvǝnraha mǝ tr-asitu ia nirǝha, mǝtǝ hamǝgkiari ia nǝpin sǝkimiaha tr-asitu ia kimiaha. Narimnari me i profet kupwǝn me hǝmǝni tǝkwtǝkwuni hiǝuvǝregi raka rimǝuku pen ia tǝrhui nǝrmama sǝmǝme hǝnǝvisau nǝgkiariien amasan sǝvǝi Kristo m kimaha. Nǝgkiariien sǝvǝnraha rimǝuku pen ia Nǝnimwǝn Ikinan sǝ Kumwesǝn rǝrhi pehe i. Narimnari me i nagelo me irǝha mwi hokeikei mǝ tuhǝtoni mhǝukurǝn.

Kumwesǝn sǝ rinǝkwein kimiaha in iǝmǝ ikinan, in rǝmher

* **1:6:** 1Tes 5:10, Jem 1:2   * **1:7:** Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3   * **1:8:** Jon 20:29, 2Kor 5:7   * **1:9:** Rom 6:22   * **1:10:** Mat 13:16-17   * **1:11:** Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27   * **1:12:** Efes 3:10

13 Ro pen tihamækeikei mho nətərigien səkimiāha rərer mwatuk ti noien wok, mho nətərigien səkimiāha pwəh rukurən amasan. Tihəmri pen əknekīn nətərigien səkimiāha ia namasanien sə Kumwesən truvei pehe m kimiāha nəpīn tukətoni Iesu Kristo rier pehe. 14 *Tiho nəkwai Kumwesən rəmwhen ia nəkwərhakwərha me səməme kamho nəkwai tata me. Fwe kupwən kimiāha hiəreirei nari, nənə mamho noien ərəha me səməme rerimiāha rokeikei pik. Mətə təkwtəkwuni tihəpwəh nəsenien ia nətərigien me nəha ravi raka mwi kimiāha. 15 Kumwesən sə rinəkwein ia kimiāha in Iəmə ikinan, in rəmher. Ro iamīnhi irə kimiāha mwi tihamækeikei mho kimiāha nəkur ikinan me, mhəmher ia narimnari me pam səməme hiamo. 16 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihamækeikei mho kimiāha nəkur ikinan me, mhəmher, ti nəri nə mə iou Iəmə ikinan iakəmher.”

17 *Kimiāha hiaməkwein Kumwesən mə “Tata.” Mətə in Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam. Trərpwīn noien me səvənraha tresi pen atukwatukw nəfe irəha həno. Ro iamīnhi irə mīne, nəpīn kimiāha hiamarə ihi ia təkure tīprənə i, tihamækeikei mhehekīr in, mamho noien sə ramasan. 18 *Kimiāha hiəukurən mə kīneivinari ia kimiāha hiəuvəier raka ia narəien ərəha nəha kaha kupwən me səkimiāha həməuvei pehe m kimiāha. Mətə kīpkərəku raka mhə kimiāha ia nari riti sə truvehe mərəha məmwhen ia kol mīne silva, 19 *rekəm. Mətə kīnərəku raka kimiāha ia nite Kristo in nəri keikei ramasan pik. Kristo in rəmwhen ia kwəti sipsip sə ratukwatukw pam, nemhəien uə nərəhaien riwən anan irə. 20 *Kumwesən ruvərfi raka in fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi, nənə təkwtəkwuni rīpko mhə tui nəpīn sampam ruvehe kətoni in rier pehe masitu ia kimiāha. 21 *Ia Kristo kimiāha hiaməni nīpərhiēnien ia Kumwesən sə rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi nənə muvei pen nasorīen min. Ro iamīnhi irə Iəmə sə hiamahatətə irə, mamhəmri pen əknekīn nətərigien səkimiāha irə, in i Kumwesən.

22 *Kimiāha hiamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien mamhokeikei pərhiēn piəvtaha me. Ia noien nəha hiənəpərhi raka nīmīruvien me səkimiāha həmher. Mətə kimiāha tihamækeikei mhərīpīn mamhokeikei pərhiēn kimiāha me ia rerimiāha pam. 23 *Kimiāha hiənətui mwi rəmwhen nəkwərhakwərha me, nənə, nīmīruvien vi sə hiənətui mwi irə

* 1:14: Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18 * 1:16: Lev 11:44-45, Mat 5:48 * 1:17: Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23 * 1:18: 1Kor 6:20 * 1:19: Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2 * 1:20: Wok Me 2:23, Efes 1:4 * 1:21: Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9 * 1:22: Jon 13:34, Rom 12:10 * 1:23: Jon 1:13, Hip 4:12

ripkuku pen mhə ti tata riti sə tremhə, mətə ruku pen ti Tata riti sə tripkemhə mhə. Nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ramiru mamarə rerin rino kimiaha hiətui mwi. ²⁴*Iakani iamihni irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me pam həmwhen ia nurhi, nənə namasanien səvənraha rəmwhen ia tihni nurhi. Nurhi nəha ramaukei, nənə tihin me kamhəsas, ²⁵ mətə Nəgkiariien səvəi Iərimənu ramarə ia nuk nuk me.” Nənə in i nəgkiariien sə kinəvisau m kimiaha.

2

¹ *Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien nətərigien səkimiaha ro kəru. Tihəpwəh mwi nəmwəkien ia kimiaha me, mhəpwəh mwi niniien nikaremiaha me. ² *Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehe mhokeikei pik nəgkiariien səvəi Kumwesən sə rəmher mhəmwhen iəkunouihni əmtəmetə me i kamhasək mə tuhesis. Nəgkiariien i tro kimiaha hiəuvehe mhəpwinari, nənə, Kumwesən ruvehimiru kimiaha. ³ *Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kimiaha hiənani əghan namasanien səvəi Iərimənu mhətoni mə ramasan pik anan.”

Kristo in kəruətərei miru

⁴ *Həuvehe ti Kristo. In nəha kəruətərei miru nəha nərmama me hənə mə rərəha, mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən in kəruətərei keikei anan sə in rīmərfi. ⁵ *Kimiaha mwi hāmwhen ia kəruətərei miru me kəuvrhəkin nimwə ia nirəha, nimwə sə Nənimwin ramarə irə. Ia nimwə nəha, kimiaha hāmwhən ia pris ikinan me kamhousi əpune nərimiru me mamhəuvei pen m Kumwesən. Mətə narimnari me səməme kimiaha hiaməuvei pen ripko mhə nipwrai nari mətə kwa nənimwin. Nənə Kumwesən raməkwein amasan ia narimnari me nəha hiaməuvei pen min ti nəri nə mə hiaməuvei pen ia nəghi Iesu Kristo. ⁶ *Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Hətoni ro. Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saəon,^a in kəruətərei keikei anan sə iou iakimərfi, kəruətərei nəha tukostat kuvrhəkin nimwə irə, nənə iərmama sə trini nipərhiəien irə, in tripkauris mhə.”

⁷ *Ro iamihni irə, kəruətərei nəha in nəri keikei tukumiaha nərmama səməme hiaməni nipərhiəien irə, mətə

* 1:24: Jem 1:10-11 * 2:1: Efes 4:22, Jem 1:21 * 2:2: Mat 18:3, 1Kor 3:2

* 2:3: Sam 34:8 * 2:4: Mat 21:42, Aes 28:16 * 2:5: Efes 2:21-22, Eks 19:6,

Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1 * 2:6: Rom 9:33, Efes 2:20 a 2:6: Saəon in

Jerusalem * 2:7: Mat 21:42

nərmama səməme həpkini mhə nīpərhiēnien irə, kəruətērei
 nəha rəmwhen ia nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Kəruətērei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha,
 mhəpwəh,
 təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mīno kəruətērei sə rəpi
 raka pam kəruətērei me, məkwtəmhiri əknekin pam
 nimwə.”

⁸ *Nənə Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,
 “In i kəruətērei riti sə nərmama tuhapəti irə,
 mine kəpwier sə tro irəha həmwei”

Irəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhərui nəgkiariien səvəi
 Kumwesən mamhesi pen a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka
 fwe kupwən məmri mə tuho.

⁹ *Mətə kimiaha nərmama ia kwənəkwus i Kumwesən
 rīmərfi kimiaha, kimiaha pris me səvəi kig, kimiaha nərmama
 ikinan me ia kusen kuatia, kimiaha nərmama me səvəi
 Kumwesən əpa. Kino kimiaha iamīnha irə mə kimiaha
 hiəukurən nīni irapwien narimnari amasan me Kumwesən
 rino. In rīnəkwein ia kimiaha mə tiharaka ia nəpitəvien
 mhəuvehe ia nukuraanien amasan səvənhi. ¹⁰ *Fwe kupwən,
 kimiaha nərmama auər a me, mətə təkwtəkwuni kimiaha
 nərmama me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən, kimiaha
 nərmama nāpiien səvəi Kumwesən riwən tukumiaha, mətə
 təkwtəkwuni kimiaha nərmama nāpiien səvənhi ramarə
 tukumiaha.

¹¹ *Nərmama keikei me, kimiaha hiəmwhen iəpwispwis
 me mine nərmama imwənraha riwən ia tīprənə i. Ro
 pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəsenien
 noien ərəha me nəha nīpwramiaha rokeikei pik səməme
 kamharuagən ia nəpīn me mə tuhouraha nīmīruien
 səkimiaha. ¹² *Təkwtəkwuni nərmama səməme həreirei
 lərimənu kamhəni ərəha kimiaha mə kimiaha nəkur ərəha me.
 Ro iamīnhi irə narəien səkimiaha hiamarə irə ia nənimenraha
 traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha hətoni noien amasan
 me səkimiaha, nənə mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpīn
 nəha in truvehe irə.

*Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mhəsiai
 nərmama səməme kamhərimənu*

¹³ *Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvəi lərimənu
 səkitaha, tihaməkeikei mhəsiai nərmama me pam səməme
 haməuvehi nasoriien mamhərimənu. Tihəsiai ia kig sə in
 rasori anan, ¹⁴ mhəsiai mwi ia nəmə asori me səməme in
 ramərhi irapw irəha kamhərimənu ia nəghīn. Nəmə asori me

* **2:8:** Rom 9:33 * **2:9:** Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18,
 Efes 5:8 * **2:10:** Rom 9:25 * **2:11:** Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1 * **2:12:**
 Mat 5:16, Luk 19:44 * **2:13:** Taet 3:1

nəha, kig ramərhi irapw irəha mə tuho nəmisəien m nərmmama səməme kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini səməme kamho noien amasan. ¹⁵* Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə noien amasan me səkimiaha trəsisəg tərhui nərmmama me i hərəirei nari. Pwəh irəha həpwəh mwi niniien nəgkiariien arməri me. ¹⁶* Ramasan mə hiamarə mhəmwhen ia nərmmama kineivinari ia nirəha, mətə tihəpwəh niniien mə, “Eh, kineivinari ia nirak. Iakukurən noien nəfe noien ərəha iakokeikei.” Kimiaha tihaməkeikei mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me səvəi Kumwesən. ¹⁷* Tihəsiai nərmmama me pam. Tihokeikei piəvtaha me, nənə tihəhekir mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai kig sə ramərimənu.

¹⁸* Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha, nənə mhəuvei pen nisaiien minraha. Tiho iamihhi irə minraha pam, nəmə asori me səməme kamho riməru mamasan m kimiaha mine nəmə asori me səməme kamho noien skai me m kimiaha. ¹⁹ Rəfo hiamō a narimnari me səməme hatukwatukw mətə nəmə asori me səkimiaha kamho rərəha ia kimiaha? Trini minuə hiəukurau ia nəpin skai me nəha, mamhəti pen a m Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiaha. ²⁰* Trini minuə hiamō noien ərəha, kamo nəmisəien m kimiaha tukwe, hiamō nətərigien səkimiaha rəpwəmwis ti nuvehien nəmisəien nəha, noien nəha ko kəpwəh nəgnəginiien kimiaha tukwe. Mətə mə kimiaha hiamō a noien amasan, nənə kamo nəmisəien m kimiaha tukwe, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiaha trini minuə hio nətərigien səkimiaha rəpwəmwis ti nuvehien nəmisəien nəha. ²¹* Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə tihəuvehi nəmisəien, ti nəri nə mə Kristo in mwi riməuvehi nəmisəien tukumiaha. In riməkupwən mahatən noien atukwatukw nəha mə kimiaha tihesi pen a təmwheki nisun.

²²* Nəkukuə Ikinan rani mə,
“In ripko mhə noien ərəha riti,
kipkreği mhə neikuəien riti ia tərhun.”

²³* Nəpin nərmmama həni nəgkiariien ərəha irə, mətə in ripkəski mhə irəha. Nəpin in rireği nəmisəien ia nipwran, mətə in ripkini mhə mə trərpwin tai nərəhaien. Mətə rinəmri pen narimnari me pam ia rəgi Kumwesən sə raməkiri atukwatukw nari. ²⁴* In riməuvehi noien ərəha me səkitaha ia nipwran ia nei kamarkuauı mə ia nikaren səvəi noien ərəha kitaha tsemhə nənə ia nimiruien səkitaha tsamo noien atukwatukw. Nəmisəien me səvənhi riməregi ia nipwran

* 2:15: 1Pit 3:16 * 2:16: Kal 5:13 * 2:17: Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21

* 2:18: Efes 6:5 * 2:20: 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14 * 2:21: Mat 16:24, Jon 13:15

* 2:22: Jon 8:46 * 2:23: Aes 53:7, 1Tes 3:9 * 2:24: Hip 9:28, Rom 6:2,11,

rino kímiaha hiáuvehe mhásanin. ²⁵ *Fwe kupwən kímiaha hiámwhen ia sipsip me səməme hənəruei, mətə təkwtəkwuni kərari ia kímiaha hiávərərīg mhəuvəuvehe ti Iərmama ramətui ti sipsip me, in i Iərmama ramətui ti nimiruien səkímiaha.

3

Nipran mine nərman me səvənraha

¹ *Ia noien a mwi nəha, kímiaha nipran me tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkímiaha. Nənə trini minuə irəha nepwın həkini mhə nipərhiendien ia nəgkiariien səvai Kumwesən, mətə noien a səkímiaha truvi irəha həuvehe mhahatətə. Noien səkímiaha rəmwhen məpi raka mə hiəgkiari minraha. ² Nəpın irəha hətoni mə noien səkímaha rəmher, hiaməsiai irəha, nənə noien nəha truvi irəha həuvehe mahatətə. ³ *Rərəha mə hiamasan pen ia nipwramiaha iruə ia noien nəha sə hiamərəri nımwai nukwənemiaha, mamhəuvei pen marəmarə me kino ia kol mine tinari amasan me. ⁴ Mətə tihamasan pen imwə ia rerímiaha sə kípəkətoni mhə. Ramasan mə tihəuvehe mho nipran səməme nətərigien səkímiaha rəpou mafafa. Noien iamınha irə ramasan anan ia nəmri Kumwesən mípkiwən mhə. ⁵ In i noien səvai nipran ikinan me fwe kupwən səməme hənəmri pen əknekın nətərigien səvənraha ia Kumwesən. Irəha hənəməsiai nərman me səvənraha, nənə ia noien nəha hənəmasan pen ia rerinraha. ⁶ *Rəmwhen ia Sera, in rino nəkwai Epraham, nənə maməkwein in mə iəmə asori səvənhi. Nənə kímiaha nipwnəti Sera me trini minuə hiamo noien amasan, mhəpkehekır mhə nari riti sə ramo nehekırrien.

⁷ *Ia noien a mwi nəha, kímiaha nərman me tihaməkeikei mharə kímiaha nıkare rəgímiaha me, mhəukurən mə irəha pran niskaiien səvənraha rípkiškai pik mhə rəmwhen ia iərman. Kímiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nisaiien minraha, ti nəri nə mə kímiaha minraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nimiruien rerin. Tiho iamınha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgien nəfwakiien me səkímiaha

Nəmisəien kamregi ti noien amasan

⁸ Nəgkiariien sampam. Kímiaha pam tihaməkeikei mho nətərigien səkímiaha ruvehe mo kuatia, tihapi kímiaha me, mhəkeikei kímiaha me, mho rerímiaha rıməru tukumi-aha me, mhəuvehi irapw nətərigien səkímiaha. ⁹ *Trini minuə nərmama kamho rərəha ia kímiaha, mətə tihəpwəh

* 2:25: Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14 * 3:1: Taet 2:5 * 3:3: 1Tim

2:9 * 3:6: Jen 18:12 * 3:7: Efes 5:25 * 3:9: Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23

nərpwɪnien tai nəɾəhaien. Trini minuə nərmama hai m
kɪmiaha, mətə tihəpwəh nərpwɪnien. Mətə tihəkwein amasan
a ia nirəha. Tiho iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən
rɪnəkwein kɪmiaha mə tiho noien nəha, mə hiəuvehi na-
masanien səvənhi. ¹⁰ Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rokeikei nɪmɪruvien amasan,
nənə mokeikei mə trɪregi ramasan ia nəpɪn me pam,
in traməkeikei məpwəh nɪnɪien mwɪ nəgkiariien əɾəha me ia
nəramɪn,
məpwəh mwɪ neikuəien ia tərhun.

¹¹ In traməkeikei mɪrərig ia noien əɾəha me səvənhi, nənə mo
a narɪmnari amasan me.

In traməkeikei mətui suatuk səvəi nəmərɪnɪvien, nənə
mukurirə i.

¹² In traməkeikei mo iamɪnhi irə ti nəri nə mə Iərimənu
ramətoni amasan nərmama səməme hatukwatukw,
nənə mamətərig amasan ia nəfwakɪien səvənraha,
mətə in raməmwəki səməme kamho noien əɾəha.”

¹³ Trini minuə hiəskai pɪk ti noien amasan me, sin trouraha
kɪmiaha? Iərmama riti riwən! ¹⁴ *Mətə trini minuə
nəpɪn me nepwɪn nərmama kamho kɪmiaha hiamregi rəɾəha
ia nɪpwramiaha ti noien atukwatukw səkɪmiaha, mətə ia
nətərigien səkɪmiaha, kɪmiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh
nehekɪrien ia nirəha, mhəpwəh nətərig pɪkien. ¹⁵ Mətə ia
rerɪmiaha tihəsiai Kristo mə in Iərimənu səkɪmiaha. Tihərer
mwatuk ia nəpɪn me pam ti nɪrɪpwenien nəgkiariien səvəi
nɪsəməme nəha nərmama səməme tuhəres ia kɪmiaha mə rəfo
hiaməmri pen əknekɪn nətərigien səkɪmiaha ia Iesu. ¹⁶ *Mətə
tihəgkiari məru mɪnraha ia nɪsɪaiien, mhəpwəh noien nari
riti sə tro hiəregi fwe ia rerɪmiaha mə hiəno nəɾəhaien. Tiho
əpa noien amasan me ti nəri nə mə kɪmiaha nərmama me
səvəi Kristo. Trini minuə hiamo iamɪnhi irə nərmama me i
kamhəni nɪkaremiaha mə noien səkɪmiaha rəɾəha tuhaurɪs
ti nəgkiariien əɾəha me səvənraha. ¹⁷ *Trini minuə ia
nətərigien səvəi Kumwesən mə hiaməuvehi nəmɪsəien ti noien
amasan me səkɪmiaha, ramasan pɪk anan mwɪ məpi raka mə
hiaməuvehi nəmɪsəien ti noien əɾəha me səkɪmiaha. ¹⁸ *Ro
iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kristo rɪmamhə ti noien əɾəha
me. Rɪmamhə nəpɪn kuatia a rɪnəmwhen. Ko rɪpkemhə
mhə mwɪ ia nəpɪn riti. In iərmama atukwatukw anan,
mətə rɪmamhə ti nərmama həkpatukwatukw mhə mə tru-
vehi kɪmiaha hiəuvən ti Kumwesən. Hənousi əpune in nənə
nɪpwrən remhə, mətə Nənɪmwɪn ro in rətui mwɪ ia nemhəien
səvənhi, ¹⁹ nənə ia nɪskaiien səvəi Nənɪmwɪn nəha in revən
mɪni irapw nəgkiariien riti ti nənɪmwɪn me i ia kalapus,

* **3:14:** Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14 * **3:16:** 1Tes 2:12 * **3:17:** 1Tes

2:20 * **3:18:** Rom 6:10, Efes 2:18

20 * səmame hənəmərui nəkwaï Kumwesən fwe kupwən anan nəpɪn Kumwesən ramo nətərigien səvənhi raməpəwəmwis mameitenhi ia nəpɪn Noa rinauvrhəkin nitətə. Nərmama eit a, irəha kəmhəmak ia nəkwaï nitətə, Kumwesən rīməuvehimiru irəha ia nui. 21 * Nui nəha, in nə nənɪmwi pəptaes sə rauvehimiru kɪmiaha nəha təkwtəkɪwuni. Pəptaes i rɪpko mhə nɪpwran i mə rinaikuas raka nəmtigei ia nɪpwrai iərmama, mətə nɪpwran mə hiəres Kumwesən mə rerɪmiaha truvehemamasan məmher. Pəptaes nəha rukurən nuvehimiruien kɪmiaha iamɪnha irə ti nəri nə mə Iesu Kristo rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. 22 * Iesu nəha, in ruvavən raka fwe ia neiai, maməkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mɪne nənɪmwin me səmame kəmhəuvehi nasorien mɪne nɪskaiien kəmhəsiai in, mamho nəkwan.

4

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwaï Kumwesən

1 * Nəpɪn Kristo ramarə ia tɪprənə i, in rɪregi nəmɪsəien ia nɪpwran. Ro pen kɪmiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə tro kɪmiaha hiəskai, ti nəri nə mə nərmama səmame kəmhəregi nəmɪsəien ia nɪpwranraha rəmwhen ia Kristo, irəha həpwəh mwi noien noien ərəha. 2 * Ro pen nəpɪn hiamarə ia tɪprənə i, tihəpwəh nesi penien noien ərəha me səmame rerɪmiaha rokeikei, mətə tihesi pen suatuk səvəi noien nəkwaï Kumwesən. 3 * Nəpɪn sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənarə irə rɪnəpəwəmwis mɪnəmwhen. Ia nəpɪn nəha kɪmiaha hiənamo noien ərəha me səmame nərmama hərəirei Kumwesən hokeikei pɪk. Hiaməiri əpnəpen kɪmiaha me, mamho noien ərəha me nɪpwramiaha rokeikei, mamhənɪmwi nənɪmwiiien skai mamhakonə irə, mamhətui pɪk nərhəien, mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki m nənɪmwi nari me noien i in noien ərəha anan. 4 Ipwet mɪne nərmama me nəha hərəirei Kumwesən nənimenraha ramier ti nəri nə mə kɪmiaha tihəpkaiu mhə mhəuvən kɪmiaha mɪnraha, mhəpko mhə noien ərəha me sə rasori pɪk anan. Nənə irəha kəmhəni ərəha kɪmiaha tukwe. 5 * Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni irəpw ti Kumwesən mə hənəfarə irə. In ramərer mwatuk mə trəkiri nərmama həuvəmhə mɪne səmame kəmhəmɪru. 6 * Ro pen kɪnəvisau raka mwi nəgkariien amasan səvəi Kristo m nərmama səmame həuvəmhə, mə nəri auər a haməuvehi nərpwinien ia

* 3:20: Jen 6-7 * 3:21: Hip 10:22 * 3:22: Mat 22:44, Efes 1:20-21 * 4:1:

Rom 6:2,7 * 4:2: 1Jon 2:16 * 4:3: Efes 2:2-3 * 4:5: Wok Me 10:42 * 4:6:

Rom 8:10, 1Kor 5:5

nipwranraha mhemhə rəmwhen ia nərmama pam, mətə ia nənimwinraha kamharə mamhesi pen nəkwai Kumwesən.

7 *Nəpɪn sə narimnari me pam tuhəiwən irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh nakonəien ia nənimwiien skai. Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmāk amasan mə hiəukurən nəfwakiien. 8 *Nəri sə tihəkupwən mho in i tihaməkeikei mhokeikei kɪmiaha me ia rerimiaha pam ti nəri nə mə nokeikeiien ramousəman noien ərəha me həpik hiəpkətoni mhə. 9 *Ramasan mə tihəsevər ia rukwənu me səkimiaha tukumiaha me, mhəpwəh nəgkiari əgkiari pikien tukwe. 10 *Kɪmiaha kuatia kuatia hiaməuvehi nari riti sə Kumwesən riməuvei pehe m kɪmiaha ramo hiamskai ti noien wok səvənhi. Ro iamɪnhi irə tihaməkeikei mho rəmwhen ia iotukwininari sə ramətui amasan ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi, nənə, mhəuvehi namasanien me i səpəmsəpə Kumwesən rɪnəriari pehe, mhasitu ia kɪmiaha me irə. 11 *Trɪni mɪnuə kɪmiaha riti in iərmama səvəi nəvisaiuen, ramasan mə in trəvisau mɪni irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Trɪni mɪnuə kɪmiaha riti in iərmama səvəi nasituien, ramasan mə in trəsitu, mo ia nəsanien sə Kumwesən rauvei pen mɪn. Mə kɪmiaha hio iamɪnha irə, nərmama tuhətə narimnari me hiamo nənə mhəgnəgini Kumwesən ti Iesu Kristo. Pwəh nasoriien mɪne nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

Nəmisəien kamo m nərmama me səvəi Iesu Kristo

12 *Nərmama keikei me. Rərəha mə hiamərkərinari ia nəmisəien i rəmwhen ia napw sə rauvehe tukumiaha nəha təkwtəkwuni mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Hiəukurən mə ripko mhə kɪmiaha əpa hiamregi nəmisəien me iamɪnha irə. 13 *Mətə ramasan mə rerimiaha tragien ti nəri nə mə nəmisəien me i hiamregi həmwhen a ia səməme Kristo riməregi. Trɪni mɪnuə hiamo iamɪnhi irə, nənə rerimiaha tragien pik anan nəpɪn tukətoni in rier pehe ia niskaiien səvənhi. 14 *Trɪni mɪnuə nərmama kamhəni ərəha kɪmiaha ti nəghi Kristo, nənə, rerimiaha tragien, ti nəri nə mə Nənimwin asori səvəi Kumwesən ramarə ia kɪmiaha. 15 Mətə rərəha mə kɪmiaha riti rousi əpune iərmama, uə rakres, uə rərui loa, uə rani neikuəien mamouraha nəghi iərmama irə. Trɪni mɪnuə kɪmiaha riti ro iamɪnhi irə, ratukwatukw a mə tuko nəmisəien mɪn. 16 *Mətə trɪni mɪnuə kamo nəmisəien m kɪmiaha riti ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha trəpwəh naurisien, mətə pwəh

* 4:7: Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18 * 4:8: 1Pit 1:22, Jem 5:20 * 4:9:

Hip 13:2 * 4:10: Rom 12:6-8 * 4:11: 1Kor 10:31 * 4:12: 1Tes 1:6-7

* 4:13: Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2 * 4:14: Sam 89:50-51, 1Tes

2:20 * 4:16: Wok Me 11:26, Fil 1:20

in rini nāghi Kristo muvehi utā Kumwesən irə. ¹⁷ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nā mā nāpīn sə Kumwesən trəkiri noien me sāvai nārmama irə ruvəuvehe nāha təkwtəkʷuni, nənə in trukupwən məkiri noien me səkītaha nārmama sāməme samarə ia nəkʷai nimwə sāvənhi. Trini minuə rukupwən ia kitaha, nənə trəfo ia nārmama sāməme kamhərui nāgkiariien amasan sāvənhi? In trəkiri noien me sāvənraha kurirə ikin, mo riskai mwi minraha māpi raka. ¹⁸ *Nəkukuə Ikinan rani mā,

“Trini minuə rəknekin ti nārmama atukwatukw me mā tuhəuvehi nimīruien,

nənə rəfo ia nārmama sāməme hāpkisiai mhə Kumwesən mamho noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi nimīruien?”

¹⁹ *Ro iamīnhi irə nārmama sāməme kamhəregi nāmīsaien, mətə ti nəri nā mā nətərigien sāvai Kumwesən, ramasan mā irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan, nənə, mhəmri pen nimīruien sāvənraha ia rəgi Kumwesən mā trətui amasan tukwe. Irəha həkurən nətigitēien irə. In Kumwesən rino neiai mine tiprənə mine narimnari me pam.

5

Nāvahagien revən ti elta me sāvai nāfwakiiēn mine ntəmaruə me

¹ *Nənə iakokeikei mā takəgkiari kwopti m kimiaha elta me sāvai nāfwakiiēn. Iou elta riti sāvai nāfwakiiēn iakəmwhen a ia kimiaha. Iakinətoni Kristo ia nənimek nāpīn riregi nāmīsaien me ia nīpʷran. Narimnari asori me i rīpko mhə tui hāier pehe iou mwi takətoni. ² *Kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan ti nārmama me sāvai Kumwesən sāməme in rinəmri irəha ia rəgimiaha. Irəha həmwhen ia sipsip me sāvənhi. Rərəha mā tihətui amasan ti nīrəha rerimiaha rəpʷəh nāgienien, mətə tihətui amasan ti nīrəha rerimiaha ragien rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə rerimiaha trəpʷəh nīrhiiēn mā tihəuvehi mane irə. Mətə tihətui amasan a ti nīrəha ti nəri nā mā rerimiaha ramāgien mā tihāsitu.

³ *Nənə rərəha mā tihəfiəutə kimiaha me, mamhərīmānu ia sipsip me i sāməme Kumwesən rinəmri irəha ia rəgimiaha, mətə tiho noien sə ratukwatukw mamasan mā irəha həkurən nətoniiēn mhesi pen noien səkimiaha. ⁴ *Iəmə sə rasori anan ia nārmama sāməme kamhətui ti sipsip me trier pehe, nənə nāpīn nāha in trəgnəgini kimiaha muvei pehe nasoriiēn m kimiaha sə trīpkiwən mhə.

* 4:17: Jer 25:29, 2Tes 1:8 * 4:18: Luk 23:31 * 4:19: Sam 31:5 * 5:1:

Rom 8:17 * 5:2: Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11 * 5:3: 2Kor

1:24, Fil 3:17, Taet 2:7 * 5:4: Hip 13:20, 1Kor 9:25

5 *Ia noien a mwi naha kimiaha ntamaruə me tihaməkeikei mhəšiai elta me səvəi nəfwakiien. Kimiaha pam anan tihəuvehi irapw nətərigien səkimiaha reiwaiu mhasitu ia kimiaha me, ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nərmama səməme kamhəfiəutə ia nirəha, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

6 *Ro pen kimiaha tihəuvehi irapw atukw kimiaha, mharə tegin rəgi Kumwesən əsanin, mə in truvehi utə kimiaha ia nəpən atukwatukw səvənhi. 7 *Nənə tihəuvehi pam katipə pəmpəm me səkimiaha mhəuvehe mhəmri pen m Kumwesən ti nəri nə mə nəpən me rerin ramrhi kimiaha.

8 *Hətui mhətui amasan ti nəri nə mə iəremhə asori Setan raməmwəki kimiaha. In rəmwhen ia laeon riti sə raməkri asori mamavən mamətui iərmama mə trəni. 9 *Tihərer əknekən ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəseniien in, ti nəri nə mə hiəukurən mə ia kwopun me pam ia tīprənə i kamo nəmisəien m piəvtaha me ti nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i kamo m kimiaha.

10 *Kumwesən in nukune namasanien me pam. In rinəkwein ia kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha Kristo mə tiharə kimiaha min ia nasoriien səvənhi sə tripkwən mhə. Kurirə ia nəmisəien kwakwa naha hiamregi, in tromasan kimiaha, məmri əknekən kimiaha hiəuvehe mhəskai mhəpwəh nikiukiuien. 11 Pwəh in rərimənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

Nəgkariien sampam

12 Saelas i kimrau min, iakamətoni mə in piəvtaha riti iakukurən nətigiteien irə, in rinasitu ia nirak mirai pen nəgkariien səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe nəkukuə i tukumiaha, mamərpwi əknekən kimiaha, mani irapw mə in i namasanien pərhiən səvəi Kumwesən tihərer əknekən irə.

13 *Pran sə ramarə ia Papilon^a Kumwesən rimərfi kimiaha min, in rani ramasan tukumiaha, nənə nərik Mak, in mwi rani ramasan tukumiaha. 14 *Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rahatən nokeikeiien. Pwəh nəməriniuen tramarə tukumiaha pam nərmama me səvəi Kristo.

* 5:5: Efes 5:21, Jem 4:6 * 5:6: Mat 23:12, Jem 4:10 * 5:7: Sam 55:22, Mat 6:25-30 * 5:8: 1Tes 5:6 * 5:9: Efes 6:11-13, Jem 4:7 * 5:10: 1Tes 2:12, 1Tes 1:6 * 5:13: 2Tim 4:11 a 5:13: Ia vas 13 Pita rini nəgkariien i mə, “Pran sə ramarə ia Papilon.” Ripko mhə Papilon taon asori naha Oltestamen raməgkari irə, mətə rosi Pita rani Papilon in taon naha Rom. Pran sə ramarə fwe ikin in naha nakalasia me səvəi Iesu Kristo ia taon naha. * 5:14: 1Kor 16:20

Seken Pita

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɪn riti ipaka ti nuk 66, Pita rirai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kinamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwɪ ti nirəha. Pita rini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərer əknekɪn ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nirəha. Pita rini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwɪ, Pita rini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

¹ Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kimiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan pik rouəmnəmwhən a ia nahatətəien səkimaha. Hiaməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mine iərmama sə rauvehimiru kitaha Iesu Kristo.

² *Pwəh namasanien mine nəmərinuien krouvehe rouasori mwɪ tukumiaha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mine Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ *Ia niskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nimiruien mine noien me səməme hatukwatukw nənə rerɪn ragien tukwe. Narimnari me nəha həməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in rinəkwein kitaha mə tsəuvehi pəri nasoriien səvənhi mine namasanien səvənhi.

⁴ Ia narimnari me nəha, in riməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori pik. In riməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kimiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tiprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia nimiruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iamɪnha irə kimiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkimiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nukurənien, ⁶ *nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ noien i sə hiaməkoui atukw kimiaha, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nərerien sə hiamərer əknekɪn irə ia

* 1:2: Jut 2   * 1:3: 1Tes 2:9   * 1:6: Kal 5:22-23

nəpɪn me, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəpɪn noien me nəha rasori pik ia nimiruien səkimiaha, ro kimiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kimaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə nimiruien səkimiaha trukua mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə ripko mhə noien me nəha in rəmwhen iərmama sə nənimen rifwə ko ripkəti pen mhə isipwɪn, nənə in rinenouenou mə Iesu rinaikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in rino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iamɪnhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknekin mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən rimərfi pərhiən kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Ro pen trini minuə hiamo noien me nəha ko hiəpkimwei mhə nəpɪn riti. ¹¹ Nənə nəpɪn Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe irə, in truehimiru kimiaha, nənə, məseni kimiaha hiəuvnimwə ia nitətə səvənhi sə in trərimənu irə ia nuk nuk me.

Nəgkiariien səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan

¹² *Ro pen nəpɪn me pam takaməkeikei mo a pwəh rerimiahə ramrhi narimnari me i, nəri auər a mə hiəukurən nənə mamhərer əknekin ia nipərhiənien sə hiəuvəuvehi raka.

¹³ *Nəpɪn iakamiru ihi ia nipwrak i, rerik ramrhi mə ratukwatukw mə takini nəgkiariien i məsuəpwiri kimiaha irə pwəh rerimiahə ramrhi, ¹⁴ *ti nəri nə mə iakukurən mə tripko mhə tui iakemhə, məpwəh nipwrak i rəmwhen ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ruvəni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nənə takaməkeikei məmwur nəha təkwtəkwuni mə tihəpwəh nenouenouien ia narimnari me i nəpɪn iakuvamhə raka mier ia tiprənə i.

¹⁶ *Nəpɪn iahaməni irapw tukumiahə mə Iesu Kristo truvehe mwi ia niskaiien, iahəpkini mhə kwənagei me irə səməme iərmama rani a ia nətərigien səvənhi, mətə kimrahar iaharənətoni atukwatukw ia nənimemrahar niskaiien mine nukuraanien asori səvənhi. ¹⁷⁻¹⁸ *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən, kimrahar^a iahamaravən ia təkuaer ikinan kimaha Iesu. Ia nəpɪn nəha Tata Kumwesən ruvei pen nisaiien m Iesu, nənə mo nukuraanien rəhiapw mier ia nipwran, nənə rerik Kumwesən rini mə, “In i nərik keikei, rerik ragien pik

* 1:12: Jut 5 * 1:13: 2Tes 3:1 * 1:14: 2Kor 5:1, Jon 21:18-19 * 1:16: Mat

17:1-5 * 1:17-18: Mat 17:5 a 1:17-18: Irəhar nə Pita, Jemes, mine Jon

tukwe.” Kimrahar iaharregi nægkiariien naha ruku pen fwe ia neiai muvehe.

¹⁹ Kitaha sækuræn mwi mə nægkiariien sævai profet kupwæn me ro nipærhienien. Ramasan mə kimiaha tihætariğ amasan irə ti nəri nə mə nægkiariien sævai profet kupwæn me rəmwhen ia laet sə raməhiapw ia nəpitævien. Laet naha traməhiapw iamınha irə meste ruvəran pen ia nəpın asori naha nənə koufətəteia rutə ia rerimiaha. ²⁰ Nəri sə tihækupwæn mhækuræn ro iamınhi irə. Nægkiariien me pam sævai profet me ia Nəkukuə İkinan riti riwæn in nægkiariien atukw sævai profet riti. ²¹ *İakani iamınhi irə ti nəri nə mə profet me hənapkini irapw mhə nətəriğien atukw səvənraha, mətə irəha nərmama səməme Nənimwın İkinan riri irəha mo irəha hənı irapw nægkiariien sə ruku pen ti Kumwesən.

2

Nahatən eikuə me Kumwesən trouraha irəha

¹ *Mətə fwe kupwæn profet eikuə me naha ikın ia reri nəkur İsel. Ia noien a mwi naha kimiaha tihətoni nahatən eikuə me ia rerimiaha. Irəha tuhəuvehe afafa, mhahatən kimiaha ia neikuəien me səməme tuhouraha nari. Irəha tuhəni mə rekəm rıpkə mhə İesu in iəmə asori sə rınərəku raka irəha meivınari ia nırəha. Ti noien naha kamho Kumwesən trouraha akwauakw irəha. ² Nərmama həpik tuhəkurirə pen nahatən eikuə me naha ia noien ərəha sə irəha kamho ramo naurisien. Ro iamınhi irə nərmama nepwın mwi tuhəni ərəha suatuk sævai nipærhienien. ³ *Ti nəri nə mə nahatən eikuə me naha hokeikei pık mane, irəha tuhəni neikuəien me m kimiaha mə tihəuvei pen mane mınraha. Kumwesən ruvəni raka tui ia Nəkukuə İkinan mə trərpwın noien ərəha me səvənraha, nənə, mınərəer mwatuk mə trouraha irəha məpwəh napriien.

⁴ *Kimiaha hiækuræn. Fwe kupwæn, nəpın nagelo me nepwın hənə noien ərəha, Kumwesən rıpkəkwtəmhiri mhə nərpwınien səvənraha, mətə rınərihi irəha ia jen, mərarki pen irəha ia kwopun riti fwe inhəripw^a mə tuhamarə ikın ia nəpitævien meste nəpın in trərpwın noien ərəha me irə.

⁵ *Nənə Kumwesən rıpkəkwtəmhiri mhə nərpwınien sævai nərmama kupwæn me səməme kamhərui nəkwan ia nəpın sævai Noa, mətə rınouraha irəha ia nui asori. Mətə Noa rıməni irapw nægkiariien sævai noien atukwatukw, nənə Kumwesən

* **1:21:** 2Tim 3:16, 1Pit 1:11   * **2:1:** Mat 24:11, Jut 4   * **2:3:** Rom 16:18, 1Tes

2:5   * **2:4:** Jut 6   **a 2:4:** Ia nægkiariien Krik, kwopun naha inhəripw sə Pita rani nəğhin nə Tartaros. Nəkur Kris həməni kwopun naha mə kwopun kamərpwın noien ərəha me ikın sævai nənimwın ərəha me mine nərmama me səməme hənərui nəkwai Kumwesən.   * **2:5:** Jen 6–8, 8:18, 2Tes 3:6

ruvehimiru in mine narmama me savanhi iraha pam sefen. ⁶ *Nana Kumwesan rino narpwiniien ti narahaiien savai nakur Sotom mine Komora, rimauvani taon mi naha ia narw krouo nimwrakw ia nirau. In ro iaminha irə mə trahatən nəfe tro m narmama saməme kamharui nakwan. ⁷ *Mətə in rimauvehimiru Lot. Iəmə naha in iəmə atukwatukw, nənə rerin raməmisə ti noien ərəha sə ramo naurisien savai nakur ərəha me naha ikin. ⁸ In ramarə irəha minraha, mamətoni noien ərəha me naha kamho, mamregi nəgkiariien ərəha me naha kamhani, ia nəpin me pam rerin sə ratukwatukw raməmisə pik tukwe. ⁹ *Narimnari me naha ramahatən mə Iərimənu rukurən nuvehimiruiien narmama me saməme kamhəsiiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nipeki rakaiien irəha ia narahaiien sə kamharə irə. Mətə narmama saməme həpkatukwatukw mhə Kumwesan rukurən narpwiniien noien ərəha me savanraha təkwtəkwuni, marə mo tukuahag mwi irəha rəmwhen ia narmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen narpwiniien sam-pam minraha ia nəpin kurirə. ¹⁰ *Kumwesan truvei pen narpwiniien m narmama ərəha me pam, mətə truvei pen narpwiniien asori minraha naha saməme kamhesi pen noien əmkemik me nipwranraha rokeikei pik, mamhətə ərəha nasoriien sə kauvehi kamərimənu irə.

Nahatən eikuə me naha saməme iakaməgkiari ia nirəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kənkəpwənrəha, mamhani nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekiriien. ¹¹ *Nəri auər a mə nagelo me naha irəha həkai nənə nəgsenraha rasori məpi raka narmama me naha, mətə irəha həpkini ərəha mhə irəha riti ia nəmri Iərimənu. ¹² *Mətə nahatən eikuə me naha kamhani ərəha narimnari me saməme irəha həpkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprmin me nətərigiien savənrəha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmin me naha kiməkwəhi irəha mə kwənkru trousi tərini irəha, kousi əpune irəha. Kumwesan trouraha mwi nahatən eikuə me naha rəmwhen ia nəri əprmin me naha.

¹³ *In trərəku irəha ia narahaiien ti nəri nə mə irəha hənə narahaiien m narmama. Ia nətəiien savənrəha noien i ramasan pik mə ia rukwəsikər tuhani pik nari mhənimwi pik. Irəha həmwhen ia tinari əmkemik, uə təmwki nimwapw sə ramo auris kimiaha. Irəha həuvehe mhani nari kimiaha minraha, mətə kamheikuə ia kimiaha rerinraha ragien a. ¹⁴ Ia nəmrinraha kamhətə pik nipran me, mamhakres irəha, mhəpkəpwis mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi narmama saməme nətərigiien savənrəha ripkiskai mhə mə tuhəvən

* 2:6: Jen 19:24, Jul 7   * 2:7: Jen 19:1-16   * 2:9: 1Kor 10:13, Jul 6   * 2:10: Jul 7-8,16
* 2:11: Jul 9   * 2:12: Jul 10   * 2:13: Jul 12

mho noien ərəha. Rerınraha rokeikei pik mane. Kınahatən amasan irəha irə. Irəha nıpwənəti nərəhaien Kumwesən raməkwein ərəha ia nırəha! ¹⁵ *Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tını Peor, iərmama sə rokeikei pik nuvehiien mane ia noien ərəha. ¹⁶ *Mətə togki riti rınəski ti noien ərəha me səvənhi. Kitaha səukurən mə togki rıpkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri iərmama mə trinise noien ikou səvəi profet nəha.

¹⁷ *Nahatən eikuə me nəha həmwhen ia nəmri nui me səməme hənəmə, uə nəpuə sə nımətəgi rıməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rınəpnəpenə raka ia nəpıtəvien asori mə səvənraha. ¹⁸ *Irəha kamhəfiəutə ia nırəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həpkaraka a i ia nəkur kamharə ia nəpıtəvien mə tuhəuvehe mho noien ərəha me sə ramo naurisien nıpwranraha rokeikei pik. ¹⁹ *Irəha kamhəni pen ti nəmə me nəha mə tukeivınari ia nırəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. ²⁰ *Iesu Kristo in Iərimənu səkitaha, nənə, in mwı Iərmama sə rauvehimıru kitaha. Nərmama səməme həukurən in həukurən narakaien ia noien əmkemik me səvəi tıprənə i. Mətə mə hərərig pen mwı kurirə ikın, noien me nəha həkwi mwı irəha, mamhəuvehi irapw nıskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. ²¹ *Trını minuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pik məpi raka mə irəha həuvəukurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikınan sə Kumwesən rıməuvei pen mınraha. ²² *Noien səvəi nərmama me nəha ramahatən mə nəgkiariien i kamini rerin ro nıpərhiien: “Kuri reuə mırərig pen maməni newəien səvənhi. Kınəvərui raka pikə revən mamaru mwı ia nəmtigei.”

3

Nəpın nəha kani mə nəpın səvəi Iərimənu

¹ *Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiou sə ro kəru irə rauvehe tukumiaha. Iakımərai irau pəri mə takəsəupwiri nətərigien atukwatukw səkimiaha ia nırau, pwəh rerımiaha ramrhi ² *nəfe profet ikınan me fwe kupwən haməkupwən mhəni irapw mə tuhəier pehe mine nəgkiariien i Iərimənu sə

* 2:15: Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14   * 2:16: Nam 22:28-35   * 2:17: Jut 12-13

* 2:18: Jut 16   * 2:19: Jon 8:34   * 2:20: Mat 12:45   * 2:21: Luk 12:47-48

* 2:22: Prov 26:11   * 3:1: 2Pit 1:13   * 3:2: Jut 17

rauvehimiru kitaha rimani pehe tukumiaha ia tarhui aposol me sakimiaha.

³* Nari sa tihakupwan mhaukurən ro iamihni irə. Tramevən ipaka ti nəpin sampam nərmama nepwin tuhəuvehe irəha tuhamesi pen nəfe noien ərəha me nətərigien səvənraha rokeikei. Irəha tuharis ia Kumwesən, ⁴* mhəni mə, “Rəfo? Rimani mə truvehe mwi, mətə in paku? Nəpin kaha me səkitaaha hāmamhə meste pehe nəha təkwtəkwuni narimnari me pam həkopəiti mhə kamho a iamihni irə. Fwe kupwan anan, nəpin kino tiprənə meste pehe təkwtəkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” ⁵* Kamhəni iamihna irə mətə irəha həkokeikei mhə mə tuhətərig fwe tui anan ia nəgkariien səvənhi Kumwesən ro neiai mine tiprənə, nənə mo tiprənə rutə ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tiprənə irə, ⁶* nənə marə makiatənimw mwi tiprənə kupwan, mouraha ia nui nəha. ⁷ Nəgkariien nəha səvəi Kumwesən raməkwtəmhiri neiai mine tiprənə krauarə təkwtəkwuni. Irau trouarə roueste nəpin in trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwan, mouraha irəha.

⁸* Mətə nərmama keikei me, tihəpwəh nenouenouien nari kuatia i mə ia nətərigien səvəi Iərimənu nəpin kuatia rəmwhen ia nuk wan-taosən, nənə nuk wan-taosən rəmwhen ia nəpin kuatia. ⁹* Nərmama nepwin rerinraha rirhi mə Iərimənu ramo tipwə ti noien nəgkariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə ripko mhə iamihni irə. In ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mə trameitenhi kimiaha. In rəpwəh nokeikei-ien mə iərmama riti tremhə kouraha in, mətə rokeikei mə nərmama pam tuhəərəig ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

¹⁰* Mətə nəpin i kani mə nəpin səvəi Iərimənu truvehe rəmwhen ia rakres. Ia nəpin nəha, tsəregi nurigrigien asori. Kəpuapən triwən. Napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tiprənə mine narimnari me pam kamharə irə tuhəiwən.

¹¹ Ti nəri nə mə Kumwesən trouaha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəukurən mə tihəfarə irə. Kimiaha tihəməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan i, mamho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ¹²* mamheitenhi nəpin i kani mə nəpin səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəpin nəha truvehe akwauakw. Ia nəpin nəha nəpnəpanien tro kəpuapən mouraha narimnari me pam irə.

* **3:3:** 1Tim 4:1, Jut 18   * **3:4:** Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48   * **3:5:** Jen 1:6-9
 * **3:6:** Jen 7:11-21, 2Tes 2:5   * **3:8:** Sam 90:4   * **3:9:** Hab 2:3, 1Tim 2:4
 * **3:10:** 1Tes 5:2, Mat 24:29,35   * **3:12:** Aes 34:4

Nənə napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. ¹³ *Mətə kitaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In rıməni mə tro neiai vi mine tiprənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə ikin.

¹⁴ Ro pen nərmama keikei me, ti nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknekin mə Kumwesən trəpwəh nətoniien nəmکمیکien riti ia nimiruien səkimiaha, uə noien ərəha riti triwən ia nimiruien səkimiaha, nənə tiharə ia nəməriniuen kimiaha min. ¹⁵ *Tihaməkeikei mhəukurən mə nətərigien səvəi Iərimənu səkitaha rəpwəmwis ti neitenhiien kitaha. In ramo mə truvehimiru nərmama nepwin mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien sə piəvtaha keikei Pol rımərai m kimiaha mesi pen nukurəniien sə Kumwesən rıməuvei pen min. ¹⁶ Ia nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nepwin nəha ikin həknekin ti nukurəniien. Nərmama səməme həreirei nari nətərigien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nepwin ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouraha irəha tukwe.

¹⁷ *Ro iaminhi irə, nərmama keikei me, ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kimiaha ia kwopun səkimiaha hiamərəer əknekin ikin, nənə, hiəmwei. ¹⁸ *Mətə tihəuverə ia namasanien mine nukurəniien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. In nəha iərmama sə rauvehimiru kitaha.

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mine ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminhi!

* **3:13:** Aes 65:17, Aes 66:22, Rev 21:1,27

* **3:15:** Rom 2:4, 2Tes 3:9

* **3:17:**

Mak 13:5,33, 1Kor 10:12

* **3:18:** Jut 25

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu ripko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən ripkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pwəh hərer əknekən ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiai nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iamınha irə, səukurən mə kitaha nipwnəti Kumwesən me.

Nəgkiariien səvəi Nimiruien

1 *Nəgkiariien i səkimaha raməvisau Nəgkiariien sə rinarə raka fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nəgkiariien nəha, mhətəni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərəpi ia rəgimaha. Nəgkiariien nəha in Nimiruien. 2 *Nimiruien i rıməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətəni mhəukurən mə in nipərhiēnien. Nənə təkwtəkwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerın i tukumiaha. Fwe kupwən in rinamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. 3 Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətəni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mho pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhiēn kimaha iahamo pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. 4 *Nəgkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha ragien.

Navəniēn ia nukuraanien

5 *Nəgkiariien i kimaha iahəregi in rıməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. 6 *Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navəniēn səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha ripkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nipərhiēnien. 7 *Mətə trini minuə ia navəniēn səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in

* 1:1: Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5:

1Tim 6:16, Jem 1:17 * 1:6: 1Jon 2:4 * 1:7: Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14

ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Trini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. ⁸ *Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nıpərhiendien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iamınhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həpkatukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in ieikuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2

¹ *Nıpwnətik me. Iakamrai nəgkiariien me i tukumiaha mamınise kimiaha mə tihəpwəh noien ərəha. Mətə trini minuə iərmama riti ro noien ərəha, iərmama riti nəha ikın trasiu ia kitaha, məgkiari tukwini səkitaha m Tata Kumwesən. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo, in iəmə atukwatukw. ² *In remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. In rıpkemhə mhə mə niten traikuas raka əpa noien ərəha me səkitaha, mətə in remhə mwi mə niten traikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tənəmtənə me pam.

³ Kitaha səfukurən mə səuvəuvehe mhəuvəukurən pərhiien Kumwesən? Trini minuə samo nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen. ⁴ *Iərmama sə rani mə in rukurən Kumwesən mətə rıpkə mhə nəgkiariien me səvənhi, in ieikuə, nənə nəgkiariien sə ro nıpərhiendien riwən irə. ⁵ Mətə trini minuə iərmama riti ramo nəgkiariien səvəi Kumwesən, in pərhiien iərmama i ramokeikei Kumwesən ia noien sə ratukwatukw pam. Kitaha səfukurən mə səpwit əknekın ia Kumwesən? Noien i sə takını ramahatən pen. ⁶ Iərmama sə rani mə in rəpwit əknekın ia Kumwesən traməkeikei mavən ia navənien kuatia nəha Iesu rinavən irə.

Nəgkiariien vi

⁷ *Nıpwnətik keikei me. Nəgkiariien i iakamrai m kimiaha rıpkə mhə nəgkiariien vi riti, mətə in nəgkiariien akuas sə hiəuvəregi raka kinani fwe nukunen. Nəgkiariien akuas i in nəgkiariien i sə hiəuvəregi raka. ⁸ *Mətə ia nətoniien riti mwi, nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nəgkiariien vi. Kınətoni ia suatuk vi riti ia nımıruien səvəi Iesu mine

* **1:8:** Sam 32:5, Prov 28:13   * **2:1:** Hip 7:25, 9:24   * **2:2:** Jon 1:29, 11:52, Kol 1:20, 1Jon 4:10,14   * **2:4:** 1Jon 1:6,8   * **2:7:** 2Jon 5-6, 1Jon 2:24, 3:11   * **2:8:** Jon 13:34, Rom 13:12, Jon 1:9

səkimiāha ti nəri nə mə nəpitəvien rīnakurau mamevən, nukuraanien pərhiēn ruvəuvehe maməhiapw.

⁹ *Iərmama sə rani mə in ramarə ia nukuraanien mətə raməmwəki piəvni, in ramarə ihi ia nəpitəvien. ¹⁰ *Iərmama sə ramokeikei piəvni in ramarə ia nukuraanien, nənə nari riti riwən ia narəien səvənhi tro in rapəti mīmwei. ¹¹ *Mətə iərmama sə raməmwəki piəvni in ramarə ia nəpitəvien, mamavən ia nəpitəvien, mireirei kwopun ramevən ikin, ti nəri nə mə nəpitəvien rəuiui nənimen.

¹² *Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə Kumwesən rīnenouenou raka noien ərəha me səkimiāha ti nəri Iesu rīno.

¹³ *Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə kīmiāha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn ti prənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə kīmiāha hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

¹⁴ Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə kīmiāha hiəuvəukurən raka Tata Kumwesən. Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə kīmiāha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn ti prənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiāha,
ti nəri nə mə kīmiāha hiəskai,
nəgkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiāha,
nənə hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

Ti prənə i mīne noien me kamo ia ti prənə i

¹⁵ *Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi ti prənə i uə narimnari me səvəi ti prənə i. Trini minuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi ti prənə i, in rīpkokeikei pərhiēn mhə Tata Kumwesən. ¹⁶ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn me pam nərmama me səvəi ti prənə i kamho nəfe noien ərəha nīpwrānraha rokeikei. Nəpīn me pam rerīnraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tūhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha ti nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həkuku pen mhə ti Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen ti ti prənə i. ¹⁷ *Noien me səvəi ti prənə i mīne narimnari me

* **2:9:** 1Jon 3:10,15, 1Jon 4:20 * **2:10:** Jon 11:9, Rom 14:13 * **2:11:** Jon 11:10, 12:35 * **2:12:** 1Kor 6:11 * **2:13:** 1Jon 1:1 * **2:15:** Rom 8:7 * **2:16:** Rom 13:14, Jem 4:16, 1Tes 2:11 * **2:17:** Mat 7:21, 1Kor 7:31

nərmama səvəi tɪprənə i hokeikei hənaməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rerin.

Profet eikuə me

18 *Nɪpwnətik me. Nəpin sampam i samarə irə. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki pik Kristo. Təkwtəkwuni mine nəha nərmama həpik səməme kamhəmwəki pik Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhiən nəpin sampam i samarə irə. 19 *Nərmama me nəha hənəpwəh kitaha mhəier, tɪ nəri nə mə rɪpko mhə irəha nərmama me pərhiən səkitaha. Trini minuə irəha nərmama pərhiən me səkitaha ko kamhəripin, mamharə kitaha minraha. Mətə irəha hənəpwəh kitaha mhəier, mho nukurənien i mə rɪpko mhə irəha nərmama me pərhiən səkitaha.

20 *Mətə kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənɪmwɪn i Kristo Ikinan rinətəgi pen ia kimiaha, ro pen kimiaha pam hiəuvəukurən nari. 21 Rɪpko mhə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha tɪ nəri nə mə kimiaha hiəreirei nəgkiariien sə ro nɪpərhiənien, rekəm. Mətə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha tɪ nəri nə mə hiəuvəukurən raka nəgkiariien sə ro nɪpərhiənien, nənə hiəukurən mwɪ mə neikuəien riti ko rɪpkuku pen mhə irə. 22 *Sin in ieikuə? Iərmama sə rani mə rɪpko mhə Iesu in Kristo in ieikuə. Iərmama iamɪnha irə in raməmwəki pik Kristo, mani neikuəien ia Tata Kumwesən mine Tini. 23 *Iərmama sə rani neikuəien ia Tini Kumwesən, Tata Kumwesən rɪpkarə mhə tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw Tini Kumwesən, Tata Kumwesən in mwɪ ramarə tukwe.

24 Nəgkiariien nəha kimiaha hiəməregi kinani fwe nukunen tihətui amasan tukwe pwəh rəpwit əknekɪn ia rerɪmiaha ia nəpin me. Trini minuə nəgkiariien nəha hiəməregi kinani fwe nukunen rəpwit əknekɪn ia rerɪmiaha nəpin me, kimiaha mwɪ tihəpwit əknekɪn ia Tini Kumwesən mine Tata səvənhi. 25 *Nənə in i nəri Kumwesən rɪməni mə traməkeikei muvei pehe m kitaha: nɪmɪruien rerin.

26 Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, maməgkiari ia nərmama me nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə ia kimiaha. 27 *Kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənɪmwɪn sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha. Nənɪmwɪn nəha rinərə raka ia kimiaha ro pen hiəpkətui mhə mwɪ iərmama riti mə trahatən kimiaha. Mətə nənɪmwɪn sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha ramahatən kimiaha ia narimnari me pam. Nənə narimnari

* 2:18: 1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7 * 2:19: Wok Me 20:30, 1Kor 11:19

* 2:20: 1Kor 2:15, 1Jon 2:27 * 2:22: 1Jon 4:3, 2Jon 7 * 2:23: Jon 5:23,

15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9 * 2:25: Jon 3:15, 6:40 * 2:27: Jon 16:13

me nəha ramahatən kímiaha irə ro nǐpərhiēnien rǐpko mhə neikuəien. Ro iamǐnhi irə tihəpwit əknekīn ia Kristo rəmwhen ia Nənimwǐn nəha rīnahatən kímiaha irə.

Nǐpwnəti Kumwesən me

28* Ouəh nǐpwnətik me. Tihəpwit əknekīn ia Kristo mə nǐpǐn in trier pehe irə kitaha tsəpwəh nehekīrien, ia nuveheien səvənhī kitaha tsəpwəh naurisien ia nənimen. 29* Kímiaha hiəuvəukurən raka mə noien səvəi Kumwesən ratukwatukw. Ro iamǐnhi irə hiəuvəukurən mwī mə nərmama səməme kamho noien atukwatukw irəha nǐpwnətin me.

3

Kumwesən rokeikei pǐk kitaha

1* Hətoni ro Kumwesən rokeikei pǐk kitaha! Nokeikeien səvənhī rasori pǐk tukutaha ro pen in raməkwein kitaha mə nǐpwnətin me. Pərhiēn kitaha nǐpwnətin me. Nərmama səvəi tǐprənə i həreirei kitaha tǐ nəri nə mə həreirei Kumwesən. 2* Nǐpwnətik keikei me. Təkwtəkwuni nəha kitaha səuvəuvehe raka mhəno nǐpwnəti Kumwesən me ia kitaha, mətə rəpwəh ihi noien nukurəniēn i mə tsəuvehe mhəfo irə. Mətə nari kuatia kitaha səukurən. Nǐpǐn Kristo trier pehe irə, kitaha tsəuvehe mhəmwhen irə, tǐ nəri nə mə nǐpǐn nəha kitaha tsətoni in ia nənimetaha. 3 Nərmama me pam səməme kamhəmri pen əknekīn nətərigien səvənraha ia Kristo mə tuhəuvehe mhəmwhen irə kamho noien səvənraha rəmher rəmwhen ia noien səvənhī rəmher.

4 Iərmama sə ramo noien ərəha in ramərui Loa səvəi Kumwesən. Iakani iamǐnhi tǐ nəri nə mə nəgkiariēn i “noien ərəha” nǐpwrən i nəruēn Loa səvəi Kumwesən. 5* Nənə kímiaha hiəukurən mə Kristo rīməier pehe mə truvehi raka noien ərəha me. Hiəukurən mə noien ərəha riwən irə. 6* Ro iamǐnhi irə iərmama sə rəpwit əknekīn ia Kristo ko rǐpkəmwur pen mhə ia noien ərəha. Iərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha rǐpkətə raka mhə Kristo mǐpkukurən raka mhə mwī in.

7* Nǐpwnətik me. Tihəpwəh nəseniēn iərmama riti reikuə ia kímiaha. Iərmama sə ramo noien atukwatukw, in iəmə atukwatukw rəmwhen ia Kristo in iəmə atukwatukw.

8* Iərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha, in tǐni Setan, tǐ nəri nə mə fwe ia nukune narəien mauvehe Setan ramo noien ərəha. Nəri i in i Tini Kumwesən rīməier pehe tukwe mə trouaha noien me Setan ramo. 9* Iərmama sə in tǐni Kumwesən ko rǐpkəmwur pen mhə ia noien ərəha

* 2:28: 1Jon 3:2, 4:17 * 2:29: 1Jon 3:7,10 * 3:1: Jon 1:12-13, Jon 16:3

* 3:2: 2Kor 3:18, Fil 3:21 * 3:5: 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2 * 3:6:

Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9 * 3:7: 1Jon 2:29 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jon 5:18

ti nəri nə mə nimiruien səvəi Kumwesən ruvəuvehe mino raka kuatia irau nimiruien səvənhi. In tripkəmwur pen mhə ia noien ərəha ti nəri nə Kumwesən in Tata səvənhi. ¹⁰ Kitaha səfukurən mə nisimə nəha nıpwnəti Setan, nisimə nəha nıpwnəti Kumwesən? Noien i ramahatən pen. Iərmama sə ripko mhə noien atukwatukw, məpwəh nokeikeiien piəvni ripko mhə in tini Kumwesən. In tini Setan.

Sokeikei kitaha me

¹¹ *Nəgkiariien i in i kimiaha hiəuvəregi raka kinani fwe nukunen mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. ¹² *Kitaha tsəpwəh nəmwhenien ia Ken. In iərmama səvəi Setan. In rousi əpune piəvni anan. Ken rousi əpune piəvni ti nəfe? In rousi əpune ti nəri nə mə noien sə piəvni ramo ramasan, mətə noien sə in ramo rərəha. ¹³ *Piak me, nənimemiaha trəpwəh nierien nəpin tihətoni nərmama səvəi tiprənə i kamhəmwəki kimiaha. ¹⁴ *Kitaha səukurən mə səuvəier raka ia nemhəien mhəuvehe ia nimiruien. Səukurən nəri i ti nəri nə mə samokeikei piəvtaha me. Iərmama sə nokeikeiien riwən irə in ramarə ihi ia nemhəien. ¹⁵ *Iərmama sə raməmwəki piəvni in rəmwhen ia iərmama sə ramousi əpune iərmama. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramousi əpune iərmama nimiruien rerin riwən irə.

¹⁶ *Kitaha səfukurən nəri nokeikeiien? Iesu Kristo rinahatən kitaha irə nəpin rinəsəni pehe nimiruien səvənhi tukutaha. Nənə ratukwatukw mwī mə kitaha tsəsəni pen nimiruien səkitaha ti piəvtaha me. ¹⁷ *Trini minuə iərmama riti səvənhi narimnari me səvəi tiprənə i rasori rətə piəvni riti nari riwən tukwe, mətə in ramo nəri auər a irə, nokeikeiien səvəi Kumwesən trəfo marə irə? ¹⁸ *Nıpwnətik me. Rərəha mə samokeikei nərmama ia tərhutaha a. Kitaha tsaməkeikei mhokeikei pərhien irəha, mhə narimnari me trasitu ia nirəha. ¹⁹ Trini minuə samo iaminha irə, kitaha səukurən mə kitaha nərmama səvəi nıpərhienien. Nənə səukurən nuveheien ia nəmri Kumwesən reritaha fwe imwə rəpwəh nehekiriien. ²⁰ Nəri auər a mə səregi ia reritaha mə səno noien riti rərəha, mətə tsəpwəh nehekiriien ti nəri nə mə Kumwesən in rasori məpi raka reritaha, nənə mukurən pam narimnari.

²¹ *Nıpwnətik keikei me. Trini minuə kitaha səregi ia reritaha mə səpko mhə noien riti rərəha, tsəpwəh nehekiriien ia nəmri Kumwesən. ²² *Nənə nəfe nəghin kitaha tsəres, in tru-vehi pehe m kitaha, ti nəri nə mə samo nəgkiariien me səvənhi

* 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Mat 5:11-12, Jon 5:18-19 * 3:14:

Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22 * 3:15: Rev 21:8 * 3:16: Jon 13:1, Kal 1:4,

1Tes 2:8 * 3:17: Dut 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hip 4:16 * 3:22:

Mat 21:22

mine nāfe rerin ramagien tukwe. ²³ *Nənə in i nəgkariien səvənhi sə in riməni mə tso. Kitaha tsaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia nəghi Tini, Iesu Kristo, nənə mamhokeikei kitaha me rəmwhen in ruvəni raka tukutaha i. ²⁴ *Iərmama sə ramo nəgkariien me səvənhi rəpwit əknekīn ia Kumwesən, nənə Kumwesən rəpwit əknekīn irə. Kitaha səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekīn ia kitaha? Nənimwīn sə in riməuvei pehe m kitaha ramo kitaha səukurən.

4

Nətə sasiēn ia nənimwīn me

¹ *Nīpwənətīk keikei me. Tihəpwəh niniēn nīpərhiēnien ia profet me pam, mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nīrəha mə nənimwīn sə ramarə ia nīrəha ruku pen pərhiēn ti Kumwesən uə rekəm. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə profet eikuə me həpik həuvavən pam ia tənəmtənə me. ² *Noien nəha sə tro kimiaha hiəregi sas mə nənimwīn səvəi Kumwesən ramarə ia iərmama ro iamīnhi irə. Trini minuə iərmama rani mə nəpīn Iesu Kristo riməuvehe ia tīprənə i nīpwran rəmwhen ia nīpwrai iərmama, iərmama nəha Nənimwīn sə raku pen ti Kumwesən ramarə irə. ³ *Mətə nərmama me pam səməme həpwəh nini irapwien Iesu Nənimwīn səvəi Kumwesən rīpkarə mhə ia nīrəha. Nənimwīn sə ramarə ia nīrəha nənimwīn səvəi iərmama sə raməmwəki pik Kristo. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha nənimwīn səvənhi ruvəuvehe raka ia tīprənə i.

⁴ *Nīpwənətīk me. Kimiaha nə nərmama me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiēn səvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənimwīn sə ramarə ia kimiaha nīskaiēn səvənhi rasori məpi raka nənimwīn sə ramarə ia tīprənə i. ⁵ *Irəha nərmama səvəi tīprənə, ro pen nəgkariien səvənraha səvəi tīprənə, nənə nərmama səvəi tīprənə kamhətərig ia nīrəha. ⁶ *Mətə kitaha nərmama me səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama rīpko mhə in iərmama səvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigiēn ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənimwīn sə rani nīpərhiēnien mine nənimwīn sə rameikuə.

Kumwesən riməkupwən mokeikei kitaha

* **3:23:** Jon 6:29, 13:34   * **3:24:** Rom 8:9, 1Jon 4:13   * **4:1:** Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21   * **4:2:** 1Kor 12:3   * **4:3:** 1Jon 2:18, 2Jon 7   * **4:4:** Mat 12:29, 1Jon 5:4-5   * **4:5:** Jon 15:19   * **4:6:** Jon 8:47

7 *Nipwnætik keikei me. Pwäh kitaha sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeien raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo nokeikeien in tini Kumwesən in rukurən Kumwesən. 8 *Iərmama sə nokeikeien səvənhi riwən in rireirei Kumwesən ti nəri nə mə Kumwesən in nukune nokeikeien. 9 *Kumwesən rinəfo mo kitaha sətoni nokeikeien səvənhi? In rinərhi pehe Tini anan kuatia ruvehe ia tiprənə i mo suatuk m kitaha səuvehi nimiruien irə. 10 *Nəri i in nokeikeien pərhiən. Ripko mhə kitaha sənokeikei Kumwesən, mətə Kumwesən rinokeikei kitaha, mərhi pehe Tini remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. 11 *Nipwnætik keikei me. Kumwesən rokeikei pik kitaha ro iamınhi irə kitaha mwi tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. 12 *Iərmama riti ripkətoni raka mhə Kumwesən. Mətə mə kitaha samokeikei kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekin ia kitaha, nənə nokeikeien səvənhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

13 *Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin ia Kumwesən in rəpwit əknekin ia kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə in riməuvei pehe Nənimwin səvənhi m kitaha. 14 *Nənə kimaha iahənətoni raka mamhəni irapw mə nipərhiənien Tata Kumwesən rinərhi pehe Tini ruvehe mə truvehimiru nərmama ia tiprənə. 15 *Iərmama sə rani irapw mə Iesu in Tini Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekin irə, nənə in mwi rəpwit əknekin ia Kumwesən. 16 *Kitaha səuvəukurən raka nokeikeien i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehe raka mhəni nipərhiənien irə. Kumwesən in nukune nokeikeien. Ro iamınhi irə iərmama sə ramarə ia nokeikeien in rəpwit əknekin ia Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekin irə. 17 *Nəpin nokeikeien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha səpwäh nehekirien ia nəpin Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama. Kitaha tsəpwäh nehekirien nəpin nəha, ti nəri nə mə ia tiprənə i noien səkitaha rəmwhen ia noien səvəi Kristo. 18 Iərmama sə ramokeikei Kumwesən ko ripkhekır mhə in. Nəpin kitaha səukurən amasan mə Kumwesən ramokeikei kitaha, kitaha tsəpwäh nehekirien. Iərmama ramhekır ti nəri nə mə rerin ramrhi nərpwinien nəha Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekır iamınhi irə ripkukurən amasan mhə ihi mə Kumwesən ramokeikei in.

19 Kitaha samokeikei kitaha me ti nəri nə mə Kumwesən riməkupwən mokeikei kitaha. 20 Trini minuə iərmama riti rini mə ramokeikei Kumwesən, mətə raməmwəki ihi piəvni,

* 4:7: 1Jon 2:29   * 4:8: 1Jon 4:16   * 4:9: Jon 3:16   * 4:10: Rom 5:8-10,
1Jon 2:2   * 4:11: Mat 18:33   * 4:12: Jon 1:18, 1Jon 2:5-6   * 4:13: 2Kor 1:22,
1Jon 3:24   * 4:14: Jon 3:17   * 4:15: 1Jon 5:5   * 4:16: 1Jon 4:8   * 4:17:
1Jon 2:28

in ieikuə riti. Iərmama sə rəpwəh nokeikeien piəvni sə ramətoni ia nənimen in ko ripkokeikei mhə Kumwesən sə ripkətoni mhə. ²¹ *Nənə nəgkariien i in i Iesu rīməuvei pehe m kitaha. Iərmama sə ramokeikei Kumwesən traməkeikei mokeikei mwī piəvni.

5

Iərmama sə rani nīpərhienien ia Iesu Kristo

¹ *Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu mə in Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i, irəha nīpwnəti Kumwesən me. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramokeikei tata riti in ramokeikei mwī nīpwnətin me. ² Kitaha tsəfukurən mə samokeikei pərhien nīpwnəti Kumwesən me? Trini minuə samokeikei Kumwesən, nənə mamho nəgkariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen mə kitaha samokeikei pərhien irəha. ³ *Trini minuə samokeikei Kumwesən nīpwrən i tsamo nəgkariien me səvənhi. Nənə nəgkariien me səvənhi həkīpam mhə tukutaha, ⁴ *ti nəri nə mə kitaha pam nīpwnəti Kumwesən me saməuvehi irapw nīskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Nəri sə saməskai irə rauvehi irapw nīskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i in i nahatətəien səkitaha. ⁵ *Sin ko ruvehi irapw nīskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i? Iərmama sə rani nīpərhienien mə Iesu in Tini Kumwesən, iərmama nəha in əpa ko ruvehi irapw nīskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i.

⁶ *Iesu Kristo in iərmama sə rīməuvehe ko paptas irə ia nui marə memhə mwī niten raiu. Ripko mhə in iərmama sə rīməuvehe ko paptas əpa irə ia nui, rekəm. Mətə in iərmama sə rīməuvehe ko paptas irə ia nui marə memhə mwī niten raiu. Nənīmwin Ikinan rani irapw mə nəri nəha ro nīpərhienien, ti nəri nə mə Nənīmwin Ikinan in nukune nīpərhienien. ⁷ Nəri kahar hamarni irapw nəri nəha mə ro nīpərhienien, ⁸ *Nənīmwin Ikinan mine nui mine netə. Nənə nəgkariien səvənrahar kwatia. ⁹ *Nəpən me kitaha saməni nīpərhienien ia nəgkariien səvəi iərmama, mətə nəgkariien səvəi Kumwesən ro nəgsen məpi raka, ti nəri nə mə nəgkariien nə nəgkariien səvəi Kumwesən. Nənə in ruvəuvei pehe raka nəgkariien səvənhi raməgkiari ia Tini. ¹⁰ *Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tini Kumwesən rauvehi nəgkariien nəha ia rerin. Mətə iərmama sə ripkini mhə nīpərhienien

* **4:21:** Mat 5:44-45, Mak 12:29-31   * **5:1:** 1Jon 4:15   * **5:3:** Jon 14:15,23-24,
2Jon 6, Mat 11:30   * **5:4:** Jon 16:33   * **5:5:** Rom 8:37, 1Jon 4:4   * **5:6:** Jon
1:29-34, 19:34   * **5:8:** Jon 15:26   * **5:9:** Jon 5:32-37, 8:18   * **5:10:** Kal 4:6

ia Kumwesən, in rani Kumwesən mə ieikuə riti, ti nəri nə mə in rīpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien sə Kumwesən ruvəuvei pehe raka raməgkiari ia Tini. ¹¹ Nəfe nəha nəgkiariien? Nəgkiariien i in i. Kumwesən rīməuvei pehe nīmīruien rerin m kitaha, nənə nīmīruien nəha saməuvehi ruku pen ti Tini. ¹² *Iərmama sə rauvehi Tini Kumwesən rauvehi mwi nīmīruien, mətə iərmama sə rīpkuvehi mhə Tini Kumwesən rīpkuvehi mhə nīmīruien.

Nīmīruien rerin

¹³ *Iakamrai nəgkiariien me i rauvehe tukumiaha. Kīmīaha nərmama səməme hiaməni nīpərhiēnien ia nəghi Tini Kumwesən. Iakokeikei mə kīmīaha tihəukurən mə hiəuvəuvehi raka nīmīruien rerin. ¹⁴ *Nənə təkwtəkwuni, trini minuə kitaha səfwaki m Kumwesən, nari riti nəha ikin ramasitu ia kitaha mə tsəpwəh nehekīrien. Nəri nəha in i Kumwesən ruvəni raka mə triregi nəfwakiien səkitaha, mətə nəfwakiien səkitaha traməkeikei mhesi pen atukwatukw nətərigien səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ¹⁵ Trini minuə səukurən mə in triregi nəfwakiien səkitaha, nəfe nəghin tsəres in i, nənə səuvəukurən raka mə tsəuvehi.

¹⁶ *Trini minuə kīmīaha riti rətoni piəvni riti ramo noien ərəha mətə rīpko mhə noien ərəha sə ramiri pen in mə tremhə, kīmīaha tihəfwaki tukwe pwəh Kumwesən ruvei pen nīmīruien min. Mətə noien ərəha riti nəha ikin sə ramiri pen iərmama mə tremhə. Nənə iou iapkini mhə mə tihəfwaki ti nərmama səməme kamho noien ərəha nəha. ¹⁷ Nərmama me pam səməme kamho noien sə rīpkatukwatukw mhə kamho noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwīn nəha ikin səməme həpkiri pen mhə irəha mə tuhemhə.

¹⁸ *Kitaha səukurən mə iərmama sə in tini Kumwesən, Tini Kumwesən atukwatukw rauvehi amasan in. Ro iamīnhi irə iərmama nəha ko rīpkəmwur pen mhə ia noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rīreirei nīrapiien in. ¹⁹ *Kitaha səukurən mə kitaha nīpwnəti Kumwesən me, mətə nərmama səvəi tiprənə irəha pam kamharə ia rəgi iəremhə ərəha Setan. ²⁰ *Kitaha səukurən mwi mə Tini Kumwesən rīməuvehe, muvei pehe nukurənien m kitaha mə tsəukurən Kumwesən i Kumwesən pərhiēn. Nənə kitaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekīn ia Kumwesən nəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə səpwit əknekīn ia Tini, Iesu Kristo. In nə Kumwesən pərhiēn. In nə nīmīruien rerin.

* 5:12: Jon 3:36   * 5:13: Jon 20:31   * 5:14: Jon 14:13, 16:23, 1Jon 3:21-22

* 5:16: Mat 12:31   * 5:18: 1Jon 3:9, Jon 17:5   * 5:19: 1Jon 4:6   * 5:20:

21* Nipwnətik me. Tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiien m nənimwi nari me.

---

* 5:21: 1Kor 10:14

Seken Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Seken Jon revən ti pran sə Kumwesən rimərfi mine nıpwnətın me. Səreirei mə rirai nəkukuə i revən ti pran əfwaki riti mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi uə nəfwakiiien riti mine nakalasia me səvənhi. Nəkukuə i raməgkiari ia nokeikeiien sə nakalasia me tuho minraha me. Jon rini mə nəpın iko nokeikeiien ikamo nəkwai Kumwesən. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesən rani mə tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mə Iesu in Tini Kumwesən in iərmama in Kumwesən. Nakalasia me tuharaka ia nərmama me səməme kamhəni mə Iesu in iərmama a, rıpkə mhə in Kumwesən.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ *Iou elta səvəi nəfwakiiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik pran asori sə Kumwesən ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi ti nıpwnətım me. Iakoikei pərhiən kımiaha. Nənə rıpkə mhə iou əpa, mətə nərmama me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhiən, irəha mwi hokeikei kımiaha. ² Kımaha iahokeikei kımiaha iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien pərhiən ramarə ia rerıtaha, nənə trarə rerin tukutaha. ³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Tini, Iesu Kristo, trouəriari pehe namasanien, mine napiiien, mine nəmərinuien m kitaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nıpərhienien mine nokeikeiien.

Kitaha tsokeikei kitaha me

⁴ *Iou iakamağien asori, ti nəri nə mə iakətoni nıpwnətım me nepwin kamhesi pen nəgkiariien pərhiən rəmwhen ia Tata səkitaha riməni pehe tukutaha i mə tsaməkeikei mho. ⁵ *Nənə təkwtəkwuni kitirimak iakani pehe tukw ik mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Nəgkiariien i iakamrai mik rıpkə mhə nəgkiariien ro sə vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. ⁶ *Kitaha tsəfo mho nərmama hətoni mhəukurən mə kitaha samarə pərhiən ia nokeikeiien i sə iakaməgkiari irə? Kitaha tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kımiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kitaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kımiaha tihaməsiari ti nahatən eikuə me

* 1:1: 1Tes 5:1, 3Jon 1   * 1:4: 3Jon 3   * 1:5: 1Jon 2:7, 3:11   * 1:6: 1Jon 5:3

7 *Nahatən eikuə me həpik həuvəier raka mamhəuvən ia kwopun me ia tɪprənə i. Nahatən me i həpkini mhə nɪpərhiēnien mə nəpɪn Iesu Kristo rɪməuvehe nɪpwran rəmwhen ia nɪpwrai iərmama pərhiēn. Iərmama iamɪnhi in iərmama sə rameikuə raməmwəki pik Kristo. 8 Kimiaha tihətə amasan kimiaha me mhəpwəh nəseniēn irəha heikuə ia kimiaha, kamo kimiaha hiarfai ia nəfe kitaha sənəmwur tukwe. Ramasan mə kimiaha tihəuvehi nərəkuēn pam səkimiaha. 9 *Iərmama sə rəpi raka nəgkiariēn me sə Kristo rinahatən nərmama me səvənhi irə, mamrɪpɪn nəgkiariēn me nepwɪn mwi sə raku pen ia nətəriɡiēn atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sə ramesi pen amasan nahatənien me səvəi Kristo, Tata Kumwesən mine Tini, irau pəri krauarə tukwe. 10 *Trini minuə iərmama riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariēn sə ramahatən nərmama irə ropə ia nəgkiariēn i, tihəpwəh nuvehien in ruvniwə ia niwə me səkimiaha. Kimiaha tihəpwəh niniēn ramasan tukwe, 11 ti nəri nə mə iərmama sə ramini ramasan ti iərmama iamɪnhi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənhi.

Nəgkiariēn sampam

12 *Nəgkiariēn me i rɪpik iakuə takrai mini pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikeiēn mə takrai pen ia niwəi nəkukuə. Rerik ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumiaha, nənə kitaha sətə nəmrɪtaha me mhəgkiari. Tako iamɪnhi mə reritaha pam tragien. 13 Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, nɪpwnətɪn me həni ramasan tukw ik.

---

* 1:7: 1Jon 4:1-3   * 1:9: 1Jon 2:23   * 1:10: Efes 5:11, 2Tes 3:6   * 1:12: 3Jon 13-14

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsimwiniien səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeiien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmama səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mini tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in rīpkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *Iou elta səvəi nəfwakiiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhiien ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsanin a nemhəien riti trīpkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ *Rerik ragien nəpīn iakregi piəvtaha me nepwīn həuvehe mhəni irapw nīpərhiienien səim. Irəha həni mə ia nəpīn me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiienien. ⁴ Nəpīn iakregi mə nīpwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiienien rerik ragien pīk məpi raka nəpīn rerik ragien ti narimnari me nepwīn. ⁵ Piak keikei. Ia nəpīn me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ *Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trini minuə nepwīn mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ *Tiko iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həkuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmama səməme hərəirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmama me ho iamīnhi mə kitaha tsəuvehi rəgitaha me mhə kuatia ti nini irapwien nəgkiariien sə ro nīpərhiienien.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən

* 1:1: 2Jon 1 * 1:3: 2Jon 4 * 1:6: Taet 3:13 * 1:7: 1Kor 9:12,15

ia nirəha, ripkətərig mhə nəgkiariien səiou. In ripkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkimaha. ¹⁰ Trini minuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramini mauəsi kimaha irə. Ripko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpɪn piəvtaha me həuvehe, in ripkəsevər mhə ia nimwə səvənhi ti nirəha, nənə mamɪnise mwi nərmama səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ *Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmama sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmama sə ramo noien ərəha in rireirei Kumwesən. ¹² *Mətə nərmama pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro nɪpərhiēnien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro nɪpərhiēnien.

Nəgkiariien sampam

¹³ *Nəgkiariien me i ripik iakuə takrai mini pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeien mə takrai pen ia nimwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə tripko mhə tui iakuvehe tukw ik, nənə krau krouətə nəmrirau me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nəmərɪnuiēn tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwɪn ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepwɪn nə kimiaha minraha.

---

* 1:11: 1Jon 3:6-10   * 1:12: Jon 19:35   * 1:13: 2Jon 12

Jut

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jut rəmwhen ia Jemes, in piəvi Iesu. In rirai nəkukuə i mægkiari ia nahatən eikuə me səməme Pita ramægkiari ia nirəha ia nəkukuə səvənhi sə ro kəru irə. Jut in mwī rini mə nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiari kamo nahatən eikuə me nəha həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha haməni mə Iesu rīpko mhə in Tini Kumwesən. Irəha kamhəiri pen nərmama ia noien ərəha. Jut rini mə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvai nahatən eikuə me mouraha irəha. Rəmwhen in rīnərpwin raka noien ərəha səvai nagelo ərəha me mine nərmama ərəha me ia nəpīn səvai Oltestamen.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *Iou Jut. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak nə Jemes. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me i Tata Kumwesən rinokeikei kimiaha, məkweīn ia kimiaha. Iesu Kristo in ramətui amasan tukumiaha. ² *Pwəh Kumwesən trəriari pehe napiien, nəmərinuien, mine nokeikeiien m kimiaha. Pwəh irəhar harasori mwī tukumiaha.

Nəkur ərəha me mine nərpwinien sə Kumwesən tro minraha

³ *Piak keikei me. Fwe kupwən iakokeikei pik mə takrai nəkukuə i m kimiaha, mægkiari ia suatuk səkitaha pəri Kumwesən rauvehimīru kitaha irə. Mətə təkwtəkwuni iakregi mə takaməkeikei mīrai nəgkiariien i, mini pehe tukumiaha mə tihaməkeikei mhousari mhəkwtəmhiri əknekīn nəgkiariien i kitaha samahatətə irə. In i nəgkiariien pərhien sə Kumwesən rīməuvei pen m nərmama me səvənhi, nənə trīpkuvei pen mhə mwī ia nəpīn riti mwī. ⁴ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama nepwin həuvəuvehe afafa raka ia nousəsimwinien səkimiaha. Irəha nəkur ərəha me. Kamhəkoui namasanien i Kumwesən rauvehimīru kitaha irə ruvehe mo nari riti sə raməsəni irəha həukurən noien nəfe nəghīn nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. Irəha kamhəuvsini təkutanraha m Iesu Kristo, mətə in əpa nəha Iəmə asori mine Iərimənu səkitaha. Kuvərai pen raka tui ia Nəkukuə Ikinan nəfe nərpwinien Kumwesən truvei pen minraha.

* 1:1: Mat 13:55   * 1:2: 2Tes 1:2   * 1:3: 1Tim 1:18   * 1:4: Kal 2:4, 2Tes 2:1

5 **Iakuə tako rerimiahā rirhi nari m nari me nepwīn sāmame hiəuvəukurən raka. Fwe tui Iərimənu riməuvehimiru nəkur Isrel, miri raka irəha ia tənə Ijip, mətə kurirə rousi əpune irəha nəha sāmame həpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvənhi.* 6 **Nənə rerimiahā trirhi ro nagelo me nəha fwe kupwən sāmame həpkəkwtəmhiri mhə nasoriēn sə kauvei pen minraha, mətə haraka irə, mhəpwəh kwopun atukwatukw səvənraha. Kumwesən rinərihi irəha ia jen me sāmame tuhəpkiwən mhə, məmri pen irəha fwe inhəripw ia kwopun rīpitəv ikin. Tuhamarə ikin meste nəpīn asori sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha irə.* 7 **Nənə tihəpwəh nenouenouien taon mi nəha Sotom mine Komora mine rukwənu me ipaka fwe kupwən. Napw rahi pam nərmmama me ikin ti nəri nə mə nərman mine nīpran kamhəri əpnəpen irəha me, nərman me kamhəri atukw a irəha me. Nərmmama me nəha həmwhēn ia nahatən penien riti sə ramahatən pen nərmmama sāmame Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha ia napw sə rauək rerin.*

8 **Ia noien me nəha rəmwhēn a mwī nərmmama me i iakaməgkiari ia nirəha kamhəkurirə nəməkrəhaiēn me səvənraha, mamho noien əmkemik ia nīpwranraha, mamhəni mə Iərimənu in rīpkasori mhə ia nirəha, nənə mamhəni ərəha mwī nagelo me fwe ia neiai.* 9 **Mətə Mikael i, agelo sə rasori ia nagelo me pam, in rīpko mhə iamīnhi. Fwe kupwən, nəpīn krouəvisə irau Setan mə sin truvehi nīpwrai Moses minimwi, in rīpkuvehi utə mhə in mini nəgkiariēn ərəha riti muəsi Setan i. Mətə in rini a mə, “Pwəh Iərimənu trinise ik.”* 10 **Mətə nərmmama me i, trini minuə hərəirei nīpwrai nari riti, tuhaməkeikei mhəni ərəha. Irəha həmwhēn ia nəri əprrmīn me səvənraha nətəriēn riwən. Hamo a nəfe narimnari me rerinraha rokeikei, nənə noien nəha ramouraha a irəha.*

11 **Aueh, trərəha anan ti nirəha! Irəha kamhesi pen suatuk nə Ken* rinesi pen. Irəha hokeikei pik mane mamhəmwei ia nərəhaiēn nəha Palam* rino. Irəha atukw a kamhouraha irəha ti nəri nə mə kamhərer mamhəni ərəha Kumwesən rəmwhēn ia Kora rino.*

12 **Irəha həmwhēn ia nīpitəvpitəvien me ia kurkwami-aha. Nəpīn hiamousəsīmwi kīmiaha me ia nokeikeiēn, mamhətəriēn atukw a ti nirəha. Irəha həmwhēn ia nəpuə me nīmətəgi rameikwi*

* 1:5: 2Tes 1:12, 1Kor 10:5   * 1:6: 2Tes 2:4,9   * 1:7: Jen 19:1-25, 2Tes 2:6,10
 * 1:8: 2Tes 2:10   * 1:9: Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2
 * 1:10: 2Tes 2:12   * 1:11: 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35   * 1:11: Jen 4:3-8
 * 1:11: Nam 31:16   * 1:12: 2Tes 2:13,17, Esik 34:8

pehe irəha, mətə nesən riwən. Irəha həmwhen ia nei me həpkukuə mhə ia nəpın sə nei raukuə irə. Ro iamınhi irə tukeivi utə irəha irəha ruenhınraha me nənə tuhemhə anan. ¹³ *Irəha həmwhen ia peiau peiau asori me ia təsi. Noien səvəi naurisien səvənraha rameiai rəmwhen ia nisəkwai təsi. Irəha həmwhen ia kəməhau səməme kamhəivə. Kumwesən rinəpnəpenə raka kwopun pitəv anan riti səvənraha tuharə rerin ikin.

¹⁴ *Inok, iərmama sə ro sefen ruku pen ia kwənəkwus səvəi Atam, rini irapw nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pen min, mukupwən məgkiari ia nərmama me i, mini mə, “Hətə ro! Iərimənu rauvehe irəha nagelo ikinan me səvənhi irəha taosen m taosen.

¹⁵ In rauvehe mə trərpwin noien ərəha səvəi nərmama me pam. Nəfe noien ərəha me irəha həno ia suatuk sə rəpwəh nəmwhenien ia nənimen, uə nəfe nəgkiariien skai me nəkur ərəha me səməme kamho noien ərəha həməni irə, in tro pui pam, muvei pen nərpwinien mınraha.”

¹⁶ *Nərmama me i kamho nəgkiariien me ti nini ərəhaien nari. Ko irəha həpkafafa mhə. Kamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei. Kamhəfiutə atukw a ia nirəha me. Kamhəgnəgini nərmama, mətə ho a mə nərmama tuhasitu ia nirəha.

Rerimaha tramrhi nəgkiariien səvəi aposol me

¹⁷ *Mətə piak keikei me, rerimaha traməkeikei mırhi nəfe aposol me səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha həuvəni raka fwe kupwən mə trier irapw. ¹⁸ *Həməni pehe tukumiaha i mə, “Tramevən ipaka ti nəpın sampam nərmama nepwin tuhəuvehe. Irəha tuharis ia kimiaha, mamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei, mamho narimnari me həpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən.” ¹⁹ *Nərmama me i tuhəvisə mheitehi kusen səkimiaha. Irəha nərmama me səvəi tiprənə i. Nənimwin Ikinan riwən ia nirəha.

²⁰ *Mətə piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərpwi əknekın kimiaha me, mho nahatətəien səkimiaha riskai. Nahatətəien nəha ruku pen ti Kumwesən, nənə ro ikinan i. Nəpın me tihaməkeikei mhəfwaki ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, ²¹ mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien səvəi Kumwesən. Tiho iamınhi mamheitenhi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In truvehe mapi kimiaha, nənə muvei pehe nimiruien rerin m kimiaha.

* **1:13:** 2Tes 2:17, Aes 57:20   * **1:14:** Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31   * **1:16:** 2Pit 2:10,18   * **1:17:** 2Tes 3:2   * **1:18:** 2Tes 3:3   * **1:19:** 1Kor 2:14   * **1:20:** Kol 2:7, 1Tes 5:11

22 Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə, kimiaha tihaməkeikei mhapi irəha. 23 *Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəuvehimiru irəha pwəh həpwəh nevənien fwe ia napw. Nərmama nepwin mwi tihaməkeikei mhapi irəha, mhehekir mwi irəha. Nəri auər a mə tinari səvənraha, mətə tihəhekir i, mhəpwəh nīrapiien, ti nəri nə mə rəmkemik ia nərəhaien səvənraha.

Nəgkiariien sampam

24 *Kumwesən in əpa trəkwtəmhiri kimiaha mə tihəpwəh nīmweiiien. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwopun səvənhi sə raməhiapw, kimiaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. 25 *Kumwesən i sə rauvehimiru kitaha ia nəghi Iesu Kristo İərimənu səkitaha in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəginiiien, mine nərimənuien, mine niskaiien, mine nasoriiien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi, ipwet mine, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

---

* 1:23: Amos 4:11, Sek 3:2, Rev 3:4
16:27, 2Tes 3:18

* 1:24: Fil 1:10, 2Tes 3:14

* 1:25: Rom

Revelesen

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəpın kinərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghin nə Patmos nənə mirai nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmisəien minraha ti nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia ti prənə i. Ia nəkukuə i Nənimwın raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in İərimənu. In ramərimənu ia nərmama me pam mine narimnari me pam, mamərimənu mwi ia nərmama səməme haməuvehi niskaiien asori ia ti prənə i. Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama mine Setan ia kwopun napw rauək ikın. Kumwesən tro nitətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwi neiai vi riti mine ti prənə vi riti.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rino pui. Kumwesən riməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha rıpkə mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghin nə Jon. ² Jon nə rırai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in rınətoni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu Kristo rini mə ro nıpərhiienien. ³ *Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwi ia səməme tuhəregi mhesi pen nəfe kimərai pen ia nəkukuə i. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon rırai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴ *İou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. İakəfwaki mə Kumwesən sə rınarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tripkıwən mhə, in truvei pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha. İakəfwaki mə nənimwın me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərimənu,

* **1:1:** Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6   * **1:3:** Rev 22:7,10   * **1:4:** Eks 3:14-15,
Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2

⁵ *mine Iesu Kristo irəha mwi tuho iam̄inhi irə. Iesu Kristo in iərmama i r̄iməni irapw nəfe in r̄inətōni m̄iregi nərmama həkurən nət̄igiteien ia nəgkiariien səvə̄nhi. In iərmama i r̄iməkupwən mət̄ui ia nərmama me səməme həuvamhə. In iərmama i ramərimənu ia kig me səvə̄i t̄iprənə i. In ramokeikei kitaha, muvi niten meivinari ia kitaha irə mə noien ərəha me səkitahe ko həkəkwtəmhiri mhə mwi kitaha. ⁶ *In ro kitaha səmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvə̄nhi. Pwəh nasoriien mine nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iam̄inhi.

⁷ *Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmama me pam tuhətōni in ia nənimenraha.

Irəha səməme hənəpi in ia nitei,

mine nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure t̄iprənə i
tuhətōni,

rerinraha rəpou hasək tukwe.

Ouəh pwəh ro iam̄inhi.

⁸ *Kumwesən səkitahe rani iam̄inhi irə mə, “Iou i Alfa mine Omeka.^a Iakinərə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi niskaiien me pam.”

Jon rətōni Iəməti Iərmama

⁹ *Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknek̄in kitaha m̄ kimiaha ia nəm̄isəien me səməme kamo m̄ kitaha t̄i nəgh̄in. Nəp̄in riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəgh̄in nə Patmos.^b Irəha həmri pen iou fwe ik̄in t̄i nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvə̄i Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu r̄ini mə ro n̄ipər̄hienien. ¹⁰ Ia nəp̄in səvə̄i Iərimənu səkitahe iakətōni vison riti Nən̄imw̄in rəriari miou. Ia vison nəha iakregi iərmama riti raməgkiari ia təkutak rerin rasori rəmwhen ia kisipw, ¹¹ m̄ini mə, “Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətōni, nənə mər̄hi pen nəkukuə nəha revən t̄i nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəgh̄i taon me nəha Efesas mine Smana mine Pekamam mine Tuatira mine Satis mine Filatelfia mine Laotisia.”

¹² Iakuv̄sini iou mə takətōni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəp̄in ikuvsini iou mətōni nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. ¹³ *Ia kurkwānraha iərmama riti rəmwhen ia iəməti iərmama riti. Tinari

* **1:5:** Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10 * **1:6:** 1Tes

2:5,9, Rev 5:10, 20:6 * **1:7:** Mat 24:30, Jon 19:34-37 * **1:8:** Rev 1:4, 15:3, Rev

21:6, 22:13 ^a **1:8:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvə̄i nəkur Kris. Omeka

in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə n̄ipwran mə in nukunen mine

nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. * **1:9:** Rev 6:9 ^b **1:9:** Patmos in tənə

əmweris riti kəmri pen Jon fwe ik̄in rəmwhen mə in ramarə ia kalapus. * **1:13:**

Dan 7:13, 10:5

səvənhī rəpwəmwīs. Rəkwani nari kīno ia kol rukurau ia kwənpwenhin. ¹⁴ *Nimwai nukwənen rəpsan rəmwhen ia nimwheri sipsip. Rəpsan pik rəmwhen ia nisəkwai təsi.^c Nənimen mi krouəmwwhen ia nərami napw. ¹⁵ Nisun mi krauser rouəmwwhen ia aean nəha prons sə kuvani ia napw mə sə rərəha traiu raka. Rerīn rəmwhen ia nui asori sə ramivə mamierig. ¹⁶ *In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgin mwatuk. Nau səvəi naruagənien rəhiə ia nikaren mi ruku pen ia nipəgi nəkwān mier. Nənimen rəmwhen ia meri sə raməhiapw ia rukwəsikər.

¹⁷ Nəpīn iakətoni iəmə nəha iakmwei irapw ia nisun mi rəmwhen iakemhə. Mətə in rəmri pehe rəgin mwatuk ia nirak, mini mə, “Tikəpwəh nehekirien. Iou iərmama i iakīnarə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə. ¹⁸ *Iou iərmama i iakamīru. Fwe kupwən iakimamhə, mətə ətə ro təkwtəkwuni iakuvəmiru takimīru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei Nəkur Həuvamhə.^d

¹⁹ *Ro pen tikaməkeikei mīrai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni, səməme kamo ipwet mine, mine səməme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ *Takini pehe tukw ik i nipwrai kəməhau me i irəha pam sefen ikamətə ia rəgik mwatuk mine nipwrai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol irəha nəha nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen.”

2

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Efesas

¹ * “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Efesas, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi kəməhau sefen ia rəgin mwatuk, nənə, mamavən ia kurkwai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol. ² *Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə hiaməmwur pik mamhərer əknekīn ia nəpīn me. Iakukurən mə hiamərapinhə ia nəkur ərəha. Hianəkiri noien səvəi nərmama me nəha kamhəni mə irəha aposol me mətə ripko mhə irəha pərhien, nənə, hianətoni raka mə irəha

* **1:14:** Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2   **C 1:14:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramīni iamīnhi irə minuə “Rəpsan pik rəmwhen ia sno.”

* **1:16:** Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21   * **1:18:** Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13

d 1:18: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramīni iamīnhi irə minuə “Iou iakauevehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə.”

* **1:19:** Rev 1:1   * **1:20:** Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1   * **2:1:** Rev 1:16,20   * **2:2:** Rev 2:19, Rev

3:1 8 15 1Jon 4:1

kamheikuā. ³ Iakukurən mə ia nəpın me kamo nəmisəien m kımiaha ti nəghik, mətə hiamərer əknekın ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəpouien.

⁴ Mətə nari riti nəha ikin hiamo rıpkatukwatukw mhə ia nənimek. Kımiaha hianəpwəh nokeikeiien kupwən səkimiaha. ⁵ *Ro iamınhi irə rerımiaha tramrhi nərerien sə hianərer irə fwe kupwən kurirə hiamwei. Tihəregi ia noien ərəha me səkimiaha, mho narımınari me nəha sə hianamo fwe kupwən. Trini mınuə hiəpwəh nıregien ia noien ərəha me səkimiaha, nənə takuvehe tukumiaha muvehi raka səkimiaha nəri laet raməkure utə irə ia təmwhekin. ⁶ *Mətə nari kuation nəha ikin hiamo ramasan. Kımiaha hiamwəki noien me nəha nərmama səvəi Nikolas kamho rəmwhen iou mwi iakəmwəki.

⁷ *Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın İkinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau, iou takəsəni in rəni nukwai nei kauvehi nımıruien irə ramərer ia kwopun nəha Parataes səvəi Kumwesən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Smana

⁸ *“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Smana, mını pen mınuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rinarə raka kupwən, nənə trarə mwi kurirə. In remhə mətui mwi. ⁹ *Iou iakukurən nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia nənimek nautə səkimiaha rasori anan.) Iakukurən nəgkiariien ərəha me nəha nərmama nepwın kamhəni ia kımiaha. Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel, mətə rekəm. Nousəsimwınien səvənraha səvəi Setan. ¹⁰ *Tihəpwəh nehekiriien nəmisəien i trijko mhə tui reste kımiaha. Həregi ro. Setan trijkosə pen kımiaha nepwın ia kalapus mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi nəmisəien ia nəpın me i irəha pam ten. Kımiaha tihaməkeikei mhərer əknekın nəri auə a trini mınuə kousi əpune kımiaha, nənə iou takuvei pehe nımıruien m kımiaha rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau amasan ia kənkapwə iərmama sə rəvtənhi nərmama ia naiuien.

¹¹ *Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın İkinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau in trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro kəru irə.”

* 2:5: Rev 2:16,22, Rev 3:3,19 * 2:6: Sam 139:21 * 2:7: Jen 2:9, Rev 22:2,14,19 * 2:8: Rev 1:17 * 2:9: 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9 * 2:10: Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11 * 2:11: Rev 20:14, 21:8

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Pekamam

12 **“Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Pekamam, mini pen minuæ:*

Nægkiariien i sævai iærmama sæ rauvehi nau sævai naruagænien ræhiæ ia nikaren pæri mi. 13 **Iou iakukuræn kwopun hiamaræ ikin. Jea sæ Setan ramækure iræ mamærimænu in naha ia kwopun naha, mætæ kimiaha hiamuvehi æknekin næghik ia næpin me, mhæpwæh nærkwafæien i mæ hiamahatætæ ia nirak. Pærhien hiæpwæh mwi nærkwafæien i fwe kupwæn næpin Antipas ramaræ ihi. In iærmama riti sæiou iakukuræn nætigiteien iræ. Rinærer irapw mægkiari ia nirak kousi æpune in ia taon sækimiaha, kwopun Setan ramaræ ikin. 14 *Mætæ narimnari me nepwin naha ikin hiamo hæpkatukwatukw mhæ ia nænimæk. Kimiaha me nepwin kamhækuriræ nahatænien sævai Palam. Palam naha in rinahatæn Kig Palak mæ in trærhiærhi nækur Isrel pwæh iræha ho noien æræha, mhani næveginien sæ kimæuvei pen m nænimwi nari me sæ kamæfwaki pen minraha, nænæ, mhæiri ænapen iræha me. 15 Ia noien naha kimiaha nepwin mwi kamhækuriræ nahatænien sævai nærmama me sævai Nikolas. 16 Ro iamînhi iræ tihærærig ia noien æræha me sækimiaha. Mæ hiæpwæh, triþko mhæ tui iakuvehe tukumiaha, mousi nærmama me naha, mærai iræha ia nau sævai naruagænien sæ ruku pen ia niþægi nækwak mier.*

17 **Iærmama sæ nækwæregin raræ tramækeikei mætærig amasan ia nægkiariien me sæmæme Nænimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sæ triskai meste naruagænien rukurau takuvehi næveginien i ramærkwafæ, næghin næ mana, muvehi muvei pen min. Nænæ takuvei pen mwi kæpwier æpsan riti min sæ kimærai pen næhag vi iræ. Næhag vi naha nærmama hæreirei. Iærmama sæ truvehi kæpwier naha in æpa trukuræn.”*

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me ia Tuatira

18 **“Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Tuatira, mini pen minuæ:*

Nægkiariien i nægkiariien sævai Tini Kumwesæn sæ nænimen mi krauæhiapw ræmwhen ia napw, nænæ nisun mi krouæmwhen ia aean i pras sæ kinahakwi kahakwi amasan. 19 Iou iakukuræn noien me sækimiaha. Iakukuræn nokeikeien sækimiaha, mine nahatætæien sækimiaha, mine nasituien sæ hiamo m nærmama. Iakukuræn mæ hiamærer

* **2:12:** Aes 49:2, Rev 1:16   * **2:13:** Rev 3:8   * **2:14:** Nam 22–24, Nam 25:1–2, Nam 31:16, 2Tes 2:15   * **2:17:** Eks 16:4,14–15, Jon 6:48–50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12   * **2:18:** Rev 1:14–15

əknekīn ia nāpīn me. Iakukurən mā noien amasan me hiamō ipwet mīne irəha hāpīk mhāpi raka noien amasan me hīanamo fwe kupwən.

20 *Mətə nari riti nāha ikīn hiamō rīpkatukwatukw mhə ia nānimek. Kīmīaha hiaməsēni noien sāvai pran nāha Jesepel. In rani mā in profet riti, mətə nahatənien sāvənhi rameikuə ia iotukwininari me sēiou, mamō irəha nərman mīne nīpran kamhāiri āpnāpen irəha me, nənə mamhani nāvegīnien sə kīmāuvei pen m nānimwi nari me sāmame kamāfwaki pen mīnraha. 21 Iakeitenhi pran nāha mā in trīrārig ia noien arəha sāvənhi, mətə in rāpwəh nokeikeien mā tro iamīnha irə. 22 Ro pen, hətōni ro, takuvei pen nemhāien skai riti mīn, mārarki irapw in ramāmīsə a ia nīmahan sāvənhi. Nərmama me nāha kamho āpnāpen nari irəha mīn takārarki pen irəha ia nāmīsāien asori. Tako iamīnha irə trīni mīnuə irəha hāpwəh nīrārigien ia noien arəha me sāvai prān nāha. 23 *Nənə nīpwnāti prān nāha takousi āpune irəha. Ro iamīnhi irə nakalasia me pam tuhəukurən mā iou i iərmama iakamətə pui nətārigien sāvai nərmana mīne rerīnraha me, nənə takārpwīn pehe nārəkuien m kīmīaha kuatia kuatia resi pen a noien me səkīmīaha. 24 Mətə iakukurən mā kīmīaha me nepwīn fwe Tuatira hīpkukurirə mhə nāgkiariien sāvai Jesepel. Hīareirei nāgkiariien me nāha kamīni mā, ‘Nāgkiariien anan me sāvai Setan in ramārkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe tukumīaha i mā nari pam riti mwi riwən sə takāmri pehe ia kīmīaha mā tiho, 25 *mətə tihaməkeikei mhəkwtāmhirī əknekīn nari sə hīəuvəvehi raka meste takuvehe.

26 Iərmama sə trīskai meste naruağānien rukurau, mamō mwi nāfe iakīmāni mā tro mevən meste nāpīn sampam, iərmama nāha takuvei pen nasorīen mīn, in trasori ia nərmana ia tənāmtənə me.

27 *‘In truvehi nari skai riti sə rāmwhen ia nep ramahatən pen nasorīen sāvai kīg. In tramārimānu ia nīrəha, mamətēftēfi irəha rāmwhen kamousi testēsi tekīnari me i kīno ia nīse tīprənə.’

28 *Nīpārhiēnien iou takuvei pen nasorīen mīn rāmwhen Tata sēiou rīmāuvei pehe mīou. Nənə takuvei pen mwi kāməhau i kofātēteia mīn. 29 Iərmama sə nəkwrēgīn rarə traməkeikei mətārig amasan ia nāgkiariien me sāmame Nānimwīn Ikinan rani pen tī nakalasia me.”

* 2:20: 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14 * 2:23: Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13 * 2:25: Rev 3:11 * 2:27: Rev 12:5 * 2:28: Rev 22:16

3

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Satis

1*“Rai nækukuæ riti revæn ti agelo sævæi nakalasia me ia taon næha Satis, mini pen minuæ:

Nægkiariien i sævæi iærmama sæ rauvehi nænimwîn me sævæi Kumwesæn iræha pam sefen, nænæ mauvehi mwi këmæhau me iræha pam sefen. Iou iakukuræn noien me sækimiaha. Iakukuræn mæ kani næghimiaha mæ kيمياha hiamæmiru, mætæ rekæm. Kimiaha hiæuvamhæ raka. 2 Hætui ræ! Tripko mhæ tui noien amasan me sækimiaha hiænamo fwe kupwæn tuhæiwæn anan. Mætæ tihamækeikei mhousari mæ tihæuvehi utæ mwi noien me sækimiaha mho hæuvehe mhæskai, ti næri næ mæ iakæpwæh ihi nætoniien noien amasan riti sæ hiæno mhæuvæn mho sampam iræ nænæ ratukwatukw ia næmri Kumwesæn sæiou. 3*Ro pen rerimiaha tramrhi nægkiariien sæ hiæuvæuvehi raka mhæregi kinahatæn kيمياha iræ fwe kupwæn. Tiho nægkiariien næha, mhæærig ia noien æræha me sækimiaha. Trini minuæ hiæpwæh nætuiien, takuvehe tukumiaha ræmwhen ia rakres, nænæ tihæreirei næfe næpîn takuvehe tukumiaha iræ.

4* Mætæ kيمياha nepwîn a næ ia Satis tinari sævænraha ripkæmkemik mhæ ia noien æræha. Iræha tuhavæn iræha miou ia tinari æpsan ti næri næ mæ iræha hatukwatukw. 5* Iærmama sæ triskai meste naruagænien rukurau in trarkahu ia tinari æpsan, nænæ ko iapkuvehi raka mhæ næghin ia nækukuæ sævæi nîmiruien. Ia næmri Tata sæiou mine næmri nagelo me takini irapw næghin mæ in iærmama riti sæiou. 6 Iærmama sæ nækwæregin raræ tramækeikei mætærig amasan ia nægkiariien me sæmæme Nænimwîn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Filatelfia

7*“Rai nækukuæ riti revæn ti agelo sævæi nakalasia me ia taon næha Filatelfia, mini pen minuæ:

Nægkiariien me i sævæi Iæmæ Ikinan, Iæmæ sæ rani nîpærhienien. In rauvehi ki sævæi Kig Tevit. Trini minuæ ræsevær ia tæpinhæ riti, iærmama riti ko ripkæræpinhæ mhæ. Nænæ trini minuæ in ræræpinhæ ia tæpinhæ riti, iærmama riti ko ripkæsevær mhæ. 8* Iou iakukuræn noien me sækimiaha. Hætoni ro. Iakinæsevær ia tæpinhæ riti tukumiaha, tæpinhæ i iærmama riti ko ripkæræpinhæ mhæ. Iakukuræn mæ niskaiien sækimiaha rouihi a, mætæ hiamækwætæmhiri nægkiariien sæiou, mhæpwæh nærkwafæien mæ kيمياha

* 3:1: Rev 1:4,16, 2:2   * 3:3: Rev 2:5, 1Tes 5:2   * 3:4: Jut 23   * 3:5: Mat 10:32, Luk 10:20   * 3:7: Aes 22:22   * 3:8: 1Kor 16:9, Rev 2:2

nərmama me səiou. ⁹ *Həregi ro. Nərmama me nəha ia nousəsimwinien səvai Setan həni mə irəha nəkur Isrel (mətə rekəm irəha iekuə me) iou tako irəha həuvehe mhənimwi nukurhunraha ia nisumiaha, mhəsiai kimiaha, nənə mhəukurən mə iou iakokeikei kimiaha. ¹⁰ *Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərer əknekin ia nəpin me, iou mwi takəkwtəmhiri kimiaha, mamarə tukumiaha ia nəpin sə rıpkə mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tıprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.^a

¹¹ *Tripkə mhə tui iakuvehe. Tihəkwtəmhiri əknekin narimnari me səməme hiəuvəuvehi raka mə iərmama riti trəpwəh nakresien nəəkuien səkimiaha sə hiamaiu tukwe. ¹² *Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau, iou tako in rəmwhen ia nei skai riti krıpesu nimwə səvai Kumwesən səiou irə. Nənə in tripkier mhə ia nimwə nəha ia nəpin riti. Nənə takrai pen nəghi Kumwesən səiou irə, mine nəghi taon səvai Kumwesən səiou irə. Taon nəha in Jerusalem vi sə truku pen ia neiai meiwaiu pehe. Nənə takrai pen mwi nəghik vi ia iərmama nəha. ¹³ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwin İkinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Laotisia

¹⁴ *“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvai nakalasia me ia taon nəha Laotisia, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvai iərmama i kani nıpərhiēnien irə. In iərmama sə rıməni irapw nəfe in rinətoni mıregi nərmama həukurən nətigiteien ia nəgkiariien səvənhi mə ro nıpərhiēnien, nənə in nukune narimnari me pam səməme Kumwesən rino. ¹⁵ *Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kimiaha hiəmwhen ia nui əreuən. Hiəpwəh nəkwieien mhəpwəh nəpnəpanien. Iakuə ko hiəkwie i uə hiəpnəpan ramasan. ¹⁶ Mətə kimiaha hiəreuən a, mhəpwəh nəpnəpanien, mhəpwəh nəkwieien. Ro pen takərgavəs raka ia kimiaha, ¹⁷ *ti nəri nə mə hiaməni mə nautə səkimiaha rasori, narimnari me pam rarə tukumiaha, tihətui nari riti mwi ti nəfe. Mətə hiəreirei mə ia nənimek kimiaha nautə səvənraha riwən, nənimemiaha rifwə, tinari

* **3:9:** Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23, Aes 60:14 * **3:10:** Luk 21:19, 2Tim 2:12

a 3:10: Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien ia vas ten rini iamınhi irə minuə: “Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərer əknekin ia nəpin me, iou mwi takəkwtəmhiri kimiaha, məpwəh nəsenien hiətoni nəpin sə rıpkə mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tıprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.” * **3:11:** Rev 2:10,16 * **3:12:** Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2 * **3:14:** Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15 * **3:15:** Rom 12:11, Rev 2:2 * **3:17:** Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21

riwæn ia nipwramiaha, nimapwmapw me ro kimiaha, nærmama hætoni kimiaha rerinraha ramæpou. ¹⁸ *Ro iamînhi iræ iakamævähag m kimiaha mæ tihamækeikei mhæuvehi næmri aean i kol tukw iou, kol i kosæ pen ia napw rahi raka sæ ræräha mæpwäh sæ ræmher. Tiho iamînhi iræ mæ nautæ sækimiaha trasori. Nænæ tihamækeikei mhæuvehi næmri tinari æpsan me tukw iou, mharkahu iræ, pwäh ruvegi nipwramiaha sæ ramo naurisien ia næmri nærmama. Nænæ tihamækeikei mhæuvehi mwi næmri nari i ramomasan nækwai næmri iærmama, mahakwi næmrimiaha iræ, pwäh næmrimiaha rætui hiætoni amasan nari.

¹⁹ *Nærmama sëmæme iakokeikei iræha, iakamægkiari skai minraha, mamærpwi atukwatukw iræha. Ro iamînhi iræ tiho rerimiaha pwäh ruvehe mæpnæpan, mapwor, nænæ mhærærig ia noien æræha me sækimiaha. ²⁰ *Hæregi ro! Iakamærer ia kwæruæ, makunkun tæpinhæ ti nuvnimwæien. Trini minuæ iærmama riti riæregi rerik, nænæ mæsevær ia tæpinhæ, iou takuvnimwæ pehe kimrau min trouæni pæri nari.

²¹ *Iærmama sæ triskai meste naruagænien rukurau, takæseni in rækure kimrau min ia jea sæiou rouærimænu. Tako iræ ræmwhen kino ia nirak. Iakuvæskai raka ia naruagænien meste rukurau, nænæ tækwækwuni iakamækure kimrau sæiou Tata ia jea sævænhi rouærimænu. ²² Iærmama sæ nækwæregin raræ tramækeikei mætærig amasan ia nægkiariien me sëmæme Nænimwîn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

4

Jea riti fwe ia neiai Kumwesæn ramækure iræ mamærimænu

¹ *Iakinætæ pam narimnari me i, nænæ mæti pen mætoni tæpinhæ riti ia neiai ramækwaq. Nænæ iærmama næha iakuværegi raka rerin fwe kupwæn rægkiari pehe mwi miou, rerin rupwinari ræmwhen ia reri kisipw, mini mæ, “Utæ pehe ia kwopun i. Iakuæ takahatæn narimnari me sëmæme tuhæuvehe kuriræ pwäh ikætoni.” ² *Tækwækwuni mwi iakætoni vison riti Nænimwîn ræriari miou. Jea riti kærpwi ramærer ia neiai, Iæmæ iti ramækure iræ mamærimænu. ³ *Iæmæ næha ramækure iræ ramser ræmwhen ia kæpwier amasan mi kæru jasper mine kanilian. Nænæ mæraræn riti rukuraukurau ia jea sævænhi makuraan ræmwhen ia kæpwier amasan riti emeral. ⁴ *Jea me nepwîn mwi iræha pam twenti-fo hærer kuraukurau jea

* **3:18:** Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15   * **3:19:** 1Kor 11:32, Rev 2:5

* **3:20:** Jon 14:23, 1Jon 2:24   * **3:21:** Mat 19:28   * **4:1:** Rev 1:1,10   * **4:2:**

Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9   * **4:3:** Esik 1:28   * **4:4:** Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11

nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kamhəkure ia jea me nəha. Tinari me səvənraha həpsan. Ia kənkəpwənraha kəfəfau me səvəi nisaiien kino ia kol. ⁵* Iəmə nəha raməkure ia kurkwan mamərimənu, nouapirien mine karuəruə mine nəkərikien kamharuku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərami napw irəha pam sefen kamhəuək. Nərami napw me nəha irəha nənimwīn me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. ⁶* Nənə kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriri məmher. Nərimiru me nepwīn irəha pam kəfə kamhərer kuraukurau jea səvənhi nukwai nənimenraha həpik ia nīpwrənraha kupwən mine kurirə. ⁷ Nərimiru me nəha sə kupwən irə rəmwhen ia laeon, sə ro kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə kənkəpwə rəmwhen ia kənkəpwə iərmama, nənə sə ro kəfə irə rəmwhen ia mīrup sə ramivə. ⁸* Nərimiru me nəha kəfə kuatia kuatia tərəginraha me sikis, nənə ia reri tərəginraha me mine təkurenraha nukwai nənimenraha həpik. Nəpīn me pam, ia nəpīn mine ia ran, irəha həpkəpwīs mhə ti noskafaien i mā,

“Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,

Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam!

In rinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tripkwən mhə.”

⁹* Ia nīpu nəha, nərimiru me nəha kamhəgnəgini Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai in, mamhəni vivi Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me. Nəpīn irəha kamho iamīnhi irə, ¹⁰* nənə nəmə asori me nəha twenti-fo hei-waiu mhənimwi nukurhunraha ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me, mamhərki pen səvənraha kəfəfau me səvəi nisaiien kupwən ia jea səvənhi, mamhoskafə iamīnhi irə mā, ¹¹ “Iərimənu mine Kumwesən səkimaha ikamasan pik.

Ikino narimnari me pam,

mesi pen nətərigien səim mo irəha kamharə.

Pwəh nəgnəginien mine nisaiien mine niskaiien haruvehe tukw ik ia nəpīn me.”

5

Kwəti sipsip mine nimwai nəkukuə kinərfe

¹* Nənə iakətoni Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in rauvehi nimwai nəkukuə riti ia rəgin

* **4:5:** Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18   * **4:6:** Esik 1:5-10,22, Esik 10:14

* **4:8:** Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8   * **4:9:** Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7,

Rev 4:2,10   * **4:10:** Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5

* **5:1:** Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10

mwatuk. Nīmwai nəkukuə nəha kimərai pen nari ia nīkaren pəri mi, nənə kərfe kuvi tərini m sefen. ² Nənə iakətoni agelo riti nəgsen rasori raməgkiari asori mamini irapw mə, “Sin ratukwatukw mə treitehi raka nəri me nəha sefen kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə nənə məsevər ia nīmwai nəkukuə?” ³ Mətə iərmama riti riwən ia nei ai, uə ia tiprənə, uə ia reri tiprənə, in ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə i kinərfe mətī pen irə. ⁴ Nənə rerik rərkwəpīr iakasək ti nəri nə mə kīpkətoni mhə iərmama riti ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə kinərfe mətī pen irə. ⁵ *Miregi nəmə asori me nəha irəha riti rini pehe tukw iou mə, “Əpwəh nasəkien. Mətoni ro. Iərmama sə rīməkupwən ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, kani nəghin mə ‘Laeon səvəi Juta,’ in ruvəskai raka meste naruaqənien rukurau. Ro pen in rukurən nuvehien nīmwai nəkukuə nəha kinərfe kuvi tərini m sefen məsevər irə.”

⁶ *Nənə iakəti pen mətoni kwəti sipsip riti ramərer ipaka ti jea səvəi Iəmə nəha raməkure mamərimənu ia kurkwai nərīmīru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo. Kwəti sipsip nəha iakətə rəmwhen mə kinousi əpune raka. Kənkəpati sefen, nənə, nukwai nənimen sefen. Nukwai nənimen me nəha irəha nəha nənīmwin me nəha sefen səvəi Kumwesən in rīnərhi pen irəha həuvən ia kwopun me ia təkure tiprənə. ⁷ *Nənə kwəti sipsip nəha revən ti Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, muvehi raka nīmwai nəkukuə nəha kinərfe ia rəgin mwatuk. ⁸ *Nəpīn ruvehi nīmwai nəkukuə nəha kinərfe, nənə nərīmīru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo hənīmwi nukurhunraha mheiwaiu ia nəmri kwəti sipsip. Irəha pam kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, mamhəuvehi mwi pesin me kino ia kol. Pesin me nəha kamhəuvehi həukuər ia nīmwəkmwəki nari kauvani nīpekīn rapein amasan. Nise napw irə rəmwhen ia nəfwakīien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. ⁹ *Irəha kamhoskafə ia nīpu vi riti, mamhəni mə, “Ratukwatukw mə ik tikuvehi nīmwai nəkukuə i kinərfe, nənə məsevər irə.

Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,

nənə nitem sə rīnaiu ikuvehi nəmri nərmama me irə, irəha səvəi Kumwesən.

Irəha nərmama səməme haməuku pen ia kwənəkwus me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmama me pam, mine tənəmtənə me pam.

* 5:5: Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16 * 5:6: Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8 * 5:7: Rev 4:2,10 * 5:8: Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1, 98:1, Sam 144:9, Rev 14:3

10 *Ik ikino irəha həuvehe mhəmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Kumwesən səkimaha, nənə irəha tuhərimənu ia tiprənə.”

11 *Nənə iakəti pen miregi reri nagelo me həpik həpik. Irəha kamhərer kuraukurau ia Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mine nərimiru me, mine nəmə asori me. Nagelo me nəha irəha taosen m taosen uə ten-taosen m ten-taosen, 12 *kamhoskafə əpwəmwis, mamhəni mə, “Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan pik.

Pwəh niskaiien, mine nautə, mine nukurəniien, mine nərimənuien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine nəgnəginiiien həuvən tukwe in ia nəpin me.”

13 *Nənə iakregi narimnari me pam səməme Kumwesən rino ia neiai, ia təkure tiprənə, ia reri tiprənə, ia reri təsi, iakregi narimnari me pam səməme kamharə ia kwopun me nəha kamhoskafə, mamhəni nipu mə, “Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine kwəti sipsip,

pwəh nəgnəginiiien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine niskaiien, həuvən ti niraui ia nuk nuk me.”

14 Nənə nərimiru me nəha kefə həni mə, “Pwəh ro iamihni!” Nənə nəmə asori me hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha minrau.

6

Kwəti sipsip rəsevər ia nimwai nəkukuə sə kinərfe

1 *Ia nəpin nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə riti rəgkiari rerin rupwinari rəmwhen ia karuəruə mini mə, “Uvehe!”

2 *Nənə iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə rauvehi nifagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nisaiien min. In rier mamevən rəmwhen iərmama riti sə rinaruagən pam, nənə traruagən mwi muvehi irapw niskaiien səvəi nərməpə.

3 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kəru irə rini mə, “Uvehe!” 4 Nənə hos riti mwi ruvehe hos əruerəv. Iərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti səvəi naruagəniien min. Kinəsəni in mə trevən mo nərmama ia təkure tiprənə haruagən mhousi əpune irəha me.

5 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi

* 5:10: Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, 20:6, Rev 22:5 * 5:11: Dan 7:10, Hip 12:22

* 5:12: 1Kron 29:11, Rev 5:6 * 5:13: Rev 4:2,10 * 6:1: Rev 4:6, 5:1 * 6:2: Sek 1:8, 6:1-6

nərimiru me nəha kefə sə ro kahar irə rini mə, “Uvehe!” Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. Iərmama sə raməkure irə rauvehi nəri sə kaməkiri nari irə. ⁶ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia kurkwai nərimiru me nəha kefə, mamini mə, “Evən. Kinəseni ik mə tiko nukumhə ravən ia tənəmtənə me. Nərmama tuhərarki mane asori ti nuvehien nəveginien rouihi a. Mətə tikəpwəh nourahaien nukune nei me nəha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nəkwus me nəha krep kamo waen irə.”

⁷ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kefə irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kefə irə rini mə, “Uvehe!” ⁸ *Nənə iakəti pen mətoni hos əmrakw riti. Iərmama sə raməkure irə nəghin nə Noien Iərmama Remhə. In riti nəghin nə Imwei Nəkur Həuvamhə rakurirə irə rauevən. Kinəseni pen nərmama pam ia təkure tiprənə ia rəginrau. Irau troueven rouəvsini irəha kefə kefə, rouo kuatia remhə rouəpwəh kahar kamharimiru. Nepwin tuhemhə ia naruagəni. Nepwin nəveginien triwən ti nirəha hemhə. Nepwin nemhəien tru-vehi irəha hemhə. Nepwin nəri əprmin me tuhahi əpune irəha.

⁹ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro krirum irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen fwe nisui nifatə pirapw mətoni nərmama səməme kinousi əpune irəha ti nəri nə mə kamhəni irapw nəgkariien səvəi Kumwesən, mamhəni mə in ro nīpərhienien. ¹⁰ *Irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Iərimənu asori. Ik Iəmə ikinan. Ik nīpərhienien. Nərmama ia təkure tiprənə hənousi əpune kimaha. Ikafwini mə tinesən ikərpwin pen noien ərəha səvənraha?” ¹¹ *Irəha həni iaminha irə, nənə kuvei pen tinari əpsan minraha kuatia kuatia, kini pen ti nirəha i mə tuhapwis ouihi a mwi meste tukukupwən kousi əpune pam piəvnraha me nepwin mwi səməme hənəmo tukwini pəri nari irəha minraha fwe kupwən.

¹² *Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sikis irə kiməvi tərini nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen mətoni nīmwnimwien asori riti ravən. Meri ruvehe mipitəv mipitəv. Məkwə ruvehe məruerəv rəmwhen ia netə. ¹³ *Nənə kəməhau me fwe irənhə ia neiai həsas mheiwaiu ia tiprənə rəmwhen ia nei riti nīmətagi asori rikiukiu irə nukwan me həsas. ¹⁴ *Kəpuapen ruvehe miwən məmwhen ia nīmwai nəkukuə

* **6:8:** Jer 15:1-3, Esik 5:12,17, Esik 14:21, Esik 33:27 * **6:10:** Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10 * **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13, Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12 * **6:13:** Aes 34:4 * **6:14:** Aes 34:4, Rev 16:20

iærmama ruvehi mærfæ raka i. Nænæ tækuær me mine tænæ æmweris me haraka ia tæmwhekĩnraha me.

¹⁵*Nænæ kig me ia tiprænæ, mine ieni me, mine næmæ asori me sævai naruağæn me, mine nærmama nautæ sævænraha rasori, mine nærmama nægsenraha rasori, iræha mine nærmama pam næri auær a mæ iræha slef uæ hæpko mhæ iræha slef, hæuvæn ia tækuær me mhærkwafæ ia nipægi kæpwier me mine reri kæpwier me, ¹⁶*mamhækwein pen tækuær me mine kæpwier me mamhæni mæ, “Tiho mhæsas mhækure tæriini kimaha, mhærkwafæ kimaha, pwæh iæmæ næha ramækure ia jea sævænhi mamærimænu ræpwæh nætoniien kimaha, pwæh niemaha sævai kwæti sipsip ræpwæh nesteien kimaha. ¹⁷*Kwa næpin asori sævai niemaha sævænrau ruvæuvehe. Sin næğhin ko rærer irapw?”

7

Agelo ræmri pen mak sævai Kumwesæn ia nækur Isrel iræha pam 144,000

¹*Kuriræ ia narimnari me i iakætoni nagelo me kefæ kamhærer ia tækure tiprænæ i riti ia nikaren pesu, riti ia nikaren parei, riti ia nikaren prehi, riti ia nikaren peraha. Iræha kamhækwtæmhiri nimætagi me pam næha kefæ mæ nimætagi triwæn ia tækure tiprænæ mine tæsi mine nei me. ²Nænæ iakæti pen mætoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia nærmama iræ trahatæn pen mæ Kumwesæn sæ ramiru sævænhi me nærmama me næ iræha. Agelo i rækwein æpwæmwis nagelo me næha kefæ sæmæme kinæseni iræha mæ tuhouraha tiprænæ mine tæsi. ³*In rini pen ti niræha i mæ, “Hæpæpim narakaien nimætagi pwæh ræpwæh nourahaien tiprænæ mine tæsi mine nei me. Pwæh iako pen raka mak sævai Kumwesæn sækitaha ia nipwænai iotukwininari me sævænhi me.” ⁴*Nænæ iakregi kini nærmama me næha sæmæme hæuvehi mak sævai Kumwesæn iræha pam wan-hantret-foti-fo-taosæn. Nærmama me næha komak ia niræha hæuku pen pam ia kwænækwus me sævai nækur Isrel.

⁵Ia kwænækwus sævai Juta, nærmama iræha pam twelef-taosæn. Ia kwænækwus sævai Rupen, nærmama iræha pam twelef-taosæn.

Ia kwænækwus sævai Kat, nærmama iræha pam twelef-taosæn.

⁶Ia kwænækwus sævai Aser, nærmama iræha pam twelef-taosæn. Ia kwænækwus sævai Naftali, nærmama iræha pam twelef-taosæn.

* **6:15:** Aes 2:10,19,21   * **6:16:** Luk 23:30, Rev 4:2,10   * **6:17:** Joel 2:11,

Neham 1:6, Mal 3:2   * **7:1:** Jer 49:36, Dan 7:2   * **7:3:** Esik 9:4,6, Rev 9:4

* **7:4:** Rev 14:1,3

Ia kwənəkʷus səvəi Manase, nərmama irəha pam twelel-
taosen.

7 Ia kwənəkʷus səvəi Simeon, nərmama irəha pam twelel-
taosen.

Ia kwənəkʷus səvəi Livae, nərmama irəha pam twelel-taosen.

Ia kwənəkʷus səvəi Isakar, nərmama irəha pam twelel-
taosen.

8 Ia kwənəkʷus səvəi Sepulun, nərmama irəha pam twelel-
taosen.

Ia kwənəkʷus səvəi Josef, nərmama irəha pam twelel-taosen.

Nənə, ia kwənəkʷus səvəi Penjamin, nərmama irəha pam
twelel-taosen.

Nərmama həpik tinari səvənraha rəpsan

9 *Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama
həpik ko kirkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia
tənəmtənə me pam, mine kwənəkʷus me pam, mine teki
nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam. Kamhərer

ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu
mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamharkahu tinari
əpsan me, mamhəuvehi nimwai nəmwir me ia rəginraha,

10 *mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə,

“Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea səvənhi
mamərimənu
irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti nuvehimiruien
kitaha!”

11 Nagelo me pam hərer kuraukurau ia jea Kumwesən
raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərer kuraukurau mwi
ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha
hənimwi nukurhunraha kupwən ia jea səvəi Kumwesən,
mheiwaiu nənimenraha rirapi tīprənə, nənə, mamhəsiai in,

12 *mamhəni mə,

“Pwəh ro iamīnhi!

Pwəh nini viviiien, mine nəgnəginiiien,
mine nukurəniien, mine tanak, mine nisiiien,
mine nərimənuuien, mine niskaiien,
həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me.
Pwəh ro iamīnhi!”

13 *Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou
mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha
haməuku pəku?”

14 *Miregi iakini mə, “Iəmə asori. Ik a ikukurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha səməme kamhəier
ia nəpin nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi
nəmisəien irə rasori pik anan. Irəha hənaikuas ia tinari
me səvənraha mho həpsan ia nite kwəti sipsip. 15 *Ro pen

* 7:9: Rev 3:18 * 7:10: Rev 4:2,10 * 7:12: Rev 5:12, 11:17 * 7:13: Rev

3:18 * 7:14: Mat 24:21 * 7:15: Rev 4:2,10

irəha kamhərer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha həmwəhen ia pris me səməme kamho tukwini pen nari min ia nəpən mine ia ran ia nəkwai nimwə səvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nəpən me pam.

16 * Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkəkwakwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nəpnəpanien asori səvəi meri tripkənhi mhə irəha,

17 * ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu in trətui amasan ti nīrəha rəmwhen iərmama riti sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuimiru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrinraha.’ ”

8

Kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə

1 * Nəpən kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə, nənə kwənamrig fwe ia neiai meste nīpəri aoa riti.

2 Nənə iakətoni nagelo me nəha sefen səməme kamhərer ia nəmri Kumwesən ia nəpən me kiməpeki pen kisipw kuatia kuatia minraha.

3-4 * * Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi nari riti kino ia kol. Nəri nəha rukuər ia nimwəkmwəki nari kauvani nīpekin rapein amasan. Kuvei pen nimwəkmwəki nari nəha min mə truvani ia təkure nifatə nəha kino ia kol ramərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu pwəh nise napw irə rousəsīmwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me pam səvənhi. Ro iamīnhi irə agelo nəha ruvehe mərəer pen ia nifatə nəha, muvani nimwəkmwəki nari nəha rīpik, nənə nise napw irə rousəsīmwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən, həutə ia nəmri Kumwesən. 5 * Nənə agelo nəha ruvehi nukumhəv rauək ia təkure nifatə, mərki pen i ia nəri nəha in rauvehi rukuər, mərarki irapw ia təkure tīprənə i, nənə nouapīrien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien, nimwnimwien ravən.

Kisipw me irəha pam sefen

* 7:16: Aes 49:10 * 7:17: Sam 23:2, Aes 25:8, Jon 10:11, Rev 5:6, 21:4 * 8:1: Hab 2:20 * 8:3-4: Rev 5:8, Eks 30:1-3, Rev 9:13 * 8:3-4: Rev 5:8 * 8:5: Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev 16:18

⁶ Nənə nagelo me nəha sefen səməme kamhəuvehi kisipw kamhəpnəpenə ti nəseien kisipw. ⁷ *Nagelo me nəha sə kupwən rəse kisipw səvənhi, nənə aes mine napw mine netə ho a kərapi irə kətəgi irapw ia tīprənə i. Ruək mahi nīpəri tīprənə, məpwəh nīpərin kəru, nənə mahi nei me nīpərinraha kuatia, məpwəh nīpərinraha kəru, nənə mahi pam nurhi merə me.

⁸ *Agelo sə ro kəru irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti rəmwhen ia təkuear asori rauək kərarki pen ia təmwei təsi. Nənə nīpəri təsi kwatia ruvehe mo netə irə, nīpərin kəru krouamasan. ⁹ Nərimīru me ia təmwei təsi nīpərinraha kuatia hemhə, nīpərinraha kəru kamhəmīru, nənə nītətə me səməme kamhau ia təsi ko koeite irəha pam kuai irəha ia kusen kahar harəmnəmwhen a kusen kuatia ruvehe mərəha kəru krouamasan.

¹⁰ Agelo sə ro kahar irə rəse kisipw səvənhi, nənə kəməhau asori riti rauək rəmwhen ia kwənhiə rier raka ia neiai, meiwaiu məsas pen ia nui aris me mine nəmri nui me, mouraha nīpərin riti məpwəh kəru krouamasan a. ¹¹ *Kəməhau nəha nəghin nə Nəfiəien. Nui me nəha reste irəha həuvehe mhəfiə. Nənə nərmama həpik hemhə ti nəri nə mə hənīmwi nui əfiə.

¹² *Agelo sə ro kefə irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti ro meri mine məkwə mine kəməhau me ro pen həpwəh nuəkien ia nəpin pekin. Ia ran meri rauək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia. Ia nəpin məkwə mine kəməhau me kamhəuək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia.

¹³ *Nənə iakəti pen mətoni mīrup riti ramivə irənhə ia nīmagouagou. Iakregi ramaşək əpwəmwis, mamini mə, “Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo mīrəhar nəha na tuharəse kisipw me səvənrahar. Trərəha anan tukumiaha nərmama səməme hiamarə ia təkure tīprənə.”

9

¹ *Agelo sə ro krirum irə raməse kisipw səvənhi, nənə iakətoni kəməhau riti rukrutə ia neiai mīmwei irapw ia təkure tīprənə. Kīməuvei pen ki riti min. Ki nəha səvəi nəsevərien ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. ² *Kəməhau nəha rəsevər ia nīpəg nəha nənə nise napw ruku pen fwe ikin mutə rəmwhen ia nise napw sə rasori pik anan. Meri mine nīmagouagou kroupitəv ia nise napw sə ruku pen ia nīpəg nəha. ³ *Nənə kəmnhəvt me həier raka ia nise napw nəha mheiwaiu ia tīprənə. Kīməuvei pen nīskaiien mīnraha mə

* **8:7:** Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30   * **8:8:** Eks 7:20-21   * **8:11:** Jer 9:15

* **8:12:** Rev 6:12-13   * **8:13:** Rev 9:12, 11:14   * **9:1:** Rev 20:1   * **9:2:** Jen

19:28, Eks 19:18, Joel 2:2,10   * **9:3:** Eks 10:12,15

tuhæpi nærmama ia nîpikinraha, mho næmisæien minraha ræmwhen ia mimi næha skopion sæ ramærkou ia tîprænæ.

4 *Kimæni pen ti kæmnhævt me i minuæ tuhæpwæh nourahaien nurhi mine nei me mine narimnari me sæmæme kamhæuveræ ia tækure tîprænæ, mætæ tuhouraha æpa nærmama me næha sæmæme mak sævæi Kumwesæn riwæn ia nîpwænanraha.

5 Kinæseni iræha mæ tuhæpi nærmama mho næmisæien minraha meste mækwæ krirum, mætæ tuhæpwæh næpi æpuneien iræha. Næmisæien næha tuhæregi ræræha iræ ræmwhen ia næmisæien sævæi mimi næha skopion næpin ræpi iærmama riti. 6 *Ia næpin me næha nærmama tuhætui suatuk ti nemhæien, mætæ ko hæpkætoni mhæ. Tuhokeikei mæ tuhemhæ, mætæ ko hæpkemhæ mhæ.

7 *Kæmnhævt me næha, iakætæ iræha hæmwhen ia hos me kamhærer mwatuk ti naruagæniën. Ia nukwænenraha kæfæfau me hæmwhen ia kæfæfau sævæi niðiaiiën kino ia kol. Nænimenraha ræmwhen ia næmri nærmama.

8 *Nukwænenraha ræpwæmwis ræmwhen ia nukwæne pran.

Revînraha ræhiæ ræmwhen ia revî laeon. 9 *Sævænraha karkahu kino ia aean kamhævegi kwænpwenhinraha iræ sævæi naruagæniën. Tærægînraha kamhæpuk pik ræmwhen hos me sæmæme kamhævkækini kat me mamhæiu mamhæuvæn ti naruagæniën.

10 Nîpikinraha ro revîn iræ ræmwhen ia nîpiki mimi næha skopion. Niskaiiën sævænraha tuho næmisæien m nærmama iræ meste mækwæ krirum ramæmak ia nîpikinraha.

11 Sævænraha riti næha ikin iæmæ asori ramærimænu ia niræha. In næ agelo sævæi nîpæg sæ rameiwæiu nukunen riwæn. Ia nægkiariien Hipru næghi agelo næha Apoton. Ia nægkiariien Krik næghin næ Apolion (nîpwran mæ Kærietaha).

12 *Aueh! Næræhaiën kupwæn ruvehe muvavæn. Mætæ aueh, aueh, hætæ ro! Næræhaiën kæru mi næha ikin troupkuvehe mwi.

13 *Agelo sæ ro sikis iræ ræse kisîpw sævænhi, nænæ iakregi reri iærmama riti ruku pen ia nîpæsegi nîfatæ næha kefæ sæ kino ia kol ramærer kupwæn ia Kumwesæn.

14 *Reri iærmama næha rægkiari m agelo i ro sikis iræ sæ rauvehi kisîpw næha, mini pen tukwe in mæ, “Fi nari ia nægelo me næha kefæ sæmæme kinærihi iræha fwe kupwæn kamharæ fwe nui aris asori næha Iufretes.”

15 *Ro iamînhi iræ kifî nari ia nægelo me næha kefæ. Kinæpnæpenæ raka ia nægelo me næha kamheitenhi aoa næha, næpin næha, mækwæ næha, mine nuk næha, mæ tukifî nari ia niræha hæuvæn mhævsini pam nærmama ia tækure tîprænæ, mhæuai iræha ia kusen kahar haræmnæmwhen a,

* 9:4: Rev 7:3 * 9:6: Job 3:21, Jer 8:3, Rev 6:16 * 9:7: Joel 2:4 * 9:8: Joel

1:6 * 9:9: Joel 2:5 * 9:12: Rev 8:13 * 9:13: Rev 8:3 * 9:14: Rev 16:12

* 9:15: Rev 8:7-12

mhousesi apune riti mhəpwəh kəru. ¹⁶ Nənə iakregi kini mə naruagən me səvənraha səməme kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-milian.

¹⁷ Ia vison səiou iakətoni hos me nəha mine nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Irəha harkahu ia tinari səvəi naruagənien kino ia aean, mhəvegi kwənpwenhinraha irə. Tinari me nəha rəruerəv, mo plu, makwes. Kənkəpwə hos me nəha həmwhen ia kənkəpwə laeon me. Napw mine nise napw mine təpisi ərəha kamharuku pen ia nīpəgi nəkwənraha mamharier ¹⁸ mharousi apune pam nərmama ia tənəmtənə me ia kusen kuatia mharəpwəh kusen kəru. ¹⁹ Niskaiien səvəi hos me nəha in nəha ia nīpəgi nəkwənraha mine nīpikinraha, ti nəri nə mə nīpikinraha rəmwhen ia snek sə ro kənkəpwə ia nusvenhin. Ia nīpikinraha me ho nəmisəien m nərmama.

²⁰ *Mətə nərmama me i səməme nərpwinien mirəhar nəha harəpwəh nousi apuneien irəha, irəha həpkəpwəh mhə kumwesən eikuə me nəha həno ia rəginraha. Irəha kamhəmwur pen a mamhəfwaki pen m nəremhə me mine nənimwi nari me səməme kino ia kəruətərei mine nei, kino mwi ia aean me i kol, silva, mine pras. Irəha nənimwi nari me a. Həpkətoni mhə nari, mhəpkregi mhə nari, mhəpkəvən mhə. ²¹ Nərmama me i həpkəpwəh mhə noien ərəha me nerpwin mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a mamhousesi apune nərmama, mamho nahak mine noien səvəi klepa, mamhakres, irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me.

10

Agelo sə rauvehi kwəti nimwai nəkukuə riti kinərfə

¹ Nənə iakətoni agelo riti mwi nəgsen rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Nəpuə riti ruvegi nīpwrən. Mərarən riti ruku-raukurau ia kənkəpwə. Nənimen raməhiəpw rəmwhen ia meri. Nisun mi krouəmwhen ia pos asori mi krauuək. ² Kwəti nimwai nəkukuə riti sə kinərfə raməmak ia rəgin. In ruvi atukw i, mərpwi pəri nisun mi mwatuk ia təsi nənə nīkaren mour ia tiprənə, ³ marə məkwein əpwəmwis, rerin rəmwhen ia laeon sə ramasək asori. Nəpin rəkwein iamīnhi, karuəruə rərkwəpahar m sefen. ⁴ *Karuəruə rərkwəpahar raka m sefen, iakəpnəpenə mə takrai pen ia nəkukuə nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri iərmama riti rukrutə ia neiai mamini mə, “Ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani, məpwəh nīrai penien ia nəkukuə.”

* **9:20:** Rev 16:9,11, Aes 2:8,20, 1Kor 10:19-20, Sam 115:4-7, Sam 135:15-17, Dan 5:23
* **10:4:** Dan 8:26, Dan 12:4,9

5 * Nənə agelo sə iakətoni ramərer pen ia təsi mine tiprənə ruvehi utə rəgin mwatuk mahatən pen fwe ia neiai, 6 * mini mə, “Kumwesən ramarə ia nuk nuk me. In rino neiai, tiprənə, təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nīrəhar. Iakani kwəsua hi ia nəghin mə nəpīn ruvək kwakwa. Kumwesən ko ripkəfwini mhə mwi, 7 * mətə nəpīn agelo sə ro sefen irə trəse kisipw səvənhi, nəgkiariien nəha Kumwesən rinərkwafə nīpwrān truvehē mukuə rosi in rīmāni pen ti iotukwininari me səvənhi profet kupwən me.”

8 Nənə iakregi mwi reri iərmama nəha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi nīmwai nəkukuə nəha sə kinərfe raməmak ia rəgi agelo nəha ramərer pen ia təsi mine tiprənə.”

9 * Ro iamīnhi irə iakevən mares pen agelo nəha mə truvei pehe miou nīmwai nəkukuə ouihi nəha sə kinərfe. In rini pehe tukw iou i mə, “Tikuvehi māni. Trouaha tipwim, mətə ia nəkwam tikregi rəsien rəmwhen ia sukapak.” 10 Nənə iakuvehi raka nīmwai nəkukuə ouihi nəha sə kinərfe ia rəgi agelo, māni. Iakamāni mīregi ia nəkwak rəsien rəmwhen ia sukapak, mətə nəpīn iakətīgai pam, nənə iakregi tipwik ruvehe mərəha. 11 Nənə kini pehe tukw iou i mə, “Tikaməkeikei nəgkiari mwi rəmwhen ia profet, mini irapw nəfe treste nərmama həpik, nərmama ia teki nərmama səpəmsəpə, mine kwənəkwus me səpəmsəpə, mine nəgkiariien me səpəmsəpə, mine kig me.”

11

Iəmə mi kəru krouərer irapw ti nəgkiariien pərhiēn

1 * Ia nəpīn nəha kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia nig kauvehi mak səvəi nari irə, nənə kini pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi mak səvəi nīmwə səvəi Kumwesən mine nifatə səvənhi, məvsini nərmama səməme kamhəfwaki fwe ikin.

2 * Mətə tikəpwəh nuvehien mak ia nīkare nīmwə nəha iruə. Tikəpwəh nuvehien mak səvənhi, ti nəri nə mə kuvəuvei pen raka kwopun nəha m nərmama hərəirei Kumwesən,^a nənə irəha tuheivə testesi taon ikinan səvənhi meste məkwə fotitu.” 3 Iou takərhi pen iərman mi kəru səiou səmami krouərer irapw tukw iou. Iəmə mi nəha trouarkahu tīnari sə rahatən pen mə krauasək ti nərəhāien, nənə rouarə rouəvisau irapw nəgkiariien sə takuvei pen mīnrau meste nəpīn irəha pam

* 10:5: Dut 32:40, Dan 12:7 * 10:6: Neh 9:6, Sam 146:6 * 10:7: Dan 9:6,10, Amos 3:7 * 10:9: Esik 2:8, 3:1-3 * 11:1: Esik 40:3, Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5 ^a 11:2: Nərmama hərəirei Kumwesən. Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien nəha in i mə “Nərmama ia tənəmtənə me” uə “Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.”

wan-taosen tu-hantret-sikisti. ⁴ *Irau naha nukune nei mi olif, mine nari mi laet ramakure utā ia nirau samami krouerer ia namri Kumwesən Iarimānu sāvai tiprānā. ⁵ *Trini minuā iarmama riti ramāmwur mā trouraha irau, nənā narami napw truku pen ia nipāgi nəkwanrau mier mahi apune narmama samame hamāmwāki irau. Iarmama sē ramāmwur mā trouraha irau tramākeikei memhā iaminha irā. ⁶ *Iamā mi naha krauvehi niskaiien ti nāsīsāgien ia nāpuā mā nesən trāpwāh nauārien nāpīn irau krauni irapw nāgkiariien me sāvai Kumwesən. Irau krauvehi mwi niskaiien ti nuvsiniien nui me hāuvehe mhō netā ia nirāha, nənā rouukurān mwi nuvehi peheien nemhāien me sēpāmsēpā hāuvehe mhouraha narmama ia tākure tiprānā i. Irau krouukurān noien narimnari me naha ia nāpīn me a rāmwhen mā irau kraouekeikei.

⁷ *Nāpīn irau krouni irapw pam raka nāgkiariien sāvānrau, nənā narimīru fwe ia nipāg sē rameiwaiu nukunen riwān, in trukrirapw mutā maruagān minrau, muvehi irapw niskaiien sāvānrau, mousi apune irau. ⁸ *Nipwranrau mi trouamak ia suatuk sāvai taon asori naha, kwopun naha kināruī tārini pen Iarimānu sāvānrau ia nei kamarkuāui ikīn. Kīmāuvsini nāghi taon naha kīni mā “Sotom” uā “Ijip” ramahātān pen nārēhaien ia kwopun naha. ⁹ Nənā narmama samame hamāuku pen ia teki narmama me sēpāmsēpā, mine nāgkiariien me sēpāmsēpā, mine kwānākwus me sēpāmsēpā, tuhāspau ia nipwranrau meste nāpīn kahar mine nipārīn, nənā, kīpkāsēni mhā nipwranrau mā tukīnimwi. ¹⁰ Narmama me ia tākure tiprānā tuhāgien pāri, mhō lafet, mhāriari pen narimnari amasan me minraha me, ti nari nā mā profet kārū naha samami krīno nāmīsāien asori m narmama ia tākure tiprānā krouvamhā.

¹¹ *Mātā nāpīn kahar mine nipārīn ruvehe mukurau, nənā iakātōni Kumwesən ruvei pen nimīruīen minrau krouēiahag mwi rouerer ia nisunrau. Nənā narmama me pam samame hātōni irau hāhekir asori. ¹² *Nənā irāha hāregi reri iarmama riti rupwinari ruku pen ia neiai mīni pen ti nirau i mā, “Rouutā pehe i.” Nənā nāpuā riti ruvehi irau mutā mevān ia neiai. Narmama samame kamhāmwāki irau kamhārer mamhātōni irau krautā.

¹³ *Ia nāpīn naha tākwtākwuni a mwi nimwnimwien asori riti ravān, makīā fifi nari ia kwopun kuatia ia taon naha, māpwāh kwopun naen hamasan. Nimwnimwien ravān narmama sefen taosen hemhā. Narmama me pam samame

* **11:4:** Sek 4:3,11-14   * **11:5:** 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14

* **11:6:** 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8   * **11:7:** Dan 7:21, Rev 12:17, Rev

13:1,7, 17:8   * **11:8:** Luk 13:34   * **11:11:** Esik 37:5,10   * **11:12:** 2King 2:11

* **11:13:** Rev 8:5, 16:18

hæpkemhæ mhæ hæhekir mhætæmnimwin, mhæuvehi utæ næghi Kumwesæn sæ ramaræ ia neiai.

14 *Aueh, næræhaien sæ ro kæru iræ ruvehe muvavæn! Mætæ aueh, hætæ ro, næræhaien sæ ro kahar iræ triþko mhæ tui ruvehe!

Agelo sæ ro sefen iræ ræse kisipw sævænhi

15 *Agelo sæ ro sefen iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ iakregi nærmama nepwin fwe ia neiai kambahægkiari rerinraha rupwinari mamhæni mæ,

“Nærimænuien kamærimænu iræ ia tækure tiprænæ i tækwætækwuni ruvehe mæmak ia rægi Kumwesæn sækitaha mine Kristo sævænhi.

Nænæ in trærimænu ia nuk nuk me.”

16 *Nænæ næmæ asori me næha twenti-fo sæmæme kambahækure ia jea me sævænraha ia næmri Kumwesæn hænimwi nukurhundraha mheiwaiu, mhæuvei pen nisaiien sævænraha revæn tukwe, 17 *mamhæni mæ,

“Iærimænu Kumwesæn sæ rauvehi niskaiien me pam.

Ik ikinaræ fwe kupwæn muvehe meste mwi ipwet mine.

Kimaha iahamæni tanak tukw ik,

tî næri næ mæ ikimæuvehi niskaiien asori sæim,

nænæ minamærimænu næha tækwætækwuni.

18 *Nærmama ia tæ næmtænæ me niemaha ræpi pik iræha, mætæ niemaha asori sæim ruvæuvehe.

Rino næpin sæim tikækiri nærmama sæmæme hæuvamhæ,

mææku pen sæim iotukwininari me, profet me mine nækur ikinan me, mine nærmama me pam sæmæme kambahæiai næghim,

næri auær a mæ iræha kambahæuvehi nasoriien uæ hæpkuvehi mhæ nasoriien.

Nænæ rino næpin sæim tikouraha nærmama me næha sæmæme kambahouraha nari ia tækure tiprænæ.”

19 *Ia næpin næha kæsevær ia nimwæ sævæi Kumwesæn fwe irænhæ ia neiai. Ia nækwai nimwæ næha kætoni pokis sævæi nægkariien i Kumwesæn rinærihi tæriini æknekîn. Nænæ nouapirien ræhiapw, karuæruæ rækwæpahar, kregi nærkærikien, nimwnimwien ravæn, æs ræsas ræmwhen ia nesæn asori.

12

Pran riti mine snek asori riti

1 Nænæ kætoni nimtætien asori riti rier irapw fwe ia nimagouagou. Pran riti rarkahu ia meri ræmwhen ia tinari sævænhi, mærpwi utæ nisun mi ia mækwæ, nænæ mæfæfau ia

* 11:14: Rev 9:12 * 11:15: Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21 * 11:16:

Rev 4:4,10 * 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 * 11:18: Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7,

19:5, Sam 115:13 * 11:19: Hip 9:4, Rev 8:5, 15:5, Rev 16:21

kəfəfau riti səvəi nisaiien kino pen kəməhau twelef irə.
 2 *Prən nəha ramregi nəmisiien mamasək əpwəmwis ti
 nəri nə mə rino tipwin na trərəhi tini. 3 *Nənə nimitətien
 riti mwi rier irapw ia nimagouagou. Iakətə snek asori riti
 rəruevə. Kənkəpwə irəha pam sefen. Kənkəpati irəha pam
 ten. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpwə me.
 4 Nipikin reiesi raka kuse kəməhau riti məpwəh kusen kəru.
 Səməme nəha nipikin reiesi raka irəha həsas ia təkure tiprənə.
 Nənə snek asori nəha revən mərəer kupwən ia pran nəha na
 trərəhi iəkunouihi mə nəpən tini trətui snek asori nəha trəni.
 5 *Prən nəha rərəhi tini iərman. In iərman sə truvehi nəri
 skai rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig,
 rauvehi mamərimənu ia nərmama ia tənəmtənə me pam.
 Nəpən tini prən nəha rənətui raka, nənə Kumwesən ruvehi
 in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə trərimənu. 6 *Nənə
 prən nəha rap mevən fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti
 fwe ikin Kumwesən rənəpnəpenə raka ti prən nəha mə trərə
 ikin. Tukətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nəpən
 wən-taosen tu-hantret-sikisti.

7 *Nənə naruagəniien riti riskəmter fwe ia neiai. Mikael
 mine nagelo me səvənhi kənamhousi snek asori, nənə snek
 asori mine nagelo me səvənhi kənamhousi mwi irəha. 8 Mətə
 Mikael mine nagelo me səvənhi həuvehi irapw niskaiien
 səvəi snek asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi fwe ia
 neiai. 9 *Kuvehi snek asori nəha kərarki irapw pehe ia təkure
 tiprənə. In snek tui kani mə Iəremhə uə Setan sə rameikuə ia
 nərmama ia tənəmtənə me pam. Kərarki irapw in irəha nagelo
 me səvənhi heiwaiu ia təkure tiprənə.

10 *Nənə iakregi iərmama riti fwe ia neiai rerin rupwinari,
 mini mə,
 “Təkwtəkwwuni nəha Kumwesən səkitaha truvehimiru kitaha!
 Təkwtəkwwuni nəha in tro sətəni mə in rauvehi niskaiien, nənə,
 təkwtəkwwuni nəha in ramərimənu!
 Nənə təkwtəkwwuni nəha Kristo səvənhi tro sətəni mə in rasori
 ia narimnari me pam!
 Ro iaminihə irə ti nəri nə mə Setan sə rani ərəha piəvtaha me ia
 nəpən mine ia ran ia nəmri Kumwesən,
 kinərarki irapw in ia neiai.

11 Piəvtaha me hənaruagən raka irəha min,
 mhəuvehi irapw niskaiien səvənhi ia nite kwəti sipsip,
 mhəuvehi irapw mwi niskaiien səvənhi ti nəri nə mə həni
 irapw nəgkiariien pərhiən.

* 12:2: Maeka 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:5: Sam 2:9, Rev 19:15 * 12:6:

Rev 11:2-3 * 12:7: Jut 9 * 12:9: Jen 3:1,14, Luk 10:18, 22:31, Rev 20:2

* 12:10: Job 1:11, Sek 3:1

Irəha həpkokeikei pik mhə nimiruien səvənraha,
mətə hənərer mwatuk a ti nemhəien.

12 *Ro iam̄nhi irə, ik neiai mine nərmama səməme kamharə
ia niram tiho mhagian!

Mətə aueh ik tīprənə mine təsi! Tirouregi rərəha anan ti nəri
nə mə Setan rineiwaiu pehe tukumirau!

Niemaha raməpi pik in ti nəri nə mə rukurən mə nəp̄in səvənhi
ruvəkwakwa.”

13 Nəp̄in snek asori nəha rətoni mə kinərarki irapw in
ia təkure tīprənə, nənə rinaripwi prən nəha sə r̄inərəhi tini
iərman. 14 *Mətə kuvei pen tərəgi mirup kəru m prən nəha

mə trivə irə mevən fwe imwəni ia kwopun akwesakwes.
Tukamətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nuk ka-
har mine n̄ip̄ərin mə snek asori trəpwəh nourahaien in.

15 Snek asori nəha r̄iruai nui asori riti ia tərhun rəmwhen ia
iap̄iwən mə trukurirə pen prən nəha, muvehi map. 16 Mətə

tīprənə rasitu ia pran nəha, meitehi, mətigai pam nui sə
snek asori ruvəruai irə ia tərhun. 17 *Ro pen snek asori

niemaha rəpi anan ti pran nəha. In rəpwəh in mevən mə
traruagən irəha kwənəkwus me nepw̄in səvənhi. Irəha nəha

nərmama səməme kamho nəgkiariien me səvəi Kumwesən
mine nəgkiariien Iesu r̄iməni irapw mə ro n̄ip̄ər̄hienien. 18 In
revən mərəer ia n̄ikare təsi.

13

Nərim̄iru riti sə rukrirapw ia reri təsi mutə

1 *Iakətoni nərim̄iru riti rukrirapw ia reri təsi mutə.
Kənkəpati me irəha pam ten. Kənkəpwə me irəha pam se-
fen. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpati

me. Kimərai pen nəhag me ia kənkəpwə me kuation kuation,
nəhag me səməme kamhəni ərəha Kumwesən. 2 *Nərim̄iru

nəha rəmwhen ia pusi asori nəha kani mə lepet. N̄isun me
həmwhen ia nərim̄iru nəha kani mə pea. N̄ip̄əgi nəkwān

rəmwhen ia n̄ip̄əgi nəkwai laeon. Nənə snek asori nəha
ruvei pen n̄iskaiien səvənhi min. In ruvei pen mwi jea sə

in raməkure irə mamərim̄ənu mine nasoriien sə rasori m
nərim̄iru nəha. 3 *Kənkəpwə nərim̄iru nəha riti iakətoni mə

kinəpi əpune raka, mətə rarə m̄im̄iru mwi təm̄wki nau ruvehe
minamə. Nərmama me pam ia təkure tīprənə nənimenraha

rier tukwe, nənə həkurirə nərim̄iru nəha. 4 Irəha pam
hənim̄wi nukurhunraha ia nəmri snek asori, mhəsiai in, ti

nəri nə mə in ruvei pen nasoriien səvənhi m nərim̄iru nəha.
Irəha hənim̄wi mwi nukurhunraha ia nəmri nərim̄iru nəha,

* 12:12: Aes 44:23, Aes 49:13 * 12:14: Dan 7:25, 12:7 * 12:17: Rev 11:7,

14:12 * 13:1: Rev 12:3, Rev 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: Rev 17:8

mhəsiəi in, mhəni mə, “Sin rəmwhen ia nərimiru nəha? Sin rukurən naruəgənien irau min?”

5 *Kinəsəni nərimiru nəha minuə trəgkiari ərpwi mini ərəha Kumwəsən. Kiməuvei pen nasoriien min in rukurən noien nəfe nəghin in rokeikei mə tro meste məkwə foti-tu. 6 In rani ərəha pik Kumwəsən, mine nəghin, mine imwəni fwe ia neiai, mine nərmama səməme kamharə ikin. 7 *Kinəsəni in mə traruəgən irəha nərmama me səvəi Kumwəsən muvehi irapw niskaiien səvənraha. Nənə kiməuvei pen mwi nasoriien min mə trərimənu ia nərmama me pam, nərmama səvəi kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam, mine tənəmtənə me pam.

8 *Nərmama me pam ia təkure tiprənə səməme nəghinraha riwən ia nəkukuə səvəi nimiruien tuhənimwi nukurhunraha ia nəmri nərimiru nəha mhəsiəi in. Fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi kuvərai pen raka nəghi nərmama ia nəkukuə nəha səvəi kwəti sipsip sə kinousi əpune.

9 Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.

10 *Iərmama sə kimərfi mə trevən ia kalapw

traməkeikei mevən.

Iərmama sə kimərfi mə tukərai əpune ia nau səvəi

naruəgənien,

tukaməkeikei kərai əpune.

Ti nəri nə mə tro iaminhī irə mine ro pen nərmama me səvəi Kumwəsən tuhaməkeikei mhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia nəpin me.

Nərimiru riti sə rukrirapw ia reri tiprənə mutə

11 Nənə iakətoni mwi nərimiru riti mwi rukrirapw ia reri tiprənə mutə. Kənkəpati kəru krouəmwhen ia kwəti sipsip riti. Rəgkiari rerin rəmwhen ia snek asori riti. 12 Nərimiru sə rīməkupwən muvehe ruvei pen nasoriien me pam səvənhi min. Ramərer ia nəmri nərimiru sə rīməkupwən muvehe, maməkeikei m nərmama me pam ia təkure tiprənə mə tuhənimwi nukurhunraha ia nənimen mhəsiəi nərimiru sə rīməkupwən muvehe kinəpi əpune kənkəpwə riti mətə rarə mimiru mwi təmwki nau ruvehe minamə. 13 *Nərimiru sə rīməkurirə muvehe ramo nīmətəien asori me, mini napw rukrutə ia neiai meiwaiu pehe ia tiprənə ia nəmri nərmama. 14 *In ramərer ia nəmri nərimiru sə rīməkupwən muvehe mamə nīmətəien me kinəsəni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nərmama me səməme kamharə ia təkure tiprənə

* 13:5: Dan 7:8,25, Dan 11:36, Rev 11:2 * 13:7: Rev 11:7 * 13:8: Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27 * 13:10: Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12 * 13:13: Mat 24:24, 1King 18:24-39 * 13:14: Dut 13:1,4, Rev 19:20

mamini pen ti niraha i minuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkin nari riti mhəuvnhi nərımıru sə kinəpi əpune in ia nau mətə rarə mımıru mwi. ¹⁵ *Nənə nəri nəha kiməuvnhi nərımıru nəha irə kəsəni nərımıru sə riməkurirə muvehe mə treiahag pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənımwı nari nəha rəgkiari skai mını mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməme həkınımwı mhə nukurhunraha ia nənımen mhəsiai in. ¹⁶ Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasorıien mıne nərmama həkıvehi mhə nasorıien, nərmama nautə səvənraha rasorı mıne nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia niraha mıne nərmama kıpko mhə slef ia niraha. In raməkeikei mınraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəginraha mwatuk uə ia nıpwənanraha. ¹⁷ *Mak nəha in nəha nəghi nərımıru nəha uə nampa sə ramahatən nəghın. Trını minuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rıpkıvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti.

¹⁸ Ro iamınhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwis mwi ti nukurənien nampa səvəi nərımıru nəha. Nənə trını minuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən nıniien nıpwran. Nampa nəha sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahatən iərmama riti.

14

Kwəti sipsip mıne səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

¹ *Nənə iakəti pen fwe ia təkueə Saeon, mətoni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosen kamhərer irəha mın. Kimərai pen nəghi kwəti sipsip mıne Tata səvənhi ia nıpwənanraha. ² *Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerın rəmwhen ia nui sə ramivə mamierıg, məmwhen mwi ia karuəruə raməkwəpahar asorı. Reri iərmama nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nıpu irə. ³ *Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərımənu ipaka ti nərımıru me nəha kefə mıne nəmə asorı me nəha twenti-fo, mamhəni nıpu vi riti. Iərmama riti rıpkukurən mhə nıpu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosen səməme Kumwesən rıfi nari ia nirəha mıpeki raka irəha ia təkure tıprənə, irəha həkurən. ⁴ *Irəha i nərmama me i səməme hənatuakəm amasan, mhəmher, ti nəri nə mə həkıri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkurirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwopun me pam in ramevən ikın. Nərmama me pam, mətə kifi nari ia nirəha i, kipeki raka

* **13:15:** Dan 3:4-6 * **13:17:** Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4 * **14:1:**

Rev 3:12, 7:3,4 * **14:2:** Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6 * **14:3:** Sam 149:1, Aes

42:10, Rev 5:9, 7:4 * **14:4:** Efes 5:27

irəha həmwəhen ia kwənkwai nei kukupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən mine kwəti sipsip. ⁵*Nənə ia tərhunraha kīpkətə mhə neikuəien riti ti nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

Nagelo me kahar

⁶ Nənə iakətoni mwi agelo riti mwi ramivə irənhə ia nīmagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerin trəvisau irapw i m nərmmama səməme kamharə ia təkure tīprənə, nərmmama səvəi tənəmtənə me pam, mine kwənəkwas me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmmama me pam. ⁷*In rəgkiari rerin rupwinari mīni mə, “Həsiai Kumwesən, mhəgnəgini in, ti nəri nə mə nəpīn atukwatukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwīn noien me səvəi nərmmama. In rino neiai mine tīprənə mine təsi mine nəmri nui me. Kīmīaha tīhaməkēkei mhənīmwi nukurhumīaha me ia nənimen mhəsiai in.”

⁸*Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamini mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Pāpilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rivi nərmmama ia tənəmtənə me pam həuvehe mhənīmwi waen irəha min. Waen nəha sənmwīn in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

⁹*Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rini nəgkiariien i rerin rupwinari mə, “Trīni mīnuə iərmama riti rīnimwi nukurhun mi ia nəmri nərimīru mine nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mīsiai in, muvehi mak səvənhi ia nīpwənan uə rəgīn, ¹⁰*niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə riskai pīk Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənīmwi. Nənə in trīregi nəmisəien ia napw mine təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mine kwəti sipsip.

¹¹*Nīse napw sə ramo nəmisəien mīnraha rautə ia nuk nuk me. Nərmmama me i səməme hənīmwi nukurhunraha ia nəmri nərimīru, mhənīmwi mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mhəsiai in, uə sīn nəghīn ruvehi mak sə rahatən nəghī nərimīru, irəha tuhəregi nəmisəien ia nəpīn mine ia ran mhəpwəh napwīsien.” ¹²*Ti nəri nə mə tro iamīnhi irə mine ro pen nərmmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahatətə ia Iesu, tuhaməkēkei mhərər əknekīn ia nəpīn me.

* **14:5:** Sam 32:2, Sef 3:13 * **14:7:** Rev 10:6 * **14:8:** Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3 * **14:9:** Rev 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8 * **14:11:** Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3 * **14:12:** Rev 12:17, 13:10

13* Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mini mə, “Rai pen nəgkariien i ia nəkukuə: Ipwet mine mamevən trini minuə nərmama me səvəi Iərimənu hemhə rerinraha tragien.”

Nənə Nənimwin Ikinan rini mə, “Ouah pərhien. Irəha tuhapwis mhəpwəh mwi nəmwurien ti nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkurirə pen irəha.”

Kumwesən treivə testesi nərmama rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei

14* Iakəti pen mətoni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə nəha. Iərmama nəha rəmwhen ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisaiien kino ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhiə. 15* Nənə agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwis iərmama nəha raməkure utə ia nəpuə mamini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə. Nəpin tukərai raka irəha irə ruvəuvehe ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien.” 16 Ro iamihhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. 17 Agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhiə. 18* Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui ti napw ia təkure nifatə. In rier məkwein əpwəmwis agelo sə rauvehi nau ikou mini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei.” 19 Ro iamihhi irə agelo nəha ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei, nənə mərarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikin rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Kwopun nəha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikin. 20* Nənə keivə testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Nitənraha rier ia kwopun nəha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən irə netə nəha rutə meste tərhun.

15

Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien irəha sefen

1* Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi nimtətien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi

* **14:13:** 1Kor 15:58, Hip 4:10   * **14:14:** Dan 7:13   * **14:15:** Joel 3:13
 * **14:18:** Joel 3:13   * **14:20:** Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15   * **15:1:** Lev 26:21, Rev 15:6-7

nərpwinien me irəha sefen. Nərpwinien me nəha irəha sam-
pam ti nəri nə mə nəpın tuhəier pam nənə niemaha səvai
Kumwesən riwən. ²*Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia
təsi kino ia klas ko kərapı irə irau napw. Iakətoni mwi
nərmama nepwin kamhərer ia nikarkare təsi nəha. Nərmama
me nəha hənəpwəh nəseniien nərimiru mine nəri kuvrhəkin
kuvnhi nərimiru irə mine nampa sə ramahatən nəghin mə
trasori ia nirəha. Irəha kamhərer ia nikarkare təsi kino ia
klas. Ia rəginraha kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nıpu irə
Kumwesən riməuvei pen minraha. ³*Irəha kamhani nıpu
səvai Moses iərmama sə ro tukwini nari m Kumwesən, mine
nıpu səvai kwəti sipsip, mamhani mə,

“Iərimənu Kumwesən sə ikauehi niskaiien me pam,
narimnari me səməme ikamo hasori kətoni
kamərkərinari irə!

Ik kig sə ikamərimənu ia tənəmtənə me,
suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvai natuk-
watukwien mine nıpərhienien!

⁴*Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiai ik, mhəuvehi utə
nəghim,
ti nəri nə mə ik əpa Iəmə ikinan.

Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənımwı
nukurhunraha ia nənimem mhəsiai ik
ti nəri nə mə ikino raka noien atukwatukw me səim
nərmama hənətoni.”

⁵*Irəha hani raka nıpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsevər
ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen fwe ia neiai.

⁶*Nagelo me nəha irəha sefen həier ia nimwə tapolen nəha,
mamhəpeki nərpwinien me nəha sefen. Tinari səvənraha
kino ia linen sə rəpsan mamser. Həkwani nari kino ia kol
rukurau ia kwənpwenhinraha. ⁷*Nənə nərimiru me nəha
kefə riti ripeki pen pesin me səməme kino ia kol muvei pen
kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesin me nəha həukuər
ia niemaha səvai Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk
me. ⁸*Ia nəpın nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər ia nise
napw, ti nəri nə mə Kumwesən ramarə ikin, mamser, mamə
nəgsen. Iərmama riti ko ripkuvnimwə mhə ia nimwə nəha
meste nərpwinien me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki
tuho sampam irə.

16

Pesin me irəha sefen həukuər ia niemaha səvai Kumwesən

* **15:2:** Rev 4:6, 5:8 * **15:3:** Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14,
Sam 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7, Sam 86:9 * **15:5:** Eks 38:21 * **15:6:** Rev
15:1 * **15:7:** Rev 14:10 * **15:8:** 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4

1 *Nənə iakregi reri iərmama riti raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamini pen ti nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəgi irapw ia təkure tiprənə pesin me nəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən.” 2 *Agelo sə rakupwən revən mətəgi irapw pesin səvənhi ia təkure tiprənə. Nənə nərmama me nəha səməme mak səvəi nərimiru ramarə ia nirəha, mine səməme kamhənimwi nukurhunraha ia nəmri nəri kiməuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə, mamhəsiai in, nipwranraha ruvehe mukuər ia nimwapw me. Nimwapw me nəha hərəha mamho nəmisəien minraha.

3 *Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nite iərmama ruvamhə, narimnari me kamhəmiru ia reri təsi hemhə pam.

4 *Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris me mine nəmri nui me, nənə irəha həuvehe mho netə ia nirəha. 5-6 *Nənə iakregi agelo sə ramərimənu ia nui me rini mə, “Kumwesən Ikinan. Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Təkwtəkwuni ikamo noien atukwatukw,
mamərpwin noien ərəha me i,
mauvei pen netə minraha hamənimwi.

In i nərəkuien atukwatukw səvənraha,
ti nəri nə mə irəha hənousi əpune nərmama me səim mine
profet me səim nitenraha raiu.”

7 *Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nifatə ramini mə,
“Ouah pərhien Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi niskaiien me
pam,
nəkiriien me səim hatukwatukw mho nipərhienien!”

8 Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia meri, nənə Kumwesən rəsəni nukwəsikər mə trənhi nərmama rəmwhen ia napw. 9 *Nəpnəpanien səvəi nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha həni ərəha nəghi Kumwesən sə ramərimənu ia nərpwinien me nəha. Irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha, mhəpwəh nuvehi utəien nəghin.

10 *Agelo sə ro krirum irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia jea sə nərimiru raməkure irə mamərimənu, nənə kwopun me pam ia nəkwai nitətə sə nərimiru ramərimənu irə həuvehe mhəpitəv pam. Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi nəraminraha tukwe. 11 *Irəha kamhəni ərəha Kumwesən

* 16:1: Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8 * 16:2: Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21 * 16:4: Sam 78:44 * 16:5-6: Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4 * 16:7: Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2 * 16:9: Rev 9:20-21, Rev 16:21 * 16:10: Eks 10:22, Aes 8:22 * 16:11: Rev 9:20-21, Rev 16:21

fwe ia neiai ti nāmisāien me mine nīmwapw me sāvānraha, mhāpwāh nīrārigien ia noien ārāha me sāvānraha.

12 *Nānā agelo sē ro sikis irā rātāgi irapw pesin sāvānhi ia nui aris asori nāha nāghin nā Iufretes, nānā nui aris nāha ramā, mo suatuk sāvāi kig me havān irā mhāuku peraha. 13 Ia nāpīn nāha iakātoni nānimwīn āmkemik kahar harāmwhen ia frok. Riti rier ia nīpāgi nākwai snek asori, riti rier ia nīpāgi nākwai nārīmīru, nānā riti rier ia nīpāgi nākwai profet eikuā.

14 *Nānimwīn mirāhar nāha irāhar nāremhā me kamharo nīmātāien me. Irāhar harier, mhārevān ti kig me ia tānāmtānā me pam, mharousāsīmwīn irāha mā tuharuagān ia nāpīn asori sāvāi Kumwesān, Kumwesān sē rauvehi nīskaiien me pam.

15 *“Hāregi ro! Iou iakauvehe rāmwhen ia rakres! Iārmama sē ramātui a māpwāh nāpīien rerin tragien. Rārāha in ripeki raka tīnari sāvānhi ti nāpīien kātoni in ramavān auēr a nānā in rauris tukwe.”

16 *Nāremhā mirāhar nāha harousāsīmwīn pen kig me nāha ia kwopun riti nāgkiariien Hipru rani mā, “Amaketon.”

17 *Agelo sē ro sefen irā rātāgi pen pesin sāvānhi ia nīmagouagou, nānā iakregi Kumwesān ramāgkiari fwe ia nākwai nīmwā sāvānhi. Rerīn ruku pen ia jea sē in ramākure irā mamārimānu, mamīni mā, “In i sampam!”

18 *Nānā nouapīrien rāhiapw, karuāruā rārkwāpahar, kregi nārkarikien, nīmwnīmwiēn asori riti ravān. Nīmwnīmwiēn nāha rasori pīk anan. Fwe Kumwesān rīno iārmama ia tākure tīprānā meste pehe nāpīn nāha kīpkātoni raka mhā nīmwnīmwiēn riti ro iamīnhi irā ia nāpīn riti.

19 *Nīmwnīmwiēn nāha ravān meitehi taon asori nīpārīn kahar, nānā taon me ia tānāmtānā me hāsas pam. Kumwesān rerīn rīrhi taon asori nāha Papilon, nānā in ruvehi pen kap riti rukuār ia waen mamākeikei min mā trānimwi pam. Waen nāha in niemaha sāvāi Kumwesān rāpi pīk in ti taon nāha.

20 *Tānā āmweris me pam hap mhāiwān. Kīpkātoni mhā mwi tākuār me. 21 *Aes me sāmāme hāmwhen ia kāpwier asori hāukrutā ia nīmagouagou mhāsas pen ia nārmama. Kō kākiri kāpwier me nāha kuatia kuatia nīpāmīēn sāvānhi rāmwhen ia fifti kilo. Nāpīn nārmama hātoni aes me nāha kamhāsas pen ia nīrāha iamīnhi irā, irāha hāni ārāha Kumwesān, ti nārī nā mā nārpwīnīēn nāha in ramo mīnraha riskai pīk anan.

* 16:12: Aes 11:15, Jer 50:38 * 16:14: Rev 16:7, Rev 19:6,15,19 * 16:15: Rev 3:3,18 * 16:16: Jaj 5:19, Sek 12:11 * 16:17: Rev 16:1 * 16:18: Rev 4:5 * 16:19: Rev 14:10 * 16:20: Rev 6:14 * 16:21: Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11

17

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

¹ *Nənə nagelo me nəha sefen kamhəuvehi pesin me nəha sefen riti ia nirəha ruvehe mini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Prən asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpinien səvənhi pwəh ikətoni. Prən nəha in pran səvəi suatuk. ² *Kig me ia təkure tīprənə həno əpnəpen raka nari irəha min. Noien ərəha sə prən nəha ramo irəha nərman me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tīprənə hənənimwi raka waen nəha mamhakonə irə.”

³ *Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou, iakətə agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimiru riti. Nərimiru nəha rəruevəv pik kirai pen nəhag me ia nīpwrən me pam. Nəhag me nəha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimiru nəha kənkəpwə sefen, kənkəpati ten. ⁴ *Pran nəha tinari səvənhi rəmwhen ia tihi natis, məruevəv pik. In ramo pen marəmarə me ia nīpwrən, marəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgin kino ia kol. Kap nəha rukuər ia noien me nərman me kamho irəha min hərəha pik mhəmkemik ia nəmri Kumwesən. ⁵ *Ia nīpwənan kirai pen nəghin riti sə nīpwrən rərkwafə. Rani mə,

TAON ASORI PAPILON

MAMA SƏVƏI NĪPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK

NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PĪK IA TƏKURE TĪPRƏNƏ

⁶ *Nənə iakətoni mə prən nəha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irapw Iesu. Rəmwhen in rinənimwi nitenraha mamakonə irə. Nəpin iakətoni prən nəha iakərkəri asori nari irə. ⁷ *Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, “Ikamərkərinari iaminihi irə ti nəfe? Iou takəusiəre pui pehe nīpwrəi nəri nəha ikamətoni, mo nukurəniēn i mə sin nəha prən nəha mine nəfe nəha nərimiru nəha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten. ⁸ *Nərimiru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, tīpko mhə tui rukrirapw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tīprənə səməme kīpkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruiēn, irəha tuhətoni nərimiru nəha, nənə hərkərinari irə ti nəri nə mə ramiru fwe kupwən, mətə

* 17:1: Jer 51:12-13, Rev 17:15

* 17:2: Aes 23:17, Rev 14:8

* 17:3: Rev

13:1 * 17:4: Jer 51:7, Rev 18:16

* 17:5: Rev 14:8

* 17:6: Rev 18:24, 19:2

* 17:7: Rev 13:1

* 17:8: Dan 12:1, Rev 11:7, 13:8

təkwtəkʷuni ruvamhə, nənə tripkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurənien nīpwrai nəgkiariien i. Kənkəpwə nərimīru nəha irəha sefen irəha nə təkʷə me səməme pran nəha raməkure utə ia nīrəha. Irəha mwi kig me. ¹⁰ Kig me irəha krirum həuvəmwei raka, kuation ramīru nəha təkwtəkʷuni mīne, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpīn truvehe traməkeikei marə ouihi a. ¹¹ Nərimīru i sə ramīru fwe kupwən, mətə təkwtəkʷuni ruvamhə, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² *Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərimənuien, mətə irəha tuhəpkuvehi nasoriien mhərimənu ia nəpīn ouihi a irəha nərimīru nəha. ¹³ Nətərigien səvənraha kuation, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha mīne nasoriien səvənraha m nərimīru nəha. ¹⁴ *Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw niskaiien səvənraha ti nəri nə mə in Iərimənu sə rasori ia nərimənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha mīn irəha nəha nərmama səməme in rīnəkwein irəha, mərpwi rəgin ia nīrəha, nərmama səməme in rukurən nətigiteien ia nīrəha.”

¹⁵ *Nənə agelo rīni pehe mwi tukw iou i mə, “Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk raməkure ia nīrəha. Nui me nəha irəha nərmama həpik tekīnraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkʷus me səpəmsəpə. ¹⁶ *Nərimīru nəha mīne kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhani nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīnəmri ia nətərigien səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərigien səvənraha truvehe mo kuation i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha m nərimīru mə trərimənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. ¹⁸ Pran nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərimənu ia kig me pam ia təkure tiprənə.”

18

¹ Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe. In rauvehi nasoriien sə rasori. Nuku-raanien sə ruku pen irə raməhiəpwīn pam tiprənə. ² *Rəkwein əpwəmwis mīni mə,
“In ruvəmwei! Taon asori nə Papilon ruvəmwei!

* 17:12: Dan 7:24 * 17:14: 1Tim 6:15 * 17:15: Aes 8:7, Jer 47:2 * 17:16:

Rev 18:8 * 18:2: Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39

Təkwtək wuni nəha nəremhə me kamharə ikin.
In kwopun nənimwīn ərəha me mine menu me səməme
həmkekik kaməmwəki irəha kamhərkwafə ikin.

3 *Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk.

Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənimwi raka waen
sənmwīn.

Waen nəha in noien ərəha sə nərman me kamho irəha
min.

Kig me ia təkure tīprənə həno əpnəpen raka nari irəha prən
nəha.

Nərmama ia təkure tīprənə səməme kamhəmri pen nəmri
nari ia narimnari

irəha nautə səvənraha ruvəuvehe minasori ruku pen ti
noien ərəha me səvəi prən nəha.”

4 *Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiai rini mə,
“Həier irə nərmama me səiou

minuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekinien
kimiaha,

nənə kimiaha tihəpwəh nuvehien nərpwīnien riti
səvənhi.

5 *Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rirəpi neiai,
ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaien me
səvənhi.

6 *Kimiaha tiho irə rəmwhen rino ia kimiaha.

Narimnari me səməme in rino ia kimiaha,

kimiaha tihəməkeikei mhərpwīn pen m kəru min.

In rīməvi pen nənimwīien skai kuatia ia kap səkimiaha,

kimiaha tihəməkeikei mhəvi pen nənimwīien skai ia kap
səvənhi m kəru.

7 *Taon nəha rəmwhen ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,
mamarə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.

Ro iamīnhi irə kimiaha tihəməkeikei mhəuvei pen nəmisəien
mine nasəkien min rəmwhen irə.

In rani ia rerin mə,

‘Iou prən asori iakaməkure ia kwopun i mamərimənu.

Ripko mhə iou pran sə iərman səvənhi ruvamhə.

Ko iapkəsək mhə ia nəpīn riti.’

8 *Prən nəha ramərpwi atukw a in iamīnhi irə ro pen
nərpwīnien me səvənhi tuhəuvehe ia nəpīn kuatia a:

nəmhəien, nasəkien, mine nukumhə.

Nəpw trahi prən nəha,

ti nəri nə mə Iərimənu Kumwesən sə rauvei pen
nərpwīnien min niskaiien səvənhi rasori.”

* 18:3: Rev 14:8 * 18:4: Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17 * 18:5:

Jen 18:20-21, Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6 * 18:7: Aes

47:7-9 * 18:8: Jer 50:34, Rev 17:16

⁹ *Nəp̄in kig me səvəi t̄iprənə səməme həno əpnəpen raka nari irəha prən nəha nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me tuhətoni nise napw sə ramahi in, nənə rerinraha trəpou hasək tukwe. ¹⁰ *Nəmisəien səvənhi tro irəha həhekir, nənə mhərər pen a isipw̄in mə, “Aueh taon asori!

Aueh Papiilon taon sə nəgsem rasori!

Nərpw̄inien səim ruvəuvehe ia aoa kuatia a.”

¹¹ *Nərmama me ia təkure t̄iprənə kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari tuhasək ti prən nəha ti nəri nə mə iərmama riti mwi riwən truvehi nəmri narimnari me səvənraha.

¹² *Narimnari me səvənraha rəmwhen ia aean mi nəha kol mine silva, mine kəpwier amasan me, mine perel me, mine tinari amasan nəha linen, mine tinari sə ro tihi natis irə, mine tinari nəha silik, mine tinari sə rəruevəv pik, mine nei me səpəmsəpə nipekinraha rapein amasan, mine narimnari me səpəmsəpə kino ia kənkəpati elefen, mine narimnari me səpəmsəpə kino ia nei nənimen rutə pik, mine aean me nepw̄in rəmwhen ia prons, mine kəpwier amasan nəha mapil, ¹³ mine teki nei sinamon, mine nimwai nari kavi rərəgi pen ia nəveginien, mine nimwəkmwəki nari kuvani nipekin rapein amasan, mine nise nei mi nəha fragkinsens mine mi, mine waen, mine oel, mine flaoa, mine kwənuni wit, mine kau me mine sipsip me, mine hos me mine kat me hos me kamhəvi, mine slef me, slef me nə irəha nərmama.

¹⁴ “Narimnari amasan me pam səməme nətərigien səim ramevən ia nirəha, hənəpwəh ik mhəuvavən.

Nautə me pam səim mine marəmarə me pam səim ikinətə wau raka ia nirəha,

nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəp̄in riti.”

¹⁵ *Nərmama me nəha səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə ripik ruku pen ti prən nəha. Irəha tuhəhekir nəmisəien səvəi prən nəha, mhərər pen a isipw̄in tukwe in, mamhasək əpwəmw̄is ¹⁶ *mə, “Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tinari amasan i kani mə linen

sə ro tihi natis irə raməruevəv pik.

In ramo pen marəmarə me ia nipwran,

marəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol, mine kəpwier amasan me, mine perel me.

17-18 *Mətə kouraha pam nautə me səvənhi ia aoa kuatia a.”

* **18:9:** Rev 17:2, Esik 27:30-35 * **18:10:** Esik 26:17, Dan 4:30 * **18:11:** Esik 27:36 * **18:12:** Esik 27:12,13,22 * **18:15:** Esik 27:31,36 * **18:16:** Rev 17:4 * **18:17-18:** Esik 27:27-29,32

Nənə nəmə səməme kamhəkəkini nitətə ia təsi, mine nərmama səməme kamhərəku nitətə mamhəputə, mine nəmə səməme kamhowok ia nəkwai nitətə, mine nərmama səməme nitətə rapeki narimnari səvənraha muvehe mipeki parei kamhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətoni nise napw sə ramahi prən nəha, mhərer pen a isipw in tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə,
 “Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

19 *Irəha hərki pen niməkwrur ia kənkəpwənraha, rerinraha rəpou, kamhasək, mamhəni mə,
 “Aueh! Aueh taon asori!

Nərmama me pam səməme nitətə səvənraha ramaiu ia təsi,
 irəha nautə səvənraha ruvehe masori ia narimnari me səim!
 Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

20 *Mətə nīpu riti mwi rani iamīnhi irə minuə,
 “Kimiāha ia nitətə ia neiai, kimiāha nərmama me səvəi Kumwesən, mine aposol me mine profet me, rerimiāha traməkeikei magien, ti nəri nə mə Kumwesən rinərpw in noien ərəha prən nəha rino ia kimiāha!”

21 *Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətərei asori riti mərarki pen i ia nəkwai təsi mini mə,
 “Tukəraki irapw akwauakw taon asori nəha Papilon iamīnhi irə,
 nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia nəp in riti.

22 *Ia niram taon Papilon tipkregi mhə mwi nərmama səməme kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nīpu irə,
 uə nərmama səməme kamhəse tərhe nau mine kisipw.
 Ia niram tipkətoni mhə mwi iərmama sə ramarpəkau amasan narimnari me.
 Tipkregi mhə mwi kəpwier ramərari maməkwei ətestesi kwənuni wit kamo flaoa i.

23 *Nukuraanien səvəi laet tripkəhiapw mhə mwi ia niram,
 nənə tipkregi mhə mwi reri iərman mine pran səməmi krauni simw in ti narəien vi səvənrau.
 Tro iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən nərmama me səim səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari irəha kamhəuvehi nasoriien ia təkure tiprənə.

Nərmama ia tənəmtənə me pam hətoni nimtətien me nəha ikino ia niskaiien səvəi iəremhə reikuə ia nirəha.

24 *Ia taon nəha Papilon Kumwesən rətoni nite profet me mine nərmama me səvənhi.

* 18:19: Esik 27:30-34 * 18:20: Aes 44:23, Dut 32:43, Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64, Esik 26:21 * 18:22: Aes 24:8, Esik 26:13 * 18:23: Jer 7:34, 16:9, Jer 25:10, Aes 47:9 * 18:24: Jer 51:49, Mat 23:35, Rev 17:6

Nərmama me pam ia təkure tıprənə səməme kinousi əpune irəha Kumwesən rətoni nitenraha ia taon nəha.”

19

Nərmama fwe ia neiai həgnəgini Kumwesən

¹ Kurirə ia narimnari me i iakregi reri nari riti rəmwhen ia nərmama həpik fwe ia neiai, kamhəgkiari rerinraha rupwinari mamhəni mə,

“Pwəh səgnəgini İərimənu Kumwesən səkitaha!

In rauvehimiru kitaha. Nasorijen mine niskaiien səvənhi əpa.

² *Nəkiriien me səvənhi ho nıpərhiendien, mhatukwatukw.

In rinərpwin raka noien ərəha səvəi taon asori nəha Papilon,

tı nəri nə mə taon nəha rəmwhen ia pran səvəi suatuk

rouraha nərmama ia təkure tıprənə i ia noien ərəha səvənhi.

Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwinien min,

tı nəri nə mə kousi əpune səvənhi iotukwininari me ia taon nəha.”

³ *Nənə irəha həgkiari asori mwi mə,

“Pwəh səgnəgini İərimənu!

Nise napw sə ramahi taon nəha rautə ia nuk nuk me ko

ripkiwən mhə.”

⁴ *İa nəpın nəha nəmə asori me nəha twenti-fo mine

nərimiru me nəha kefə hənimwi nukurhunraha ia nəmri

Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mhəsiai

in, mhəni mə,

“Ouəh! Pwəh səgnəgini İərimənu!”

⁵ *Nənə reri iərmama riti ruku pen ia jea Kumwesən

raməkure irə mamərimənu, mini mə,

“Kimiaha nərmama hiamə tukwini nari m Kumwesən,

mamhəsiai in,

nəri auər a mə hiaməuvehi nasorijen uə hiəpkuvehi mhə

nasorijen,

kimiaha pam tihaməkeikei mhəgnəgini Kumwesən

səkitaha!”

⁶ *Nənə iakregi nari riti rəmwhen ia nərmama həpik

kamhəgkiari, rerinraha rəmwhen ia nui sə ramivə mamierig,

mine karuəruə ramərkwəpahar. İrəha həni mə,

“Pwəh səgnəgini İərimənu Kumwesən səkitaha

tı nəri nə mə in rauvehi niskaiien me pam, mamərimənu!

⁷ Pwəh sagien, mhagien pik, mhəuvehi utə nəghin,

tı nəri nə mə nəpın ruvəuvehe tukiri pen vi a pran m kwəti

sipsip!

* 19:2: Rev 6:10, 16:7 * 19:3: Rev 14:11 * 19:4: Rev 4:2,10 * 19:5: Sam

22:23, Sam 134:1, Sam 135:1, Rev 11:18 * 19:6: Rev 11:15, 14:2, Rev 15:3, 21:2

Pran sǝvǝnhi rinǝpnǝpenǝ pam raka,

8 *mamarkahu ia tinari amasan nǝha linen kuvei pen min rǝpsan mǝmher.”

(Tinari amasan nǝha linen ramahatǝn pen noien atukwatukw me sǝvǝi nǝrmama me sǝvǝi Kumwesǝn.)

9 *Nǝnǝ agelo nǝha rini pehe tukw iou i mǝ, “Rai pen nǝgkiariien i ia nǝkukuǝ. ‘Nǝrmama sǝmǝme kinǝkwein ia nirǝha minuǝ tuhǝuvǝn ia nǝveginien asori sǝvǝi kwǝti sipsip irǝha rerinraha tragien.’” Nǝnǝ agelo nǝha rarǝ mini mwi tukw iou i mǝ, “Nǝgkiariien me i nǝgkiariien pǝrhien sǝvǝi Kumwesǝn.” 10 In rini iaminihǝ irǝ, nǝnǝ iakinimwi nukurhuk mi ia nisun mǝ takisiai in, mǝtǝ in rini pehe tukw iou mǝ, “Tikǝpwǝh noien iaminihǝ irǝ! Krau iotukwininari mi a, kitaha piam me sǝmǝme kamhǝuvehi nǝgkiariien i Iesu rini mǝ ro nǝpǝrhienien. Tikamǝkeikei minimwi nukurhum mi ia nǝmri Kumwesǝn ǝpa, misiai in, ti nǝri nǝ mǝ nǝgkiariien i Iesu rini mǝ ro nǝpǝrhienien in nukune nǝgkiariien me sǝvǝi profet me.”

Iǝrmama sǝ ramǝkure ia hos ǝpsan

11 *Nǝnǝ iakǝtoni kǝsevǝr ia neiai. Iakǝti pen mǝtoni hos ǝpsan riti. Iǝmǝ sǝ ramǝkure irǝ nǝghin nǝ “Iǝmǝ sǝ Kamǝtigite Irǝ. In rani nǝpǝrhienien.” Nǝpin in rǝkiri nǝrmama uǝ raruagǝn, mǝtǝ in ramo ia noien sǝ ratukwatukw a. 12 *Nǝnimen mi krouǝmwhen ia nǝrami napw. Ia tǝkure kǝnkarpwǝ kǝfǝfau sǝvǝi nisiaiien me hǝpik. Kirai pen nǝhag riti irǝ, mǝtǝ iǝrmama riti ripkukurǝn mhǝ nahag nǝha, in ǝpa in rukurǝn. 13 *In ramarkahu ia tinari riti kineitesi ia netǝ. Nǝghin sǝ kamǝkwein in irǝ in nǝ “Nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn.” 14 Naruagǝn me ia neiai kamhǝkure ia hos ǝpsan me mamhǝkurirǝ in, mamharkahu ia tinari amasan nǝha linen rǝpsan mǝmher. 15 *Iǝrmama nǝha nau riti sǝvǝi naruagǝnien rǝhiǝ ruku pen ia nǝpǝgi nǝkwan mamier. Ia nau nǝha in truvehi irapw niskaiien sǝvǝi nǝrmama ia tǝnǝmtǝnǝ me, nǝnǝ muvehi nǝri skai riti sǝ rǝmwhen ia nep ramahatǝn pen nasoriien sǝvǝi kig, rauvehi mamǝrimǝnu ia nirǝha. In tro riskai anan ia nirǝha rǝmwhen kamo ia tipwei krep sǝ rimarei nǝrmama kamheivǝ testesi mǝ nisenraha traris. Noien nǝha in nǝha Kumwesǝn i rauvehi niskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori sǝvǝnhi irǝ. 16 *Kimǝrai pen nǝghin ia tinari sǝvǝnhi mine nuvan mǝ:

* 19:8: Aes 61:10 * 19:9: Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9 * 19:11:

Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4 * 19:12: Rev 1:14, 2:17 * 19:13: Aes 63:1-3,

Jon 1:1,14 * 19:15: Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22 * 19:16: Rev 17:14

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRİMƏNU SƏ RASORI IA NƏRİMƏNU ME.

17 *Nənə iakəti pen mətoni agelo riti ramərer pen ia meri. In raməkwein əpwəmwis mani pen ti menu me səməme kamhəivə ia nimagouagou mə, “Həuvehe mhousəsımwın kimiaha me ti nəveginien asori səvəi Kumwesən. 18 Həuvehe mhani nıpwrai kig me, mine nəmə asori me səvəi naruagən me, mine nərmama nəgsenraha rasori, mine hos me, mine nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe mhani nıpwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nırəha mine səməme kıpko mhə slef ia nırəha, irəha səməme kamhəuvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien.”

19 *Nənə iakətoni nərımıru nəha, mine kig me səvəi tıprənə, mine naruagən me səvənraha housəsımwın irəha me mə tuharuagən irəha İəmə sə raməkure ia hos mine naruagən me səvənhi. 20 *Nənə naruagən me səvəi İəmə nəha həuvən mhəkwtəmhiri nərımıru nəha, mine profet eikuə nəha sə rinamo nımtətien me fwe kupwən nəpın rinamərer irau nərımıru nəha. (In rinamo nımtətien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kamhəuvehi mak səvəi nərımıru nəha, mine səməme kamhənımwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərımıru irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhiri irau, mhərarki pen mıru a irau ia kwopun əmwhenımw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikın. 21 *Nənə kig me mine naruagən me səvənraha, İəmə sə raməkure ia hos rərαι əpune irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nıpəgi nəkwən mamier. Nənə menu me pam hani nıpwranraha tıpwınraha rəsisı amasan.

20

Nuk wan-taosen

1 *Nənə iakətoni agelo riti rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rəgin, ki səvəi nıpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori riti. 2 *In rəkwtəmhiri snek asori, snek sə rınarə raka tui nəghın nə İəremhə uə Setan. Agelo nəha rəkwtəmhiri, mərihi səvəi nuk wan-taosen, 3 *mərariki pen ia nıpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə məsisəg əknekın irə mınua snek asori nəha trəpwəh mwi neikuəien ia nərmama ia tənəmtənə me meste nuk wan-taosen ro sampam. Nəpın nuk wan-taosen ro sampam, tukaməkeikei kifi nari irə səvəi nəpın ouihi a.

4 *Nənə iakətoni jea me nepwın səvəi nəmə asori me.

* 19:17: Esik 39:17-20 * 19:19: Sam 2:2 * 19:20: Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33 * 19:21: Rev 19:17-18 * 20:1: Rev 9:1 * 20:2: Rev 12:9 * 20:3: Jut 6 * 20:4: Dan 7:9,22,27, 1Kor 6:2, Rev 13:17

Nəmə asori me səməme kamhəkure ia jea me nəha, kuvei pen nasorijen mınraha tuhaməkiri noien me mamhərpwin. Nənə iakətoni nənimwi nərmama səməme kinərai əmwesi kənkəpwənraha ti nəri nə mə irəha kamhərer irapw ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Iesu mine nəgkiariien səvəi Kumwesən. Irəha həpwəh nini mwien nukurhunraha ia nisaiien ia nəmri nərimiru uə ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə, mhəpwəh nuvehien mak səvənhi ia nıpwənanraha mine rəginraha. Iakətoni irəha həuvehe mhəmıru mwi, nənə mamhərimənu irəha Kristo meste nuk wan-taosən. ⁵ In i nəpin sə Kumwesən riməkupwən mo nərmama irə hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmama həuvamhə səməme in rıpkə mhə irəha hətui mwi ia nəpin nəha tuhəpkətui mhə mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosən ro sampam. ⁶ *Nərmama me i səməme Kumwesən riməkupwən mo irəha hətui mwi ia nemhəien, irəha rerınraha tragien, ti nəri nə mə irəha nəkur ikinan me səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia nemhəien sə ro kəru i, mətə irəha tuho pris me ia nırəha, pris me səvəi Kumwesən mine Kristo, nənə mhərimənu irəha min ia nuk wan-taosən.

Setan trevən ia napw

⁷ Nənə nəpin nuk wan-taosən ro sampam, tukifi nari ia Setan rier irapw ia kwopun kinəsisəg əknekın in ikin. ⁸ *In trier irapw, mevən meikuə ia kwənəkwwus me nəha səməme kamharə ia nıkare təkure tıprənə i kefə, nəghınraha Kauk mine Makauk, nənə mousəsimwin irəha mə tuharuagən. Nərmama me nəha tuhəpık məmwhen ia nıpəkır ia təsi. ⁹ *Iakətoni mə irəha həvən ia kwopun me pam ia tıprənə, mhərer kuraukurau kwopun nərmama me səvəi Kumwesən kamharə ikin mine taon sə Kumwesən rokeikei pık. Mətə napw riti rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha. ¹⁰ *Nənə kuvehi Setan, iəremhə sə rıneikuə ia nırəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. In nəha kwopun nəha kinərarki pen raka nərimiru ikin mine profet eikuə. Nənə tuko nəmisəien mınrahar ia nəpin mine ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesən rəkiri nərmama səməme həuvamhə, mərpwin noien me səvənraha

¹¹ Ia nəpin nəha iakətoni jea asori riti rəpsan mine Iəmə sə raməkure irə məmərımənu. Tıprənə mine neiai krouap ti nənimen kıpəkətoni mhə mwi irau. ¹² *Nənə iakətoni nərmama həuvamhə səməme fwe kupwən kamhəuvehi nasorijen mine

* **20:6:** Rev 1:6   * **20:8:** Esik 38:2,9, Esik 38:15-16   * **20:9:** 2King 1:10, Esik 39:6   * **20:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, Rev 19:20, 21:8   * **20:12:** Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8

səməme həpkuvehi mhə nasoriien, irəha pam kamhərer ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Nənə kripwegi nəkukuə me nepwin. Kripwegi mwi nəkukuə riti mwi, nəkukuə səvəi nimiruien. Nənə Iəmə nəha rəkiri nərmama həuvamhə mesi pen nəgkiariien kimərai pen ia nəkukuə me nəha, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹³ *Təsi raraka ia nərmama həuvamhə səməme kamharə irə. Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi krouaraka ia nərmama səməme kamharə ia nirau. Irəha pam hətui mwi ia nemhəien səvənraha, nənə Iəmə nəha rəkiri irəha kuatia kuatia, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹⁴ *Nənə kuvehi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro kəru i. ¹⁵ *Nərmama me pam səməme kirkətoni mhə nəghinraha ia nəkukuə səvəi nimiruien kərarki pen irəha ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin.

21

Jerusalem vi

¹ *Nənə iakətoni neiai vi mine tīprənə vi, ti nəri nə mə neiai akuas mine tīprənə akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən mwi. ² *Nənə iakətoni taon ikinan səvəi Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tınari sə pran rarkahu irə ia nəpın tukiri pen vi a in kuvei pen m iərman səvənhi. ³ *Nənə iakregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, rini mə, “Hətə ro! Təkwtəkwuni nəha Kumwesən rino rukwənu səvənhi irəha nərmama. In tramarə irəha minraha, nənə irəha tuhəuvehe nərmama me səvənhi. Kumwesən in tramarə ti nirəha, nənə muvehe Kumwesən səvənraha. ⁴ *In trirai raka pam nise nənimenraha. Noien iərmama remhə mine nasəkien mine nəmisiəien triwən, ti nəri nə mə narimnari tui me həuvehe mhəuvəiwən.”

⁵ *Nənə Iəmə sə raməkure ia jea mamərimənu rini mə, “Hətə ro! Iakamo narimnari me pam həuvehe mhərməvi.” Nənə in rarə mini mwi mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə, ti nəri nə mə nəgkiariien me i ho nīpərhiəien nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha.”

* **20:13:** Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12 * **20:14:** 1Kor 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8, 19:20 * **21:1:** 2Tes 3:13 * **21:2:** Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12 * **21:3:** 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17 * **21:4:** Aes 35:10, Aes 65:19 * **21:5:** 2Kor 5:17, Rev 4:2,10

6 *Nənə in rərari mini pehe tukw iou i mə, “Təkwtəkwni nəha kino sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Nərmama səməme həkwakwa iou takuvei pen nui minraha. Nui nəha kəpkuvehi mhə nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe nui kauvehi nimiruien irə. 7 *Iərmama sə triskai meste naruagəniēn rukurau, iou takuvei pen narimnari me səməme iakuvəni pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesən səvəhi, nənə in truvehe nərik. 8 *Mətə nərmama səməme kamhəhekir ia nərmama, mhəpwəh nahatətəien, mamho noien əmkemik, mamhousi əpune nərmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhəuvehi nahak, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mine ieikuə me pam, imwənraha atukwatukw fwe ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. Nəri nəha in nemhəien sə ro kəru irə.”

9 *Nənə nagelo me nəha sefen kamhəpeki pesin me nəha sefen həukuə ia nərpwinien irəha sefen (nənə nərpwinien me nəha irəha nərpwinien sampam Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo me nəha rini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Iakuə takahatən prən nəha, in pran səvəi kwəti sipsip, pwəh ikətoni.” 10 *Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia təkuaer riti rasori məpwəmwis. Nənə in rahatən taon ikinan nəha Jerusalem iakətoni ruku pen ti Kumwesən ia neiai mamei-waiu pehe. 11 *Taon ikinan nəha rukuraan ia nukuraanien səvəi Kumwesən. Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan riti kani mə tiaspa rəmher rəmwhen ia klas. 12 *Nəpai riti rasori məpwəmwis rukuraukurau irə. Ia nəpai nəha kwəruə me irəha twelef. Nagelo me twelef kamhərer ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha kimərai pen nəghi kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel irəha twelef. 13 Kwəruə me nəha kahar ia nikare taon nəha peraha, kahar mwi ia nikaren prehi, kahar ia nikaren pesu, nənə kahar ia nikaren parei. 14 Kəpwier asori me irəha twelef kamhəkwtəmhiri əknekən nukune nəpai nəha səvəi taon nəha. Nənə kimərai pen nəghi aposol me twelef səvəi kwəti sipsip ia kəpwier me nəha.

15 *Agelo sə raməgkiari miou rauvehi nari riti kino ia kol truvehi mak səvəi taon irə mine nəpai səvəhi mine kwəruə me ia nəpai nəha. 16 Nikare taon nəha irəha kefə. Nasori-

* 21:6: Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17, 22:17   ^a 21:6: Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.   * 21:7: 2Saml 7:14   * 21:8: Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20, 21:27, 22:15   * 21:9: Rev 15:1   * 21:10: Esik 40:2, Rev 21:2   * 21:11: Aes 60:1-2,19
* 21:12: Esik 48:30-35   * 21:15: Rev 11:1

ien sǝvǝi nǝkarkaren me mine nǝpwǝmwǝsien sǝvǝnraha rutǝ hǝmnǝmwhen a. Agelo nǝha ruvehi nǝri nǝha rauvehi ia rǝgin, muvehi mak sǝvǝi nǝkarkaren me, mǝtoni irǝha kuatia kuatia nasorien sǝvǝnhi mine nǝpwǝmwǝsien sǝvǝnhi rutǝ tu-taosen-fo-hantret kilometa. ¹⁷ In ruvehi mwi nǝkimkimien sǝvǝi nǝpai nǝha mǝtoni rǝmwhen ia sikisti-sikis mita. Mita nǝha sǝ agelo nǝha rauvehi mak sǝvǝi nǝri irǝ rǝmwhen a mwi ia mita nǝha nǝrmama kamhǝuvehi mak sǝvǝi nǝri irǝ. ¹⁸ Nǝpai nǝha kino ia kǝpwier amasan i tiaspa, nǝnǝ kuvrhǝkin taon ia kol atukwatukw, kol sǝ rǝmher mǝmwhen ia klas. ¹⁹ *Kǝpwier asori me sǝmǝme kamhǝkwtǝmhiri ǝknekin nukune nǝpai sǝvǝi taon nǝha kǝfǝri pen irǝha ia kǝpwier amasan me sǝpǝmsǝpǝ. Kimǝkupwǝn kǝmri pen kǝpwier amasan i tiaspa, sǝ ro kǝru irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i safai, sǝ ro kahar irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i akat, sǝ ro kefǝ irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i emeral, ²⁰ sǝ ro krirum irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i onikis, sǝ ro sikis irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i kanilian, sǝ ro sefen irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i krisolaet, sǝ ro eit irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i malakait, sǝ ro naen irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i topas, sǝ ro ten irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i kalsetoni, sǝ ro eleven irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i takwoes, nǝnǝ sǝ ro twelef irǝ kǝmri pen kǝpwier amasan i ametis. ²¹ Kwǝruǝ me nǝha twelef tǝpinhǝ me sǝvǝnraha kino ia perel irǝha twelef. Tǝpinhǝ kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nǝnǝ suatuk me fwe imwǝ ia taon nǝha kino ia kol atukwatukw, kol sǝ rǝmher mǝmwhen ia klas.

²² *Nǝnǝ iǝpkǝtoni mhǝ nimwǝ riti kamǝfwaki ikin ia nǝkwai taon nǝha, ti nǝri nǝ mǝ nimwǝfwaki sǝvǝnhi in nǝ Iǝrimǝnu Kumwesǝn sǝ rauvehi nǝskaiien me pam mine kwǝti sipsip. ²³ *Ia taon nǝha irǝha tuhǝpkǝtui mhǝ mwi meri mine mǝkwǝ mǝ trouhǝiǝpwǝn irǝha ti nǝri nǝ mǝ nukuraanien sǝvǝi Kumwesǝn ramǝhiǝpwǝn pam taon nǝha, nǝnǝ kwǝti sipsip in nǝ laet sǝvǝnhi. ²⁴ *Nǝrmama ia tǝnǝmtǝnǝ me tuhǝvǝn ia nukuraanien sǝvǝnhi, nǝnǝ kig me ia tǝkure tiprǝnǝ tuhǝpeki nautǝ amasan me sǝvǝnraha mhǝuvnimwǝ ia taon nǝha. ²⁵ *Kwǝruǝ me sǝvǝi taon nǝha tukǝpwǝh nǝrǝpinhǝien irǝha ia nǝpin riti, ti nǝri nǝ mǝ nǝpin ia nǝpin triwǝn ia kwopun nǝha. ²⁶ *Nǝrmama ia tǝnǝmtǝnǝ me tuhǝpeki nautǝ amasan me sǝvǝnraha mine narimnari me nǝrmama hǝmǝuvei pen minraha ia nisaiien, nǝnǝ mhǝpeki mhǝuvnimwǝ ia taon nǝha. ²⁷ *Narimnari me sǝmǝme

* 21:19: Aes 54:11-12 * 21:22: Rev 15:3 * 21:23: Aes 60:19-20, Rev

22:5 * 21:24: Aes 60:3,5 * 21:25: Aes 60:11 * 21:26: Sek 14:7, Rev

22:5 * 21:27: Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8

hæmkemik ia næmri Kumwesæn, mine nærmama sëmæme kamho narimnari sævæi naurisien, mine nærmama sëmæme kamheikuæ, iræha tuhæpwæh nuvniwæien ia taon næha ia næþin riti. Mætæ nærmama me a i sëmæme kímærai pen næghinraha ia nækukuæ sævæi nimiruien sæ kwæti sipsip rauvehi iræha æpa næha tuhæuwniwæ ia taon næha.

22

Nui aris kauvehi nimiruien iræ

¹*Nænæ agelo raræ mahatæn mwi nui aris riti iakætoni. Nui ia nui aris næha nui kauvehi nimiruien iræ. Nui næha ræmher ræmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sæ Kumwesæn mine kwæti sipsip krauækure iræ rouærimænu, ²*mamesi pen suatuk ia kurkwai taon næha. Nænæ iakætoni nei kauvehi nimiruien iræ ramærer ia nikarkare nui næha, maukuæ m twelef ia nuk me pam ia mækwæ me pam. Nænæ nærmama ia tænæmtænæ me pam kamhætímwi nímwan ti nomasanien nemhæien me. ³Ia nækwai taon næha tukæpwæh mwi nætoniien nari riti sæ Kumwesæn ramækwein æræha iræ. Jea sæ Kumwesæn mine kwæti sipsip krauækure iræ rouærimænu trærer ikín. Nænæ iotukwininari me sævænhi tuhamo nækwæn. ⁴*Iræha tuhætoni nænimen, nænæ tukrai pen næghin ia nipwænanraha. ⁵*Næþin ia næþin triwæn. Iræha tuhæpkætui mhæ meri uæ nari riti mwi truvei pen nukuraanien mínraha, ti næri næ mæ Iærimænu Kumwesæn sævænraha in trukuraan muvei pen nukuraanien mínraha, nænæ iræha tuhærimænu ia nuk nuk me. ⁶*Nænæ agelo næha rini pehe tukw iou i mæ, “Nægkiariien me i ho nipærhienien nærmama hæukuræn nætigiteien ia niræha. Iærimænu Kumwesæn sævæi nænimwi profet kupwæn me rinæhi pehe iou agelo sævænhi mæ takuvehe mahatæn narimnari me triþko mhæ tui hæier pehe pwæh sævænhi iotukwininari me hætoni.”

Triþko mhæ tui Iesu ruvehe

⁷*“Hæregi ro! Triþko mhæ tui iakuvehe. Iærmama sæ ramo nægkiariien me sëmæme Kumwesæn ruvei pehe, kamhæmak ia nækukuæ i, in rerin tragien.”

⁸*Iou Jon, iou iakímæregi mætoni narimnari me i. Næþin iakregi mætoni raka narimnari me i, nænæ iakinimwi nukurhuk mi ia næmri agelo sæ rahatæn iou iræ mæ takisiai in. ⁹Mætæ in rini pehe tukw iou i mæ, “Æpwæh noien iamínha iræ! Krau iotukwininari mi a sævæi Kumwesæn kitaha piam me i profet me mine nærmama me sëmæme kamho nægkiariien

* 22:1: Esik 47:1 * 22:2: Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19

* 22:4: Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev

21:23,25 * 22:6: Rev 1:1 * 22:7: Rev 1:3, 2:16 * 22:8: Rev 19:10

me ia nəkukuə i. Nīmwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən, misiai in!”

¹⁰ *Nənə in rarə mīni mwi tukw iou i mə, “Tikəpwəh nəkʷafəien ia nəgkiariien me i Kumwesən ruvei pehe mik kamhəmak ia nəkukuə i ti nəri nə mə narimnari me i trijko mhə tui həier pehe. ¹¹ *Nərmama səməme kamho noien ərəha pwəh kamhəmwur pen ia noien ərəha. Nərmama səməme kamho noien əmkemik pwəh kamhəmwur pen ia noien əmkemik. Nərmama səməme kamho noien atukwatukw pwəh kamhəmwur pen ia noien atukwatukw. Nərmama səməme kamho noien əmher pwəh kamhəmwur pen ia noien əmher.

¹² *Həregi ro! Trijko mhə tui iakuvehe! Takuvehi nərəkuien səiou, muvehe, muvei pen m nərmama me pam resi pen narimnari me irəha həno. ¹³ *Iou i Alfa mīne Omeka,^a nukunen mīne nəkrəkwerin. Iakinərə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə.

¹⁴ *Nərmama səməme haikuas tinari səvənraha rəpsan, irəha rerinraha tragien. Takəsəni irəha hani nukwai nei kauvehi nīmīruien irə, nənə mhəkurau ia kwəruə me səvəi taon nəha mhəuvnimwə. ¹⁵ *Mətə nərmama nepwin nəha ikin ko həpkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama səməme həmkemik rəmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nərman mīne nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me irəha nəha ko həpkuvnimwə mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi əpune nərmama, mamhəfwaki m nənīmwi nari me, mamhokeikei pik noien səvəi neikuəien tuharə fwe iruə.

¹⁶ *Iou, Iesu, iakinərhi pehe agelo səiou mə truvehe mīni irəpw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sə iakiməuku pen ia kwənəkʷus səvəi Kig Tevit. Iou iakəmwhen ia kəməhau kofətəteia sə rukuraan.”

¹⁷ *Nənīmwin Ikinan mīne pran səvəi kwəti sipsip krauni mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i, in mwi rini mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə rəkʷakwa ruvehe. Iərmama sə rokeikei pwəh in rənīmwi auər a nui sə kauvehi nīmīruien irə.

¹⁸ *Iou, Jon, iakaməgkiari skai m nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak ia nəkukuə i. Trini minuə iərmama riti rakutan

* **22:10:** Rev 1:3, 10:4 * **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23 * **22:13:** Rev 1:8,17, 21:6 ^a **22:13:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkweīn Kumwesən irə nīpwrən mə in nukunen mīne nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6;

22:13. * **22:14:** Rev 22:2 * **22:15:** Rev 21:17 * **22:16:** Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5 * **22:17:** Sing 8:14, Rev 21:6 * **22:18:** Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1,6

pen atukw nægkiariien riti səvənhi ia nægkiariien me i, Kumwesən truvei pen min nərpwīnien me i nəkukuə i raməgkiari irə makutan pen mwi. ¹⁹ *Trini minuə iərmama riti ripekti raka nægkiariien me nepwīn ia nəkukuə i, Kumwesən tripekti raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari irə iərmama nəha tripkuvehi mhə riti. Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi nīmīruien irə mine kwopun riti ia taon ikinan nəha.

²⁰ *Iərmama sə rani irapw narimnari me i rīni mə, “Pərhien tripkō mhə tui iakuvehe!”

Ouəh, pwəh ro iamīnhi! Uvehe rə Iərimənu Iesu!

²¹ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu tramarə ti nərmama me pam. Ouəh, pwəh ro iamīnhi!